PRAKSISOVERSIGTER · SAMLET UDGAVE

Praksis inden for *miljøret*

Natur, planlægning og energi – miljørettens klagepraksis.

OVERSIGTER	AFGØRELSER	PERIODE
22	564	2004–2026

Udskrevet 27. oktober 2026. Oversigterne opdateres løbende - den nyeste version af hver oversigt findes på lovguiden.dk.

Version 27.10.2026

22 OVERSIGTER

Indhold

01	Affaldshåndtering, affaldsklassificering og udvidet producentansvar	34 afg.
02	Byggetilladelse	14 afg.
03	Elforsyning og tariffer	16 afg.
04	Fødevareklager	36 afg.
05	Godkendelse og tilladelse af husdyrbrug (husdyrbrugloven)	33 afg.
06	Godkendelsespligt for listevirksomhed (IED, standardvilkår og BAT)	24 afg.
07	Husdyrgodkendelse efter husdyrbrugloven (§§ 16 a-16 b)	56 afg.
08	Jordforurening (kortlægning, § 8-tilladelse og forureneransvar)	40 afg.
09	Klimamål og CO2-kvoteordningen	36 afg.
10	Kommuneplaner	23 afg.
11	Landzonetilladelse	18 afg.
12	Lokalplaner	9 afg.
13	Miljøgodkendelse	12 afg.
14	Miljøsager – strafferetlige overtrædelser	5 afg.
15	Miljøvurderingslovens system og VVM-tilladelse	43 afg.
16	Naturbeskyttelse	9 afg.
17	Nettilslutning og elforsyningssikkerhed	29 afg.
18	Råstofindvinding og råstoftilladelser	24 afg.
19	Spildevandstilladelser	42 afg.

20	Statsstøtte til vedvarende energi (VE-loven, GBER, CEEAG og TEUF art. 107-108)	19 afg.
21	Tilskud til vedvarende energi	38 afg.
22	VVM-vurdering og miljøkonsekvensvurdering	4 afg.

Hver oversigt er et selvstændigt kapitel med introduktion, principper, gennemgang, lovgrundlag og citerede afgørelser. Titlerne er klikbare, og kapitlerne findes også som bogmærker i PDF-læseren.

01 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over affaldshåndtering, affaldsklassificering og udvidet producentansvar

Kommunal håndteringspligt, gebyrhjemmel, affaldsbegrebet og udvidet producentansvar

Version 2 Opdateret 21. jul. 2026 34 afgørelser · 2009-2026 Læs online

INTRODUKTION

Affaldsreguleringen hviler på kommunalbestyrelsens grundlæggende håndteringsansvar efter miljøbeskyttelsesloven, på et affaldsbegreb der afgrænses over for biprodukter og over for affald, der er ophørt med at være affald, og på et gebyrsystem, hvor hver ordning skal »hvile i sig selv«. Praksis kommer fra flere spor: Højesteret har prøvet gebyrhjemlen og forholdet til grundlovens § 43, Forsyningstilsynet har siden 2022-reformen opbygget en tæt tilsynspraksis om markedspriser, regnskabsmæssig adskillelse og forbuddet mod kommunal behandling af affald egnet til materialenyttiggørelse, EU-Domstolen har fastlagt kriterierne for biprodukt og affaldsfasens ophør, og Landsskatteretten og Skatterådet har taget stilling til momspligten ved kommunal renovation. Hertil kommer det udvidede producentansvar for emballage, hvor Dansk Producentansvar træffer tildelings- og betalingsafgørelser, mens kommunale gebyrer efter miljøbeskyttelseslovens § 9 p, stk. 15, er afskåret fra administrativ rekurs.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Kommunalbestyrelsen forestår håndteringen af affald, medmindre andet er fastsat i loven eller i regler udstedt i medfør af loven, jf. miljøbeskyttelseslovens § 45, stk. 1.

02 Kommunale affaldsordninger skal fastlægges i regulativer, og når en indsamlingsordning er etableret, må indsamling kun ske ved kommunalbestyrelsens foranstaltning eller bemyndigelse – dog ikke for forbrændingsegnet erhvervsaffald og erhvervsaffald egnet til materialenyttiggørelse.

03 Kommunalbestyrelsen må ikke etablere anvisningsordninger for forbrændingsegnet erhvervsaffald, der ikke er farligt affald, jf. § 45, stk. 8, med en snæver ø-undtagelse i stk. 9.

04 Et stof er kun affald, hvis indehaveren skiller sig af med det, agter eller er forpligtet til at skille sig af med det; biproduktundtagelsen kræver, at alle fire betingelser i affaldsbekendtgørelsens § 2 er opfyldt kumulativt.

05 Affaldsfasens ophør (end-of-waste) forudsætter, at samtlige fire betingelser i affaldsbekendtgørelsens § 5 er opfyldt, og afgørelsen træffes af Miljøstyrelsen.

06 Klassificering af affald som farligt, egnet til materialenyttiggørelse, forbrændingsegnet eller deponeringsegnet henhører under Miljøstyrelsen efter affaldsbekendtgørelsens § 4 – ikke længere under kommunalbestyrelsen.

07 Affaldshierarkiet i miljøbeskyttelseslovens § 6 b og affaldsbekendtgørelsens § 12 er retligt bindende for både regeludstedelse og kommunal affaldshåndtering og kan kun fraviges ved en livscyklusbegrundelse.

08 Der skal fastsættes særskilt gebyr for hver affaldsordning baseret på kommunens regnskab, og gebyrindtægten for hver ordning må alene dække kommunens omkostninger til netop den ordning – krydssubsidiering mellem brugergrupper er udelukket.

09 Gebyropkrævning uden tilstrækkelig hjemmel nærmer sig en skattelignende opkrævning og støder mod grundlovens § 43; Højesteret prøvede netop dette i dommen af 7. december 2020 om administrationsgebyr for erhvervsaffald.

10 Det generelle administrationsgebyr for virksomheder blev afskaffet i 2018, bl.a. fordi kommunerne havde svært ved at forklare gebyret over for virksomheder uden egentlig affaldsproduktion, og fordi gebyret jævnligt gav anledning til retssager og klager.

11 For de fire markedsudsatte ordninger i miljøbeskyttelseslovens § 48 a skal kommunalbestyrelsen fastsætte og opkræve en pris svarende til markedsprisen – også over for kommunens egne institutioner og virksomheder, der efter CVR-kriteriet er virksomheder.

12 Forsyningstilsynet kan påbyde, at en kommune enten straks ophører med at tilbyde indsamlingsordningen eller omgående opkræver markedspris, jf. § 48 a, stk. 3.

13 Kommunalbestyrelsen må ikke deltage i aktiviteter forbundet med behandling af affald egnet til materialenyttiggørelse, jf. § 49 b, stk. 1, med undtagelser for bl.a. ø-affald og jord, som er affald.

14 Ren omlastning – af- og pålæsning, midlertidig oplagring, manuel frasortering af grove fejlsorteringer og komprimering – er ikke »behandling« og falder derfor uden for forbuddet i § 49 b.

15 Aktiviteter under overgangsordningen i § 49 g skulle fra den 1. januar 2024 være udskilt i særskilte kommercielle selskaber efter § 49 h, og der må ikke foretages reinvesteringer i de omfattede anlæg.

16 Kommunale behandlingsanlæg under overgangsordningen skal føre fuldstændigt adskilte regnskaber og prissætte, så indtægten som minimum dækker omkostningerne; underdækning udløser påtale eller påbud fra Forsyningstilsynet.

17 Producenter af emballage skal forholdsmæssigt efter markedsandel for egen regning foranstalte indsamling, transport og behandling af emballageaffald, jf. § 9 p, stk. 1, og Dansk Producentansvar træffer tildelings- og betalingsafgørelserne.

18 Kommunalbestyrelsens gebyrafgørelser over for producenter efter § 9 p, stk. 15, kan ikke påklages til anden administrativ myndighed, jf. § 9 p, stk. 17 – prøvelsen må ske ved domstolene.

19 En kommune, der leverer renovationsydelser som offentligretligt organ i egenskab af offentlig myndighed, er ikke afgiftspligtig, mens et kommunalt ejet driftsaktieselskab uden myndighedsbeføjelser er afgiftspligtigt og skal opkræve moms.

20 Kommunalbestyrelsens afgørelser om affaldsgebyrer efter § 48, stk. 1, kan ikke påklages til anden administrativ myndighed, jf. § 48, stk. 5, og klageorganerne afviser konsekvent klager, der ikke angår en afgørelse i forvaltningsretlig forstand.

21 En udlejer har ikke hjemmel i lejelovgivningen til at opkræve renovation som et særskilt beløb ved siden af huslejen; udgiften skal være indeholdt i lejen, og opkrævede beløb skal tilbagebetales.

§ 1 Kommunens håndteringsansvar, ordningstyper og regulativpligten

Udgangspunktet er enkelt og bredt: **kommunalbestyrelsen forestår håndteringen af affald, medmindre andet er fastsat i loven eller i regler udstedt i medfør af loven**, jf. miljøbeskyttelseslovens § 45, stk. 1. Ansvaret udmøntes dels gennem ministerens bemyndigelser i § 44 til at fastsætte regler om klassificering, håndtering, sortering, opbevaring og mærkning samt om godkendelse af indsamlingsvirksomheder, dels gennem § 45, stk. 2, hvorefter ministeren fastsætter regler om kommunens pligt til at anvise behandlingsmuligheder, til at forestå indsamling og behandling, til at give adgang til genbrugspladser og om borgeres, grundejeres og virksomheders pligt til at benytte de kommunale ordninger.

Ordningerne skal fastlægges i et **regulativ**, jf. § 45, stk. 4, og affaldsaktørbekendtgørelsens § 8 præciserer, at kommunalbestyrelsen skal etablere ordninger for affald – herunder jord, som er affald – produceret i kommunen af husholdninger og virksomheder, og at ordningerne skal fremgå af henholdsvis regulativet for husholdningsaffald, regulativet for erhvervsaffald og regulativet for jord. Kommunalbestyrelsen vælger selv, om en ordning etableres som indsamlings- eller anvisningsordning, og en indsamlingsordning kan være hente- eller bringeordning. Forskellige ordninger for samme brugergruppe kræver **objektive kriterier**, f.eks. boligtype.

To begrænsninger er centrale i den nuværende retstilstand:

- **Eneretten til indsamling** i § 45, stk. 3 – hvorefter indsamling af det af ordningen omfattede affald kun må ske ved kommunalbestyrelsens foranstaltning eller bemyndigelse – gælder **ikke** for indsamlingsordninger for forbrændingsegnet erhvervsaffald og erhvervsaffald egnet til materialenyttiggørelse, jf. § 45, stk. 6.
- **Forbuddet mod anvisningsordninger** for forbrændingsegnet erhvervsaffald, der ikke er farligt affald, jf. § 45, stk. 8, med en snæver undtagelse i stk. 9 for kommuner, der den 1. juli 2023 helt eller delvis ejede et affaldsforbrændingsanlæg på en ø uden fast broforbindelse.

Hvor et affald ikke er omfattet af en indsamlings- eller anvisningsordning, skal kommunalbestyrelsen foretage en **konkret anvisning**, som efter affaldsaktørbekendtgørelsens § 8 skal ske på baggrund af Miljøstyrelsens eventuelle klassificering.

Den ældre vejledningspraksis illustrerer arbejdsdelingen mellem kommune og affaldsproducent ved anvisningsordninger: efter Miljøstyrelsens vejledning nr. 3/2002 om indsamling af papir og pap fra virksomheder er det ved en anvisningsordning virksomheden selv, der er ansvarlig for, at affaldet håndteres, opbevares, sorteres, transporteres og behandles efter regulativets bestemmelser, ligesom kommunen ikke kan kræve, at affaldet afleveres til bestemte navngivne anlæg, når blot den foreskrevne behandlingsform

anvendes. Om de nutidige krav til henteordninger og strømlining af husholdningsindsamlingen henvises til Miljøstyrelsens vejledning om indsamling af husholdningsaffald, der udtrykkeligt indgår i fortolkningen af affaldsbekendtgørelsen.

LOV Affaldsaktørbekendtgørelsen § 8 Miljøbeskyttelsesloven § 44, stk. 1 Miljøbeskyttelsesloven § 45, stk. 1-4

§ 2 Affaldsbegrebet: affald, biprodukt og affaldsfasens ophør

Afgrænsningen af, hvad der overhovedet er affald, er porten til hele reguleringen. Efter affaldsbekendtgørelsens § 2 forstås ved affald »ethvert stof eller enhver genstand, som indehaveren skiller sig af med eller agter eller er forpligtet til at skille sig af med«.

Biproduktundtagelsen er **kumulativ**. Et stof anses ikke for affald, men som biprodukt, hvis det er resultatet af en produktionsproces, som ikke primært sigter mod fremstilling af det, og hvis:

> 1. *det er sikkert, at stoffet eller genstanden videreanvendes, 2) stoffet eller genstanden kan anvendes direkte uden anden yderligere forarbejdning, end hvad der er normal industriel praksis, 3) stoffet eller genstanden fremstilles som en integreret del af en produktionsproces, og 4) videreanvendelse er lovlig […]*

Affaldsfasens ophør reguleres af affaldsbekendtgørelsens § 5: Miljøstyrelsen træffer afgørelse om, at affald, der har gennemgået en genanvendelses- eller anden nyttiggørelsesoperation, er ophørt med at være affald, hvis stoffet skal anvendes til specifikke formål, der findes et marked eller en efterspørgsel, de tekniske krav og produktnormer er opfyldt, og anvendelsen ikke får generelle negative indvirkninger på miljø eller sundhed. Klassificeringskompetencen – farligt affald, affald egnet til materialenyttiggørelse, forbrændingsegnet eller deponeringsegnet affald – ligger tilsvarende hos **Miljøstyrelsen**, jf. § 4, der også indeholder en særlig regel om, at sammenblandinger skal klassificeres som sorteret affald til særskilt indsamling, hvis virksomheden kan dokumentere, at sammenblandingen ikke forringer materialenyttiggørelsen af hvert enkelt materiale.

De danske bestemmelser gennemfører affaldsdirektivets artikel 3 (affaldsdefinition), artikel 5 (biprodukter) og artikel 6 (affaldsfasens ophør), som ændret ved direktiv (EU) 2018/851.

EU-Domstolen har behandlet præcis denne afgrænsning i **C-238/21**, hvor spørgsmålet var kvalificeringen af udgravningsmateriale som biprodukt eller affald samt kriterierne for affaldsfasens ophør, afgjort efter affaldsdirektivets art. 3, 5 og 6. Grænsen mellem materiale og affald blev også prøvet i **C-250/18** om stengranulat i Biljane Donje, og i **C-21/19** om blandinger af animalske biprodukter og ikke-farligt affald, hvor forholdet mellem affaldsoverførselsforordningen og forordningen om animalske biprodukter blev afklaret.

I dansk klagepraksis viser affaldsstatus sig ofte som en forudsætningsfejl. I 19/03136 ophævede og hjemviste Miljø- og Fødevareklagenævnet en tilladelse til genindbygning af slagger, hvor bl.a. affaldsbekendtgørelsens definitionsbestemmelse indgik i grundlaget sammen med miljøbeskyttelseslovens § 19 og § 33. Tilsvarende ophævedes og hjemvistes en tilladelse til udlægning af jord i 20/05894 på grund af manglende afklaring af affaldsstatus; i den her citerede delafgørelse afslog nævnet at tillægge klagen opsættende virkning efter § 96, stk. 1, idet udnyttelse i klageperioden ikke ville medføre uoprettelig skade – med den udtrykkelige tilføjelse, at udnyttelse forinden nævnets endelige afgørelse sker på egen regning og risiko.

At affaldsstatus også har håndhævelsesmæssige konsekvenser, illustreres af 20/09902, hvor nedgravning af brandskadet byggeaffald, herunder asbestholdige eternitplader, blev bedømt som uforsvarlig adfærd bl.a. under henvisning til miljøbeskyttelseslovens § 43 og til affaldsreglernes krav om, at forbrændingsegnet affald forbrændes på godkendte anlæg. Nævnet stadfæstede undersøgelsespåbuddet med ændrede vilkår og fremhævede, at der ikke kan meddeles undersøgelsespåbud, hvis det på forhånd kan udelukkes, at et oprensningspåbud kan gives.

Om affald med gødsknings- eller jordforbedringsværdi er der supplerende fortolkningsbidrag i Miljøstyrelsens vejledning om anvendelse af affald til jordbrugsformål, der bl.a. understreger, at optagelse på listen over affald (EAK-listen) ikke i sig selv gør et stof til affald – det kræver, at affaldsdefinitionen er opfyldt.

LOV Affaldsbekendtgørelsen § 2 · Affaldsbekendtgørelsen § 4 · Affaldsbekendtgørelsen § 5 · Miljøbeskyttelsesloven § 43

PRAKSIS

EU-Domstolen · Kvalificering af udgravningsmateriale som biprodukt eller affald samt kriterier for affaldsfasens ophør (Sag C-238/21)	17.11.2022
EU-Domstolen · Overførsel af blandinger af animalske biprodukter og ikke-farligt affald: Forholdet mellem affaldsforordningen og forordningen om animalske biprodukter	03.09.2020
EU-Domstolen · Kroatiens manglende overholdelse af affaldsdirektivet vedrørende stengranulat i Biljane Donje	02.05.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af påbud om undersøgelse af jordforurening i Syddjurs	14.06.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af tilladelse til genindbygning af slagger	18.12.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Tilladelse til udlægning af jord ophævet og hjemvist grundet manglende afklaring af affaldsstatus	16.09.2020

§ 3 Affaldshierarkiet som bindende rangorden – og adgangen til at fravige det

Affaldshierarkiet er ikke en politisk programerklæring, men en **retligt bindende rangorden**. Efter miljøbeskyttelseslovens § 6 b, stk. 1 skal udarbejdelse af politikker og udstedelse af regler om affaldsforebyggelse og -håndtering ske i overensstemmelse med hierarkiet: 1) affaldsforebyggelse, 2) forberedelse med henblik på genbrug, 3) genanvendelse, 4) anden nyttiggørelse og 5) bortskaffelse.

Den parallelle regel for den udførende forvaltning står i affaldsbekendtgørelsens § 12, stk. 1: **den kommunale affaldshåndtering** skal ske i overensstemmelse med hierarkiet – her uden det øverste trin om forebyggelse, da forebyggelse ligger forud for, at affaldet overhovedet opstår.

Fravigelse er mulig, men indsnævret: hierarkiet kan efter § 6 b, stk. 2 og affaldsbekendtgørelsens § 12, stk. 2 fraviges for **særlige affaldsstrømme**, hvis fravigelsen er begrundet i en **livscyklusbetragtning**. Anvendelsen af hierarkiet – og enhver fravigelse – skal ske med henblik på at opnå det bedste samlede miljømæssige resultat, jf. § 6 b, stk. 3, sammenholdt med lovens formåls- og afvejningsbestemmelser i § 1 og § 3.

Hierarkiet er den danske gennemførelse af affaldsdirektivets artikel 4, og forureneren betaler-princippet i artikel 14 udgør sammen hermed den EU-retlige ramme, som de danske gebyr- og finansieringsregler skal holde sig inden for. Det er netop denne bestemmelse, lovgiver måtte forholde sig udtrykkeligt til ved afskaffelsen af affaldsadministrationsgebyret i 2018 (se nedenfor).

At hierarkiets grænseflader har konkret betydning, ses i Forsyningstilsynets praksis om, hvad der udgør »behandling«: i 24-01313 lagde tilsynet til grund, at affaldsbekendtgørelsens § 3 definerer »behandling« som nyttiggørelses- eller bortskaffelsesoperationer, herunder forberedelse forud herfor, og at forbehandling dækker sortering, knusning og neddeling – mens ren modtagelse, omlastning og midlertidig oplagring ikke er behandling.

LOV Affaldsbekendtgørelsen § 12, stk. 1-3 | Miljøbeskyttelsesloven § 6b, stk. 1-3

PRAKSIS **Forsyningstilsynet** · Forsyningstilsynet vurderer, at Modtagestation Syddanmark I/S ikke er omfattet af forbuddet i miljøbeskyttelseslovens § 49 b 09.12.2024

§ 4 Gebyrhjemlen i § 48 – »hvile i sig selv«, forureneren betaler og grundlovens § 43

Miljøbeskyttelseslovens § 48, stk. 1 forpligter kommunalbestyrelsen til at fastsætte gebyrer til dækning af udgifter til planlægning, etablering, drift og administration af affaldsordninger, til genbrugsområder på genbrugspladser, til Forsyningstilsynets tilsyn efter kapitlet, til indsamling og registrering af oplysninger efter § 46 a samt til forskudsvis dækning af planlagte investeringer.

Det centrale gennemsigtighedskrav står i § 48, stk. 3:

> *Der skal fastsættes særskilt gebyr for hver affaldsordning baseret på de udgifter, som er opgjort i kommunalbestyrelsens regnskab. Kommunalbestyrelsen skal på anmodning udlevere oplysninger om beregningen af gebyret for hver ordning.*

Dette udmøntes i affaldsaktørbekendtgørelsens § 16, hvorefter omkostningerne ved den enkelte indsamlings- og anvisningsordning skal opgøres efter det kommunale budget- og regnskabssystem, og hvorefter **den samlede gebyrindtægt for hver ordning alene skal dække kommunens omkostninger til ordningen**. Omfatter en ordning både husholdninger og virksomheder, skal omkostningerne fordeles på de to grupper i overensstemmelse med de omkostninger, hver gruppe giver anledning til. Kommunen kan opkræve ét samlet gebyr, men skal på anmodning kunne dokumentere fordelingen.

Forarbejderne til gebyrreformen i 2009 – som gennemførtes ved **lov nr. 513 af 12. juni 2009 om ny organisering af affaldssektoren** – angiver formålet direkte. Som det er refereret i lovforarbejderne til den senere ændring:

> *Øget gennemsigtighed skal hindre krydssubsidiering, så forskellige brugergrupper ikke betaler for hinanden. Formålet har været at styrke princippet om, at »forureneren betaler« og synliggøre, at de enkelte kommunale ordninger »hviler i sig selv«.*

Gebyrfastsættelsen efter § 48, stk. 1 kan **ikke påklages** til anden administrativ myndighed, jf. § 48, stk. 5. Opkrævningen sker for husholdningers vedkommende hos den tinglyste adkomsthaver med pante- og fortrinsret i ejendommen, jf. stk. 6, og for virksomheder hos den i CVR-registeret registrerede ejer, jf. stk. 7.

En række ordninger er udtrykkeligt holdt uden for gebyrfinansiering, jf. § 48, stk. 2: indsamling af erhvervsaffald egnet til materialenyttiggørelse fra virksomheder, der producerer affald svarende til en husholdnings i art og mængde, indsamling af sådant affald på øer uden fast broforbindelse samt indsamling af forbrændingsegnet

erhvervsaffald. Disse ordninger skal i stedet prissættes til **markedspris** efter § 48 a (se nedenfor). Bemærk, at undtagelsen for bærbare batterier udgår i takt med, at batteriforordningen træder i stedet for de nationale regler.

Fordi et affaldsgebyr er en **ydelse for en modydelse**, og ikke en skat, sætter grundlovens § 43 en ydre ramme: en gebyropkrævning, der reelt ikke modsvares af en ydelse eller ikke har fornøden lovhjemmel, nærmer sig en skattelignende opkrævning. Det var netop denne problemstilling, Højesteret måtte tage stilling til i dommen af 7. december 2020 om administrationsgebyr for erhvervsaffald.

At hjemmelskravet ved kommunale betalingskrav generelt håndhæves stramt, illustreres også uden for affaldsområdet: i BS-9891/2019-OLR fastslog Østre Landsret manglende hjemmel til kommunal betalingsopkrævning for containere opstillet på offentligt vejareal ved bygningsrenovering, med prøvelse efter vejlovens § 80, stk. 2 og § 86.

LOV `Affaldsaktørbekendtgørelsen § 16` `Grundloven § 43` `Miljøbeskyttelsesloven § 48, stk. 1-7`

PRAKSIS **Landsretten** · Østre Landsret fastslår manglende hjemmel til kommunal betalingsopkrævning for containere ved bygningsrenovering 03.07.2020

§ 5 Højesterets dom af 7. december 2020 og afskaffelsen af affaldsadministrationsgebyret

Den centrale domstolsafgørelse på området er Højesterets afgørelse af 7. december 2020 i BS-58925/2019-HJR om **tilbagebetaling af administrationsgebyr for erhvervsaffald hos mindre virksomheder**. Sagen angik en enkeltmandsvirksomhed med kun marginal affaldsproduktion drevet fra indehaverens privatadresse, og den blev afgjort med dissens (5-4).

Retsgrundlaget i sagen var netop krydsfeltet mellem gebyrhjemmel, fritagelsesregler og grundlovens skattebegreb. Højesteret prøvede sagen efter:

Retsgrundlag	Emne
Miljøbeskyttelsesloven § 48, stk. 1	Pligten til at fastsætte gebyrer til dækning af udgifter til affaldsordninger og administration
Miljøbeskyttelsesloven § 48, stk. 4	Ministerens bemyndigelse til at fastsætte principper for fastsættelse og opkrævning, herunder om fritagelse
Dagældende affaldsbekendtgørelse § 56, stk. 1	Hvad det generelle administrationsgebyr for virksomheder dækkede
Dagældende affaldsbekendtgørelse § 60, stk. 4	Fritagelsesordningen for virksomheder
Grundloven § 43	Forbuddet mod skatteopkrævning uden hjemmel i lov

Dommen skal læses sammen med, at lovgiver kun to år forinden havde afskaffet det generelle administrationsgebyr ved **lov nr. 1713 af 27. december 2018 om ophævelse af affaldsadministrationsgebyret for virksomheder**. De almindelige bemærkninger til lovforslaget beskriver præcis den problemstilling, sagen udspringer af:

> *Kommunerne har endvidere svært ved at forklare gebyret for virksomhederne, der ikke forstår formålet med gebyret, særligt for helt nystartede virksomheder uden egentlig affaldsproduktion.*

Og videre i ministeriets overvejelser:

> *Desuden vurderes det, at omkring halvdelen af udgifterne til administrationsgebyret bliver anvendt til selve opkrævningen og sagsbehandlingen af virksomheders ansøgning om fritagelse fra gebyret. Herudover giver det eksisterende gebyr jævnligt anledning til retssager og klager.*

Forarbejderne beskriver den dagældende fritagelsespraksis: kommunalbestyrelsen var forpligtet til at fritage virksomheder med 0-1 ansatte med visse branchekoder og visse virksomhedsformer med 0 ansatte, samt virksomheder med en omsætning under 300.000 kr. to år forinden – en mulighed, der **ikke** kunne anvendes på nystartede virksomheder. Endelig kunne kommunalbestyrelsen efter en konkret vurdering fritage virksomheder, der dokumenterede, at de ikke havde nogen affaldsproduktion, men »praksis for dette varierer meget fra kommune til kommune«.

De paragrafspecifikke bemærkninger til ændringen af § 48, stk. 3 forklarer, at generelle administrationsomkostninger for virksomheder blev undtaget fra pligten til særskilt gebyrfastsættelse, og at »hovedparten af de nævnte opgaver fremover skal finansieres gennem det kommunale bloktilskud«, mens virksomheder »fortsat skulle betale administrationsomkostninger forbundet med de enkelte affaldsordninger, som virksomheder benytter«.

EU-retligt var afskaffelsen ikke uproblematisk. Lovforslaget rummer en udførlig vurdering af forholdet til forureneren betaler-princippet i affaldsdirektivets artikel 14, stk. 1:

> *Med udgangspunkt i en snæver fortolkning af bestemmelsen vil en finanslovsfinansiering af kommunernes omkostninger til de generelle administrationsopgaver relateret til erhvervsaffald [...] ikke være i strid med forureneren betaler-princippet [...] da disse opgaver ikke har en nær tilknytning til en konkret affaldshåndtering. Det bemærkes dog, at der er en risiko for, at EU-Domstolen vil nå frem til et andet resultat.*

Omvendt vurderede ministeriet, at finanslovsfinansiering af **konkrete anvisninger** og af **anmeldelse og dokumentation ved jordflytning** ville stride mod forureneren betaler-princippet, fordi disse opgaver har nær tilknytning til en konkret affaldshåndtering, jf. definitionen i affaldsdirektivets artikel 3, nr. 9. Derfor blev § 48, stk. 4 sprogligt justeret, så ministeren udtrykkeligt kunne fastsætte regler om gebyrer netop for disse to opgavetyper.

Det praktiske takeaway er, at gebyrhjemlens rækkevidde afhænger af, hvor tæt den finansierede opgave ligger på en **konkret** affaldshåndtering for den enkelte virksomhed – generel planlægning og regulativudarbejdelse kan skattefinansieres, mens konkrete anvisninger skal gebyrfinansieres.

LOV Grundloven § 43 · Miljøbeskyttelsesloven § 48, stk. 1, 4

PRAKSIS **Højesteret** · Højesterets afgørelse om tilbagebetaling af administrationsgebyr for erhvervsaffald hos mindre virksomheder 07.12.2020

§ 6 Markedspris i stedet for gebyr – Forsyningstilsynets praksis efter § 48 a

Med reformen i 2022 blev en række erhvervsordninger taget ud af gebyrverdenen og flyttet over i en markedsprislogik. Efter miljøbeskyttelseslovens § 48 a, stk. 1 **skal** kommunalbestyrelsen fastsætte og opkræve en pris svarende til markedsprisen for:

1. kommunal indsamling af erhvervsaffald egnet til materialenyttiggørelse produceret af virksomheder, der producerer affald svarende til en husholdnings i art og mængde,
2. kommunal indsamling af sådant affald produceret på øer uden fast broforbindelse,
3. kommunal behandling af sådant affald på øer uden fast broforbindelse, og
4. **kommunal indsamling af forbrændingsegnet erhvervsaffald**.

Reglen gælder ikke for genbrugspladser, jf. § 48 a, stk. 2, og Forsyningstilsynet fører tilsyn og kan påbyde manglende overholdelse bragt i orden straks eller inden en frist, jf. § 48 a, stk. 3.

Forsyningstilsynets tilsynspraksis 2023-2025 er den mest konkrete kilde til, hvordan kravet administreres. Tre afgørelser tegner linjen:

- I 24-01351 **påbød** tilsynet Frederikssund Kommune straks at ophøre med at tilbyde indsamling under de gældende ordninger, medmindre der omgående blev opkrævet markedspris. Kommunen havde forklaret sig med, at den ikke var bekendt med, at kravet også gjaldt kommunens **egne** institutioner og virksomheder – en forklaring, der ikke kunne føre til andet resultat.
- I 24-01347 nøjedes tilsynet med en **påtale** af, at Ballerup Kommune ikke havde fastsat og opkrævet markedspris i 2023, fordi kommunen selv havde gjort opmærksom på fejlen og forventedes at leve op til reglerne fremadrettet.
- I 24-01357 traf tilsynet tilsvarende afgørelse over for Middelfart Kommune om manglende overholdelse af markedspriskravene.

To fortolkningspunkter går igen. For det første er **kommunens egne institutioner og virksomheder omfattet**: affald indsamlet fra dem er erhvervsaffald, fordi en virksomhed defineres som enhver fysisk eller juridisk person – privat eller offentlig – registreret i CVR. For det andet skal markedsprisen som minimum dække **alle** direkte og indirekte omkostninger, herunder forrentning og afskrivning, og **krydssubsidiering er forbudt**: et overskud fra markedsprisordningerne må ikke finansiere husholdningsaffaldsordninger, men skal tilfalde det skattefinansierede område.

Tilsynet henviser i den forbindelse til sin metodevejledning (nr. 9988 af 4. december 2023), der anerkender to metoder til fastsættelse af markedsprisen – **markedsundersøgelse** eller **omkostninger plus et rimeligt overskud** – og som for 2023 og 2024 som udgangspunkt accepterer et overskudstillæg på 5-15 pct. Kommunen skal desuden føre særskilte regnskaber for hver markedsprisordning, jf. affaldsaktørbekendtgørelsens § 24.

Klagevejen for disse afgørelser går til **Energiklagenævnet** inden 4 uger, jf. miljøbeskyttelseslovens § 100 b, og afgørelserne offentliggøres med kommunens navn i tilsynets afgørelsesdatabase, jf. § 48 c, stk. 2.

LOV `Affaldsaktørbekendtgørelsen § 24, stk. 1` `Miljøbeskyttelsesloven § 48a, stk. 1-3` `Miljøbeskyttelsesloven § 48c, stk. 2` `Miljøbeskyttelsesloven § 100b`

PRAKSIS
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet påbyder Frederikssund Kommune at fastsætte markedspris for indsamling af forbrændingsegnet erhvervsaffald — 12.12.2024
Forsyningstilsynet · Påtale til Ballerup Kommune for manglende overholdelse af kravene om markedspriser for erhvervsaffald i 2023 — 27.11.2024

Forsyningstilsynet · Afgørelse til Middelfart Kommune om manglende overholdelse af kravene om markedspriser 21.11.2024

§ 7 Forbuddet mod kommunal behandling efter § 49 b, overgangsordningen og selskabsgørelsen

Den mest indgribende ændring i den kommunale affaldssektor er forbuddet i miljøbeskyttelseslovens § 49 b, stk. 1:

> *Kommunalbestyrelsen må ikke deltage i aktiviteter forbundet med behandling af affald egnet til materialenyttiggørelse [...]*

Undtagelserne i § 49 b, stk. 2 omfatter vand- og spildevandsforsyning, forsyning med teknisk vand, behandling af affald produceret på øer uden fast broforbindelse og **behandling af jord, som er affald**. Efter stk. 3 kan ministeren desuden fastsætte regler om kommunal deltagelse i omlastning, forberedelse med henblik på genbrug af affald indsamlet på genbrugspladser, behandling af haveaffald fra genbrugspladser, behandling af affald fra kommunens egne institutioner og materialenyttiggørelse i kommunale bygge- og anlægsprojekter.

Overgangsordningen i § 49 g tillader fortsat kommunal deltagelse, hvor aktiviteterne er knyttet til et helt eller delvist kommunalt ejet behandlingsanlæg, der var godkendt og sat i drift senest den 16. juni 2020, eller hvor der forinden var foretaget væsentlige irreversible investeringer. Det er en betingelse, at aktiviteterne fra den 1. januar 2024 er udskilt i særskilte selskaber efter § 49 h, stk. 1:

> *Aktiviteter i henhold til § 49 g, stk. 1 og 2, skal fra den 1. januar 2024 udskilles i et eller flere særskilte selskaber, som drives på kommercielle vilkår i aktie- eller anpartsselskabsform [...]*

Forsyningstilsynets praksis viser fire tilbagevendende temaer.

Hvad er »behandling«? I 24-01313 blev Modtagestation Syddanmark I/S (Motas) afmeldt overgangsordningen, fordi selskabet alene indsamlede, omlastede og midlertidigt oplagrede farligt affald, mens al forbehandling og nyttiggørelse skete hos private virksomheder. Miljøgodkendelsen var meddelt efter godkendelsesbekendtgørelsens punkt om midlertidig opbevaring af farligt affald – ikke nyttiggørelse. Tilsvarende blev Rudkøbing Omlastestation afmeldt i 25-01208, fordi aktiviteterne – af- og pålæsning, midlertidig oplagring, manuel frasortering af grove fejlsorteringer og sammenpresning i containere – alle var omfattet af affaldsaktørbekendtgørelsens § 34.

Kompostering af haveaffald. I 24-01462 fastslog tilsynet, at den permanente undtagelse for kompostering af haveaffald fra **genbrugspladser** ikke omfatter haveaffald indsamlet ved en kommunal **henteordning**. Forsyning Helsingør Affald A/S bragte forholdet i orden ved fremover at overgive henteordningens haveaffald til en ekstern aktør.

Selskabsgørelse og standsopgørelse. Både 24-01462 og 24-01472 om Kerteminde Forsyning – Renovation A/S blev afsluttet, fordi udskillelsen var gennemført (i Helsingørs tilfælde allerede i 2009) og standsopgørelserne var fyldestgørende. Standsopgørelsen er opgørelsen af anlæggets aktiver og stand pr. 1. juli 2022 og danner grundlag for det løbende tilsyn med, om der er foretaget uretmæssige reinvesteringer, jf. § 49 g, stk. 3.

Reinvesteringsforbuddet. Som fremhævet i 25-01208 må kommunalbestyrelsen ikke foretage reinvesteringer i de omfattede anlæg; der må dog afholdes udgifter til almindeligt vedligehold. I den konkrete sag fandt tilsynet ikke tegn på ulovlige reinvesteringer i Helsned Nedknusningsplads.

LOV Affaldsaktørbekendtgørelsen § 34 · Miljøbeskyttelsesloven § 49b, stk. 1-3 · Miljøbeskyttelsesloven § 49g, stk. 1, 3 · Miljøbeskyttelsesloven § 49h, stk. 1

PRAKSIS

Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet afslutter tilsyn med Langeland Affald ApS' overgangsordning og afmelder Rudkøbing Omlastestation	06.10.2025
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet afslutter kontrol med selskabsgørelse og standsopgørelse for Forsyning Helsingør Affald A/S	16.12.2024
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet vurderer, at Modtagestation Syddanmark I/S ikke er omfattet af forbuddet i miljøbeskyttelseslovens § 49 b	09.12.2024
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet afslutter sag om selskabsgørelse og standsopgørelse for Kerteminde Forsyning – Renovation A/S' komposteringsplads	09.12.2024

§ 8 Regnskabsmæssig adskillelse og omkostningsdækning ved kommunal behandling af erhvervsaffald

For de kommunale behandlingsanlæg, der efter miljøbeskyttelseslovens § 46 b fortsat må behandle erhvervsaffald egnet til materialenyttiggørelse, gælder et sæt af skarpe økonomiske vilkår i affaldsaktørbekendtgørelsen: kun den godkendte behandlingskapacitet må udbydes, der skal føres **særskilte regnskaber**, og prisen skal fastsættes, så den årlige indtægt som minimum dækker omkostningerne. Forsyningstilsynet fører tilsynet, jf. § 46 b, stk. 3, og overtrædelser er strafsanktionerede.

Bemærk, at paragrafnummereringen i affaldsaktørbekendtgørelsen er forskudt mellem versionerne – tilsynsafgørelserne henviser derfor snart til §§ 43-46 med tilsynshjemmel i § 56, snart til §§ 44-48 med tilsynshjemmel i §§ 57-58. Indholdet er det samme.

Forarbejderne til reformen i 2009 (lovforslag nr. 152 af 26. februar 2009) angiver formålet, som tilsynet gentagne gange citerer:

> *Der vil blive ført et opsøgende økonomisk tilsyn med, at der er sikret en fuldstændig regnskabsmæssig adskillelse af det genanvendelige erhvervsaffald fra de øvrige kommunale affaldsaktiviteter.*

Praksis fordeler sig på tre reaktionstyper:

Afgørelse	Anlæg/kommune	Reaktion
23-00917	Kredsløb Genbrug P/S	Påbud om at rette priserne, så omkostningerne dækkes
23-00919	Bornholms Kommune (BOFA)	Indskærpelse – ikke grundlag for påbud
23-02231	Horsens Kommune (kompostplads)	Tidligere påbud fastholdt; fortsat mangler
23-02228	Vejle Kommune	Sagen afsluttet – anlægget ophørt med drift
24-01438	Horsens Kommunes kompostplads	Sagen afsluttet – vilkår overholdt
25-01384	Nordværk I/S	Påtale for underskud på erhvervsaffaldsbehandlingen i 2024

Indskærpelsen i 23-00919 opremser pligtkataloget: prisen skal fastsættes, så indtægterne minimum dækker omkostningerne i indeværende år; kun den godkendte behandlingskapacitet må udbydes; der skal aflægges særskilte regnskaber med **fuldstændig adskillelse mellem markedsaktiviteter og gebyrfinansierede opgaver**; regnskabet skal indsendes senest 30 dage efter revision og godkendelse og senest den 15. juli; opkrævede priser skal indberettes samtidig; og omkostninger, der ikke kan henføres direkte, skal fordeles forholdsmæssigt.

25-01384 er lærerig for forståelsen af omkostningsdækningskravets **årlige** karakter: at Nordværk I/S havde en positiv akkumuleret overdækning ved udgangen af 2024, og at aktiviteten blev lukket pr. 1. januar 2025, ændrede ikke ved, at kravet for regnskabsåret 2024 ikke var overholdt, da årets indtægt ikke dækkede årets omkostninger.

23-02231 viser omvendt en proportional tilgang: selv om kommunens omkostningsopgørelse endnu ikke var fuldt korrekt, blev der ikke udstedt nye forpligtelser, fordi kommunen havde forsøgt at rette ind efter påbuddet og ikke havde haft tilstrækkelig mulighed for at ændre fremgangsmåde.

LOV Affaldsaktørbekendtgørelsen § 45 · Affaldsaktørbekendtgørelsen § 46 · Miljøbeskyttelsesloven § 46b, stk. 1, 3

PRAKSIS

Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet påtaler Nordværk I/S for overtrædelse af omkostningsdækningskravet i affaldsaktørbekendtgørelsen	15.12.2025
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet afslutter regnskabstilsyn for Horsens Kommunes Kompostplads – vilkår overholdt	28.11.2024
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet fastholder påbud til Horsens Kommune om regnskabsmæssig adskillelse for affaldsbehandling	05.12.2023
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet afslutter regnskabstilsyn mod Vejle Kommune efter ophørt drift af behandlingsanlæg	27.11.2023
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet påbyder Kredsløb Genbrug P/S at rette priser for behandling af erhvervsaffald til materialenyttiggørelse for at dække omkostninger	31.05.2023
Forsyningstilsynet · Forsyningstilsynet meddeler indskærpelse til Bornholms kommune (BOFA) om overholdelse af regnskabstilsynet	24.05.2023

§ 9 Det udvidede producentansvar for emballage – tildeling, betaling og gebyrer

Det udvidede producentansvar for emballage blev indført ved **lov nr. 807 af 9. juni 2020 om implementering af affaldsdirektivets minimumskrav til udvidede producentansvarsordninger m.v.** og er siden justeret, senest ved **lov nr. 1684 af 30. december 2024**, der bl.a. ophævede den nationale batteriregulering til fordel for batteriforordningen.

Grundnormen står i miljøbeskyttelseslovens § 9 p, stk. 1:

> *Producenter af emballage skal forholdsmæssigt i forhold til deres markedsandel af emballage for egen regning foranstalte særskilt indsamling, transport og behandling af emballageaffald.*

Ordningen er bygget op om en **tildelingsmekanisme**. Efter § 9 p, stk. 6 fastsætter ministeren regler om en tildelingsordning for kommunalt indsamlet husholdningsemballageaffald og om den geografiske fordeling mellem producenter eller deres kollektive ordninger, herunder om fordelingen af **betalingsforpligtelserne**. Kommunalbestyrelsen har spejlvendt hertil pligt efter § 45, stk. 10 til at overdrage indsamlede fraktioner med

emballageaffald til producenterne eller deres kollektive ordninger, og § 45, stk. 11 regulerer afregningen for den del af det overdragne affald, der ikke er emballageaffald.

Udmøntningen sker i emballagebekendtgørelsen. Her træffer **Dansk Producentansvar** de bærende afgørelser:

- § 26: afgørelse om, hvorvidt en virksomhed er registreringspligtig, om en repræsentant opfylder kravene, om **en genstand udgør en emballage**, om emballagen er engangs- eller genbrugsemballage, og om den henhører under husholdnings- eller erhvervsemballage samt materialekategori.
- § 35 og § 36: afgørelser om **tildeling** af producenters ansvar for overtagelse af affaldsfraktioner og af betalingsforpligtelser for kommunens indsamling, transport og behandling – første gang den 1. oktober 2026 og herefter hvert andet år, beregnet efter retningslinjerne i bilag 9 på grundlag af markedsandele.
- § 85 og § 86: registrering og afregistrering af kollektive ordninger i producentregistret.

De kollektive ordningers pligtkatalog i § 81 og § 83 er omfattende – fra at udpege affaldsbehandlingsanlæg og overtage kommunalt indsamlet affald til at stille sikkerhed, sikre høj reel genanvendelse og betale gebyrer – og overtrædelse af de fleste af pligterne er strafsanktioneret efter § 120, hvor straffen kan stige til fængsel i indtil 2 år ved forsæt eller grov uagtsomhed sammenholdt med miljøskade eller økonomisk vinding.

Kommunens side af regnestykket er reguleret i § 9 p, stk. 15, hvorefter kommunalbestyrelsen fastsætter og opkræver gebyrer **fra producenterne** til dækning af omkostninger til bl.a. planlægning, etablering, drift og administration af emballageordningerne, oplysningstiltag, dataindberetning, Forsyningstilsynets gebyrer og forskudsvis dækning af planlagte investeringer. Emballagebekendtgørelsens § 102 kræver, at gebyrerne fastsættes særskilt pr. ordning i et **gebyrblad**, der offentliggøres på kommunens hjemmeside, og § 107 pålægger kommunen årligt – første gang i 2026 – at udarbejde en særskilt omkostningsopgørelse, der senest den 1. maj sendes til Miljøstyrelsen og offentliggøres.

Retsbeskyttelsen mod kommunens gebyrfastsættelse er begrænset. Efter § 9 p, stk. 17 kan kommunalbestyrelsens afgørelser efter stk. 15 **ikke påklages til anden administrativ myndighed**. Det blev bekræftet i 26-04141, hvor Miljø- og Fødevareklagenævnet afviste en klage over gebyr for producentansvar for emballageaffald netop under henvisning til § 9 p, stk. 15 og stk. 17, sammenholdt med den almindelige klagebestemmelse i § 91, stk. 1 og søgsmålsfristen i § 101, stk. 1. Prøvelse må dermed ske ved domstolene.

Det EU-retlige grundlag er affaldsdirektivets minimumskrav til udvidede producentansvarsordninger som indsat ved direktiv (EU) 2018/851, suppleret af engangsplastdirektivet (EU) 2019/904 – hvis oprydnings- og indsamlingsomkostninger genfindes i § 9 p, stk. 19 – og af emballageforordningen (EU) 2025/40, der gradvist afløser emballagedirektivet.

LOV `Emballagebekendtgørelsen § 35` `Emballagebekendtgørelsen § 102` `Miljøbeskyttelsesloven § 9p, stk. 1, 6, 15, 17` `Miljøbeskyttelsesloven § 45, stk. 10-11`

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser klage over gebyr for producentansvar for emballageaffald – manglende klagekompetence — 28.05.2026

§ 10 Moms ved kommunal renovation – offentligretligt organ eller afgiftspligtig person

Et selvstændigt spor i praksis angår, om renovationsydelser er momspligtige. Sondringen følger momssystemdirektivets artikel 13, stk. 1, hvorefter offentligretlige organer ikke er afgiftspligtige for virksomhed udøvet i egenskab af offentlig myndighed, medmindre fritagelsen medfører konkurrenceforvridning af en vis betydning.

Landsskatteretten fastslog ved afgørelse af 21. oktober 2020 i 16-1729431, at **en kommune ikke var afgiftspligtig ved levering af renovationsydelser til private grundejere og grundejerforeninger**. Afgørelsen hviler netop på krydsfeltet mellem momsretten og affaldsretten: retten inddrog momslovens § 3, stk. 1 sammen med kommunens pligt efter miljøbeskyttelseslovens § 45, stk. 1 til at forestå affaldshåndteringen og med den dagældende affaldsbekendtgørelses § 39. Den parallelle afgørelse er offentliggjort som SKM2020.459.LSR, hvor Landsskatteretten tilsvarende henså til, at kommunen er et offentligretligt organ.

Modsat gik det for det kommunalt ejede driftsselskab i Skatterådets bindende svar SKM2024.326.SR-. Skatterådet bekræftede, at selskabet **skal opkræve moms**, jf. momslovens § 4, stk. 1, fordi det ikke kunne kvalificeres som et offentligretligt organ. Skatterådet lagde efter EU-Domstolens praksis i **C-174/14 (Saudaçor)** og **C-182/17 (Nagyszénás)** særlig vægt på:

- at selskabet **ikke var tillagt myndighedsbeføjelser** – kommunen udsteder affaldsregulativet, godkender priser og fortolker regulativet, mens selskabet er et rent driftsselskab,
- at det **direkte kundeforhold** var overdraget fra kommunen til selskabet, som fakturerer i eget navn,
- at selskabet er et privatretligt aktieselskab med egen kapital og vedtægter, hvor ejerne ikke fastsætter retningslinjer for den daglige drift eller udøver faktisk kontrol, og
- at selskabet også har erhvervskunder og kommunale institutioner som kunder.

Særligt bemærkelsesværdigt er, at **hvile-i-sig-selv-princippet ikke i sig selv gjorde selskabet til et offentligretligt organ**:

> *Forhold som hvile-i-sig-selv-princippet og omfattelse af offentlighedsloven kunne ikke føre til et andet resultat, idet de ikke var udslagsgivende i den samlede vurdering.*

Skatterådet afviste samtidig at besvare et generelt formuleret spørgsmål om, hvorvidt selskabet var omfattet af en praksisændring i et styresignal, jf. skatteforvaltningslovens § 21, stk. 1 og § 24, stk. 2, fordi der ikke var tale om den afgiftsmæssige virkning af en **konkret disposition**. Samme afvisningslinje ses i Landsskatterettens afgørelse i 24-0009244 om momsfritagelse for et kommunalt ejet renovationsselskab.

Endelig er den interne kommunale dimension afklaret i 07-01071: efter momslovens § 9 udgør leverancer mellem institutioner under samme kommune ikke en afgiftspligtig transaktion, og det er uden betydning, om institutionerne er delregistreret. Kun **leverandøren** skal være en afgiftspligtig person efter momslovens § 3, stk. 2, nr. 3; der stilles ingen betingelser til aftageren ud over, at denne er en institution under samme kommune.

LOV	Miljøbeskyttelsesloven § 45, stk. 1 · Momsloven § 3, stk. 1-2 · Momsloven § 9	
PRAKSIS	**Landsskatteretten** · Afvisning af bindende svar: Spørgsmål om momsfritagelse for kommunalt ejet renovationsselskab	20.06.2024
	Landsskatteretten · Kommune ikke afgiftspligtig ved levering af renovationsydelser til private grundejere og grundejerforeninger	21.10.2020
	Landsskatteretten · Momspligt for interne kommunale leverancer og delregistrering	31.08.2009
	Skatterådet · Momspligt for kommunalt ejet aktieselskab ved renovation	13.06.2024

§ 11 Klageadgang, afgørelsesbegrebet og de forvaltningsretlige rammer

Affaldsområdet er kendetegnet ved usædvanligt mange **klageafskæringer**, og en stor del af nævnspraksis handler derfor ikke om affaldsretten, men om, hvorvidt der overhovedet foreligger en påklagelig afgørelse.

De centrale afskæringer er:

- Miljøbeskyttelseslovens § 48, stk. 5: kommunalbestyrelsens gebyrafgørelser kan ikke påklages til anden administrativ myndighed.
- § 9 p, stk. 17: kommunalbestyrelsens gebyrafgørelser over for producenter kan ikke påklages.
- § 69, stk. 3: tilsynsafgørelser kan ikke påklages til anden administrativ myndighed – klager over kommunens udøvelse af tilsynspligten henvises til Ankestyrelsen som kommunalt tilsyn.
- § 48 c, stk. 3: Forsyningstilsynets offentliggørelse kan ikke påklages, mens selve tilsynsafgørelserne kan påklages til Energiklagenævnet efter § 100 b.

Denne struktur er ikke ny. Allerede i ombudsmandssagen »Adgangsvej. Afhentning af affald. Sagsbehandlingstid« konstaterede Folketingets Ombudsmand, at kommunernes afgørelser på affaldsområdet ikke kunne påklages til en statslig myndighed, hvorfor ombudsmanden var afskåret fra at tage stilling til selve afgørelsen – men kritiserede til gengæld som **meget beklageligt**, at kommunen ikke havde orienteret borgeren om, at sagsbehandlingen trak ud. I den principielle sag »Tilstrækkelig lovhjemmel til i affaldsbekendtgørelsen at afskære klageadgang fra kommunalbestyrelsen til Miljøstyrelsen?« blev selve hjemlen til klageafskæringen prøvet, og Miljøstyrelsens redegørelse i sagen udgør fortsat en klar fremstilling af, at benyttelsespligten og retten til fritagelse for genanvendelsesordninger følger **direkte af loven og bekendtgørelsen** og ikke af et kommunalt skøn.

Miljø- og Fødevareklagenævnets nyere praksis er konsekvent. Nævnet er kun klagemyndighed, hvor det er fastsat i lovgivningen, og afgør selv kompetencespørgsmål. Kravet til afgørelsesbegrebet formuleres som, om myndigheden »har fastsat, hvad der er eller skal være gældende ret i det foreliggende tilfælde«. Derfor blev en klage over aktindsigt i **udgifter til affaldsbeholdere** afvist i 23/12686: efter miljøoplysningslovens § 4, stk. 6 og offentlighedslovens § 37, stk. 1 følger aktindsigtsklagen hovedsagens klagevej, og forretningsmæssige og økonomiske oplysninger om et fælleskommunalt selskabs dispositioner vedrører ikke en sagstype, hvor nævnet er klageinstans.

Endelig sætter kravet om **retlig interesse** en grænse for domstolsprøvelsen af generelle affalds- og miljøregler. I BS-499/2023-HJR afviste Højesteret et søgsmål om prøvelse af generelle miljøregler, fordi der ikke forelå konkrete afgørelser i forhold til sagsøgeren. Prøvelsen af affaldsreguleringen må derfor typisk knyttes til en konkret anvisning, et konkret påbud eller en konkret gebyropkrævning.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 9p, stk. 17 · Miljøbeskyttelsesloven § 48, stk. 5 · Miljøbeskyttelsesloven § 69, stk. 3 · Miljøbeskyttelsesloven § 100b

PRAKSIS

Højesteret · Højesterets dom om manglende retlig interesse i at prøve generelle miljøregler uden konkrete afgørelser	03.05.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over aktindsigt i udgifter til affaldsbeholdere på grund af manglende kompetence	05.01.2024

§ 12 Randområder: renovationsbetaling i lejeforhold og adgangsforhold for renovationskørsel

To praktisk vigtige randområder falder uden for miljøbeskyttelseslovens gebyrsystem, men rammer de samme borgere.

Renovation kan ikke opkræves ved siden af huslejen. Huslejenævnene har gentagne gange fastslået, at der ikke er hjemmel i lejelovgivningen til at opkræve renovation som et selvstændigt beløb ud over lejen. I 430-123818 formulerede nævnet det direkte:

> *Der er ikke hjemmel i lejelovgivningen til at opkræve lejer for renovation udover huslejen. Renovation skal derfor være indeholdt i huslejen.*

Lejeren fik tilbagebetalt 6.600 kr. for 2022-2024. Samme resultat i 410-82483, hvor nævnet med henvisning til lejelovens § 32 og § 45 pålagde udlejer at tilbagebetale 7.247,75 kr. for renovation (og yderligere 12.484 kr. for solcellestrøm efter § 69), og i 849-123735, hvor både efterbetalingskrav på 8.967,40 kr. og særskilte opkrævninger for renovation, affald og genbrug – herunder et årligt »grundgebyr til boligen« på 485 kr. – blev underkendt. Tilbagebetalingskravet begrænses dog af den 3-årige forældelsesfrist i forældelseslovens § 3.

Adgangsforhold og renovationskørsel. Vejdirektoratets udtalelse i EMN-2025-26273 afklarer, at der ikke gælder noget lovkrav om, at hele vejnettet skal kunne betjene renovationskørsel:

> *Det er ikke et lovkrav, at hele vejnettet – herunder private fællesveje – skal holdes i en stand, der tilgodeser renovationskørsel. […] Det er op til kommunens skøn, hvilke veje der skal kunne betjene renovationskørsel.*

For offentlige veje er vedligeholdelsesbeslutninger **faktisk forvaltningsvirksomhed** efter vejlovens § 8 og kan derfor ikke påklages efter § 132. For private fællesveje i landzone bemærkede Vejdirektoratet omvendt, at renovationsbilers færdsel efter forarbejderne til privatvejslovens § 15 er omfattet af »færdsel til de vejberettigedes ejendomme«, hvorfor kommunen kan kræve de nødvendige istandsættelsesarbejder udført.

Omkostningen ligger dog hos grundejeren, når det er adgangen til ejendommen, der skal udvides. I EMN-2024-196388 opretholdt Vejdirektoratet en kommunes afgørelse om, at borgeren selv skulle betale for at udvide sin vejadgang, som renovationsfirmaet fandt for smal – også for den del af adgangen, der ligger på selve vejarealet, jf. vejlovens § 49, stk. 2. Direktoratet bemærkede, at borgeren ikke er forpligtet til at udnytte tilladelsen, men at konsekvensen kan være, at affaldsbeholderen skal placeres ved skel.

LOV: Lejeloven § 32 · Lejeloven § 45 · Privatvejsloven § 15 · Vejloven § 8

PRAKSIS:

Huslejenævnet · Huslejenævn: Udlejers forbrugsregnskaber ugyltige pga. manglende formalia – lejer tilkendt tilbagebetaling af renovationsgebyr på 6.600 kr.	18.03.2026
Huslejenævnet · Ugyldige forbrugsregnskaber og ulovlige opkrævninger for renovation og affaldshåndtering i Jammerbugt Kommune	17.06.2025
Huslejenævnet · Huslejenævnet pålægger udlejer at tilbagebetale ulovligt opkrævede udgifter til renovation og solcellestrøm	21.05.2024
Vejdirektoratet · Kommuners adgang til at stille krav til vejes stand for renovationskørsel	13.06.2025
Vejdirektoratet · Borger skal selv betale for udvidelse af vejadgang nødvendig for renovation	30.10.2024

§ 13 Sammenfatning og retstilstandens aktuelle status

Praksis på affaldsområdet kan sammenfattes i fem linjer.

For det første er kommunens håndteringsansvar efter miljøbeskyttelseslovens § 45, stk. 1 fortsat udgangspunktet, men det er blevet systematisk indsnævret på erhvervssiden: eneretten til indsamling gælder ikke for forbrændingsegnet erhvervsaffald og erhvervsaffald egnet til materialenyttiggørelse, anvisningsordninger for ikke-farligt forbrændingsegnet erhvervsaffald er forbudt, og kommunal **behandling** af affald egnet til materialenyttiggørelse er forbudt efter § 49 b bortset fra de udtrykkelige undtagelser og overgangsordningen.

For det andet er affaldsbegrebets ydergrænser – biprodukt efter affaldsbekendtgørelsens § 2 og affaldsfasens ophør efter § 5 – kumulative og administreres af Miljøstyrelsen, ikke af kommunerne. EU-Domstolens praksis, navnlig **C-238/21**, er den styrende fortolkningskilde. I kommunal praksis viser fejl i affaldsstatus sig typisk som en hjemmelsmangel, der fører til ophævelse og hjemvisning.

For det tredje er gebyrretten præget af to forskellige prisregimer, som ikke må blandes sammen: gebyrer efter § 48 skal hvile i sig selv pr. ordning uden krydssubsidiering, mens de fire markedsudsatte erhvervsordninger i § 48 a skal prissættes til markedspris med et rimeligt overskud, der skal tilfalde det skattefinansierede område. Forsyningstilsynet håndhæver med indskærpelse, påtale og påbud – og har vist, at kravet gælder fuldt ud, også når kommunen alene betjener sine egne institutioner.

For det fjerde er retsbeskyttelsen på gebyrsiden i vidt omfang henvist til domstolene. Både § 48, stk. 5 og § 9 p, stk. 17 afskærer administrativ rekurs, og Højesterets dom af 7. december 2020 i BS-58925/2019-HJR – afgjort 5-4 – står som den centrale prøvelse af, hvor langt en kommunal gebyropkrævning kan strækkes over for en virksomhed uden egentlig affaldsproduktion, før den støder mod grundlovens § 43. Lovgiver havde med **lov nr. 1713 af 27. december 2018** allerede afskaffet det generelle administrationsgebyr netop under henvisning til, at det gav anledning til retssager og klager og var vanskeligt at forklare over for virksomheder uden egentlig affaldsproduktion.

For det femte er det udvidede producentansvar for emballage det område, hvor praksis er yngst og hurtigst voksende. Tildelings- og betalingsafgørelserne fra Dansk Producentansvar efter emballagebekendtgørelsens §§ 26, 35 og 36 træffes første gang den 1. oktober 2026 og derefter hvert andet år, og de kommunale gebyrblade og omkostningsopgørelser efter § 102 og § 107 skal foreligge fra 2026. Den første klagepraksis – 26-04141 – angår netop den manglende administrative klageadgang.

Aktualitet: Miljøbeskyttelsesloven er senest konsolideret ved lovbekendtgørelse af 23. december 2025. De vedtagne, endnu ikke konsoliderede ændringer af loven vedrører alene klagereglerne i §§ 91, 98, 99 og 100 om CO_2-fangst, -transport og -lagring på land og berører **ikke** affaldsbestemmelserne. Til gengæld bør man være opmærksom på, at affaldsbekendtgørelsen, affaldsaktørbekendtgørelsen og emballagebekendtgørelsen revideres hyppigt, og at paragrafnummereringen – særligt i affaldsaktørbekendtgørelsen – forskydes mellem versionerne, hvilket gør ældre afgørelsers paragrafhenvisninger utroværdige som direkte hjemmelsangivelse for gældende ret.

For de tilgrænsende områder henvises til miljøgodkendelse af affaldsbehandlings- og listevirksomhed-, strafferetlige affaldsovertrædelser og ulovlig deponering, affalds- og deponeringsafgift samt registreringspligt og spildevandstilladelser.

LOV Affaldsbekendtgørelsen § 2 Affaldsbekendtgørelsen § 5 Miljøbeskyttelsesloven § 9p, stk. 17 Miljøbeskyttelsesloven § 45, stk. 1

Miljøbeskyttelsesloven § 48, stk. 5 | Miljøbeskyttelsesloven § 48a, stk. 1 | Miljøbeskyttelsesloven § 49b, stk. 1

PRAKSIS

Højesteret · Højesterets afgørelse om tilbagebetaling af administrationsgebyr for erhvervsaffald hos mindre virksomheder — 07.12.2020

EU-Domstolen · Kvalificering af udgravningsmateriale som biprodukt eller affald samt kriterier for affaldsfasens ophør (Sag C-238/21) — 17.11.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser klage over gebyr for producentansvar for emballageaffald – manglende klagekompetence — 28.05.2026

REFERENCE Lovgrundlag

10 paragraffer

Affaldsbekendtgørelsen § 2		Affaldsbekendtgørelsen § 5	
Grundloven § 43		Miljøbeskyttelsesloven § 6b	stk. 1
Miljøbeskyttelsesloven § 9p	stk. 15	Miljøbeskyttelsesloven § 44	stk. 1
Miljøbeskyttelsesloven § 45	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 48	stk. 1-3
Miljøbeskyttelsesloven § 48a	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 49b	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

34 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS — 2

03.05.2024	Højesterets dom om manglende retlig interesse i at prøve generelle miljøregler uden konkrete afgørelser	bs-499-2023-hjr
07.12.2020	Højesterets afgørelse om tilbagebetaling af administrationsgebyr for erhvervsaffald hos mindre virksomheder	bs-58925-2019-hjr

EU-DOMSTOLEN · EUROPÆISK DOMSTOL — 3

17.11.2022	Kvalificering af udgravningsmateriale som biprodukt eller affald samt kriterier for affaldsfasens ophør (Sag C-238/21)	C-238/21
03.09.2020	Overførsel af blandinger af animalske biprodukter og ikke-farligt affald: Forholdet mellem affaldsforordningen og forordningen om animalske biprodukter	C-21/19
02.05.2019	Kroatiens manglende overholdelse af affaldsdirektivet vedrørende stengranulat i Biljane Donje	C-250/18

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS — 1

03.07.2020	Østre Landsret fastslår manglende hjemmel til kommunal betalingsopkrævning for containere ved bygningsrenovering	1417-1724

LANDSSKATTERETTEN · ADMINISTRATIV KLAGEINSTANS — 3

20.06.2024	Afvisning af bindende svar: Spørgsmål om momsfritagelse for kommunalt ejet renovationsselskab	24-0009244

21.10.2020	Kommune ikke afgiftspligtig ved levering af renovationsydelser til private grundejere og grundejerforeninger	16-1729431
31.08.2009	Momspligt for interne kommunale leverancer og delregistrering	07-01071

SKATTERÅDET · ADMINISTRATIV MYNDIGHED 1

13.06.2024	Momspligt for kommunalt ejet aktieselskab ved renovation	24-0284181

FORSYNINGSTILSYNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 13

15.12.2025	Forsyningstilsynet påtaler Nordværk I/S for overtrædelse af omkostningsdækningskravet i affaldsaktørbekendtgørelsen	25-01384
06.10.2025	Forsyningstilsynet afslutter tilsyn med Langeland Affald ApS' overgangsordning og afmelder Rudkøbing Omlastestation	25-01208
16.12.2024	Forsyningstilsynet afslutter kontrol med selskabsgørelse og standsopgørelse for Forsyning Helsingør Affald A/S	24-01462
12.12.2024	Forsyningstilsynet påbyder Frederikssund Kommune at fastsætte markedspris for indsamling af forbrændingsegnet erhvervsaffald	24-01351
09.12.2024	Forsyningstilsynet vurderer, at Modtagestation Syddanmark I/S ikke er omfattet af forbuddet i miljøbeskyttelseslovens § 49 b	24-01313
09.12.2024	Forsyningstilsynet afslutter sag om selskabsgørelse og standsopgørelse for Kerteminde Forsyning – Renovation A/S' komposteringsplads	24-01472
28.11.2024	Forsyningstilsynet afslutter regnskabstilsyn for Horsens Kommunes Kompostplads – vilkår overholdt	24-01438
27.11.2024	Påtale til Ballerup Kommune for manglende overholdelse af kravene om markedspriser for erhvervsaffald i 2023	24-01347
21.11.2024	Afgørelse til Middelfart Kommune om manglende overholdelse af kravene om markedspriser	24-01357
05.12.2023	Forsyningstilsynet fastholder påbud til Horsens Kommune om regnskabsmæssig adskillelse for affaldsbehandling	23-02231
27.11.2023	Forsyningstilsynet afslutter regnskabstilsyn mod Vejle Kommune efter ophørt drift af behandlingsanlæg	23-02228
31.05.2023	Forsyningstilsynet påbyder Kredsløb Genbrug P/S at rette priser for behandling af erhvervsaffald til materialenyttiggørelse for at dække omkostninger	23-00917
24.05.2023	Forsyningstilsynet meddeler indskærpelse til Bornholms kommune (BOFA) om overholdelse af regnskabstilsynet	23-00919

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 5

28.05.2026	Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser klage over gebyr for producentansvar for emballageaffald – manglende klagekompetence	26-04141
14.06.2024	Stadfæstelse med ændringer af påbud om undersøgelse af jordforurening i Syddjurs	20/09902

05.01.2024	Afvisning af klage over aktindsigt i udgifter til affaldsbeholdere på grund af manglende kompetence	23/12686
18.12.2020	Ophævelse og hjemvisning af tilladelse til genindbygning af slagger	19/03136
16.09.2020	Tilladelse til udlægning af jord ophævet og hjemvist grundet manglende afklaring af affaldsstatus	20/05894

HUSLEJENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 3

18.03.2026	Huslejenævn: Udlejers forbrugsregnskaber ugyltige pga. manglende formalia – lejer tilkendt tilbagebetaling af renovationsgebyr på 6.600 kr.	430-123818
17.06.2025	Ugyldige forbrugsregnskaber og ulovlige opkrævninger for renovation og affaldshåndtering i Jammerbugt Kommune	849-123735
21.05.2024	Huslejenævnet pålægger udlejer at tilbagebetale ulovligt opkrævede udgifter til renovation og solcellestrøm	410-82483

VEJDIREKTORATET · NÆVN / KLAGEINSTANS 3

13.06.2025	Kommuners adgang til at stille krav til vejes stand for renovationskørsel	emn_2025_26273
30.10.2024	Borger skal selv betale for udvidelse af vejadgang nødvendig for renovation	emn_2024_196388
23.10.2019	Stadfæstelse af ekspropriation til retlig lovliggørelse af Skovgårdsvej i Vejen Kommune	19_03136

02 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over byggetilladelse

Planklagenævnets praksis om lokalplanbinding, dispensationsadgang, myndighedspassivitet og lovliggørelsespåbud

Version 2 Opdateret 26. jun. 2026 14 afgørelser · 2019-2026 Læs online

INTRODUKTION

Denne praksisoversigt behandler de centrale retslige spørgsmål, der opstår, når borgere og kommuner er uenige om byggetilladelser, dispensationer fra lokalplaner og lovliggørelse af ulovligt byggeri. Retsgrundlaget er planloven (LBK 572/2024), navnlig §§ 18-20 om lokalplanens retsvirkninger og dispensation, § 51 om tilsyn og lovliggørelse samt §§ 58-63 om klage til Planklagenævnet. Praksis fra Planklagenævnet – det centrale klageforum – viser en nuanceret afvejning mellem kommunernes håndhævelsespligt, borgernes retssikkerhed (partshøring, varsling, berettigede forventninger) og proportionalitetsprincippet. Klare mønstre tegner sig: kommunen skal overholde strenge processuelle krav for at udstede gyldige lovliggørelsespåbud, men retshåndhævelsesinteressen vejer normalt tungere end hensynet til værdispild – medmindre borgeren har handlet i god tro eller kommunen har udvist langvarig passivitet.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Lokalplaner er bindende efter planlovens § 18, men kun bestemmelser der er klart og præcist formuleret kan håndhæves over for borgerne.

02 Dispensation efter planlovens § 19 kræver, at fravigelsen ikke strider mod lokalplanens principper – formålsbestemmelsen, anvendelsesbestemmelser og den bærende struktur (fordeling mellem fri- og bebyggede arealer) er principielle.

03 Bebyggelsesregulerende detailbestemmelser om omfang, udformning og placering hører normalt ikke til planens principper og kan derfor fraviges ved dispensation – medmindre de er fastsat for at fastholde en særlig udformning, fx i bevaringsværdige områder.

04 Siden 2017 kan kommunen meddele midlertidig dispensation tidsbegrænset til max 3 år (10 år for studieboliger og byhaver), også selvom fravigelsen strider mod planens principper.

05 Lokalplaner regulerer alene fremtidige dispositioner – eksisterende lovlig anvendelse og bebyggelse kan fortsætte uanset planens bestemmelser, også ved ejerskifte.

06 Myndighedspassivitet i flere år kan afskære kommunen fra at kræve fysisk lovliggørelse, hvis ejeren har fået grund til at tro at forholdet er accepteret.

07 Berettigede forventninger skabt ved konkrete tilkendegivelser fra kommunen (fx byggetilladelse, skriftlig accept) kan afskære lovliggørelsespåbud.

08 Påbud om fysisk lovliggørelse er ugyldige uden forudgående varsling og partshøring efter forvaltningslovens § 19 – varsling skal ske særskilt over for alle ejere af ejendommen.

09 Proportionalitetsprincippet kræver, at kommunen vurderer muligheden for retlig lovliggørelse (dispensation) før fysisk lovliggørelse påbydes – men når dispensation er udelukket, kan værdispild ikke opveje retshåndhævelsesinteressen.

10 En bygherres gode eller onde tro er et centralt element i proportionalitetsvurderingen – har bygherren ignoreret advarsler eller bygget i strid med tilladelsen, bærer denne selv risikoen for det økonomiske tab.

11 Dispensation efter planlovens § 20 kræver forudgående naboorientering med mindst 2 ugers frist, medmindre orienteringen er af underordnet betydning.

12 Klagefristen på 4 uger efter planlovens § 60 er ufravigelig – en dispensationsafgørelse der ikke påklages rettidigt afskærer senere indsigelser mod et opfølgende lovliggørelsespåbud.

13 Kommunen er ikke forpligtet til at håndhæve lokalplanen, hvis et ulovligt forhold er af underordnet betydning – men den har ret til det efter planlovens § 51, stk. 3.

§ 1 Lovgrundlaget: Lokalplanens bindende virkning og dispensationsadgang

Lokalplaners retsvirkninger og den kommunale dispensationskompetence er reguleret i planlovens §§ 18-20. Bestemmelserne udgør kernen i den retlige ramme, som Planklagenævnet prøver i bygge- og dispensationssager.

Bindende virkning (§ 18)

Når en lokalplan er offentligt bekendtgjort, må der ikke retligt eller faktisk etableres forhold i strid med planens bestemmelser, medmindre der meddeles dispensation, jf. planlovens § 18. Det følger af Vejledning om planloven, at planen kun regulerer *fremtidige dispositioner* – den kan ikke pålægge ejeren en handlepligt, fx til at gennemføre et i lokalplanen omhandlet byggeri.

Planklagenævnet har i fast praksis fastslået, at kun bestemmelser der er *klart og præcist formuleret* kan håndhæves over for borgerne. I sagen 18/06255 om et grejskur i Vedbæk afviste ejeren, at lokalplanens bestemmelse om "eksisterende terræn" var tilstrækkelig præcis til håndhævelse, men nævnet fastslog, at bestemmelsen var klar nok, idet lokalplanen indeholdt kortbilag med terrænkoter.

Dispensation (§ 19)

Efter planlovens § 19, stk. 1 kan kommunalbestyrelsen dispensere fra bestemmelser i en lokalplan, hvis dispensationen *ikke er i strid med principperne i planen*. Videregående afvigelser kræver tilvejebringelse af en ny lokalplan, jf. § 19, stk. 2. Principperne i en lokalplan er ifølge forarbejderne og Vejledning om lokalplanlægning navnlig:

- **Formålsbestemmelsen** og de **anvendelsesbestemmelser**, der er fastsat ud fra formålet
- Den planlagte **struktur**, herunder fordelingen mellem friarealer og bebyggede arealer

Bebyggelsesregulerende detailbestemmelser (omfang, udformning, placering) hører normalt *ikke* til principperne – der kan som hovedregel dispenseres fra dem. Men i bevaringsværdige områder kan detailbestemmelser være principielle, hvis de er fastsat netop for at fastholde en særlig udformning.

Siden moderniseringen af planloven i 2017 kan kommunen også meddele **midlertidig dispensation** tidsbegrænset til max 3 år (10 år for studieboliger og byhaver) – også selvom dispensationen strider mod planens principper.

Pending ændring: Lov om statsligt udpegede energiparker (i kraft 11. juni 2024, men endnu ikke konsolideret i planloven) tilføjer i § 19, stk. 3, at dispensation fra lokalplanbestemmelser for energiparker kræver ministerens samtykke.

Naboorientering (§ 20)

Dispensation kan efter planlovens § 20 kun meddeles efter forudgående naboorientering med mindst 2 ugers frist, medmindre kommunen skønner, at orienteringen er af underordnet betydning.

Tilsyn og lovliggørelse (§ 51)

Planlovens § 51, stk. 3 pålægger kommunen at foranledige ulovlige forhold lovliggjort, *medmindre forholdet har underordnet betydning*. Pligten retter sig mod den til enhver tid værende ejer, jf. § 63, stk. 1.

For den materielle planlægning af selve lokalplaner som plangrundlag, se praksisoversigten om lokalplaner. For landzonetilladelser, se praksisoversigten om landzonetilladelse.

LOV Planloven § 18 · Planloven § 19, stk. 1-2 · Planloven § 20 · Planloven § 51, stk. 3 · Planloven § 63, stk. 1

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelsespåbud vedrørende terrænregulering, grejskur og adgangssti 15.03.2019

§ 2 Dispensation fra lokalplanens principper – grænsen mellem princippet og detailbestemmelsen

Det helt centrale fortolkningsspørgsmål i dispensationssager er, om den ansøgte fravigelse strider mod *principperne* i lokalplanen. Planklagenævnets praksis viser en klar systematik.

Principielle bestemmelser (kan IKKE fraviges ved dispensation)

- **Formålsbestemmelsen** – det politiske signal bag planen, som efter Vejledning om lokalplanlægning har "væsentlig betydning ved behandling af ansøgning om dispensation"
- **Anvendelsesbestemmelser** – er et område udlagt som industriområde, kan der ikke dispenseres til indretning af dagligvarebutik (jf. Vejledning om lokalplanlægning)
- **Den bærende struktur** – fordelingen mellem friarealer og bebyggede arealer; dispensation kan normalt ikke gives til indgreb i grønne områder og fælles friarealer

Detailbestemmelser (kan typisk fraviges)

Bestemmelser om byggehøjde, bebyggelsesprocent, materialevalg, afstand til skel og lignende bebyggelsesregulerende parametre hører *normalt* ikke til planens principper. Kommunen kan derfor meddele dispensation fra disse, forudsat at proportionalitetsprincippet og naboorienteringskravet overholdes.

Undtagelsen: bevaringsværdige områder

I Planklagenævnets praksis om proportionalitet og værdispild (14. december 2022) stadfæstede nævnet i flere sager kommunernes afslag på dispensation, netop fordi detailbestemmelserne var fastsat for at bevare ejendommenes karakter. I én sag (sag B) var 28 alu-trævinduer isat i en bevaringsværdig ejendom i strid med lokalplanens krav om trævinduer – udskiftning kostede 558.000 kr. I en anden (sag C) var 1.000 m² tag udskiftet med forkert materiale, med estimerede lovliggørelsesomkostninger på 2,5-4 mio. kr. I begge tilfælde blev afslaget opretholdt.

Midlertidig dispensation (§ 19, stk. 1, 2. led)

Planklagenævnet har i Orientering nr. 53 af 22. juni 2026 behandlet tre sager om midlertidig dispensation i strid med planens principper. Nævnet fastslog, at muligheden for midlertidig dispensation – indført i 2017 – skal fortolkes snævert: den forudsætter, at der foreligger et midlertidigt behov, og kan ikke anvendes til at omgå kravet om ny lokalplan for permanente ændringer.

LOV	Planloven § 19, stk. 1	
PRAKSIS	**Planklagenævnet** · Planklagenævnet Orienterer nr. 53: Midlertidig dispensation fra en lokalplans principper efter planlovens § 19, stk. 1	22.06.2026
	Planklagenævnet · Planklagenævnets praksis om proportionalitet og værdispild ved fysisk lovliggørelse	14.12.2022

§ 3 Eksisterende lovlig anvendelse – lokalplaner regulerer kun fremtidige dispositioner

Et grundlæggende princip i planretten er, at lokalplaner kun regulerer *fremtidige* dispositioner. Eksisterende lovlig anvendelse og bebyggelse kan fortsætte uanset planens bestemmelser – også ved ejerskifte.

Planklagenævnet fastslog dette princip i sagen 21/03352 om opdeling af et stuehus i Egedal Kommune. Nævnet fandt, at den opdeling af huset i to lejligheder, som fremgik af plantegninger fra marts 2013 – dvs. *før* lokalplanens endelige vedtagelse i december 2013 – var et lovligt eksisterende forhold, der ikke krævede dispensation. Den yderligere opdeling til tre lejligheder var derimod ikke lovlig.

I sagen 18/09012 om et anneks i Gribskov Kommune fandt nævnet tilsvarende, at et anneks, der var opført med byggetilladelse i 1987, var et lovligt eksisterende forhold, selvom den efterfølgende bygningsvedtægt regulerede området som sommerhusområde.

I sagen 18/08266 om beboelse i et industriområde i Vamdrup fandt nævnet, at en portnerbolig, der var opført med byggetilladelse i 1999/2001, var et lovligt eksisterende forhold, selvom den aktuelle lokalplan forbød boliger. Kommunen blev kritiseret for at have vildledt en efterfølgende køber om ejendommens status.

Det afgørende tidspunkt er, om anvendelsen eller bebyggelsen var *lovlig* på det tidspunkt, hvor den blev etableret – uanset om den efterfølgende er blevet uforenelig med en ny lokalplan.

LOV Planloven § 18

PRAKSIS
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørende dispensation for opdeling af stuehus i Egedal Kommune 19.10.2021
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af anneks i Gribskov Kommune 15.07.2020
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om påbud vedrørende beboelse på [adresse1], Vamdrup 11.02.2019

§ 4 Myndighedspassivitet – hvornår har kommunen fortabt retten til lovliggørelse?

Langvarig passivitet fra tilsynsmyndighedens side kan medføre, at kommunen er afskåret fra at kræve et ulovligt forhold lovliggjort. Princippet er udviklet i nævnspraksis og bekræftet i Vejledning om håndhævelse af naturbeskyttelsesloven, planloven og byggeloven, som fremhæver:

> *Passivitet fra tilsynsmyndighedens side kan således medføre, at tilsynsmyndigheden ikke kan håndhæve reglerne overfor ejer/bruger.*

Planklagenævnets praksis om passivitet

I sagen 20/10031 om hestestalde i Tikøb ophævede Planklagenævnet Helsingør Kommunes påbud om fjernelse af to stalde, som var opført uden tilladelse. Kommunen blev opmærksom på forholdet allerede i 2012 og sendte et varsel, men fulgte først op i 2016, og den endelige afgørelse faldt først i juni 2020 – ca. 8 år efter det første varsel. Nævnet fandt, at kommunen havde fortabt retten til at håndhæve reglerne.

I sagen 23/09841 om en tilbygning i Vanløse vurderede nævnet omvendt, at ca. 2-3 år uden påtale var *for kort* til at skabe berettigede forventninger. Kommunen traf afgørelse ca. 4 måneder efter at klageren selv informerede om tilbygningen – det var ikke passivitet.

Centrale momenter i passivitetsvurderingen:

- **Tidsrummets længde** – jo længere passivitet, jo stærkere forventningsbeskyttelse. 8 års passivitet var tilstrækkeligt i staldsagen; 2-3 år var ikke nok i tilbygningssagen.
- **Kommunens faktiske kendskab** – tilsynspligten indtræder først, når kommunen har *kendskab* til forholdet. Planlovens § 51 indebærer ikke en løbende tilsynsforpligtelse.
- **Konkret stiltiende accept** – forbigås et ulovligt forhold i tavshed under besigtigelse, kan ejeren berettiget opfatte det som accept (jf. håndhævelsesvejledningen).
- **Retshåndhævelsesinteressens styrke** – jo svagere retshåndhævelsesinteresse, jo færre år skal passere, før kommunen er afskåret.
- **Opfølgning på tidligere påbud** – har kommunen varslet eller påbudt lovliggørelse uden at følge op, kan den fortabe retten til senere at håndhæve.

LOV Planloven § 51, stk. 1, 3

PRAKSIS

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om afslag på lovliggørende dispensation for tilbygning i Vanløse 20.08.2024

Planklagenævnet · Ophævelse af påbud om fjernelse af hestestalde på grund af myndighedspassivitet 02.11.2021

§ 5 Berettigede forventninger ved konkrete tilkendegivelser fra kommunen

Udover passivitetsgrundsætningen kan konkrete tilkendegivelser fra kommunen – fx byggetilladelser, skriftlige godkendelser eller mundtlig rådgivning – skabe berettigede forventninger, der afskærer lovliggørelsespåbud.

I sagen 18/08266 om beboelse i et erhvervsområde i Vamdrup havde kommunen i 1999 og 2001 givet byggetilladelser til en portnerbolig, uden at tage stilling til forholdet til planloven. I 2010 vurderede kommunen selv, at anvendelsen som portnerbolig "ikke kunne anfægtes", da byggetilladelserne blev betragtet som begunstigende forvaltningsakter, der havde skabt en berettiget forventning. Planklagenævnet fandt, at den daværende ejer havde en berettiget forventning.

I hytte-sagen 23/04214 fra Faaborg-Midtfyn havde klageren i december 2019 spurgt kommunen via e-mail, om hytten krævede byggetilladelse. Kommunen svarede, at det ikke var nødvendigt. Planklagenævnet fandt imidlertid, at korrespondancen *alene* vedrørte byggetilladelse og *ikke* lokalplanens bestemmelser – klageren havde derfor ikke en berettiget forventning om, at hytten var i overensstemmelse med lokalplanen.

Mønstret viser, at berettigede forventninger kræver, at kommunens tilkendegivelse har været *tilstrækkeligt konkret* og har vedrørt *det retlige grundlag*, der nu påberåbes. Generelle udtalelser om byggetilladelse skaber ikke forventninger om overensstemmelse med lokalplanen.

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hytte i Faaborg-Midtfyn Kommune 31.07.2023

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om påbud vedrørende beboelse på [adresse1], Vamdrup 11.02.2019

§ 6 Processuelle krav ved lovliggørelsespåbud – varsling og partshøring

Planklagenævnets praksis stiller strenge processuelle krav til kommunernes lovliggørelsespåbud. Et påbud om fysisk lovliggørelse er en bebyrdende forvaltningsafgørelse, der er undergivet de almindelige forvaltningsretlige krav om partshøring og begrundelse.

Varsling og partshøring af begge ejere

Et centralt krav er, at lovliggørelsespåbud skal *varsles* over for de berørte parter – og at varsling og selve påbuddet skal ske *særskilt* over for *alle ejere* af ejendommen, jf. planlovens § 63, stk. 1 og forvaltningslovens § 19.

I drivhus-sagen 25/04009 fra Norddjurs Kommune ophævede Planklagenævnet påbuddet som ugyldigt, fordi:

1. Der ikke var sket *nogen* varsling af påbuddet
2. Påbuddet kun var sendt til den ene af ejendommens to ejere

Nævnet fandt disse fejl for "væsentlige retlige mangler" og understregede, at et eventuelt nyt påbud kræver korrekt partshøring og varsling til begge ejere særskilt.

I hytte-sagen 23/04214 fra Faaborg-Midtfyn ophævede nævnet tilsvarende et påbud, fordi varsling og påbud kun var sendt til den ene af to ejere:

> *Varsling og partshøring af et påbud skal ske særskilt over for alle ejere af ejendommen.*

I reklameskilt-sagerne om en digital reklameskærm i Roskilde (sag 26-04443) havde nævnet i en tidligere afgørelse ophævet det første påbud fra maj 2025, fordi brugeren af ejendommen/ejeren af skiltet hverken havde modtaget påbuddet, var blevet varslet eller partshørt. Efter fornyet sagsbehandling – med korrekt varsling af begge parter – stadfæstede nævnet i maj 2026 det nye påbud.

Begrundelseskravet

I den samme reklameskilt-sag præciserede nævnet, at begrundelseskravet ved lovliggørelsespåbud er *lavere* end ved dispensationsafslag, når der ikke er søgt om retlig lovliggørelse:

> *Kommunen har ikke truffet en afgørelse om afslag på dispensation, da der ikke er ansøgt om retlig lovliggørelse, men har alene givet påbud om fysisk lovliggørelse.*

Kommunens begrundelse med henvisning til de overtrådte lokalplanbestemmelser og planlovens §§ 18, 51 og 63 opfyldte kravet i forvaltningslovens §§ 22 og 24.

LOV `Forvaltningsloven § 19` `Forvaltningsloven § 24, stk. 1-2` `Planloven § 63, stk. 1`

PRAKSIS

Planklagenævnet · Planklagenævnet stadfæster Roskilde Kommunes påbud om fjernelse af digital reklameskærm inden for byggelinje	29.05.2026
Planklagenævnet · Afslag på lovliggørende dispensation til drivhus i strid med byggelinje i lokalplan og ugyldigt påbud grundet manglende partshøring	13.11.2025
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hytte i Faaborg-Midtfyn Kommune	31.07.2023

§ 7 Proportionalitetsprincippet og hensynet til værdispild ved fysisk lovliggørelse

Det forvaltningsretlige proportionalitetsprincip kræver, at kommunen anvender det *mindst indgribende middel*. I lovliggørelsessager betyder det, at kommunen har pligt til at vurdere muligheden for *retlig lovliggørelse* (dispensation), før den påbyder fysisk lovliggørelse.

Planklagenævnets praksis om proportionalitet og værdispild er sammenfattet i nævnets orientering af 14. december 2022, som gennemgår fem sager:

Sag	Forhold	Lovliggørelsesomkostning	Resultat
A	Overskridelse af bebyggelsesprocent med 1%	1.253.000 kr.	Påbud opretholdt
B	Forkerte vinduesmaterialer i bevaringsværdig ejendom	558.000 kr.	Påbud opretholdt
C	Ulovligt tagmateriale på bevaringsværdig ejendom	2,5-4 mio. kr.	Påbud opretholdt
D	Overskridelse af byggehøjde med 13 cm	Betydeligt	Påbud opretholdt

E	Ulovlige facadeelementer opført i god tro	1,7 mio. kr.	Kommunen afskåret

Hovedreglen: retshåndhævelse vejer tungere end værdispild

I sagerne A-D stadfæstede nævnet kommunernes afslag på dispensation, selvom omkostningerne var betydelige. Fælles for disse sager var, at bygherren enten havde bygget i strid med en byggetilladelse, havde ignoreret advarsler eller havde påbegyndt arbejdet uden at afvente tilladelse.

I kvist-sagen 23/02253 fra Taarbæk fastslog nævnet:

> *Hensynet til retshåndhævelse og undgåelse af præcedensvirkning normalt vejer tungt. Selvom det kan være bekosteligt for en borger at ombygge eller fjerne en ulovlig konstruktion, fandt nævnet ikke, at de økonomiske konsekvenser i denne sag var så ekstraordinære, at de kunne tilsidesætte kommunens interesse.*

Undtagelsen: god tro og uforholdsmæssigt stort værdispild

I sag E var kommunen *afskåret* fra at kræve fysisk lovliggørelse. Afgørende var:

- **God tro** – ejerne havde opført byggeriet på baggrund af flere byggetilladelser fra kommunen
- **Stort værdispild** – 1,7 mio. kr.
- **Lille visuel ændring** – fysisk lovliggørelse ville kun medføre en mindre ændring
- **Ingen præcedens** – kommunen vurderede selv, at dispensation ikke ville danne præcedens

Proportionalitetsprincippet gælder kun ved valgmuligheder

I reklameskilt-sagen 26-04443 præciserede nævnet, at når kommunen har overvejet og begrundet, hvorfor retlig lovliggørelse ikke skønnes mulig, er proportionalitetsprincippet overholdt – klagerne kan da ikke kræve, at kommunen undersøger alternative løsninger (som flytning eller formindskelse af skiltet).

LOV `Planloven § 51, stk. 3`

PRAKSIS

Planklagenævnet · Planklagenævnet stadfæster Roskilde Kommunes påbud om fjernelse af digital reklameskærm inden for byggelinje	29.05.2026
Planklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om lovliggørelse af kvist i Taarbæk trods indsigelser om værdispild og underordnet betydning	31.01.2024
Planklagenævnet · Planklagenævnets praksis om proportionalitet og værdispild ved fysisk lovliggørelse	14.12.2022

§ 8 Klagefristen og dens afskærende virkning

Klagefristen til Planklagenævnet er 4 uger fra afgørelsens meddelelse, jf. planlovens § 60. Fristen er ufravigelig og har en vigtig afskærende virkning i lovliggørelsessager.

I kvist-sagen 23/02253 fra Taarbæk havde kommunen allerede i juli 2020 givet afslag på dispensation. En klage blev afvist i november 2020, fordi klagefristen var overskredet. Da kommunen herefter i januar 2023 udstedte påbud om fysisk lovliggørelse, forsøgte klageren at genoptage spørgsmålet om dispensation. Planklagenævnet fastslog:

> *I forbindelse med en sag om et påbud kan nævnet ikke efterprøve en tidligere endelig afgørelse om afslag på dispensation.*

Dette betyder i praksis, at en borger, der ikke påklager en dispensationsafgørelse inden fristen, er afskåret fra senere at rejse de samme argumenter mod et opfølgende lovliggørelsespåbud. Nævnet lægger dispensationsafslaget uprøvet til grund og prøver alene de retlige spørgsmål, der specifikt vedrører påbuddet.

Klageberettigelse efter planlovens § 59

Højesteret fastslog i BS-3521/2021-HJR af 1. juni 2023, at klageberettigelse efter planlovens § 59, stk. 1 kræver en *individuel og væsentlig retlig interesse*. En privatperson, der bor ca. 2.000 meter fra planområdet og hverken er grundejer, beboer eller erhvervsdrivende i området, opfyldte ikke kravet. Aktiv deltagelse i en høringsproces giver ikke automatisk klageret, hvis betingelserne for retlig interesse ikke er opfyldt.

LOV Planloven § 59, stk. 1 · Planloven § 60

PRAKSIS
- **Højesteret** · Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen — 01.06.2023
- **Planklagenævnet** · Stadfæstelse af påbud om lovliggørelse af kvist i Taarbæk trods indsigelser om værdispild og underordnet betydning — 31.01.2024

§ 9 Lovliggørelse i praksis – retlig eller fysisk lovliggørelse?

Når kommunen konstaterer et ulovligt forhold, har den to mulige veje: *retlig lovliggørelse* (dispensation) eller *fysisk lovliggørelse* (påbud om fjernelse/ombygning). Valget mellem disse er afgørende for sagens udfald.

Retlig lovliggørelse (dispensation)

Kommunen *kan* vælge at lovliggøre et ulovligt forhold ved at meddele dispensation efter planlovens § 19. Men dispensationen er undergivet de samme begrænsninger som enhver anden dispensation – den må ikke stride mod planens principper, og der skal ske naboorientering efter § 20.

I grejskur-sagen 18/06255 fra Rudersdal havde kommunen i 2016 givet dispensation til et grejskur med vilkår om max 20 m² og at det skulle være jorddækket. Ejeren udførte imidlertid skuret i strid med vilkårene – det var 24 m² med synlig facade mod Øresund. Kommunen afslog retlig lovliggørelse og påbød fysisk lovliggørelse. Nævnet stadfæstede, idet kommunens skønsmæssige afslag ikke kunne efterprøves.

Fysisk lovliggørelse (påbud)

Når retlig lovliggørelse er udelukket – fordi dispensation strider mod planens principper eller er nægtet ved skønsmæssig vurdering – er fysisk lovliggørelse det *eneste resterende middel*.

I kvist-sagen 23/02253 fra Taarbæk præciserede nævnet, at planlovens § 51, stk. 3 ikke kun pålægger kommunen en *pligt* til at lovliggøre ulovlige forhold – den giver også en *ret*:

> *Bestemmelsen indebærer kun, at kommunen ikke har pligt til at håndhæve lokalplanen, hvis der kun er tale om et forhold af underordnet betydning.*

Selvom et forhold objektivt set er af underordnet betydning, fratager det altså ikke kommunen retten til at kræve lovliggørelse.

Skematisk overblik over lovliggørelsesveje:

Spørgsmål	Ja	Nej
Er forholdet i strid med lokalplanen?	Lovliggørelse kræves	Sagen afsluttes
Er det eksisterende lovlig anvendelse?	Krav afskåret	Videre vurdering
Er retlig lovliggørelse mulig?	Kommunen kan dispensere	Fysisk lovliggørelse nødvendig
Har kommunen udvist passivitet?	Krav kan være afskåret	Påbud kan udstedes
Er proportionaliteten overholdt?	Påbud gyldigt	Påbud kan tilsidesættes

LOV Planloven § 19 Planloven § 51, stk. 3

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Stadfæstelse af påbud om lovliggørelse af kvist i Taarbæk trods indsigelser om værdispild og underordnet betydning 31.01.2024

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelsespåbud vedrørende terrænregulering, grejskur og adgangssti 15.03.2019

§ 10 Sammenfatning – de centrale mønstre i Planklagenævnets praksis

Planklagenævnets praksis om byggetilladelse, dispensation og lovliggørelse tegner et klart billede af retsstillingen:

Kommunen har bred håndhævelsesadgang – men er bundet af strenge processuelle krav. Et lovliggørelsespåbud, der ikke er varslet korrekt eller partshørt over for alle ejere, er ugyldigt (jf. 25/04009, 23/04214 og den første reklameskilt-afgørelse).

Retshåndhævelsesinteressen vejer tungt – selv millionbeløb til lovliggørelse opvejer normalt ikke hensynet til håndhævelse og undgåelse af præcedens. Kun i særlige tilfælde – navnlig hvor borgeren har handlet i god tro på baggrund af kommunens egne tilladelser – kan værdispild afskære et påbud.

Passivitet har konsekvenser for kommunen – men tidsrummet skal være *betydeligt*. 8 års passivitet var tilstrækkeligt (20/10031); 2-3 år var ikke nok (23/09841). Kommunens konkrete handlinger eller mangel derpå – herunder om den har fulgt op på egne varsler – er afgørende.

Dispensationsgrænsen er funktionel – sondringen mellem principper og detailbestemmelser er ikke mekanisk, men afhænger af den konkrete lokalplans formål og kontekst. I bevaringsværdige områder kan selv detailbestemmelser om materialevalg være principielle.

For borgeren gælder en klar opfordring: Klagefristen på 4 uger er ufravigelig. En dispensationsafgørelse, der ikke påklages rettidigt, cementerer kommunens retlige grundlag for et efterfølgende lovliggørelsespåbud – og nævnet kan ikke efterprøve den.

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Afslag på lovliggørende dispensation til drivhus i strid med byggelinje i lokalplan og ugyldigt påbud grundet manglende partshøring 13.11.2025

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om afslag på lovliggørende dispensation for tilbygning i Vanløse 20.08.2024

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hytte i Faaborg-Midtfyn Kommune 31.07.2023

Planklagenævnet · Ophævelse af påbud om fjernelse af hestestalde på grund af myndighedspassivitet 02.11.2021

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Forvaltningsloven § 19		Planloven § 18	
Planloven § 19	stk. 1	Planloven § 20	
Planloven § 51	stk. 3	Planloven § 58	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

14 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 1

01.06.2023	Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen	bs-3521-2021-hjr

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 13

22.06.2026	Planklagenævnet Orienterer nr. 53: Midlertidig dispensation fra en lokalplans principper efter planlovens § 19, stk. 1	06-a2524f-04c8-4650-a67e-4346d8
29.05.2026	Planklagenævnet stadfæster Roskilde Kommunes påbud om fjernelse af digital reklameskærm inden for byggelinje	26-04443
13.11.2025	Afslag på lovliggørende dispensation til drivhus i strid med byggelinje i lokalplan og ugyldigt påbud grundet manglende partshøring	25/04009
20.08.2024	Planklagenævnets afgørelse om afslag på lovliggørende dispensation for tilbygning i Vanløse	23/09841
31.01.2024	Stadfæstelse af påbud om lovliggørelse af kvist i Taarbæk trods indsigelser om værdispild og underordnet betydning	23/02253
31.07.2023	Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hytte i Faaborg-Midtfyn Kommune	23/04214
14.12.2022	Planklagenævnets praksis om proportionalitet og værdispild ved fysisk lovliggørelse	
02.11.2021	Ophævelse af påbud om fjernelse af hestestalde på grund af myndighedspassivitet	20/10031
19.10.2021	Planklagenævnets afgørelse om lovliggørende dispensation for opdeling af stuehus i Egedal Kommune	21/03352
15.07.2020	Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af anneks i Gribskov Kommune	18/09012
07.10.2019	Klage over påbud om lovliggørelse af kolonihavehus' højde	19/01343
15.03.2019	Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelsespåbud vedrørende terrænregulering, grejskur og adgangssti	18/06255
11.02.2019	Planklagenævnets afgørelse om påbud vedrørende beboelse på [adresse1], Vamdrup	18/08266

03 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over elforsyning og tariffer

Civile tvister om elhandel, leveringsvilkår og telefonsalg ved Ankenævnet på Energiområdet

Version 2 Opdateret 24. jun. 2026 16 afgørelser · 2024–2026 Læs online

INTRODUKTION

Denne praksisoversigt dækker de centrale afgørelser fra Ankenævnet på Energiområdet i civile tvister mellem forbrugere og elhandelsvirksomheder. Oversigten behandler varsling af prisændringer og produktskifte, uanmodet telefonsalg af elaftaler, korrektionsopkrævninger efter slutafregning, hæftelse for faktisk elforbrug ved måler-fejl og fraflytning, samt nævnets kompetenceafgrænsning over for Forsyningstilsynet og Skattestyrelsen. Praksis viser et klart mønster, hvor nævnet stiller strenge krav til elhandelsvirksomhedernes dokumentation for aftalevilkår og samtykke, men samtidig fastslår, at forbrugeren bærer risikoen for rettidig framelding og hæfter for det faktisk registrerede elforbrug.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Elaftaler indgået ved uanmodet telefonisk henvendelse er ugyldige efter forbrugeraftaleloven § 4, stk. 1 – selskabet bærer bevisbyrden for, at et gyldigt forudgående samtykke forelå, og forbrugerens passivitet ophæver ikke ugyldigheden.

02 Varsling af ændringer til ugunst for forbrugeren kræver mindst 3 måneders forudgående varsel i et klart og forståeligt sprog – bundtning af flere emner i én e-mail og placering af væsentlige punkter langt nede i meddelelsen er problematisk.

03 Retsfortabende passivitet kan afskære forbrugeren fra at gøre indsigelse mod et mangelfuldt varslet produktskifte, når forbrugeren i længere tid (21+ måneder) har betalt løbende fakturaer uden indsigelse.

04 Markedsbaseret elpris – når aftalen udtrykkeligt binder prisen til spotpris (Nord Pool) eller kvartalsvis prisjustering (Nasdaq), kan forbrugeren ikke kræve afregning til en lavere pris, så længe opkrævningen følger den aftalte mekanisme.

05 Korrektionsopkrævninger efter slutafregning kræver klar hjemmel i den indgåede aftale; selskabet bærer bevisbyrden for, at korrektionen følger aftalevilkårene og vedrører reelt korrigerede forbrugsdata.

06 Selskabet bærer bevisbyrden for indholdet af et introduktionstilbud – uklare rabataftaler fortolkes til ugunst for koncipisten, og manglende prisoplysning i ordrebekræftelsen medfører, at forbrugerens prisforståelse lægges til grund.

07 Forbrugeren hæfter for det faktiske elforbrug, selv om selskabet i lang tid har afregnet forkert på grund af ombyttede tælleværker eller nul-aflæsning.

08 Forbrugeren hæfter for ellevering til en fraflyttet adresse, indtil afmelding er dokumenteret over for selskabet – det er forbrugeren selv, der har pligten til at melde fraflytning.

09 Ankenævnet har ikke kompetence til at prøve størrelsen af acontobeløb eller fordelingen af reduceret elafgift – tilsynet er henlagt til henholdsvis Forsyningstilsynet og Told- og Skatteforvaltningen.

10 Forsinket slutafregning udløser morarenter fra forfaldsdagen (4 uger efter leveringsophør) – rentesatsen er Nationalbankens referencesats plus 8 % årligt.

11 Gebyrer og tillæg, som ikke er oplyst med tilstrækkelig tydelighed over for forbrugeren inden aftalens indgåelse, er ugyldige – en generel henvisning til selskabets hjemmeside er utilstrækkelig.

12 Rykkergebyrer pålagt efter at forbrugeren har meddelt selskabet, at kravet bestrides, er uberettigede – der er ikke rimelig grund til at rykke, når forbrugeren har gjort indsigelse.

13 Fortrydelsesretten ved fjernsalg af el er 14 dage fra aftalens indgåelse – selskabet kan ikke ignorere en rettidigt afgivet fortrydelse og begynde levering alligevel.

§ 1 Lovgrundlaget for elhandel og nævnets kompetenceafgrænsning

Elhandel mellem forbrugere og elhandelsvirksomheder reguleres af et samspil mellem Elforsyningsloven § 72 b, Elleveringsbekendtgørelsen og Forbrugeraftaleloven. Elleveringsbekendtgørelsen fastsætter de detaljerede regler om aftaleindgåelse, varsling, acontobetaling, slutafregning og fraflytning, mens forbrugeaftaleloven regulerer fjernsalg, telefonisk markedsføring og fortrydelsesret.

Ankenævnet på Energiområdet er det centrale tvistløsningsorgan for civilretlige klager fra forbrugere mod energivirksomheder, sekretariatsbetjent af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen. Nævnets kompetence er dog afgrænset af vedtægternes § 4:

> *Klager, hvis behandling i henhold til lovgivningen er henlagt til offentlige myndigheder eller andre tvistløsningsorganer, falder uden for ankenævnets kompetence.*

Denne afgrænsning har praktisk betydning på to områder:

- **Acontobeløbets størrelse:** Tilsynet med, at acontobeløb er rimelige og afspejler det forventede forbrug, er henlagt til **Forsyningstilsynet** efter Elleveringsbekendtgørelsen § 6, stk. 2 sammenholdt med § 27. Nævnet afviste derfor at behandle en klage over et acontobeløb på 36.905 kr. i SPA-24/06935.
- **Reduceret elafgift:** Tilsynet med elhandelsvirksomheders opkrævning og beregning af elafgifter henhører under **Told- og Skatteforvaltningen** efter Elafgiftsloven § 12, stk. 1. I FORCE-25/07762 afviste nævnet en klage over tilbagevirkende regulering af den reducerede elafgift med samme begrundelse.

Elforsyningsloven § 72 b, stk. 1 fastslår, at elhandelsvirksomheden fakturerer forbrugeren samlet for el, net- og systemydelser, elafgifter og moms. Elafgifter og bindende midlertidige prisnedsættelser fra netvirksomheder skal viderefaktureres **uændret** til forbrugeren.

LOV Elafgiftsloven § 12, stk. 1 · Elforsyningsloven § 72b, stk. 1 · Elleveringsbekendtgørelsen § 6, stk. 2 · Elleveringsbekendtgørelsen § 27

PRAKSIS
- **Ankenævnet for Energi** · Ankenævnet afviser klage over tilbagevirkende elafgift – kompetence tilhører Skattestyrelsen — 13.01.2026
- **Ankenævnet for Energi** · Ankenævnet afviser klage over urimeligt acontobeløb på 36.905 kr. fra elhandelsselskab – manglende kompetence og erstatningskrav ikke dokumenteret — 11.09.2024

§ 2 Uanmodet telefonsalg af elaftaler – ugyldighedsvirkning og tilbagebetaling

Det er forbudt for erhvervsdrivende at rette uanmodet telefonisk henvendelse til en forbruger med henblik på at opnå accept af en aftale, jf. Forbrugeraftaleloven § 4, stk. 1. En aftale indgået i strid hermed er **ikke bindende** for forbrugeren, jf. Forbrugeraftaleloven § 5.

Nævnets praksis viser en konsekvent linje: elhandelsvirksomheden bærer den fulde bevisbyrde for, at der forelå et gyldigt forudgående samtykke. Denne bevisbyrde er svær at løfte, navnlig når samtykket er indhentet via tredjemand (typisk via internetkonkurrencer).

Vest Energi ApS (oktober 2024): I SPA-24/06900 hævdede selskabet, at forbrugeren havde givet samtykke via deltagelse i en konkurrence. Nævnet anmodede om fremlæggelse af konkurrencematerialet, men selskabet var **ikke i stand til at fremsende** det. Nævnet fastslog:

> *Selskabet har derfor henvendt sig uanmodet til forbrugeren med henblik på at indgå en aftale om levering af el i strid med forbrugeraftalelovens § 4, stk. 1. Forbrugerens løfte om at aftage strøm fra selskabet er dermed ikke bindende efter forbrugeraftalelovens § 5.*

Forbrugeren blev tilkendt fuld tilbagebetaling af 1.995 kr. og var **fritaget for hæftelse** for den leverede el i perioden.

Lokal Energi ApS (april 2025): I SPA-24/11332 fremlagde selskabet et samtykke dateret **to måneder efter** den telefoniske henvendelse – et samtykke der åbenbart ikke kunne have begrundet henvendelsen. Nævnet udtalte, at det er selskabets ansvar at sikre, at et samtykke er indhentet lovligt og gyldigt, også når oplysningerne er indhentet via tredjemand. Forbrugeren fik tilbagebetalt 1.713 kr. og blev **fritaget for et brudgebyr** på 1.500 kr.

Et centralt princip i denne sagskategori er, at **forbrugerens passivitet ikke ophæver ugyldigheden** af en aftale indgået ved uanmodet telefonsalg. Selv om forbrugeren faktisk modtager el fra selskabet i en kortere periode, skal forbrugeren stilles som om aftalen aldrig var indgået, forudsat at forbrugeren reagerer **inden for rimelig tid** efter at have fået kendskab til de ulovlige omstændigheder.

Nævnet lægger i sin vurdering også vægt på Forbrugerombudsmandens vejledning af 21. juni 2021 om brug af konkurrencer ved indhentelse af samtykke til markedsføring: det skal fremgå **klart og tydeligt** af

konkurrencematerialet, at forbrugeren afgiver samtykke til at modtage markedsføring pr. telefon, og dette skal fremstå ligeså tydeligt som oplysningerne om konkurrencens præmier.

LOV Forbrugeraftaleloven § 4, stk. 1 Forbrugeraftaleloven § 5

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Ugyldigt telefonsalg af el: Lokal Energi ApS manglede gyldigt samtykke – forbruger fik medhold og tilbagebetaling af 1.712,96 kr. 01.04.2025

Ankenævnet for Energi · Ugyldig elaftale ved uanmodet telefonisk salg – Vest Energi ApS pålægges tilbagebetaling af 1.995,34 kr. 15.10.2024

§ 3 Fortrydelsesret ved telefonisk salg af elaftaler

Uanset om en elaftale er gyldigt indgået (dvs. med samtykke), har forbrugeren ved fjernsalg – herunder telefonsalg – en 14-dages fortrydelsesret fra aftalens indgåelse, jf. Forbrugeraftaleloven § 19, stk. 1. Fortrydelsen skal afgives som en utvetydig erklæring inden fristens udløb, jf. Forbrugeraftaleloven § 20.

Velkommen A/S (juni 2025): I SPA-24/12196 fortrød forbrugeren allerede dagen efter aftalens indgåelse den 28. august 2024 ved en klar e-mail til selskabets kundeservice. Selskabet ignorerede imidlertid fortrydelsen og begyndte alligevel at levere el fra 1. oktober 2024. Da forbrugeren gentog sin fortrydelse, svarede selskabet fejlagtigt, at det "ikke var muligt med tilbagevirkende kraft".

Nævnet fastslog, at fortrydelsen var rettidigt afgivet og i overensstemmelse med §§ 19-20, hvorfor selskabet **ikke kunne opkræve betaling** for den efterfølgende leverede el. Forbrugeren fik tilkendt tilbagebetaling af 1.182 kr. med renter beregnet fra klagens indgivelse, jf. Renteloven § 3, stk. 4 og § 5, stk. 1.

Sagen illustrerer, at et elhandelsselskab ikke kan omgå fortrydelsesretten ved blot at ignorere forbrugerens erklæring og påbegynde levering. Selskabets forpligtelser efter Forbrugeraftaleloven § 22, stk. 1 indebærer tilbagebetaling af alle beløb uden unødig forsinkelse og senest 14 dage efter modtagelse af fortrydelsesoplysningerne.

LOV Forbrugeraftaleloven § 19, stk. 1 Forbrugeraftaleloven § 20 Forbrugeraftaleloven § 22, stk. 1 Renteloven § 3, stk. 4

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Fortrydelse af elaftale indgået ved telefonisk salg – Velkommen A/S skal tilbagebetale 1.182,35 kr. 30.06.2025

§ 4 Varsling af prisændringer og produktskifte – kravene til klarhed og retsfortabende passivitet

Elhandelsvirksomheder skal varsle ændringer til ugunst for forbrugeren med **mindst 3 måneders** forudgående varsel i et **klart og forståeligt sprog** ved individuel kommunikation, jf. Elleveringsbekendtgørelsen § 4. Nævnets praksis viser, at varslingsfristen alene ikke er tilstrækkelig – meddelelsens **indhold og opbygning** spiller en afgørende rolle.

Vindstød A/S (februar 2025): Den centrale sag er SPA-24/10970, hvor selskabet varslede en overgang fra produktet LokalVind (spotpris + 1,25 øre/kWh + 12,50 kr./mdr.) til Variabel Klima Spot (tidsbaseret spottillæg op til 45 øre/kWh + 29 kr./mdr.). Tre-måneders fristen var overholdt, men:

- E-mailen indeholdt en indholdsfortegnelse med **7 emner**
- Varslingen om produktskiftet og prisstigningerne var placeret som **emne 4 ud af 7**
- Det fremgik ikke tydeligt, hvad den egentlige prisstigning ville udgøre

Nævnets **flertal** (3-2) fandt, at varslingen ikke opfyldte kravet om klart og forståeligt sprog. Flertallet lagde vægt på, at de mest væsentlige og byrdefulde ændringer ikke var sat forrest, og at det ikke fremstod med tilstrækkelig tydelighed, at forbrugeren overgik til et helt nyt produkt.

Mindretallet fandt derimod, at ændringen fremgik af anden linje i emnefeltet, var fremhævet med fed skrift og opstillet i punktform, og at varslingen var rettidig og tilstrækkelig klar.

Selvom flertallet underkendte varslingens klarhed, afviste nævnet **enstemmigt** forbrugerens tilbagebetalingskrav på 6.259 kr. på grund af **retsfortabende passivitet**:

> *Under disse omstændigheder finder nævnet, at forbrugeren stiltiende er indtrådt i aftalen med selskabet om produktet Variabel Klima Spot pr. 1. januar 2023, og at forbrugeren har mistet retten til at gøre indsigelse gældende over for ændringen som følge af retsfortabende passivitet.*

Forbrugeren havde betalt **løbende alle fakturaer** i 21 måneder uden at gøre indsigelse. Afgørelsen fastslår dermed, at selv ved en mangelfuld varsling kan forbrugeren miste sin ret, hvis reaktionen kommer for sent.

LOV `Elleveringsbekendtgørelsen § 4, stk. 1, 2`

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Retsfortabende passivitet afskærer tilbagebetalingskrav på 6.259 kr. trods mangelfuldt varslet produktskifte – Vindstød A/S 17.02.2025

§ 5 Markedsbaseret elpris – forbrugeren er bundet af den aftalte prismekanisme

Mange elaftaler er baseret på markedspriser – enten spotpris (Nord Pool) eller kvartalsvis prisjustering (Nasdaq). Når aftalen udtrykkeligt beskriver denne mekanisme, kan forbrugeren ikke efterfølgende kræve en lavere pris.

Norlys Energi A/S – PuljeEl (februar 2024): I SPA-23/04442 havde forbrugeren indgået aftale om produktet PuljeEl, der låste prisen ét kvartal ad gangen baseret på Nasdaq-priser. Kontrakten beskrev prismodellen klart:

> *Med PuljeEl låses din rene elpris et kvartal ad gangen. Det vil sige, at din elpris ændres 1. januar, 1. april, 1. juli og 1. oktober.*

Prisen ved kontraktindgåelsen var 3,92 kr./kWh, men steg til 5,02 kr./kWh i 4. kvartal 2022 som følge af de ekstraordinært høje markedspriser i Europa. Forbrugeren ønskede at betale 3 kr./kWh og klagede til nævnet.

Nævnet fastslog, at forbrugeren **ikke kan have været ubekendt** med, at priserne ville ændre sig kvartalsvist, og at prisen på 3,92 kr./kWh alene var en forventet pris for det aktuelle kvartal. Nævnet fandt ikke grundlag for at tilsidesætte selskabets opkrævning og gav forbrugeren ikke medhold.

Afgørelsen viser, at nævnet respekterer den aftalte prismekanisme, når den er klart beskrevet i kontrakten, og at **markedsbaserede prisstigninger** – selv markante – ikke i sig selv giver grundlag for tilsidesættelse.

PRAKSIS

Ankenævnet for Energi · Forbruger fik ikke medhold i krav om afregning til 3 kr./kWh for PuljeEl-produkt hos Norlys Energi A/S 26.02.2024

§ 6 Korrektionsopkrævninger efter slutafregning – bevisbyrde og hjemmelskrav

Flere sager angår elselskabernes adgang til at fremsende korrektionsopkrævninger efter, at en slutafregning er opgjort og eventuelt udbetalt. Nævnets praksis stiller **strenge krav** til selskabets dokumentation.

NettoPower ApS (maj 2025): I SPA-24/12958 sendte selskabet tre måneder efter slutafregningen en korrektionsopkrævning på 1.903 kr. for perioden april 2023 til juli 2024. Selskabet hævdede, at der var forbrug, som først var registreret efter slutafregningen. Nævnet konstaterede imidlertid, at:

- Forbrugeren allerede **var faktureret** for det pågældende forbrug
- Forbrugsdataen ikke viste et **større forbrug** end tidligere opkrævet
- Netselskabet Radius oplyste, at det **ikke kunne finde korrektioner** for de omhandlede perioder

Nævnet fastslog, at det påhviler selskabet at **godtgøre hjemmel** til at opkræve nye poster og priser efter en allerede opgjort slutafregning, og at selskabet ikke havde løftet denne bevisbyrde.

Velkommen A/S (september 2025): I SPA-25/01468 udstedte selskabet løbende nye regninger og kreditnotaer efter en slutafregning, der havde vist et tilgodehavende for forbrugeren. Nævnet fandt, at selskabet hverken havde godtgjort reel hjemmel eller bevist begrundelse for korrektionerne, og frikendte forbrugeren for alle korrektionsopkrævninger fremsendt over en periode på næsten to år.

Mønsteret fra disse sager er klart: en slutafregning etablerer en **præsumption** for, at mellemværendet er opgjort, og selskabet kan kun bryde denne præsumption ved at dokumentere konkret, hvad korrektionen vedrører, og at der er gyldig hjemmel i aftalen.

LOV `Renteloven § 3, stk. 1` `Renteloven § 5, stk. 1`

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Velkommen A/S frikendt forbruger for korrektionsopkrævninger efter slutafregning – Ankenævnet på Energiområdet (SPA-25/01468) 19.09.2025

Ankenævnet for Energi · NettoPower fritaget for korrektionsopkrævning på 1.902,82 kr. – manglende hjemmel i aftalen 08.05.2025

§ 7 Slutafregning og morarenter ved forsinket udbetaling

Elleveringsbekendtgørelsen fastsætter klare frister for slutafregning ved ophør af kundeforholdet. For meget betalte acontobeløb skal tilbageføres til forbrugeren **samtidig med slutafregningen**, jf. Elleveringsbekendtgørelsen § 17.

ZE (Zosani Energi) – forsinket udbetaling (oktober 2025): I FORCE-25/04081 ophørte leveringen den 15. februar 2025, og slutafregningen viste et tilgodehavende på 4.517 kr. Selskabet udbetalte imidlertid ikke beløbet rettidigt.

Nævnet fastsatte forfaldsdagen til senest 4 uger efter leveringsophøret (15. marts 2025) og tilkendte forbrugeren **morarenter** fra den næste hverdag (17. marts) beregnet som Nationalbankens officielle udlånsrente med tillæg af 8 %, jf. Renteloven § 3, stk. 1 og § 5, stk. 1.

Afgørelsen bekræfter, at elleveringsbekendtgørelsens frist for slutafregning udgør en **lovbestemt forfaldsdato**, og at manglende overholdelse automatisk udløser morarenter.

LOV Elleveringsbekendtgørelsen § 17 · Renteloven § 3, stk. 1 · Renteloven § 5, stk. 1

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · ZE (Zosani Energi) tilpligtes at udbetale tilgodehavende på 4.517 kr. med renter efter forsinket slutafregning — 10.10.2025

§ 8 Introduktionstilbud, prisoplysningspligt og ugyldige gebyrer

Forbrugeraftalelovens oplysningskrav spiller en central rolle i nævnets praksis. Ved fjernsalg skal elhandelsvirksomheden inden aftalens indgåelse oplyse om den samlede pris eller den måde prisen udregnes på, jf. Forbrugeraftaleloven § 8, stk. 1, nr. 6, og bekræfte dette på et varigt medium, jf. § 13.

Grøn Elforsyning A/S – "gratis strøm" (december 2024): I SPA-24/06882 tilbød selskabet introduktionstilbuddet "Grøn Fordel" med formuleringen "du får de første 6 mdr. til 0 øre pr. kWh inkl. transport, eks. afgifter". Selskabet opkrævede alligevel el til variabel spotpris, transportudgifter og "Strøm Certificering".

Nævnet konstaterede, at ordrebekræftelsen **ikke indeholdt prisoplysninger**, hvilket er i strid med forbrugeaftalelovens § 8. Da selskabet ikke kunne dokumentere den aftalte pris, lagde nævnet forbrugerens prisoplysninger til grund med hjemmel i Købeloven § 72 og tilkendte forbrugeren tilbagebetaling af 1.427 kr.

Nævnet underkendete desuden to **rykkergebyrer** pålagt efter forbrugerens klage med henvisning til Renteloven § 9 b, stk. 1, da der ikke var "rimelig grund" til at rykke, når forbrugeren havde meddelt, at kravet bestredes.

NordiskEL ApS – uoplyst servicegebyr (juni 2024): I SPA-24/06699 opkrævede selskabet et servicegebyr på 2.499 kr. for "Nordisk Energi Driftsaftale". Gebyret var ikke angivet i de udleverede forretningsbetingelser – kun en generel henvisning til hjemmesiden. Med reference til Forbrugerombudsmandens gebyrvejledning (2008, opdateret 2017) fastslog nævnet, at en generel henvisning til hjemmesiden er **utilstrækkelig**:

> *Forbrugernes opmærksomhed skal eksplicit henledes på sådanne oplysninger inden aftalens indgåelse, før vilkåret kan anses for aftalt mellem parterne.*

Selskabet blev pålagt at tilbagebetale gebyret samt forbrugerens tilgodehavende – i alt 3.868 kr. Afgørelsen illustrerer, at gebyrer og tillæg kun er gyldige, hvis de er **oplyst med tilstrækkelig tydelighed** over for forbrugeren inden aftalens indgåelse.

LOV Forbrugeraftaleloven § 8, stk. 1 · Forbrugeraftaleloven § 13 · Købeloven § 72 · Renteloven § 9b, stk. 1

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Grøn Elforsyning A/S dømt til at tilbagebetale 1.427 kr. – introduktionstilbud om gratis strøm ikke dokumenteret — 12.12.2024

Ankenævnet for Energi · NordiskEL ApS: Servicegebyr på 2.499 kr. ugyldigt – forbruger tilkendt 3.868 kr. i tilbagebetaling — 12.06.2024

§ 9 Hæftelse for faktisk elforbrug ved måler-fejl og efteropkrævning

Nævnet fastholder konsekvent, at forbrugeren hæfter for det **faktiske elforbrug**, selv om elhandelsselskabet i længere tid har afregnet forkert. Udgangspunktet er, at det registrerede forbrug på elmåleren lægges til grund, og det påhviler forbrugeren at dokumentere, at det faktiske forbrug er lavere end det målte.

Norlys Energi A/S – ombyttede tælleværker (september 2024): I SPA-24/06737 var ledningerne ved installation af elmåleren byttet om, så forbruget blev registreret på tælleværk 2 i stedet for tælleværk 1. Forbrugeren modtog i to år fakturaer med **nul kWh**, men hæftede alligevel for det korrigerede forbrug på 4.552 kWh (korrektionsopgørelse: 16.607 kr.).

Nævnet lagde vægt på:

- Det registrerede forbrug på tælleværk 2 er et **faktisk forbrug**
- Forbruget på 4.552 kWh **forekommer rimeligt** i forhold til adressen
- Der er ikke installeret et produktionsanlæg (solceller), der kunne forklare registrering på tælleværk 2

> *Nævnet har i tidligere afgørelser slået fast, at det registrerede forbrug på henholdsvis tælleværk 1 og tælleværk 2 på elmåleren er et faktisk forbrug, og at der ikke vil være en fejlmargin i at lægge de to tælleværker sammen.*

Afgørelsen understreger, at forbrugeren bærer en **passiv undersøgelsespligt**: når fakturaerne i to år viser nul forbrug, og forbrugeren ved, at der reelt forbruges el på adressen, burde forbrugeren have reageret.

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Ombyttede tælleværker på elmåler: Forbrugeren hæfter for 16.607 kr. i efteropkrævning fra Norlys Energi A/S 11.09.2024

§ 10 Hæftelse ved fraflytning – pligten til at melde adresseændring til elleverandøren

Forbrugeren har selv pligt til at melde til- og fraflytning til sin elleverandør. Denne forpligtelse fremgår af Elleveringsbekendtgørelsen § 18, stk. 3. Manglende framelding medfører, at forbrugeren hæfter for elforsyning til den fraflyttede adresse, indtil afmelding er dokumenteret.

Andel Energi A/S – manglende framelding i 8 år (februar 2024): I SPA-23/05175 fraflyttede forbrugeren sin bopæl i 2015, men opsagde først elabonnementet i marts 2023. Forbrugeren hævdede, at hans døtre digitalt havde underrettet selskabet om flytningen, men fremlagde **ingen dokumentation**. Nævnet afviste kravet om tilbagebetaling.

Andel Energi A/S – samlevende par (juni 2024): I SPA-24/06353 forsøgte et samlevende par at flytte en elaftale, men aftalen stod i forbruger 1's navn, og forbruger 2 havde kontaktet selskabet. Selskabet vejledte tydeligt om, at **forbruger 1 selv** skulle melde fraflytning. Ingen af dem fulgte op. Nævnet afviste begge krav (27.710 kr. + 15.400 kr.) med begrundelsen:

> *Nævnet finder på den baggrund, at det er forbruger 1, der skal melde flytning til selskabet, da hun har indgået aftalen om levering af el til forbrugsadresse 1 og derved står i et direkte kundeforhold til selskabet.*

Mønsteret er klart: pligten til framelding er **personlig** og påhviler den aftaleparter, der har indgået aftalen – den kan ikke delegeres til en samlever, og en underretning til boligselskabet er irrelevant.

LOV Elleveringsbekendtgørelsen § 18, stk. 3

PRAKSIS **Ankenævnet for Energi** · Samlevende par hæfter for elforbrug på to adresser efter fejlhåndteret flytning i 2021 12.06.2024

Ankenævnet for Energi · Forbruger hæfter for ellevering til fraflyttet adresse ved manglende framelding – Andel Energi A/S 26.02.2024

§ 11 Samlet overblik over nævnets afgørelsesmønstre og praktiske vejledning

Nævnets praksis tegner et klart billede af retsstillingen på elhandelsområdet:

Sagstype	Udfald for forbrugeren	Nøgleafgørelser
Uanmodet telefonsalg	**Medhold** – ugyldig aftale, fuld tilbagebetaling	SPA-24/06900, SPA-24/11332
Ignoreret fortrydelse	**Medhold** – tilbagebetaling med renter	SPA-24/12196
Mangelfuld varsling + rettidig klage	**Medhold** – ret til de oprindelige vilkår	(principielt anerkendt i SPA-24/10970)
Mangelfuld varsling + sen klage	**Ikke medhold** – retsfortabende passivitet	SPA-24/10970
Korrektionsopkrævning uden hjemmel	**Medhold** – fritagelse for betaling	SPA-24/12958, SPA-25/01468
Markedsbaseret prisstigning	**Ikke medhold** – aftalt mekanisme	SPA-23/04442
Ombyttede tælleværker / nul-aflæsning	**Ikke medhold** – hæfter for faktisk forbrug	SPA-24/06737
Manglende framelding ved fraflytning	**Ikke medhold** – hæfter indtil dokumenteret afmelding	SPA-23/05175, SPA-24/06353
Uoplyste gebyrer/serviceafgifter	**Medhold** – ugyldig opkrævning	SPA-24/06699
Acontobeløbets størrelse	**Kompetenceafvisning** – Forsyningstilsynet	SPA-24/06935
Reduceret elafgift	**Kompetenceafvisning** – Told- og Skatteforvaltningen	FORCE-25/07762

For forbrugere er de centrale læresætninger:

- Reagér **hurtigt** på ændringer, du er uenig i – efter 21 måneder er retten typisk fortabt
- Gem **dokumentation** for opsigelser, frameldinger og samtykke
- Kontrollér, om aftalen beskriver en **markedsbaseret prismekanisme** – i så fald er prisstigninger lovlige
- Ved mistanke om uanmodet telefonsalg: klag til nævnet, uanset om du har modtaget el – passivitet ophæver ikke ugyldigheden

For elhandelsvirksomheder kræver nævnets praksis:

- Dokumenterbar opfyldelse af **samtykke-kravet** før telefonisk kontakt
- Klar og prioriteret **varsling** med de mest byrdefulde ændringer forrest
- **Prisoplysninger i ordrebekræftelsen** – ikke blot henvisning til hjemmesiden

- Konkret **dokumentation** for hjemmel til korrektionsopkrævninger efter slutafregning

PRAKSIS	**Ankenævnet for Energi** · Ankenævnet afviser klage over tilbagevirkende elafgift – kompetence tilhører Skattestyrelsen	13.01.2026
	Ankenævnet for Energi · Velkommen A/S frikendt forbruger for korrektionsopkrævninger efter slutafregning – Ankenævnet på Energiområdet (SPA-25/01468)	19.09.2025
	Ankenævnet for Energi · Fortrydelse af elaftale indgået ved telefonisk salg – Velkommen A/S skal tilbagebetale 1.182,35 kr.	30.06.2025
	Ankenævnet for Energi · NettoPower fritaget for korrektionsopkrævning på 1.902,82 kr. – manglende hjemmel i aftalen	08.05.2025
	Ankenævnet for Energi · Ugyldigt telefonsalg af el: Lokal Energi ApS manglede gyldigt samtykke – forbruger fik medhold og tilbagebetaling af 1.712,96 kr.	01.04.2025
	Ankenævnet for Energi · Retsfortabende passivitet afskærer tilbagebetalingskrav på 6.259 kr. trods mangelfuldt varslet produktskifte – Vindstød A/S	17.02.2025
	Ankenævnet for Energi · Ugyldig elaftale ved uanmodet telefonisk salg – Vest Energi ApS pålægges tilbagebetaling af 1.995,34 kr.	15.10.2024
	Ankenævnet for Energi · Ombyttede tælleværker på elmåler: Forbrugeren hæfter for 16.607 kr. i efteropkrævning fra Norlys Energi A/S	11.09.2024
	Ankenævnet for Energi · Ankenævnet afviser klage over urimeligt acontobeløb på 36.905 kr. fra elhandelsselskab – manglende kompetence og erstatningskrav ikke dokumenteret	11.09.2024
	Ankenævnet for Energi · Samlevende par hæfter for elforbrug på to adresser efter fejlhåndteret flytning i 2021	12.06.2024
	Ankenævnet for Energi · NordiskEL ApS: Servicegebyr på 2.499 kr. ugyldigt – forbruger tilkendt 3.868 kr. i tilbagebetaling	12.06.2024
	Ankenævnet for Energi · Forbruger fik ikke medhold i krav om afregning til 3 kr./kWh for PuljeEl-produkt hos Norlys Energi A/S	26.02.2024
	Ankenævnet for Energi · Forbruger hæfter for ellevering til fraflyttet adresse ved manglende framelding – Andel Energi A/S	26.02.2024

REFERENCE Lovgrundlag

8 paragraffer

Elforsyningsloven § 72b stk. 1	Elleveringsbekendtgørelsen § 4
Elleveringsbekendtgørelsen § 17	Forbrugeraftaleloven § 4 stk. 1
Forbrugeraftaleloven § 13	Forbrugeraftaleloven § 19
Renteloven § 3	Renteloven § 5 stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

16 afgørelser

ANKENÆVNET FOR ENERGI · NÆVN / KLAGEINSTANS 16

13.01.2026	Ankenævnet afviser klage over tilbagevirkende elafgift – kompetence tilhører Skattestyrelsen	FORCE-25/07762
10.10.2025	ZE (Zosani Energi) tilpligtes at udbetale tilgodehavende på 4.517 kr. med renter efter forsinket slutafregning	FORCE-25/04081

19.09.2025	Velkommen A/S frikendt forbruger for korrektionsopkrævninger efter slutafregning – Ankenævnet på Energiområdet (SPA-25/01468)	SPA-25/01468
30.06.2025	Fortrydelse af elaftale indgået ved telefonisk salg – Velkommen A/S skal tilbagebetale 1.182,35 kr.	SPA-24/12196
08.05.2025	NettoPower fritaget for korrektionsopkrævning på 1.902,82 kr. – manglende hjemmel i aftalen	SPA-24/12958
01.04.2025	Ugyldigt telefonsalg af el: Lokal Energi ApS manglede gyldigt samtykke – forbruger fik medhold og tilbagebetaling af 1.712,96 kr.	SPA-24/11332
17.02.2025	Retsfortabende passivitet afskærer tilbagebetalingskrav på 6.259 kr. trods mangelfuldt varslet produktskifte – Vindstød A/S	SPA-24/10970
12.12.2024	Grøn Elforsyning A/S dømt til at tilbagebetale 1.427 kr. – introduktionstilbud om gratis strøm ikke dokumenteret	SPA-24/06882
15.10.2024	Ugyldig elaftale ved uanmodet telefonisk salg – Vest Energi ApS pålægges tilbagebetaling af 1.995,34 kr.	SPA-24/06900
11.09.2024	Ombyttede tælleværker på elmåler: Forbrugeren hæfter for 16.607 kr. i efteropkrævning fra Norlys Energi A/S	SPA-24/06737
11.09.2024	Ankenævnet afviser klage over urimeligt acontobeløb på 36.905 kr. fra elhandelsselskab – manglende kompetence og erstatningskrav ikke dokumenteret	SPA-24/06935
11.09.2024	E.ON Danmark pålagt at tilbagebetale 1.500 kr. for uoplyst spærreafgift ved elbil-opladning i Tyskland	SPA-24/06846
12.06.2024	Samlevende par hæfter for elforbrug på to adresser efter fejlhåndteret flytning i 2021	SPA-24/06353
12.06.2024	NordiskEL ApS: Servicegebyr på 2.499 kr. ugyldigt – forbruger tilkendt 3.868 kr. i tilbagebetaling	SPA-24/06699
26.02.2024	Forbruger fik ikke medhold i krav om afregning til 3 kr./kWh for PuljeEl-produkt hos Norlys Energi A/S	SPA-23/04442
26.02.2024	Forbruger hæfter for ellevering til fraflyttet adresse ved manglende framelding – Andel Energi A/S	SPA-23/05175

04 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over fødevareklager

Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse af Fødevarestyrelsens kontrolafgørelser

Version 2 Opdateret 27. jun. 2026 36 afgørelser · 2018–2026 Læs online

INTRODUKTION

Denne praksisoversigt sammenfatter Miljø- og Fødevareklagenævnets (MFKN) afgørelsespraksis vedrørende klager over Fødevarestyrelsens kontrolforanstaltninger: indskærpelser, påbud og forbud rettet mod fødevarevirksomheder. Retsgrundlaget udgøres af fødevareloven § 52 (kontrolforanstaltninger) og § 58 a, stk. 1 (klageadgang til MFKN), lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 17 (afgørelsernes endelighed), autorisationsbekendtgørelsen § 7, stk. 2 (registreringspligt), fødevarekontrolbekendtgørelsen §§ 24-25 (smileyordning og vildledningsforbud) samt EU-fødevareforordningen (178/2002) art. 17, stk. 1, og fødevareinformationsforordningen (1169/2011). Hovedmønstret i praksis er en konsekvent stadfæstelse af Fødevarestyrelsens indskærpelser baseret på forholdene konstateret på kontroltidspunktet, hvor efterfølgende oprydning, god tro eller ukendskab til reglerne ikke fritager for ansvar.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Forholdene på kontroltidspunktet er afgørende for sanktionsvalget – efterfølgende oprydning, hensigt eller god tro fritager ikke for ansvar.

02 Lederen af en fødevarevirksomhed bærer det fulde ansvar for at kende og overholde fødevarelovgivningen, jf. EU-fødevareforordningens art. 17, stk. 1 – ukendskab til reglerne medfører ikke bortfald af sanktion.

03 Vildledning bedømmes ud fra en almindeligt oplyst, rimelig opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger – særligt ved herkomstangivelser og produktanprisninger.

04 Registreringspligt for fødevarevirksomhed vurderes ud fra graden af organisation og kontinuitet – ikke alene omsætningens størrelse; autorisationsvejledningens beløbsgrænser er blot momenter i en samlet vurdering.

05 Bo- og plejetilbud, hvor personalet bærer hovedansvaret for indkøb, tilberedning og servering, er registreringspligtig fødevarevirksomhed – ikke privatsfære.

06 Frivillig fødevareinformation skal opfylde de fulde mærkningsregler, herunder kravet om visuel fremhævelse af allergene ingredienser, jf. fødevareinformationsforordningens art. 36 og art. 21.

07 Gebyrbelagt opfølgende kontrolbesøg og tab af elitestatus er lovbestemte og obligatoriske konsekvenser af en indskærpelse – ikke selvstændige sanktioner, der kan afvejes konkret.

08 Stikprøvebaseret kontrol indebærer, at manglende tidligere bemærkninger ikke udgør en godkendelse af den hidtidige praksis – lighedsprincippet begrænser kun sanktionsudøvelsen ved sammenlignelige faktiske forhold.

09 Virksomheder med egen hjemmeside skal aktivt linke til www.findsmiley.dk eller vise de seneste fire kontrolrapporter – hacking eller tekniske problemer fritager ikke for denne pligt.

10 En kontrolrapports indhold og formuleringer udgør ikke en forvaltningsretlig afgørelse og kan derfor ikke påklages til nævnet – kun egentlige afgørelser som indskærpelser, påbud og forbud kan påklages.

11 En indskærpelse er den mildeste sanktion for en ikke-bagatelagtig overtrædelse – nævnet kan ikke dispensere fra EU-forordningsregler.

12 Klagefristen til Miljø- og Fødevareklagenævnet er fire uger fra afgørelsens meddelelse – ferie eller andet fravær berettiger ikke fristoverskridelse.

§ 1 Lovgrundlaget for fødevarekontrol og klagadgangen til Miljø- og Fødevareklagenævnet

Fødevarekontrollen hviler på et samspil mellem national lovgivning og EU-forordninger. Fødevareloven § 52, stk. 1 giver ministeren for fødevarer, landbrug og fiskeri (delegeret til Fødevarestyrelsen) hjemmel til at træffe de afgørelser – herunder meddele påbud og forbud – der anses for nødvendige for at sikre overholdelsen af fødevarelovgivningen. Kontrolforanstaltningerne kan efter § 52, stk. 2 gennemføres for virksomhedens regning.

Klageadgangen er reguleret i fødevareloven § 58 a, stk. 1, som fastslår, at afgørelser truffet i henhold til loven kan påklages til **Miljø- og Fødevareklagenævnet** (MFKN). Nævnets afgørelser er endelige og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 17, stk. 1. Klagefristen er fire uger fra afgørelsens meddelelse. Nævnet har i 24/08131 understreget, at klagefristen håndhæves restriktivt – ferie eller andet fravær berettiger ikke overskridelse.

Nævnet er sammensat efter MFKN-loven § 8, og en lang række fødevaresager afgøres af formanden på nævnets vegne. Nævnet prøver efter § 11, stk. 1 sagen inden for de af klageren angivne klagepunkter.

På EU-niveau forpligter **EU-fødevareforordningens (178/2002) art. 17, stk. 1**, lederen af en fødevarevirksomhed til at sikre, at kravene i fødevarelovgivningen overholdes i alle led af produktion, tilvirkning og distribution. **Fødevareinformationsforordningen (1169/2011)** regulerer mærkning, herunder vildledningsforbuddet i art. 7 og allergenkravene i art. 21.

Et centralt processuelt aspekt er, at nævnet har afvist at behandle klager over selve **kontrolrapportens indhold** (fx ordvalg om baggrunden for kontrolbesøget), da en kontrolrapport ikke udgør en forvaltningsretlig afgørelse. I 25/00955 afviste nævnet en klage over formuleringen "forbrugerhenvendelse", selvom anmelderen var en konkurrent.

Fødevareloven § 52, stk. 1

LOV Fødevareloven § 58a, stk. 1 | Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 8 | Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11, stk. 1 | Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 17, stk. 1

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over indhold og offentliggørelse af kontrolrapport 03.02.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afvisning af klage over Fødevarestyrelsens indskærpelse vedrørende sygdomsanprisninger 27.08.2024

§ 2 Kontroltidspunktet som afgørende vurderingsgrundlag

Et af de mest gennemgående principper i MFKN's praksis er, at det er **forholdene på kontroltidspunktet**, der er afgørende for sanktionsvalget. Efterfølgende oprydning, rettelse af fejl eller god tro ændrer ikke ved, at der forelå en overtrædelse på det tidspunkt, hvor Fødevarestyrelsen foretog kontrollen.

Princippet er gentaget i en lang række afgørelser:

- I 22/05690 konstaterede nævnet, at virksomhedens efterfølgende dokumentation for, at kyllingeburgeren ikke indeholdt sennep, ikke kunne bevise forholdene *på kontroltidspunktet*.
- I 23/08205 fastholdt nævnet en indskærpelse for vildledende anprisning af "danske kyllinger", selvom teksten havde stået på hjemmesiden i 15 år uden bemærkninger.
- I 24/03070 understregede nævnet:

> *Det er forholdene på kontroltidspunktet, der er afgørende for sanktionen, og [...] efterfølgende rettelser eller tidligere korrekte forhold [ændrer] ikke ved overtrædelsen på kontroltidspunktet. Det er heller ikke en betingelse for sanktionering, at overtrædelsen skyldes forsæt eller ligegyldighed.*

- I 25/02561 blev en indskærpelse for manglende fremhævelse af allergenet 'sellerifrø' stadfæstet, selvom fejlen blev rettet øjeblikkeligt under tilsynet.

Det er desuden virksomhedens eget ansvar at holde sig ajour med gældende regler. Nævnet har konsekvent afvist argumenter om ukendskab med henvisning til EU-fødevareforordningens art. 17, stk. 1, senest i 24/07496 og 19/05029.

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende fremhævelse af allergen ingrediens 17.06.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse til botilbud om manglende registrering som fødevarevirksomhed 27.09.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledende fødevareinformation 02.05.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om vildledende fødevareinformation 31.10.2023
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende oplysning om allergener i kyllingeburger 01.07.2022
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende fjernelse af elitemærkat 02.10.2019

§ 3 Registreringspligt og bagatelgrænsen for fødevarevirksomhed

En af de hyppigst påklagede afgørelsestyper er indskærpelser for manglende registrering som fødevarevirksomhed. Registreringspligten følger af autorisationsbekendtgørelsens § 7, stk. 2, men detailvirksomheder er kun registreringspligtige, når aktiviteten indebærer **en vis kontinuitet** og **en vis grad af organisation**, jf. § 10, stk. 1. Autorisationsvejledningen uddyber begreberne, men er ifølge nævnet alene et fortolkningsbidrag.

Nøglemomenternes indhold i praksis:

Moment	Momenter der trækker mod registreringspligt
Organisation	Dedikerede lokaler, professionelt udstyr, prislister, visitkort, Facebook-side
Kontinuitet	Løbende markedsføring uden tidsmæssig afgrænsning, regelmæssig produktion
Omsætning	Vejledningens beløbsgrænser (50.000 kr./50 %) er kun *momenter* i helhedsvurderingen
Markedsføring	Annoncer på sociale medier, hjemmeside, visitkort

I 18/01860 stadfæstede nævnet en indskærpelse over for en selskabsvirksomhed med 6-8 årlige arrangementer, idet lokalerne var *specifikt indrettet* til at afholde selskaber. I 19/00722 fandt nævnet, at en blomsterhandler med kaffe, kager og siddepladser oversteg bagatelgrænsen trods en omsætning under 4.000 kr. årligt. I 21/13507 var regelmæssige Facebook-opslag med salg af brød tilstrækkeligt. Senest i 25/03512 fastslog nævnet, at tilbud om buffeter, tapas og 5-retters menuer via en Facebook-gruppe – selvom det kun forekom ca. én gang om måneden – oversteg bagatelgrænsen, da der var tale om vedvarende markedsføring med faste priser.

Skoler og personalekantiner: I 26/02850 fandt nævnet, at en skoles daglige modtagelse og anretning af buffet til medarbejderne via en ansat medarbejder udgjorde registreringspligtig fødevarevirksomhed – selv uden salg eller erhvervsmæssig aktivitet. Det afgørende var, at aktiviteten indgik som et led i *distribution* af fødevarer efter fødevareforordningens art. 3, nr. 2.

LOV `Autorisationsbekendtgørelsen § 7, stk. 2` `Autorisationsbekendtgørelsen § 10, stk. 1`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse om manglende registrering som fødevarevirksomhed – skolens lærerværelse med daglig buffet	29.04.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende registrering som fødevarevirksomhed	07.08.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse om krav om registrering af fødevarevirksomhed	05.01.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse om registrering af fødevarevirksomhed	28.08.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende registrering af fødevarevirksomhed	13.08.2019

§ 4 Bo- og plejetilbud – grænsen mellem privatsfære og fødevarevirksomhed

Et særligt afgrænsningsspørgsmål opstår for bo- og plejetilbud, hvor beboere modtager mad som del af et samlet tilbud. Nævnet har i en konsistent praksis fastslået, at personalets hovedansvar for madlavning medfører registreringspligt.

I 23/14260 og 23/14266 stadfæstede nævnet indskærpelser mod to botilbud for unge med autismespektrumforstyrrelser. Selvom beboerne lejlighedsvis deltog i madlavningen, lagde nævnet afgørende vægt på, at:

- Personalet sørger for indkøb af basisvarer
- Botilbuddet modtager delvist tilberedt aftensmad fra et fælleskøkken, som personalet anretter og opvarmer
- Beboernes deltagelse sker kun efter interesse eller opfordring

Nævnet fastslog, at Fødevarestyrelsens praksis – som udtrykt i autorisationsvejledningen – kun undtager botilbud som privatsfære, når personalet *udelukkende* yder pædagogisk støtte til beboernes *egen* husholdning. Antallet af beboere er ifølge nuværende praksis **ikke længere et afgørende kriterium**.

I 24/07496 afviste nævnet desuden et botilbuds argument om, at de havde handlet i god tro baseret på tidligere vejledning fra Fødevarestyrelsen. Nævnet bemærkede, at mangelfuld vejledning som udgangspunkt ikke medfører en afgørelses ugyldighed, og at det påhviler den fødevareansvarlige at holde sig orienteret om gældende regler.

LOV	Autorisationsbekendtgørelsen § 7, stk. 2 · Autorisationsbekendtgørelsen § 31	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse til botilbud om manglende registrering som fødevarevirksomhed	27.09.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Botilbud skal registreres som fødevarevirksomhed	21.02.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Botilbud skal registreres som fødevarevirksomhed	21.02.2024

§ 5 Vildledende mærkning og herkomstangivelser

Vildledningsforbuddet i **fødevareinformationsforordningen (1169/2011) art. 7, stk. 1, litra a**, er et centralt grundlag for Fødevarestyrelsens indskærpelser. Nævnet bedømmer, om mærkningen er vildledende ud fra perspektivet for en **almindeligt oplyst, rimelig opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger**.

Herkomstangivelser: Nævnet har gentagne gange fastslået, at produktnavne eller markedsføringsudsagn, der antyder et bestemt geografisk ophav, er vildledende, hvis produktets ingredienser ikke stammer derfra:

- I 18/01612 fandt nævnet, at "Læsø Hummersuppe" med udsagnet "efter original Læsø opskrift" vildledte om produktets herkomst, da suppen var produceret i Nordjylland – ikke på Læsø. Ligeledes var "Lammefjorden Jordskokkesuppe" vildledende, da kun ca. 5 % af jordskokkerne stammede fra Lammefjorden.
- I 23/08205 blev anprisningen "danske kyllinger" på en virksomheds hjemmeside fundet vildledende, idet virksomheden også solgte kyllingeprodukter fra Kina og Thailand.

Ingrediensangivelser: Vildledning kan også foreligge ved uoverensstemmelse mellem ingrediensangivelserne og det faktiske indhold. I 24/03070 var bland-selv-slik fejlagtigt mærket med carmin, der ikke var til stede, mens andre produkter manglede angivelse af carmin.

Flagmærkning: Et mere nuanceret spørgsmål vedrører brug af nationale flag. I 24/07192 ophævede nævnet en indskærpelse om flæskesvær med dansk flag, idet flaget angav *færdigvarens* – ikke ingrediensernes

– oprindelsesland. Nævnet fastholdt denne fortolkning på trods af to genoptagelsesanmodninger fra Fødevarestyrelsen.

For vildledende markedsføring i bredere forstand henvises til /praksisoversigt/vildledende-markedsfoering.

PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afslag på genoptagelse af sag vedrørende indskærpelse om vildledning af fødevaremærkning	23.05.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledende fødevareinformation	02.05.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om vildledende fødevareinformation	31.10.2023
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af forbud og påbud om mærkning af fødevarer i Frederikshavn Kommune	02.02.2021

§ 6 Allergeninformation og krav om visuel fremhævelse

Korrekt allergeninformation er et kerneområde i fødevarekontrollen. Allergene ingredienser skal efter **fødevareinformationsforordningens art. 21, stk. 1, litra b**, fremhæves visuelt i ingredienslisten (fx med fed skrift), og ved uemballerede fødevarer skal informationen kunne fås ved mundtlig henvendelse.

Nævnet har udvidet dette krav til også at gælde **frivillig** fødevareinformation. Når en virksomhed frivilligt vælger at mærke sine produkter, skal mærkningen leve op til samtlige krav i **art. 36**, herunder kravet om allergenfremhævelse. I 18/01741 fastslog nævnet dette princip i en sag om ompakket ost og chips, hvor allergenet mælk ikke var fremhævet.

IT-nedbrud og QR-koder: I 18/02647 afviste nævnet en virksomheds argument om, at manglende allergenoplysninger skyldtes et IT-nedbrud. Nævnet fastslog:

> *Det er virksomhedens ansvar at sikre, at oplysninger om allergene ingredienser altid kan fås ved forespørgsel.*

QR-koder blev heller ikke anset som tilstrækkelige, da det ikke kan forventes, at alle kunder besidder en smartphone.

Sårbare forbrugere: I 25/02561 skærpede nævnet sin vurdering, da produkterne (tomatsuppe) var beregnet til sårbare forbrugere (sygehuspatienter). Manglende fremhævelse af 'sellerifrø' – mens andre allergener var korrekt fremhævet – skabte en risiko for, at forbrugeren ville fokusere på de fremhævede allergener og overse det ufremhævede.

Mundtlig allergenoplysning: I 22/05690 stadfæstede nævnet en indskærpelse, da personalet mundtligt oplyste, at en kyllingeburger *ikke* indeholdt sennep, selvom den rent faktisk gjorde. Nævnet understregede, at kravet om, at personalet *skal kunne redegøre* for allergener, er implicit i mærkningsreglerne – ellers ville skiltningen med "spørg personalet" være indholdsløs.

PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende fremhævelse af allergen ingrediens	17.06.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende oplysning om allergener i kyllingeburger	01.07.2022
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende oplysning om allergene ingredienser	01.05.2020

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Delvis stadfæstelse i sag om indskærpelse vedrørende mærkning i Nordfyns Kommune 04.05.2018

§ 7 Sundhedsanprisninger og kosttilskudsmærkning

Markedsføring af kosttilskud med sundhedsanprisninger er reguleret af **anprisningsforordningen (1924/2006)**. Nævnets praksis viser en nuanceret sondring mellem godkendte, uspecifikke og forbudte anprisninger.

Uspecifikke sundhedsanprisninger skal ledsages af en beslægtet specifik sundhedsanprisning fra de godkendte lister, jf. art. 10, stk. 3. I 24/07462 stadfæstede nævnet en indskærpelse mod et kosttilskudsprodukt mærket "Temporary hair loss, Stress, diet, post-pregnancy", da udsagnet antydede en gavnlig virkning uden at specificere hvilken.

I 22/04475 nåede nævnet derimod et delt resultat: udsagnet "verdens mest undersøgte mælkesyrebakteriestammer" var *ikke* en sundhedsanprisning (da det ikke indikerede en sammenhæng med sundhed), men var *uklart og forvirrende* som frivillig fødevareinformation i strid med art. 36, stk. 2.

Kosttilskudsbekendtgørelsens § 11 forbyder at antyde, at en afbalanceret og varieret kost generelt ikke kan give tilstrækkelige mængder næringsstoffer. I 18/01744 fandt nævnet udsagn om, at "9 ud af 10 kvinder under 50 år får for lidt jern igennem kosten", i strid med denne bestemmelse.

Sygdomsanprisninger er helt forbudt, jf. art. 7, stk. 3, i fødevareinformationsforordningen. I 24/08131 afviste nævnet en klage over for sen indgivelse, men sagen illustrerer, at selv et domænenavn kan udgøre en forbudt sygdomsanprisning.

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende uspecifik sundhedsanprisning på kosttilskud 05.12.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over Fødevarestyrelsens indskærpelse vedrørende sygdomsanprisninger 27.08.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om markedsføring af kosttilskud: Fortolkning af sundhedsanprisninger og vildledning 31.08.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om markedsføring af produktet [F1] – sundhedsanprisninger 27.05.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende markedsføring af kosttilskud 13.07.2018

§ 8 Smileyordningen: Findsmiley-pligten og vildledning om kontrolresultater

Fødevarevirksomheder med hjemmesider er efter fødevarekontrolbekendtgørelsens § 24, stk. 1 forpligtet til på et let synligt sted at linke til virksomhedens side på www.findsmiley.dk eller alternativt vise de seneste fire kontrolrapporter. Det er endvidere forbudt at vildlede forbrugerne om kontrolresultaterne, jf. § 25 og § 23.

Findsmiley-linket: Nævnet har konsekvent stadfæstet indskærpelser for manglende link:

- I 24/01711 afviste nævnet argumentet om hacking: det er virksomhedens ansvar at sikre et fungerende link.
-

I 24/09484 stadfæstede nævnet en indskærpelse mod en virksomhed, hvis hjemmeside kun var på engelsk og administreret fra Frankrig – linkkravet gælder alle virksomheder registreret under dansk fødevarelovgivning.

Udgåede elitesmiley-mærker: Siden elitestatusordningen ophørte pr. 1. januar 2022, har nævnet i flere sager stadfæstet indskærpelser for fortsat brug af det udgåede symbol:

- I 24/02630 fastslog nævnet, at fortsat anvendelse af elitesymbolet i markedsføringen vildleder forbrugerne. Ukendskab til symbolets ophør fritager ikke.
- I 24/04501 understregede nævnet, at stikprøvebaseret kontrol indebærer, at *manglende tidligere bemærkninger ikke udgør en godkendelse*. Fødevarestyrelsen er ikke afskåret fra at sanktionere, blot fordi et forhold ikke er kontrolleret tidligere.
- Allerede i 19/05029 fastslog nævnet, at elitemærkater skal fjernes *omgående* ved bortfald af elitestatus, og at forglemmelse ikke er en undskyldning.

LOV Fødevarekontrolbekendtgørelsen § 23 Fødevarekontrolbekendtgørelsen § 24, stk. 1 Fødevarekontrolbekendtgørelsen § 25

PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af indskærpelse om manglende link til www.findsmiley.dk	27.01.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledning om kontrolresultater via brug af elitesmiley	06.06.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledning om kontrolresultater via brug af elitesmiley	08.05.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende link til Findsmiley.dk	18.03.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende fjernelse af elitemærkat	02.10.2019

§ 9 Hygiejne, egenkontrol og sporbarhed

Fødevarestyrelsens kontrol med hygiejne, egenkontrol og sporbarhed udgør en væsentlig del af den samlede kontrolindsats.

Hygiejne og temperaturkontrol: I 18/01449 stadfæstede nævnet en indskærpelse for afbrydelse af kølekæden, da kebabkød havde temperaturer på 10,8-11,1 °C. I 20/9112 blev tre indskærpelser for henholdsvis hygiejnisk indretning (åbne toiletdøre mod fødevarelokaler), rengøring af udstyr (belægninger på pålægsmaskine) og manglende egenkontroldokumentation stadfæstet. Klagerens argument om, at Fødevarestyrelsen ikke tidligere havde haft bemærkninger, blev afvist.

Egenkontrol og risikoanalyse: I 20/14697 stadfæstede nævnet en indskærpelse for manglende skriftlig risikoanalyse efter hygiejneforordningens art. 5, stk. 1. Klagerens argument om at befinde sig i "lav-risiko-gruppen" og have indført egne foranstaltninger blev ikke tillagt vægt.

Sporbarhed: EU-fødevareforordningens art. 18, stk. 2, kræver, at virksomheder kan identificere, hvorfra de har fået leveret en fødevare. I 23/12952 fandt nævnet, at følgesedler uden adresseoplysninger på leverandøren ikke opfyldte kravet – inddragelse af EU-Kommissionens vejledning (2010, kap. III, pkt. 3.1) bekræftede, at adresseoplysninger er obligatoriske.

Omvendt ophævede nævnet i 20/03224 en indskærpelse, fordi Fødevarestyrelsen havde henført den til den forkerte bestemmelse: virksomheden var sanktioneret for manglende *fremadrettet* sporbarhed (art. 18, stk. 3), men forholdet vedrørte reelt modtagerens pligt til *bagudrettet* sporbarhed (art. 18, stk. 2). Sagen illustrerer nævnets krav til korrekt hjemmel.

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende mangelfuld sporbarhedsdokumentation	30.11.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende risikoanalyse	08.04.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelser vedrørende hygiejnisk indretning og rengøring af udstyr	22.01.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af indskærpelse i sag om sporbarhedsdokumentation	28.05.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende afbrydelse af kølekæde	24.09.2019

§ 10 Indskærpelsens konsekvenser: gebyrbelagt kontrol og proportionalitetsvurdering

En indskærpelse er den mildeste sanktion i Fødevarestyrelsens sanktionshierarki (indskærpelse → påbud → forbud → tilbagekaldelse af autorisation/registrering). Indskærpelsen medfører imidlertid automatisk to konsekvenser, som virksomhederne ofte oplever som byrdefulde:

1. **Gebyrbelagt opfølgende kontrolbesøg**, jf. fødevarekontrolbekendtgørelsens § 1, stk. 6
2. **Tab af elitestatus** (historisk; ordningen ophørt pr. 1. januar 2022)

Nævnet har konsekvent fastslået, at disse konsekvenser er **lovbestemte og obligatoriske** – de er ikke selvstændige sanktioner, som nævnet kan tilsidesætte ud fra en proportionalitetsbetragtning:

- I 18/01741 afviste nævnet argumentet om, at det var uproportionalt at miste elitesmileyen og betale for opfølgning: disse konsekvenser er "direkte lovbestemte følger af en konstateret overtrædelse".
- I 22/04475 fastslog nævnet, at de gebyrbelagte kontrolbesøg var proportionale, da de er en lovbestemt konsekvens.

Nævnet har heller ikke kompetence til at **dispensere** fra EU-forordningsregler. I 24/03070 understregede nævnet, at hverken Fødevarestyrelsen eller nævnet har bemyndigelse til at dispensere fra fødevareinformationsforordningens vildledningsforbud.

Lighedsprincippet er kun en begrænset skranke. I 23/08205 afviste nævnet, at det var udtryk for forskelsbehandling, at én filial fik en indskærpelse, mens andre filialer ikke gjorde – de konstaterede forhold i de andre filialer var simpelthen ikke sammenlignelige, da der ikke var konstateret salg af udenlandske kyllinger.

I sjældne tilfælde kan nævnet dog **ændre indskærpelsens ordlyd** – fx for at fjerne elementer, der ikke er tilstrækkeligt dokumenteret. I 18/01741 fjernede nævnet kravet om ingrediensangivelse i faldende vægtmæssig rækkefølge, da dette ikke gælder for fødevarer pakket med henblik på direkte salg.

LOV `Fødevarekontrolbekendtgørelsen § 1, stk. 6`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledende fødevareinformation	02.05.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af indskærpelse i sag om vildledende fødevareinformation 31.10.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om markedsføring af kosttilskud: Fortolkning af sundhedsanprisninger og vildledning 31.08.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Delvis stadfæstelse i sag om indskærpelse vedrørende mærkning i Nordfyns Kommune 04.05.2018

§ 11 Nævnets ophævelse og hjemvisning – når Fødevarestyrelsen tager fejl

Selvom nævnet i det store flertal af sager stadfæster Fødevarestyrelsens afgørelser, forekommer der ophævelser og hjemvisninger – særligt når der er anvendt forkert hjemmel, eller når begrundelsen er utilstrækkelig.

Forkert hjemmelsanvendelse: I 20/03224 ophævede nævnet en indskærpelse om sporbarhed, fordi Fødevarestyrelsen havde henvist til den forkerte artikel i fødevareforordningen – virksomheden var ikke anmodet om den type sporbarhedsoplysninger, som den indskærpede bestemmelse vedrørte.

Fortolkning af vildledningsbegreb: I 24/07192 ophævede nævnet oprindeligt en indskærpelse om flæskesvær med dansk flag, idet nævnet fandt, at flaget angav *færdigvarens* oprindelsesland (Danmark) og ikke ingrediensernes. Fødevarestyrelsen anmodede to gange om genoptagelse – begge gange forgæves.

Sundhedsanprisninger: I 22/04475 ophævede nævnet en indskærpelse om uspecifik sundhedsanprisning ("verdens mest undersøgte mælkesyrebakteriestammer"), da udsagnet ikke opfyldte definitionen på en sundhedsanprisning i anprisningsforordningens art. 2, stk. 2, nr. 5.

Frivillig fødevareinformation og personlige bevæggrunde: I 24/12155 ophævede nævnet en indskærpelse om en markedsføringsvideo for collagenprodukter, idet nævnet fandt, at personens udtalelser om sine bevæggrunde for at drikke collagen ("det handler for mig ikke kun om skønhed") ikke udgjorde *fødevareinformation* om produktets konkrete egenskaber.

Disse sager viser, at nævnet foretager en reel og selvstændig retlig prøvelse, selv i et område hvor stadfæstelsesprocenten er høj.

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afslag på genoptagelse af sag vedrørende indskærpelse om vildledning af fødevaremærkning 23.05.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om vildledende fødevareinformation 26.02.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om markedsføring af kosttilskud: Fortolkning af sundhedsanprisninger og vildledning 31.08.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af indskærpelse i sag om sporbarhedsdokumentation 28.05.2020

§ 12 Sammenfatning af centrale takeaways

Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis på fødevareområdet tegner et klart billede af et strengt, men forudsigeligt kontrolregime:

•

Kontroltidspunktet er afgørende – det er den retssikkerhedsmæssige grundpille i systemet. Virksomheder kan ikke efterfølgende "reparere" en konstateret overtrædelse.

- **Lederens fulde ansvar** efter EU-fødevareforordningens art. 17, stk. 1, er det bærende princip. Ukendskab, IT-nedbrud, konsulentfejl, personalets manglende sprogkundskaber eller ferie bortforklarer ikke en overtrædelse.
- **Indskærpelsen som mildeste sanktion** med lovbestemte følgekonsekvenser (gebyrbelagte kontrolbesøg) efterlader nævnet med begrænset mulighed for at moderere resultatet – men nævnet kan præcisere eller begrænse indskærpelsens ordlyd.
- **Bagatelgrænsen for registrering** vurderes ud fra en helhedsvurdering af organisation og kontinuitet – ikke blot omsætningstal. Selv private personers madlavning til venner kan kræve registrering, hvis den markedsføres organiseret.
- **Smileyordningen** håndhæves absolut – link til findsmiley.dk er obligatorisk for alle virksomheder med hjemmeside, og vildledning om kontrolresultater (herunder brug af udgåede elitemærkater) sanktioneres.
- **Nævnet foretager en reel prøvelse** og ophæver afgørelser ved forkert hjemmel, utilstrækkelig begrundelse eller fejlagtig fortolkning af EU-reglerne – omend stadfæstelsesprocenten er markant højere end ophævelsesprocenten.

For bredere perspektiver på de nævnte delemner henvises til /praksisoversigt/vildledende-markedsfoering (generel vildledende markedsføring) og /praksisoversigt/groen-markedsfoering-greenwashing (greenwashing og miljøpåstande).

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Fødevarekontrolbekendtgørelsen § 24	stk. 1	Fødevarekontrolbekendtgørelsen § 25	
Fødevareloven § 52	stk. 1	Fødevareloven § 58a	stk. 1
Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 8		Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 17	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

36 afgørelser

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		36
29.04.2026	Stadfæstelse af indskærpelse om manglende registrering som fødevarevirksomhed – skolens lærerværelse med daglig buffet	26/02850
07.08.2025	Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende registrering som fødevarevirksomhed	25/03512
17.06.2025	Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende fremhævelse af allergen ingrediens	25/02561
23.05.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afslag på genoptagelse af sag vedrørende indskærpelse om vildledning af fødevaremærkning	22/06554

26.02.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om vildledende fødevareinformation	24/12155
03.02.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over indhold og offentliggørelse af kontrolrapport	25/00955
27.01.2025	Stadfæstelse af indskærpelse om manglende link til www.findsmiley.dk	24/09484
20.01.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om markedsføring af D-dråber med økologisk olivenolie	24/09742
05.12.2024	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende uspecifik sundhedsanprisning på kosttilskud	24/07462
27.09.2024	Stadfæstelse af indskærpelse til botilbud om manglende registrering som fødevarevirksomhed	24/07496
26.09.2024	Indskærpelse om sporbarhedsdokumentation stadfæstes	24/05760
27.08.2024	Afvisning af klage over Fødevarestyrelsens indskærpelse vedrørende sygdomsanprisninger	24/08131
06.06.2024	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledning om kontrolresultater via brug af elitesmiley	24/04501
08.05.2024	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledning om kontrolresultater via brug af elitesmiley	24/02630
02.05.2024	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende vildledende fødevareinformation	24/03070
18.03.2024	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende link til Findsmiley.dk	24/01711
21.02.2024	Botilbud skal registreres som fødevarevirksomhed	23/14260
21.02.2024	Botilbud skal registreres som fødevarevirksomhed	23/14266
30.11.2023	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende mangelfuld sporbarhedsdokumentation	23/12952
31.10.2023	Stadfæstelse af indskærpelse i sag om vildledende fødevareinformation	23/08205
31.08.2022	Afgørelse om markedsføring af kosttilskud: Fortolkning af sundhedsanprisninger og vildledning	22/04475
01.07.2022	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende oplysning om allergener i kyllingeburger	22/05690
05.01.2022	Stadfæstelse af indskærpelse om krav om registrering af fødevarevirksomhed	21/13507
28.05.2021	Stadfæstelse af indskærpelser vedrørende mærkning af kosttilskud og vildledning	20/12136
27.05.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om markedsføring af produktet [F1] – sundhedsanprisninger	18/01721
08.04.2021	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende risikoanalyse	20/14697
02.02.2021	Stadfæstelse af forbud og påbud om mærkning af fødevarer i Frederikshavn Kommune	18/01612

22.01.2021	Stadfæstelse af indskærpelser vedrørende hygiejnisk indretning og rengøring af udstyr	20/9112
28.05.2020	Ophævelse og hjemvisning af indskærpelse i sag om sporbarhedsdokumentation	20/03224
01.05.2020	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende oplysning om allergene ingredienser	18/02647
02.10.2019	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende manglende fjernelse af elitemærkat	19/05029
24.09.2019	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende afbrydelse af kølekæde	18/01449
28.08.2019	Stadfæstelse af indskærpelse om registrering af fødevarevirksomhed	19/00722
13.08.2019	Stadfæstelse af indskærpelse i sag om manglende registrering af fødevarevirksomhed	18/01860
13.07.2018	Stadfæstelse af indskærpelse vedrørende markedsføring af kosttilskud	18/01744
04.05.2018	Delvis stadfæstelse i sag om indskærpelse vedrørende mærkning i Nordfyns Kommune	18/01741

05 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over godkendelse og tilladelse af husdyrbrug (husdyrbrugloven)

Stipladsmodellen, ammoniakbeskyttelsesniveauer og klagepraksis efter 2017-reformen

Version 2 Opdateret 16. jul. 2026 33 afgørelser · 2017–2026 Læs online

INTRODUKTION

Miljøreguleringen af husdyrbrug hviler siden stipladsreformen i 2017 på husdyrbruglovens §§ 16 a og 16 b, hvor produktionsarealet i m² – ikke dyreenheder – er den bærende produktionsramme, og hvor godkendelsespligten udløses af en ammoniakemission over 3.500 kg NH*f*N pr. år eller af IE-direktivets stipladstærskler. Praksis er helt domineret af Miljø- og Fødevareklagenævnet, hvis afgørelser viser et markant mønster: nævnet begrænser typisk sin prøvelse til ét retligt spørgsmål og ophæver og hjemviser, når beregningsgrundlaget for ammoniakdeposition er forkert, når BAT-kravet ikke er underkastet en konkret og individuel vurdering, eller når offentlighedsproceduren er tilsidesat. Omvendt stiller nævnet et skærpet begrundelseskrav til kommuner, der meddeler afslag, selv om de udmeldte beskyttelsesniveauer er overholdt.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Produktionsareal i m² – ikke dyreenheder eller antal dyr – er siden 1. august 2017 den bærende produktionsramme; kun areal i fast placerede husdyranlæg, hvor dyrene kan opholde sig og afsætte gødning, tæller med.

02 Godkendelsespligt efter § 16 a udløses enten af en ammoniakemission over 3.500 kg NH*f*N pr. år (stk. 1) eller af IE-tærsklerne på 750 stipladser til søer, 2.000 til fedesvin over 30 kg eller 40.000 til fjerkræ (stk. 2); alt derunder kræver tilladelse efter § 16 b.

03 Et husdyrbrug foreligger først, når husdyranlæggene tilsammen har et produktionsareal på mere end 100 m²; derunder behandles sagen efter planloven, ikke husdyrbrugloven.

04 Overskrides den øvre tålegrænse i det konkret fastsatte tålegrænseinterval for kategori 3-natur, medfører det efter nævnets praksis som udgangspunkt en tilstandsændring og dermed væsentlig virkning på miljøet.

05 Ammoniakbeskyttelsesniveauet for kategori 3-natur skal forstås og administreres i lyset af naturbeskyttelseslovens § 3 og § 65, stk. 3 – bekendtgørelsen giver ikke adgang til at godkende projekter, der forudsætter § 3-dispensation.

06 Kommunen skal identificere naturtypen præcist, før tålegrænsen fastsættes; en generisk betegnelse som 'mose' er utilstrækkelig, når højmose og rigkær har vidt forskellige tålegrænser.

07 Beregningsparametrene ruhed, afkasthøjde, baggrundsbelastning, nudrift og 8-års-drift er selvstændige ugyldighedsgrunde – fejl i én parameter kan alene bære en ophævelse.

08 Afkasthøjden for naturligt ventilerede stalde er som udgangspunkt 3 m, ikke 6 m.

09 Baggrundsbelastningen fastsættes som gennemsnittet af grid-niveauet over de tre år forud for kommunens afgørelse.

10 Nudriften fastlægges som den hidtil lovlige OG udnyttede drift; ikke-realiserede dele af tidligere godkendelser må ikke indgå.

11 BAT-kravet kræver en konkret og individuel vurdering af, hvad der teknologisk og økonomisk er muligt på det enkelte husdyrbrug – en ren tabelanvendelse er en væsentlig retlig mangel.

12 Meddeler kommunen afslag, selv om ansøgeren overholder de udmeldte beskyttelsesniveauer, gælder et skærpet begrundelseskrav efter forvaltningslovens § 24.

13 Afslag skal fravælges, hvis generne kan imødegås ved vilkår efter § 27 – vilkårsvejen har forrang for afslag.

14 Manglende forudgående høring af en matrikulær nabo er en væsentlig mangel, der medfører ugyldighed, mens en høringsfejl, der repareres inden afgørelsen, er konkret uvæsentlig.

15 Miljøkonsekvensrapporten skal omfatte biaktiviteter på samme ejendom – fx råstofindvinding under samme CVR-nummer – og deres kumulative virkninger.

16 Staldenes restlevetid regnes fra etableringstidspunktet (typisk 15-20 år), ikke fra en senere renovering, medmindre ændringerne var godkendelsespligtige og kan sidestilles med ny etablering.

17 Klagefristen på 4 uger håndhæves restriktivt; selv én dags overskridelse fører som udgangspunkt til afvisning, og ferieafholdelse er ikke en undskyldelig omstændighed.

18 Klageberettigelse for omboende vurderes med udgangspunkt i den beregnede lugtkonsekvenszone – ligger ejendommen uden for zonen, foreligger som udgangspunkt ikke en væsentlig interesse.

19 Et udkast til miljøgodkendelse sendt i høring er ikke en afgørelse i forvaltningsretlig forstand og kan ikke påklages.

20 Habitatvurderingen må ikke indeholde lakuner og skal indeholde fuldstændige, præcise og endelige konklusioner, der fjerner enhver rimelig videnskabelig tvivl.

§ 1 Fra dyreenheder til produktionsareal: stipladsreformen i 2017

Husdyrreguleringen blev gennemgribende omlagt ved **lov nr. 204 af 28. februar 2017** (L 114, 2016-17), der udmøntede dele af Fødevare- og landbrugspakken af 22. december 2015. Loven blev vedtaget med 91 stemmer for (S, DF, V, LA, RV og KF) mod 19 (EL, ALT og SF) og trådte som udgangspunkt i kraft 1. august 2017. Se L 114 (2016-17).

Reformen gjorde fire ting på én gang:

- **Lovens titel** blev ændret fra "lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug" til "Lov om husdyrbrug og anvendelse af gødning m.v."
- **§§ 10-16 blev ophævet** – den hidtidige tilladelses- og godkendelsesramme (§ 10, § 11, § 12 og § 16) forsvandt – og **§§ 16 a og 16 b blev indsat** i stedet.
- **Arealreguleringen blev skilt fra anlægsreguleringen.** Kommunens afgørelse omfatter herefter alene anlæggene, mens udbringningsarealerne reguleres gennem generelle regler i et nyt kapitel 1 a.
- **Produktionsarealet i m² afløste dyreenheder** som produktionsramme.

Af lovforslagets resumé fremgår formålet direkte:

> *Formålet med lovforslaget er at skabe større fleksibilitet og administrative forenklinger for husdyrproducenterne under hensyntagen til natur og miljø og at sikre kortere sagsbehandlingstider for tilladelser og miljøgodkendelser af husdyrbrug. […] I lovforslagets model for miljøgodkendelse m.v. af staldanlæg fastlægges produktionsrammen ud fra antal kvadratmeter produktionsareal i stedet for ud fra antal dyr.*

Samtidig blev definitionen af husdyrbrug omskrevet, så et husdyrbrug efter § 3, stk. 1, nr. 1, er "husdyranlæg, der til sammen har et produktionsareal på mere end 100 m², gødnings- og ensilageopbevaringsanlæg og andre driftsbygninger m.v. til brug for husdyrhold, som ligger på samme ejendom".

Overgangen har sat varige spor i praksis. Klagenævnet behandler fortsat sager efter de før-2017 gældende regler, når ansøgningen er indgivet før reformen – fx **NMK-132-00835** og **NMK-132-00796**, der begge blev afgjort efter §§ 12 og 55 i den dagældende lov på grund af overgangsbestemmelserne. Og i **20/09136** måtte nævnet vurdere en retlig lovliggørelse ud fra reglerne på tidspunktet for den ulovlige etablering (den dagældende § 12), selv om selve godkendelsen var meddelt efter § 16 a, stk. 1.

LOV	Husdyrbrugloven § 3, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 16a, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 16b	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav	15.06.2022
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af svineproduktion - manglende høring af nabo	18.06.2018
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for kvægbrug på [adresse1]	05.04.2017

§ 2 Godkendelsesgrænserne i § 16 a og afgrænsningen nedad mod § 16 b og hobbydyrhold

Godkendelsespligten er todelt. Efter § 16 a, stk. 1 må husdyrbrug med en ammoniakemission på mere end **3.500 kg NH$_3$-N pr. år** ikke etableres uden kommunalbestyrelsens forudgående godkendelse. Uanset denne grænse kræves godkendelse efter § 16 a, stk. 2, hvis husdyrbruget har flere end 750 stipladser til søer, flere end 2.000

stipladser til fedesvin (over 30 kg) eller flere end 40.000 stipladser til fjerkræ. Disse tre tærskler er IE-direktivets, og de definerer efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 2, nr. 11, hvad der er et **IE-husdyrbrug**.

Fjerkrædefinitionen blev i 2018 indarbejdet direkte i § 16 a, stk. 2, nr. 3 – "høns, kalkuner, perlehøns, ænder, gæs, vagtler, duer, fasaner, agerhøns og strudsefugle" – netop "for at sikre fuld overensstemmelse med IE-direktivet", som ændringens change_summary udtrykker det.

Alt, der ikke er omfattet af § 16 a, kræver tilladelse efter § 16 b, stk. 1. Grænsefladerne håndhæves stramt:

Sag	Instrument	Grænseflade
21/13071 (Ringkøbing-Skjern)	§ 16 b	Produktionsareal 3.212 m² – over 100 m², derfor tilladelsespligt
20/13445 (Bornholm)	§ 16 a, stk. 2	Renovering af kostald til slagtesvin gjorde bruget til IE-husdyrbrug
23/09901 (Hjørring)	§ 16 a, stk. 2	Produktionsareal 3.813 m², over 2.000 stipladser
24/08221 (Rebild)	Ingen	Teltoverdækning på gyllebeholder hverken § 16 a eller § 16 b

Nedad går grænsen ved 100 m² produktionsareal. Landzonevejledningen forklarer afgrænsningen præcist i afsnittet om hytter til svin på friland:

> *Når kommunen skal fastslå, om opsætning af hytter til frilandssvin eller andre ikke fast placerede stalde skal behandles efter planloven eller husdyrbrugloven, er det afgørende, om der på ejendommen i forvejen er fast placerede stalde eller lignende med såkaldt "produktionsareal" over grænsen for tilladelse efter husdyrbruglovens § 16 b. Når der er produktionsareal over tilladelsesgrænsen, skal ansøgningen behandles efter husdyrbrugloven. Ellers skal den behandles efter planloven.*

I **24/08221** afviste nævnet en klage over Rebild Kommunes vurdering af, at en teltoverdækning, der hævede en gyllebeholder fra 4 m til 10,26 m, hverken var godkendelses- eller tilladelsespligtig. Ud over fristoverskridelsen lagde nævnet vægt på, at en teltoverdækning ikke forventes at medføre væsentlige lugt-, støv-, lys- eller støjgener – tværtimod reducerer den regnvand i beholderen og dermed behovet for gyllekørsel.

LOV Husdyrbrugloven § 16a, stk. 1-2 · Husdyrbrugloven § 16b, stk. 1 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 2

PRAKSIS

- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding — 01.07.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afvisning af klage over manglende godkendelse af teltoverdækning på gyllebeholder grundet overskredet klagefrist — 07.11.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - ophævelse og hjemvisning — 23.01.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Klage over sagsbehandlingsfejl i forbindelse med miljøgodkendelse af husdyrbrug afvist som uvæsentlig — 04.05.2022

§ 3 Ammoniakbeskyttelsesniveauet: kategori 1-, 2- og 3-natur

Beskyttelsesniveauet for ammoniak er udmøntet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens §§ 27-31 og bilag 3, punkt A. Systemet er trindelt efter naturens kategori:

Naturkategori	Krav	Hjemmel
Kategori 1 (ammoniakfølsom Natura 2000-natur samt heder og overdrev i Natura 2000)	Totaldeposition maks. **0,2 / 0,4 / 0,7 kg N/ha/år** afhængigt af antal husdyrbrug i nærheden	§ 27
Kategori 2 (ammoniakfølsom natur uden for Natura 2000)	Totaldeposition maks. **1,0 kg N/ha/år**	§ 28
Kategori 3 (øvrig ammoniakfølsom natur)	Kommunen *vurderer*, om der skal stilles krav til merdepositionen; kravet kan ikke være under **1,0 kg N/ha/år**	§ 30

Den glidende skala for kategori 1-natur beror på kumulation: 0,2 kg N ved flere end ét andet husdyrbrug i nærheden, 0,4 kg N ved ét, og 0,7 kg N hvis der ingen er, jf. § 27, stk. 1. Hvad der tæller som "i nærheden", er opgjort i afstands- og emissionstrin i stk. 2 – fra husdyrbrug med over 150 kg NH*f*N inden for 200 m til over 5.000 kg NH*f*N inden for 1.000-2.500 m. I **22/04207** (Kalundborg) var netop dette kumulationsspørgsmål afgørende: der var ikke kumulation med andre brug, hvorfor beskyttelsesniveauet var 0,7 kg N/ha/år – som den beregnede totaldeposition på 1,7 kg N/ha/år klart oversteg.

Det retligt mest interessante er **kategori 3-natur**, hvor bekendtgørelsen kun opstiller et minimumskrav og overlader vurderingen til kommunen. Her har nævnet udviklet en doktrin, der binder skønnet til naturbeskyttelsesloven. Miljøstyrelsens vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper gengiver kernen fra Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 25. november 2015 (NMK-131-00718 m.fl.):

> *[R]eglerne i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen om ammoniakbeskyttelsesniveauet for kategori 3-natur måtte efter nævnets opfattelse forstås og administreres i lyset af reglerne i naturbeskyttelseslovens § 3 og § 65, stk. 3, og den hertil knyttede praksis. Det måtte antages, at det ikke har været hensigten med ammoniakbeskyttelsesniveauet for kategori 3-natur at give kommunerne adgang til at godkende ansøgninger efter husdyrbrugloven om projekter, hvis realisering vil medføre ændringer i tilstanden af naturtyper, som er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.*

Denne doktrin blev anvendt direkte i **21/13071**, hvor nævnet formulerede den operative regel:

> *Ifølge nævnets praksis vil en overskridelse af den øvre tålegrænse i det konkret fastsatte tålegrænseinterval som udgangspunkt medføre en tilstandsændring og dermed en væsentlig virkning på miljøet.*

Sagen angik en hede med et generelt tålegrænseinterval på 10-20 kg N/ha/år. Efter nævnets egne korrektioner af ruhed og afkasthøjde blev den samlede ammoniakpåvirkning beregnet til 24,6 kg N/ha/år (Hede nord), 31 kg N/ha/år (Hede nord II) og 22,4 kg N/ha/år (ammoniakfølsom skov) – en overskridelse på op til 11 kg N/ha/år. Ringkøbing-Skjern Kommunes tilladelse blev ophævet og hjemvist. At kommunen havde vurderet naturkvaliteten som "moderat til ringe", at området manglede naturpleje, og at det ikke var udpeget som særligt værdifuldt i kommuneplanen, kunne ikke bære godkendelsen.

21/14053 skærper kravet et led længere: præcis identifikation af naturtypen er en forudsætning for overhovedet at kunne fastsætte tålegrænsen. Ringkøbing-Skjern Kommune havde fastsat en tålegrænse på ca. 20 kg N/ha/år for en tilgroet mose. Nævnet ophævede, fordi kommunen ikke havde identificeret *hvilken* mosetype der var tale om – højmoser har en tålegrænse på 5-10 kg N/ha/år, rigkær 15-30 kg N/ha/år. Uden præcis typebestemmelse kunne det ikke vurderes, om den samlede belastning på 18,7 kg N/ha/år ville medføre en uacceptabel tilstandsændring i strid med naturbeskyttelseslovens § 3.

Samme mønster går igen i **20/06875 og 20/06882** (Assens), hvor godkendelsen blev ophævet og hjemvist netop på grund af manglende vurdering af tålegrænsen for ammoniakpåvirkning, og i **25/01825**, hvor en revurdering blev ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur. Se også **18/04872** og **20/02889** om ammoniakpåvirkning af natur ved kvægbrug.

LOV Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 27, stk. 1-3 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 28 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 30 · Naturbeskyttelsesloven § 3 · Naturbeskyttelsesloven § 65, stk. 3

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	23.03.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug i Kalundborg Kommune	16.06.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - ophævelse og hjemvisning	23.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning	24.09.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse af kvægbrug - ammoniakpåvirkning af natur	25.08.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til kvægproduktion på [adresse1]	23.08.2020

§ 4 Beregningsgrundlaget som selvstændig ugyldighedsgrund: ruhed, afkasthøjde, baggrundsbelastning og nudrift

Ammoniakdepositionen beregnes efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 31 med spredningsog afsætningsmodeller udarbejdet af Aarhus Universitet (standardafsætningskurver baseret på OML-DEP-modellen), integreret i ansøgningssystemet husdyrgodkendelse.dk. Emissionen beregnes efter § 22 ved at gange produktionsarealets størrelse i m² med emissionsfaktoren for den pågældende dyretype og staldsystem, jf. bilag 3, tabel 1.

Praksis viser, at nævnet behandler **hver enkelt beregningsparameter som en selvstændig retlig størrelse** – en fejl i én parameter kan alene bære en ophævelse. **21/13071** er den mest instruktive:

- **Ruhed:** Nævnet fandt, at ruheden for naturpunkterne skulle fastsættes til "blandet natur med middelhøj bevoksning" (mk) i stedet for "lav bevoksning" (bn), fordi størstedelen af hedearealet havde en gennemsnitshøjde på mellem ½ og 2 meter.
-

Afkasthøjde: Afkasthøjden for de naturligt ventilerede kvægstalde skulle fastsættes til **3 m i stedet for 6 m**, "da dette er udgangspunktet for naturligt ventilerede stalde". Kommunen havde selv erkendt, at de 6 m byggede på tidligere praksis, mens ny viden anbefalede 3 m.

- **Baggrundsbelastning:** Nævnet fastlagde den til 14,9 kg N/ha/år, "beregnet som et gennemsnit af grid-niveauet over de tre forudgående år for kommunens afgørelse, i overensstemmelse med Miljøstyrelsens anbefalinger".

Nævnet foretog derefter sin **egen scenarieberegning** med de korrigerede parametre – en fremgangsmåde der går igen i **20/09136**, hvor scenarieberegningen viste, at den vejledende emissionsgrænseværdi ville være overskredet med 179 kg N/år, hvis det korrekte staldsystem i "Karantænestald" var anvendt.

Tilsvarende krævede **21/14053** ved den fornyede behandling, at kommunen sikrer, "at beregningen af ammoniakdeposition sker til de nærmeste punkter i naturen, og at parametre som ruhed, baggrundsbelastning og afkasthøjde for ventilation er korrekt fastsat", samt at der er overensstemmelse i oplysningerne om staldafsnit, der danner grundlag for beregningen af 8-års-driften.

Nudriften er den anden hyppige fejlkilde. Efter § 31, stk. 3 fastlægges nudriften som den hidtil lovlige drift i henhold til bindende krav i meddelte godkendelser, tilladelser og anmeldelser, **der er udnyttet-**. Merdepositionen beregnes som forskellen mellem depositionen i ansøgt drift og depositionen i såvel nudrift som 8-års-drift. I **23/09901** havde Hjørring Kommune fejlagtigt inkluderet en stald fra en 2010-godkendelse, der aldrig blev opført. Nævnets anvisning var utvetydig: nudriften skal fastlægges ud fra den *hidtil lovlige og udnyttede* drift, og ikke-realiserede dele af tidligere godkendelser må ikke indgå.

Bekendtgørelsen indeholder dog en dokumentationsventil: efter § 31, stk. 5 kan nudriften alligevel fastlægges efter den formelle godkendelse, hvis ansøgeren dokumenterer, at der faktisk har været den dyretype eller det staldsystem med den højere emission – eller at produktionsarealet faktisk har været udnyttet, så der er produceret mindst 50 pct. af det mulige inden for rammerne af dyrevelfærdskrav og andre relevante krav.

LOV `Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 22` `Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 31, stk. 1-7`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding	01.07.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - ophævelse og hjemvisning	23.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav	15.06.2022

§ 5 Lugtgenekriterier, geneafstande og valget mellem OML- og FMK-modellen

Beskyttelsesniveauet for lugt fremgår af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens §§ 32-34 og bilag 3, punkt B. Der beregnes en nødvendig geneafstand efter **to** modeller samtidig – Miljøstyrelsens Lugtmodel (i odour units, OUE) og FMK-modellen (i lugtenheder, LE) – på grundlag af produktionsarealets størrelse i m² i de enkelte staldafsnit og emissionsfaktorerne.

Geneniveauerne i § 32 er trindelt efter omgivelsernes karakter, med henvisning til husdyrbruglovens § 6, stk. 1:

Område	Maks. OUE/m³	Maks. LE/m³
Byzone, sommerhusområde m.v. (§ 6, stk. 1, nr. 1)	5	1
Lokalplanlagte bolig-/erhvervsområder i landzone (nr. 2) samt **samlet bebyggelse**	7	3
Enkelt nabobeboelse uden landbrugspligt	15	10

"Samlet bebyggelse" er legaldefineret i § 32, nr. 2: beboelsesbygninger på ejendomme uden landbrugspligt, som ikke ejes af den ansvarlige for driften, hvor der inden for **200 m ligger flere end 6** sådanne beboelsesbygninger på hver sin ejendom. Efter § 33 må geneafstanden ikke være længere end den vægtede gennemsnitsafstand.

Hertil kommer de absolutte afstandskrav i husdyrbruglovens § 6: etablering, udvidelse og ændring, der medfører forøget forurening, er slet ikke tilladt i byzone eller sommerhusområde, i lokalplanlagte boligområder i landzone, inden for 50 m fra sådanne områder eller inden for **50 m fra en nabobeboelse**. Disse krav er ufravigelige – i **20/09609** ophævede og hjemviste nævnet en godkendelse til udvidelse af et svinebrug i Bornholms Regionskommune netop på grund af manglende overholdelse af afstandskrav. Parallelt hertil forbyder § 7 etablering nærmere end 10 m fra – eller helt eller delvis inden for – ammoniakfølsomme naturtyper.

Modelvalget er et selvstændigt stridspunkt. I **18/04892** (Middelfart) opstod tvist om, hvorvidt ansøgerens specifikke OML-beregninger eller standardmodellernes FMK-beregning skulle lægges til grund. Kommunen gjorde under klagesagen gældende, at FMK-modellen skulle anvendes, da der efter dens opfattelse ikke forelå "meget afvigende ventilationsforhold". Nævnet pålagde ved hjemvisningen kommunen at foretage en konkret vurdering af netop dette spørgsmål.

På tilsynssiden kan lugtgener give anledning til påbud. **18/04975** angik Nyborg Kommunes påbud til et svinebrug om at undersøge muligheder for lugtreduktion, meddelt efter husdyrbruglovens § 53 efter gentagne klager fra omboende. Nævnet ophævede påbuddet – men alene fordi kommunen oplyste, at den ikke længere ønskede at håndhæve det, hvorved sagen var blevet uaktuel. Ved siden heraf kan tilsynsmyndigheden efter husdyrbruglovens § 42, stk. 3 på forhånd tilkendegive et forventet påbud eller forbud over for den ansvarlige for driften. Bestemmelsen blev i 2018 udvidet, så den omfatter både husdyrbrug og de enkelte anlæg. Forarbejderne forklarer hvorfor:

> *Det er imidlertid ikke alene husdyrbrug, men også husdyranlæg og gødnings- og ensilageopbevaringsanlæg, der kan give anledning til påbud og forbud efter § 42, stk. 1. Bestemmelsens manglende angivelse af anlæg kan give anledning til fortolkningstvivl.*

LOV Husdyrbrugloven § 6, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 7, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 42, stk. 3 · Husdyrbrugloven § 53 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 32 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 33

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug - manglende overholdelse af afstandskrav — 30.09.2022
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af påbud om lugtreduktion på svinebrug — 10.08.2021
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse og hjemvisning af afslag på miljøgodkendelse til svineproduktion grundet mangelfuld begrundelse — 08.11.2019

§ 6 BAT-kravet: kravet om en konkret og individuel vurdering

BAT-kravet har hjemmel i husdyrbruglovens § 27, stk. 2: har husdyrbruget en ammoniakemission på mere end **750 kg NH₃N pr. år**, *skal* kommunalbestyrelsen fastsætte vilkår, som sikrer reduktion af ammoniakemissionen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik. Det er udmøntet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 26 og bilag 3, punkt A, nr. 2, tabel 4 og 5.

Systemet skelner mellem nye og eksisterende staldafsnit. For staldafsnit godkendt eller lovligt etableret **før 1. august 2017** fastlægges BAT-kravet efter tabel 5, hvis der ikke i den gældende godkendelse er fastsat vilkår om den maksimale emission ved BAT. Bekendtgørelsen indeholder en udtrykkelig proportionalitetsventil i § 26, stk. 5: kommunalbestyrelsen kan i særlige tilfælde fravige tabelkravene, "hvis ansøgeren godtgør, at kravet konkret ikke vil være proportionalt som følge af den eksisterende indretning og drift".

20/09136 (Thisted) er ledende for, hvad kommunen skal gøre. Nævnet ophævede godkendelsen og hjemviste med den begrundelse, at

> *Thisted Kommune ikke har foretaget en konkret og individuel vurdering af, hvad der teknologisk og økonomisk er muligt på husdyrbruget for at overholde BAT-kravet, hvilket er en væsentlig retlig mangel.*

Ved den fornyede behandling skulle kommunen både foretage denne vurdering, sikre korrekt beregning af BAT-kravet, overveje en fysisk lovliggørelse af staldsystemet og selvstændigt vurdere øvrige forhold, der kunne forhindre retlig lovliggørelse. Pointen er, at BAT ikke kan afgøres ved et tabelopslag alene – bekendtgørelsens tabeller sætter niveauet, men den konkrete anvendelse kræver en individuel bedømmelse af det pågældende brug.

Samme krav om at *stille* de nødvendige vilkår – ikke blot konstatere manglen – fremgår af **22/08999 og 22/09009** om et ferskvandsdambrug: kommunen havde undladt at fastsætte vilkår om renseforanstaltninger under henvisning til, at der var "metodefrihed for ansøgeren". Nævnet ophævede, fordi kommunen dermed ikke havde sikret, at BAT faktisk blev anvendt. Ræsonnementet er direkte overførbart til husdyrbrug: ønsker driftsherren at anvende en alternativ teknik, skal det dokumenteres, at den er lige så effektiv som BAT-standardkravet.

Emissionsfaktoren for nye stalde skal fastsættes korrekt efter **husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, punkt A** – et krav, nævnet indskærpede ved hjemvisningen i **21/14053**. Og i **20/09136** slog nævnet fast, at 6 m² produktionsareal, hvor staldsystem og gulvtype ændres, skal indgå i beregningen som "nyt, inklusiv renoveret, staldafsnit".

Effekten af miljøteknologi kan fradrages ved emissionsberegningen, men kun hvis teknologien er optaget på **Miljøstyrelsens teknologiliste**, jf. § 22, stk. 5. Er den ikke det, kan effekten kun fradrages, hvis kommunen samtidig fastsætter vilkår efter § 45, stk. 1, nr. 3 om fremlæggelse af en udtalelse fra Miljøstyrelsen om den forventede reduktionseffekt og dokumentation senest 4 år efter ibrugtagning.

Konkrete BAT-virkemidler prøves løbende: **21/09131** (Herning) angik vilkår om **gylleforsuring og overdækning af gyllebeholdere** og endte med stadfæstelse med ændringer. **19/01334 og 19/04764** (Jammerbugt) blev ligeledes stadfæstet med ændringer, og **22/04608** (Stoholm) angik etablering af et nyt husdyrbrug efter § 16 a, stk. 2.

LOV Husdyrbrugloven § 27, stk. 1-2 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 22, stk. 5 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 26, stk. 1-5 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 45, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm 14.04.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose 31.01.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse af svinebrug - Vilkår om gylleforsuring og overdækning af gyllebeholdere 14.04.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav 15.06.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug 07.01.2022

§ 7 Vilkår frem for afslag – og det skærpede begrundelseskrav ved afslag

Efter husdyrbruglovens § 27, stk. 1 skal en godkendelse eller tilladelse indeholde vilkår om husdyrbrugets indretning og drift, herunder om egenkontrol. Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 45 opregner de vilkår, enhver afgørelse *i alle tilfælde* skal indeholde – bl.a. produktionsarealets størrelse i m² med angivelse af dyrearter, dyretyper, staldsystemer og teknologi (nr. 1) og anvendelse af ammoniakreducerende virkemidler ved emission over 750 kg NH*f*N (nr. 2). For **IE-husdyrbrug** gælder yderligere syv obligatoriske vilkårstyper (nr. 7-13), herunder om placering med henblik på at begrænse transport, minimering af vandforbrug, grænseværdier og tekniske foranstaltninger, regelmæssig vedligeholdelse og overvågning samt foranstaltninger ved ophør af driften.

Den centrale afgørelse om **valget mellem vilkår og afslag** er **18/04892** (Middelfart). Kommunen havde meddelt afslag på en udvidelse af en slagtesvineproduktion fra 8.835 til 17.036 slagtesvin ca. 400 m fra Båring by – selv om de gængse lugtgenekriterier var overholdt i det tilrettede projekt. Forvaltningen havde to gange indstillet til godkendelse; udvalget og byrådet valgte afslag med den begrundelse, at mange mennesker ville opleve gener, uanset om de tekniske krav var opfyldt.

Nævnet ophævede afslaget og hjemviste:

> *Miljø- og Fødevareklagencevnet finder efter en samlet vurdering, at Middelfart Kommunes afgørelse om afslag […] ikke indeholder en tilstrækkelig begrundelse for det meddelte afslag, herunder en beskrivelse af, hvilke gener, der er indgået i kommunens vurdering.*

Hjemvisningen indeholdt tre anvisninger, der tilsammen tegner retstilstanden:

1. Kommunen skal konkret vurdere, om der foreligger "meget afvigende ventilationsforhold", der muliggør OML-beregninger frem for FMK-modellen.
2. Kommunen skal tage stilling til, om lugtreducerende tiltag som **gyllekøling og miljøkryds** kan sikre overholdelse via **vilkår frem for afslag**, jf. § 27.
3. Der gælder et **skærpet begrundelseskrav**, hvis kommunen ønsker at meddele afslag i en sag, hvor ansøgeren overholder de udmeldte beskyttelsesniveauer.

Begrundelseskravet hviler på forvaltningslovens § 24, stk. 1. Nævnet har anvendt det konsekvent på hele ressortområdet – også i **24/04901**, hvor en afgørelse blev ophævet, fordi begrundelsen ikke redegjorde for den fortolkning af reglerne, der førte til afslaget, og manglen var konkret væsentlig, fordi det ikke kunne udelukkes, at den havde haft betydning for resultatet.

Afslag er dog ikke udelukket. I **22/04794** stadfæstede nævnet Rebild Kommunes afslag på en ansøgning om miljøgodkendelse til udvidelse af et husdyrbrug (afgørelsen er efterfølgende indbragt for domstolene, jf. den verserende retssag **BS-36237/2024-ALB**). Og i **23/03716** (Hadsten) samt **22/01066** (Vordingborg) og **18/05110** (Morsø) tegner billedet sig af, at nævnet realitetsprøver de materielle beskyttelsesniveauer, når sagsgrundlaget er i orden.

LOV Forvaltningsloven § 24, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 27, stk. 1 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 45

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug på [Adresse 1], 8370 Hadsten	07.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afslag på miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug	25.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - ophævelse og hjemvisning	10.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til udvidelse af et husdyrbrug	13.05.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afslag på miljøgodkendelse til svineproduktion grundet mangelfuld begrundelse	08.11.2019

§ 8 Offentlighedsprocedure, nabohøring og væsentlighedsvurderingen

Sagsbehandlingsfejl i høringsfasen er den hyppigste selvstændige ophævelsesgrund ved siden af beregningsfejl. Praksis er skarpt opdelt efter, om fejlen er **konkret væsentlig**.

Væsentlig – ugyldighed. I **NMK-132-00835** (Nordfyn) blev udkastet til miljøgodkendelse ikke sendt i forudgående høring hos den **matrikulære nabo**. Nævnet begrænsede sin prøvelse til offentlighedsproceduren efter lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11, stk. 2 og fandt manglen væsentlig med ugyldighed til følge. Kommunen havde efter høringssvarene ændret projektet – en gyllebeholders overdækning gik fra at være et tiltag til at være eksisterende, hvilket fjernede foderoptimering og ændrede gulvtypen i en løbestald – og havde vurderet ændringerne som underordnede for naboerne. Den vurdering holdt ikke.

I **NMK-132-00796** (Varde) skulle kommunen have fulgt den **udvidede offentlighedsprocedure**, fordi der var tale om en væsentlig udvidelse af et husdyrbrug, der aldrig tidligere havde været underlagt proceduren. Nævnet vurderede, at også den tidligere miljøgodkendelse fra 2010 burde have været behandlet efter den udvidede procedure, og hjemviste uden at tage stilling til de øvrige klagepunkter.

Uvæsentlig – stadfæstelse. I **20/13445** (Bornholm) forhindrede tekniske problemer med kommunens mailsystem, at omboendes bemærkninger blev medtaget i forslaget til miljøgodkendelsen under den offentlige høring. Nævnet stadfæstede, fordi henvendelsen efterfølgende blev genfremsendt og inddraget i den endelige vurdering, **før afgørelsen blev truffet**. Sagsbehandlingsfejlen var konkret uvæsentlig og havde ikke haft betydning for resultatet.

Skillelinjen er altså, om fejlen er *repareret inden afgørelsen*. Den er i tråd med Folketingets Ombudsmands almindelige linje på området. Ombudsmanden har i sagen Genoptagelse af husdyrbrug uden tilladelse behandlet spørgsmålet om **kontinuitetsbrud**, hvor Brædstrup Kommune anså et produktionsstop på minimum 2 år og 4 måneder som kontinuitetsbrud, så det fremtidige dyrehold skulle forhåndsanmeldes efter de skærpede

afstandskrav – bl.a. fordi "omgivelserne/naboerne har i almindelighed disponeret i tillid til, at virksomhedens drift er ophørt". Kontinuitetsbrud var også et anbringende i **18/07267**.

Ombudsmanden har desuden kritiseret **sagsbehandlingstiden** på området. I sagen Manglende svar på ansøgning gik der 1 år og ca. 11 måneder fra ansøgningerne om miljøgodkendelse blev indgivet, til færdigbehandling var påregnet; kommunen henviste til utilstrækkelig bemanding og rekrutteringsproblemer i miljøafdelingen. Netop hensynet til kortere sagsbehandlingstider var et af hovedformålene bag 2017-reformen.

LOV	Forvaltningsloven § 19 · Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11, stk. 2	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Klage over sagsbehandlingsfejl i forbindelse med miljøgodkendelse af husdyrbrug afvist som uvæsentlig	04.05.2022
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage på grund af 6 års overskridelse af klagefrist i sag om husdyrbrug	08.04.2019
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af svineproduktion - manglende høring af nabo	18.06.2018
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for kvægbrug på [adresse1]	05.04.2017

§ 9 Kumulative virkninger og biaktiviteter på samme ejendom

23/09901 (Hjørring) er den principielle afgørelse om, hvor bredt miljøkonsekvensrapporten skal spænde. Kommunen havde meddelt miljøgodkendelse til udvidelse af et IE-husdyrbrug til et samlet produktionsareal på 3.813 m² uden at vide, at der på samme ejendom – under samme CVR-nummer – foregik indvinding af sand og grus på op til 200.000 m³ årligt over 10 år, med ca. 80 daglige transporter.

Efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 4 skal en miljøkonsekvensrapport beskrive og vurdere projektets direkte, indirekte og kumulative virkninger, og efter § 5 skal ansøgeren oplyse om andre aktiviteter på ejendommen, der kræver tilladelse efter anden lovgivning. Ansøgeren havde ikke gjort det. Nævnet formulerede reglen sådan:

> *Det er Miljø- og Fødevareklagenævnets opfattelse, at hvis der på samme ejendom, som husdyrbruget er beliggende, er godkendt andre aktiviteter, skal miljøvurderingen i forbindelse med en godkendelse efter husdyrbrugloven tage højde for forureningen fra biaktiviteter på ejendommen, ligesom disse aktiviteter skal fremgå af miljøkonsekvensrapporten.*

Da rapporten udelukkende fokuserede på husdyrproduktionen, var kravene i **VVM-direktivet** ikke opfyldt – en væsentlig retlig mangel, der førte til ophævelse og hjemvisning. At ansøgerens manglende oplysninger var årsagen, fritog ikke kommunen.

Nævnet gav samtidig anvisninger om **støjvilkår**: der skal fastsættes vilkår i overensstemmelse med Miljøstyrelsens støjvejledning, vilkårene skal dække *al* støj fra virksomhedens bygningsparcel inklusive eventuelle biaktiviteter, og der skal stilles krav om egenkontrol.

Afgørelsen ligger på linje med EU-Domstolens praksis om, at vurderingen skal være fuldstændig. I **C-461/17** (Holohan) fastslog Domstolen om habitatdirektivets artikel 6, stk. 3:

> *Alle de aspekter af denne plan eller dette projekt, som i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter vil kunne påvirke bevaringsmålsætningen for lokaliteten, skal identificeres før godkendelsen heraf under hensyn til den bedste videnskabelige viden på området.*

LOV Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 4 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 5

PRAKSIS **EU-Domstolen** · Omfanget af miljøvurderinger under habitatdirektivet og VVM-direktivet ved vejprojekter 07.11.2018

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding 01.07.2025

§ 10 Revurdering af IE-husdyrbrug og staldenes restlevetid

IE-husdyrbrug skal revurderes regelmæssigt. Revurderingen sker med hjemmel i husdyrbruglovens § 41, jf. § 39 og § 43 a, stk. 1, og efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 44, stk. 8 skal kommunalbestyrelsen sikre overholdelse af totaldepositionskravet.

22/04207 (Kalundborg) er den centrale afgørelse om **restlevetid** – dvs. hvor lang frist husdyrbruget skal have til at efterkomme et påbud om at nedbringe ammoniakemissionen. Klageren gjorde gældende, at en omfattende renovering i 2010-2012 (udskiftning af inventar, gulve, sprinklere) betød, at restlevetiden skulle regnes fra dette tidspunkt, så kravet først skulle opfyldes 15-20 år senere.

Nævnet afviste og henviste udtrykkeligt til Højesterets praksis i **UfR2023.3011**, hvorefter restlevetiden beregnes fra **etableringstidspunktet** (typisk 15-20 år), medmindre ændringerne er godkendelsespligtige og kan sidestilles med ny etablering. Renoveringen udgjorde vedligeholdelse og var ikke godkendelsespligtig, da den ikke ændrede produktionens størrelse eller sammensætning og ikke havde negative miljømæssige konsekvenser. Staldene var etableret i 1992 og 1999; anlægget blev vurderet som typisk og i almindelig god stand uden særlig ekstraordinær kvalitet, hvorfor den normale afskrivningsperiode gjaldt. Restlevetiden var dermed udløbet ved revurderingen i 2022.

Retsfølgen er skarp: er restlevetiden udløbet, skal kravet **normalt opfyldes med det samme**; kun hvis restlevetiden *ikke* er udløbet, fastsættes en frist under hensyn til den. Kalundborg Kommune havde dog fastsat en kort frist (1 år for soproduktion, ½ år for slagtesvin/polte) for at give reel mulighed for implementering eller afvikling – hvilket nævnet accepterede. Nævnet stadfæstede afgørelsen, men bemærkede, at kommunen skulle fastsætte en ny konkret frist, da de oprindelige var knyttet til den tidligere afgørelses dato.

I samme sag var **ruhedsfaktoren** stridspunkt: klageren mente, at oplandet mellem staldene og det nærmeste kategori 1-naturområde skulle klassificeres som "Skov", hvilket ville give en totaldeposition på 1,5 kg N/ha/år. Nævnet fandt derimod, at oplandet bestod af åbent land, dyrkede marker og spredte bygninger, hvorfor ruhedsfaktoren korrekt var sat til "Landbrug" – hvilket gav 1,7 kg N/ha/år og dermed overskred beskyttelsesniveauet på 0,7 kg N/ha/år efter § 26, stk. 1, nr. 3 i den dagældende bekendtgørelse.

Revurderinger går også den anden vej: i **25/01825** blev en revurdering af en miljøgodkendelse til et svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur.

At en oprindeligt mangelfuld tilladelse ikke helbredes af tidens gang, følger også af EU-Domstolens praksis. I **C-278/21** stillede Domstolen krav om ny miljøvurdering ved fortsat drift af havbrug efter en mangelfuld oprindelig tilladelse, og i **C-254/19** blev det fastslået, at forlængelse af en tilladelse kræver fornyet miljøvurdering under habitatdirektivet.

LOV Husdyrbrugloven § 39 · Husdyrbrugloven § 41 · Husdyrbrugloven § 43a, stk. 1

Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 44, stk. 8

PRAKSIS

EU-Domstolen · Natura 2000: Krav om ny miljøvurdering ved fortsat drift af havbrug efter mangelfuld oprindelig tilladelse	10.11.2022
EU-Domstolen · Forlængelse af tilladelse til genforgasningsterminal kræver fornyet miljøvurdering under habitatdirektivet	09.09.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	23.03.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug i Kalundborg Kommune	16.06.2025

§ 11 Klageadgang, klagefrist og opsættende virkning

Kommunalbestyrelsens afgørelser kan efter husdyrbruglovens § 76, stk. 1 påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, medmindre andet fremgår af loven, jf. dog § 78, der bemyndiger ministeren til at afskære klageadgangen for afgørelser af mindre betydning.

Klagefristen er efter § 79, stk. 1 **4 uger** fra den dag, afgørelsen er meddelt – men er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes fristen *altid* fra bekendtgørelsen. Udløber fristen på en lørdag eller helligdag, forlænges den til den følgende hverdag, jf. stk. 2.

Nævnets praksis er **udpræget restriktiv**, og formuleringen går igen ordret på tværs af sagerne:

> *Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis med hensyn til klagefrister er restriktiv... En klage, der er indgivet efter udløbet af klagefristen, vil som udgangspunkt blive afvist, også selvom der er tale om overskridelse med blot en enkelt dag.*

Sag	Overskridelse	Anbringende	Udfald
18/05200 (Jammerbugt)	3 dage	Sommerferie	Afvist
21/04498 (Næstved)	2 dage	Ingen undskyldelige forhold	Afvist
24/08221 (Rebild)	6 dage	Partstatus	Afvist
18/07267 (Rebild)	Ca. 6 år	Manglende nabohøring, uegnet medie	Afvist

I **18/05200** afviste nævnet en klage over Jammerbugt Kommunes afslag på miljøgodkendelse til en kvægudvidelse, indgivet 3 dage for sent:

> *Miljø- og Fødevareklagenævnet finder efter en konkret vurdering, at der i denne sag ikke foreligger sådanne særlige omstændigheder, der gør, at der kan ses bort fra en overskridelse af klagefristen med 3 dage.*

Nævnet lagde vægt på, at 4 uger generelt er tilstrækkeligt, at **sommerferie ikke er en undskyldelig omstændighed**, og at praksis er restriktiv, især når afgørelsen har betydning for andre parter. Samme linje i **21/04498**, hvor en matrikulær nabos klage over en miljøtilladelse til omlægning fra malkekvæg til karantænestald for polte/slagtesvin blev afvist efter 2 dages overskridelse; nævnet kontrollerede endda, at der ikke var registreret driftsmæssige problemer i klageportalen på fristdagen. Og i **18/07267** afviste nævnet en klage indgivet mere end 6 år efter fristen, med vægt på korrekt klagevejledning, korrekt offentliggørelse og hensynet til adressaten, "som har indrettet sig i tillid til afgørelsens endelighed".

Hovedreglen om **opsættende virkning** følger af § 80, stk. 1: en klage over et påbud eller forbud efter §§ 5 c, 39, 42 eller 54 e eller over en afgørelse efter §§ 50 eller 51 har opsættende virkning, medmindre nævnet bestemmer andet. Har kommunalbestyrelsen besluttet, at påbuddet skal efterkommes straks, jf. § 59, har klagen dog **ikke** opsættende virkning, jf. stk. 2 – men nævnet kan efter stk. 3 alligevel tillægge klagen opsættende virkning. Bemærk, at opsættende virkning knytter sig til **påbuds- og forbudssiden**, ikke til godkendelser og tilladelser efter §§ 16 a og 16 b.

Nævnet **afgør selv sin kompetence**, og afgørelsesbegrebet er en reel barriere. **26-03612** (Rebild) er instruktiv: efter at nævnet ved afgørelse af 6. december 2024 havde ophævet en miljøgodkendelse fra 2021 med virkning ét år senere og hjemvist sagen, påklagede omboende både kommunens **udkast** til ny miljøgodkendelse sendt i høring og kommunens tilkendegivelse om, hvilken tidligere godkendelse der udgjorde bedriftens lovlige nudrift. Nævnet afviste begge dele:

> *Beslutninger, der træffes som led i forberedelsen og tilrettelæggelsen af en sags behandling – såkaldte procesledende beslutninger – falder uden for afgørelsesbegrebet, fordi de ikke fastsætter, hvad der er eller skal være ret.*

Mener klageren, at kommunen har handlet ulovligt i sin tilsynsforpligtelse, skal klagen i stedet rettes til **Ankestyrelsen** efter kommunestyrelsesloven. Samme sondring anvendte nævnet i **25/06234**, hvor en kommunal beslutning om at sætte håndhævelsen af et støjpåbud i bero blev anset for tilsynsvirksomhed og ikke en afgørelse.

Endelig: nævnets afgørelser er endelige i forvaltningen, og retssag skal anlægges inden **6 måneder**-, jf. husdyrbruglovens § 90. Den mulighed benyttes – **22/04794** verserer for domstolene som BS-36237/2024-ALB.

LOV Husdyrbrugloven § 76, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 78 · Husdyrbrugloven § 79, stk. 1-2 · Husdyrbrugloven § 80, stk. 1-3 · Husdyrbrugloven § 90

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over Rebild Kommunes håndtering af fornyet miljøgodkendelse af husdyrbrug – udkast i høring var ikke en afgørelse	18.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over manglende godkendelse af teltoverdækning på gyllebeholder grundet overskredet klagefrist	07.11.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afslag på miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug	25.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over Næstved Kommunes miljøtilladelse til ændring af husdyrbrug grundet overskredet klagefrist	27.04.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage på grund af 6 års overskridelse af klagefrist i sag om husdyrbrug	08.04.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over afslag på miljøgodkendelse grundet fristoverskridelse	24.09.2018

§ 12 Klageberettigelse: lugtkonsekvenszonen som målestok

Hvem der kan klage, afgøres ikke frit. Folketingets Ombudsmand har kortlagt nævnets praksis i FOB 2021-36, hvor en lokal miljø- og naturbeskyttelsesforening ikke kunne klage over en miljøgodkendelse til et husdyrbrug. Udtalelsen angår nævnets afgørelse af 26. februar 2021 – sagerne **21/00063, 21/00066, 21/00068, 21/00069 og 21/00072**.

Ombudsmanden beskriver den bærende målestok for **omboendes** klageberettigelse:

> *Efter nævnets praksis foretages vurderingen af, om der foreligger klageberettigelse, med udgangspunkt i den beregnede lugtkonsekvenszone for husdyrbruget. Hvis klagerens ejendom ligger inden for lugtkonsekvenszonen, antages det således som udgangspunkt, at den pågældende har en væsentlig interesse i afgørelsen.*

Udtalelsen henviser til **MAD 2016.233**, hvor en omboende til et husdyrbrug ikke blev anset for klageberettiget i forhold til en tilladelse til udvidelse af en slagtekalvebesætning, fordi ejendommen lå ca. 225 meter fra husdyrbruget, mens lugtkonsekvenszonen var beregnet til 175 meter – samt til **MAD 2007.876**, **MAD 2016.317** og **MAD 2020.144**.

For **foreninger** gælder, at egentlige grundejer- og beboerforeninger kan være klageberettigede, hvis mindst ét medlem er selvstændigt klageberettiget, fordi vedkommende har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald. Ombudsmanden trækker linjen tilbage til forarbejderne til miljøbeskyttelseslovens § 100 (lovforslag nr. L 74 af 23. januar 1991), hvor lovgiver bevidst opgav den hidtidige restriktive praksis over for lokale miljøgrupper:

> *Kriteriet 'individuel, væsentlig interesse' har i forhold til lokale miljøgrupper voldt fortolkningsvanskeligheder om disses klageret i den enkelte sag. Det foreslås derfor at opgive den hidtidige praksis, uanset at ændringen fører til en vis udvidelse af kredsen af klageberettigede. [...] Den foreslåede regel gør udtømmende op med lokale foreningers klageret.*

At reglen gør "udtømmende op" er netop pointen i FOB 2021-36: en forening, der ikke opfylder betingelserne, kan ikke klage – men kan optræde som mandatar, hvis der foreligger fuldmagt fra en klageberettiget, jf. forvaltningslovens § 8.

I praksis kan klageberettigelse og fristspørgsmål smelte sammen. I **24/08221** afviste nævnet klagen af **to** grunde: fristen var overskredet, *og* klagerne havde ikke tilstrækkelig individuel og væsentlig interesse. Nævnet foretog en konkret visuel vurdering: udsynet fra den nærmeste klagers ejendom 137 meter fra gyllebeholderen var begrænset af eksisterende beplantning og to siloer, hvoraf den ene var ca. 9 meter høj, og teltoverdækningen på 10,26 meter ville derfor ikke være markant synlig – heller ikke i vinterhalvåret.

LOV	Forvaltningsloven § 8 · Husdyrbrugloven § 76, stk. 1	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afvisning af klage over manglende godkendelse af teltoverdækning på gyllebeholder grundet overskredet klagefrist	07.11.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over miljøgodkendelse til ændring og udvidelse af husdyrbrug	26.02.2021

§ 13 EU-retten: IE-direktivet, habitatdirektivet og nitratdirektivet

Husdyrbrugloven er i vidt omfang gennemførelseslovgivning. Fodnoten til lovens titel, som affattet ved 2017-reformen, opregner ikke færre end otte direktiver – herunder **VVM-direktivet** (2011/92/EU som ændret ved 2014/52/EU), **IE-direktivet** (2010/75/EU), **fuglebeskyttelsesdirektivet** (2009/147/EF), **habitatdirektivet** (92/43/EØF), **NEC-direktivet** (2001/81/EF), **miljøansvarsdirektivet** (2004/35/EF), **vandrammedirektivet** (2000/60/EF) og **nitratdirektivet** (91/676/EØF).

IE-direktivet afgør, hvilke husdyrbrug der er IPPC/IE-anlæg. Tærsklerne i § 16 a, stk. 2 er direktivets, og bekendtgørelsens definitioner af **BAT-konklusion** og **BAT-referencedokument (BREF)** i § 2, nr. 9 og 10,

henviser direkte til artikel 75, stk. 2 og artikel 13 i direktiv 2010/75/EU. BAT-begrebet defineres i artikel 3, nr. 10.

Habitatdirektivet er den skarpeste EU-retlige begrænsning. Artikel 6, stk. 3 i direktiv 92/43/EØF kræver en passende vurdering af planer og projekter, der kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. **C-461/17** (Holohan) fastlægger vurderingens standard:

> *Vurderingen må ikke indeholde lakuner og skal indeholde fuldstændige, præcise og endelige konstateringer og konklusioner, der kan fjerne enhver rimelig videnskabelig tvivl.*

Dommen har tre konsekvenser, der rammer husdyrsager direkte:

1. **Alle** levesteder og arter, for hvilke lokaliteten er beskyttet, skal identificeres – også karakteristiske arter, der ikke er opført for lokaliteten, men er nødvendige for bevaringen af de opførte, og virkninger **uden for** lokalitetens grænser (præmis 37-40).
2. Parametre må kun overlades til bygherren at fastsætte efterfølgende, hvis der ikke består nogen rimelig videnskabelig tvivl om, at deres virkninger ikke skader lokalitetens integritet (præmis 46).
3. Afviser myndigheden en videnskabelig udtalelse, der peger på behov for supplerende oplysninger, skal begrundelsen være **detaljeret og udtrykkelig** (præmis 51).

Punkt 1 og 3 svarer nøje til, hvad Miljø- og Fødevareklagenævnet kræver i **21/14053** (præcis identifikation af mosetypen før tålegrænsen fastsættes) og **18/04892** (skærpet begrundelse ved fravigelse).

C-228/23 (AFAÏA) er relevant for afgrænsningen af intensive husdyrbrug. Domstolen fastslog, at VVM-direktivets tærskelværdier (85.000 slagtekyllinger, 60.000 høner, 3.000 slagtesvin, 900 søer) kan tjene som "ledetråde", men at kvantitative kriterier ikke er tilstrækkelige:

> *For så vidt som disse kriterier henviser til […] kvantitative betragtninger, er de imidlertid ikke tilstrækkelige til at kvalificere en bedrift som »jordløst husdyrbrug«, således at der med henblik herpå ligeledes skal tages hensyn til kvalitative kriterier.*

C-297/19 angår miljøansvarsdirektivets begreber ved dræning af fuglebeskyttelsesområder og fastslår, at kun forvaltning "i overensstemmelse med god praksis – navnlig god landbrugspraksis" kan betegnes som "sædvanlig", og at undtagelserne skal fortolkes strengt.

Nitratdirektivet (91/676/EØF) er udmøntet på arealsiden. Efter 2017-reformen reguleres udbringningsarealerne gennem generelle regler – bl.a. gødningsanvendelsesbekendtgørelsens § 6, hvorefter flydende husdyrgødning kun må udbringes ved slæbeslange, slæbesko eller nedfældning, og hvorefter ammoniakreducerende teknik er obligatorisk på arealer uden etablerede afgrøder, på græsarealer og på **arealer inden for 20 m fra særligt ammoniakfølsomme naturtyper**. Husdyrgødningsbekendtgørelsens § 18 forbyder ludning af halm med ammoniak i eller nærmere end **300 m** fra kategori 1- og 2-natur.

LOV `Gødningsanvendelsesbekendtgørelsen § 6` `Husdyrbrugloven § 16a, stk. 2` `Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 2` `Husdyrgødningsbekendtgørelsen § 18`

PRAKSIS
- **EU-Domstolen** · Afgrænsning af industrielt husdyrbrug i økologisk produktion: Fortolkning af regler for gødning — 04.10.2024
- **EU-Domstolen** · Miljøansvar og beskyttede arter: Fortolkning af 'sædvanlig forvaltning' og 'erhvervsmæssig aktivitet' ved dræning af fuglebeskyttelsesområder — 09.07.2020

EU-Domstolen · Omfanget af miljøvurderinger under habitatdirektivet og VVM-direktivet ved vejprojekter	07.11.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afslag på miljøgodkendelse til svineproduktion grundet mangelfuld begrundelse	08.11.2019

§ 14 Straf, tilsyn og håndhævelse

Strafferammen findes i husdyrbruglovens § 91. Medmindre højere straf er forskyldt efter den øvrige lovgivning, straffes med **bøde** bl.a. den, der

1. anlægger, påbegynder eller driver husdyrbrug **uden godkendelse eller tilladelse** efter §§ 16 a eller 16 b (nr. 1),
2. **tilsidesætter vilkår** knyttet til en tilladelse, dispensation eller godkendelse (nr. 2),
3. undlader at efterkomme **forbud eller påbud**, herunder påbud om at berigtige et ulovligt forhold (nr. 3),
4. afgiver **urigtige eller vildledende oplysninger** i forbindelse med behandlingen af sager efter loven (nr. 12).

Straffen kan stige til **fængsel i indtil 2 år**, hvis overtrædelsen er begået forsætligt eller ved grov uagtsomhed, og der ved overtrædelsen enten er voldt skade eller fremkaldt fare for skade på natur, dyr, planter, landskaber eller mennesker, eller er opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel – herunder ved besparelser. Samme forhøjede ramme kan efter § 92 fastsættes i bekendtgørelser udstedt i medfør af loven.

Efter § 93 kan der pålægges **selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar** efter straffelovens 5. kapitel. Konfiskationsreglen i stk. 2 er skarp: er der ved en overtrædelse opnået en økonomisk fordel, konfiskeres denne efter straffelovens 9. kapitel, **selv om der ikke er voldt skade på miljøet eller fremkaldt fare derfor**. Kan konfiskation ikke ske, skal der tages særskilt hensyn hertil ved udmåling af bøden, herunder en eventuel tillægsbøde.

Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet om miljøsager er den centrale kilde til anklagepraksis. Meddelelsens pkt. 5.1 opstiller retningslinjerne for bødepåstanden:

> *Det vil således eksempelvis være en skærpende omstændighed, hvis overtrædelsen har medført skade på miljøet, eller der har været fare herfor. Det vil også være en skærpende omstændighed, hvis der er givet indskærpelser eller påbud forud for lovovertrædelsen, hvis der er tale om gentagelsestilfælde, eller hvis der har været fare for omgivelserne. Det samme gælder, hvor det i den konkrete sag kan lægges til grund, at der er opnået eller tilsigtet en økonomisk vinding.*

Meddelelsen understreger i pkt. 5, at det er en skærpende omstændighed, at overtrædelsen er begået i forbindelse med udøvelse af erhverv, og at **der ikke sondres mellem overtrædelser begået inden for landbruget og overtrædelser begået inden for industrien**. Formildende kan tælle, at gerningsmanden har genoprettet eller søgt at genoprette skaden, samt personlige og økonomiske forhold og lang tidsforløb.

Bemærk grænsen mod klagesystemet: nævnet har i **24/11761** og **24/08497** fastslået, at **administrative bødeforlæg ikke er afgørelser** i forvaltningsretlig forstand og derfor falder uden for nævnets kompetence:

> *Ved denne vurdering har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, at et bødeforlæg er et tilbud om at få afsluttet en sag om en lovovertrædelse, uden at politiet og domstolene bliver inddraget.*

På tilsynssiden gælder pligten til at søge ulovlige forhold bragt til ophør. Miljøstyrelsens ældre cirkulære til samtlige kommunalbestyrelser m.fl. om landbrugstilsyn indeholder stadig den grundsætning, at "[l]ejlighedsvise ulovlige udledninger skal altid give anledning til politianmeldelse fra den miljømyndighed, som opdager forholdet". Nærmere om strafansvar for ulovlig drift, manglende vilkårsefterlevelse og gylleforurening: se miljoesager-strafferet.

LOV Husdyrbrugloven § 91, stk. 1-2 | Husdyrbrugloven § 92 | Husdyrbrugloven § 93, stk. 1-2

§ 15 Sammenfatning: hvor sagerne vindes og tabes

Praksis efter husdyrbrugloven tegner et usædvanligt klart billede, fordi Miljø- og Fødevareklagenævnet næsten altid **begrænser sin prøvelse** til ét retligt spørgsmål efter lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11 og lader resten ligge. Konsekvensen er, at én isoleret fejl kan bære en ophævelse – og at nævnet gentagne gange udtrykkeligt bemærker, at afgørelsen "ikke indebærer en stillingtagen til sagens realitet".

Fire fejltyper bærer stort set alle ophævelser:

- **Beregningsparametrene.** Ruhed, afkasthøjde, baggrundsbelastning, nudrift og 8-års-drift prøves hver for sig og korrigeres om nødvendigt af nævnet selv gennem en scenarieberegning – **21/13071**, **21/14053**, **23/09901**.
- **Naturtypebestemmelsen.** Tålegrænsen kan ikke fastsættes, før naturtypen er præcist identificeret – **21/14053**, **20/06875 og 20/06882**, **25/01825**.
- **BAT-vurderingen.** Tabelopslag er ikke nok; der kræves en konkret og individuel vurdering af, hvad der teknologisk og økonomisk er muligt – **20/09136**.
- **Offentlighedsproceduren.** Manglende høring af en matrikulær nabo eller undladt udvidet procedure er væsentlige mangler – **NMK-132-00835**, **NMK-132-00796** – mens en fejl repareret inden afgørelsen er uvæsentlig – **20/13445**.

Hvor ansøgeren vinder: når kommunen giver afslag uden at have godtgjort, hvorfor vilkår ikke kan afhjælpe generne, og uden at forklare hvilke gener der er afgørende, når beskyttelsesniveauerne ellers er overholdt – **18/04892**. Vilkårsvejen efter § 27 har forrang for afslag.

Hvor naboen og naturinteresserne vinder: når beregningsgrundlaget er forkert, når tålegrænsen overskrides, og når biaktiviteter på ejendommen er udeladt af miljøkonsekvensrapporten. Danmarks Naturfredningsforening er en tilbagevendende og ofte succesfuld klager – **21/13071**, **21/14053**.

Hvor klagen aldrig når frem: ved fristoverskridelse, uanset hvor kort – **18/05200** (3 dage), **21/04498** (2 dage) – ved manglende klageberettigelse målt på lugtkonsekvenszonen, og når det påklagede slet ikke er en afgørelse – **26-03612**.

Regelgrundlaget er stabilt: der er ingen vedtagne, ikke-konsoliderede ændringer af husdyrbrugloven efter lovbekendtgørelsen af 30. august 2025 (A20250106529). Det praktiske omdrejningspunkt forbliver ansøgningssystemet **husdyrgodkendelse.dk**, hvori emissionsfaktorer, lugtmodeller og afsætningskurver er integreret – men som **21/13071** viser, fritager systemets automatik hverken kommunen eller nævnet for at efterprøve, om de indtastede parametre er rigtige.

For tilgrænsende temaer: miljøvurdering efter VVM-reglerne behandles under vvm-vurdering-, landzonetilladelse til nybyggeri på landbrugsejendomme under landzonetilladelse, miljøgodkendelse af industri- og listevirksomheder under miljoegodkendelse, og Natura 2000-udpegninger som selvstændigt klagetema under naturbeskyttelse.

LOV `Husdyrbrugloven § 27` `Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over Rebild Kommunes håndtering af fornyet miljøgodkendelse af husdyrbrug – udkast i høring var ikke en afgørelse	18.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	23.03.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding	01.07.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - ophævelse og hjemvisning	23.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav	15.06.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over sagsbehandlingsfejl i forbindelse med miljøgodkendelse af husdyrbrug afvist som uvæsentlig	04.05.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning	24.09.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over Næstved Kommunes miljøtilladelse til ændring af husdyrbrug grundet overskredet klagefrist	27.04.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afslag på miljøgodkendelse til svineproduktion grundet mangelfuld begrundelse	08.11.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over afslag på miljøgodkendelse grundet fristoverskridelse	24.09.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af svineproduktion - manglende høring af nabo	18.06.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for kvægbrug på [adresse1]	05.04.2017

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

`Husdyrbrugloven § 16a`		`Husdyrbrugloven § 16b`	
`Husdyrbrugloven § 27`	stk. 1-2	`Husdyrbrugloven § 79`	stk. 1
`Husdyrbrugloven § 91`		`Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 27`	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

33 afgørelser

EU-DOMSTOLEN · EUROPÆISK DOMSTOL 5

04.10.2024	Afgrænsning af industrielt husdyrbrug i økologisk produktion: Fortolkning af regler for gødning	C-228/23
10.11.2022	Natura 2000: Krav om ny miljøvurdering ved fortsat drift af havbrug efter mangelfuld oprindelig tilladelse	C-278/21
09.09.2020	Forlængelse af tilladelse til genforgasningsterminal kræver fornyet miljøvurdering under habitatdirektivet	C-254/19
09.07.2020	Miljøansvar og beskyttede arter: Fortolkning af 'sædvanlig forvaltning' og 'erhvervsmæssig aktivitet' ved dræning af fuglebeskyttelsesområder	C-297/19
07.11.2018	Omfanget af miljøvurderinger under habitatdirektivet og VVM-direktivet ved vejprojekter	C-461/17

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 28

18.05.2026	Afvisning af klage over Rebild Kommunes håndtering af fornyet miljøgodkendelse af husdyrbrug – udkast i høring var ikke en afgørelse	26-03612
23.03.2026	Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	25/01825
01.07.2025	Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding	23/09901
16.06.2025	Stadfæstelse af revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug i Kalundborg Kommune	22/04207
14.04.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm	22/04608
07.04.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug på [Adresse 1], 8370 Hadsten	23/03716
07.11.2024	Afvisning af klage over manglende godkendelse af teltoverdækning på gyllebeholder grundet overskredet klagefrist	24/08221
31.01.2024	Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	21/14053
25.01.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afslag på miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug	22/04794
23.01.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - ophævelse og hjemvisning	21/13071
10.01.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - ophævelse og hjemvisning	22/01066
14.04.2023	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse af svinebrug - Vilkår om gylleforsuring og overdækning af gyllebeholdere	21/09131
30.09.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug - manglende overholdelse af afstandskrav	20/09609
15.06.2022	Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav	20/09136

04.05.2022	Klage over sagsbehandlingsfejl i forbindelse med miljøgodkendelse af husdyrbrug afvist som uvæsentlig	20/13445
07.01.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug	19/01334 og 19/04764
24.09.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning	20/06875 og 20/06882
10.08.2021	Ophævelse af påbud om lugtreduktion på svinebrug	18/04975
27.04.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over Næstved Kommunes miljøtilladelse til ændring af husdyrbrug grundet overskredet klagefrist	21/04498
26.02.2021	Afvisning af klage over miljøgodkendelse til ændring og udvidelse af husdyrbrug	21/00063, 21/00066, 21/00068, 21/00069, 21/00072
25.08.2020	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse af kvægbrug - ammoniakpåvirkning af natur	18/04872
23.08.2020	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til kvægproduktion på [adresse1]	20/02889
13.05.2020	Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til udvidelse af et husdyrbrug	18/05110
08.11.2019	Ophævelse og hjemvisning af afslag på miljøgodkendelse til svineproduktion grundet mangelfuld begrundelse	18/04892 (tidligere sagsnr.: NMK-132-00866)
08.04.2019	Afvisning af klage på grund af 6 års overskridelse af klagefrist i sag om husdyrbrug	18/07267
24.09.2018	Afvisning af klage over afslag på miljøgodkendelse grundet fristoverskridelse	18/05200 (-NMK-132-00883)
18.06.2018	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af svineproduktion - manglende høring af nabo	NMK-132-00835
05.04.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for kvægbrug på [adresse1]	NMK-132-00796

06 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over godkendelsespligt for listevirksomhed (IED, standardvilkår og BAT)

Fra § 33-udløseren over listesystemet til bindende standardvilkår, BAT-AEL og basistilstandsrapport

Version 2 Opdateret 21. jul. 2026 24 afgørelser · 2013–2026 Læs online

INTRODUKTION

Godkendelsesordningen for listevirksomhed i miljøbeskyttelseslovens kapitel 5 hviler på en enkel, men skarpt afgrænset udløser: en listevirksomhed må hverken anlægges eller påbegyndes uden godkendelse, og den må heller ikke udvides eller ændres bygningsmæssigt eller driftsmæssigt på en måde, som indebærer forøget forurening. Rammen udfyldes af godkendelsesbekendtgørelsen (BEK nr. 1027 af 2. september 2024) med to lister – bilag 1 (IED-virksomheder med bindende BAT-konklusioner) og bilag 2 (nationalt listede) – og af standardvilkårsbekendtgørelsen, hvis vilkår skal indsættes og kun undtagelsesvis kan fraviges. Praksis skabes helt overvejende af Miljø- og Fødevareklagenævnet, mens domstolene fortrinsvis møder ordningen som strafsanktion efter § 110, hvor Rigsadvokatmeddelelsen fastsætter en førstegangsbøde på minimum 50.000 kr. for overtrædelse af § 33.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Godkendelsespligten efter miljøbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, har to selvstændige udløsere: at anlægge/påbegynde en listevirksomhed, og at udvide eller ændre den bygningsmæssigt eller driftsmæssigt på en måde, som indebærer forøget forurening.

02 En virksomhed er kun listevirksomhed, hvis den falder ind under en konkret listepunkt-kategori i bilag 1 eller 2 – at være omfattet af en listeoverskrift er ikke nok, og virksomheden reguleres da i stedet efter miljøbeskyttelseslovens § 42.

03 Godkendelsespligten omfatter alle forurenende aktiviteter på virksomheden samt aktiviteter, der er teknisk og forureningsmæssigt forbundet hermed; udføres listeaktiviteten som biaktivitet på en ikke-listet virksomhed, omfatter pligten kun biaktiviteten.

04 Vurderingen af, om en ændring indebærer forøget forurening, foretages isoleret for anlægget – den forureningsbegrænsning, som eventuelle afværgeforanstaltninger giver, må ikke modregnes; er en forureningsbegrænsende foranstaltning nødvendig, er ændringen netop ikke uden miljømæssig betydning.

05 Miljøstyrelsen er godkendelses- og tilsynsmyndighed for virksomheder mærket med (s) på bilag 1 og 2, og styrelsens kompetence trækker hele virksomhedens godkendelsespligtige anlæg og aktiviteter med sig; ellers er kommunalbestyrelsen myndighed.

06 Standardvilkår er bindende: er virksomheden omfattet af et afsnit i standardvilkårsbekendtgørelsens bilag, skal godkendelsesmyndigheden indsætte vilkårene, og de erstatter både BAT-kravene og de vilkårstyper, der ellers følger af godkendelsesbekendtgørelsens § 21.

07 Fravigelse af standardvilkår kan kun ske undtagelsesvis og skal begrundes konkret; alene afstanden til naboer bærer ikke en skærpelse, der fjerner virksomhedens valgfrihed mellem de forureningsbegrænsende løsninger, standardvilkåret opregner.

08 For bilag 1-virksomheder er BAT-konklusionerne bindende grundlag for vilkårene, og emissionsgrænseværdierne skal sikre, at emissionerne under normale driftsforhold ikke ligger over BAT-AEL.

09 Lempeligere emissionsgrænseværdier end BAT-AEL kan kun fastsættes undtagelsesvist efter en dokumenteret uforholdsmæssighedsvurdering, uden væsentlig forurening og med begrundelsen anført i godkendelsen; strengere vilkår kan derimod fastsættes, når hensynet til omgivelsernes sårbarhed kræver det.

10 Bilag 1-virksomheder, der bruger, fremstiller eller frigiver relevante farlige stoffer, skal udarbejde basistilstandsrapport, og der må ikke meddeles godkendelse, før rapporten foreligger – men et påbud om basistilstandsrapport forudsætter en konkret risikovurdering af, om der reelt håndteres relevante farlige stoffer.

11 En godkendelse skal have en udnyttelsesfrist, der normalt ikke bør overstige to år, og den bortfalder, hvis den ikke udnyttes; en ophævet godkendelse kan ikke uden videre videreføres ved en midlertidig forlængelse, når de retlige mangler ikke er afhjulpet.

12 Overtrædelse af § 33 behandles som en alvorlig overtrædelse – også når den er formel – med en førstegangsbøde på minimum 50.000 kr., og det er en skærpende omstændighed, at forholdet er begået som led i erhvervsudøvelse.

§ 1 § 33's to udløsere: etablering og "forøget forurening"

Godkendelsesordningens kerne står i miljøbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, der rummer to selvstændige udløsere:

> *Virksomheder, anlæg eller indretninger, der er optaget på den i § 35 nævnte liste (listevirksomhed), må ikke anlægges eller påbegyndes, før der er meddelt godkendelse heraf. Listevirksomhed må heller ikke udvides eller ændres bygningsmæssigt eller driftsmæssigt, herunder med hensyn til affaldsfrembringelsen, på en måde, som indebærer forøget forurening, før udvidelsen eller ændringen er godkendt.*

Bestemmelsen gentages ordret i godkendelsesbekendtgørelsens § 3, stk. 1 og 2, der samtidig præciserer rækkevidden: godkendelsespligten omfatter *alle* forurenende aktiviteter på virksomheden samt aktiviteter, der

er teknisk og forureningsmæssigt forbundet hermed. Efter § 3, stk. 3 omfatter pligten dog kun biaktiviteten, hvis listeaktiviteten udføres som biaktivitet på en virksomhed, der hverken er på bilag 1 eller 2, og efter § 3, stk. 4 skal *hele* virksomheden godkendes, før en ændring, der overskrider en nedre grænse for godkendelsespligt, må gennemføres.

Forarbejderne til den oprindelige § 33 understreger, at ordningen bygger på et forudgående-godkendelses-princip, og at listen bevidst blev flyttet fra loven til bekendtgørelsen:

> *Med hensyn til etablering af listevirksomhed bygger godkendelsesordningen … fortsat på det princip, at etablering først kan ske, når der er givet godkendelse.*

Den eneste egentlige lempelse er § 33, stk. 2, hvorefter bygge- og anlægsarbejder kan tillades påbegyndt før godkendelsen, hvis anlægget er i overensstemmelse med en lokalplan eller byplanvedtægt – udmøntet i godkendelsesbekendtgørelsens § 4. Byggeriet sker da på bygherrens ansvar, og klageadgangen over selve tilladelsen blev afskåret ved en ændring i 2011, fordi den type tilladelser blev anset for enkeltvis at være af mindre betydning, mens klageadgangen over den endelige miljøgodkendelse og efter planloven blev bevaret. Selve vilkårsfastsættelsen sker efter § 34, og bemyndigelsen til godkendelses- og standardvilkårsbekendtgørelsen ligger i § 35, stk. 1 og 2; forarbejderne hertil fastholder, at godkendelsesmyndigheden som grundlag for behandlingen skal foretage en **helhedsvurdering af virksomhedens forureningsforhold**.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 3, stk. 1-4 Godkendelsesbekendtgørelsen § 4 Miljøbeskyttelsesloven § 33, stk. 1-3 Miljøbeskyttelsesloven § 34, stk. 1 Miljøbeskyttelsesloven § 35, stk. 1, 2

§ 2 Listesystemet: bilag 1 mod bilag 2 – og kravet om et konkret listepunkt

Godkendelsesbekendtgørelsens § 2 definerer **bilag 1-virksomhed** som de virksomheder, anlæg, aktiviteter og indretninger, der er optaget på listen i bilag 1 (IED-virksomhederne), og **bilag 2-virksomhed** tilsvarende for bilag 2 (de nationalt listede). Sondringen er ikke kosmetisk: den afgør, om BAT-konklusioner er bindende, om der skal udarbejdes basistilstandsrapport, hvilke oplysningskrav ansøgningen skal opfylde efter § 6, og hvilken tilsynskategori virksomheden falder i.

En virksomhed kan være omfattet af begge lister samtidig. I sagen om en dampgenvindingsenhed på en havneterminal i Fredericia lagde nævnet til grund, at virksomheden var optaget på **bilag 1, listepunkt 1.2** og **bilag 2, listepunkt C 201** – og prøvede godkendelsen mod § 19, stk. 1, § 21 og § 22, stk. 1, jf. 24/04536.

Afgørende er, at **listeplaceringen skal kunne henføres til et konkret listepunkt**. Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager formulerer det skarpt i pkt. 5.3.5:

> *En virksomhed er kun omfattet af listen, såfremt den falder ind under en af de kategorier, som er nævnt i forbindelse med listens nummerering. En virksomhed, som blot er omfattet af en af listens overskrifter, er således ikke omfattet af godkendelsesordningen, men derimod af miljøbeskyttelseslovens § 42.*

Listepunktets afgrænsning har direkte betydning for, hvad godkendelsen dækker. I sagen om en vognmands- og affaldssorteringsvirksomhed i Vesthimmerlands Kommune bemærkede nævnet udtrykkeligt, at virksomheden alene havde tilladelse til aktiviteter efter **K 212** og **K 206**, og at autoophug kræver godkendelse efter **K 209** – vilkårene kunne derfor ikke læses som en hjemmel til autoophug, jf. 18/06697. Samme listepunkt-tænkning ses i NMK-10-01059 om nedknusning af bygge- og anlægsaffald (K 206) og i 19/08289, hvor genanvendelse af forurenet jord blev anset for at kræve kapitel 5-godkendelse under listepunkterne K 201/K 206 og ikke kunne klares med en § 19-tilladelse.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 2 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 6, stk. 2-8 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 19, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 42, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af midlertidig forlængelse af miljøgodkendelse for dampgenvindingsanlæg i Fredericia	19.11.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for [V1]	09.12.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Tilladelse til genanvendelse af forurenet jord kræver godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven	26.06.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til nedknusning af bygge- og anlægsaffald	21.12.2017

§ 3 Hvornår indebærer en udvidelse eller ændring "forøget forurening"?

Afgrænsningen mod de ikke-godkendelsespligtige ændringer er ordningens vanskeligste punkt, og det er her Miljø- og Fødevareklagenævnet leverer den mest brugbare praksis.

Ændringer, der bryder godkendelsens forudsætninger, er godkendelsespligtige. I 19/01256 fandt nævnet, at en udvidelse af en støjvold var godkendelsespligtig, netop fordi den brød et vilkår i den eksisterende miljøgodkendelse. Ræsonnementet er, at når det, der faktisk sker på virksomheden, ikke længere kan rummes i godkendelsens forudsætninger, er der tale om en ændring, der skal godkendes efter § 33, stk. 1.

Driftsmæssige udvidelser tæller på lige fod med bygningsmæssige. I sagen om en asfaltvirksomhed i Brønderslev lagde nævnet til grund, at vilkår om et forøget antal årlige nedknusninger, udvidet varighed af nedknusningen og ophævelse af det maksimale oplag af genbrugsasfalt var truffet med hjemmel i § 33, fordi der var tale om **udvidelser af allerede godkendte aktiviteter**, jf. 20/12324. At en ændring gennemføres som et "tillæg" ændrer altså ikke, at hjemlen er § 33.

Forureningen bedømmes isoleret – afværgeforanstaltninger må ikke modregnes. Den bærende test formuleres tydeligst i 24/10706, hvor nævnet – i den parallelle husdyrbrugsordning, hvis "forøget forurening"-kriterium er formuleret som miljøbeskyttelseslovens – udtalte:

> *Det er således nævnets opfattelse, at såfremt det er nødvendigt at gennemføre en forureningsbegrænsende foranstaltning, så kan det ikke antages, at etableringen af brovægten er uden miljømæssig betydning.*

Nævnet fastslog samtidig, at *forøget forurening skal forstås bredt* og kan omfatte tilfælde, hvor forureningsbilledet blot ændres, eller hvor der isoleret set er forøget forurening, selv om der samtidig iværksættes forureningsbegrænsende tiltag; myndigheden skal foretage en isoleret bedømmelse af anlæggets miljøpåvirkning uden at inddrage den forureningsbegrænsning, foranstaltningerne giver. Kun ændringer, der er uden betydning for miljøbeskyttelsen – herunder for støj-, lys- og lugtgener – falder uden for.

En praktisk konsekvens: myndighedens vurdering skal være reelt oplyst. I samme sagskompleks havde nævnet allerede tidligere hjemvist en afgørelse om ikke-godkendelsespligt, fordi kommunen ikke i tilstrækkelig grad havde undersøgt, om ændringen medførte forøget forurening, herunder øget transport og ændret brug af veje.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 3, stk. 2 · Miljøbeskyttelsesloven § 33, stk. 1

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Godkendelsespligt for brovægt på grund af lysgener og behov for afværgeforanstaltninger — 30.04.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om vilkårsændring og tillæg til miljøgodkendelse for asfaltvirksomhed i Brønderslev — 31.01.2021
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Udvidelse af støjvold var godkendelsespligtig på grund af brud på vilkår i miljøgodkendelse — 20.12.2019

§ 4 Kompetencen: kommunalbestyrelsen som hovedregel, Miljøstyrelsen ved s-mærkning

Efter miljøbeskyttelseslovens § 40 træffes godkendelsesafgørelser af kommunalbestyrelsen eller af miljøministeren, og ministeren fastsætter fordelingen. Fordelingen står i godkendelsesbekendtgørelsens § 5: kommunalbestyrelsen er hovedreglen, men **Miljøstyrelsen** godkender de virksomheder, der er mærket med **(s)** på listerne i bilag 1 og 2. Mærkningen har en kraftig tiltrækningsvirkning, jf. § 5, stk. 2:

> *Hvis der tillige udføres aktiviteter, der er omfattet af andre listepunkter på listerne i bilag 1 og 2, er Miljøstyrelsen godkendelses- og tilsynsmyndighed for alle godkendelsespligtige anlæg og aktiviteter på virksomheden.*

Den samme logik går igen i affaldstilsynet, hvor affaldstilsynsbekendtgørelsen § 3 lader Miljøstyrelsen føre fysisk affaldstilsyn med hele virksomheden, når den er (s)-mærket.

Praksis viser, at nævnet prøver Miljøstyrelsens godkendelser efter samme målestok som kommunernes. I 18/05490 (tidligere NMK-10-01187) ophævede og hjemviste nævnet Miljøstyrelsens godkendelse af et slagteri, fordi støjdokumentationen ikke omfattede alle de aktiviteter, godkendelsen tillod, og fordi fravigelsen af støjvejledningens udgangspunkt om dagperiodens begyndelse ikke var driftsmæssigt begrundet. Nævnet understregede, at vurderingen af, hvilke tiltag der skal iværksættes for at overholde de vejledende støjgrænser, skal foretages af Miljøstyrelsen som **førsteinstans med klageadgang** – myndighedskompetencen kan ikke overtages af klageinstansen. Tilsvarende blev Miljøstyrelsens midlertidige forlængelse af en tidligere ophævet godkendelse til dampgenvinding ophævet i 24/04536, fordi forlængelsen var indholdsmæssigt identisk med den godkendelse, der allerede led af væsentlige retlige mangler.

Ansøgningen indgives digitalt via Byg og Miljø, jf. § 7, og videresendes automatisk til Miljøstyrelsen, når styrelsen er myndighed – men kommunalbestyrelsen skal afgive en udtalelse om spildevandsforhold, trafikale forhold og forholdet til kommunens planlægning, herunder bilag IV-arter. Kompetencespørgsmål kan også vise sig i klagefasen: i 25/00193 afvistes en klage over en § 33-godkendelse på grund af manglende klageberettigelse, og i 20/05629 blev der meddelt afslag på opsættende virkning, idet udgangspunktet er, at en klage over en godkendelse ikke har opsættende virkning.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 5, stk. 1, 2 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 7, stk. 1-3 · Miljøbeskyttelsesloven § 40

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over miljøgodkendelse til [Virksomhed1] grundet manglende klageberettigelse 28.02.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af midlertidig forlængelse af miljøgodkendelse for dampgenvindingsanlæg i Fredericia 19.11.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på opsættende virkning vedrørende miljøgodkendelse til midlertidig opbevaring af tang 14.08.2020

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af miljøgodkendelse til slagteri grundet mangelfuld støjregulering 02.11.2018

§ 5 Standardvilkår er bindende – og fravigelse kræver konkret begrundelse

Standardvilkårsordningen er den mest indgribende bindingsmekanisme i den daglige godkendelsespraksis. Efter standardvilkårsbekendtgørelsens § 1, stk. 2 *skal* godkendelsesmyndigheden anvende de relevante standardvilkår, når virksomheden er omfattet af et afsnit i bekendtgørelsens bilag, og efter § 1, stk. 3 gælder det samme for tilsynsmyndigheden ved revurdering.

Godkendelsesbekendtgørelsen udmønter dette ad to spor:

Bestemmelse	Funktion
§ 25	Standardvilkår **erstatter de krav, der følger af BAT** – dog kun hvis de ikke er lempeligere end BAT-konklusionen eller BAT-referencedokumentet
§ 30	For bilag 1-virksomheder skal de standardvilkår, der indarbejder BAT-konklusioner, indsættes; ellers gælder kapitel 11
§ 35, stk. 1	Standardvilkårene **erstatter** vilkårstyperne i § 21, stk. 1, nr. 1 og 4-12, og indsættes af myndigheden
§ 35, stk. 2	Kan aktiviteterne ikke teknisk og forureningsmæssigt adskilles, kan standardvilkårene i nødvendigt omfang fraviges og erstattes af individuelle vilkår
§ 35, stk. 3	Ændrede eller yderligere vilkår kan fastsættes **undtagelsesvis**; for BAT-baserede standardvilkår gælder §§ 31-32

Giver virksomheden anledning til forurening, som slet ikke er reguleret i standardvilkårsbilaget, skal godkendelsen suppleres med de nødvendige krav, jf. § 35, stk. 1, 3. pkt.

Praksis om fravigelse er stram. I sagen om opbevaring af stabiliseret spildevandsslam i en gyllebeholder i Mørkøv havde kommunen fjernet standardvilkårets valgmulighed og påbudt fast teltoverdækning alene ud fra afstanden til naboboliger. Nævnet ændrede vilkåret tilbage til standardvilkårets ordlyd og udtalte:

> *Det er ikke tilstrækkeligt begrundet, på hvilket grundlag, at en overdækning med halm, letklinker eller lignende ikke udgør en egnet forureningsbegrænsende foranstaltning på den konkrete lokalitet.*

Nævnet lagde vægt på, at fravigelse kun må ske undtagelsesvist, at der ikke forelå dokumentation for, at slammet var særligt lugtende, og at lokale forhold ikke gjorde de øvrige overdækningsformer uegnede – jf. 24/07052.

Standardvilkårene indgår også som prøvelsesgrundlag i sager om ændringer på eksisterende anlæg. I 22/08187 om ændringer på en genbrugsplads prøvede nævnet godkendelsen mod standardvilkårsbekendtgørelsens afsnit 20.4 sammen med godkendelsesbekendtgørelsens regler om vurdering og vilkårsfastsættelse og gav

ikke klager medhold. I 19/07566 om et skydebaneanlæg blev både standardvilkårsbekendtgørelsen og godkendelsesbekendtgørelsens § 19, stk. 1, nr. 2, lagt til grund, og i 25/08103 ophævede nævnet vilkår, der blot gengav lovbestemte regler, som **unødvendig dobbeltregulering**. I 24-11819 tilføjede nævnet et manglende støjgrænsevilkår til en flugtskydebanegodkendelse med henvisning til bl.a. godkendelsesbekendtgørelsens §§ 18, 21, 35 og 36, men fandt, at en partshøringsmangel ikke i sig selv medførte ugyldighed.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 21, stk. 1 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 25 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 30 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 35, stk. 1-3 · Standardvilkårsbekendtgørelsen § 1, stk. 2, 3

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af miljøgodkendelse til flugtskydebane – manglende støjgrænsevilkår tilføjet, partshøring retlig mangel men ikke ugyldighedsgrundlag	17.06.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer i genoptaget sag om revurdering af miljøgodkendelse til skydebane	09.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til opbevaring af spildevandsslam i Mørkøv	21.08.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ikke medhold i klage over miljøgodkendelse af ændringer på genbrugsplads i Læsø Kommune	19.02.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over revurdering af miljøgodkendelse og tillæg til miljøgodkendelse af skydebaneanlæg	25.01.2022

§ 6 BAT og BAT-AEL: bindende for bilag 1-virksomheder

Godkendelse må efter godkendelsesbekendtgørelsens § 18, stk. 1 ikke meddeles, medmindre myndigheden vurderer, at virksomheden har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen **ved anvendelse af BAT**, og at den i øvrigt kan drives på stedet uden at påføre omgivelserne forurening, som er uforenelig med omgivelsernes sårbarhed og kvalitet. I vurderingen indgår efter stk. 2 også, om til- og frakørsel kan ske uden væsentlige gener for de omkringboende.

For virksomheder, der **ikke** er omfattet af standardvilkårsbilaget, opregner § 19 den konkrete BAT-tjekliste: energi- og råvareudnyttelse, substitution af særligt skadelige stoffer, procesoptimering, affaldshierarkiet, bedste tilgængelige rensningsteknik og uheldsforebyggelse. Bestemmelsen er den, nævnet rutinemæssigt måler godkendelser mod, jf. bl.a. 19/07566 og 24/06128.

EU-retten er styrende for bilag 1-virksomhederne. Efter IED artikel 14, stk. 3 lægges BAT-konklusionerne til grund ved fastsættelsen af godkendelsesvilkårene, og efter artikel 15, stk. 3 skal den kompetente myndighed fastsætte de strengeste opnåelige emissionsgrænseværdier, så emissionerne under normale driftsvilkår ikke ligger over BAT-AEL. Miljøstyrelsen udtrykker det i tilslutningsvejledningen sådan, at BAT-konklusioner for virksomheder omfattet af godkendelsesbekendtgørelsens bilag 1 **er bindende** og derfor skal lægges til grund for afgørelsen.

De tre ventiler i systemet er:

- **Lempelse:** § 27 (og for standardvilkår § 31) tillader *undtagelsesvist* lempeligere emissionsgrænseværdier end BAT-AEL, når overholdelse vil medføre uforholdsmæssigt store omkostninger sammenlignet med miljøfordelene på grund af anlæggets geografiske placering, de lokale miljøforhold eller tekniske egenskaber, når lempelsen ikke forårsager væsentlig forurening, og når der opnås høj beskyttelse af miljøet som helhed. Vurderingen og begrundelsen **skal fremgå af afgørelsen**. Dette svarer til IED artikel 15, stk. 5, som efter

ændringsdirektivet tillige kræver, at driftslederen fremlægger en vurdering af dispensationens virkning i recipientmiljøet, og at dispensationen revurderes hvert fjerde år.

- **Skærpelse:** § 28 og § 32 giver adgang til strengere vilkår end BAT-konklusionerne henholdsvis standardvilkårene, når § 18, stk. 1, nr. 2, kræver det – parallelt til IED artikel 14, stk. 4.
- **Ny teknik:** § 33 tillader én dispensation i op til ni måneder fra emissionsgrænseværdier med henblik på at afprøve ny teknik, og fortsat anvendelse kan tillades, hvis emissionerne ikke overskrider standardvilkårenes grænseværdier. På EU-plan modsvares dette af IED artikel 27c om emissionsniveauer forbundet med ny teknik.

Hvordan BAT-konklusioner slår igennem i konkrete vilkår, ses i 21/03097 om et komposteringsanlæg i Roskilde, hvor nævnet bedømte de påbudte vilkår i lyset af **Kommissionens gennemførelsesafgørelse (EU) 2018/1147** (BAT-konklusion 36 og 37 for affaldsbehandling) og fandt, at krav om reduceret oplagsmængde, daglig temperaturkontrol i tre dybder, minimum 10 % iltindhold og biofiltre "direkte afspejler bedste praksis". Nævnet afviste samtidig virksomhedens proportionalitetsindsigelse med den begrundelse, at tiltagene blot bragte driften op på moderne, lovfæstede BAT-standarder. I 22/02731 om revurdering af miljøgodkendelser til elproduktionsanlæg indgik både § 25 om standardvilkår og § 27 om undtagelsesvis lempeligere emissionsgrænseværdier i grundlaget, uden at klager fik medhold.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 18, stk. 1, 2 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 19 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 27, stk. 1, 2 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 28 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 31, stk. 1, 2 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 32 · Godkendelsesbekendtgørelsen § 33, stk. 1, 2

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om skærpede miljøvilkår for komposteringsanlæg i Roskilde trods indsigelser om retsbeskyttelse og proportionalitet	11.07.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over revurdering af miljøgodkendelser for elproduktionsanlæg	21.02.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse	06.01.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over revurdering af miljøgodkendelse og tillæg til miljøgodkendelse af skydebaneanlæg	25.01.2022

§ 7 Basistilstandsrapporten: adgangsbetingelse for bilag 1-virksomheder og snitfladen til jord og grundvand

Basistilstandsrapporten er den mekanisme, der binder godkendelsesordningen sammen med jord- og grundvandsbeskyttelsen ved driftsophør. Efter godkendelsesbekendtgørelsens § 14, stk. 1 skal de **bilag 1-virksomheder**, som bruger, fremstiller eller frigiver *relevante farlige stoffer* fra en bilag 1-aktivitet, udarbejde en rapport om jordens og grundvandets tilstand i forbindelse med godkendelse efter § 33 eller revurdering efter §§ 41 a eller 41 b. Ved udvidelse eller ændring af en virksomhed, der allerede har en rapport, skal der efter stk. 2 udarbejdes en supplerende rapport, hvis der fremover håndteres **yderligere** relevante farlige stoffer.

"Relevante farlige stoffer" er defineret i § 2, nr. 15: stofferne er *relevante*, når karakteren og mængden af det brugte, fremstillede eller frigivne stof medfører en risiko for jord- eller grundvandsforurening, og *farlige*, når de er omfattet af artikel 3 i CLP-forordningen.

Rapporten er en egentlig adgangsbetingelse. Efter § 15, stk. 2 må der **ikke meddeles godkendelse**, før myndigheden har modtaget en basistilstandsrapport, der opfylder kravene i bilag 7, og efter § 15, stk. 1 skal myndigheden ved modtagelsen af en ansøgning aktivt træffe afgørelse om, hvorvidt rapporten skal udarbejdes. Tilsynsmyndigheden har den tilsvarende kompetence efter § 47, stk. 1 – med **forvarslingspligt** og pligt til at sende udkast til afgørelsen til virksomheden.

Praksis viser begge udfald. I 21/00893 stadfæstede nævnet et påbud om udarbejdelse af basistilstandsrapport til en virksomhed med risiko for jord- og grundvandsforurening. Omvendt blev et påbud ophævet i 22/11060, fordi Silkeborg Kommune ikke havde foretaget den **konkrete risikovurdering af de relevante farlige stoffer**, som § 14, stk. 1, jf. § 47, stk. 1, forudsætter. Lærdommen er, at kravet ikke kan pålægges generisk på grundlag af listeplaceringen alene – der skal foreligge en stofspecifik vurdering.

Bagsiden af rapporten er slutmålingen. IED artikel 22, stk. 3 forpligter driftslederen til ved definitivt aktivitetsophør at vurdere jordens og grundvandets tilstand og – hvis anlægget har medført betydelig forurening sammenholdt med basistilstanden – at føre anlægsområdet tilbage til denne tilstand. Godkendelsesbekendtgørelsen udmønter dette i vilkårskravene i § 21, stk. 1, nr. 12 og 13 om ophørsmeddelelse og om foranstaltninger med henvisning til jordforureningslovens kapitel 4 b, samt i § 21, stk. 2 om regelmæssig vedligeholdelse og monitering af jord og grundvand – som udgangspunkt mindst hvert 5. år for grundvand og mindst hvert 10. år for jord.

LOV `Godkendelsesbekendtgørelsen § 2` `Godkendelsesbekendtgørelsen § 14, stk. 1-3` `Godkendelsesbekendtgørelsen § 15, stk. 1-3` `Godkendelsesbekendtgørelsen § 21, stk. 1, 2` `Godkendelsesbekendtgørelsen § 47, stk. 1, 2`

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af påbud om basistilstandsrapport: Silkeborg Kommunes manglende konkrete risikovurdering af relevante farlige stoffer — 19.09.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af påbud om udarbejdelse af basistilstandsrapport for virksomhed med risiko for jord- og grundvandsforurening — 13.09.2024

§ 8 Godkendelsens udnyttelse, bortfald og grænserne for "midlertidige" løsninger

En godkendelse er ikke en tidsubegrænset rettighed. Efter godkendelsesbekendtgørelsens § 36, stk. 1 skal godkendelsesmyndigheden fastsætte en frist for udnyttelse, godkendelsen bortfalder, hvis fristen overskrides, og fristen **bør normalt ikke fastsættes til længere end to år** fra meddelelsen. Omfatter godkendelsen tillige planlagte udvidelser eller ændringer, jf. miljøbeskyttelseslovens § 36, fastsættes fristen for denne del til fem år, jf. § 36, stk. 2.

Udnyttelsesfristen er ikke en formalitet. Nævnet fastsætter selv fristen, når det træffer afgørelse i klagesagen – i 19/07566 blev det udtrykkeligt fastslået, at godkendelsen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet senest to år efter nævnets afgørelse.

Hvor godkendelsen er ophævet, kan myndigheden ikke reparere hullet med en administrativ overgangsløsning. I 24/04536 havde Miljøstyrelsen forlænget en godkendelse, som nævnet tidligere havde ophævet med et års varsel, med hjemmel i § 33, fordi en ny godkendelse ikke kunne nås inden fristen. Nævnet ophævede forlængelsen: den var indholdsmæssigt identisk med den godkendelse, der allerede var fundet behæftet med væsentlige retlige mangler vedrørende dokumentation for overholdelse af støj- og emissionsgrænseværdier,

og styrelsen havde derfor ikke sikret, at virksomheden kunne drives uden at påføre omgivelserne uforenelig forurening, jf. godkendelsesbekendtgørelsens § 19, stk. 1, nr. 1 og 2. Hverken hensynet til, at anlægget udgjorde en miljømæssig forbedring, eller risikoen for at anlægget blev ulovligt, kunne bære forlængelsen.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 19 Godkendelsesbekendtgørelsen § 36, stk. 1, 2 Miljøbeskyttelsesloven § 36

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af midlertidig forlængelse af miljøgodkendelse for dampgenvindingsanlæg i Fredericia 19.11.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over revurdering af miljøgodkendelse og tillæg til miljøgodkendelse af skydebaneanlæg 25.01.2022

§ 9 Vejledninger, cirkulærer og Rigsadvokatmeddelelsen som fortolkningsramme

Godkendelsesordningen administreres i praksis gennem et lag af vejledninger og meddelelser, som udfylder de områder, hvor hverken BAT-konklusion eller standardvilkår slår til.

- **Godkendelsesvejledningen** (Miljøstyrelsens vejledning nr. 3/1993 om godkendelse af listevirksomheder med senere afløsere) er stadig den generelle ramme; den beskrives i Vejledning om godkendelse af ferskvandsdambrug som den vejledning, branchevejledninger *supplerer* – ikke erstatter.
- **Støjvejledningerne** leverer de vejledende grænseværdier, som nævnet måler godkendelser mod, jf. 18/05490 om dagperiodens begyndelse og 19/07566 om skydebanevejledningens anvendelsestider. Supplementet til støjvejledningen beskriver netop, at retningslinjerne skal sikre ensartet behandling af virksomheder inden for samme branche med tilsvarende beliggenhed.
- **Håndhævelsesvejledningen** (vejledning fra Miljøstyrelsen nr. 6/2005) opregner udtrykkeligt "drift af forurenende virksomhed uden lovpligtig tilladelse eller godkendelse, jf. f.eks. § 19, stk. 1, eller § 33, stk. 1" som grundlag for indskærpelse, og afsnit 2.1.4 behandler adgangen til at nægte godkendelse eller stille særlige vilkår efter miljøbeskyttelseslovens § 34, stk. 4, jf. § 40 a, når den ansvarlige personkreds har mistet sin miljøansvarlighed.
- **Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager** er den centrale kilde til anklagepraksis. Ud over pkt. 5.3.5 om § 33 fastsætter pkt. 5.3.9 et bødeniveau på minimum 10.000 kr. i førstegangstilfælde for vilkårs- og påbudsovertrædelser og pkt. 5.7 rammerne for rettighedsfrakendelse efter miljøbeskyttelseslovens § 110 b, herunder retten til at drive virksomhed omfattet af kapitel 5.

At håndhævelsessiden har været et selvstændigt reguleringsproblem siden 1980'erne fremgår af Betænkning nr. 981/1983 om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen, der bl.a. diskuterede afvejningen mellem effektivt overtilsyn og risikoen for dobbeltadministration.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 34, stk. 4 Miljøbeskyttelsesloven § 40a Miljøbeskyttelsesloven § 110b

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Klage over revurdering af miljøgodkendelse og tillæg til miljøgodkendelse af skydebaneanlæg 25.01.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af miljøgodkendelse til slagteri grundet mangelfuld støjregulering 02.11.2018

§ 10 Strafferetlig håndhævelse: bødeniveauet for drift uden godkendelse

Overtrædelse af godkendelsespligten straffes efter miljøbeskyttelseslovens § 110, stk. 1, og strafferammen kan efter stk. 2 stige til fængsel i indtil 2 år ved forsæt eller grov uagtsomhed, når der er voldt skade på miljøet eller fremkaldt fare herfor, eller opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel. Ved **lov nr. 173 af 12. marts 2008** blev der indsat et nyt stk. 5 om, at der ved bødeudmålingen skal lægges vægt på lovens hensyn, og at det er en skærpende omstændighed, at overtrædelsen er begået som led i erhvervsudøvelse. Forarbejderne udtrykker formålet direkte:

> *Lovforslaget forudsættes at få som konsekvens, at bødeniveauet for overtrædelser af miljøbeskyttelseslovens § 110, stk. 1, eller regler udstedt i medfør af § 110, stk. 3, skærpes … Samtidig forudsættes det, at den administrative praksis ensrettes, således så bødeniveauet er ensartet i sammenlignelige sager.*

Rigsadvokatmeddelelsen omsætter dette til et konkret niveau for § 33-overtrædelser: etablering, ændring eller udvidelse af listevirksomhed i strid med § 33 betragtes som en **alvorlig overtrædelse – efter omstændighederne også når den er rent formel** – fordi de godkendelsespligtige virksomheder netop er udvalgt på grund af deres potentielle forureningsrisiko, og fordi den manglende ansøgning afskærer myndighederne fra at tage stilling og føre tilsyn. Der skal derfor i almindelighed nedlægges påstand om en bøde på **minimum 50.000 kr.** i førstegangstilfælde.

Byretspraksis følger niveauet. I R9-1302/2020 blev en person idømt en bøde på 50.000 kr. med forvandlingsstraf på 20 dages fængsel for forsætligt at have drevet godkendelsespligtig listevirksomhed – erhvervsmæssig indsamling og oplagring af pap og papir under bilag 2, listepunkt **K 212** – uden godkendelse, jf. § 110, stk. 1, nr. 6, jf. § 33, stk. 1, jf. § 35, stk. 1. Retten lagde vægt på affaldets betydelige mængde, den potentielle forureningsrisiko og på, at tiltalte fortsatte driften efter kommunens skriftlige henstilling.

Landsretterne har skærpet i gentagelses- og oplagssager: i V.L. S-2821-13 forhøjede Vestre Landsret bøden for ulovlig drift af skrotvirksomhed uden miljøgodkendelse under henvisning til bl.a. § 110, stk. 5, og i S-2969-16 blev bødestraffen skærpet over for en autoophugsvirksomhed og dens ejer for gentagne overtrædelser. Sager om grove affaldsforhold kan efter omstændighederne føre til frihedsstraf, jf. 8-6516/2013 om ulovlig deponering af byggeaffald.

Den nærmere strafferetlige behandling af § 33- og § 110-overtrædelser er uddybet i miljoesager-strafferet.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 33, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 35, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 1, 2, 5

PRAKSIS

Landsretten · Skærpet bødestraf for autoophugsvirksomhed og ejer for gentagne overtrædelser af miljølovgivningen	07.03.2018
Landsretten · Forhøjelse af bøde for ulovlig listevirksomhed uden miljøgodkendelse (skrot)	18.03.2014
Landsretten · Fængselsstraf og bøde for grov overtrædelse af Miljøbeskyttelsesloven ved ulovlig deponering af byggeaffald	13.12.2013
Byretten · Ulovlig erhvervsmæssig indsamling og oplagring af papiraffald uden miljøgodkendelse (Miljøbeskyttelsesloven)	29.09.2021

§ 11 Brugerbetaling og tilsynskategorisering som direkte følge af listeplaceringen

Listeplaceringen har økonomiske og tilsynsmæssige konsekvenser, som ofte overses i godkendelsesfasen.

Brugerbetaling. Efter brugerbetalingsbekendtgørelsens § 1, stk. 1, nr. 1 skal den ansvarlige for virksomheden dække myndighedens omkostninger ved behandling af ansøgning om godkendelse og andre opgaver efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5, og efter nr. 6 tillige ved miljøtilsyn efter lovens kapitel 9. Bekendtgørelsens bilag 2 præciserer, at også påbuds-, forbuds- og revurderingssager efter §§ 41, 41 a og 42 er omfattet. Særligt praktisk relevant er afgrænsningen i bilag 3:

> *En ansøgning om godkendelse eller tilladelse anses at foreligge, selv om ansøgningen ikke opfylder kravene til en ansøgning i bekendtgørelse om listevirksomhed (godkendelsesbekendtgørelsen) …*

Og videre: behandling af en ansøgning medregnes ikke, hvis det ansøgte slet ikke kræver godkendelse – men **behandlingen af spørgsmålet om, hvorvidt det ansøgte kræver godkendelse, medregnes**. Selve afklaringen af godkendelsespligten er altså brugerbetalingsbelagt, mens generel vejledning om, hvorvidt der kræves godkendelse, betragtes som tilsynsarbejde. Den gældende bekendtgørelse trådte i kraft 1. januar 2026, jf. § 12.

Tilsynskategori. Miljøtilsynsbekendtgørelsens § 2 knytter tilsynsintensiteten direkte til listen: **kategori 1a** omfatter bl.a. virksomheder optaget på bilag 1 til godkendelsesbekendtgørelsen, mens **kategori 1b** omfatter virksomheder på bilag 2 samt virksomheder omfattet af jern- og metalbekendtgørelsen. Bilag 2 og 3 til miljøtilsynsbekendtgørelsen fordeler virksomhederne i felter, hvor felt 1 er bilag 1-virksomhederne og felt 5 bilag 2-virksomhederne. En bilag 1-placering udløser altså både bindende BAT-konklusioner, basistilstandsrapportpligt, årlig egenkontrolindberetning efter godkendelsesbekendtgørelsens § 21, stk. 1, nr. 5 og den strengeste tilsynskadence.

LOV `Brugerbetalingsbekendtgørelsen § 1, stk. 1` `Brugerbetalingsbekendtgørelsen § 12` `Godkendelsesbekendtgørelsen § 21, stk. 1` `Miljøtilsynsbekendtgørelsen § 2`

§ 12 Forvaltningsretlige rammer om godkendelsessagen

Godkendelsessagen er en almindelig forvaltningssag, og Folketingets Ombudsmand har flere gange sat rammerne.

Sagsbehandlingstid. I FOB 2010-20-12 om sagsbehandlingstid i sag om miljøgodkendelse fandt ombudsmanden det **beklageligt**, at en kommune først påbegyndte den egentlige sagsbehandling i 2008 i en sag, der havde verseret siden 2004, uanset kommunalreformens byrder; kommunen havde ansvaret for, at en sådan periode blev kort, og at sagsbehandlingen under alle omstændigheder var forsvarlig. Ombudsmanden bemærkede samtidig, at han ikke har den miljøfaglige kompetence til at vurdere, hvilke oplysningsskridt der er nødvendige – prøvelsen retter sig mod forløbet, ikke mod det tekniske skøn. I Manglende svar på ansøgning blev det tilsvarende lagt til grund, at en ansøger bør underrettes om, hvorpå sagen beror, og så vidt muligt om, hvornår afgørelsen kan forventes.

Partshøring. I Partshøring ved ændring af miljøgodkendelse fandt ombudsmanden det beklageligt, at Miljøstyrelsen som klageinstans skærpede vilkårene i en kommunal godkendelse uden partshøring. Det afgørende efter forvaltningslovens § 19, stk. 1 er ikke, om der er kommet nye oplysninger, men om parten kan antages at være bekendt med de oplysninger om sagens faktiske omstændigheder, der er til ugunst for parten og af væsentlig betydning for afgørelsen.

Partsstatus for naboer. I Partsstatus i forbindelse med behandling af miljøgodkendelse vedrørende en flugtskydebane gengives den klassiske afgrænsning: kredsen af klageberettigede efter miljøbeskyttelseslovens § 98 er væsentligt bredere end kredsen af parter i forvaltningslovens forstand, og der skal foreligge særlige grunde, før en omboende anerkendes som part i førsteinstansens godkendelsessag.

Nævnets egen praksis følger samme spor: i 24-11819 blev en manglende partshøring efter forvaltningslovens § 19, stk. 1 anset for en retlig mangel, men ikke for et ugyldighedsgrundlag, mens godkendelsen blev suppleret med det manglende støjgrænsevilkår.

LOV Forvaltningsloven § 19, stk. 1 | Miljøbeskyttelsesloven § 98, stk. 1

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af miljøgodkendelse til flugtskydebane – manglende støjgrænsevilkår tilføjet, partshøring retlig mangel men ikke ugyldighedsgrundlag 17.06.2026

§ 13 Aktuelle udviklingslinjer: IE-ændringsdirektivet (EU) 2024/1785 og dansk implementering

Den nugældende godkendelsesbekendtgørelse er senest konsolideret 12. september 2024, og der er ingen vedtagne, endnu ikke konsoliderede ændringer hertil. Til gengæld er selve EU-rammen ændret gennemgribende ved direktiv (EU) 2024/1785 om ændring af IED og deponeringsdirektivet.

De ændringer, der slår hårdest igennem i godkendelsesordningen, er:

- **Grænseværdier for miljøpræstationer.** IED artikel 15, stk. 4 forpligter nu myndigheden til at fastsætte bindende intervaller for miljøpræstationer under normale driftsbetingelser, grænseværdier for vand og vejledende niveauer for affald og øvrige ressourcer – et nyt vilkårslag ved siden af emissionsgrænseværdierne, jf. også artikel 14, stk. 1, litra aa.
- **Skærpede dispensationskrav.** Efter artikel 15, stk. 5 skal driftslederen fremlægge en vurdering af dispensationens virkning på koncentrationen af de omfattede stoffer i recipientmiljøet, dispensationen skal revurderes hvert fjerde år, og Kommissionen fastlægger en standardiseret metode til uforholdsmæssighedsvurderingen. Der er desuden indført en snæver kriseventil i artikel 15, stk. 7 med en maksimal varighed på tre måneder ad gangen.
- **Miljøledelsessystem og ressourceovervågning** som obligatoriske godkendelseskrav, jf. artikel 14, stk. 1, litra ba og bb.

Den danske implementering er undervejs: Miljø- og Ligestillingsministeriet sendte den 19. december 2025 udkast til lovforslag om implementering af ændringer i direktivet om industrielle emissioner i miljøbeskyttelsesloven og jordforureningsloven i høring. Af udkastet fremgår bl.a., at ministeren skal foretage overvågning i recipientmiljøet, når der efter § 33 eller revurdering efter § 41 a og § 41 b fastsættes lempede emissionsgrænseværdier efter godkendelsesbekendtgørelsens §§ 28 og 31 eller strengere betingelser efter § 32, og hvor dette får en kvantificerbar eller målbar indvirkning på miljøet – en gennemførelse af

IE-ændringsdirektivets artikel 16, stk. 4, og artikel 18. Bestemmelsen skal alene anvendes, når det er nødvendigt af hensyn til Danmarks EU-retlige forpligtelser, og forpligtelsen forventes delegeret til Miljøstyrelsen.

Uafhængigt heraf er der pr. 4. marts 2026 trådt ændringer i kraft i miljøbeskyttelseslovens klagebestemmelser (§ 91, § 98, § 99 og § 100), som endnu ikke er konsolideret. Ændringerne begrænser klageadgangen over afgørelser om fangst, transport eller lagring af CO,på land – herunder afgørelser efter lovens kapitel 5 – til retlige spørgsmål og til en snævrere kreds af klageberettigede. Klageberettigelse og prøvelsens omfang i øvrigt behandles i miljoegodkendelse.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 31, stk. 1 Godkendelsesbekendtgørelsen § 32 Miljøbeskyttelsesloven § 41a Miljøbeskyttelsesloven § 41b

§ 14 Sammenfatning: fem greb i det regulatoriske maskinrum

1. **Start ved listepunktet, ikke ved overskriften.** Godkendelsespligten forudsætter, at aktiviteten kan henføres til en konkret kategori i bilag 1 eller 2. Falder den kun under en overskrift, reguleres virksomheden efter miljøbeskyttelseslovens § 42. Er der bilag 1-placering, følger BAT-binding, basistilstandsrapportpligt og kategori 1a-tilsyn automatisk med – og en (s)-mærkning flytter hele virksomheden til Miljøstyrelsen, jf. 24/04536 og 18/06697.
2. **"Forøget forurening" bedømmes isoleret og bredt.** Den forureningsbegrænsning, en afværgeforanstaltning giver, må ikke modregnes; er foranstaltningen nødvendig, er ændringen netop ikke uden miljømæssig betydning, jf. 24/10706. Ændringer, der bryder et vilkår eller udvider en godkendt aktivitet – flere nedknusninger, længere driftstider, ophævet oplagsloft – kræver godkendelse, jf. 19/01256 og 20/12324.
3. **Standardvilkår er ikke forhandlingsoplæg.** De skal indsættes, de erstatter både BAT-krav og de fleste vilkårstyper i § 21, og fravigelse kræver konkret dokumentation for, at standardløsningen ikke er egnet på den pågældende lokalitet, jf. 24/07052.
4. **BAT-AEL er gulvet, ikke loftet.** Lempelse efter § 27 og § 31 er undtagelsen og kræver dokumenteret uforholdsmæssighed samt begrundelse i afgørelsen; skærpelse efter § 28 og § 32 er tilladt, når omgivelsernes sårbarhed kræver det – og BAT-konklusionerne kan bære endog omfattende driftsomlægninger, jf. 21/03097.
5. **Basistilstandsrapporten kræver stofspecifik risikovurdering.** Uden en konkret vurdering af, om der bruges, fremstilles eller frigives relevante farlige stoffer, kan påbuddet ikke opretholdes, jf. 22/11060 over for 21/00893.

Oversigten dækker ikke den materielle vilkårsfastsættelse, revurdering efter § 41 og § 41 b-, habitatvurdering eller klageberettigelse – se miljoegodkendelse. Spildevandsudledningstilladelser behandles i spildevand-tilladelse, miljøkonsekvensvurdering i vvm-vurdering og husdyrbrug i husdyrgodkendelse.

LOV Godkendelsesbekendtgørelsen § 21, stk. 1 Godkendelsesbekendtgørelsen § 27, stk. 1 Godkendelsesbekendtgørelsen § 28 Miljøbeskyttelsesloven § 42, stk. 1

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af påbud om basistilstandsrapport: Silkeborg Kommunes manglende konkrete risikovurdering af relevante farlige stoffer 19.09.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til opbevaring af spildevandsslam i Mørkøv 21.08.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om skærpede miljøvilkår for komposteringsanlæg i Roskilde trods indsigelser om retsbeskyttelse og proportionalitet 11.07.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Godkendelsespligt for brovægt på grund af lysgener og behov for afværgeforanstaltninger 30.04.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af midlertidig forlængelse af miljøgodkendelse for dampgenvindingsanlæg i Fredericia 19.11.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om udarbejdelse af basistilstandsrapport for virksomhed med risiko for jord- og grundvandsforurening 13.09.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for [V1] 09.12.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om vilkårsændring og tillæg til miljøgodkendelse for asfaltvirksomhed i Brønderslev 31.01.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Udvidelse af støjvold var godkendelsespligtig på grund af brud på vilkår i miljøgodkendelse 20.12.2019

REFERENCE Lovgrundlag

8 paragraffer

Godkendelsesbekendtgørelsen § 3	stk. 1, 2	Godkendelsesbekendtgørelsen § 14	stk. 1
Godkendelsesbekendtgørelsen § 35	stk. 1-3	Miljøbeskyttelsesloven § 33	stk. 1
Miljøbeskyttelsesloven § 34	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 35	stk. 1, 2
Miljøbeskyttelsesloven § 40		Standardvilkårsbekendtgørelsen § 1	stk. 2

MATERIALE Citerede afgørelser

24 afgørelser

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 3

07.03.2018	Skærpet bødestraf for autoophugsvirksomhed og ejer for gentagne overtrædelser af miljølovgivningen	S-2969-16
18.03.2014	Forhøjelse af bøde for ulovlig listevirksomhed uden miljøgodkendelse (skrot)	V.L. S-2821-13
13.12.2013	Fængselsstraf og bøde for grov overtrædelse af Miljøbeskyttelsesloven ved ulovlig deponering af byggeaffald	8-6516/2013

BYRETTEN · FØRSTE INSTANS 1

29.09.2021	Ulovlig erhvervsmæssig indsamling og oplagring af papiraffald uden miljøgodkendelse (Miljøbeskyttelsesloven)	R9-1302/2020

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 20

17.06.2026	Stadfæstelse af miljøgodkendelse til flugtskydebane – manglende støjgrænsevilkår tilføjet, partshøring retlig mangel men ikke ugyldighedsgrundlag	24-11819
19.09.2025	Ophævelse af påbud om basistilstandsrapport: Silkeborg Kommunes manglende konkrete risikovurdering af relevante farlige stoffer	22/11060

09.09.2025	Stadfæstelse med ændringer i genoptaget sag om revurdering af miljøgodkendelse til skydebane	25/08103
21.08.2025	Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til opbevaring af spildevandsslam i Mørkøv	24/07052
11.07.2025	Stadfæstelse af påbud om skærpede miljøvilkår for komposteringsanlæg i Roskilde trods indsigelser om retsbeskyttelse og proportionalitet	21/03097
30.04.2025	Godkendelsespligt for brovægt på grund af lysgener og behov for afværgeforanstaltninger	24/10706
28.02.2025	Afvisning af klage over miljøgodkendelse til [Virksomhed1] grundet manglende klageberettigelse	25/00193
21.02.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over revurdering af miljøgodkendelser for elproduktionsanlæg	22/02731
06.01.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse	24/06128
19.11.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af midlertidig forlængelse af miljøgodkendelse for dampgenvindingsanlæg i Fredericia	24/04536
13.09.2024	Stadfæstelse af påbud om udarbejdelse af basistilstandsrapport for virksomhed med risiko for jord- og grundvandsforurening	21/00893
19.02.2024	Ikke medhold i klage over miljøgodkendelse af ændringer på genbrugsplads i Læsø Kommune	22/08187
25.01.2022	Klage over revurdering af miljøgodkendelse og tillæg til miljøgodkendelse af skydebaneanlæg	19/07566
09.12.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for [V1]	18/06697
31.01.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om vilkårsændring og tillæg til miljøgodkendelse for asfaltvirksomhed i Brønderslev	20/12324
14.08.2020	Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på opsættende virkning vedrørende miljøgodkendelse til midlertidig opbevaring af tang	20/05629
26.06.2020	Tilladelse til genanvendelse af forurenet jord kræver godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven	19/08289
20.12.2019	Udvidelse af støjvold var godkendelsespligtig på grund af brud på vilkår i miljøgodkendelse	19/01256
02.11.2018	Ophævelse og hjemvisning af miljøgodkendelse til slagteri grundet mangelfuld støjregulering	18/05490 (tidligere NMK-10-01187)
21.12.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til nedknusning af bygge- og anlægsaffald	NMK-10-01059

FORARBEJDE Betænkninger

1 reference

Betænkning om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen

nr. 981 · 1983 · Miljøministeriet

07 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over husdyrgodkendelse efter husdyrbrugloven (§§ 16 a-16 b)

Emissions- og produktionsarealmodellen efter 2017-reformen i Miljø- og Fødevareklagenævnets og domstolenes praksis

Version 2 Opdateret 6. sep. 2026 56 afgørelser · 2016-2026 Læs online

INTRODUKTION

Etablering, udvidelse og ændring af husdyrbrug kræver kommunalbestyrelsens forudgående godkendelse efter husdyrbruglovens § 16 a eller – for de mindre brug – tilladelse efter § 16 b. Med 2017-reformen blev reguleringen lagt om fra dyreenheder til en emissionsbaseret stiplads-/produktionsarealmodel, hvor godkendelsestærsklen er en ammoniakemission på mere end 3.500 kg NH3-N pr. år samt IE-direktivets absolutte stipladsgrænser. Praksis domineres kvantitativt af Miljø- og Fødevareklagenævnet, hvis afgørelser er endelige i administrativ henseende, og hvor det gennemgående ophævelsesgrundlag er utilstrækkelig eller fejlbehæftet vurdering af ammoniakdeposition, lugtgeneafstande, BAT-krav eller nudrift. Højesteret har i BS-26317/2022-HJR fastlagt den centrale fortolkning af restlevetidsbegrebet ved revurdering.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Godkendelsespligten efter § 16 a udløses enten af en ammoniakemission på mere end 3.500 kg NH3-N pr. år (stk. 1) eller af IE-direktivets absolutte stipladsgrænser: over 750 stipladser til søer, over 2.000 til fedesvin eller over 40.000 til fjerkræ (stk. 2).

02 Husdyrbrug under godkendelsesgrænserne, men med mere end 100 m² produktionsareal, kræver tilladelse efter § 16 b – grænsen på 100 m² blev valgt, fordi den svarer til 15 dyreenheder slagtesvin på dybstrøelse ved intensiv drift.

03 Produktionsareal er det areal, hvor dyrene kan stå, gå og ligge og har mulighed for gødningsafsætning i fast placerede husdyranlæg; det er uden betydning, om der faktisk afsættes gødning, og "nødstalde" med op til 72 timers ophold er produktionsareal.

04 Kommunen kan ikke godkende eller tillade et projekt, der kan indebære væsentlig virkning på miljøet, og virkningen anses i alle tilfælde for væsentlig, hvis beskyttelsesniveauet for ammoniak eller lugt ikke kan overholdes.

05 Totaldepositionen til kategori 2-natur må maksimalt være 1,0 kg N pr. ha pr. år, og til kategori 1-natur 0,2/0,4/0,7 kg N pr. ha pr. år afhængigt af antallet af husdyrbrug i nærheden.

06 For kategori 3-natur skal kommunen konkret fastsætte naturtypens tålegrænseinterval; en manglende identifikation af naturtypen (fx hvilken mosetype) er i sig selv en væsentlig retlig mangel.

07 Overskrider merdepositionen til kategori 3-natur 1,0 kg N pr. ha pr. år, udløses pligten til konkret at vurdere, om der skal stilles vilkår om maksimal merdeposition efter kriterierne i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 45, stk. 5.

08 Baggrundsbelastningen skal beregnes på grid-niveau som et gennemsnit af de tre år forud for kommunens afgørelse – kommunale gennemsnitstal er utilstrækkelige.

09 Nudriften er den hidtil lovlige drift efter udnyttede godkendelser; produktionsareal fra godkendte, men ikke opførte stalde indgår som ansøgt drift, ikke som nudrift.

10 Ved emission over 750 kg NH3-N pr. år skal der fastsættes BAT-vilkår, og kommunen skal foretage en konkret og individuel vurdering af, hvad der teknologisk og økonomisk er muligt på det pågældende brug.

11 Frivillig overimplementering af miljøteknologi kan ikke fastholdes som vilkår ved en senere godkendelse, hvis teknologien ikke var nødvendig for at overholde BAT-kravet.

12 Lugtgeneniveauerne er 5 OU_E/m³ i byzone og sommerhusområde, 7 OU_E/m³ i lokalplanlagte områder i landzone og samlet bebyggelse og 15 OU_E/m³ ved enkeltboliger uden landbrugspligt – og de skal overholdes i hele det lokalplanlagte område, ikke kun ved beboelsesbygningerne.

13 FMK-modellen fastsætter beskyttelsesniveauet, når en konkret OML-beregning giver en kortere geneafstand, medmindre kommunen har konstateret meget afvigende ventilationsforhold.

14 En godkendelse eller tilladelse bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 6 år, og bortfalder delvist, hvis mindre end 25 pct. af produktionsarealet i tre på hinanden følgende år har været driftsmæssigt udnyttet med mindst 50 pct. af det mulige.

15 Restlevetiden for et staldanlæg regnes fra den oprindelige etablering – ikke-godkendelsespligtige renoveringer nulstiller ikke levetidsberegningen (BS-26317/2022-HJR).

16 Klageberettigelse efter § 84, stk. 1, nr. 3, afgøres i nævnets praksis primært efter, om klagers bolig ligger inden for husdyrbrugets beregnede lugtkonsekvenszone; en ren ideel interesse er ikke tilstrækkelig.

17 Foreninger og organisationer har kun klageret efter § 86, stk. 1, hvis de forinden har underrettet kommunen efter § 61 om, at de ønsker underretning om afgørelser af den pågældende type.

18 Et udkast til miljøgodkendelse sendt i høring er ikke en afgørelse og kan ikke påklages.

§ 1 Godkendelsestærsklerne i § 16 a og det lempeligere tilladelseskrav i § 16 b

Reguleringen af husdyrbrugs anlægsside hviler på to niveauer. Efter husdyrbrugloven § 16 a, stk. 1 må husdyrbrug med en ammoniakemission på mere end 3.500 kg NH3-N pr. år ikke etableres uden kommunalbestyrelsens forudgående godkendelse. Uanset denne emissionsgrænse gælder efter § 16 a, stk. 2 en absolut godkendelsespligt for brug med flere end 750 stipladser til søer, flere end 2.000 stipladser til fedesvin (over 30 kg) eller flere end 40.000 stipladser til fjerkræ. Disse tre tærskler er IE-direktivets, jf. direktiv 2010/75/EU, og brug over dem betegnes i bekendtgørelsen som IE-husdyrbrug.

Husdyrbrug, der ikke er omfattet af godkendelsespligten, må ikke etableres uden tilladelse efter § 16 b, stk. 1. Nedre grænse for tilladelseskravet følger af definitionen af husdyrbrug i § 3, stk. 1, nr. 1: husdyranlæg, der tilsammen har et produktionsareal på mere end 100 m².

De almindelige bemærkninger til 2017-reformen forklarer valget af netop disse grænser. Om godkendelsesgrænsen hedder det:

> *Det er på den baggrund Miljø- og Fødevareministeriets opfattelse, at der bør fastsættes en godkendelsesgrænse på 3.500 kg NH3-N pr. år – svarende til en oprundet værdi i forhold til den højeste beregnede emission – som skal gælde for alle dyrearter og -typer, idet administrative hensyn tilsiger, at der ikke opereres med flere forskellige grænser afhængig af dyretype.*

Og om tilladelsesgrænsen:

> *Miljø- og Fødevareministeriet finder, at grænsen for kravet om tilladelse bør sættes ved 100 m2 produktionsareal, som svarer til 15 dyreenheder i slagtesvin på dybstrøelse ved intensiv drift, der har den højeste ammoniakfordampning ved 15 dyreenheder, når der ses bort fra pelsdyr.*

Omlægningen indebar bevidste forskydninger i forhold til den tidligere grænse på 250 dyreenheder: emissionsgrænsen på 3.500 kg NH3-N nås efter forarbejderne først ved omkring 600 dyreenheder malkekvæg, omkring 500 dyreenheder smågrise, men allerede ved omkring 100 dyreenheder på minkfarme.

Denne todeling er retligt afgørende for prøvelsen. Nævnet indleder rutinemæssigt med at fastslå hjemmelsgrundlaget – fx i 22/04608, hvor to nye slagtekyllingestalde med 6.264 m² produktionsareal bragte bruget over 40.000 stipladser og dermed gjorde det til et IE-husdyrbrug omfattet af § 16 a, stk. 2. Omvendt behandles hestehold, mindre kvægbrug og fjerkræhold uden for IE-grænserne efter § 16 b, jf. bl.a. 23/03993 og 22/16118, 22/16119.

Anvendelsesområdet forudsætter et erhvervsmæssigt dyrehold. I 22/17016, 22/17017 ophævede nævnet en § 16 b-tilladelse, fordi ejendommen under klagesagens behandling var solgt og fraflyttet, og der hverken var eller ønskedes et erhvervsmæssigt dyrehold – hvorved husdyrbrugloven ikke længere fandt anvendelse.

LOV Husdyrbrugloven § 3, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 16a, stk. 1, 2 · Husdyrbrugloven § 16b, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm	14.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af miljøtilladelse til husdyrbrug grundet mangelfuld begrundelse for belysningsforbud	28.02.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til ændring og udvidelse af et husdyrbrug	14.02.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af miljøtilladelse til husdyrbrug grundet manglende erhvervsmæssigt dyrehold	27.03.2024

§ 2 Produktionsarealet som reguleringsenhed – stipladsmodellens kerne

Stipladsmodellen erstattede antal dyr og kilo produceret kød med kvadratmeter produktionsareal som produktionsramme. Forarbejderne beskriver rationalet:

> *Stipladsmodellen er en reguleringsmodel, der bygger på faglig viden om, at der er en tæt sammenhæng mellem ammoniakemissionen og de overflader i staldene, som dyrene har mere eller mindre konstant adgang til, og som i modellen benævnes produktionsarealet.*

> *I forhold til den gældende regulering er kernen i stipladsmodellen således, at reguleringen og emissionsberegningerne tager afsæt i produktionsarealets størrelse frem for antallet af dyr, vægt, ydelse, produktion m.v., og at ammoniakemissionen fra en stald m.v. er relativt konstant, uanset betydelige produktivitetsudsving.*

Produktionsareal defineres i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 2, nr. 4 som det areal i fast placerede husdyranlæg, hvorpå dyrene kan opholde sig og har mulighed for at afsætte gødning, og som dyrene ikke kun har kortvarig adgang til. Bilag 3, pkt. C, opregner de arealtyper, der skal medregnes (sti-, boks- og burarealer, dybstrøelsesarealer, verandaer, løbegårde, permanente læskure, kalvehytter, arealer med malkerobotter), og dem der kan, men ikke skal medregnes (service- og gangarealer, udleveringsrum til svin, opmarcharealer ved malkning). Servicerum, foderborde og stiadskillelser medregnes ikke, og der kan ikke fastlægges produktionsareal for ikke fast placerede anlæg som mobile stalde og flytbare læskure.

Afgrænsningen er praktisk vigtig, fordi den afgør, om der overhovedet er tale om et husdyrbrug. I 19/03513 havde kommunen anset en stald, som et slagteri ville bruge som "nødstald" ca. én gang om måneden, for sammenlignelig med et udleveringsrum og dermed ikke som produktionsareal. Nævnet var uenig:

> *Nævnet fandt, at arealet var et sted, hvor dyrene kunne stå, gå og ligge i et fast placeret husdyranlæg [...] Det var ikke afgørende, om der faktisk blev afsat gødning.*

Da dyrene kunne opholde sig i stalden i op til 72 timer ad gangen, var der ikke tale om kortvarig adgang, og arealet skulle medregnes. Nævnet henviste til, at afgørelsen var i overensstemmelse med Miljøstyrelsens husdyrvejledning, som også regner sygestalde og bufferstalde som produktionsareal.

Produktionsarealets størrelse er også afgørende for vilkårsfastsættelsen. Efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 45, stk. 1, nr. 1 skal enhver godkendelse og tilladelse indeholde vilkår om produktionsarealets størrelse i m² med angivelse af dyrearter, dyretyper, staldsystemer og teknologi. I 20/06875 og 20/06882 påtalte nævnet, at en forøgelse af produktionsarealet i en farestald med 70 m² fejlagtigt var behandlet som andet end en udvidelse af staldarealet.

At reguleringen er arealbaseret betyder ikke, at der ikke skal ses på den faktiske indretning. I 20/09136 blev en godkendelse ophævet, fordi det faktiske staldsystem i en karantænestald (fulddrænet gulv) ikke svarede til det, der var lagt til grund, og fordi 6 m² ornestiareal med fulddrænet gulv skulle indgå som "nyt, inklusiv renoveret, staldafsnit", da gulvtypen blev ændret.

LOV Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 2 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 22 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 45, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav 15.06.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om midlertidig opstaldning af slagtesvin 09.01.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning 24.09.2021

§ 3 Hvornår udløser en udvidelse eller ændring et nyt godkendelses- eller tilladelseskrav

Godkendte husdyrbrug må efter husdyrbrugloven § 16 a, stk. 4 ikke udvides eller ændres på en måde, der kan indebære forøget forurening eller andre virkninger på miljøet, uden ny godkendelse. Den tilsvarende regel for tilladte brug findes i § 16 b, stk. 2. Overskrides godkendelsesgrænserne ved udvidelsen, skifter sagen spor: et § 16 b-brug, der vokser over grænserne i § 16 a, stk. 1 eller 2, skal godkendes, jf. § 16 a, stk. 3, og et brug godkendt efter stk. 1, der passerer IE-grænserne, skal godkendes efter stk. 2.

Mellem den fri drift og det fulde godkendelsesforløb ligger anmeldeordningerne i bekendtgørelsens kapitel 3, hvor kommunen efter § 21, stk. 4 inden for 2 måneder træffer afgørelse om, at det anmeldte kan bringes til udførelse, eller at det kræver godkendelse eller tilladelse. Ordningen for skift mellem dyretyper, staldsystemer og miljøteknologi i eksisterende staldafsnit findes i § 20, der bl.a. betinger, at lugt- og ammoniakemissionen fra bruget ikke forøges, og at ammoniakdepositionen kun må forøges på kategori 1- og 2-natur, hvis den samlede deposition inklusive det anmeldte ikke overstiger 50 pct. af den maksimale deposition.

Nævnets prøvelse i anmeldesager er snæver. I 20/09524 og 20/09525 stadfæstede nævnet, at et skift fra 165 malkekøer og 40 kalve til 122 ammekøer og flere kvier – en reduktion fra 248,43 til 146,51 dyreenheder – kunne gennemføres efter anmeldelse uden ny godkendelse. Nævnet bemærkede udtrykkeligt, at forhold som støj, lugt og transport ikke indgår i vurderingen under denne anmeldeordning, fordi ordningens egne betingelser skal sikre, at der ikke sker væsentlig miljøpåvirkning, og at naboerne derfor heller ikke skulle partshøres efter forvaltningsloven § 19.

Anmeldeordningen forudsætter dog en korrekt fastlagt nudrift. I NMK-134-00115 og den genoptagne NMK-134-00120 ophævede nævnet en afgørelse om ikke-godkendelsespligt, fordi der var indtrådt delvist kontinuitetsbrud: soholdet var reduceret med ca. 24 pct. og smågriseproduktionen med ca. 32 pct. i den treårige periode forud for kommunens afgørelse. Nævnet skelnede mellem naturlige produktionsudsving (en afvigelse på 36 slagtesvin ud af 9.247 var uden betydning) og væsentlige afvigelser, der udløser bortfald. Med den korrigerede nudrift viste genberegningen forøget lugt- og ammoniakemission, og anmeldeordningens betingelser var derfor ikke opfyldt.

En ændring af projektet under klagesagen kan derimod repareres uden hjemvisning. I 24/00078 stadfæstede nævnet en godkendelse med ændrede vilkår efter at ansøger havde tilpasset projektet som følge af en konstateret fejl i BAT-beregningen; tilsvarende i 20/07403, hvor ansøger indskrænkede projektet til slagtesvin, da det ansøgte staldkoncept ikke var optaget på teknologilisten til den ansøgte flexgruppe.

LOV Husdyrbrugloven § 16a, stk. 3, 4 · Husdyrbrugloven § 16b, stk. 2 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 20 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 21, stk. 4

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til svinebrug efter projekttilpasning og fejl i BAT-beregning 02.07.2025

	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til udvidelse af et husdyrbrug i Sorø	31.10.2022
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Skift fra malkekøer til ammekøer og kvier krævede ikke ny godkendelse	08.03.2021
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Genoptagelse af afgørelse om anmeldelse af skift mellem dyretyper	18.05.2018
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om skift af dyretype på svinebrug	29.05.2017

§ 4 Ét husdyrbrug eller flere: samlet godkendelse efter § 16 c og samlet vurdering af anlæg på samme ejendom

Efter husdyrbrugloven § 16 c, stk. 1 skal to husdyrbrug godkendes eller tillades samlet, hvis de er forureningsmæssigt og teknisk eller driftsmæssigt forbundne. Bestemmelsen er central, fordi opsplitning ellers kunne holde begge brug under godkendelsestærsklerne og gøre en samlet miljøvurdering umulig.

Den ledende afgørelse er 20/11190, hvor et flertal fandt alle tre kriterier opfyldt for to kvægbrug med 300 meters afstand. Teknisk forbundethed forelå, fordi foder- og ensilageopbevaringsanlægget på den ene ejendom blev brugt til begge brug, maskiner blev delt, det ene brug anvendte en gyllebeholder på den anden ejendom via rørforbindelse, og der var fælles personalefaciliteter. Forureningsmæssig forbundethed forelå, fordi lugtkonsekvenszonerne på 360 m og 565 m overlappede, flere beboelser lå inden for begge zoner, og ammoniakudledningen fra begge anlæg påvirkede den samme mose. Driftsmæssig forbundethed forelå ved fælles ejer, fælles CVR-nr., foderproduktion til begge brug, flytning af dyr mellem brugene og fælles personale. Nævnet lagde vægt på, at brugene var

> *så nært forbundne og har et sådant produktionsfællesskab, at det reelt ikke er muligt at beregne og vurdere miljøpåvirkningerne for hvert anlæg for sig.*

Selv hvor § 16 c ikke er i spil, skal flere anlæg på **samme** ejendom vurderes samlet, jf. husdyrbrugslovens definition af husdyrbrug som anlæg "som ligger på samme ejendom". I 19/00713 ophævede nævnet en godkendelse, fordi kommunen – trods sammatrikulering – havde vurderet to anlæg med 2,9 km indbyrdes afstand hver for sig i forhold til forureningsparametre og BAT-krav. Kommunen skulle foretage én samlet beregning af den vejledende emissionsgrænseværdi og den faktiske ammoniakemission og derefter vurdere ammoniakreducerende teknologi for bruget som helhed. Samme princip førte til ophævelse i 22/05340, hvor kommunen ikke havde inddraget et husdyranlæg på en anden adresse, der lå på samme samlede faste ejendom.

Kravet om helhedsvurdering rækker videre end til husdyrhold. I 23/09901 blev en godkendelse af et IE-svinebrug ophævet, fordi kommunen havde undladt at vurdere de kumulative miljøpåvirkninger fra en samtidig råstofindvinding på samme ejendom under samme CVR-nummer.

LOV Husdyrbrugloven § 3, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 16c, stk. 1 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 42

PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding	01.07.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøtilladelse til husdyrbrug på Orø grundet manglende samlet vurdering af ejendommens anlæg	15.05.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøtilladelse til kvægbrug ophævet grundet samdrift mellem to husdyrbrug	21.12.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug ophæves og hjemvises grundet manglende samlet vurdering af anlæg 29.10.2021

§ 5 Vilkårsfastsættelsen efter § 27 og det obligatoriske BAT-vilkår

En godkendelse eller tilladelse efter §§ 16 a eller 16 b skal efter husdyrbrugloven § 27, stk. 1 indeholde vilkår om husdyrbrugets indretning og drift, herunder om den egenkontrol, som den driftsansvarlige selv skal foretage, samt om opførelse af bebyggelse. Efter § 27, stk. 2 skal kommunalbestyrelsen fastsætte vilkår, der sikrer reduktion af ammoniakemissionen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik, hvis emissionen overstiger 750 kg NH3-N pr. år.

De konkrete vilkårskrav udmøntes i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 45, stk. 1, der opregner seks obligatoriske vilkårstyper for alle godkendelser og tilladelser og yderligere syv for IE-husdyrbrug (bl.a. om grænseværdier, regelmæssig vedligeholdelse og overvågning, ophørsforanstaltninger og begrænsning af farlige stoffer). BAT-kravet beregnes efter § 26 pr. m² produktionsareal ud fra tabel 4 (nye og renoverede staldafsnit) og tabel 5 (eksisterende staldafsnit) i bilag 3, og kommunen kan efter § 26, stk. 5 i særlige tilfælde fravige kravene, hvis ansøgeren godtgør, at de konkret ikke er proportionale som følge af den eksisterende indretning og drift.

Det gennemgående ophævelsesgrundlag er fejl i BAT-beregningen. I 20/09136 viste nævnets scenarieberegning, at emissionsgrænseværdien ville være overskredet med 179 kg N/år ved korrekt angivelse af staldsystemet, og nævnet fandt det en væsentlig retlig mangel, at kommunen ikke havde foretaget

> *en konkret og individuel vurdering af, hvad der teknologisk og økonomisk er muligt på husdyrbruget for at overholde BAT-kravet.*

Samme mønster ses i 22/08233, hvor nævnet skærpede vilkårene om gyllekøling efter en fejlbehæftet beregning, og i 24/00078. I 20/06875 og 20/06882 skulle tidligere fastsatte vilkår om gyllekøling og fast overdækning medtages i BAT-kravet.

Omvendt sætter reglerne en grænse for, hvor meget kommunen kan låse den enkelte teknologi fast. I 21/09131 havde kommunen fastholdt vilkår om gylleforsuring i begge stalde og overdækning af alle tre gyllebeholdere. Nævnet fandt, at genberegningen af BAT-kravet skulle ske uden inddragelse af den gamle stalds gylleforsuring og den gamle gyllebeholders overdækning, fordi disse tiltag ikke oprindelig var fastsat for at imødekomme kravet om maksimal emission ved BAT, men var frivillig overimplementering. Kravet om fast overdækning blev begrænset til to beholdere, vilkåret om syrebehandling til én stald, og egenkontrolvilkåret blev ophævet helt – for en § 16 a-godkendelse skal ikke indeholde detailvilkår om driften af en miljøteknologi, der er optaget på Miljøstyrelsens teknologiliste og reguleret i bekendtgørelsens bilag 4. Tilsynet med bilagets krav påhviler herefter kommunen som tilsynsmyndighed.

Anvendes teknologi, som **ikke** er på teknologilisten, kan effekten kun fradrages, hvis kommunen samtidig fastsætter vilkår efter § 45, stk. 1, nr. 3 om fremlæggelse af en udtalelse fra Miljøstyrelsen og dokumentation for effekten senest fire år efter ibrugtagning. At en teknologi senere fjernes fra listen, rammer derimod ikke en allerede meddelt godkendelse; i 18/05156 afviste nævnet genoptagelse med henvisning til, at luftrensningsanlægget var på listen på afgørelsestidspunktet, og vejledte i stedet om muligheden for at ansøge om skift til anden miljøteknologi.

Vilkår skal være tilstrækkeligt begrundede. I 23/03993 ophævede nævnet en § 16 b-tilladelse alene på grund af et vilkår om forbud mod udendørs belysning ved ridebaner: kommunen havde hverken angivet

hovedhensynene bag skønnet eller vurderet, om mindre indgribende vilkår kunne imødegå de landskabelige hensyn, jf. forvaltningsloven § 24, stk. 1.

LOV Forvaltningsloven § 24, stk. 1 | Husdyrbrugloven § 27, stk. 1, 2 | Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 26 | Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 45, stk. 1

PRAKSIS

- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til svinebrug efter projekttilpasning og fejl i BAT-beregning — 02.07.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse og hjemvisning af miljøtilladelse til husdyrbrug grundet mangelfuld begrundelse for belysningsforbud — 28.02.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til udvidelse af et svinebrug i Herning — 18.12.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse af svinebrug - Vilkår om gylleforsuring og overdækning af gyllebeholdere — 14.04.2023
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav — 15.06.2022
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning — 24.09.2021
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse til svineproduktion efter teknologifjernelse fra liste — 06.11.2018

§ 6 Beskyttelsesniveauet for ammoniak: kategori 1-, 2- og 3-natur

Kommunen kan efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 25, stk. 1 ikke godkende eller tillade et projekt, der kan indebære væsentlig virkning på miljøet, som ikke kan imødegås med vilkår. Efter § 25, stk. 2 anses virkningen **i alle tilfælde** for væsentlig, hvis beskyttelsesniveauet for ammoniak (§§ 26-31 og bilag 3, pkt. A) eller for lugt (§§ 32-34 og bilag 3, pkt. B) ikke kan overholdes. Der er dermed ikke plads til en afvejning, når grænserne overskrides.

Beskyttelsesniveauet for ammoniak er gradueret efter naturens kategori, jf. definitionerne i § 2, nr. 1-3:

Naturkategori	Krav	Hjemmel
Kategori 1 (ammoniakfølsom Natura 2000-natur i udpegningsgrundlaget samt heder og overdrev i Natura 2000)	Totaldeposition maks. 0,2 / 0,4 / 0,7 kg N/ha/år afhængigt af antal husdyrbrug i nærheden	§ 27
Kategori 2 (ammoniakfølsomme naturtyper uden for Natura 2000, bl.a. større heder, overdrev og moser)	Totaldeposition maks. 1,0 kg N/ha/år	§ 28
Kategori 3 (øvrig ammoniakfølsom § 3-natur og ammoniakfølsom skov)	Kommunen **vurderer**, om der skal stilles krav til merdeposition; kravet kan ikke sættes under 1,0 kg N/ha/år	§ 30, jf. § 45, stk. 2-5

For kategori 1- og 2-natur er kravene absolutte. I 18/04872 blev et tillæg til en miljøgodkendelse ophævet, fordi et overdrev øst for bruget først var blevet registreret i Danmarks Miljøportal efter kommunens afgørelse. Nævnets egne beregninger viste en totaldeposition på op til 4,7 kg N/ha/år mod grænsen på 1,0 kg N/ha/år, og der var derfor ingen hjemmel til at godkende udvidelsen. I 25/01825 blev en revurdering ophævet, fordi et mindre naturareal, der var registreret som kategori 3-natur, reelt var funktionelt sammenhængende med et tilstødende kategori 2-overdrev – hvorved det samlede naturområde var større og lå tættere på staldanlægget end forudsat:

> *Beregningen af ammoniakdepositionen fra husdyrbruget til nærmeste kategori 2-natur er dermed ikke korrekt.*

Samme afgørelse fastslår, at afgræsning kun kan inddrages ved fastsættelse af totaldepositionskravet for **kategori 1**-natur, jf. § 29, stk. 2, ikke for kategori 2-natur.

For kategori 3-natur er kravet en pligt til at vurdere – og det er her, kommunerne oftest fejler. Nævnets praksis går ud på, at bekendtgørelsens beskyttelsesniveau skal forstås og administreres i lyset af naturbeskyttelsesloven § 3 og § 65, stk. 3: der er som udgangspunkt ikke tale om en tilstandsændring, hvis den samlede ammoniakpåvirkning (totaldeposition inklusive merdeposition plus baggrundsbelastning) ligger inden for eller under et konkret fastsat tålegrænseinterval, mens der er tale om en tilstandsændring, hvis den øvre tålegrænse overskrides.

Det forudsætter, at naturtypen først identificeres. I 21/14053 havde kommunen fastsat en tålegrænse på ca. 20 kg N/ha/år for en mose uden at afgøre, hvilken mosetype der var tale om. Nævnet redegjorde for, at moser generelt har et tålegrænseinterval på 5-30 kg N/ha/år – højmose 5-10, hængesæk/tørvelavninger 10-15, fattigkær og hedemoser 10-20, kalkrige moser, væld og rigkær 15-30 – og at den samlede belastning på 18,7 kg N/ha/år ville overskride den øvre tålegrænse for flere af typerne:

> *Nævnet bemærker i den forbindelse, at nævnet ud fra de foreliggende oplysninger om moseområdet – herunder særligt moseområdets størrelse, at moseområdet er lavtliggende og kommunens registreringer af visse stjernearter samt en kvælstoffølsom art – ikke kan afvise, at der i området forekommer bl.a. kalkrig mose og/eller kær, hvor en del af det generelle tålegrænseinterval er lavere end 18,7 kg N pr. ha pr. år.*

Tilsvarende blev godkendelser ophævet i 20/06875 og 20/06882 og 20/01103 og 20/01104, hvor kommunerne havde nøjedes med at konstatere, at den samlede belastning lå inden for det generelle tålegrænseinterval for skove på 10-20 kg N/ha/år, uden at fastsætte et konkret interval for den pågældende skov. En skov er ammoniakfølsom kategori 3-natur, hvis der har været skov på arealet i størrelsesordenen mere end ca. 200 år, hvis skoven er groet frem af sig selv på et naturareal, eller hvis der forekommer naturskovsindikerende eller gammelskovsarter.

I 23/03716 havde kommunen slet ikke beregnet depositionen til en skov 230 m øst for bruget. Efter nævnets anmodning bekræftede kommunen, at skoven var ammoniakfølsom med en tålegrænse på 11 kg N/ha/år, og at merdepositionen ville være 3,6 kg N/ha/år ved en baggrundsbelastning på 13,7 kg N/ha/år:

> *Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at det er en væsentlig mangel ved den påklagede afgørelse, at Favrskov Kommune ikke har fastsat vilkår, der i tilstrækkelig grad sikrer, at der ikke med projektet sker en væsentlig påvirkning af skoven øst for husdyrbruget. Nævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at merdepositionen til skoven ifølge kommunen vil overskride 1 kg N pr. ha pr. år, og at den af kommunen fastsatte tålegrænse for skoven på 11 kg N pr. ha pr. år allerede er overskredet med baggrundsbelastningen.*

Endelig skal kommunen efter § 45, stk. 7 meddele afslag, hvis skade på et internationalt naturbeskyttelsesområde ikke kan forhindres – uanset at beskyttelsesniveauet i §§ 27-31 er overholdt. Denne regel udmønter forsigtighedsstandarden i habitatdirektivet.

LOV Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 25, stk. 1, 2 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 27 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 28 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 29 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 30 · Naturbeskyttelsesloven § 3

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	23.03.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug på [Adresse 1], 8370 Hadsten	07.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning	24.09.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug	10.03.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse af kvægbrug - ammoniakpåvirkning af natur	25.08.2020

§ 7 Merdeposition, nudrift og 8-årsdrift – beregningens tre referencepunkter

Beregningen af ammoniakdeposition foretages efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 31, stk. 1 fra centrum af hvert enkelt staldafsnit og gødningsopbevaringsanlæg med sprednings- og afsætningsmodeller udarbejdet af Aarhus Universitet – standardafsætningskurver baseret på OML-DEP-modellen. Merdeposition beregnes efter § 31, stk. 2 som forskellen mellem depositionen i ansøgt drift og depositionen i **såvel** nudrift **som** 8 års-drift. Nudriften er den hidtil lovlige drift i henhold til bindende krav i meddelte godkendelser, tilladelser og anmeldelser, der er udnyttet og ikke efterfølgende er bortfaldet, jf. § 31, stk. 3. 8 års-driften er brugets lovlige drift for 8 år siden, jf. § 31, stk. 6. Både nudrift og 8 års-drift beregnes med de emissionsfaktorer, der gælder på afgørelsestidspunktet.

Den praktisk vigtigste afgrænsning er, hvad der må indgå i nudriften. I 21/04350 havde Vejen Kommune lagt til grund, at stald- og gødningsanlæg, der var godkendt i 2016 men aldrig opført, indgik i nudriften – hvilket gav en beregnet merbelastning på 0,0 kg N. Nævnet konstaterede ud fra luftfoto, at byggeriet hverken var afsluttet eller igangsat, og fastslog princippet:

> *Produktionsarealet fra godkendte, men endnu ikke opførte anlæg, skal i stedet indgå som ansøgt drift ved en ny miljøgodkendelse, uanset om udnyttelsesfristen fra den tidligere godkendelse er udløbet.*

Efter § 31, stk. 4 skal nudrift og ansøgt drift fastlægges ens, hvis ansøgningen indebærer, at produktionsretten i et staldafsnit begrænses – man kan altså ikke "høste" en fiktiv reduktion. Undtagelsen i § 31, stk. 5 kræver, at ansøgeren **dokumenterer**, at der faktisk har været den dyretype eller det staldsystem med den højere emission, som godkendelsen giver mulighed for, eller at produktionsarealet faktisk har været driftsmæssigt udnyttet med mindst 50 pct. af det mulige.

Beregningens tekniske forudsætninger prøves indgående. Nævnets afgørelser opstiller navnlig følgende krav:

- **Baggrundsbelastningen** skal beregnes på grid-niveau som et gennemsnit af de tre år forud for kommunens afgørelse – ikke som kommunalt gennemsnit (21/14053, 20/06875 og 20/06882, 20/01103 og 20/01104).
- **Den samlede ammoniakbelastning** beregnes som summen af totaldepositionen (inklusive merdepositionen) og baggrundsbelastningen.
- **Ruheden** for natur og opland skal fastlægges korrekt. I 23/02691 havde kommunen sat oplandets ruhed til landbrug; nævnet fandt ud fra luftfotos og vilkårene om beplantning, at ruheden i stedet skulle være ringe vegetation, da oplandet hovedsageligt var uden læhegn, buske, træer og bygninger. Efter genberegning og flytning af det fejlplacerede beregningspunkt steg merdepositionen fra 1,0 til **1,3 kg N/ha/år**, hvilket udløste vurderingspligten efter § 30.
- **Beregningspunkterne** skal placeres i de nærmeste punkter i naturen, og der kan kræves supplerende punkter i store, langstrakte og forskelligartede naturarealer (21/14053).
- **Afkasthøjde og emissionsfaktorer** skal svare til de faktiske forhold; i 21/14053 skulle afkasthøjden i naturligt ventilerede kvægstalde som udgangspunkt sættes til 3 m, og emissionsfaktoren for sengestald med spalter rettes fra 1,34 til 1,16 kg NH3-N pr. m² pr. år.

Ny faktuel viden, der fremkommer efter kommunens afgørelse, skal lægges til grund af nævnet. Det følger af Højesterets dom i BS-17556/2019-HJR, hvor klagenævnet lovligt havde inddraget ny viden om lugtgener fra mink, der blev offentliggjort efter kommunens godkendelse, men før rekursafgørelsen. Samme princip anvendes på ammoniakområdet – fx i 19/00713, hvor Miljøstyrelsens nye dokumentation for, at spalteskraber ikke har effekt på ammoniakfordampning, skulle lægges til grund ved den fornyede behandling.

LOV Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 22 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 30 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 31, stk. 1-7

PRAKSIS

Højesteret · Højesterets dom om inddragelse af ny faktisk viden under administrativ rekurs vedrørende miljøgodkendelse af minkfarm	03.01.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til etablering af et svinebrug	10.09.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - Vejen Kommune	19.09.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug ophæves og hjemvises grundet manglende samlet vurdering af anlæg	29.10.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning	24.09.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug	10.03.2021

§ 8 Lugtbeskyttelsesniveauet: geneniveauer, FMK-modellen og forholdet til OML-beregning

Lugtgeneniveauerne fremgår af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 32 og er gradueret efter omgivelsernes karakter:

Område	Miljøstyrelsens lugtmodel	FMK-modellen
Byzone, sommerhusområde og områder i landzone udlagt til bolig m.v. efter husdyrbrugloven § 6, stk. 1, nr. 1	5 OU_E/m³	1 LE/m³
Lokalplanlagte områder i landzone efter § 6, stk. 1, nr. 2 samt samlet bebyggelse (mere end 6 beboelsesbygninger uden landbrugspligt inden for 200 m)	7 OU_E/m³	3 LE/m³
Beboelsesbygninger på ejendomme uden landbrugspligt, som ikke ejes af den driftsansvarlige	15 OU_E/m³	10 LE/m³

Geneafstanden beregnes efter § 33, og geneafstanden må ikke være længere end den vægtede gennemsnitsafstand. Beregningen sker efter **både** Miljøstyrelsens lugtmodel og FMK-modellen, og den længste af de to afstande er afgørende. § 34 giver adgang til konkret at fravige geneniveauerne, hvis den vægtede gennemsnitsafstand er mere end 50 pct. af geneafstanden for alle staldkombinationer, og lugtemissionen i det enkelte staldafsnit ikke forøges.

To afgørelser illustrerer, hvor let en lugtberegning kan vælte en godkendelse. I 22/04608 havde Viborg Kommune anset en nærliggende beboelse for en landbrugsejendom og derfor holdt den uden for beregningen af samlet bebyggelse. Nævnet konstaterede, at ejendommen ikke længere var registreret som landbrugsejendom, og at beboelsen derfor skulle indgå. Scenarieberegningen gav en korrigeret geneafstand på 691,3 m mod en vægtet gennemsnitsafstand på 634,3 m – geneafstanden var altså ikke overholdt. Nævnet bemærkede samtidig, at der ikke findes lugtreducerende teknologi til slagtekyllingestalde, hvorfor overskridelsen ikke kunne afhjælpes med vilkår, og der derfor **ikke kunne meddeles godkendelse** til projektet som ansøgt.

I 22/01066 havde kommunen alene beregnet til én adresse i det nærmeste område i landzone. Nævnet fastslog, at der var tale om et lokalplanlagt område, og at geneniveauet gælder for hele området:

> *I forhold til beregningen til nærmeste lokalplanlagte område i landzone, jf. husdyrbruglovens § 6, stk. 1, nr. 2, er det nævnets opfattelse, at geneniveauet på 7 OUE pr. m3 og 3 LE pr. m3 skal overholdes i forhold til hele området og ikke kun f.eks. beboelsesbygninger, som findes i området.*

Samme afgørelse afklarer forholdet mellem FMK-modellen og en konkret OML-beregning. Ansøger havde erstattet den standardiserede beregning med en OML-beregning, som kommunen lagde til grund. Nævnet udtalte:

> *Det er således nævnets opfattelse, at FMK-modellen fastsætter beskyttelsesniveauet i tilfælde, hvor en konkret OML-beregning viser en kortere geneafstand end beregnet efter FMK-modellen, medmindre der er meget afvigende ventilationsforhold i forhold til almindelig praksis.*

Kommunen havde slet ikke vurderet, om der forelå meget afvigende ventilationsforhold, og geneafstanden efter FMK-modellen (412 m) og Miljøstyrelsens lugtmodel (719 m) oversteg den vægtede gennemsnitsafstand på 399 m. Den manglende overholdelse var en væsentlig retlig mangel.

At lugtkriterierne overholdes, udelukker ikke supplerende vilkår. Nævnet indsætter rutinemæssigt et vilkår om, at der til stadighed skal være god staldhygiejne, herunder at stalde og fodringsanlæg holdes rene – se bl.a. 25/03910, 25/03890, NMK-132-00800 og 19/01334 og 19/04764.

Uden for godkendelses- og tilladelsessituationen er lugtgener et tilsyns- og påbudsspørgsmål. I 18/07813 og NMK-135-00044 anerkendte nævnet, at geneniveauerne kan indgå i vurderingen af eksisterende brug, men understregede, at det skal ske under hensyntagen til proportionalitetsprincippet og med stor vægt på konkrete lugtobservationer efter sniffermetoden – og at beboere i landzone som udgangspunkt må acceptere visse ulemper, fordi landzonen er landbrugets erhvervsområde. Under den tidligere dyreenhedsbaserede ordning blev lugtkriteriet på tilsvarende vis afgørende i NMK-132-00769, hvor nævnets egne beregninger viste overskridelser i flere punkter i et lokalplanområde, og hvor det blev slået fast, at lugtgenekriteriet skal overholdes i **alle** punkter, der falder under kategorien samlet bebyggelse.

LOV Husdyrbrugloven § 6, stk. 1 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 32 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 33 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 34

PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljøtilladelse til udvidelse af kvægbrug i Middelfart stadfæstet med tilføjelse af vilkår om staldhygiejne	26.03.2026
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm	14.04.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - ophævelse og hjemvisning	10.01.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug	07.01.2022
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over afgørelse om lugtgener fra husdyrbrug	24.10.2019
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om lugtgener fra husdyrbrug	17.01.2018
	Planklagenævnet · Miljøgodkendelse af kvægproduktion - afstandskrav og lugtgener	20.12.2016

§ 9 Placering, landskabelige værdier og de øvrige gener

Ud over ammoniak og lugt skal kommunen efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 42, stk. 1 vurdere, om projektet kan indebære væsentlig virkning på miljøet i forhold til landskabelige værdier, natur, jord, grundvand og overfladevand samt lugt-, støj-, rystelses-, støv-, flue-, transport- og lysgener, uhygiejniske forhold og affaldsproduktion. Vurderingen skal efter § 42, stk. 2 inddrage alle etableringer, udvidelser og ændringer, der er godkendt, tilladt eller afgjort efter anmeldelse inden for de seneste 8 år, og ved ny bebyggelse skal det efter § 42, stk. 3 indgå, om byggeriet er erhvervsmæssigt nødvendigt for ejendommens drift som landbrugsejendom.

Ny bebyggelse skal efter § 24, stk. 1 placeres i tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, medmindre der foreligger en særlig begrundelse. Anlæg til opbevaring af flydende husdyrgødning kan dog efter § 24, stk. 2 placeres på en af hensyn til markdriften ønsket placering, medmindre væsentlige hensyn til omgivelserne afgørende taler imod.

Nævnets prøvelse af den landskabelige vurdering er reel, men går begge veje. I 19/00748 fandt nævnet ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af, at en ny kostald var erhvervsmæssigt nødvendig og placeret i tilknytning til eksisterende bebyggelse, men indsatte som forudsætning for den landskabelige vurdering et vilkår om, at stalden skulle opføres i samme højde, stil og materialer som den eksisterende bebyggelse. Nævnet bemærkede samtidig, at kystnærhedszonen ikke er en forbudszone, men et område med særlige planlægningskrav, og at den integrerede myndighedsbehandling under husdyrbrugloven varetager hensyn fra VVM-direktivet, habitatdirektivet og IE-direktivet samt planlovens landzoneregler.

Omvendt kan et afslag være for restriktivt. I 24/01260 ophævede nævnet Skanderborg Kommunes afslag på en § 16 b-tilladelse til en rundbuehal og en servicebygning med kyllingestald nær Lyngbygård Ådal:

> *Miljø- og Fødevareklagenævnets samlede vurdering, at byggeriet ikke er i strid med de landskabelige hensyn... Nævnet har ved vurderingen særligt lagt vægt på det ansøgtes beskedne omfang og den ansøgte placering på ejendommen, byggeriet vurderes ikke at ville forringe oplevelsen af Lyngbygård Ådal.*

Nævnet lagde vægt på det naturlige terrænfald og eksisterende 10-16 m høj poppel- og fyrbevoksning omkring den 6,5 m høje bygning, og på at de resterende gener kunne imødegås med vilkår om supplerende beplantning.

Årsag til ophævelse er også utilstrækkelig vurdering af de øvrige gener. I 22/16118, 22/16119 blev en § 16 b-tilladelse ophævet, fordi støjvurderingen af udegående fjerkræ var baseret på et væsentligt mindre dyretal end den tilladte produktion. I 18/05081 blev en godkendelse til 36.000 årshøns ophævet, fordi ansøgningen manglede de foreskrevne oplysninger om interne transportveje og til- og frakørselsforhold, og kommunen ikke havde vurderet, om til- og frakørsel kunne ske uden væsentlige gener – særligt kritisabelt ved et barmarksprojekt, hvor indretningen frit kunne tilrettelægges.

Støjvilkår korrigeres rutinemæssigt til Miljøstyrelsens vejledende grænseværdier med korrekte referencetidsrum, jf. 19/00748 og 20/07403, hvor kommunens vilkår var for lempelige. I 22/08233 indsatte nævnet tillige et selvstændigt vilkår om lavfrekvent støj. Vilkår om transport på **offentlig vej** ligger derimod uden for husdyrbruglovens hjemmel; i NMK-132-00839 ophævede nævnet et vilkår om, at 25 pct. af gødningstransporterne skulle ske uden om en landsby, mens et vilkår om, at transport ikke må ske på lør-, søn- og helligdage, kunne opretholdes i ændret form.

Afstandskravene i husdyrbrugloven § 6 (50 m til byzone, sommerhusområde, lokalplanlagt boligområde og nabobeboelse) og § 7 (10 m til nærmere bestemte ammoniakfølsomme naturtyper) er absolutte forbudszoner. I 22/01066 skulle kommunen ved den fornyede behandling tage stilling til, at en allerede opført klimastald ikke overholdt afstandskravene, og at der ikke var meddelt dispensation.

LOV `Husdyrbrugloven § 6, stk. 1` `Husdyrbrugloven § 7, stk. 1` `Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 24, stk. 1, 2` `Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 42, stk. 1-3`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afslag på miljøtilladelse til husdyrbrug grundet landskabelige vurderinger	10.10.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til ændring og udvidelse af et husdyrbrug	14.02.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til udvidelse af et svinebrug i Herning	18.12.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - ophævelse og hjemvisning	10.01.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til udvidelse af et husdyrbrug i Sorø	31.10.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til udvidelse af kvægbrug stadfæstes med ændringer	16.04.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til etablering af økologisk konsumægproduktion	09.04.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af økologisk ægproduktion	22.09.2017

§ 10 Bortfald og kontinuitetsbrud efter § 59 a – 6-årsfristen og 25/50-pct.-tærsklerne

En godkendelse eller tilladelse efter §§ 16 a eller 16 b bortfalder efter husdyrbrugloven § 59 a, stk. 1, hvis den ikke er udnyttet inden 6 år efter meddelelsen – og bortfalder for den del, der ikke er udnyttet. Nævnet oplyser rutinemæssigt om denne frist i sine stadfæstelser, jf. bl.a. 19/00748 og 21/09131, hvor fristen regnes fra nævnets afgørelse.

Efter § 59 a, stk. 2 bortfalder en udnyttet godkendelse eller tilladelse delvist, hvis den efterfølgende ikke har været helt eller delvis udnyttet i 3 på hinanden følgende år. Bestemmelsen indeholder to kvantitative tærskler:

- Udnyttelse anses for at foreligge, når mindst **25 pct.** af det tilladte eller godkendte produktionsareal udnyttes driftsmæssigt.
- Driftsmæssig udnyttelse betyder, at der på det pågældende produktionsareal mindst produceres **50 pct.** af det mulige inden for rammerne af dyrevelfærdskrav eller andre relevante krav.

De tilsvarende regler for ældre afgørelser, tilladelser efter §§ 10-12 i den tidligere husdyrgodkendelseslov og godkendelser efter miljøbeskyttelseslovens § 33 findes i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 62 (6-årsfristen) og § 64 (3-årsreglen). Hvor der ikke er fastsat et produktionsareal, anses afgørelsen efter § 64, stk. 3 for driftsmæssigt udnyttet, når der produceres mindst 25 pct. af det tilladte eller godkendte omregnet til dyreenheder.

Udnyttelsesbegrebet er blevet præciseret i praksis. I NMK-132-00831 var der inden fristens udløb iværksat opførelse af en ensilageplads og en gyllebeholder, men ikke af den fritliggende stald med tilhørende gyllebeholder og maskinhus. Nævnet fandt, at den påbegyndte udnyttelse ikke var fortsat og færdiggjort i et rimeligt tempo, at godkendelsen fra 2009 derfor måtte anses for bortfaldet, og at det var en væsentlig mangel at meddele det nye projekt som et tillæg – hele husdyrbruget skulle i stedet have en ny samlet godkendelse. Bekendtgørelsen fastslår i dag udtrykkeligt, at en godkendelse vedrørende byggeri anses for udnyttet, når byggeriet faktisk er afsluttet, jf. den regel nævnet anvendte i 21/04350.

Delvist kontinuitetsbrud beregnes for hver dyregruppe for sig og med skelnen mellem naturlige produktionsudsving og væsentlige afvigelser. I NMK-134-00120 fandt nævnet efter fornyet behandling, at en afvigelse på 36 slagtesvin ud af 9.247 var et naturligt udsving, mens en reduktion på ca. 32 pct. for smågrise og ca. 24 pct. for søer var væsentlige afvigelser, der udløste delvist bortfald. Nævnet opgjorde herefter den lovlige produktion til 381 årssøer, 9.340 smågrise og 9.247 slagtesvin. Afgørelsen viser samtidig, at nævnet har pligt til at genoptage, når det selv erkender, at en anden opgørelsesmetode kunne have ført til et mere gunstigt resultat for anmelderen.

Bortfald spiller direkte ind i nudriftsberegningen, jf. § 31, stk. 3, der udtrykkeligt henviser til § 64 og til § 59 a, stk. 2. I 21/04350 hjemviste nævnet netop med den bemærkning, at det ikke havde taget stilling til, om der var indtrådt kontinuitetsbrud – den vurdering påhvilede kommunen ved den fornyede behandling.

For virksomheder uden for husdyrbrugloven gælder et andet kriterium: efter miljøbeskyttelsesloven § 78 a kræves fuldstændigt ophør i tre år, hvilket nævnet lagde til grund i 20/09524 og 20/09525, hvor en produktionspause på 17 måneder ikke medførte bortfald.

LOV Husdyrbrugloven § 59a, stk. 1, 2 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 62

Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 64

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse af svinebrug - Vilkår om gylleforsuring og overdækning af gyllebeholdere 14.04.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - Vejen Kommune 19.09.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til udvidelse af kvægbrug stadfæstes med ændringer 16.04.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Skift fra malkekøer til ammekøer og kvier krævede ikke ny godkendelse 08.03.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Genoptagelse af afgørelse om anmeldelse af skift mellem dyretyper 18.05.2018

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for udvidelse af svinefarm 08.06.2017

§ 11 Revurdering, retsbeskyttelse og Højesterets fortolkning af staldanlægs restlevetid

Godkendelser og tilladelser er som udgangspunkt retsbeskyttede i 8 år: tilsynsmyndigheden må efter husdyrbrugloven § 40, stk. 1 ikke meddele påbud eller forbud efter § 39, før der er forløbet 8 år efter meddelelsen. Retsbeskyttelsen gennembrydes dog efter § 40, stk. 2 for IE-godkendelser, bl.a. når der er fremkommet nye oplysninger om forureningens skadelige virkning, når forureningen går ud over det forudsatte, eller når væsentlige ændringer i den bedste tilgængelige teknik skaber mulighed for en betydelig nedbringelse af emissionerne. Efter § 41 kan vilkår ændres ved påbud, når de 8 år er forløbet, og § 43 a udstrækker §§ 39-41 til brug godkendt efter de tidligere §§ 11 eller 12 eller efter miljøbeskyttelseslovens § 33.

Revurderingens indhold og rytme fastlægges i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 48: første regelmæssige revurdering af et IE-husdyrbrug foretages 8 år efter den første godkendelse og derefter hvert 10. år, og ekstraordinært når der offentliggøres en BAT-konklusion, der vedrører den væsentligste del af brugets aktiviteter. Ikke-IE-brug godkendt efter §§ 11 eller 12 eller efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5 revurderes efter § 48, stk. 3 alene, hvis de ikke lever op til totaldepositionskravene i §§ 27 og 28 – og revurderingen omfatter da kun dette forhold.

Den praktisk vigtigste bestemmelse er § 48, stk. 8:

> *For husdyrbrug, der på tidspunktet for revurderingen ikke lever op til krav om totaldeposition for ammoniak efter §§ 27 og 28, skal kommunalbestyrelsen ved revurderingen sikre, at disse krav overholdes, og at de nødvendige vilkår meddeles som påbud [...] Såfremt kommunalbestyrelsen ikke finder grundlag for at påbyde totaldepositionskravet opfyldt på tidspunktet for revurderingen, skal kommunalbestyrelsen fastsætte en frist for kravets overholdelse under hensyn til den forventede restlevetid for husdyrbrugets staldanlæg.*

Denne regel – der på afgørelsestidspunktet stod i den dagældende bekendtgørelses § 39, stk. 7 – var genstand for Højesterets dom i BS-26317/2022-HJR. Et svinebrug med stalde opført i 1972 og 1992-93 blev revurderet i 2019, og klagenævnet ændrede kommunens frist fra udgangen af 2030 til udgangen af 2021 med henvisning til, at restlevetiden regnet fra etableringen var udløbet. Landmanden gjorde gældende, at renoveringsarbejder udført i 2015 – der ikke var godkendelsespligtige – samt hensynet til forudsigelighed og proportionalitet måtte føre til en længere frist.

Højesteret stadfæstede Vestre Landsrets dom i BS-42958/2021-VLR og fastslog, at sammenhængen mellem 1. og 2. pkt. indebærer, at der normalt skal påbydes øjeblikkelig opfyldelse, hvis restlevetiden er udløbet på

revurderingstidspunktet, og at fristfastsættelse efter 2. pkt. alene kommer på tale, hvis restlevetiden ikke er udløbet:

> *Højesteret finder, at denne forståelse [at restlevetid beregnes fra etablering] er i overensstemmelse med forarbejderne til lov om miljøgodkendelse mv. af husdyrbrug (husdyrbrugloven).*

Højesteret henviste til forarbejdernes ramme på typisk 15-20 år, i særlige tilfælde op til 30 år, regnet fra etableringen, og bemærkede, at hensynet til proportionalitet og forudsigelighed dermed allerede er indarbejdet i regelsættet. Da staldene var over 25 og 45 år gamle, var deres økonomiske levetid udtjent, og ikke-godkendelsespligtige renoveringer nulstiller ikke levetidsberegningen.

Revurderinger prøves i øvrigt på samme tekniske grundlag som førstegangsgodkendelser. I 25/01825 ophævede nævnet en revurdering med påbud om nedlukning af en stald, fordi depositionsberegningen til kategori 2-natur var forkert. I 18/05592 stadfæstede nævnet derimod en revurdering, hvor emissionerne på 3.137 kg NH3-N/år lå under de vejledende grænseværdier på 3.227 kg NH3-N/år, og hvor vilkår om fodertilpasning og egenkontrol var tilstrækkelige; nævnet korrigerede dog kommunens udpegning af nærmeste kategori 2-natur. Se tillige 18/04796 og 18/07478.

En revurdering kan ikke bruges som løftestang til udvidelse: den kan ikke indebære en ændring, der medfører forøget forurening, jf. 18/05592.

LOV Husdyrbrugloven § 39 · Husdyrbrugloven § 40, stk. 1, 2 · Husdyrbrugloven § 41 · Husdyrbrugloven § 43a, stk. 1 · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 48

PRAKSIS	**Højesteret** · Beregning af restlevetid for staldanlæg ved overholdelse af ammoniakkrav	19.04.2023
	Landsretten · Frist for overholdelse af ammoniakkrav for husdyrbrug baseret på staldanlægs oprindelige alder, ikke renoveringstidspunkt	28.06.2022
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	23.03.2026
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug	24.01.2021
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændring af revurdering af miljøgodkendelse til et svinebrug	18.12.2020

§ 12 Klageberettigelse, prøvelsens rækkevidde og opsættende virkning

Kommunalbestyrelsens afgørelser kan efter husdyrbrugloven § 84, stk. 1 påklages af afgørelsens adressat, af ministeren når væsentlige nationale eller internationale interesser er berørt, og af enhver, der har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald. Klageadgang for visse organisationer følger af § 85.

Nævnets praksis om § 84, stk. 1, nr. 3, er usædvanligt operationel: klageberettigelsen afgøres normalt ud fra, om klagers bolig ligger inden for husdyrbrugets beregnede **lugtkonsekvenszone**. Kriteriet formuleres således i 24/06684:

> *At have en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald betyder, at man skal være berørt af afgørelsen i en vis kvalificeret grad. Denne påvirkning skal være speciel i sammenligning med den påvirkning, som afgørelsen vil have for alle og enhver inden for en større personkreds.*

Afvisningerne følger et konsekvent mønster:

Sag	Afstand til lugtcentrum	Lugtkonsekvenszone	Resultat
22/05702	ca. 358 m	316 m	Afvist
22/07857	ca. 180 m	7 m	Afvist
23/09795	ca. 957 m	862 m	Afvist
23/11729	ca. 1.220 m	738 m	Afvist

De samme kriterier anvendes ved anlæg uden lugtemission, hvor vurderingen i stedet knyttes til støj-, støv- og indbliksgener: en klager 620 m fra to fodersiloer var ikke klageberettiget (20/08116), og det var en klager 270 m fra en gyllebeholder heller ikke, når udsynet allerede var afskærmet af ladebygninger og der skulle etableres skærmende beplantning (23/01190).

Interessen skal desuden være beskyttet af husdyrbrugloven. I 24/06684 blev et vandværks klage afvist, fordi rent vandindvindingsmæssige interesser ikke reguleres efter husdyrbruglovgivningen, og fordi klagepunkter om naturområder og bilag IV-arter alene udgjorde en ideel interesse. Nævnet bemærkede tillige, at reguleringen af anlæg og udbringningsarealer blev adskilt ved 2017-reformen, hvorfor udbringningsarealer ikke kan inddrages i klagebehandlingen.

Foreninger har kun klageret efter § 86, stk. 1, hvis de forinden har underrettet kommunen efter § 61 om, at de ønsker underretning om den pågældende afgørelsestype. I 22/09959 afslog nævnet at genoptage en afvisning, selv om foreningen anførte, at kravet var en juridisk teknikalitet.

Et udkast er ikke en afgørelse. I 26-06097 afviste nævnet en klage over et udkast til miljøgodkendelse, der var sendt i høring, samt over kommunens tilkendegivelse om, hvilken tidligere godkendelse der udgjorde brugets lovlige nudrift – ingen af delene var afgørelser i forvaltningsretlig forstand.

Nævnet kan efter lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11 begrænse sin prøvelse til de påklagede forhold og til de væsentligste forhold. Det gøres konsekvent: i langt de fleste husdyrsager prøves ét spørgsmål – typisk ammoniakpåvirkningen af et bestemt naturområde eller lugtberegningen – hvorefter afgørelsen ophæves med anvisninger til den fornyede behandling, jf. bl.a. 21/04350, 23/02691 og 22/04608. Klagepunkter om ejendomsværdi, livskvalitet, MRSA og sundhedsfare, færdsel på offentlig vej og kommunens tilsynsudøvelse afvises som liggende uden for husdyrbruglovgivningen; tilsynsklager henvises til Ankestyrelsen, jf. husdyrbrugloven § 48, stk. 2.

En klage har efter § 81, stk. 1 som udgangspunkt ikke opsættende virkning, medmindre bebyggelsen opføres uden tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, jf. § 81, stk. 3. Nævnet kræver "særlige forhold" for at fravige hovedreglen – typisk at det er åbenbart, at udnyttelse i klageperioden vil medføre meget væsentlige miljøproblemer eller uoprettelig skade. Kravet blev ikke opfyldt i 22/11321 eller 25/03737; udnyttelse under klagesagen sker på ansøgers egen regning og risiko.

Nævnets afgørelser er endelige i administrativ henseende, og retssag skal anlægges inden 6 måneder, jf. husdyrbrugloven § 90.

LOV Husdyrbrugloven § 81, stk. 1, 3 · Husdyrbrugloven § 84, stk. 1 · Husdyrbrugloven § 85 · Husdyrbrugloven § 90

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Klage over udkast til miljøgodkendelse af husdyrbrug afvist – ikke en afgørelse 19.08.2026

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Vandværk nægtet klageberettigelse over miljøgodkendelse til kvægbrug i Rebild Kommune	05.02.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afslag på opsættende virkning af klage over miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug	23.06.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm	14.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til etablering af et svinebrug	10.09.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser klage over miljøtilladelse til svinebrug grundet manglende klageberettigelse	31.10.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug afvist grundet manglende klageberettigelse	22.09.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klager over afgørelse om ikke-godkendelsespligt ved etablering af en gyllebeholder	31.01.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - fastlæggelse af produktionsareal	23.11.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse til husdyrbrug	13.10.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over miljøtilladelse til hestehold grundet manglende klageberettigelse	29.09.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - Vejen Kommune	19.09.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over miljøtilladelse til kvægbrug	05.08.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende ikke-godkendelsespligt for stålsiloer	24.09.2020

§ 13 Baggrunden for 2017-reformen og den EU-retlige ramme

Emissionsreguleringen af husdyrbrug har rødder tilbage til 1980'ernes og 1990'ernes erkendelse af, at ammoniakfordampning fra stalde, lagre og udbringning er en selvstændig miljøbelastning. Landbokommissionens 2. delbetænkning om Landbrug og Miljø (betænkning nr. 1078/1986) beskrev, hvordan overgangen til gyllesystemer havde øget ammoniaktabet, og at nedbørens ammoniumindhold fra 1955-61 til 1970-77 var steget fra 5 til 9 kg ammonium-N pr. ha pr. år. Betænkning nr. 1309/1996 fra udvalget om natur, miljø og EU's landbrugspolitik knyttede udtrykkeligt stigende ammoniakfordampning til stigende husdyrtæthed.

Selve stipladsmodellen udsprang af Husdyrreguleringsudvalgets arbejde i 2011 og Natur- og Landbrugskommissionens anbefalinger fra 2013 og indgik i Fødevare- og landbrugspakken fra december 2015. Forarbejderne forklarer, hvorfor man ikke valgte en egentlig målebaseret emissionsregulering:

> *Da det på nuværende tidspunkt ikke er teknisk muligt at foretage pålidelige og retvisende ammoniakmålinger til en overkommelig pris, lagde udvalget op til at basere reguleringen på beregninger ud fra navnlig husdyrproduktionens størrelse, normværdier for fodereffektiviteten og miljøeffekten af forskellige miljøteknologier, staldsystemer og gødningsopbevaringssystemer.*

Stipladsmodellen blev anbefalet, fordi den var den enkleste at administrere og gav investeringssikkerhed, idet produktionsrammen ligger fast. Det faglige grundlag hviler bl.a. på Aarhus Universitets litteraturstudie i

Miljøprojekt nr. 1611 fra 2014 og rapporten *Overgang fra produktionsbaseret til arealbaseret emissionsberegning* fra 2016.

Reformen blev gennemført ved **lov nr. 204 af 28. februar 2017** om ændring af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug m.fl. ("Ny regulering af husdyrbrug m.v. og indførelse af generelle regler for anvendelse af gødning på arealer og for husdyrbrug m.v. som udmøntning af dele af fødevare- og landbrugspakken samt ændringer som følge af VVM-direktivet m.v.") med ikrafttræden 1. august 2017; §§ 16 a og 16 b blev indsat med denne lov, og kapitel 3 fik overskriften "Godkendelser og tilladelser m.v.". Definitionen af fjerkræ, herunder strudsefugle, blev indarbejdet direkte i § 16 a, stk. 2, nr. 3, ved **lov nr. 497 af 22. maj 2018** om målrettet kvælstofregulering.

Den EU-retlige ramme er trestrenget. Godkendelsestærsklerne i § 16 a, stk. 2, svarer til stipladstærsklerne i IE-direktivets bilag I, pkt. 6.6, mens emissionsgrænsen på 3.500 kg NH3-N pr. år er fastsat, så den svarer til emissionsniveauet fra de projekter, der er obligatorisk VVM-pligtige efter VVM-direktivets bilag I. Forarbejderne beskriver logikken:

> *Miljø- og Fødevareministeriet anser sammenfattende en ordning, hvorefter godkendelsesgrænsen omfatter alle husdyrbrug, uanset dyreart og -type, der overstiger en emission af ammoniak på 3.500 kg NH3-N pr. år, suppleret med en stipladsgrænse svarende IE-direktivets, for at være en enkel og direktivnær ordning med fokus på de væsentligste emissioner fra husdyrbrug.*

Tilladelsesordningen efter § 16 b skal på sin side leve op til kravene om screening efter VVM-direktivets bilag II og til væsentlighedsvurderingen efter habitatdirektivet. Denne integrerede myndighedsbehandling varetager samtidig hensyn, der ellers ville skulle varetages efter planlovens landzoneregler og miljøbeskyttelsesloven, jf. nævnets bemærkning herom i 19/00748.

LOV Husdyrbrugloven § 1 · Husdyrbrugloven § 16a, stk. 1, 2 · Husdyrbrugloven § 16b, stk. 1

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljøgodkendelse til udvidelse af kvægbrug stadfæstes med ændringer 16.04.2021

§ 14 Kommende ændringer: IE-ændringsdirektivet og nye LSU-tærskler

Retsgrundlaget er under omlægning som følge af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2024/1785 om ændring af IE-direktivet. Implementeringen sker i to led og med væsentlig betydning netop for husdyrbrug.

Første led blev sendt i høring den 21. maj 2026, jf. høringen om implementering af IE-ændringsdirektivet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen, og er udmøntet i en ændringsbekendtgørelse med ikrafttræden 2. september 2026, der endnu ikke er konsolideret ind i den gældende husdyrgodkendelsesbekendtgørelse. Ændringerne omfatter navnlig:

- **Elleve nye definitioner** i § 2 som nr. 15-25 – bl.a. bedste tilgængelige teknik, den berørte offentlighed, driftsleder, driftsregler, fjerkræ, forurening, miljøpræstationer, LSU (livestock units) og svin.
- **Et nyt kapitel 21 a om særregler for IE-husdyrbrug** med §§ 76 a-76 d: handlepligt og underretning ved hændelser og uheld, underretning når manglende overholdelse påvirker drikkevand/spildevand eller andre medlemsstater, godkendelsespligt ved nye LSU-tærskler for svin og fjerkræ med omregningsværdier samt pligt til at følge de driftsregler, Kommissionen vedtager, og krav til minimumsindholdet af en godkendelsesansøgning.

- **Nyaffattelse af § 58 og § 59**, så underretningspligten ved manglende overholdelse påhviler driftslederen og udvides til Kommissionens driftsregler, og så driftslederen efter anmodning straks skal stille logbøger, miljøledelsesdokumentation, kontrollogbog og fodringsdokumentation til rådighed for kommunalbestyrelsen – også når borgere anmoder om aktindsigt i data.
- **Udvidede straffebestemmelser** i § 78 med seks nye strafbelagte overtrædelser knyttet til de nye §§ 76 a og 76 c.

Det fremgår af høringsmaterialet, at de regler, der skal sikre implementeringen af IE-direktivet, først får virkning fra 2030 som følge af overgangsregler, og at implementeringsfristen den 1. juli 2026 blev overskredet.

Andet led omfatter dels et lovforslag om ændring af husdyrbrugloven sendt i høring den 12. juni 2026, dels en yderligere ændringsbekendtgørelse sendt i høring den 17. august 2026 med forventet ikrafttræden 1. januar 2027. Dette led indfører regler om erstatningsansvar for skade på menneskers sundhed, særlige forældelsesregler og omsætningsbaserede bøder på op til 3 pct. for store husdyrbrug.

For praktikeren betyder det, at godkendelsestærsklerne for IE-husdyrbrug skal læses med forbehold: den hidtidige stipladsopgørelse suppleres af LSU-baserede tærskler, og godkendelser til IE-husdyrbrug vil fremover skulle rumme vilkår og driftsregler, der ikke fremgår af den konsoliderede bekendtgørelsestekst fra oktober 2024. Selve husdyrbrugloven er derimod fuldt konsolideret pr. august 2025 uden vedtagne, ikke-indarbejdede ændringer.

LOV Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 2 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 58 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 59 Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 78

§ 15 Sammenfatning: hvor sagerne vindes og tabes

Praksis på området er kvantitativt domineret af Miljø- og Fødevareklagenævnet, og billedet er entydigt: langt de fleste ophævelser skyldes ikke uenighed om det retlige beskyttelsesniveau, men mangler i kommunens **faktuelle og tekniske grundlag**.

De tilbagevendende ophævelsesgrunde er:

- **Manglende konkret tålegrænsevurdering for kategori 3-natur.** Kommunen henviser til det generelle interval (10-20 kg N/ha/år for skove, 5-30 for moser) uden at identificere naturtypen og fastsætte et konkret interval – 21/14053, 20/06875 og 20/06882, 20/01103 og 20/01104, 23/03716.
- **Fejl i depositionsberegningens forudsætninger** – ruhed, beregningspunkt, afkasthøjde, emissionsfaktor og baggrundsbelastning på kommunalt i stedet for grid-niveau – 23/02691, 25/01825.
- **Forkert fastlagt nudrift**, typisk ved at medregne godkendte, men ikke opførte anlæg – 21/04350.
- **Oversete eller fejlkategoriserede lugtberegningspunkter**, herunder ejendomme uden landbrugspligt og lokalplanlagte områder i landzone – 22/04608, 22/01066.
- **Fejlbehæftet BAT-beregning eller manglende individuel proportionalitetsvurdering** – 20/09136-, 19/00713.
- **Manglende samlet vurdering** af anlæg på samme ejendom, samdrevne brug eller kumulerende aktiviteter – 20/11190, 22/05340, 23/09901.
-

Begrundelsesmangler ved vilkårsfastsættelsen, herunder manglende overvejelse af mindre indgribende vilkår – 23/03993.

De sager, der stadfæstes, er typisk dem, hvor kommunen har foretaget en dokumenteret, konkret vurdering – også når nævnet justerer vilkårene. Nævnet ændrer hyppigt støjvilkår til Miljøstyrelsens vejledende grænseværdier, tilføjer et staldhygiejnevilkår og præciserer BAT-vilkårenes rækkevidde, uden at afgørelsen falder, jf. 19/00748, 22/03112 og 22/03117, 21/10052 og 25/03910, 25/03890.

Domstolsprøvelsen er sparsom, men markant, hvor den findes: Højesteret har i BS-26317/2022-HJR og BS-17556/2019-HJR i begge tilfælde givet klagenævnet medhold og dermed bekræftet den administrative praksis – dels om restlevetidens beregning fra oprindelig etablering, dels om nævnets adgang til at inddrage ny faktisk viden under rekursen. Procedurefejl kan i øvrigt også ramme afgørelsen, jf. NMK-132-00796, hvor manglende gennemførelse af den udvidede offentlighedsprocedure var en væsentlig mangel.

Oversigten dækker anlægsreguleringen af husdyrbrug. Den generelle kapitel 5-miljøgodkendelse af listevirksomhed behandles i miljoegodkendelse, § 3-natur, fredninger og beskyttelseslinjer i naturbeskyttelse-, VVM-screening og miljøkonsekvensvurdering som selvstændigt emne i vvm-vurdering, landzone- og lokalplanforhold for staldbyggeri i landzonetilladelse og lokalplaner, spildevands- og udledningstilladelser i spildevand-tilladelse og de strafferetlige konsekvenser af overproduktion og drift uden godkendelse i miljoesager-strafferet – hvor Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager fastlægger anklagemyndighedens praksis for bøde- og konfiskationspåstande ved husdyrbrug, der drives uden de fornødne godkendelser.

LOV

Husdyrbrugloven § 16a · Husdyrbrugloven § 16b · Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 25

PRAKSIS

Højesteret · Beregning af restlevetid for staldanlæg ved overholdelse af ammoniakkrav	19.04.2023
Højesteret · Højesterets dom om inddragelse af ny faktisk viden under administrativ rekurs vedrørende miljøgodkendelse af minkfarm	03.01.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøtilladelse til udvidelse af kvægbrug i Middelfart stadfæstet med tilføjelse af vilkår om staldhygiejne	26.03.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	23.03.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding	01.07.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøtilladelse til husdyrbrug på Orø grundet manglende samlet vurdering af ejendommens anlæg	15.05.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm	14.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug på [Adresse 1], 8370 Hadsten	07.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af miljøtilladelse til husdyrbrug grundet mangelfuld begrundelse for belysningsforbud	28.02.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer i sag om tillæg til miljøgodkendelse af et svinebrug i Lemvig Kommune	31.01.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til etablering af et svinebrug	10.09.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til udvidelse af husdyrbrug	28.05.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	31.01.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - ophævelse og hjemvisning 10.01.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøtilladelse til kvægbrug ophævet grundet samdrift mellem to husdyrbrug 21.12.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - Vejen Kommune 19.09.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav 15.06.2022

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug ophæves og hjemvises grundet manglende samlet vurdering af anlæg 29.10.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning 24.09.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljøgodkendelse til udvidelse af kvægbrug stadfæstes med ændringer 16.04.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug 10.03.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for kvægbrug på [adresse1] 05.04.2017

REFERENCE Lovgrundlag

8 paragraffer

Husdyrbrugloven § 16a	Husdyrbrugloven § 16b
Husdyrbrugloven § 16c stk. 1	Husdyrbrugloven § 27
Husdyrbrugloven § 59a	Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 25
Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 31	Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen § 32

MATERIALE Citerede afgørelser

56 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 2

19.04.2023	Beregning af restlevetid for staldanlæg ved overholdelse af ammoniakkrav	bs-26317-2022-hjr
03.01.2020	Højesterets dom om inddragelse af ny faktisk viden under administrativ rekurs vedrørende miljøgodkendelse af minkfarm	bs-17556-2019-hjr

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 1

28.06.2022	Frist for overholdelse af ammoniakkrav for husdyrbrug baseret på staldanlægs oprindelige alder, ikke renoveringstidspunkt	2801-3329

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 52

19.08.2026	Klage over udkast til miljøgodkendelse af husdyrbrug afvist – ikke en afgørelse	26-06097
26.03.2026	Miljøtilladelse til udvidelse af kvægbrug i Middelfart stadfæstet med tilføjelse af vilkår om staldhygiejne	25/03910, 25/03890

23.03.2026	Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug ophævet og hjemvist på grund af fejlagtig beregning af ammoniakdeposition til kategori 2-natur	25/01825
05.02.2026	Vandværk nægtet klageberettigelse over miljøgodkendelse til kvægbrug i Rebild Kommune	24/06684
10.10.2025	Ophævelse af afslag på miljøtilladelse til husdyrbrug grundet landskabelige vurderinger	24/01260
02.07.2025	Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til svinebrug efter projekttilpasning og fejl i BAT-beregning	24/00078
01.07.2025	Ophævelse af miljøgodkendelse til husdyrbrug på grund af manglende vurdering af samlet miljøpåvirkning fra råstofindvinding	23/09901
23.06.2025	Afslag på opsættende virkning af klage over miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug	25/03737
15.05.2025	Ophævelse af miljøtilladelse til husdyrbrug på Orø grundet manglende samlet vurdering af ejendommens anlæg	22/05340
14.04.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til etablering af husdyrbrug på [Adresse 1], 7850 Stoholm	22/04608
07.04.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug på [Adresse 1], 8370 Hadsten	23/03716
28.02.2025	Ophævelse og hjemvisning af miljøtilladelse til husdyrbrug grundet mangelfuld begrundelse for belysningsforbud	23/03993
14.02.2025	Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til ændring og udvidelse af et husdyrbrug	22/16118, 22/16119
31.01.2025	Stadfæstelse med ændringer i sag om tillæg til miljøgodkendelse af et svinebrug i Lemvig Kommune	22/03112 og 22/03117
18.12.2024	Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til udvidelse af et svinebrug i Herning	22/08233
10.09.2024	Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøtilladelse til etablering af et svinebrug	23/02691
28.05.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til udvidelse af husdyrbrug	21/10052
27.03.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af miljøtilladelse til husdyrbrug grundet manglende erhvervsmæssigt dyrehold	22/17016, 22/17017
31.01.2024	Ophævelse af miljøgodkendelse til kvægbrug på grund af mangelfuld vurdering af ammoniakpåvirkning på mose	21/14053
10.01.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - ophævelse og hjemvisning	22/01066
31.10.2023	Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser klage over miljøtilladelse til svinebrug grundet manglende klageberettigelse	23/11729

22.09.2023	Klage over miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug afvist grundet manglende klageberettigelse	23/09795
14.04.2023	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse af svinebrug - Vilkår om gylleforsuring og overdækning af gyllebeholdere	21/09131
31.01.2023	Afvisning af klager over afgørelse om ikke-godkendelsespligt ved etablering af en gyllebeholder	23/01190, 23/01193
21.12.2022	Miljøtilladelse til kvægbrug ophævet grundet samdrift mellem to husdyrbrug	20/11190
23.11.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøtilladelse til husdyrbrug - fastlæggelse af produktionsareal	22/11321
31.10.2022	Stadfæstelse med ændringer af miljøgodkendelse til udvidelse af et husdyrbrug i Sorø	20/07403
13.10.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse til husdyrbrug	22/09959
29.09.2022	Afvisning af klage over miljøtilladelse til hestehold grundet manglende klageberettigelse	22/07857
19.09.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til svinebrug - Vejen Kommune	21/04350
05.08.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over miljøtilladelse til kvægbrug	22/05702
15.06.2022	Miljøgodkendelse til husdyrbrug - retlig lovliggørelse af staldsystem og BAT-krav	20/09136
09.01.2022	Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om midlertidig opstaldning af slagtesvin	19/03513
07.01.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug	19/01334 og 19/04764
29.10.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til husdyrbrug ophæves og hjemvises grundet manglende samlet vurdering af anlæg	19/00713
24.09.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af husdyrbrug - manglende vurdering af tålegrænse for ammoniakpåvirkning	20/06875 og 20/06882
16.04.2021	Miljøgodkendelse til udvidelse af kvægbrug stadfæstes med ændringer	19/00748
10.03.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til udvidelse af svinebrug	20/01103 og 20/01104
08.03.2021	Skift fra malkekøer til ammekøer og kvier krævede ikke ny godkendelse	20/09524 og 20/09525
24.01.2021	Stadfæstelse af revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug	18/05592
18.12.2020	Stadfæstelse med ændring af revurdering af miljøgodkendelse til et svinebrug	18/04796 og 18/07478
24.09.2020	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende ikke-godkendelsespligt for stålsiloer	20/08116
25.08.2020	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse af kvægbrug - ammoniakpåvirkning af natur	18/04872

24.10.2019	Klage over afgørelse om lugtgener fra husdyrbrug	18/07813
09.04.2019	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse til etablering af økologisk konsumægproduktion	18/05081
06.11.2018	Afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse til svineproduktion efter teknologifjernelse fra liste	18/05156
18.05.2018	Genoptagelse af afgørelse om anmeldelse af skift mellem dyretyper	NMK-134-00120
17.01.2018	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om lugtgener fra husdyrbrug	NMK-135-00044
22.09.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om miljøgodkendelse til udvidelse af økologisk ægproduktion	NMK-132-00839
08.06.2017	Afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for udvidelse af svinefarm	NMK-132-00831
29.05.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om skift af dyretype på svinebrug	NMK-134-00115
05.04.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tillæg til miljøgodkendelse for kvægbrug på [adresse1]	NMK-132-00796

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		1
20.12.2016	Miljøgodkendelse af kvægproduktion - afstandskrav og lugtgener	NMK-132-00769, NMK-32-00770

FORARBEJDE Betænkninger

2 referencer

Landbokommissionen 2. Delbetænkning: Landbrug og Miljø (Betænkning nr. 1078)

nr. 1078 · 1986 · Landbrugsministeriet

Betænkning fra udvalget om natur, miljø og EU's landbrugspolitik

nr. 1309 · 1996 · Landbrugs- og Fiskeriministeriet

08 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over jordforurening (kortlægning, § 8-tilladelse og forureneransvar)

Kortlægning, § 8-tilladelse, undersøgelses- og oprensningspåbud samt det ubetingede forureneransvar

Version 2 Opdateret 6. sep. 2026 40 afgørelser · 2012–2026 Læs online

INTRODUKTION

Jordforureningsloven (LBK nr. 282 af 27. marts 2017) bygger på tre bærende spor: regionsrådets kortlægning af forurenede arealer på vidensniveau 1 og 2, den kommunale tilladelses- og påbudsadministration – herunder rådighedsbegrænsningen i § 8 – og det ubetingede forureneransvar i § 41, der gennemfører »forureneren betaler«-princippet uden krav om ansvarspådragende adfærd. Praksis skabes helt overvejende af Miljø- og Fødevareklagenævnet (tidligere Natur- og Miljøklagenævnet), mens domstolene i et mindre antal sager har fastlagt yderpunkterne for jordforureningsbegrebet, proportionalitetsprincippet og grænserne for det objektive ansvar. Oversigten kortlægger de mønstre, der går igen: hvornår en påbudsadressat kan udpeges, hvordan tidsgrænserne 1. januar 1992 og 1. januar 2001 anvendes, og hvornår proportionalitetsprincippet fører til, at en forurening må efterlades.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Kortlægning på vidensniveau 1 kræver alene faktisk viden om potentielt forurenende aktiviteter, mens vidensniveau 2 kræver et dokumentationsgrundlag, der med høj grad af sikkerhed viser forurening af en art og koncentration, der kan skade mennesker og miljø.

02 Regionsrådets og kommunalbestyrelsens afgørelser efter lovens kapitel 2 – herunder kortlægning og § 8-tilladelser – kan ikke påklages til anden administrativ myndighed, jf. § 16; klager over tilsynet må rettes til Ankestyrelsen.

03 Ansvaret efter § 41, stk. 3, nr. 1, er et ubetinget driftsherreansvar: myndigheden skal ikke påvise uforsvarlig adfærd, men skal påvise årsagsforbindelse mellem driften og forureningen – det er ikke nok at eje grunden.

04 Begrebet »anlæg« i § 41, stk. 3, nr. 1, omfatter også mobile anlæg såsom tankvogne, hvorfor en olieleverandør kan mødes med påbud for spild under levering.

05 Påbud efter § 41 kan ikke meddeles, når forureningen skyldes brand eller hærværk, som ikke kan tilregnes forureneren som uforsvarlig adfærd – men efterfølgende håndtering af brandresterne kan i sig selv udgøre uforsvarlig adfærd efter § 41, stk. 3, nr. 2.

06 Undersøgelsespåbud efter § 40 forudsætter blot, at en del af den mulige udledning med overvejende sandsynlighed er sket eller fortsat efter den 1. januar 1992 – kravet om »den væsentligste del« i § 42 gælder kun oprensningspåbud efter § 41.

07 Et undersøgelsespåbud er uproportionalt, hvis det på forhånd kan udelukkes, at der senere kan meddeles oprensningspåbud efter § 41 eller miljøbeskyttelseslovens § 69.

08 En restforurening kan kun efterlades, hvis den er sikkert afgrænset, og datagrundlaget giver høj grad af sikkerhed for, at den hverken aktuelt eller fremtidigt indebærer en miljø- eller sundhedsmæssig risiko.

09 Enhver risiko for skadelig påvirkning af grundvandet kan begrunde et oprensningspåbud, uanset om grundvandet anvendes eller er egnet til drikkevand, og uanset om arealet ligger uden for OSD og indvindingsopland.

10 Kan nyere og ældre forureninger ikke adskilles, kan proportionalitetsvurderingen ikke foretages, og et samlet oprensningspåbud efter § 41 må ophæves.

11 Ansvaret efter § 48 er et ubetinget tankejeransvar: påbuddet skal rettes mod den, der på påbudstidspunktet ejer villaolietanken, uanset hvem der ejede tanken, da forureningen skete, og uanset betalingsevne.

12 Betingelsen i § 48, stk. 3, om at tanken skal have været anvendt »umiddelbart« før konstateringen, forstås som funktionsdygtig op til skaden – i praksis accepteres op til ca. 6 måneder efter, at tanken er taget ud af brug.

13 Reetableringspligten i § 48, stk. 4, gælder kun, når påbudsadressaten ikke selv ejer den forurenede ejendom; ejer tankejeren selv ejendommen, er der hverken pligt eller hjemmel til at påbyde genopførelse af nedrevne bygninger.

14 Påbudsadgangen bortfalder absolut 30 år efter ophøret af den produktionsmetode eller anvendelse af det anlæg, der forårsagede forureningen, jf. § 41, stk. 4 – men myndigheden kan derudover afskæres af almindelige passivitets- og indrettelsessynspunkter.

15 Ulovlig jordtilførsel i strid med forbuddet i § 52 skal håndteres som retlig eller fysisk lovliggørelse efter §§ 67-68, ikke som undersøgelsespåbud efter § 40.

§ 1 Lovens tredelte system og jordforureningsbegrebet

Jordforureningsloven regulerer efter § 2, stk. 1 »jord, der på grund af menneskelig påvirkning kan have skadelig virkning på natur, miljø og menneskers sundhed«. Loven omfatter ikke jord påvirket af jordbrugsmæssig spredning af slam, gødning og pesticider, jf. § 2, stk. 3.

Systemet hviler på tre spor, der administreres af hver sin myndighed:

Spor	Myndighed	Hovedbestemmelser

Kortlægning og offentlig indsats	Regionsrådet (i samarbejde med kommunen)	§ 3, § 4, § 5, § 6, § 12, kapitel 4
Rådighedsbegrænsning og tilladelser	Kommunalbestyrelsen	§ 8, § 50
Påbud til forureneren	Miljømyndigheden efter § 39 (typisk kommunen)	§ 40, § 41, § 48

Jordforureningsbegrebets rækkevidde er afklaret ved Højesterets dom i den såkaldte slagger-sag, **U.2011.465H**. Miljø- og Fødevareklagenævnet lagde i **23/09315** – hvor asbestholdigt slam fra tagrensning blev skyllet ud på ubefæstede arealer – til grund, at praksis fra Højesteret og Østre Landsret indebærer, at asbestmaterialer, der udvaskes til ubefæstede arealer, indgår i jordmiljøet og dermed udgør jordforurening. Samme sondring blev afgørende i BS-9090/2023-OLR, hvor Østre Landsret tiltrådte nævnets flertals vurdering af, at asbeststøv og -fragmenter vasket ned i det øverste jordlag på ubefæstede arealer skal bedømmes efter jordforureningsloven og ikke efter miljøbeskyttelseslovens affaldsregler.

At et forhold ligger i grænselandet mellem regelsæt har betydelige konsekvenser for hjemmelsgrundlaget. I 20/04813 ophævede nævnet et påbud om at undersøge jorden under et kuloplag, fordi kommunen havde anvendt miljøbeskyttelseslovens § 72 i stedet for jordforureningslovens § 40. Nævnet anvendte *lex specialis*-princippet: når begge bestemmelser kan finde anvendelse, og betingelserne i øvrigt er opfyldt, går § 40 forud. Den fejlagtige hjemmel var en væsentlig retlig mangel.

LOV Jordforureningsloven § 2, stk. 1, 3 · Jordforureningsloven § 39 · Jordforureningsloven § 40 · Jordforureningsloven § 41

PRAKSIS
- **Landsretten** · Landsretten fandt ikke hjemmel til kommunalt påbud om fjernelse af asbest efter brand — 26.08.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af undersøgelsespåbud om asbestforurening grundet manglende egnethed i akut sundhedsfaresituation — 19.12.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelsespåbud vedrørende jordforurening fra kuloplag — 23.02.2022

§ 2 Kortlægning på vidensniveau 1 og 2 – regionsrådets afgørelse, 2-årsfristen og underretningen

Regionsrådet foretager efter § 3, stk. 1 i samarbejde med kommunalbestyrelsen kortlægning af forurenede arealer, eventuelt gennem tekniske undersøgelser. Sondringen mellem de to vidensniveauer er skarp:

- **Vidensniveau 1 (V1)** efter § 4 forudsætter alene, at der er tilvejebragt »en faktisk viden om aktiviteter på arealet eller aktiviteter på andre arealer, der kan have været kilde til jordforurening på arealet«.
- **Vidensniveau 2 (V2)** efter § 5 forudsætter derimod »et dokumentationsgrundlag, der gør, at det med høj grad af sikkerhed kan lægges til grund«, at der er en jordforurening af en sådan art og koncentration, at den kan have skadelig virkning på mennesker og miljø.

Miljøstyrelsen fremhæver i nuanceringsvejledningen, at V1 bygger på oplysninger om tidligere og nuværende aktiviteter, mens V2 som hovedregel bygger på tekniske undersøgelser, og at V2-kortlægningen dækker meget forskellige sagstyper – fra en dybtliggende immobil forurening, der alene er et problem ved gravearbejde, til kraftig forurening med klorerede opløsningsmidler, der udgør en akut indeklimarisiko.

To væsentlige begrænsninger følger af § 3, stk. 3 og stk. 4: arealer, hvor der alene forefindes lettere forurenet jord, kortlægges **ikke** – medmindre den lettere forurening i særlige tilfælde kan have skadelig virkning på grundvand, overfladevand, internationale naturbeskyttelsesområder eller indeklima – og arealer, der anvendes til offentlig vej, kortlægges ikke på vidensniveau 1. Efter § 3, stk. 5 skal regionsrådet, når det har tilstrækkelig viden om et **boligareal** til at påbegynde vurderingen af, om kortlægningsbetingelserne er opfyldt, træffe afgørelse inden for to år, og ejeren skal efter stk. 6 orienteres, når vurderingen påbegyndes.

Underretningspligten i § 12, stk. 1 omfatter både ejere inden for det kortlagte areal og kommunen, og ejeren skal videreunderrette lejere. Har ejendommen karakter af helårsbeboelse og er kortlagt på V2, skal underretningen efter § 12, stk. 3 tillige indeholde oplysning om mulighederne for oprydning efter lovens kapitel 4 (værditabsordningen).

Kortlægningen har konkrete retsvirkninger uden for jordforureningsloven. I 23/06707 indgik forekomsten af V2-kortlagte grunde med benzin, olie, naphtalener og PFAS i kommunens forsigtighedsbaserede afslag på et dybt jordvarmeanlæg. Og i 19/08289 var det V2-kortlægningen af en tidligere imprægneringsgrund, der satte rammen for vurderingen af, om genindbygning af forurenet jord til terrænhævning krævede godkendelse efter miljøbeskyttelseslovens § 33.

Kortlægningsafgørelser kan ikke påklages administrativt, jf. § 16, hvorefter regionsrådets og kommunalbestyrelsens afgørelser efter lovens kapitel 2 ikke kan indbringes for anden administrativ myndighed.

LOV Jordforureningsloven § 3, stk. 1-6 · Jordforureningsloven § 4 · Jordforureningsloven § 5 · Jordforureningsloven § 12, stk. 1, 3 · Jordforureningsloven § 16

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afslag på etablering af jordvarmeanlæg på grund af manglende overholdelse af afstandskrav til vandforsyningsledning — 22.08.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Tilladelse til genanvendelse af forurenet jord kræver godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven — 26.06.2020

§ 3 § 8-tilladelsen: rådighedsbegrænsning ved ændret arealanvendelse og bygge- og anlægsarbejde

Når ejeren har modtaget underretning om kortlægning, indtræder rådighedsbegrænsningen i § 8. Den er tvedelt:

- Efter § 8, stk. 1 skal ejer eller bruger søge kommunalbestyrelsen om tilladelse, før anvendelsen af det kortlagte areal ændres til et af de **følsomme** formål i § 6, stk. 2 – bolig, børneinstitution, offentlig legeplads, rekreativt område, alment tilgængeligt område, kolonihave, sommerhusgrund eller institution.
- Efter § 8, stk. 2 skal der søges tilladelse før påbegyndelse af **bygge- og anlægsarbejde**, hvis arealet er fastlagt som indsatsområde efter § 6, stk. 1, eller hvis det allerede anvendes til et af de følsomme formål.

Lovforarbejderne til den oprindelige lov fra 1999 forklarer afgrænsningen præcist:

> *Afgrænsningen betyder, at det er ændringer fra ikke-følsom arealanvendelse til følsom (eller meget følsom) arealanvendelse, der er afgørende for, at der skal søges om tilladelse. Ligeledes skal der søges om tilladelse, hvis én form for følsom (eller meget følsom) arealanvendelse ændres til en anden form for følsom (eller meget følsom) arealanvendelse.*

Omvendt skal der efter forarbejderne som udgangspunkt **ikke** søges tilladelse ved arealanvendelsesændringer til industri, kontor eller andet erhverv, medmindre arealet er fastlagt ud fra grundvandsrisiko. Forarbejderne præciserer også nedadtil: fjernelse af flisedækning eller anden befæstelse på et boligareal kan efter omstændighederne kræve tilladelse, mens »almindeligt havearbejde« ikke er omfattet.

Kommunen kan efter § 8, stk. 3 kræve, at ansøgeren for egen regning udfører de nødvendige forureningsundersøgelser, og kan efter § 8, stk. 4 knytte fire typer vilkår til tilladelsen: miljø- og sundhedsmæssigt nødvendige foranstaltninger af hensyn til arealanvendelsen (nr. 1), vilkår der hindrer en forøgelse af risikoen for grundvandet, overfladevandet eller internationale naturbeskyttelsesområder (nr. 2), vilkår der sikrer, at en senere offentlig indsats ikke umuliggøres eller fordyres væsentligt (nr. 3), og vilkår om afsluttende redegørelse med dokumentation (nr. 4).

Udvidelsen af § 8, stk. 4, nr. 2 til også at omfatte overfladevand og internationale naturbeskyttelsesområder skete ved ændringsloven om offentlig indsats over for jordforurening med skadelig virkning på vand og natur, med ikrafttræden 1. januar 2014. Forarbejderne til ændringen forklarer, at vilkårene i lighed med de hidtidige f.eks. kan gå ud på, »at udgravninger ikke må foretages på nærmere bestemte steder på grunden, eller at eksisterende befæstelse ikke må fjernes«.

De processuelle konsekvenser er markante:

- Vilkår er efter § 8, stk. 8 bindende for den til enhver tid værende ejer og bruger, og længerevarende vilkår kan tinglyses på ejendommen.
- Tilladelsen bortfalder efter § 8, stk. 7, hvis det tilladte ikke er påbegyndt inden ét år.
- Kommunen kan efter § 8, stk. 5 ændre eller fastsætte nye vilkår, hvis der under arbejdet konstateres andre forureningsforhold end forudsat.

Kompetencen til at meddele § 8-tilladelser lå oprindeligt hos amtsrådet og blev overført til kommunalbestyrelsen som led i kommunalreformen ved **lov nr. 568 af 24. juni 2005**. For arealer tilmeldt Oliebranchens Miljøpulje er regionsrådet dog fortsat myndighed for Miljøpuljens indsats, jf. § 8, stk. 6.

Klageadgangen er afskåret. I 23/09304 afviste nævnet at realitetsbehandle en klage over Ringsted Kommunes § 8-tilladelse til boligbyggeri på en V1-kortlagt grund, netop fordi § 8 ligger i lovens kapitel 2 og dermed er omfattet af § 16. Det samme gjaldt i 24/05730, hvor Roskilde Kommune havde vurderet, at ugentlige motortræf på et kortlagt havneareal ikke krævede § 8-tilladelse. I begge sager anviste nævnet den korrekte vej: tilsynet med overholdelse af loven og af vilkår i tilladelser varetages af kommunalbestyrelsen efter § 65, stk. 1, nr. 1 og nr. 3, tilsynsafgørelser efter § 67 kan ikke påklages administrativt, og en klage over kommunens tilsyn må derfor rettes til Ankestyrelsen som kommunaltilsyn.

Endelig skal § 8 ses i sammenhæng med standsningspligten i § 71, stk. 1: konstateres der under bygge- eller jordarbejde en forurening, som ikke er beskrevet i kortlægningen (eller på et ikke-kortlagt areal), skal arbejdet standses. Pligten påhviler både ejeren og den, der udfører eller lader udføre arbejdet. Arbejdet må efter § 71, stk. 2 først genoptages fire uger efter regionsrådets underretning, og hvis regionsrådet inden for fristen varsler kortlægning, må arbejdet efter § 71, stk. 3 ikke genoptages, før kortlægningen er meddelt og en eventuel § 8-tilladelse er givet eller revideret. Kravet om § 8-tilladelse kan altså opstå midt i et igangværende byggeri.

LOV Jordforureningsloven § 6, stk. 1, 2 Jordforureningsloven § 8, stk. 1-8 Jordforureningsloven § 16 Jordforureningsloven § 65, stk. 1 Jordforureningsloven § 67 Jordforureningsloven § 71, stk. 1-3

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afvisning af klage over motortræf på forurenet grund i Roskilde grundet manglende klageadgang 02.07.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende tilladelse til boligbyggeri på forurenet grund 28.09.2023

§ 4 Det ubetingede forureneransvar i § 41 – driftsherre, årsagsforbindelse og undtagelser

For forureninger sket den 1. januar 2001 eller senere kan miljømyndigheden efter § 41, stk. 1 meddele forureneren påbud om at fjerne forureningen og genoprette den hidtidige tilstand. Efter § 41, stk. 2 kan påbud meddeles, »uanset hvordan forureningen er sket«. Lovforarbejderne fra 1999 udtrykker det utvetydigt:

> *Med bestemmelsen om, at påbud kan meddeles, uanset hvordan forureningen er sket, fastslås det, at påbud ikke er betinget af, at myndighederne kan påvise en ansvarspådragende adfærd hos påbudsadressaten. Med bestemmelsen foreslås indført et ubetinget forureneransvar, uden normering af erstatningsretlige principper.*

Ansvarssubjektet er efter § 41, stk. 3, nr. 1 den, der i erhvervsmæssigt eller offentligt øjemed driver eller drev den virksomhed eller anvender eller anvendte det anlæg, hvorfra forureningen hidrører – forudsat at forureningen eller en del heraf er sket i driftsperioden. Forarbejderne opstiller fire afgørende afgrænsninger, som nævnet konsekvent lægger til grund:

> *Der skal påvises årsagsforbindelse mellem driften af virksomheden og forureningen. […] Det, at man ejer grund, bygninger eller anlæg, er således ikke i sig selv tilstrækkeligt til, at påbud kan meddeles. […] En ansat vil ikke kunne betragtes som forurener […] En panthaver, der overtager en virksomhed uden at drive denne videre, vil ikke kunne mødes med et påbud, da panthaveren ikke vil kunne betragtes som driftsherre. Det samme gælder en långiver eller anden financier alene i sin egenskab af långiver.*

Driftsherreansvaret er samtidig meget vidtgående. Efter forarbejderne kan driftsherren påbydes oprydning, hvad enten udledningen skyldes vilkårsovertrædelser, uforsvarlig adfærd hos en ansat, en dårlig installation eller et hændeligt uheld – med henvisning til, at virksomheden efter almindelige erstatningsretlige regler kan søge regres. Netop dette blev afgørende i 20/13040, hvor påbuddet om totaloprensning blev rettet mod ejendommens **tidligere lejer**, der havde anvendt den utætte olietank erhvervsmæssigt. Klagerens argument om, at udvendig bygningsvedligeholdelse påhvilede udlejer efter erhvervslejeloven, blev afvist: bestemmelsen om flere forurenere i § 43 finder ikke anvendelse, når flere forurenere indgår i ét hændelsesforløb, og det forhold, at ejeren efterfølgende havde udskiftet tanken og afholdt omkostningerne, ændrede intet ved lejerens offentligretlige driftsherreansvar.

Forarbejderne omfatter udtrykkeligt også mobile anlæg – »transportable asfaltanlæg, spildevandsanlæg m.v. eller transportanlæg (lastbiler, tankvogne m.v.)«. I 18/05041 blev en olieleverandør derfor anset som forurener efter § 41, stk. 3, nr. 1, da chaufføren ved en fejl fyldte olie på en nedgravet, ikke-sløjfet tank. Nævnet fandt tillige, at tankejeren (spejderkorpset som lejer) havde udvist uforsvarlig adfærd efter § 41, stk. 3, nr. 2 ved ikke at have sløjfet tanken forskriftsmæssigt, men fastholdt påbuddet mod leverandøren som den, der havde »størst ansvar og er nærmest til at bære risikoen«.

Undtagelserne i § 41, stk. 2 er snævre: påbud kan ikke meddeles ved krig, borgerlige uroligheder, atomskader eller naturkatastrofer, og heller ikke ved brand eller hærværk, som ikke skyldes forurenerens uforsvarlige adfærd eller strengere ansvarsregler i anden lovgivning. Denne undtagelse blev prøvet ved domstolene i

BS-9090/2023-OLR. Efter en brand i et hus med asbesttag havde Roskilde Kommune påbudt grundejeren at fjerne asbestaffaldet. Østre Landsret stadfæstede nævnets ophævelse: parterne var enige om, at forureningen skyldtes en brand, som grundejeren ikke kunne bebrejdes, og at grundejeren ikke havde handlet uforsvarligt – der var derfor hverken hjemmel efter jordforureningslovens § 41, stk. 2, jf. stk. 3, nr. 2, for de ubefæstede arealer eller »tilstrækkelig sikker hjemmel« i miljøbeskyttelsesloven for de befæstede. Landsretten lagde vægt på, at grundejeren frivilligt havde iværksat oprydning, og på de betydelige omkostninger, og bemærkede afslutningsvis, at eventuelle uhensigtsmæssigheder for kommunernes administration må løses af lovgivningsmagten.

Brand-undtagelsen fritager dog ikke for den **efterfølgende** håndtering. I 20/09902 fandt nævnet det ikke godtgjort, at klager havde handlet uforsvarligt i forbindelse med selve branden i 2006, men vurderede, at nedgravningen og afbrændingen af asbestholdigt bygningsaffald **efter** branden i sig selv var uforsvarlig adfærd efter § 41, stk. 3, nr. 2 – bl.a. under henvisning til pligterne i miljøbeskyttelseslovens § 43, affaldsbekendtgørelsens § 50 og asbestbekendtgørelsens § 26, og til at det er almindeligt kendt, at indånding af asbestfibre kan udgøre en væsentlig fare for menneskers helbred.

Grænsen for objektivt ansvar uden for jordforureningsloven blev trukket i 22/02820, hvor nævnet ophævede et påbud om løbende opsamling af eternitaffald, som grundejeren ikke selv havde frembragt: der kunne ikke udledes et objektivt grundejeransvar af miljøbeskyttelseslovens §§ 43 og 46.

Parallelt hermed har Højesteret i BS-63777/2024-HJR frifundet en grundejer for **erstatnings**ansvar for oprensningsudgifter på ca. 2,7 mio. kr. efter, at en chauffør fejlagtigt havde påfyldt dieselolie i en ubenyttet påfyldningsstuds uden forbindelse til en tank. Dommen illustrerer, at det offentligretlige påbudsansvar efter § 41 og det privatretlige erstatningsansvar efter miljøskadeerstatningsloven er selvstændige spor med hver sine betingelser.

LOV Jordforureningsloven § 41, stk. 1-3 · Jordforureningsloven § 43 · Miljøbeskyttelsesloven § 43 · Miljøbeskyttelsesloven § 46

PRAKSIS

Højesteret · Grundejers frifindelse for erstatningsansvar efter olieforurening ved fejlagtig påfyldning	25.06.2025
Landsretten · Landsretten fandt ikke hjemmel til kommunalt påbud om fjernelse af asbest efter brand	26.08.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af påbud om opsamling af asbestaffald på grund af manglende hjemmel til objektivt grundejeransvar	05.12.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om totaloprensning af olieforurening på erhvervsejendom i Vejen Kommune	30.08.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af påbud om undersøgelse af jordforurening i Syddjurs	14.06.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelse af olieforurening efter oliespild	30.10.2018

§ 5 Undersøgelsespåbud efter § 40 – 1992-grænsen, begrundet mistanke og valg af instrument

Undersøgelsespåbud efter § 40, stk. 1 kan rettes mod en forurener efter § 41, stk. 3, nr. 1, 1. pkt., og nr. 2, og kan omfatte prøveudtagning, analyser og klarlægning af, hvordan følgerne af forureningen afhjælpes eller forebygges. Den centrale tidsgrænse ligger i § 40, stk. 2: påbud kan meddeles, uanset hvornår en mulig forurening

er sket, **dog ikke** hvis den mulige udledning fra forurenerens virksomhed eller anlæg er ophørt før den 1. januar 1992.

Nævnet har præciseret, at beviskravet efter § 40 er lempeligere end efter § 41. I 20/12341 fastslog nævnet, at der i relation til undersøgelsespåbud **ikke** gælder et krav om, at den væsentligste del af forureningen skal hidrøre fra tiden efter 1. januar 1992 – det er tilstrækkeligt, at en del af forureningen er sket efter denne dato. Nævnet stadfæstede påbuddet til en produkthandel efter en samlet vurdering af luftfotos, forureningstypen (asfalt/bitumen/smøre- og hydraulikolie) og virksomhedens aktiviteter, og afviste klagerens teori om, at forureningen stammede fra et slaggeoplag i 1989-1991.

Modsat udfald i 23/06878, hvor Allerød Kommune havde påbudt en tidligere grundejer at undersøge forurening ved en nedgravet villaolietank, der var taget ud af drift i 1976. Nævnet ophævede påbuddet efter en samlet bevisvurdering: at tanken indeholdt 100 liter slam talte snarere *imod* en betydende bundlækage, der manglede oliefilm i tankgraven, og en lækage på rørføringen mellem tank og oliefyr – som naturligt ville være ophørt i 1976 – fandtes mindst lige så sandsynlig. Praksis kræver, at udledningen med overvejende sandsynlighed enten kan være fortsat eller er sket efter 1. januar 1992.

Kravet om **begrundet mistanke** er reelt. I NMK-11-00175 fastslog nævnet, at den *generelle* risiko for jord- og grundvandsforurening ved drift af autoværksteder ikke alene kan begrunde en mistanke, når de udtagne jordprøver kun viste lettere forurening med bly og cadmium og ingen totalkulbrinter eller BTEX over detektionsgrænsen. Omvendt var mistanken tilstrækkelig i 24-05061, hvor affaldsforbrændingsslagge havde ligget direkte på jorden, og hvor nævnet stadfæstede undersøgelsespåbuddet som både begrundet og proportionalt, selv om slaggen og det øverste jordlag angiveligt var fjernet.

Myndighedens **egen** oplysningspligt er selvstændigt beskyttet. I 21/00813 ophævede nævnet en kommunal afgørelse om *ikke* at meddele påbud efter højtryksrensning af et eternittag, fordi kommunen ikke havde oplyst sagen tilstrækkeligt til at træffe en forsvarlig afgørelse. Tilsvarende i 18/05286 og NMK-11-00160, hvor nævnet dog nåede frem til, at det hverken på det foreliggende grundlag eller ved yderligere undersøgelser ville være muligt at fastslå, hvem forureneren var – og derfor stadfæstede kommunernes afgørelser om ikke at meddele påbud.

Endelig skal instrumentvalget passe til problemet. To afgørelser trækker grænsen i hver sin retning:

- I 23/09315 ophævede nævnet et undersøgelsespåbud, netop fordi kommunen havde fraveget varsling og partshøring efter § 54 under henvisning til akut sundhedsfare. Nævnet fandt påbuddet »hverken tilstrækkeligt eller egnet til at imødegå den alvorlige og akutte sundhedsfare« – når faren begrunder fravigelse af grundlæggende retsbeskyttelse, må værktøjet være et **oprensnings**påbud.
- I 24-04629 ophævede nævnet et undersøgelsespåbud efter § 40 om jord tilført en tidligere råstofgrav i strid med forbuddet i § 52, stk. 1. Et ulovligt forhold skal håndteres som retlig eller fysisk lovliggørelse efter § 67 og § 68 – fysisk lovliggørelse består i at kræve den ulovligt tilførte jord fjernet, uanset om det er undersøgt, om jorden har medført forurening, mens §§ 40-41 om undersøgelse og genopretning først bliver relevante, hvis jorden faktisk har medført forurening eller risiko herfor.

LOV Jordforureningsloven § 40, stk. 1, 2 · Jordforureningsloven § 52, stk. 1 · Jordforureningsloven § 54 · Jordforureningsloven § 67 · Jordforureningsloven § 68

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver undersøgelsespåbud efter jordforureningslovens § 40 ved ulovlig jordtilførsel til tidligere råstofgrav 15.06.2026

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af undersøgelsespåbud om jordforurening efter slagge-oplag i Faxe (Rønnede)	28.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af undersøgelsespåbud om asbestforurening grundet manglende egnethed i akut sundhedsfaresituation	19.12.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om påbud om undersøgelse af jordforurening fra villaolietank	21.07.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud til virksomhed om undersøgelse af olieforurening på erhvervsejendom i Kolding	28.08.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om påbud efter højtryksrensning af eternittag ophævet og hjemvist grundet mangelfuld sagsoplysning	20.06.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse og oprensning af jordforurening	03.05.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af afgørelse om ikke at meddele påbud om forureningsundersøgelse efter jordforureningslovens § 40	17.07.2017
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse eller oprensning af jordforurening	12.07.2017

§ 6 Overgangsreglen i § 42 og samspillet med miljøbeskyttelseslovens § 69

For løbende forureninger indeholder § 42 en overgangsregel: er en forurening sket før den 1. januar 2001 og fortsætter efter denne dato, finder §§ 41 og 43 kun anvendelse, hvis miljømyndigheden **godtgør, at den væsentligste del af forureningen er sket efter den 1. januar 2001**. For ældre forureninger er myndigheden henvist til miljøbeskyttelseslovens § 69, som til gengæld kræver et erstatningsretligt ansvarsgrundlag.

Dette samspil er blevet den hyppigste ophævelsesgrund i påbudssager. Den principielle ramme blev udfoldet i NMK-11-00165 om en produkthandel i Lyngby-Taarbæk. Nævnet ophævede undersøgelsespåbuddet delvis, fordi det på forhånd kunne udelukkes, at et oprensningspåbud senere kunne meddeles:

- forureningen langs kloakledningen stammede med overvejende sandsynlighed fra en olietank sløjfet i 1985 – altså ophørt før 1. januar 1992, hvorfor § 40 slet ikke kunne anvendes;
- den diffuse overfladeforurening kunne ikke ved yderligere undersøgelser henføres til tiden efter 1. januar 2001, jf. § 42, bl.a. fordi tungmetalforurening allerede var konstateret i 1997;
- for den tilkørte fyldjord manglede oplysninger om mængder og tidspunkter, så § 42-betingelsen heller ikke her kunne opfyldes.

Samme logik ledte til ophævelse i 20/14490 om en tidligere tankstation i Slagelse. Her var der ikke tale om én løbende forurening omfattet af § 42, men om flere adskilte forureninger sket på forskellige tidspunkter – nogle med blyholdig benzin fra før 1994, andre med ethanol, isopropanol, ETBE og TAME fra efter 2001. Nævnet accepterede principielt, at ældre forurening kan blive fjernet »som en biproduktvirkning« af oprensningen af nyere forurening, men opstillede en klar begrænsning:

> *Dette fraviges dog, hvis den ældre forurening medfører, at udgifterne til oprensning af den nyere forurening ikke står i et rimeligt forhold til den miljø- eller sundhedsmæssige risiko ved at efterlade den nyere forurening.*

Da nyere og ældre forureninger var blandet sammen i jord og grundvand og ikke kunne adskilles, kunne det hverken vurderes, hvor stor en del af oprensningen der reelt vedrørte nyere forurening, eller om proportionalitetskravet var opfyldt. Påbuddet blev ophævet. Afgørelsen viser samtidig kompetencegrænsen:

den del af påbuddet, der hvilede på miljøbeskyttelseslovens § 69, stk. 1, kunne nævnet slet ikke prøve, jf. § 69, stk. 3.

I 20/09141 om en historisk losse- og fyldplads i Løkken stadfæstede nævnet på tilsvarende måde kommunens afgørelse om **ikke** at meddele påbud efter §§ 40-41 – og bemærkede, at nævnet ikke havde kompetence over den del, der angik miljøbeskyttelseslovens § 69.

LOV Jordforureningsloven § 42 · Jordforureningsloven § 43 · Miljøbeskyttelsesloven § 69, stk. 1, 3

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse og oprensning af forurenet grund i Løkken	03.02.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud vedrørende kulbrinteforurening ophævet grundet manglende proportionalitetsvurdering	29.01.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelsespåbud efter jordforureningsloven	13.11.2017

§ 7 Proportionalitetsprincippet: totaloprensning, restforurening og grundvandsbeskyttelse

Udgangspunktet efter § 41, stk. 1 er genopretning af den tilstand, der bestod før forureningshændelsen. Forarbejderne fremhæver dog udtrykkeligt proportionalitetsprincippet:

> *Myndigheden skal således f.eks. være opmærksom på, at der er proportionalitet mellem omfanget og udgiften til den påbudte oprydning og omfanget og arten af den forurening og den forureningsfare, der konkret tilsigtes fjernet. Hvis afværgen af miljøproblemet eller risikoen kan foretages lige godt ved flere metoder, skal den billigste vælges.*

To højesteretsdomme udgør rammen, og nævnet citerer dem konsekvent:

- **U.2005.2923H** (Kolding-dommen af 30. juni 2005): en forurening kan – uafhængigt af omkostningernes størrelse – som udgangspunkt ikke påbydes fjernet, hvis der foreligger en høj grad af sikkerhed for, at den hverken aktuelt eller i fremtiden indebærer en miljø- eller sundhedsmæssig risiko.
- **U.2014.790H** (dom af 5. december 2013): enhver risiko for skadelig påvirkning af grundvandet kan efter en konkret vurdering begrunde et oprensningspåbud, **uanset om det pågældende grundvand anvendes eller er egnet til at kunne anvendes som drikkevandsressource**.

Den sidste præmis har vist sig afgørende. I 20/13040 stadfæstede nævnet et påbud om totaloprensning og retablering til maksimalt ca. 5,3 mio. kr., hvor grundvandskvalitetskriteriet for kulbrinter var overskredet med en faktor 10.100, og hvor fri fase olie var fundet i flere boringer. At forureningen lå uden for indvindingsopland, nedstrøms eksisterende indvindinger og uden for OSD kunne ikke føre til en anden risikovurdering. Samme resultat i 23/11777, hvor totaloprensning til maks. ca. 807.738 kr. blev fundet proportional over for delvis oprensning til ca. 234.168 kr., fordi en delvis løsning ville efterlade ca. 88 kg olie – to tredjedele – med de højeste koncentrationer under en bygning, uden dokumenteret sikkerhed mod fremtidig risiko.

Modsat i NMK-11-00182, hvor nævnet – trods anerkendelse af, at restforureningen udgjorde en risiko for grundvandet og ved fremtidige gravearbejder – stadfæstede kommunens afslutning af sagen: grundvandet var lokalt af ringe værdi som drikkevandsressource, risikoen ved fremtidige gravearbejder lille, og en fuldstændig

oprensning til ca. 1.745.000 kr. stod ikke i rimeligt forhold til den miljømæssige gevinst. Også en delvis oprensning blev vurderet uproportional.

Et gennemgående krav er, at **datagrundlaget skal bære konklusionen**. Nævnet formulerede kravet skarpt i den hjemvisning, der lå til grund for 25/00301:

> *Efterladelse af en restforurening forudsætter, at restforureningen er sikkert afgrænset og at datagrundlaget muliggør en pålidelig risikovurdering heraf.*

Dette leder til hjemvisning i begge retninger. I 18/05196 ophævede nævnet et **oprensnings**påbud, fordi forureningens udbredelse sandsynligvis havde ændret sig betydeligt siden undersøgelserne i 2007-2008, så hverken forureningsrisiko, egnede afværgemetoder eller prisfastsættelse kunne vurderes med tilstrækkelig sikkerhed. I NMK-11-00153 blev et oprensningspåbud ophævet af samme grund, med den tilføjelse at et påbud om at udarbejde et *forslag* til afhjælpning skal meddeles efter § 40, ikke § 41.

Endelig gælder proportionalitetsprincippet også »baglæns«: efter 20/09902 kan der ikke meddeles undersøgelsespåbud efter § 40, hvis det på forhånd kan udelukkes, at der senere kan meddeles oprensningspåbud efter § 41 eller miljøbeskyttelseslovens § 69. I den konkrete sag fandt nævnet undersøgelsesomkostninger på 150.000-200.000 kr. proportionale i forhold til de potentielle risici ved 3.000-5.000 tons nedgravet asbestholdigt byggeaffald.

Sag	Forureningens karakter	Udfald
20/13040 (Vejen)	~5.800 l olie, fri fase, grundvandskriterium × 10.100	Totaloprensning + retablering, maks. 5,3 mio. kr. – stadfæstet
23/11777 (Guldborgsund)	~88 kg restolie under bygning, grundvandskriterium × 150	Totaloprensning, maks. 807.738 kr. – stadfæstet
NMK-11-00182 (Helsingør)	16-18 kg restolie, ringe drikkevandsværdi	Fuld oprensning (1,7 mio. kr.) uproportional – sagen afsluttet
20/14490 (Slagelse)	Blandede nyere/ældre kulbrinteforureninger	Påbud ophævet – proportionalitet kunne ikke vurderes
18/05196 (Ebeltoft)	3.000 l gasolie, forældede data fra 2007-08	Påbud ophævet og hjemvist – utilstrækkeligt oplyst

LOV `Jordforureningsloven § 40` `Jordforureningsloven § 41, stk. 1` `Miljøbeskyttelsesloven § 69`

PRAKSIS

- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Påbud om totaloprensning af olieforurening fra erhvervstank på campingplads stadfæstet – proportionalitetsprincippet ikke tilsidesat — 11.02.2026
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af påbud om supplerende undersøgelser af olieforurening i Odense Kommune — 21.08.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud vedrørende kulbrinteforurening ophævet grundet manglende proportionalitetsvurdering — 29.01.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af påbud om totaloprensning af olieforurening på erhvervsejendom i Vejen Kommune — 30.08.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse med ændringer af påbud om undersøgelse af jordforurening i Syddjurs — 14.06.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse og hjemvisning af påbud om oprensning af forurening i Syddjurs Kommune — 02.02.2021
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af afgørelse om afslutning af påbudssag vedrørende forurenet ejendom — 23.11.2017

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud efter Jordforureningslovens § 41 11.07.2017

§ 8 30-årsfristen i § 41, stk. 4, passivitet og påbud der hviler på ejendommen

Påbudsadgangen ophører absolut efter § 41, stk. 4, når der er gået 30 år eller mere efter ophøret af den produktionsmetode eller anvendelsen af det anlæg, der forårsagede eller kunne forårsage forureningen. Forarbejderne begrunder både valget af skæringspunkt og fristens absolutte karakter:

> *Det er tidspunktet for det endelige ophør af den aktivitet, der på et eller andet tidspunkt har givet forurening, der er afgørende for beregningen af påbudsperioden. […] Fristen i § 41, stk. 4, er absolut og regnes således ikke fra tidspunktet for, hvornår miljømyndigheden rent faktisk konstaterer forureningen […] Der gælder således ikke regler om suspension af den 30-årige frist.*

Forarbejderne forklarer også, hvorfor lovgiver valgte produktionsmetodens ophør frem for den forurenende handling, som Jordforureningsudvalget havde foreslået i **betænkning nr. 2/1996**: det er i praksis meget vanskeligt at fastslå, hvornår en konkret forurenende episode har fundet sted, mens ophøret af en produktionsmetode oftest kan fastlægges. For anlæg til deponering af affald regnes de 30 år efter § 41, stk. 5 fra ophøret af efterbehandlingsperioden – en præcisering indsat ved ændringsloven af 8. juni 2001, hvis forarbejder forklarer, at fristen skal løbe fra det tidspunkt, hvor anlægget overgår til den passive fase.

Ved siden af den absolutte frist gælder de almindelige forvaltningsretlige regler. Forarbejderne er udtrykkelige:

> *Derimod gælder almindelige forvaltningsretlige regler, hvorefter miljømyndighederne efter passivitetsbetragtninger og indrettelsessynspunkter kan være afskåret fra at meddele påbud. Miljømyndighederne skal således reagere inden for en rimelig tid, når de får kendskab til en forurening, der kunne påbydes opryddet.*

I praksis er passivitetsindsigelser dog sjældent blevet taget til følge. I 25/00301 afviste nævnet et passivitetsargument i en sag, der havde løbet i mange år: der havde været løbende og betydelig korrespondance, og sagsforløbet var præget af flere påklagelser og domstolsprøvelser, så ingen handling eller udeladelse fra kommunens side kunne skabe en *berettiget* forventning hos klageren om, at sagen var afsluttet. Nævnet fremhævede, at den almene interesse i at forebygge ukontrolleret spredning af olie vejer tungere end ønsket om procesfred. Tilsvarende i NMK-11-00165, hvor nævnet fandt, at klager var orienteret i 2012 og 2013, og hvor nævnet tillige fastslog, at forældelseslovens § 1 ikke finder anvendelse, da adgangen til at meddele påbud efter § 40 ikke er en fordring eller ydelse omfattet af loven.

Endelig indeholder § 45 reglerne om, at påbud kan hvile på virksomheden og ejendommen. Påbud efter §§ 40 og 41 til en virksomhed i drift er bindende over for **senere driftsherrer**, hvis den senere driftsherre ved erhvervelsen vidste eller burde vide, at påbud var meddelt eller forvarslet, jf. § 45, stk. 1 og stk. 2. Over for **senere erhververe af den forurenede ejendom** er påbuddet efter § 45, stk. 3 kun bindende, når tre kumulative betingelser er opfyldt: påbuddet var meddelt eller forvarslet før erhvervelsen og er ikke efterkommet, selv om efterkommelsen er indskærpet og forholdet politianmeldt; erhververen vidste eller burde vide dette; og erhvervelsen sker fra en, der selv var eller kunne blive forpligtet til at efterkomme påbuddet.

LOV Jordforureningsloven § 40 Jordforureningsloven § 41, stk. 4, 5 Jordforureningsloven § 45, stk. 1-3

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af påbud om supplerende undersøgelser af olieforurening i Odense Kommune 21.08.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelsespåbud efter jordforureningsloven 13.11.2017

§ 9 Villaolietanke: det skærpede tankejeransvar i § 48 og forsikringspligten i § 49

For olieforureninger konstateret efter den af ministeren fastsatte dato – 1. marts 2000 – gælder en særlig og endnu strengere ordning i § 48. Miljøstyrelsen sammenfatter i vejledning nr. 2/2009 om undersøgelse og oprensning af forurening fra villaolietanke ansvarsnormen således:

> *§ 48 indebærer som udgangspunkt, at ejeren af villaolietanken har ansvaret for enhver konstateret forurening fra tanken, uanset hvordan og hvornår forureningen er sket, og uanset hvem der ejede tanken, da forureningen skete (ubetinget tankejeransvar).*

Anvendelsesområdet er afgrænset i § 48, stk. 3: tanken skal have et rumindhold under 6.000 liter, mindst 50 procent af det opvarmede areal skal anvendes til beboelse, anlægget skal have været brugt efter 1. marts 2000, og det skal have været eller kunne have været anvendt **umiddelbart** før konstateringen af forureningen.

Ordet »umiddelbart« er den hyppigste tvistgenstand. I 23/08829 – hvor en olieleverandør fyldte 736 liter olie i en uafproppet studs få dage efter, at tanken var afmonteret fra rørføringen – afviste nævnet forsikringsselskabets indsigelse om manglende hjemmel:

> *Ordet 'umiddelbart' skal derfor forstås således, at tanken skal have været funktionsdygtig op til tidspunktet for en pludselig skades indtræden... Selv om en tank i en periode ikke har været anvendt, uden at denne dog er taget varigt ud af brug, og derfor ikke er sløjfet efter de gældende regler, vil den således være omfattet.*

Nævnet henviste til, at en periode på op til **6 måneder** efter, at tanken er taget ud af brug, i praksis betragtes som et rimeligt kriterium. Modsat i 18/05286, hvor den nedgravede tank, der med overvejende sandsynlighed var kilden, blev taget ud af drift i 1982 og sløjfet i 2005, mens forureningen først blev konstateret i 2013 – betingelserne i § 48, stk. 1, jf. stk. 3, var ikke opfyldt, og § 40 og § 41 kunne heller ikke anvendes, da tidspunktet for forureningen var ukendt. Betydningen af at fastlægge *hvilken* tank der er kilden fremgår tydeligt af NMK-11-00184, hvor sagen blev hjemvist, fordi kommunen ikke havde undersøgt olieforbruget forud for konstateringen og forskellene i fylddybde mellem boringerne.

Vejledningen præciserer også adressatvalget: påbud skal rettes mod den, der på påbudstidspunktet er ejer af tanken – ikke lejeren eller brugeren, og ikke forsikringsselskabet – og påbud skal meddeles, selv om tankejeren er insolvent eller under konkurs. Ved leasede tanke er leasingselskabet påbudsadressat. Ved udlejet ejendom rettes påbuddet mod ejeren, jf. § 49, fordi det er ejeren, der har forsikringspligten. Vejledningen fastslår desuden, at der ved en afgørelse om *ikke* at udstede påbud efter § 48, stk. 1, hverken kan lægges vægt på tankejerens økonomiske formåen eller på, om vedkommende er forsikringsdækket.

Rækkevidden af oprensningen blev prøvet i 21/00812, hvor Svendborg Kommune påbød nedrivning af beboelse og garage samt total afgravning af ca. 565 tons jord med anslået 2.205 liter olie. Kommunen valgte denne løsning, fordi den var ca. 1,1 mio. kr. billigere end alternativet med bevaring af huset. Nævnet stadfæstede og fortolkede reetableringspligten i § 48, stk. 4 restriktivt:

> *jordforureningslovens § 48, stk. 4 – i lyset af lovens forarbejder og formålet med bestemmelsen – må fortolkes således, at der i et påbud om oprensning efter § 48, stk. 1, kun skal fastsættes pligt til reetablering af ejendommen, herunder bygninger, der nedrives som følge af påbuddets efterlevelse, i de tilfælde, hvor påbudsadressaten ikke selv ejer ejendommen.*

Da klageren selv ejede ejendommen, var der hverken pligt eller hjemmel til at påbyde genopførelse af boligen. Nævnet understregede, at loven administreres ud fra offentligretlige miljø- og sundhedsmæssige hensyn, mens civilretlige krav om tabt ejendomsværdi hører hjemme for de almindelige domstole. Ejer tankejeren derimod ikke den forurenede ejendom, kan kommunen efter § 48, stk. 5 meddele den, der har rådighed over ejendommen, et **tålepåbud**, der er bindende over for enhver senere rådighedshaver.

At de værnede interesser er offentligretlige, blev også fastslået i 18/04939: interesser af privatretlig karakter, herunder rene økonomiske interesser som at ejendommen bliver usælgelig ved V2-kortlægning, er ikke værnet af § 1. Til gengæld ophævede nævnet kommunens afgørelse, fordi forudsætningerne for Miljøstyrelsens vejledende bagatelgrænse på 10 kg olie ikke var opfyldt: der var ikke udtaget poreluftsprøver, og afgrænsningen var ikke foretaget i overensstemmelse med vejledningen, så restforureningen potentielt kunne være væsentligt større end de beregnede 7 kg.

Forsikringspligten i § 49, stk. 1 er lovens modstykke til det strenge ansvar. Pligten ophører først seks måneder efter, at tanken er taget ud af brug og sløjfet forskriftsmæssigt, jf. § 49, stk. 3, og den omfatter ikke forurening forårsaget forsætligt, forurening fra installationer, som tankejeren vidste eller burde vide ikke opfyldte olietankbekendtgørelsens krav, eller forurening som følge af, at olielevering ikke er sket efter reglerne om vejtransport af farligt gods, jf. § 49, stk. 2. Overstiger udgiften til at opfylde et § 48-påbud 4,162 mio. kr. inkl. moms (pris- og lønreguleret årligt), skal forsikringsselskabet efter § 49, stk. 5 rette henvendelse til miljømyndigheden, som skal godkende og betale den overskydende del.

LOV Jordforureningsloven § 1 · Jordforureningsloven § 48, stk. 1-5 · Jordforureningsloven § 49, stk. 1-5

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om undersøgelse af olieforurening efter uheld ved frakoblet olietank	21.08.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om oprensning af olieforurening og nedrivning af beboelsesejendom i Svendborg	12.12.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse og oprensning af jordforurening	03.05.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afgørelse om ikke at meddele oprensningspåbud og hjemvisning af sag	15.10.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Genoptagelse af sag om olieforurening: Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om hjemvisning	31.05.2017

§ 10 Den offentlige indsats og værditabsordningen efter kapitel 4

Hvor forureneren ikke kan findes eller ikke kan mødes med påbud, træder den offentlige indsats til. Som led i kortlægningen fastlægger regionsrådet efter § 6, stk. 1 de arealer, hvor forureningen kan have skadelig virkning på (1) grundvand, (2) overfladevand, (3) internationale naturbeskyttelsesområder eller (4) mennesker på arealer med bolig, børneinstitution eller offentlig legeplads. Nr. 2 og 3 blev indsat ved ændringsloven om offentlig indsats over for jordforurening med skadelig virkning på vand og natur (ikrafttræden 1. januar 2014), som

samtidig udvidede vilkårshjemlen i § 8, stk. 4, nr. 2, og nedlagde Depotrådet. Kommunalbestyrelsen bidrager efter § 6, stk. 2 med fastlæggelsen af, hvilke arealer der anvendes til bolig, børneinstitution eller offentlig legeplads, og – til brug for administrationen af §§ 8 og 9 – hvilke arealer der anvendes til rekreativt område, alment tilgængeligt område, kolonihave, sommerhusgrund eller institution.

Værditabsordningen i lovens kapitel 4 er en særskilt, forureneruafhængig ordning for boligejere. Efter § 26, stk. 1 omfatter den ejendomme, som blev anvendt til helårsbeboelse den 18. november 1992, og som er forurenet **før den 1. september 1993** – samt ejendomme, hvor forureningen stammer fra en villaolietank omfattet af § 48, stk. 3, 1. pkt., og er konstateret før 1. marts 2000. Ved »forurenede ejendomme« forstås efter § 26, stk. 2 ejendomme kortlagt på vidensniveau 2 eller som opfylder betingelserne herfor.

Ordningen er negativt afgrænset i § 26, stk. 3: industriejendomme, landbrugs- og skovejendomme, etageejendomme hvor mere end 50 procent af etagearealet anvendes erhvervsmæssigt, sommerhus- og kolonihaveområder (medmindre lovlig helårsbeboelse) samt offentligt ejede ejendomme falder uden for.

Den personelle afgrænsning i § 27, stk. 1 er lige så central: ordningen omfatter kun ejere, der har erhvervet ejendommen i forurenet tilstand og ved erhvervelsen **hverken vidste eller burde vide**, at ejendommen var forurenet. § 27, stk. 2 udstrækker ordningen til visse afledte erhververe – arv, uskiftet bo, tvangsauktion som ufyldestgjort panthaver, skilsmisse/separation eller mindst to års fælles husstand, samt frivillig handel med eller ved panthavers mellemkomst som tabsbegrænsende foranstaltning – men kun hvis den tidligere ejer opfyldte god tro-kravet.

Proceduren følger § 29: anmodning sendes til regionsrådet, der træffer afgørelse om, hvorvidt ejendommen er omfattet, og underretter kommunalbestyrelsen. Er ejendommen ikke kortlagt på V2, påhviler det efter § 29, stk. 3 ejeren for egen regning at dokumentere, at ejendommen er forurenet i tilsvarende grad, og regionsrådet kan stille samme dokumentationskrav som ved V2-kortlægning. Retten til oprydning kan efter § 29, stk. 2 overdrages til senere erhververe, hvis ansøgning er indgivet inden overdragelsen.

Det er netop mulighederne efter kapitel 4, som regionsrådet efter § 12, stk. 3 skal oplyse om i underretningen til ejere af V2-kortlagte helårsboliger – underretningspligten og værditabsordningen hænger dermed direkte sammen.

LOV Jordforureningsloven § 6, stk. 1, 2 Jordforureningsloven § 12, stk. 3 Jordforureningsloven § 26, stk. 1-3 Jordforureningsloven § 27, stk. 1, 2 Jordforureningsloven § 29, stk. 1-4

§ 11 Jordflytning, områdeklassificering og forbuddet mod jordtilførsel til råstofgrave

Lovens kapitel 6 styrer jordstrømmene. Efter § 50, stk. 1 skal enhver, der flytter jord uden for den ejendom, hvor den er opgravet – og enhver, der anvender sådan jord – sikre sig, at jorden ikke giver anledning til skadelig virkning på natur, miljø og menneskers sundhed. Efter § 50, stk. 2 skal opgravning og flytning **anmeldes til kommunalbestyrelsen**, når jorden er forurenet eller stammer fra en kortlagt ejendom, en kortlagt del af en ejendom, et areal der anvendes til offentlig vej, en ejendom omfattet af områdeklassificeringen efter § 50 a, eller et godkendt modtageanlæg.

Områdeklassificeringen i § 50 a, stk. 1 er en generel formodningsregel: **byzone klassificeres som område, der kan være lettere forurenet**. Kommunalbestyrelsen skal ved regulativ undtage større sammenhængende byzoneområder, som den ved ikke er lettere forurenede, jf. stk. 2, og omvendt inddrage større sammenhængende områder uden for byzone, som den ved er lettere forurenede, jf. stk. 3. Offentligheden skal inddrages forud for klassificeringen, jf. stk. 4.

Miljøstyrelsen understreger i vejledning nr. 3/2007 om områdeklassificering, at de to systemer er uafhængige: kortlægger regionen en ejendom som forurenet, medfører det ikke, at arealet skal inddrages i områdeklassificeringen – og udtages et areal af kortlægningen, undtages det ikke automatisk fra klassificeringen. Jord fra ejendommen vil i begge tilfælde fortsat være omfattet af anmeldepligten.

De operative regler findes i jordflytningsbekendtgørelsen. Anmeldelsespligten er dobbeltsikret i § 4, stk. 2: både den, der som ejer, bruger eller bygherre foranstalter flytningen, og den, der er ansvarlig for den faktiske flytning – herunder entreprenøren – skal indgive anmeldelse eller sikre sig, at anmeldelse er sket. Jorden skal efter § 10 analyseres og kategoriseres efter bilag 1-3. Kategoriseringen sker pr. jordparti, og bilag 3 indeholder to bærende regler: forureningskategorien bestemmes for hver enkelt forureningskomponent, og den **højeste** konstaterede kategori er bestemmende for hele partiets kategori – og hvor mindst tre prøver repræsenterer ét parti, må gennemsnittet ikke overskride grænseværdien, og intet enkelt analyseresultat må overskride grænseværdien for den samlede kategori med mere end 50 procent (**50 %-reglen**). Efter § 5 og stk. 6 må flytningen som udgangspunkt iværksættes fire uger efter anmeldelsen, medmindre kommunalbestyrelsen inden for fristen modsætter sig genanvendelsen eller stiller vilkår.

Et særskilt spor er **forbuddet mod tilførsel af jord til råstofgrave** i § 52, stk. 1, som administreres af regionsrådet. Nævnet fastslog i 20/07054, at dispensationsadgangen i § 52, stk. 2 skal fortolkes restriktivt, og stadfæstede Region Midtjyllands afslag, fordi risikoen for forurening af grundvandsmagasiner i et sårbart område ikke kunne udelukkes med tilstrækkelig sikkerhed. I 24-04629 blev det slået fast, at en kommunal terrænreguleringstilladelse er uden betydning for kravet om dispensation efter § 52, og at ansvaret påhviler den til enhver tid værende ejer eller bruger.

Grænsefladen til affaldsreglerne er en tilbagevendende fejlkilde. I 19/08289 ophævede nævnet en § 19-tilladelse til genanvendelse af ca. 3.000 m³ forurenet jord til terrænhævning, fordi aktiviteten var godkendelsespligtig efter miljøbeskyttelseslovens § 33. Og i 24/00637 stadfæstede nævnet et afslag på tilførsel af ca. 13.000 m³ lettere forurenet jord til lægivende volde, fordi der reelt var tale om deponering snarere end nyttiggørelse. Omvendt accepterede nævnet i 25-07242 skærpede vilkår om analysefrekvens og uvildig prøveudtagning ved nyttiggørelse af op til 213.000 m³ jord, fastsat ud fra et forsigtighedsprincip om grundvandsbeskyttelse; klagerens indsigelse om konkurrenceforvridning og mistænkeliggørelse af branchen blev ikke taget til følge.

Regelsættet er under revision. Miljøstyrelsen sendte i juni 2026 udkast til en ny jordflytningsbekendtgørelse i høring, der bl.a. skærper dokumentationskravene til prøvetagning og indfører en to-ugers forlængelse af fristen, når kommunalbestyrelsen anmoder om supplerende oplysninger. Dertil kommer det lovforslag om skærpelse af strafniveauerne i miljøbeskyttelsesloven og jordforureningsloven, der blev sendt i høring i december 2025, og hvis høringsmateriale bl.a. peger på domspraksis, hvor jord er håndteret uden forudgående anmeldelse eller bortskaffet til en anden modtager end anmeldt. Det strafferetlige spor behandles nærmere under miljoesager-strafferet; Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager beskriver bl.a. afgrænsningen mellem jordforureningslovens § 88, stk. 2, og straffelovens § 196.

LOV Jordflytningsbekendtgørelsen § 4, stk. 2 | Jordflytningsbekendtgørelsen § 10 | Jordforureningsloven § 50, stk. 1, 2, 5, 6 | Jordforureningsloven § 50a, stk. 1-4 | Jordforureningsloven § 52, stk. 1, 2

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Skærpede vilkår om jordanalyser og uvildig prøvetager i miljøgodkendelse til råstofgrav ikke usaglige — 24.08.2026
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver undersøgelsespåbud efter jordforureningslovens § 40 ved ulovlig jordtilførsel til tidligere råstofgrav — 15.06.2026
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på tillæg til miljøgodkendelse til etablering af jordvolde — 27.06.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på dispensation til tilførsel af jord til råstofgrav ved Tjele — 28.11.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Tilladelse til genanvendelse af forurenet jord kræver godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven — 26.06.2020

§ 12 Miljøansvarsdirektivet, miljøskade og de kommende ændringer af kapitel 4 a

Ved siden af de nationale påbudsregler ligger EU-sporet. Miljøansvarsdirektivet om forebyggelse og afhjælpning af miljøskader er gennemført i jordforureningslovens kapitel 4 a og i miljøskadeloven. Konstateres en forurening, skal myndigheden derfor altid først tage stilling til, om der foreligger en **miljøskade eller en overhængende fare herfor** forvoldt af erhvervsmæssig aktivitet – i så fald overgår sagen til behandling efter miljøskadeloven.

Miljøstyrelsen præciserer i villaolietank-vejledningen, at det ved private villaolietanke som udgangspunkt ikke er relevant at vurdere miljøskadespørgsmålet, netop fordi der kræves en erhvervsmæssig aktivitet og et vist omfang; spørgsmålet kan dog blive aktuelt, hvis tanken er leaset, eller hvis udlejningen af ejendommen kan karakteriseres som erhvervsmæssig aktivitet i miljøskadelovens forstand.

Kapitel 4 a er ændret flere gange for at bringe gennemførelsen tættere på direktivet, og flere af ændringerne er **endnu ikke konsolideret** ind i den gældende lovbekendtgørelse fra 2017:

- Ved ændringslov af 31. januar 2021 (i kraft 1. februar 2021) blev § 38 d om ansvarsfrihedsgrunde **ophævet**, og § 38 f, stk. 2 og 3 faldt bort som konsekvens. Forarbejderne begrunder ændringen med, at der efter direktivets artikel 5 og 6 altid skal være en ansvarlig, der kan pålægges handlepligten; ansvarsfrihedsgrundene er i stedet erstattet af en godtgørelsesordning i miljøskadeloven. Samtidig blev § 38 b, stk. 2 omformuleret for at sikre, at der altid er en ansvarlig for miljøskader.
- Ved ændringslov af 4. april 2024 (i kraft 1. juli 2024) blev der indsat et nyt § 82, stk. 3, hvorefter »enhver, som berøres eller kan forventes at blive berørt af en miljøskade«, kan påklage afgørelser truffet efter kapitel 4 a. Forarbejderne betegner det som en direktivnær **præcisering** af gældende ret, der ikke udvider kredsen af klageberettigede, men bringer ordlyden i overensstemmelse med direktivets artikel 12, stk. 1, litra a, og artikel 13, stk. 1.

Den praktiske konsekvens er, at man ved opslag i den konsoliderede lovtekst fra 2017 skal være opmærksom på, at §§ 38 b, 38 d, 38 f og 82 ikke er ajourført med disse vedtagne ændringer.

LOV Jordforureningsloven § 38b, stk. 2 | Jordforureningsloven § 38d | Jordforureningsloven § 38f | Jordforureningsloven § 82, stk. 3

§ 13 Klageadgang, nævnets prøvelsesomfang og domstolskontrol

Klagesystemet er asymmetrisk og skal holdes skarpt adskilt:

Afgørelsestype	Klageadgang
Kortlægning (§§ 3-5), § 8-tilladelse, § 9 – dvs. kapitel 2	**Ingen** administrativ klageadgang, jf. § 16
Påbud efter §§ 40, 41, 48 og afgørelser om ikke at meddele påbud	Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. § 77, stk. 1, nr. 1
Tilsynsafgørelser efter § 67	**Ingen** administrativ klageadgang; kommunaltilsynet (Ankestyrelsen)
Kommunens afgørelser efter § 50, stk. 6 om jordflytning	**Ingen** administrativ klageadgang, jf. § 50, stk. 7
Påbud efter miljøbeskyttelseslovens § 69, stk. 1	**Ingen** administrativ klageadgang, jf. § 69, stk. 3

Nævnet kan efter § 11 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet **begrænse sin prøvelse** til de forhold, der er klaget over, og til de væsentligste forhold. Denne adgang anvendes systematisk: i 20/13040 blev prøvelsen begrænset til ansvaret og proportionaliteten, i 20/14490 til tidsfæstelsen, og i 24-04629 alene til hjemmelsgrundlaget. Nævnet har dog efter forarbejderne mulighed for – og efter omstændighederne pligt til – at inddrage overholdelsen af grundlæggende forvaltningsretlige grundsætninger, uanset klagens formulering.

Søgsmålsfristen er lang: efter § 87, stk. 1 skal en retssag til prøvelse af afgørelser efter loven være anlagt inden **12 måneder** efter, at afgørelsen er meddelt.

Aktindsigt i jordforureningssager afgøres efter miljøoplysningsloven, men klageadgangen følger den underliggende sags klageadgang. I 25/10601 ophævede nævnet Vordingborg Kommunes delvise afslag på aktindsigt i en sag om undersøgelsespåbud efter § 40, fordi kommunen ikke havde foretaget den påkrævede konkrete afvejning ved interne dokumenter og ikke havde vurderet meroffentlighed tilstrækkeligt. Omvendt afviste nævnet i både 24/04913 og 25/02423 at behandle klager over afslag på aktindsigt i jordprøver og jordflytningsdokumenter, fordi selve jordflytningssagen ikke kan påklages til nævnet, jf. jordflytningsbekendtgørelsens § 18.

Endelig kan kommunens **oplysningsvirksomhed** over for ejendomskøbere give anledning til erstatningskrav uden for påbudssystemet. I Sag 92/2010 frifandt Højesteret Mariagerfjord Kommune for erstatningsansvar over for en køber, der havde fået oplyst i ejendomsoplysningsskemaet, at der ikke var en igangværende miljøsag, selv om der i 1992 var konstateret olieforurening på ejendommen. Højesteret fandt ikke, at kommunen havde en generel undersøgelsespligt i den forbindelse. Spørgsmålet om jordforurening som mangel ved ejendomshandel behandles nærmere under koebsalgsfast-ejendom-mangler.

LOV Jordforureningsloven § 16 · Jordforureningsloven § 50, stk. 6, 7 · Jordforureningsloven § 77, stk. 1 · Jordforureningsloven § 87, stk. 1

PRAKSIS
- **Højesteret** · Mariagerfjord Kommunes erstatningsansvar for besvarelse af ejendomsoplysningsskema vedrørende jordforurening — 20.06.2012
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver undersøgelsespåbud efter jordforureningslovens § 40 ved ulovlig jordtilførsel til tidligere råstofgrav — 15.06.2026
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets ophævelse af Vordingborg Kommunes delvise afslag på aktindsigt i sag om jordforurening — 19.12.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over Hedensted Kommunes afslag på aktindsigt vedrørende jordflytning fra nedlagt vej 29.04.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud vedrørende kulbrinteforurening ophævet grundet manglende proportionalitetsvurdering 29.01.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om totaloprensning af olieforurening på erhvervsejendom i Vejen Kommune 30.08.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over Randers Kommunes afslag på aktindsigt i jordprøver 10.07.2024

§ 14 Sammenfatning: hvad afgør udfaldet i jordforureningssager

På tværs af domme og nævnsafgørelser tegner der sig et konsistent mønster, som kan opsummeres i fem punkter.

1. Ansvaret er ubetinget, men ikke ubegrænset. Myndigheden skal ikke påvise uforsvarlig adfærd for at meddele påbud efter § 41, men den skal fortsat påvise årsagsforbindelse mellem driften og forureningen. Ejerskab alene er ikke nok, og panthavere, långivere og ansatte falder uden for. Undtagelserne for krig, naturkatastrofer, brand og hærværk er reelle – som BS-9090/2023-OLR viser, hvor Østre Landsret ikke fandt »tilstrækkelig sikker hjemmel« over for en grundejer, der hverken kunne bebrejdes branden eller havde handlet uforsvarligt.

2. Tidsfæstelsen er det hyppigste stridspunkt. Tre datoer styrer: 1. januar 1992 (grænsen for undersøgelsespåbud efter § 40, stk. 2), 1. januar 2001 (grænsen for oprensningspåbud efter § 41 og for »den væsentligste del«-kravet i § 42) og 1. marts 2000 (grænsen for villaolietankansvaret efter § 48). Kan myndigheden ikke løfte bevisbyrden for, at forureningen ligger på den rigtige side af den relevante dato, falder påbuddet – jf. 23/06878 og NMK-11-00165.

3. Datagrundlaget bærer afgørelsen. Både påbud og afgørelser om ikke at meddele påbud ophæves rutinemæssigt, når sagen ikke er tilstrækkeligt oplyst. En restforurening kan kun efterlades, når den er sikkert afgrænset, og datagrundlaget muliggør en pålidelig risikovurdering – jf. 25/00301, 18/05196 og 18/04939.

4. Proportionalitet er tovejs. Omkostningerne skal stå i rimeligt forhold til risikoen – men grundvandsbeskyttelsen er så bredt formuleret, at totaloprensninger til flere millioner kroner stadfæstes, når fri fase eller kraftige grundvandsoverskridelser er dokumenteret, jf. 20/13040 og 23/11777. Omvendt kan proportionaliteten slet ikke vurderes, når nyere og ældre forureninger er uadskilleligt sammenblandet, jf. 20/14490.

5. Loven værner offentligretlige, ikke privatøkonomiske interesser. Tab af ejendomsværdi, usælgelighed efter V2-kortlægning og krav om genopførelse af nedrevne bygninger ligger uden for lovens formål, jf. § 1, 18/04939 og 21/00812. De økonomiske hensyn varetages i stedet gennem værditabsordningen i kapitel 4, forsikringspligten i § 49 og de almindelige domstoles behandling af erstatnings- og mangelskrav – jf. BS-63777/2024-HJR og Sag 92/2010.

For tilgrænsende områder henvises til miljoegodkendelse om listevirksomheders vilkår, objektivt-ansvar-for-miljoeskader om det privatretlige miljøerstatningsansvar, spildevand-tilladelse om udledning af oppumpet forurenet grundvand, byggetilladelse om § 8-tilladelsens samspil med byggesagen og grundlovsproevelse-og-ejendomsbeskyttelse-73 om rådighedsindskrænkning og ekspropriation.

LOV Jordforureningsloven § 1 Jordforureningsloven § 40, stk. 2 Jordforureningsloven § 41

Jordforureningsloven § 42 | Jordforureningsloven § 48 | Jordforureningsloven § 49

PRAKSIS

Højesteret · Grundejers frifindelse for erstatningsansvar efter olieforurening ved fejlagtig påfyldning 25.06.2025

Højesteret · Mariagerfjord Kommunes erstatningsansvar for besvarelse af ejendomsoplysningsskema vedrørende jordforurening 20.06.2012

Landsretten · Landsretten fandt ikke hjemmel til kommunalt påbud om fjernelse af asbest efter brand 26.08.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Påbud om totaloprensning af olieforurening fra erhvervstank på campingplads stadfæstet – proportionalitetsprincippet ikke tilsidesat 11.02.2026

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om supplerende undersøgelser af olieforurening i Odense Kommune 21.08.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om påbud om undersøgelse af jordforurening fra villaolietank 21.07.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud vedrørende kulbrinteforurening ophævet grundet manglende proportionalitetsvurdering 29.01.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om oprensning af olieforurening og nedrivning af beboelsesejendom i Svendborg 12.12.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af påbud om totaloprensning af olieforurening på erhvervsejendom i Vejen Kommune 30.08.2024

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af påbud om oprensning af forurening i Syddjurs Kommune 02.02.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afgørelse om ikke at meddele oprensningspåbud og hjemvisning af sag 15.10.2018

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelsespåbud efter jordforureningsloven 13.11.2017

REFERENCE Lovgrundlag

7 paragraffer

- Jordforureningsloven § 3
- Jordforureningsloven § 5
- Jordforureningsloven § 8
- Jordforureningsloven § 40
- Jordforureningsloven § 41
- Jordforureningsloven § 48
- Jordforureningsloven § 50

MATERIALE Citerede afgørelser

40 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 2

25.06.2025	Grundejers frifindelse for erstatningsansvar efter olieforurening ved fejlagtig påfyldning	63777-2024
20.06.2012	Mariagerfjord Kommunes erstatningsansvar for besvarelse af ejendomsoplysningsskema vedrørende jordforurening	92-2010

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 1

26.08.2025	Landsretten fandt ikke hjemmel til kommunalt påbud om fjernelse af asbest efter brand	9972-11667

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 37

24.08.2026	Skærpede vilkår om jordanalyser og uvildig prøvetager i miljøgodkendelse til råstofgrav ikke usaglige	25-07242
15.06.2026	Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver undersøgelsespåbud efter jordforureningslovens § 40 ved ulovlig jordtilførsel til tidligere råstofgrav	24-04629
28.05.2026	Stadfæstelse af undersøgelsespåbud om jordforurening efter slagge-oplag i Faxe (Rønnede)	24-05061
11.02.2026	Påbud om totaloprensning af olieforurening fra erhvervstank på campingplads stadfæstet – proportionalitetsprincippet ikke tilsidesat	23/11777
19.12.2025	Ophævelse af undersøgelsespåbud om asbestforurening grundet manglende egnethed i akut sundhedsfaresituation	23/09315
19.12.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets ophævelse af Vordingborg Kommunes delvise afslag på aktindsigt i sag om jordforurening	25/10601
22.08.2025	Afslag på etablering af jordvarmeanlæg på grund af manglende overholdelse af afstandskrav til vandforsyningsledning	23/06707
21.08.2025	Stadfæstelse af påbud om undersøgelse af olieforurening efter uheld ved frakoblet olietank	23/08829
21.08.2025	Stadfæstelse af påbud om supplerende undersøgelser af olieforurening i Odense Kommune	25/00301
21.07.2025	Ophævelse og hjemvisning i sag om påbud om undersøgelse af jordforurening fra villaolietank	23/06878
27.06.2025	Stadfæstelse af afslag på tillæg til miljøgodkendelse til etablering af jordvolde	24/00637
29.04.2025	Afvisning af klage over Hedensted Kommunes afslag på aktindsigt vedrørende jordflytning fra nedlagt vej	25/02423
24.04.2025	Stadfæstelse MED ÆNDRINGER af påbud om supplerende undersøgelser af jordforurening	22/08675
03.02.2025	Stadfæstelse af afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse og oprensning af forurenet grund i Løkken	20/09141
29.01.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud vedrørende kulbrinteforurening ophævet grundet manglende proportionalitetsvurdering	20/14490
12.12.2024	Stadfæstelse af påbud om oprensning af olieforurening og nedrivning af beboelsesejendom i Svendborg	21/00812
05.12.2024	Ophævelse af påbud om opsamling af asbestaffald på grund af manglende hjemmel til objektivt grundejeransvar	22/02820
28.11.2024	Stadfæstelse af afslag på dispensation til tilførsel af jord til råstofgrav ved Tjele	20/07054
30.08.2024	Stadfæstelse af påbud om totaloprensning af olieforurening på erhvervsejendom i Vejen Kommune	20/13040
28.08.2024	Stadfæstelse af påbud til virksomhed om undersøgelse af olieforurening på erhvervsejendom i Kolding	20/12341

10.07.2024	Afvisning af klage over Randers Kommunes afslag på aktindsigt i jordprøver	24/04913
02.07.2024	Afvisning af klage over motortræf på forurenet grund i Roskilde grundet manglende klageadgang	24/05730
20.06.2024	Afgørelse om påbud efter højtryksrensning af eternittag ophævet og hjemvist grundet mangelfuld sagsoplysning	21/00813
14.06.2024	Stadfæstelse med ændringer af påbud om undersøgelse af jordforurening i Syddjurs	20/09902
28.09.2023	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende tilladelse til boligbyggeri på forurenet grund	23/09304
03.05.2022	Klage over afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse og oprensning af jordforurening	18/05286
23.02.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelsespåbud vedrørende jordforurening fra kuloplag	20/04813
02.02.2021	Ophævelse og hjemvisning af påbud om oprensning af forurening i Syddjurs Kommune	18/05196
26.06.2020	Tilladelse til genanvendelse af forurenet jord kræver godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven	19/08289
30.10.2018	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelse af olieforurening efter oliespild	18/05041
15.10.2018	Ophævelse af afgørelse om ikke at meddele oprensningspåbud og hjemvisning af sag	18/04939
23.11.2017	Stadfæstelse af afgørelse om afslutning af påbudssag vedrørende forurenet ejendom	NMK-11-00182
13.11.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om undersøgelsespåbud efter jordforureningsloven	NMK-11-00165
17.07.2017	Stadfæstelse af afgørelse om ikke at meddele påbud om forureningsundersøgelse efter jordforureningslovens § 40	NMK-11-00175
12.07.2017	Stadfæstelse af afgørelse om ikke at meddele påbud om undersøgelse eller oprensning af jordforurening	NMK-11-00160
11.07.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om oprensningspåbud efter Jordforureningslovens § 41	NMK-11-00153
31.05.2017	Genoptagelse af sag om olieforurening: Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om hjemvisning	NMK-11-00184

09 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over klimamål og CO2-kvoteordningen

Klimalovens bindende mål og kvotelovens administration af udledningstilladelser, gratis tildeling og returneringspligt

Version 2 Opdateret 3. sep. 2026 36 afgørelser · 2006–2026 Læs online

INTRODUKTION

Dansk klimaregulering hviler på to indbyrdes meget forskellige søjler: klimaloven, der fastsætter juridisk bindende reduktionsmål, men kun udmønter dem i en politisk handlepligt over for Folketinget, og kvoteloven, der gennemfører EU's kvotedirektiv 2003/87/EF og pålægger den enkelte operatør konkrete, håndhævelige pligter om udledningstilladelse, overvågning og årlig returnering af kvoter. Praksis afspejler denne asymmetri: klimalovens § 1 har hidtil ikke kunnet påberåbes som selvstændigt prøvelsesgrundlag over for forvaltningen, mens kvoteordningen har genereret en omfattende og streng retspraksis ved EU-Domstolen og Energiklagenævnet om anlægsafgrænsning, gratis tildeling og den faste afgift på 100 euro pr. ikke-returneret ton CO2-ækvivalent. Oversigten samler den centrale praksis fra EU-Domstolen, Energiklagenævnet, Miljø- og Fødevareklagenævnet, Landsskatteretten og Skatterådet.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Klimaloven er en rammelov: § 1 fastsætter juridisk bindende reduktionsmål (70 pct. i 2030, klimaneutralitet senest 2050), men målene håndhæves politisk gennem ministerens handlepligt og Folketingets kontrol – ikke som individuelle rettigheder.

02 Energiklagenævnet har i Hejre-sagen udtrykkeligt fastslået, at nævnet ikke har kompetence til at prøve, om en tilladelse strider mod klimalovens § 1, fordi klimaloven ikke indeholder regler om administrativ rekurs.

03 En kommunal klimaplan med 70 pct.- og klimaneutralitetsmål udløser ikke i sig selv miljøvurderingspligt, når den kun fastsætter overordnede målsætninger uden stedsspecifikke rammer for anlægstilladelser.

04 Kvotepligten indtræder ved den første drivhusgasudledning – også under prøvedrift og før kommerciel produktion (C-457/15 Vattenfall).

05 Et anlægs samlede nominelle indfyrede termiske effekt beregnes ved at summere alle tekniske enheders maksimale effekt, medmindre driftslederen har pålagt permanente og efterprøvbare begrænsninger (C-575/20).

06 Webbaserede eller softwarestyrede effektbegrænsninger godtages ikke som permanente, fordi de kan ophæves uden større teknisk indgreb – bevisbyrden påhviler driftslederen (Energiklagenævnet 23/03486).

07 Fysisk og driftsmæssig sammenhæng på samme lokalitet under samme driftsleder gør flere motorer til én produktionsenhed, selv om de har separate målere og kan køre uafhængigt (Energiklagenævnet 20/04784).

08 En midlertidigt stationær borerig er kun et kvoteomfattet delanlæg, hvis dens aktivitet både er nødvendig for driften af det kvotepligtige anlæg og integreret i dets samlede tekniske proces (Energiklagenævnet 25-02183).

09 Kvoter tildelt efter driftsophør, som ikke er meddelt rettidigt, er ikke gyldige kvoter, og krav om returnering uden erstatning er ikke ekspropriation (C-321/15 ArcelorMittal).

10 Afgiften på 100 euro pr. ikke-returneret ton er fast og kan ikke nedsættes af den nationale ret; god tro, misforståede systembekræftelser og myndighedens tidligere påmindelser fritager ikke (C-113/19 Luxaviation).

11 Betaling af afgiften fritager ikke for returneringspligten, og ejeren hæfter solidarisk med operatøren, når de ikke er samme person, jf. kvotelovens § 11, stk. 4 og 5.

12 Energiklagenævnets prøvelse af kvotetildeling er historisk snævert afgrænset: nævnet kan efterprøve datagrundlaget, men ikke den retlige udmåling af kvotemængden – i den gældende lov er afgørelser om fastsættelse af udledning og aktivitetsniveauer udtrykkeligt undtaget fra klageadgang.

13 Overført CO2, der bindes kemisk i et stabilt stof og ikke udledes til atmosfæren, må ikke systematisk medregnes som emission (C-460/15 Schaefer Kalk og C-561/18).

14 Har en driftsleder returneret for mange kvoter på grund af EU-regler, der senere erklæres ugyldige, kan registertransaktionen ikke omgøres, men driftslederen har krav på erstatning eller tilbagelevering (C-414/23 Metsä Fibre).

15 Gratis tildeling til luftfartsoperatører reduceres forholdsmæssigt, når operatøren indstiller sine aktiviteter i handelsperioden (C-165/20 Air Berlin).

16 Kvotepligtige virksomheder er underlagt en selvstændig registreringspligt hos told- og skatteforvaltningen efter emissionsafgiftslovens § 4, når de har en udledningstilladelse fra Energistyrelsen.

§ 1 Klimalovens bindende mål og handlepligtens retlige karakter

Klimaloven § 1 fastslår, at Danmark skal reducere udledningen af drivhusgasser i 2030 med 70 pct. i forhold til niveauet i 1990, og at Danmark opnår at være et klimaneutralt samfund senest i 2050 med Parisaftalens 1,5-gradersmålsætning for øje. Ved en ændringslov fra december 2021 blev der indsat et nyt § 1, stk. 2 med

et indikativt reduktionsmål for 2025 på 50-54 pct. – et mål der efter forarbejderne bevidst er fastsat som et *interval* og ikke et fast punktmål.

Forarbejderne til den oprindelige lov er utvetydige om, at der er tale om et nybrud i forhold til 2014-klimaloven, der ikke indeholdt bindende mål:

> *Det betyder, at Danmark for første gang får juridisk bindende klimamål om, at Danmark skal reducere udledningen af drivhusgasser her i landet i 2030 med 70 pct. reduktion af drivhusgasudledningerne i forhold til 1990 og et langsigtet mål om, at Danmark opnår at være et klimaneutralt samfund senest i 2050.*

Forarbejderne præciserer samtidig tre forhold, der er afgørende for enhver retlig anvendelse af bestemmelsen: målet opgøres som et **treårigt gennemsnit** (2029-2031 for 2030-målet, 2024-2026 for 2025-målet), det omfatter alene udledninger **fra dansk grund** opgjort efter FN's metoder inklusive LULUCF, og det omfatter **ikke** international skibs- og luftfart.

De guidende principper i § 1, stk. 4 – foregangsland, omkostningseffektivitet, social balance og reelle indenlandske reduktioner – er efter forarbejderne netop *guidende*: »Nummereringen angiver ikke en prioritering. Der fastsættes ikke nærmere retningslinjer for, hvordan principperne bør vægtes i forhold til hinanden og de opstillede mål. Dette vil bero på en konkret vurdering.«

Den retlige konstruktion er ratchet-baseret. Efter § 2, stk. 1 skal ministeren mindst hvert femte år fastsætte en national klimamålsætning med tiårigt perspektiv, og en ny målsætning må ikke være mindre ambitiøs end den senest fastsatte. Forarbejderne knytter dette udtrykkeligt til Parisaftalen:

> *Det følger af forslaget til stk. 1, 2. pkt., at en ny klimamålsætning ikke må være mindre ambitiøs end den senest fastsatte målsætning. Dette flugter med Parisaftalens princip om »no backsliding«.*

Håndhævelsesmekanismen er derimod parlamentarisk, ikke judiciel. Efter § 7 skal ministeren årligt fremlægge et klimaprogram med status på målopfyldelsen, og kan det ikke anskueliggøres, at målene nås, indtræder handlepligten: ministeren skal fremlægge nye initiativer med effekt på kort og langt sigt. Klimarådet vurderer årligt, om regeringens indsats anskueliggør målopfyldelse, herunder status for 2025-målet, og § 6 forpligter ministeren til en årlig klimastatus og -fremskrivning. De almindelige bemærkninger placerer sanktionen entydigt hos Folketinget:

> *Det er i sidste ende Folketinget, der vurderer, om regeringen lever op til handlepligten. […] Et flertal i Folketinget vil altid kunne vedtage at kræve andre initiativer iværksat, og i yderste konsekvens kan et flertal i Folketinget udtrykke mistillid til klima-, energi- og forsyningsministeren.*

Denne konstruktion – bindende mål uden individuel håndhævelse – er forklaringen på, at klimaloven i praksis optræder som fortolkningsbidrag og ikke som selvstændigt prøvelsesgrundlag.

LOV Klimaloven § 1, stk. 1, 2 Klimaloven § 2, stk. 1 Klimaloven § 4 Klimaloven § 6 Klimaloven § 7, stk. 3, 4

§ 2 Klimalovens § 1 for klagenævnene: Hejre-sagen og de kommunale klimaplaner

Spørgsmålet om, hvorvidt klimalovens mål kan påberåbes direkte over for forvaltningen, blev sat på spidsen i Energiklagenævnets afgørelse om Hejre-feltet i Nordsøen, 24/05113 (11. november 2025). Greenpeace-Danmark gjorde bl.a. gældende, at godkendelsen af den reviderede udbygningsplan stred mod klimalovens § 1 og Parisaftalen. Nævnet afviste dette spor af kompetencegrunde:

> *Klager hævdede, at projektet strider mod Klimaloven § 1s mål om Paris-aftalen. Energiklagenævnet konstaterede dog, at det ikke har retlig kompetence til at behandle denne side af sagen, da Klimaloven ikke indeholder regler om administrativ rekurs til nævnet.*

Klageren fik derimod medhold ad en helt anden vej – nemlig miljøvurderingsreglerne. Nævnet fandt, at miljøkonsekvensrapporten var mangelfuld, fordi den ikke beskrev de afledte globale klimavirkninger af, at den indvundne olie og gas senere afbrændes af slutbrugerne. Nævnet henviste til EU-Domstolens praksis om, at vurderingen skal omfatte »driften af resultaterne af arbejderne«, og ophævede tilladelsen med hjemvisning. Ét nævnsmedlem dissentierede med henvisning til substitutionseffekten. Nævnet afviste samtidig, at den politiske Nordsøaftale fra 2020 skulle strategisk miljøvurderes, da en aftale mellem folketingspartier ikke er udarbejdet af en »myndighed«.

Afgørelsen illustrerer et gennemgående mønster: **klimahensyn får retlig gennemslagskraft gennem miljøvurderingsreglerne, ikke gennem klimalovens målbestemmelser.**

Samme skel ses på det kommunale niveau. I 22/07343 (5. januar 2023) tog Miljø- og Fødevareklagenævnet stilling til Viborg Kommunes Klimaplan 2022-2050, der opstillede mål om klimaneutralitet i 2050 og 70 pct. reduktion i 2030 – altså en kommunal spejling af klimalovens mål. Nævnet fastslog, at planen ikke var omfattet af miljøvurderingspligten, fordi den udelukkende fastsatte overordnede målsætninger:

> *Planen opstiller ikke præcise kriterier eller vilkår, der er af styrende og dominerende karakter for efterfølgende beslutninger om anlægstilladelser, idet indholdet er for uprecist.*

At planens bilag omtalte en påtænkt energipark ændrede ikke vurderingen, da planen ikke indeholdt stedsspecifikke reguleringer. Prøvelsen af klimahensyn må derfor ske i forbindelse med den konkrete screenings- eller tilladelsesafgørelse for det enkelte projekt.

LOV	Klimaloven § 1 · Miljøvurderingsloven § 8, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 20, stk. 4	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Energiklagenævnet ophæver godkendelse af udbygningsplan for Hejre-feltet: Klimaeffekt af afbrænding af olie og gas skulle have været vurderet	11.11.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ikke medhold i klage over at klimaplan for Viborg Kommune ikke er omfattet af krav	05.01.2023

§ 3 Kvotelovens systematik: anvendelsesområde, udledningstilladelse og kvotepligtens indtræden

Hvor klimaloven er en rammelov, er kvoteloven en pligtlov. Kvoteloven § 1 fastlægger, at loven finder anvendelse på udledning af drivhusgasser og aktiviteter omfattet af **kvotedirektivet** – direktiv 2003/87/EF med tilhørende EU-retsakter. Loven er dermed en ren gennemførelses- og rammeforskrift: det materielle indhold ligger i EU-retten, herunder direktiv 2009/29/EF, direktiv (EU) 2018/410, Fit-for-55-revisionen i direktiv (EU) 2023/959 og markedsstabilitetsreserven i afgørelse (EU) 2015/1814.

De centrale nationale pligter er:

- **Omfangsafgørelsen.** Efter § 2, stk. 1 træffer ministeren afgørelse om, hvorvidt og fra hvornår et aktiv eller en aktivitet er omfattet af loven, og kan efter stk. 2 kræve enhver oplysning – om nødvendigt på tro og love – om aktivets indretning.
- **Udledningstilladelsen.** Efter § 4, stk. 1 må driftsledere og brændstofoperatører kun udlede drivhusgasser med tilladelse. Efter stk. 2 kan tilladelse afslås til den, som *gentagne gange eller groft* har overtrådt kvoteordningen, herunder oplysningspligter i forbindelse med ansøgningen.
- **Operatørkredsen.** § 3, nr. 4 definerer »operatør« bredt som driftsleder, luftfartsoperatør, søfartsoperatør (rederi), brændstofoperatør (reguleret enhed) eller enhver anden omfattet af EU-reglerne. Kvotebekendtgørelsen § 2, stk. 2 afgrænser anvendelsesområdet til luftfart og søtransport, stationære anlæg og – via direktivets kapitel IVa – bygnings- og vejtransportsektoren.

Tidspunktet for kvotepligtens indtræden er afklaret af EU-Domstolen i **C-457/15** (Vattenfall Europe Generation), dommen af 28. juli 2016. Vattenfall gjorde gældende, at kraftværket Moorburg først kunne omfattes, når det producerede el til salg – altså når det opfyldte definitionen af »elektricitetsgenerator«. Domstolen afviste dette: anvendelsesområdet bestemmes af bilag I-aktiviteten »forbrænding af brændsel« over 20 MW, og »forbrænding« er defineret bredt som enhver oxidering af brændsel uanset anvendelsen af den producerede energi. Pligten indtræder derfor ved den første drivhusgasudledning, herunder under prøvedrift, opstart og nedlukning. Definitionen af elektricitetsgenerator er kun relevant for reglerne om gratis tildeling.

Omvendt viser **C-682/17** (ExxonMobil), dommen af 20. juni 2019, at et naturgasbehandlingsanlæg, der producerer el hovedsagelig til eget brug, men kontinuerligt sælger selv en minimal del til det offentlige net, er »elektricitetsgenerator« og dermed som udgangspunkt afskåret fra gratis tildeling. Dommen fastslog samtidig, at CO2, der naturligt er indeholdt i naturgassen, er omfattet af ordningen, når den udledes ved forbrænding. Domstolen har ved begrundede kendelser afvist to italienske forelæggelser om samme »elproducent«-begreb som åbenbart utilstedelige, jf. **C-93/22** kendelsen af 1. marts 2023 og **C-94/22** kendelsen samme dag – en påmindelse om, at forelæggelsen skal indeholde den nationale rets egne overvejelser og en tilstrækkelig faktumbeskrivelse.

LOV `Kvotebekendtgørelsen § 2, stk. 2` `Kvoteloven § 1` `Kvoteloven § 2, stk. 1, 2` `Kvoteloven § 3` `Kvoteloven § 4, stk. 1, 2`

PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Afvisning af præjudiciel forelæggelse i sag om CO2-kvoter og definitionen af elproducent	01.03.2023
	EU-Domstolen · Afvisning af præjudiciel forelæggelse vedrørende CO2-kvoter grundet mangelfulde oplysninger om sagens faktiske omstændigheder	01.03.2023
	EU-Domstolen · Definition af elektricitetsgenerator og gratistildeling af emissionskvoter ved behandling af naturgas (Claus-processen)	20.06.2019
	EU-Domstolen · ETS: Pligten til handel med emissionskvoter for nye kraftværker indtræder allerede ved første drivhusgasemission under prøvedrift	27.07.2016

§ 4 20 MW-tærsklen, sammenlægningsreglen og permanente kapacitetsbegrænsninger

Den hyppigste tvist i dansk kvotepraksis er ikke, *hvor meget* der skal returneres, men *om* anlægget overhovedet er omfattet. Kvotedirektivets bilag I, punkt 3, indeholder en sammenlægningsregel, hvorefter den nominelle indfyrede termiske effekt i alle anlæggets tekniske enheder lægges sammen – dog undtaget enheder under 3 MW og enheder, der udelukkende anvender biomasse.

EU-Domstolen fastlagde rækkevidden i **C-575/20** (Apollo Tyres), dommen af 16. december 2021-. Udgangspunktet er summen af de **maksimale nominelle** effekter, også når enhederne ikke kører på fuld kapacitet – begrundet i miljøformålet, forudsigelighed og retssikkerhed. Men Domstolen anerkendte en undtagelse med to kumulative betingelser:

> *[...] et anlægs samlede nominelle indfyrede termiske effekt skal beregnes ved at sammenlægge den maksimale nominelle indfyrede termiske effekt af de tekniske enheder, som anlægget består af, medmindre de begrænsninger af denne maksimale nominelle indfyrede termiske effekt, som driftslederen har pålagt, er permanente, og at disse begrænsninger, ligesom deres permanente karakter, faktisk kan efterprøves af den nationale myndighed, der er kompetent til tildeling af emissionskvoter.*

En begrænsning er permanent, hvis den ikke kan ophæves uden et større teknisk indgreb eller uden myndighedstilladelse, og bevisbyrden påhviler driftslederen.

Energiklagenævnet har anvendt denne standard restriktivt. I 23/03486 (7. februar 2024) havde Hammel Fjernvarme nedgraderet en gaskedel fra 12,60 MW til 5,9 MW ved en softwarebaseret spærring og fremlagde en montørrapport om, at ydelsen ikke kunne hæves uden en fuldstændig ny indregulering af brænderen. Nævnet fandt dokumentationen utilstrækkelig og stadfæstede afslaget på udtræden:

> *Efter en samlet vurdering finder nævnet, at den tekniske ændring i gaskedel 182-9 ikke udgør en permanent ændring, samt at ændringen ikke er en begrænsning, der vil kræve et større teknisk indgreb at gøre om.*

Nævnet tiltrådte samtidig Energistyrelsens principielle synspunkt om, at webbaserede begrænsninger generelt vanskeliggør myndighedens kontrol og retssikkerheden, hvis en produktionsenhed regelmæssigt ved tryk på en knap kan komme under eller over 20 MW-tærsklen. Uden nedgraderingen var enhedens samlede effekt 26,6 MW.

Afgrænsningen af selve produktionsenheden blev prøvet i 20/04784 (8. september 2021), hvor EFFEKTMARKED.DK ønskede at opdele tre motorer med samlet 25,4 MW i to enheder under tærsklen. Nævnet lagde vægt på, at motorerne stod på samme lokalitet i tilstødende lokaler, ejedes og dreves af samme driftsleder og alle udelukkende stod til rådighed som elreserve. At motorerne havde separate gasmålere og kunne køre uafhængigt var ikke afgørende, og der forelå ingen dokumentation for fysiske ændringer siden den oprindelige afgrænsning i 2006. Nævnet henviste til, at kvotedirektivets bilag I ikke indeholder dispensationsmuligheder.

En tredje variant er, hvornår en aktivitet er et *delanlæg* til et eksisterende kvotepligtigt anlæg. I 25-02183 (28. maj 2026) ophævede Energiklagenævnet ved flertal 4-1 Energistyrelsens afgørelse om, at emissionerne fra en borerig ved Solsortfeltet (ca. 3.000-3.500 tons CO2 pr. brønd fra flaring) skulle indgå i Syd Arne-anlæggets kvoteregnskab. Nævnet anvendte kvotedirektivets artikel 3, litra e, som fortolket i **C-158/15** og **C-617/19**, og krævede både nødvendighed og teknisk integration:

> *Syd Arneanlægget blev etableret med henblik på indvinding af det selvstændige Syd Arnefelt, og de igangværende brønde tilhørende Syd Arnefeltet påvirkes ikke af udboringen af brøndene tilhørende Solsortfeltet. Syd Arneanlægget er således ikke afhængigt af boreriggens aktivitet.*

At brøndene *efter* idriftsættelsen ville fungere som almindelige Syd Arne-brønde var ikke tilstrækkeligt – den relevante vurdering angår perioden med boreriggens aktivitet. Mindretallet ville have anset boringen for en opstartsoperation og dermed en integreret del af anlægget. Nævnet understregede udtrykkeligt, at det alene tog stilling til den konkrete sag og ikke til Energistyrelsens generelle praksisændring.

Den tilgrundliggende EU-praksis om anlægsbegrebet omfatter desuden **C-617/19** (Granarolo), dommen af 29. april 2021, hvorefter en tilladelse kan ajourføres, når en overdraget kraftvarmeenhed udgør et særskilt anlæg og overdrageren ikke længere har den faktiske kontrol, samt **C-938/19** dommen af 11. november 2021, hvorefter sekundære enheder uden egne emissioner kan indgå i anlægget, hvis de kan påvirke emissionerne.

LOV	Kvoteloven § 2, stk. 1 · Kvoteloven § 4, stk. 1	
PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Beregning af termisk effekt i EU's kvotehandelssystem: Betydningen af driftsmæssige kapacitetsbegrænsninger	16.12.2021
	EU-Domstolen · Definition af anlæg og regler for gratistildeling af emissionskvoter ved eksport af kulde til sektorer med risiko for carbon leakage	11.11.2021
	EU-Domstolen · Overdragelse af kraftvarmeenhed og betydningen for drivhusgasemissionstilladelser i EU's kvotehandelssystem (ETS)	29.04.2021
	Energiklagenævnet · CO2-kvotepligt for borerig ved Solsortfeltet: Energiklagenævnet ophæver Energistyrelsens afgørelse om kvoteomfattet delanlæg	28.05.2026
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på anmodning om udtræden af CO2-kvoteordning	15.02.2024
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om stadfæstelse af Energistyrelsens afslag på anmodning om adskillelse af elproduktionsenhed	08.09.2021

§ 5 Gratis tildeling: benchmarks, korrektionsfaktor og tilbageførsel af uretmæssigt modtagne kvoter

Kvoteloven § 9, stk. 1 er formuleret som en ren meddelelsesbestemmelse: ministeren giver meddelelse om gratis tildeling, *i det omfang* operatøren har krav herpå efter EU-retsakterne. Det materielle tildelingsgrundlag ligger altså uden for dansk ret, og den nationale prøvelse er tilsvarende begrænset. Efter § 9, stk. 2 kan ministeren træffe afgørelse om tilbageførsel, hvis tildelingen er sket på grundlag af urigtige data eller uden at betingelserne i øvrigt er opfyldt.

EU-Domstolen har prøvet Kommissionens tildelingsregler i en lang række sager:

Sag	Spørgsmål	Udfald
C-191/14 m.fl. (Borealis)	Den tværsektorielle korrektionsfaktor	Afgørelse 2013/448 art. 4 og bilag II **ugyldige** – virkning udskudt 10 måneder
C-80/16 (ArcelorMittal)	Benchmarks for varmt metal og sintret malm, BREF-data	Gyldige
C-58/17 (INEOS)	Flydende restprodukter som procesemissionsdelinstallation	Uden for begrebet
C-189/19 (Spenner)	Kapacitetsudvidelse før valgt basisperiode	Kun ændringer *efter* basisperioden tæller

C-320/19 (Ingredion)	Kapacitetsudnyttelsesfaktor for nytilkomne	Begrænset til under 100 pct.
C-271/20 (Aurubis)	Brændselsbenchmark; tildeling efter periodens udløb	Oxidering af svovl omfattet; tildeling mulig efter 31.12.2020
C-621/23 P (LKAB)	Jernmalmpiller som substitut for sintret malm	Appel forkastet – Kommissionens skøn

I **C-191/14 m.fl.** (dommen af 28. april 2016) fastslog Domstolen, at udelukkelsen af elektricitetsgeneratorer fra beregningen af den maksimale årlige kvotemængde var i overensstemmelse med direktivet, men at Kommissionen havde begået en beregningsfejl ved at medregne emissioner fra *aktiviteter*, der først kom ind under ordningen i 2013, selv om de fandt sted i anlæg, der allerede var omfattet. Ugyldighedens virkninger blev af retssikkerhedshensyn udskudt ti måneder, så Kommissionen kunne fastsætte en ny faktor.

Den strengeste konsekvens af fejltildeling følger af **C-321/15** (ArcelorMittal Rodange et Schifflange), dommen af 7. marts 2017. Selskabet havde modtaget 81.073 kvoter for 2012, selv om driften var indstillet ved udgangen af 2011, og havde ikke underrettet myndighederne rettidigt. Domstolen fastslog, at direktivet ikke er til hinder for et krav om returnering uden erstatning, og at der ikke er tale om ekspropriation:

> *Kvoter, som er tildelt, efter at et anlæg har indstillet driften uden forudgående underretning, kan ikke kvalificeres som gyldige emissions-»kvoter« som omhandlet i artikel 3, litra a), i direktiv 2003/87.*

Kravet er efter Domstolen ikke en ekspropriering af et formuegode, men en annullering af den fejlagtige tildelingsafgørelse. Denne præmis er den direkte EU-retlige baggrund for tilbageføringsadgangen i kvotelovens § 9, stk. 2.

Samme logik gælder på luftfartsområdet. I **C-165/20** (Air Berlin), dommen af 20. januar 2022, fastslog Domstolen, at gratis kvoter til en luftfartøjsoperatør skal reduceres forholdsmæssigt, når operatøren indstiller sine aktiviteter i handelsperioden – den faktiske udøvelse af luftfartsaktiviteten er en betingelse for tildelingen, og en betragtning i præamblen kan ikke fravige direktivets ordlyd.

De danske tildelingssager fra første og anden handelsperiode illustrerer, hvor teknisk tildelingsgrundlaget er. I 531-12 (19. juni 2006) ophævede Energiklagenævnet Energistyrelsens tildeling til Svanemølleværket og H.C. Ørsted Værket, fordi styrelsen havde behandlet al varmeproduktion som kraftvarmeproduktion med en fast varmevirkningsgrad på 125 pct. Nævnet lagde vægt på, at beregningen efter forarbejderne skal foretages »anlæg for anlæg« og derefter summeres, med udgangspunkt i den faktiske produktionsform for hver enkelt kedel. I 1101-1. (1. februar 2010) blev et elektrostålværk anset for idriftsat efter den 31. marts 2004 – og dermed som ny produktionsenhed – fordi det var udskilt som selvstændig virksomhed i september 2004 og først genoptog produktionen i januar 2005 efter flere års stilstand.

LOV	Kvoteloven § 9, stk. 1, 2	
PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Appel om gratistildeling af emissionskvoter: Jernmalmpiller som substitutter for sintret malm	22.05.2025
	EU-Domstolen · Ophør af gratis emissionskvoter ved luftfartøjsoperatørs insolvens og indstilling af virksomhed	20.01.2022
	EU-Domstolen · Gratistildeling af emissionskvoter: Brændselsbenchmarks og tildeling efter handelsperiodens udløb	25.11.2021
	EU-Domstolen · Begrænsning af kapacitetsudnyttelsesfaktoren for nytilkomne i EU's emissionshandelssystem	03.12.2020

EU-Domstolen · Gratistildeling af emissionskvoter og fastlæggelse af historiske aktivitetsniveauer ved kapacitetsudvidelser	14.05.2020
EU-Domstolen · Gratistildeling af emissionskvoter under EU ETS: Flydende restprodukter falder uden for 'procesemissionsdelinstallation' begrebet	17.01.2018
EU-Domstolen · Gyldigheden af EU's benchmark for gratistildeling af emissionskvoter: Stålindustrien, spildgasser og brug af BREF-data	25.07.2017
EU-Domstolen · Direktivet om kvotehandel: Tilbagelevering uden erstatning af fejlagtigt tildelte CO2-kvoter efter driftsophør	07.03.2017
EU-Domstolen · EU-ETS: Kommissionens afgørelse om korrektionsfaktor for gratistildeling af emissionskvoter erklæres ugyldig på grund af beregningsfejl	27.04.2016
Energiklagenævnet · Afgørelse om idriftsættelsestidspunkt for stålværk ved tildeling af CO2-kvoter	01.02.2010
Energiklagenævnet · Klage over grundlaget for tildeling af CO2-kvoter til Svanemølleværket og H.C. Ørsted Værket	19.06.2006

§ 6 Hvad tæller som »emission«? Kemisk bundet CO2 og grænserne for Kommissionens beføjelser

Overvågnings- og rapporteringsreglerne afgør, hvor mange kvoter der skal returneres, og de har været genstand for to ugyldighedsdomme, der begge angår CO2, som *ikke* udledes til atmosfæren.

I **C-460/15** (Schaefer Kalk), dommen af 19. januar 2017, ønskede et kalkforbrændingsanlæg at fratrække CO2, der blev overført til et andet anlæg og kemisk bundet i udfældet kalciumkarbonat (PCC). Kommissionens overvågningsforordning nr. 601/2012 indeholdt en ufravigelig formodning om, at overført CO2 til PCC-fremstilling altid medregnes som udledt. Domstolen erklærede artikel 49, stk. 1, andet punktum, og bilag IV, punkt 10, afsnit B, ugyldige. Begrundelsen var kompetencemæssig: direktivet definerer »emission« som *udledning til atmosfæren*, og ved at skabe en ufravigelig formodning havde Kommissionen ændret et væsentligt element i direktivet og overskredet gennemførelsesbeføjelsen i artikel 14, stk. 1. Domstolen afviste samtidig konkurrenceargumentet med den begrundelse, at der er en objektiv forskel mellem en driftsleder, der udleder, og en, der undgår udledning gennem kemisk omdannelse til et stabilt stof.

Resultatet blev videreført i **C-561/18**, kendelsen af 6. februar 2019, for CO2 overført fra natriumkarbonatproduktion til PCC-fremstilling.

Dommenes efterspil er lige så vigtigt som dommene selv. I **C-414/23** (Metsä Fibre), dommen af 15. maj 2025, havde en finsk bioproduktfabrik i 2013-2017 returneret ca. 115.000 kvoter for meget som følge af de regler, der blev underkendt i Schaefer Kalk. Da fabrikken efter store investeringer nu udleder under 20 ton om året, var de overskydende kvoter reelt værdiløse for virksomheden. Domstolen fastslog, at registerforordningens artikel 70 om tilbageførsel kun angår kontohaverens *egne* fejl og ikke kan anvendes analogt, og at transaktionernes endelighed efter artikel 40 ikke kan tilsidesættes. Men bestemmelserne er ikke ugyldige, fordi artikel 40, stk. 3, tredje afsnit, giver et selvstændigt krav:

> *Denne mulighed for at anmode om omstødelse, tilbagelevering eller skadeserstatning […] skal a fortiori være tilgængelig for en kontohaver, som har foretaget en korrekt anvendelse af en EU-retlig bestemmelse, som Domstolen senere erklærer ugyldig.*

Domstolen tilføjede en ligebehandlingsbetragtning med direkte betydning for grøn omstilling: en driftsleder, der har ændret sin produktionsproces for at reducere emissionerne, må ikke stilles ringere, fordi de nu

lave emissioner mindsker værdien af krediterede kvoter til fremtidige perioder. Erstatningen skal bringe driftslederen i en økonomisk situation, der i det væsentlige svarer til de driftsledere, hvis konti blev krediteret.

Selve verifikationskravene har også været prøvet nationalt. I 531-7 (26. februar 2007) ophævede Energiklagenævnet et vilkår i Grenaa Kraftvarmeværks overvågningsplan om, at oxidationsfaktoren for kul skulle bestemmes på et akkrediteret laboratorium. Nævnet fandt, at EU-retningslinjerne åbner for, at *enten* de tilgrundliggende data *eller* selve faktoren bestemmes akkrediteret, og at kravet derfor ikke var omkostningseffektivt, når værket allerede fik askeanalyserne udført akkrediteret.

LOV	Kvoteloven § 21, stk. 3	
PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Gyldigheden af EU-registrets regler om transaktioners endelighed ved tilbagelevering af emissionskvoter baseret på ugyldige retsregler	15.05.2025
	EU-Domstolen · Sag C-561/18: Ugyldighed af regler om CO2-emissioner ved kemisk binding i PCC-fremstilling	06.02.2019
	EU-Domstolen · Ugyldighed af EU-regler: Overført CO2 til kemisk binding må ikke systematisk tælles som emission under ETS	18.01.2017
	Energiklagenævnet · Klage over CO2-kvotetildeling og vilkår i overvågningsplan for Grenaa Kraftvarmeværk	26.02.2007

§ 7 Returneringspligten og afgiften på 100 euro – den ubøjelige sanktion

Kvoteloven § 10, stk. 1 pålægger driftsledere, luftfartsoperatører og søfartsoperatører hvert år **senest den 30. september** at returnere kvoter i EU-registeret svarende til deres verificerede udledning i det foregående kalenderår. For brændstofoperatører er fristen efter stk. 2 den **31. maj**. Fristerne er en nyskabelse: forarbejderne til 2023-loven anfører, at returneringsfristerne »korrigeres i overensstemmelse med ændringsdirektivet (EU) 2023/959«, hvor den tidligere frist var 30. april.

De almindelige bemærkninger beskriver returneringspligtens funktion præcist:

> *Derved skal kvoterne, der er udledningsrettigheder udstedt af Europa-Kommissionen, retur til udstederen med henblik på annullering, således at enhver udledningsrettighed kun kan anvendes en enkelt gang. Dette system tillader en præcis styring af drivhusgasudledningen i sektorer dækket af kvoteordningen […] Returneringspligten er følgelig en af de mest centrale pligter under kvoteordningen.*

Sanktionen i § 11 er indrettet efter kvotedirektivets artikel 16 og består af fem elementer:

- **Afgiften** – 100 euro for hvert udledt ton CO2-ækvivalent, der ikke er returneret, jf. § 11, stk. 1. Efter forarbejderne beregnes afgiften alene på grundlag af den kvotemængde, der var udestående på fristdagen.
- **Indeksering** – efter stk. 2 reguleres afgiften efter det europæiske forbrugerprisindeks med basisår 2012. Præciseringen af basisåret blev indsat i 2023 for at tydeliggøre, hvad der hidtil måtte udledes af fortolkning af direktivets artikel 16, stk. 4.
- **Forfald og renter** – efter stk. 3 forfalder afgiften 14 dage efter påkrav og forrentes efter rentelovens § 5, stk. 1 og 2, dog mindst med 100 kr. Den tidligere faste rente på 1,3 pct. pr. måned blev opgivet, fordi den efter forarbejderne i lavrentemiljøer virkede urimeligt byrdefuld og i højrentemiljøer for lempelig.
- **Ingen afløsning** – efter stk. 4 fritager afgiftsbetalingen ikke for returneringspligten i fuldt omfang.
-

Solidarisk hæftelse – efter stk. 5 hæfter operatøren, og er operatøren ikke ejer af aktivet, hæfter ejeren solidarisk. Forarbejderne beskriver dette som et udslag af forurener-betaler-princippet: »ejeren af et anlæg [kan] herved holdes ansvarlig for, at anlægget er overladt til en operatør, der ikke efterkommer en væsentlig betalingspligt«.

En markant ændring i 2023 var, at den hidtidige regel om, at afgiften pålægges *årligt* for samme manko, ikke blev videreført; forarbejderne anfører, at bødestraf eller tilbagekaldelse af udledningstilladelsen er mere hensigtsmæssige reaktioner ved vedvarende overtrædelse. For brændstofoperatører er afgiftshjemlen udmøntet i kvotebekendtgørelsen § 26, der lader § 11, stk. 2-5 finde tilsvarende anvendelse.

Afgiftens ubøjelighed er fastslået af EU-Domstolen i **C-113/19** (Luxaviation), kendelsen af 26. marts 2020. Selskabet havde købt de nødvendige 6.428 kvoter 11 dage før fristen, men forvekslede en systembekræftelse på købstransaktionen (»The transaction EU341482 … has ended with a status Completed«) med en bekræftelse på selve returneringen. Bøden blev 642.800 EUR. Domstolen afviste samtlige indsigelser:

> *Den forpligtelse, der pålægges i henhold til direktiv 2003/87, skal anses for ikke blot at være en simpel forpligtelse til at være i besiddelse af kvoter, der dækker emissionerne for det forgangne år den 30. april i det indeværende år, men som en forpligtelse til at returnere disse kvoter senest den 30. april, for at de kan blive annulleret i EU-registret for at sikre en nøjagtig bogføring af kvoterne.*

Hovedpunkterne er:

- Den **faste** bøde er forenelig med proportionalitetsprincippet, og en national ret kan ikke nedsætte den – en tilpasningsadgang ville undergrave det harmoniserede system.
- Chartrets artikel 41 om god forvaltning retter sig kun mod EU-institutionerne og pålægger ikke medlemsstaterne pligt til at sende påmindelser, selv når de fører tilsyn med et lille antal operatører (ca. 25 nationalt).
- At myndigheden året før *havde* sendt en personlig påmindelse, skaber ingen berettiget forventning; det kræver præcise, ubetingede og samstemmende løfter.
- Kun **force majeure** – »usædvanlige og uforudsigelige omstændigheder, som driftslederen ikke havde nogen indflydelse på, der gik videre end blot et almindelig internt svigt« – kan fritage. En kombination af medarbejderfejl og IT-fejl er »ikke i sig selv tilstrækkelig«.

Dansk praksis er tilsvarende hård på procesplanet. I 1101-14-1 (7. november 2014) var Nilan A/S pålagt 105.694 kr. for manglende returnering vedrørende luftfartsaktiviteter i 2012 og anmodede om opsættende virkning. Energiklagenævnet afviste efter almindelige forvaltningsretlige principper: klageadgangen blev ikke illusorisk, der var ingen risiko for uoprettelig skade, da beløbet kunne kræves tilbagebetalt ved medhold, og hensynet til klageren var ikke tungtvejende nok til at fravige udgangspunktet om, at klage ikke har opsættende virkning.

LOV	Kvotebekendtgørelsen § 26 · Kvoteloven § 10, stk. 1, 2 · Kvoteloven § 11, stk. 1-5	
PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Bøde for manglende returnering af CO2-kvoter: Proportionalitet og ret til god forvaltning i ETS-ordningen	26.03.2020
	Energiklagenævnet · Afgørelse om afgift for forsinket returnering af CO2-kvoter	07.11.2014

§ 8 Offentliggørelse som sanktion – »name and shame« efter kvotelovens § 17

Kvoteloven § 17, stk. 1 pålægger ministeren at sikre, at alle beslutninger og rapporter om kvotemængde, tildeling, overvågning, rapportering og verifikation offentliggøres straks – med forbehold for tavshedsbelagte oplysninger. Bestemmelsen gennemfører kvotedirektivets krav om hurtig og ikke-diskriminerende adgang til oplysninger.

Den egentlige sanktionskarakter ligger i § 17, stk. 2, hvorefter ministeren offentliggør navnene på de driftsledere, luftfartsoperatører og søfartsoperatører, der ikke overholder returneringskravet i § 10, stk. 1. En parallel bestemmelse for brændstofoperatører findes i kvotebekendtgørelsen § 26, stk. 4.

Ordningens karakter blev kortlagt i Betænkning nr. 1516/2010 om offentlige myndigheders offentliggørelse af kontrolresultater, afgørelser mv., s. 230, der gennemgik den dagældende kvotelovs § 26, stk. 5. Betænkningen beskriver formålet uden omsvøb:

> *Den direktivbaserede bestemmelse i kvotelovens § 26, stk. 5, har til formål at udstille de driftsledere, der ikke overholder kravene om returnering af tilstrækkelige kvoter efter kvotedirektivet (kvoteloven). Bestemmelsen findes i kvotedirektivets sanktionsbestemmelser.*

I 2023-loven blev offentliggørelsespligten flyttet fra afgiftsbestemmelsen til den samlede offentlighedsbestemmelse i § 17. Forarbejderne anfører udtrykkeligt, at »bestemmelsen om ministerens pligt til at offentliggøre afgørelser om afgiftspålæg foreslås udeladt på dette sted og i stedet reguleret sammen med de øvrige offentliggørelsespligter«. Der er altså tale om en lovteknisk samling, ikke en indholdsmæssig lempelse – offentliggørelsen fungerer fortsat som en selvstændig, direktivpåbudt sanktion ved siden af afgiften i § 11.

I **C-113/19** (Luxaviation) blev både bøden og offentliggørelsen af selskabets navn opretholdt, hvilket bekræfter, at de to reaktioner kan kumuleres uden at rejse proportionalitetsproblemer.

Registersiden er reguleret særskilt i bekendtgørelse om EU's CO2-kvoteregister og Det Danske Kyotoregister-, hvor Erhvervsstyrelsen er national administrator, og hvor § 6 giver adgang til at kræve supplerende dokumentation og i særlige tilfælde at dispensere fra dokumentationskravene. Gebyrerne for compliancekonti er trinvist fastsat efter udledningsmængde i bekendtgørelsens bilag 1.

LOV Kvotebekendtgørelsen § 26, stk. 4 · Kvoteloven § 10, stk. 1 · Kvoteloven § 17, stk. 1, 2

PRAKSIS **EU-Domstolen** · Bøde for manglende returnering af CO2-kvoter: Proportionalitet og ret til god forvaltning i ETS-ordningen 26.03.2020

§ 9 Klageadgangen: Energiklagenævnets snævre kompetence i kvotesager

Klagesystemet er præget af en bevidst indskrænkning af prøvelsesadgangen, som har været konstant siden den første kvotelov.

Efter den gældende kvoteloven § 24, stk. 1 behandler Energiklagenævnet klager over afgørelser truffet af klima-, energi- og forsyningsministeren eller erhvervsministeren i henhold til kvoteordningen. Stk. 2 undtager tre afgørelsestyper:

1. Afslag på ansøgning om udledningstilladelse efter § 4, stk. 2.
2. Afgørelser om midlertidige tilbagekaldelser af en udledningstilladelse efter § 6, stk. 2.
3. Afgørelser om fastsættelse af drivhusgasudledning eller aktivitetsniveauer.

Efter stk. 3 kan **forvaltningsretlige spørgsmål** i forbindelse med ministerens afgørelser dog uanset stk. 2 indbringes for nævnet. Klagefristen er efter stk. 5 fire uger, og efter stk. 4 kan afgørelser ikke indbringes for domstolene, før den endelige administrative afgørelse foreligger. § 21 giver ministeren bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler om bl.a. klageadgangen, om overvågning, rapportering og verifikation samt om tilbageføring af uretmæssigt modtagne kvoter.

Den historiske praksis under de tidligere love viser, hvor skarpt skellet trækkes. I 531-17 (19. juni 2006) fik Vandel Asfaltfabrik tildelt **0 kvoter**, fordi anlægget efter ombygning til 28,4 MW blev anset for en ny produktionsenhed med »let proces«. Asfaltindustrien gjorde gældende, at fortolkningen var konkurrenceforvridende, og at der slet ikke var noget datagrundlag at klage over, når der tildeles nul kvoter. Nævnet afviste alligevel klagen:

> *Det følger af Lov om CO2-kvoter § 34, stk. 3, at Energiklagenævnet med hensyn til afgørelser efter lovens kapitel 4 om tildeling af kvoter alene er kompetent til at behandle klager over afgørelser efter § 16, stk. 6 om datagrundlag.*

I 531-7 (26. februar 2007) præciserede nævnet, hvad »datagrundlaget« dækker: det rent talmæssige grundlag. Da parterne var enige om leveret varmemængde og virkningsgrad, men uenige om den *retlige* anvendelse af pro rata-princippet på affaldsvarme fra et nabo-forbrændingsanlæg, faldt tvisten uden for nævnets kompetence – mens klagen over vilkåret i overvågningsplanen blev realitetsbehandlet og førte til medhold.

1101-1. (1. februar 2010) viser den todelte prøvelse i praksis: nævnet **havde** kompetence til at prøve idriftsættelsestidspunktet, fordi den afgørelse ikke var undtaget, men **ikke** til at prøve beregningen af kvoterne, herunder valget af nøgletal.

Et kompetencespørgsmål af nyere dato er, om nævnet kan prøve klimalovens mål. Det kan det ikke, jf. 24/05113, hvor nævnet henviste til, at klimaloven ikke indeholder regler om administrativ rekurs.

Bemærk en kommende ændring: Ved lov om Energiklagenævnet af 14. maj 2025 ophæves kvotelovens § 22, stk. 3, nr. 2, om gebyr ved klage og § 25 om nævnets sammensætning i kvotesager. Ændringen er endnu ikke konsolideret ind i kvotelovens tekst. Forarbejderne anfører, at »ophævelsen skal ses i sammenhæng med de foreslåede §§ 5, 6 og 12, der viderefører de hidtil gældende regler« i den nye lov om Energiklagenævnet. Der er altså tale om en organisatorisk samling, ikke en indskrænkning af klageadgangen.

LOV	Kvoteloven § 4, stk. 2 · Kvoteloven § 21, stk. 1-3 · Kvoteloven § 24, stk. 1-5	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Energiklagenævnet ophæver godkendelse af udbygningsplan for Hejre-feltet: Klimaeffekt af afbrænding af olie og gas skulle have været vurderet	11.11.2025
	Energiklagenævnet · Afgørelse om idriftsættelsestidspunkt for stålværk ved tildeling af CO2-kvoter	01.02.2010
	Energiklagenævnet · Klage over CO2-kvotetildeling og vilkår i overvågningsplan for Grenaa Kraftvarmeværk	26.02.2007
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om tildeling af CO2-kvoter til LMK Vej A/S' Vandel Asfaltfabrik	19.06.2006

§ 10 Grænsefladen til afgifts- og skatteretten: registreringspligt, godtgørelse og kvoters skattemæssige status

Kvotepligten udløser selvstændige forpligtelser uden for kvoteloven. Efter emissionsafgiftsloven § 4, stk. 1 skal en virksomhed registreres hos told- og skatteforvaltningen, hvis den udfører aktiviteter, som kræver, at driftslederen i medfør af kvoteordningen skal have en udledningstilladelse fra Energistyrelsen. Anmeldelse skal ske senest 14 dage efter modtagelse af tilladelsen. Tilsvarende registreringspligt gælder efter stk. 2 og 3 for indenrigsluftfart og indenrigsfærgefart, når operatøren er kvotereturneringspligtig. Selve den afgiftsmæssige behandling af CO2- og energiafgifter behandles i praksisoversigten om energiafgifter.

Samspillet mellem kvoteomfang og afgiftsgodtgørelse har været prøvet af Landsskatteretten. I 12-0191676 (30. august 2013) nægtede retten et fjernvarmeværk CO2-afgiftsgodtgørelse for stilstandsvarme i 2005-2009, fordi den dagældende CO2-afgiftslovs § 8 a udtrykkeligt undtog produktionsenheder omfattet af kvotelovens § 17, stk. 1. Retten fastholdt en streng ordlydsfortolkning:

> *Henset til ordlyden af CO2-afgiftslovens § 8 a, hvoraf fremgår, at der ikke ydes tilbagebetaling til produktionsenheder omfattet af § 17, stk. 1, i lov om CO2-kvoter [...] finder Landsskatteretten ikke, at der er hjemmel til CO2-afgiftsgodtgørelse.*

I 10-03587 (16. december 2011) fastslog Landsskatteretten tilsvarende, at afgifter på brændsel til rumvarme og varmt vand ikke kan medregnes til opfyldelse af EU's minimumsafgifter ved opgørelsen af tilbagebetaling af CO2-afgift for kvoteomfattet energiforbrug.

Kvoternes egen formueretlige og skattemæssige status er belyst i Skatterådets praksis:

- SKM2006.213.SR (7. april 2006): ved salg af et kraftværk midt i handelsperioden skal fordelingen af overdragelsessummen omfatte **hele** den ikke-udnyttede kvote for 2005-2007 – ikke kun de faktisk udstedte kvoter.
- SKM2019.273.SR (23. maj 2019): et foreningsbeskattet fjernvarmeselskabs salg af overskydende, vederlagsfrit tildelte kvoter er skattepligtigt, anskaffelsessummen er 0 kr., og avancen beskattes forholdsmæssigt efter fordelingen mellem erhvervsmæssige og ikke-erhvervsmæssige varmeleverancer.
- SKM2025.501.SR (9. september 2025): håndpantsætning af CO2-kvoter til en fondsmæglervirksomhed udgør ikke en afståelse, men et låneforhold.

Den varmeforsyningsretlige side reguleres af varmekvotebekendtgørelsen, der bl.a. i § 5 fordeler overskydende gratis tildelte kvoter forholdsmæssigt mellem varmeaftagerne efter deres andel af CO2-udledningen, og i § 9 pålægger varmeproduktionsenheden kvartalsvis at orientere aftagerne om udledning og overskydende kvoter. På prisreguleringssiden fremgår det af Forsyningstilsynets vejledning om anmeldelse af budget og priseftervisning, at omkostninger til køb af kvoter først må indregnes, når de gratis tildelte kvoter ikke er tilstrækkelige til at dække CO2-udledningen fra varmeproduktionen.

Endelig indeholder lov om Den Danske Klimaskovfond § 14 en parallel – men adskilt – dokumentationsordning: fonden skal beregne og monitere klimaeffekten af støttede skovrejsnings- og lavbundsprojekter, moniteringen skal verificeres af en uafhængig tredjepart, og fonden fører efter stk. 5 et offentligt register over opnåede nettoreduktioner som grundlag for administration af fondens solgte CO2-enheder. Disse CO2-enheder er ikke kvoter i kvotelovens forstand og kan ikke returneres efter § 10.

LOV Emissionsafgiftsloven § 4, stk. 1-4 · Kvoteloven § 10, stk. 1 · Lov om Den Danske Klimaskovfond § 14, stk. 1, 5

PRAKSIS

Landsskatteretten · Nægtelse af godtgørelse for CO2-afgift af stilstandsvarme i perioden 2005-2009	30.08.2013
Landsskatteretten · Afgørelse om modregning af energi- og CO2-afgift af rumvarme i EU's minimumsafgift	16.12.2011
Skatterådet · CO2-kvoter pantsat som sikkerhed anses ikke som afståelse	09.09.2025
Skatterådet · Salg af CO2-kvoter skal avancebeskattes forholdsmæssigt	23.05.2019
Skatterådet · Fordeling af salgssum ved kraftværkssalg og CO2-kvoters værdiansættelse	07.04.2006

§ 11 EU-retlig ramme og kommende udvikling: Fit for 55, CBAM og 2040-målet

Kvoteordningen er i sin helhed EU-styret, og dansk praksis kan ikke forstås uden retsakternes udviklingslinje.

Grundretsakten er kvotedirektivet 2003/87/EF, som er ændret gennem fire større reformer: direktiv 2004/101/EF om Kyoto-protokollens projektmekanismer, direktiv 2009/29/EF om udvidelse og harmoniseret gratistildeling, direktiv (EU) 2018/410 om styrkelse af emissionsreduktioner samt Fit-for-55-revisionen i direktiv (EU) 2023/959, der bl.a. inddrog søtransport og indførte det separate system for bygninger og vejtransport (ETS 2). Luftfarten kom ind ved direktiv 2008/101/EF og blev midlertidigt begrænset ved forordning (EU) nr. 421/2014. Udbudssiden stabiliseres af afgørelse (EU) 2015/1814 om markedsstabilitetsreserven.

Den operationelle regulering ligger i Kommissionens retsakter: forordning (EU) nr. 601/2012 om overvågning og rapportering (afløst af gennemførelsesforordning (EU) 2018/2066) og forordning (EU) nr. 389/2013 om EU-registret. Det er netop disse retsakter, der har været genstand for de gyldighedsdomme, som er behandlet ovenfor – **C-460/15**, **C-561/18** og **C-414/23**.

Den overordnede målramme ligger i den europæiske klimalov, forordning (EU) 2021/1119, der fastlægger EU's mål om klimaneutralitet i 2050. Kulstoflækage adresseres uden for kvotesystemet ved CBAM-forordningen (EU) 2023/956, som er ændret ved forordning (EU) 2025/2083 om forenkling og styrkelse af mekanismen, og som administrativt udmøntes gennem gennemførelsesforordning (EU) 2023/1773 om indberetningspligten i overgangsperioden og gennemførelsesforordning (EU) 2024/3210 om CBAM-registret.

Denne EU-styring har en vigtig praktisk konsekvens for prøvelsen: fordi det materielle tildelings- og opgørelsesgrundlag ligger i EU-retsakterne, kan en dansk operatør, der er utilfreds med tildelingens *størrelse*, sjældent nå igennem ved Energiklagenævnet, jf. 531-17 og kvoteloven § 24, stk. 2, nr. 3. Den reelle vej går enten via en præjudiciel forelæggelse om retsaktens gyldighed – som i Borealis-sagen **C-191/14** – eller via annullationssøgsmål ved Retten, som i **C-621/23 P** (LKAB). Domstolen har samtidig indskærpet, at forelæggelser skal opfylde procesreglementets artikel 94, jf. afvisningskendelserne i **C-93/22** og **C-94/22**.

Endelig bør bemærkes samspillet med industriemissionsdirektivet: kvotedirektivets artikel 8 kræver, at proceduren for drivhusgasemissionstilladelse samordnes med godkendelse efter direktiv 2010/75/EU. Selve miljøgodkendelsen af listevirksomhed behandles i praksisoversigten om miljøgodkendelse.

LOV	Kvoteloven § 1 · Kvoteloven § 24, stk. 2	
PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Appel om gratistildeling af emissionskvoter: Jernmalmpiller som substitutter for sintret malm	22.05.2025
	EU-Domstolen · Gyldigheden af EU-registrets regler om transaktioners endelighed ved tilbagelevering af emissionskvoter baseret på ugyldige retsregler	15.05.2025
	EU-Domstolen · Afvisning af præjudiciel forelæggelse i sag om CO2-kvoter og definitionen af elproducent	01.03.2023
	EU-Domstolen · Afvisning af præjudiciel forelæggelse vedrørende CO2-kvoter grundet mangelfulde oplysninger om sagens faktiske omstændigheder	01.03.2023
	EU-Domstolen · Sag C-561/18: Ugyldighed af regler om CO2-emissioner ved kemisk binding i PCC-fremstilling	06.02.2019
	EU-Domstolen · Ugyldighed af EU-regler: Overført CO2 til kemisk binding må ikke systematisk tælles som emission under ETS	18.01.2017
	EU-Domstolen · EU-ETS: Kommissionens afgørelse om korrektionsfaktor for gratistildeling af emissionskvoter erklæres ugyldig på grund af beregningsfejl	27.04.2016
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om tildeling af CO2-kvoter til LMK Vej A/S' Vandel Asfaltfabrik	19.06.2006

§ 12 Sammenfatning: to regimer med hver sin håndhævelseslogik

Praksis på området tegner et klart todelt billede.

Klimaloven giver Danmark juridisk bindende reduktionsmål, men målene virker indad i det parlamentariske system. Ministeren skal årligt anskueliggøre målopfyldelse i klimaprogrammet efter § 7, Klimarådet vurderer indsatsen efter § 4, og handlepligten udløses politisk. Ingen bestemmelse i klimaloven giver en borger, en organisation eller en virksomhed en subjektiv ret, og der er ingen administrativ rekurs – hvilket Energiklagenævnet udtrykkeligt fastslog i Hejre-sagen 24/05113. Klimahensyn får derfor i praksis retlig gennemslagskraft gennem andre regelsæt, først og fremmest miljøvurderingsreglernes krav om at beskrive også de indirekte klimavirkninger af et projekt.

Kvoteloven er derimod et gennemreguleret pligtsystem, hvor den enkelte operatør møder skarpe og i vidt omfang objektive retsvirkninger:

Pligt	Hjemmel	Reaktion ved svigt
Udledningstilladelse	§ 4, stk. 1	Afslag ved gentagne/grove overtrædelser, § 4, stk. 2
Korrekt gratis tildeling	§ 9, stk. 1	Tilbageførsel af uretmæssigt modtagne kvoter, § 9, stk. 2
Returnering 30. sept. / 31. maj	§ 10	Afgift på 100 EUR/ton, § 11, stk. 1
Betaling af afgift	§ 11, stk. 3	Rente efter renteloven, min. 100 kr.
–	§ 11, stk. 5	Solidarisk hæftelse for ejer
–	§ 17, stk. 2	Offentliggørelse af navn

Tre gennemgående mønstre fortjener at blive fremhævet:

- **Objektivering.** Afgiften er fast og kan ikke lempes af den nationale ret; kun force majeure hjælper, jf. **C-113/19**. God tro, systemmisforståelser og myndighedens hidtidige serviceniveau er uden betydning. Betaling afløser ikke returneringspligten.
- **Formel omfangsbestemmelse.** Kvotepligten følger anlæggets *nominelle* kapacitet, ikke dets faktiske drift, jf. **C-575/20** og **C-457/15**. Kun permanente og efterprøvbare begrænsninger tæller, og Energiklagenævnet stiller reelle beviskrav, jf. 23/03486 og 20/04784. Til gengæld er der grænser for, hvor bredt anlægsbegrebet kan strækkes, jf. 25-02183.
- **Systemhensynet vejer tungere end den enkeltes tab.** Kvoter tildelt efter uanmeldt driftsophør er ikke gyldige kvoter og kan kræves tilbage uden erstatning, jf. **C-321/15**; registertransaktioner kan ikke omgøres, selv når de hviler på senere underkendte regler – men kompenseres i stedet med erstatning, jf. **C-414/23**.

For rådgivning betyder det i praksis, at den afgørende indsats ligger *før* fristerne: at få afklaret omfangsspørgsmålet efter § 2, stk. 1 i tide, at dokumentere enhver kapacitetsbegrænsning som permanent og efterprøvbar, at meddele driftsophør og kapacitetsændringer rettidigt, og at verificere selve returneringstransaktionen i EU-registret – ikke blot besiddelsen af kvoterne. Klageadgangen efter § 24 kan afhjælpe forvaltningsretlige fejl og fejl i omfangsafgrænsningen, men ikke selve udmålingen af kvotemængden.

LOV Klimaloven § 4 · Klimaloven § 7 · Kvoteloven § 4, stk. 1, 2 · Kvoteloven § 9, stk. 1, 2 · Kvoteloven § 10 · Kvoteloven § 11, stk. 1, 3, 5 · Kvoteloven § 17, stk. 2 · Kvoteloven § 24

PRAKSIS

EU-Domstolen · Gyldigheden af EU-registrets regler om transaktioners endelighed ved tilbagelevering af emissionskvoter baseret på ugyldige retsregler	15.05.2025
EU-Domstolen · Beregning af termisk effekt i EU's kvotehandelssystem: Betydningen af driftsmæssige kapacitetsbegrænsninger	16.12.2021
EU-Domstolen · Bøde for manglende returnering af CO2-kvoter: Proportionalitet og ret til god forvaltning i ETS-ordningen	26.03.2020
EU-Domstolen · Direktivet om kvotehandel: Tilbagelevering uden erstatning af fejlagtigt tildelte CO2-kvoter efter driftsophør	07.03.2017
EU-Domstolen · ETS: Pligten til handel med emissionskvoter for nye kraftværker indtræder allerede ved første drivhusgasemission under prøvedrift	27.07.2016
Energiklagenævnet · CO2-kvotepligt for borerig ved Solsortfeltet: Energiklagenævnet ophæver Energistyrelsens afgørelse om kvoteomfattet delanlæg	28.05.2026
Energiklagenævnet · Energiklagenævnet ophæver godkendelse af udbygningsplan for Hejre-feltet: Klimaeffekt af afbrænding af olie og gas skulle have været vurderet	11.11.2025
Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på anmodning om udtræden af CO2-kvoteordning	15.02.2024
Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om stadfæstelse af Energistyrelsens afslag på anmodning om adskillelse af elproduktionsenhed	08.09.2021

REFERENCE Lovgrundlag

10 paragraffer

Klimaloven § 1	stk. 1, 2	Klimaloven § 2	stk. 1
Klimaloven § 4		Klimaloven § 7	stk. 3, 4
Kvoteloven § 4	stk. 1	Kvoteloven § 9	stk. 2

Kvoteloven § 10	stk. 1	Kvoteloven § 11	stk. 1-5
Kvoteloven § 17	stk. 2	Kvoteloven § 24	stk. 1-3

MATERIALE Citerede afgørelser

35 afgørelser

EU-DOMSTOLEN · EUROPÆISK DOMSTOL 20

22.05.2025	Appel om gratistildeling af emissionskvoter: Jernmalmpiller som substitutter for sintret malm	C-621/23 P
15.05.2025	Gyldigheden af EU-registrets regler om transaktioners endelighed ved tilbagelevering af emissionskvoter baseret på ugyldige retsregler	C-414/23
01.03.2023	Afvisning af præjudiciel forelæggelse i sag om CO2-kvoter og definitionen af elproducent	C-93/22
01.03.2023	Afvisning af præjudiciel forelæggelse vedrørende CO2-kvoter grundet mangelfulde oplysninger om sagens faktiske omstændigheder	C-94/22
20.01.2022	Ophør af gratis emissionskvoter ved luftfartøjsoperatørs insolvens og indstilling af virksomhed	C-165/20
16.12.2021	Beregning af termisk effekt i EU's kvotehandelssystem: Betydningen af driftsmæssige kapacitetsbegrænsninger	C-575/20
25.11.2021	Gratistildeling af emissionskvoter: Brændselsbenchmarks og tildeling efter handelsperiodens udløb	C-271/20
11.11.2021	Definition af anlæg og regler for gratistildeling af emissionskvoter ved eksport af kulde til sektorer med risiko for carbon leakage	C-938/19
29.04.2021	Overdragelse af kraftvarmeenhed og betydningen for drivhusgasemissionstilladelser i EU's kvotehandelssystem (ETS)	C-617/19
03.12.2020	Begrænsning af kapacitetsudnyttelsesfaktoren for nytilkomne i EU's emissionshandelssystem	C-320/19
14.05.2020	Gratistildeling af emissionskvoter og fastlæggelse af historiske aktivitetsniveauer ved kapacitetsudvidelser	C-189/19
26.03.2020	Bøde for manglende returnering af CO2-kvoter: Proportionalitet og ret til god forvaltning i ETS-ordningen	C-113/19
20.06.2019	Definition af elektricitetsgenerator og gratistildeling af emissionskvoter ved behandling af naturgas (Claus-processen)	C-682/17
06.02.2019	Sag C-561/18: Ugyldighed af regler om CO2-emissioner ved kemisk binding i PCC-fremstilling	C-561/18
17.01.2018	Gratistildeling af emissionskvoter under EU ETS: Flydende restprodukter falder uden for 'procesemissionsdelinstallation' begrebet	C-58/17

25.07.2017	Gyldigheden af EU's benchmark for gratistildeling af emissionskvoter: Stålindustrien, spildgasser og brug af BREF-data	C-80/16
07.03.2017	Direktivet om kvotehandel: Tilbagelevering uden erstatning af fejlagtigt tildelte CO2-kvoter efter driftsophør	C-321/15
18.01.2017	Ugyldighed af EU-regler: Overført CO2 til kemisk binding må ikke systematisk tælles som emission under ETS	C-460/15
27.07.2016	ETS: Pligten til handel med emissionskvoter for nye kraftværker indtræder allerede ved første drivhusgasemission under prøvedrift	C-457/15
27.04.2016	EU-ETS: Kommissionens afgørelse om korrektionsfaktor for gratistildeling af emissionskvoter erklæres ugyldig på grund af beregningsfejl	C-191/14

LANDSSKATTERETTEN · ADMINISTRATIV KLAGEINSTANS 2

30.08.2013	Nægtelse af godtgørelse for CO2-afgift af stilstandsvarme i perioden 2005-2009	12-0191676
16.12.2011	Afgørelse om modregning af energi- og CO2-afgift af rumvarme i EU's minimumsafgift	10-03587

SKATTERÅDET · ADMINISTRATIV MYNDIGHED 3

09.09.2025	CO2-kvoter pantsat som sikkerhed anses ikke som afståelse	25-2991383
23.05.2019	Salg af CO2-kvoter skal avancebeskattes forholdsmæssigt	19-0021168
07.04.2006	Fordeling af salgssum ved kraftværkssalg og CO2-kvoters værdiansættelse	06-020071

ENERGIKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 9

28.05.2026	CO2-kvotepligt for borerig ved Solsortfeltet: Energiklagenævnet ophæver Energistyrelsens afgørelse om kvoteomfattet delanlæg	25-02183
11.11.2025	Energiklagenævnet ophæver godkendelse af udbygningsplan for Hejre-feltet: Klimaeffekt af afbrænding af olie og gas skulle have været vurderet	24/05113
15.02.2024	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på anmodning om udtræden af CO2-kvoteordning	23/03486
08.09.2021	Energiklagenævnets afgørelse om stadfæstelse af Energistyrelsens afslag på anmodning om adskillelse af elproduktionsenhed	20/04784
07.11.2014	Afgørelse om afgift for forsinket returnering af CO2-kvoter	1101-14-1
01.02.2010	Afgørelse om idriftsættelsestidspunkt for stålværk ved tildeling af CO2-kvoter	1101-1.
26.02.2007	Klage over CO2-kvotetildeling og vilkår i overvågningsplan for Grenaa Kraftvarmeværk	531-7.
19.06.2006	Klage over grundlaget for tildeling af CO2-kvoter til Svanemølleværket og H.C. Ørsted Værket	531-12
19.06.2006	Energiklagenævnets afgørelse om tildeling af CO2-kvoter til LMK Vej A/S' Vandel Asfaltfabrik	531-17

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 1

05.01.2023	Ikke medhold i klage over at klimaplan for Viborg Kommune ikke er omfattet af krav	22/07343

FORARBEJDE

Betænkninger

1 reference

Betænkning om offentlige myndigheders offentliggørelse af kontrolresultater, afgørelser mv.

nr. 1516 · 2010 · Justitsministeriet

10 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over kommuneplaner

Planklagenævnets prøvelse af retlige mangler ved kommuneplaner og kommuneplantillæg

Version 2 Opdateret 24. jun. 2026 23 afgørelser · 2018-2026 Læs online

INTRODUKTION

Kommuneplaner og kommuneplantillæg fastlægger rammerne for den fysiske udvikling i kommunerne og er det overordnede plangrundlag for lokalplaner. Planklagenævnet kan efter planlovens § 58, stk. 1, nr. 3, alene prøve retlige spørgsmål ved klager over kommuneplaner – herunder om tilblivelsesforskrifter om foroffentlighed, offentlig høring, miljøvurdering og redegørelseskrav er overholdt. Klager over planens indhold, hensigtsmæssighed eller politiske prioriteringer afvises uden realitetsbehandling. Praksis viser, at manglende foroffentlighed efter § 23 c, utilstrækkelig detailhandelsredegørelse efter § 11 e, stk. 4, og for kort offentlig høring efter § 24 udgør de hyppigste ophævelsesgrunde, mens forbud efter § 12, stk. 3, kun kan nedlægges på grundlag af klart og præcist formulerede rammebestemmelser.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Planklagenævnet kan alene prøve retlige spørgsmål ved klage over kommuneplaner og kommuneplantillæg – klager over planens indhold, omfang eller politiske prioriteringer afvises uden realitetsbehandling.

02 Manglende foroffentlighed efter planlovens § 23 c er en væsentlig retlig mangel, når et kommuneplantillæg ændrer en rammes anvendelse i ikke-bagatelagtigt omfang, og fører til ophævelse af kommuneplantillægget.

03 Undtagelsen fra foroffentlighed gælder kun ved 'mindre ændringer' i kommuneplanens rammedel, der ikke strider mod planens hovedprincipper – udlæg af nye rammeområder eller ændret arealanvendelse på flere hektar er ikke en 'mindre ændring'.

04 Ophæves et kommuneplantillæg, ophæves typisk også den afhængige lokalplan, fordi denne derved bliver i strid med den oprindelige kommuneplan, jf. planlovens § 13, stk. 1.

05 Forbud efter planlovens § 12, stk. 3, forudsætter, at kommuneplanens rammebestemmelser er klart og præcist formulerede – generelle henvisninger til retningslinjer i kommuneplanen er ikke tilstrækkelige.

06 Forbud efter § 12, stk. 3, kan kun nedlægges mod opførelse af bebyggelse eller ændret anvendelse – udstykning falder ikke ind under bestemmelsens anvendelsesområde.

07 Mangelfuld detailhandelsredegørelse efter planlovens § 11 e, stk. 4, er en væsentlig tilblivelsesforskrift, og manglende overholdelse fører til ophævelse af kommuneplantillægget.

08 Det er ikke tilstrækkeligt at henvise til en ekstern detailhandelsanalyse, som ikke er offentliggjort sammen med planforslaget – redegørelsen skal ledsage selve kommuneplantillægget.

09 Forbud efter § 12, stk. 3, kræver forudgående partshøring i form af et varsel, jf. forvaltningslovens § 19 – manglende varsling er en væsentlig retlig mangel.

10 Høringsfristen for kommuneplantillæg er mindst 8 uger, jf. planlovens § 24, stk. 3 – undtagelsen med 4 ugers frist gælder kun ved mindre ændringer, der ikke kræver foroffentlighed.

11 Kommuneplanen er ikke umiddelbart bindende for borgere – den danner grundlag for lokalplanlægning og kan kun gøres gældende over for borgere via forbud efter § 12, stk. 2-3, eller § 14.

12 Kommunen har et vidt planlægningsmæssigt skøn, og Planklagenævnet kan ikke tilsidesætte dette skøn, medmindre der foreligger retlige fejl som mangelfuld begrundelse, hjemmelsmangel eller tilsidesættelse af lighedsgrundsætningen.

13 Manglende undersøgelse af bilag IV-arter i strid med planhabitatbekendtgørelsens § 7 kan udgøre en væsentlig retlig mangel ved kommuneplantillæg, når der er konkrete holdepunkter for arternes tilstedeværelse.

§ 1 Retsgrundlaget for klage over kommuneplaner – kun retlige spørgsmål

Kommuneplaner og kommuneplantillæg er det overordnede plangrundlag for den fysiske planlægning i kommunerne. Kommuneplanen opdeles i en **hovedstruktur**, **retningslinjer** og en **rammedel**, der fastlægger rammerne for indholdet af lokalplaner, jf. Planloven § 11, stk. 2. Kommuneplanens bestemmelser er – i modsætning til lokalplaners – **ikke umiddelbart bindende** for borgere og bygherrer. Kommunalbestyrelsen kan dog modsætte sig forhold i strid med kommuneplanens rammedel via forbud efter Planloven § 12, stk. 3.

Klager over kommuneplaner og kommuneplantillæg kan indbringes for Planklagenævnet efter Planloven § 58, stk. 1, nr. 3, men nævnet kan **alene prøve retlige spørgsmål**. Klager over planens **indhold, hensigtsmæssighed eller politiske prioriteringer** – fx om et område bør udlægges til boliger frem for erhverv, om bebyggelsens omfang er passende, eller om et byggeri medfører skyggegener – falder **uden for nævnets kompetence**.

I 19/04085 og 19/08634 fastslog Planklagenævnet, at kommunen har et vidt skøn i forhold til indholdet af et kommuneplantillæg, og at spørgsmål om byggemuligheder, udsigtsgener og tab af ejendomsværdi ligger uden for nævnets kompetence. Tilsvarende afviste nævnet i 18/05980, 18/06872 og 18/05919 at behandle klagepunkter om planens hensigtsmæssighed i forbindelse med et kommuneplantillæg for et stadion.

De retlige spørgsmål, nævnet **kan** prøve, omfatter bl.a.:

- Om tilblivelsesforskrifter (foroffentlighed, offentlig høring, miljøvurdering) er overholdt
- Om der er hjemmel til den trufne afgørelse

- Om forvaltningsretlige grundsætninger (begrundelsespligt, lighedsgrundsætning, proportionalitet, officialprincip) er tilsidesat
- Om planlovens materielle krav – herunder redegørelseskrav og overensstemmelse med kommuneplanen – er opfyldt

Afgørelser fra Planklagenævnet er endelige og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. Lov om Planklagenævnet § 3, stk. 3. Retssag skal anlægges inden 6 måneder, jf. Lov om Planklagenævnet § 3, stk. 4.

LOV `Lov om Planklagenævnet § 3, stk. 3` `Planloven § 11, stk. 2` `Planloven § 12, stk. 3` `Planloven § 58, stk. 1`

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om Svendborg Kommunes kommuneplantillæg og lokalplan for Skarø 29.01.2021

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lokalplan for stadion ved A1 i Helsingør - manglende vurdering af mikroplastrisiko 21.12.2020

§ 2 Foroffentlighed efter § 23 c – ophævelse ved manglende indkaldelse af ideer og forslag

Før udarbejdelse af forslag til kommuneplantillæg, der ikke er omfattet af kommunens planstrategi, skal kommunalbestyrelsen som udgangspunkt indkalde ideer og forslag fra offentligheden, jf. Planloven § 23 c. Formålet er at inddrage borgerne **tidligt** i planlægningsarbejdet. Undtagelse gælder ved **mindre ændringer** i kommuneplanens rammedel, der ikke strider mod planens hovedprincipper.

Ifølge Vejledning om kommuneplanlægning tænkes ved "mindre ændringer" navnlig på:

> *ganske små rammeændringer foranlediget af et lokalplanforslag, som fx mindre ændringer af grænserne mellem områder med forskellige anvendelsesbestemmelser eller mindre justeringer af bestemmelser om maksimal højde, bebyggelsesprocent mv.*

Praksis fra Planklagenævnet viser en **restriktiv** fortolkning af undtagelsen:

Ændring af anvendelse fra offentlige formål til boligformål på 9.200 m² er **ikke** en mindre ændring. I 19/05592 og 19/06131 ophævede nævnet Viborg Kommunes kommuneplantillæg nr. 31, der omdannede et plejecenter til etageboliger, fordi kommunen ikke havde afholdt foroffentlighed. Nævnet lagde vægt på, at offentlige formål kan have en markant anderledes påvirkning af omgivelserne end boligformål.

Udlæg af to nye rammeområder på samlet 15,9 ha til boligbebyggelse er heller ikke en mindre ændring. I 21/07353 og 21/07354 ophævede nævnet Ikast-Brande Kommunes kommuneplantillæg nr. 46, der udlagde arealer til boligbebyggelse, som tidligere ikke var omfattet af rammebestemmelser.

Udlæg af nyt rammeområde med ændret arealanvendelse fra landbrugsjord til offentlige formål er heller ikke en mindre ændring. I 23/05022 og 23/08709 ophævede nævnet Guldborgsund Kommunes kommuneplantillæg, fordi høringsfristen på 7 uger var kortere end de påkrævede 8 uger. Nævnet citerede forarbejderne:

> *"ved mindre ændringer" navnlig tænkes på ganske små rammeændringer foranlediget af et lokalplanforslag, som f.eks. mindre reguleringer af grænserne mellem områder med forskellige anvendelsesbestemmelser eller justeringer af bestemmelser om maksimal højde, bebyggelsesprocent m.v.*

Konsekvens for afhængige lokalplaner: I alle de nævnte sager medførte ophævelsen af kommuneplantillægget, at den tilhørende lokalplan også blev ophævet, fordi den herefter stred mod den oprindelige kommuneplan, jf. Planloven § 13, stk. 1.

Nævnet bemærkede i flere sager, at adgangen til at fastsætte en kortere høringsfrist end 8 uger (jf. Planloven § 24, stk. 4) er sammenfaldende med adgangen til at undlade foroffentlighed, jf. § 23 c – kræves foroffentlighed, gælder 8-ugers fristen automatisk, jf. Planloven § 24, stk. 3.

LOV Planloven § 13, stk. 1 · Planloven § 23c · Planloven § 24, stk. 3, 4

PRAKSIS

Planklagenævnet · Ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg grundet utilstrækkelig høringsfrist	20.12.2023
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lokalplan nr. 398 og kommuneplantillæg nr. 46 for boligområde ved Nordlundvej, Brande	09.07.2021
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg i Viborg Kommune grundet manglende forudgående offentlighed	15.11.2019

§ 3 Forbud efter § 12, stk. 3 – krav om klare og præcise rammebestemmelser

Inden for byzoner og sommerhusområder kan kommunalbestyrelsen modsætte sig opførelse af bebyggelse eller ændret anvendelse i strid med kommuneplanens rammedel, jf. Planloven § 12, stk. 3. Bestemmelsen er et vigtigt styringsredskab, der gør det muligt at håndhæve kommuneplanens rammer **uden** at tilvejebringe en lokalplan.

Forbud forudsætter imidlertid, at rammebestemmelserne er **klart og præcist** formuleret, så der ikke kan være tvivl om, at den ønskede bebyggelse eller anvendelse er i strid med planen. Ifølge Vejledning om kommuneplanlægning:

> *Hvis anvendelsesbestemmelserne er brede og ikke nærmere præciseret, kan bestemmelsen ikke bruges.*

Praksis fra Planklagenævnet illustrerer kravet:

Sag	Kommune	Udfald	Begrundelse
22/16858	Frederikshavn	Stadfæstet	Klar hovedregel om maks. 1,5 etage
23/10409	Odense	Stadfæstet	Klar ramme for boligformål
18/09925	Jammerbugt	Ophævet	Rammen var upræcis, mangelfuld begrundelse
25/05374	Halsnæs	Ophævet	Retningslinje var ikke del af rammedelen
24/12286	Slagelse	Ophævet	Manglende konkret vurdering
25/11796	Sorø	Ophævet	Udstykning falder uden for § 12, stk. 3

Retningslinjer vs. rammedel: I 25/05374 fastslog nævnet, at en bred henvisning fra en rammebestemmelse til et kapitel af retningslinjer (4.1–4.23) ikke er tilstrækkelig til at gøre et specifikt underpunkt (4.1.4) til en bindende del af kommuneplanens rammedel. Kommunen havde ingen hjemmel til at nedlægge forbud baseret på en retningslinje, der ikke direkte var integreret i rammen.

Udstykning: I 25/11796 præciserede nævnet, at Planloven § 12, stk. 3 alene hjemler forbud mod **opførelse af bebyggelse** og **ændret anvendelse** – udstykning falder ikke inden for disse kategorier. Ønsker kommunen at modsætte sig udstykning, må den i stedet anvende Planloven § 14.

Varsling og partshøring: I 22/11451 ophævede nævnet et forbud, fordi kommunen ikke havde varslet det påtænkte forbud som forudgående partshøring, jf. Forvaltningsloven § 19. Manglende varsling blev anset for en væsentlig retlig mangel.

LOV Forvaltningsloven § 19 · Planloven § 12, stk. 3 · Planloven § 14

PRAKSIS

Planklagenævnet · Planklagenævnet ophæver Sorø Kommunes forbud mod udstykning – § 12, stk. 3 giver ikke hjemmel	20.03.2026
Planklagenævnet · Ophævelse af forbud mod tilbygning i sommerhusområde grundet manglende hjemmel i kommuneplanens rammedel	19.12.2025
Planklagenævnet · Planklagenævnet ophæver Slagelse Kommunes forbud mod bolig i erhvervsområde (ramme 6.E1) grundet manglende konkret vurdering efter Planlovens § 12, stk. 3	06.10.2025
Planklagenævnet · Odense Kommunes forbud mod etablering af parkeringsplads i boligområde stadfæstet af Planklagenævnet	01.11.2024
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod opførelse af enfamiliehus i to etager i Frederikshavn Kommune	04.10.2023
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod byggeri i 2 etager i Jammerbugt Kommune	08.08.2023
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod indretning af lejlighed efter planlovens § 12, Jammerbugt Kommune	13.03.2020
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod opdeling af lejlighed	22.05.2018

§ 4 Overensstemmelse mellem lokalplan og kommuneplan – § 13, stk. 1

En lokalplan må ikke stride mod kommuneplanen, jf. Planloven § 13, stk. 1, nr. 1. Denne regel har en vigtig konsekvens: ophæves et kommuneplantillæg, der har udvidet eller ændret kommuneplanens rammer, vil den tilhørende lokalplan typisk **også falde**, fordi den herefter er i strid med den **oprindelige** kommuneplanramme.

I 18/09381, 19/01081 og 19/01085 ophævede Planklagenævnet en lokalplan i Nyborg Kommune, fordi der var en direkte modstrid mellem lokalplanens arealudlæg (institution/børnehave) og kommuneplantillæggets udlæg (boligområde). Nævnet fandt, at dette var en væsentlig retlig mangel ved lokalplanen.

I 24/11848 ophævede nævnet Stevns Kommunes kommuneplantillæg nr. 10 grundet mangelfuld detailhandelsredegørelse. Som konsekvens konstaterede nævnet, at lokalplan nr. 220 var ugyldig, da den nu stod i uoverensstemmelse med den gældende kommuneplan, som fortsat udlagde området til boligformål.

Denne "dominoeffekt" gør sig gældende i adskillige af de omtalte sager – bl.a. 19/05592 og 19/06131, 21/07353 og 21/07354 og 23/05022 og 23/08709.

Omvendt gælder, at en kommune altid har adgang til at vedtage et kommuneplantillæg, der ændrer rammerne, og derefter tilvejebringe en lokalplan i overensstemmelse med de nye rammer. I 19/04085 og

19/08634 bemærkede nævnet, at der ikke er noget i planloven, der forhindrer en kommune i at vedtage et kommuneplantillæg, som muliggør en konkret disposition, selvom den måtte stride mod kommuneplanens generelle retningslinjer.

For en detaljeret behandling af lokalplaner som selvstændigt emne henvises til praksisoversigten om lokalplaner.

LOV	Planloven § 13, stk. 1	
PRAKSIS	**Planklagenævnet** · Ophævelse af kommuneplantillæg for dagligvarebutik på grund af mangelfuld detailhandelsredegørelse	06.08.2025
	Planklagenævnet · Ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg grundet utilstrækkelig høringsfrist	20.12.2023
	Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lokalplan nr. 398 og kommuneplantillæg nr. 46 for boligområde ved Nordlundvej, Brande	09.07.2021
	Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om Svendborg Kommunes kommuneplantillæg og lokalplan for Skarø	29.01.2021
	Planklagenævnet · Lokalplan ophævet grundet uoverensstemmelse med kommuneplanens rammebestemmelser	19.11.2019
	Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg i Viborg Kommune grundet manglende forudgående offentlighed	15.11.2019

§ 5 Detailhandelsredegørelsen – krav efter § 11 e, stk. 4

Kommuneplantillæg, der giver mulighed for etablering af butikker, skal ledsages af en redegørelse, der opfylder kravene i Planloven § 11 e, stk. 4. Redegørelsen skal bl.a. indeholde:

- Vurdering af omfanget af eksisterende bruttoetageareal til butiksformål fordelt på hovedbutikstyper og deres omsætning
- Vurdering af behovet for nybyggeri til butiksformål
- Beskrivelse af det opland, den nye butik forudsættes at betjene
- Angivelse af tilgængelighed for forskellige trafikarter

Bestemmelsen er en **væsentlig tilblivelsesforskrift**, og manglende overholdelse udgør en **væsentlig retlig mangel**.

I 22/04142 ophævede nævnet Skive Kommunes kommuneplantillæg nr. 15 for udvidelse af et lokalcenter. Nævnet fandt, at redegørelsen var utilstrækkelig, og at den **detaljerede** detailhandelsredegørelse, som der blev henvist til, **ikke var offentliggjort sammen med planforslaget**.

Dette princip blev bekræftet og skærpet i 24/11848, hvor nævnet ophævede Stevns Kommunes kommuneplantillæg nr. 10 med den markante præmis:

> *"Det er ikke tilstrækkeligt for at opfylde kravet i § 11 e om, at redegørelsen skal ledsage kommuneplantillægget, at der i forslaget til kommuneplantillægget henvises til en detailhandelsredegørelse, som ikke er fremlagt offentligt sammen med forslaget."*

Derimod accepterede nævnet i 23/13155 (Søndervig), at kommunen havde anvendt en detailhandelsredegørelse udarbejdet af ansøgerens konsulenter, idet planloven **ikke** er til hinder for brug af eksterne rådgivere, så længe kommunen **overtager ansvaret** for indholdet og kvalitetssikrer materialet.

I 18/06295 og 18/06297 ophævede nævnet Vejle Kommunes kommuneplantillæg nr. 46 for et centerområde. Kommunen havde ikke udarbejdet en samlet redegørelse, selv om visse oplysninger fremgik spredt i miljørapporten. Nævnet konstaterede, at dette **ikke** opfyldte kravene, da redegørelsen skal fremstå som et **sammenhængende og identificerbart** element.

Samtidig fandt nævnet i 21/08159 m.fl. (Ringkøbing), at kravene i Planloven § 11 e, stk. 5 til redegørelse for aflastningsområder var opfyldt, og at kommunen havde et bredt skøn ved vurderingen af behovet for detailhandelsareal.

LOV Planloven § 11e, stk. 4, 5

PRAKSIS
- **Planklagenævnet** · Ophævelse af kommuneplantillæg for dagligvarebutik på grund af mangelfuld detailhandelsredegørelse — 06.08.2025
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets stadfæstelse af bymidteudvidelse og ny dagligvarebutik i Søndervig — 14.03.2024
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om kommuneplantillæg nr. 15 vedrørende udvidelse af lokalcenter ved [A1] i Skive — 12.09.2022
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om kommuneplantillæg og lokalplan for udvidelse af aflastningsområde i Ringkøbing — 19.04.2022
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om lokalplan nr. 1225 og kommuneplantillæg nr. 46 for centerområde ved Gammelhavn, Vejle — 15.05.2019

§ 6 Offentlig høring og høringsfrister – § 24 og § 27

Forslag til kommuneplaner og kommuneplantillæg skal sendes i offentlig høring i **mindst 8 uger**, jf. Planloven § 24, stk. 3. En kortere frist på 4 uger kan kun anvendes ved **mindre ændringer** i kommuneplanens rammedel, der ikke strider mod planens hovedprincipper, jf. Planloven § 24, stk. 4. Nævnet har i praksis fastslået, at adgangen til at forkorte høringsfristen er **sammenfaldende** med undtagelsen fra foroffentlighed i § 23 c: er foroffentlighed påkrævet, gælder 8-ugers fristen automatisk.

I 23/05022 og 23/08709 (Guldborgsund) var planforslagene i høring i 7 uger, men da kommuneplantillægget udlagde et helt nyt rammeområde med ændret arealanvendelse, kunne den korte frist **ikke** anvendes. Den endelige vedtagelse var dermed i strid med Planloven § 27, stk. 1, jf. § 24, stk. 3, hvilket medførte ophævelse.

I 21/13020 (Solrød) havde en lokalplan kun været i høring i 2 uger, inklusive en helligdag. Nævnet fandt, at der **ikke** var tale om et planforslag af mindre betydning, og at helligdage som udgangspunkt bør medføre forlængelse af minimumsfristen, jf. Planloven § 24, stk. 7. Tilsidesættelsen af høringsreglerne blev anset for en **væsentlig mangel**, der medførte ugyldighed.

Ved endelig vedtagelse kan kommunen foretage ændringer i planforslaget, men ændringerne må **ikke** gå ud over rammerne af det, der har været i høring, jf. Planloven § 27, stk. 2. I modsat fald kræves fornyet offentlig høring.

LOV Planloven § 24, stk. 3, 4 Planloven § 27, stk. 1, 2

PRAKSIS
- **Planklagenævnet** · Ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg grundet utilstrækkelig høringsfrist — 20.12.2023
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om Solrød Kommunes lokalplan nr. 317.5 - mangelfuld inddragelse af offentligheden — 20.05.2022

§ 7 Miljøvurdering og bilag IV-arter ved kommuneplantillæg

Kommuneplaner skal som hovedregel undergives **strategisk miljøvurdering** (SMV) efter Miljøvurderingsloven. Kravet er normalt begrænset til de dele af kommuneplanforslaget, som indeholder **ændringer** i forhold til den gældende kommuneplan. Kommuneplaner, der omfatter mindre områder på lokalt plan, eller som alene indeholder mindre ændringer, skal kun miljøvurderes, hvis de antages at kunne få **væsentlig indvirkning** på miljøet, jf. Miljøvurderingsloven § 8, stk. 2.

Ifølge Vejledning om kommuneplanlægning:

> *Kommuneplaner skal som hovedregel miljøvurderes. Kravet om miljøvurdering af kommuneplaner er normalt begrænset til de dele af kommuneplanforslaget, som indeholder ændringer i forhold til den gældende kommuneplan.*

I 18/05980 m.fl. (Helsingør) behandlede nævnet et kommuneplantillæg for et stadion med tilhørende miljørapport. Klagerne anførte, at miljørapporten ikke tilstrækkeligt belyste risikoen for udledning af mikroplastik fra en planlagt kunstgræsbane. Nævnet fandt, at miljøvurderingsloven alene har **processuel** karakter og ikke fastlægger grænser for politiske beslutninger eller acceptable miljøpåvirkninger.

Bilag IV-arter: Manglende undersøgelse af bilag IV-arter (fx flagermus og stor vandsalamander) kan udgøre en **væsentlig retlig mangel** ved kommuneplantillæg, når der er konkrete holdepunkter for arternes tilstedeværelse. I 21/03709 m.fl. (Vejlands Kvarter, Amager Fælled) var beskyttelsen af stor vandsalamander (bilag IV-art) et centralt punkt. Et flertal på 8 medlemmer fandt, at de etablerede afværgeforanstaltninger sikrede den økologiske funktionalitet. Et **mindretal** på 3 medlemmer stemte for ophævelse, da fjernelsen af 2,58 ha rasteområde efter deres opfattelse udgjorde en utilstrækkelig sikring. Afgørelsen illustrerer, at vurderingen af bilag IV-arter også i kommuneplansammenhæng er et **retligt spørgsmål**, som nævnet prøver.

For en nærmere behandling af miljøvurdering af konkrete projekter henvises til praksisoversigten om miljøgodkendelse.

LOV	Miljøvurderingsloven § 8, stk. 2 · Miljøvurderingsloven § 13	
PRAKSIS	**Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om Vejlands Kvarter på Amager Fælled	14.12.2021
	Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lokalplan for stadion ved A1 i Helsingør - manglende vurdering af mikroplastrisiko	21.12.2020

§ 8 Kystnærhedszone og særlige begrundelseskrav

Planlægning i kystnærhedszonen stiller særlige krav til redegørelse og begrundelse, jf. Planloven § 5 b-. For arealer indvundet fra søterritoriet kræves, at kommunen godtgør en **særlig planlægningsmæssig eller funktionel begrundelse** for kystnær lokalisering.

I 24/04930 og 24/06985 ophævede nævnet Halsnæs Kommunes kommuneplantillæg og lokalplan for et erhvervsområde. Det centrale problem var, at lokalplanens anvendelsesbestemmelser åbnede for en **bred vifte af generelle erhverv** (industri, værksted, oplag) uden krav om havnetilknytning, mens kommunen argumenterede for, at placeringen var nødvendig for at understøtte den eksisterende erhvervshavn. Nævnet påpegede uoverensstemmelsen:

> *"Det fremgår således ikke af lokalplanen, at området skal anvendes til havnerelaterede erhvervsformål, som er afhængige af en kystnær placering og derfor forudsætter inddragelse af arealer fra søterritoriet."*

I 25/00540 (Skødstrup) derimod, fandt nævnet, at redegørelseskravene i Planloven § 16, stk. 5 om visuel påvirkning var opfyldt, fordi byggefelterne lå uden for den kystnære zone, og afstanden samt eksisterende bebyggelse sikrede, at området ikke var synligt fra kysten.

LOV Planloven § 5b, stk. 1 · Planloven § 16, stk. 5

PRAKSIS
- **Planklagenævnet** · Gyldighed af lokalplan og kommuneplantillæg til udvidelse af plejehjem i Skødstrup — 30.01.2026
- **Planklagenævnet** · Ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg for erhvervsområde i Halsnæs Kommune grundet mangelfuld kystbegrundelse — 29.10.2024

§ 9 Forvaltningsretlige krav – begrundelse, lighedsgrundsætning og officialprincip

Kommunale afgørelser om kommuneplaner og forbud efter Planloven § 12 skal opfylde de almindelige forvaltningsretlige krav til begrundelse, partshøring og saglighed.

Begrundelsespligt: I NMK-33-04559 ophævede nævnet Københavns Kommunes forbud mod opdeling af en lejlighed, fordi begrundelsen **ikke** indeholdt en redegørelse for, hvilke hovedhensyn der var bestemmende for vurderingen. En skriftlig afgørelse skal indeholde en begrundelse med henvisning til retsregler og de faktiske omstændigheder, jf. Forvaltningsloven § 22 og § 24.

Lighedsgrundsætning: I 22/16858 prøvede nævnet, om kommunens forbud mod byggeri i 2 etager stred mod lighedsgrundsætningen, fordi andre ejendomme i lignende rammeområder havde fået tilladelse til 2 etager. Nævnet fandt, at kommunen havde en **saglig og planlægningsmæssigt relevant begrundelse** for forskelsbehandlingen og bemærkede, at en **tidligere forkert retsopfattelse** fra kommunens side ikke afskærer den fra fremadrettet at administrere i overensstemmelse med gældende ret.

Officialprincippet: I 23/10409 afviste nævnet, at kommunen var forpligtet til at foretage støjmålinger eller trafikoptællinger inden nedlæggelse af forbud. Kommunen kunne basere sit skøn på eksisterende materiale som luftfotos og kort. Nævnet udtalte:

> *"Planklagenævnet finder, at gener fra støj, trafik og indblik er planlægningsmæssigt relevante hensyn, som kommunen kan inddrage i forbindelse med en skønsmæssig afgørelse... Dette gælder uanset om disse forhold også kan indgå i en privatretlig tvist."*

Skøn under regel: I 22/16858 (Frederikshavn) afviste nævnet, at kommunen havde sat skøn under regel ved at bruge "usynlige linjer" – nævnet konstaterede, at afgørelsen viste en konkret vurdering af områdets karakter.

LOV Forvaltningsloven § 19 · Forvaltningsloven § 22 · Forvaltningsloven § 24, stk. 1

PRAKSIS
- **Planklagenævnet** · Odense Kommunes forbud mod etablering af parkeringsplads i boligområde stadfæstet af Planklagenævnet — 01.11.2024
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod opførelse af enfamiliehus i to etager i Frederikshavn Kommune — 04.10.2023
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod indretning af lejlighed efter planlovens § 12, Jammerbugt Kommune — 13.03.2020
- **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om forbud mod opdeling af lejlighed — 22.05.2018

§ 10 Sammenfatning – de vigtigste mønstre i nævnspraksis

Planklagenævnets praksis om kommuneplaner og kommuneplantillæg kan sammenfattes i følgende hovedmønstre:

- **Afgrænsningen af prøvelsen** er skarp: nævnet afviser konsekvent klager, der angår planens hensigtsmæssighed, og prøver alene retlige spørgsmål.
- **Foroffentlighed** er den hyppigste ophævelsesgrund ved kommuneplantillæg. Ændring af en rammes **anvendelse** (fx fra offentlige formål til boliger, fra landbrug til erhverv, eller udlæg af nye rammeområder) kræver næsten altid foroffentlighed – undtagelsen for "mindre ændringer" fortolkes **snævert**.
- **Detailhandelsredegørelsen** i § 11 e, stk. 4, er en **væsentlig tilblivelsesforskrift** – den skal ledsage selve planforslaget og offentliggøres sammen med det. Det er ikke nok at henvise til en bagvedliggende analyse, der ikke er offentligt tilgængelig.
- **Forbud efter § 12, stk. 3** kræver, at rammebestemmelserne er klart og præcist formulerede. Generelle retningslinjer i kommuneplanen er **ikke** tilstrækkelige som hjemmel. Forbud kan **ikke** anvendes mod udstykning og kræver forudgående varsling.
- **Domino-effekten** via § 13, stk. 1, er en tilbagevendende konsekvens: ophæves et kommuneplantillæg, falder den afhængige lokalplan typisk med.
- **Bilag IV-arter** og **strategisk miljøvurdering** er retlige spørgsmål, som nævnet prøver fuldt ud – manglende undersøgelse kan medføre ophævelse.
- **Forvaltningsretlige krav** (begrundelse, partshøring, lighedsgrundsætning, officialprincip) håndhæves strengt – en afgørelse, der ikke angiver de **konkrete hovedhensyn**, ophæves uanset om det materielle resultat måtte have været korrekt.

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Planloven § 11e	stk. 4	Planloven § 12	stk. 3
Planloven § 13	stk. 1	Planloven § 23c	
Planloven § 24	stk. 3	Planloven § 58	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

23 afgørelser

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		23
20.03.2026	Planklagenævnet ophæver Sorø Kommunes forbud mod udstykning – § 12, stk. 3 giver ikke hjemmel	25/11796
30.01.2026	Gyldighed af lokalplan og kommuneplantillæg til udvidelse af plejehjem i Skødstrup	25/00540, 25/03054
19.12.2025	Ophævelse af forbud mod tilbygning i sommerhusområde grundet manglende hjemmel i kommuneplanens rammedel	25/05374

06.10.2025	Planklagenævnet ophæver Slagelse Kommunes forbud mod bolig i erhvervsområde (ramme 6.E1) grundet manglende konkret vurdering efter Planlovens § 12, stk. 3	24/12286
06.08.2025	Ophævelse af kommuneplantillæg for dagligvarebutik på grund af mangelfuld detailhandelsredegørelse	24/11848, 24/11849, 24/08728
01.11.2024	Odense Kommunes forbud mod etablering af parkeringsplads i boligområde stadfæstet af Planklagenævnet	23/10409
29.10.2024	Ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg for erhvervsområde i Halsnæs Kommune grundet mangelfuld kystbegrundelse	24/04930 og 24/06985
14.03.2024	Planklagenævnets stadfæstelse af bymidteudvidelse og ny dagligvarebutik i Søndervig	23/13155, 23/13156, 23/13157, 23/13158, 23/13159, 23/14269
20.12.2023	Ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg grundet utilstrækkelig høringsfrist	23/05022, 23/08709
04.10.2023	Planklagenævnets afgørelse om forbud mod opførelse af enfamiliehus i to etager i Frederikshavn Kommune	22/16858
08.08.2023	Planklagenævnets afgørelse om forbud mod byggeri i 2 etager i Jammerbugt Kommune	22/11451
12.09.2022	Planklagenævnets afgørelse om kommuneplantillæg nr. 15 vedrørende udvidelse af lokalcenter ved [A1] i Skive	22/04142
20.05.2022	Planklagenævnets afgørelse om Solrød Kommunes lokalplan nr. 317.5 - mangelfuld inddragelse af offentligheden	21/13020
19.04.2022	Planklagenævnets afgørelse om kommuneplantillæg og lokalplan for udvidelse af aflastningsområde i Ringkøbing	21/08159, 21/08160, 21/08161 og 21/09213
14.12.2021	Planklagenævnets afgørelse om Vejlands Kvarter på Amager Fælled	21/03709, 21/03708, 21/03706 og 21/03705
09.07.2021	Planklagenævnets afgørelse om lokalplan nr. 398 og kommuneplantillæg nr. 46 for boligområde ved Nordlundvej, Brande	21/07353 og 21/07354
29.01.2021	Planklagenævnets afgørelse om Svendborg Kommunes kommuneplantillæg og lokalplan for Skarø	19/04085, 19/08634, 19/08635, 19/08636 og 19/08637
21.12.2020	Planklagenævnets afgørelse om lokalplan for stadion ved A1 i Helsingør - manglende vurdering af mikroplastrisiko	18/05980, 18/06872 og 18/05919, Tidl.: NMK-41-00557, NMK-33-04530

13.03.2020	Planklagenævnets afgørelse om forbud mod indretning af lejlighed efter planlovens § 12, Jammerbugt Kommune	18/09925
19.11.2019	Lokalplan ophævet grundet uoverensstemmelse med kommuneplanens rammebestemmelser	18/09381, 19/01081 og 19/01085
15.11.2019	Planklagenævnets afgørelse om ophævelse af lokalplan og kommuneplantillæg i Viborg Kommune grundet manglende forudgående offentlighed	19/05592 og 19/06131
15.05.2019	Planklagenævnets afgørelse om lokalplan nr. 1225 og kommuneplantillæg nr. 46 for centerområde ved Gammelhavn, Vejle	18/06295 og 18/06297
22.05.2018	Planklagenævnets afgørelse om forbud mod opdeling af lejlighed	NMK-33-04559

11 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over landzonetilladelse

Planklagenævnets praksis om udstykning, byggeri og ændret anvendelse i landzone

Version 2 Opdateret 26. jun. 2026 18 afgørelser · 2015-2025 Læs online

INTRODUKTION

Landzonetilladelse efter planlovens § 35, stk. 1, er det centrale styringsredskab til at hindre byspredning i det åbne land. Hovedreglen er, at udstykning, ny bebyggelse og ændret anvendelse i landzone kræver kommunalbestyrelsens forudgående tilladelse – med undtagelser for erhvervsmæssigt nødvendigt landbrugsbyggeri (§ 36) og ibrugtagning af overflødiggjorte landbrugsbygninger (§ 37). Planklagenævnets praksis siden 2017 viser et konsekvent mønster: nye boliger og selvstændige bygninger uden for planlagte rammer afslås som altovervejende hovedregel, og tilladelse beror på et samlet skøn, hvor præcedensvirkning, landskabelige hensyn, kommuneplanens udpegninger og kystnærhedszone vejer tungt. Med lov nr. 1790 af 28. december 2023 er der indført en lempeligere norm for antennemaster (§ 35, stk. 12) af hensyn til landsdækkende mobildækning.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Hovedformålet med landzonereglerne er at hindre byspredning i det åbne land – nye boliger og selvstændige bygninger uden for planlagte rammer afslås som altovervejende hovedregel.

02 Afgørelse om landzonetilladelse beror på et samlet skøn, hvor præcedensvirkning, landskabelige hensyn, kommuneplanens udpegninger og kystnærhedszone vejer tungt.

03 Inden for kystnærhedszonen (§ 35, stk. 3) kan landzonetilladelse kun gives, hvis det ansøgte har helt underordnet betydning for de nationale planlægningsinteresser i kystområderne.

04 Ejendomsbegrebet i planlovens § 36, stk. 1, nr. 3, skal forstås matrikulært – samdrift med andre ejendomme medfører ikke, at byggeri bliver erhvervsmæssigt nødvendigt for den konkrete matrikel (U.2016.726H).

05 Stuehuse under 500 m² på landbrugsejendomme med bopælspligt er erhvervsmæssigt nødvendige efter § 36, stk. 1, nr. 3, og kræver ikke landzonetilladelse – forudsat det hidtidige stuehus fjernes.

06 Overflødiggjorte landbrugsbygninger over 5 år gamle kan tages i brug til håndværk, lager m.v. uden landzonetilladelse efter § 37, stk. 1, hvis bygningerne ikke om- eller tilbygges væsentligt.

07 Sekundære bygninger (udhuse, garager) ligger praktisk i intervallet 50-100 m²; bygninger over 100 m² gives kun ved helt særlige omstændigheder.

08 Antennemaster kan efter § 35, stk. 12, tillades selv uden direkte tilknytning til bebyggelse, når den samfundsmæssige interesse i mobildækning taler for, medmindre væsentlige landskabshensyn taler afgørende imod.

09 Nye antennemaster bør placeres efter en fast prioritering: (1) i bymæssig bebyggelse, (2) ved eksisterende høje konstruktioner, (3) i tilknytning til eksisterende lavere bebyggelse – hensynet til nabogener viger normalt for landskabshensynet.

10 Ved lovliggørelsessager afvejes proportionalitet mod retshåndhævelseshensyn; vidste eller burde ejeren have vidst, at forholdet var ulovligt, vejer retshåndhævelsen særlig tungt.

11 Værdispild giver ikke i sig selv ret til lovliggørelse – selv betydelige omkostninger til fysisk lovliggørelse kan ikke opveje hensynet til retshåndhævelse og præcedensvirkning.

12 Kommunal myndighedspassivitet fører som udgangspunkt ikke til retsfortabende passivitet, når ejeren vidste eller burde vide, at forholdet krævede tilladelse.

13 Et lovliggørelsespåbud skal varsles og rettes til samtlige ejere af ejendommen – fejl heri er en væsentlig retlig mangel, der gør påbuddet ugyldigt.

§ 1 Lovgrundlaget: Kravet om landzonetilladelse og dets formål

Hovedreglen i planlovens § 35, stk. 1 er, at der i landzone ikke må foretages udstykning, opføres ny bebyggelse eller ske ændring i anvendelsen af bestående bebyggelse og ubebyggede arealer uden tilladelse fra kommunalbestyrelsen. Bestemmelsen har sine rødder i by- og landzonelovens §§ 6-8 fra 1969 og har til formål at sikre en klar grænse mellem by og land.

Formålet med landzonereglerne er ifølge Landzonevejledningen (2019) at hindre spredt bebyggelse i det åbne land, beskytte jordbrugsmæssige og landskabelige værdier samt sikre, at offentlige investeringer i infrastruktur og service udnyttes bedst muligt. Områder i landzone skal som udgangspunkt friholdes for anden spredt bebyggelse end den, der er nødvendig for driften af landbrug, skovbrug eller for udøvelse af fiskerierhvervet.

Forarbejderne til den oprindelige bestemmelse (1991 LSF 76) fastslog:

> *"Stk. 1 svarer til hovedreglen i by- og landzonelovens §§ 6-8 om tilladelse til udstykning, bebyggelse og ændret anvendelse."*

Ved afgørelse om landzonetilladelse foretages et **samlet skøn**, hvori indgår:

- Hensynet til at undgå byspredning og sikre klar grænse mellem by og land
- Landskabelige, rekreative og naturmæssige hensyn
- Kommuneplanens udpegninger og retningslinjer
- Præcedensvirkning – dvs. om en tilladelse vil åbne for en stribe af lignende ansøgninger
- Jordbrugsmæssige interesser
- Vækst- og udviklingsmuligheder i landdistrikterne

Klager over kommunens afgørelser efter § 35, stk. 1, kan indbringes for Planklagenævnet med fuld prøvelse (både rets- og skønsspørgsmål), jf. planlovens § 58, stk. 1, nr. 1. Klage over afgørelser efter §§ 36-37 er derimod begrænset til retlige spørgsmål, jf. § 58, stk. 1, nr. 3.

Området grænser op til en række andre praksisoversigter: lokalplaner, kommuneplaner, byggetilladelse-, naturbeskyttelse og miljøgodkendelse.

LOV Planloven § 5a, stk. 1 Planloven § 35, stk. 1 Planloven § 58, stk. 1

§ 2 Nye boliger i det åbne land: Den restriktive hovedregel

Planklagenævnets praksis er gennemgående restriktiv over for opførelse af nye boliger i det åbne land. Landzonevejledningen formulerer det klart:

> *"Som udgangspunkt bør der kun meddeles landzonetilladelse til opførelse af boliger, når det ansøgte boligbyggeri ikke med rimelighed kan henvises til et område planlagt hertil i byzone."*

Nye boliger bør som altovervejende hovedregel placeres i afgrænsede landsbyer, omdannelseslandsbyer eller inden for områder, der er lokalplanlagt til beboelse. Fritliggende enfamiliehuse i det åbne land afslås konsekvent.

I 19/06853 behandlede Planklagenævnet en ansøgning om et nyt enfamiliehus på en landbrugsejendom i Halsnæs Kommune, der lå i landzone, kystnærhedszonen og et område udpeget som værdifuldt landskab. Kommunen havde givet tilladelse, men nævnet ophævede afgørelsen, bl.a. fordi ejendommen allerede rummede tre boliger, og et nyt hus ikke opfyldte betingelserne i § 36, stk. 1, nr. 14 for ejendomme under 30 ha.

Ved vurderingen af ansøgninger om boliger i landsbyer lægges der vægt på:

- Om landsbyen har et vist serviceniveau og udviklingspotentiale
- Om der kan sikres forsvarlige kloakforhold og trafikale adgangsforhold
- Om bebyggelsen respekterer omgivelserne og byggestilen i området
- Berettigede forventninger spiller kun en begrænset rolle – et erhvervsmæssigt tilknytningsforhold kan dog tale for tilladelse

Særligt tæt på byzone og lige uden for landsbyer bør der som udgangspunkt **ikke** meddeles tilladelse til udstykning og opførelse af boliger, da hensynet til en klar grænse mellem by og land vejer tungt.

LOV Planloven § 35, stk. 1 Planloven § 36, stk. 1

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Planklagenævnets afgørelse om landzonetilladelse til opførelse af en-familiehus i Halsnæs Kommune 08.01.2021

§ 3 Undtagelserne: Erhvervsmæssigt nødvendigt landbrugsbyggeri (§ 36) og ejendomsbegrebet

Byggeri, der er erhvervsmæssigt nødvendigt for ejendommens drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom, kræver ikke landzonetilladelse, jf. planlovens § 36, stk. 1, nr. 3. Undtagelsen omfatter stuehuse, driftsbygninger

og medhjælperboliger – forudsat de opføres i tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, jf. § 36, stk. 2.

Den centrale afgrænsning af undtagelsen blev fastlagt af Højesteret i sag 226/2014 (U.2016.726H). Sagen angik et stutteri, der havde opført tilbygninger, som selskabet hævdede var nødvendige for den samlede bedrift, der bestod af flere matrikulært selvstændige ejendomme i samdrift. Højesteret fastslog:

> *"Højesteret tiltræder af de grunde, som er anført af landsretten, at ejendomsbegrebet i planlovens § 36, stk. 1, nr. 3, i overensstemmelse med Natur- og Miljøklagenævnets faste praksis, skal forstås som den matrikulært afgrænsede ejendom."*

Dette betyder, at selv om en landmand driver flere ejendomme i samdrift (en "bedrift"), skal den erhvervsmæssige nødvendighed vurderes for **den konkrete matrikel**, byggeriet skal opføres på – ikke for bedriften som helhed.

I Planklagenævnets sag 19/05795 blev et landbrugs overdækning på 94 m² ikke anset for erhvervsmæssigt nødvendigt, da den eksisterende hal på 420 m² var tilstrækkelig for den begrænsede landbrugsdrift på ca. 6,5 ha.

Folketingets Ombudsmand kritiserede i FOB 2016-22 en kommune for at have tilsidesat officialprincippet ved ikke at undersøge, om en 1.509 m³ gyllebeholder var erhvervsmæssigt nødvendig for ejendommens drift, inden der blev givet byggetilladelse.

For **stuehuse** gælder, at et stuehus under 500 m² på en landbrugsejendom med bopælspligt anses for erhvervsmæssigt nødvendigt og kan opføres uden landzonetilladelse, jf. § 36, stk. 1, nr. 3 og Landzonevejledningen. Det er dog en forudsætning, at det hidtidige stuehus nedrives eller overgår til landbrugsmæssig anvendelse.

LOV	Planloven § 36, stk. 1, 2	
PRAKSIS	**Højesteret** · Fortolkning af ejendomsbegrebet i Planlovens § 36, stk. 1, nr. 3 vedrørende landbrugsbyggeri	10.11.2015
	Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om afslag på lovliggørende landzonetilladelse til overdækning ved maskinhal	18.05.2020

§ 4 Overflødiggjorte landbrugsbygninger (§ 37): Ibrugtagning uden tilladelse

Overflødiggjorte landbrugsbygninger, der er over 5 år gamle, kan efter planlovens § 37, stk. 1 tages i brug til håndværks- og industrivirksomhed, lager- og kontorformål m.v. **uden** landzonetilladelse, forudsat en række betingelser er opfyldt:

- Bygningerne må ikke om- eller tilbygges **væsentligt**
- Bygningerne skal være af rimelig standard – genopbygning af en ruin kræver landzonetilladelse
- Hotel, restaurant, detailhandel og **beboelse** er ikke omfattet (beboelse kræver anmeldelse efter § 37, stk. 2)
- 5-årskravet skal forhindre omgåelse, hvor bygninger opføres som "erhvervsmæssigt nødvendige" og kort efter konverteres

Ifølge Vejledning om planloven (1996) betyder kravet om ingen "væsentlig om- eller tilbygning":

> *"...at der som hidtil kan foretages alle de for erhvervsetablering nødvendige indre ombygninger, herunder ombygninger til opfyldelse af krav, der stilles af myndighederne som betingelse for etableringen, f.eks. krav efter sundheds- og arbejderbeskyttelseslovgivningen."*

Mindre, udvendige ombygninger er også tilladt – fx en mindre tilbygning til tilfredsstillende indgangsforhold. Afgørende er, om bygningens ydre fremtræden og karakter stort set bevares.

I sag 18/06158 ophævede Planklagenævnet Egedal Kommunes tilladelse til at tage et pelshus (minkfarm) i brug som beboelse. Projektet indebar nedrivning af 19 m², ny ydre klimaskærm, udskiftning af døre og vinduer samt nyt fundament – samlet en så gennemgribende ombygning, at der reelt var tale om nybyggeri, som ikke var omfattet af § 37.

Bestemmelsen finder ikke anvendelse på drivhuse, staklader, presenningshaller, udhuse, garager, carporte og skure – uanset deres tidligere anvendelse, da disse ikke er "egentlige bygninger" egnede til formålet.

LOV Planloven § 37, stk. 1, 2

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Ophævelse af accept til ændret anvendelse af overflødiggjort bygning til bolig i landzone 09.11.2020

§ 5 Kystnærhedszonen: Skærpet vurdering

For arealer i kystnærhedszonen uden for udviklingsområder gælder en skærpet norm efter planlovens § 35, stk. 3: Landzonetilladelse må kun meddeles, hvis det ansøgte har **helt underordnet betydning** i forhold til de nationale planlægningsinteresser i kystområderne. Kystnærhedszonen er en ca. 3 km bred planlægningszone langs kysten, jf. § 5 a, stk. 3.

Landzonevejledningen præciserer:

> *"Kystnærhedszonen skal søges friholdt for bebyggelse og anlæg, der ikke er afhængig af kystnærhed, og der må kun gives landzonetilladelse, hvis det ansøgte er af helt underordnet betydning i forhold til de nationale planlægningsinteresser i kystområderne."*

I Planklagenævnets afgørelse 25/04391 stadfæstede nævnet Slagelse Kommunes afslag på en 42 m høj antennemast beliggende 0,6 km fra kystlinjen i et område udpeget som værdifuldt kulturmiljø. Nævnet udtalte:

> *"...hensynet til den overordnede samfundsmæssige interesse i at sikre god mobildækning i hele landet... ikke opvejer de væsentlige landskabelige og planlægningsmæssige hensyn, som taler afgørende imod den ønskede placering."*

Samtidig kan tilladelse dog gives i kystnærhedszonen, hvis det sker inden for eksisterende bygningsmæssige rammer – fx til turistmæssige formål. I 24/02940 blev en antennemast 1,5 km fra kysten tilladt, da placeringen skete nær bymæssig bebyggelse, og de landskabelige hensyn ikke talte afgørende imod.

Kystnærhedszonen skærper vurderingen markant, men udelukker ikke automatisk landzonetilladelse – det afgørende er projektets faktiske landskabelige påvirkning set i lyset af de nationale kystinteresser.

LOV Planloven § 5a, stk. 1 Planloven § 35, stk. 3

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Afslag på landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast i kystnærhedszone 28.08.2025

Planklagenævnet · Stadfæstelse af landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast i Mariagerfjord Kommune 02.07.2024

§ 6 Antennemaster: Lempeligere norm efter § 35, stk. 12

Med lov nr. 1790 af 28. december 2023 (L 62A, FT 2023-24) blev der indført en ny bestemmelse i planlovens § 35, stk. 12, der trådte i kraft 1. januar 2024. Bestemmelsen giver kommunalbestyrelsen mulighed for – under hensyn til den overordnede samfundsmæssige interesse i mobildækning – at tillade opstilling af antennemaster i neutrale farver, **medmindre** væsentlige hensyn til landskab, natur, miljø eller naboer taler **afgørende imod** placeringen.

Forarbejderne (se Planklagenævnet Orienterer nr. 48) præciserer, at udgangspunktet fortsat er placering i tilknytning til eksisterende bebyggelse, men at bestemmelsen åbner for placeringer uden sådan tilknytning, når frivillig aftale ikke kan indgås.

Bestemmelsen suppleres af Bekendtgørelse om landsplandirektiv for tilladelse til opstilling af mobilmaster (BEK nr. 450/2023), der har retsvirkning som kommuneplan og regulerer placeringer i dækningskravsområder.

Planklagenævnet har i Orienterer nr. 48 (maj 2025) formuleret en **fast prioritetsrækkefølge** for placering:

1. I bymæssig bebyggelse for at friholde det åbne land
2. I tilknytning til eksisterende høje konstruktioner (andre master, vindmøller, siloer)
3. Integreret i eksisterende bebyggelse – kommunen skal overveje påbud efter mastelovens § 11
4. I tilknytning til lavere, eksisterende bebyggelse – hensynet til nabogener viger normalt for landskabshensynet

Nævnet behandlede tre sager i maj 2024 med forskelligt udfald:

Sag	Masthøjde	Dækningsforpligtelse	Afgørelse
23/08826 (Silkeborg)	48 m	Ja	Tilladelse stadfæstet
23/10711 (Køge)	42 m	Nej	Hjemvist – mangelfuld vurdering
24/02407 (Faaborg-Midtfyn)	48 m	Ja	Tilladelse stadfæstet

I 24/04550 og 24/05026 stadfæstede nævnet en 48 m høj mast i Esbjerg, der skulle understøtte både IoT-netværk og mobiloperatører med dækningsforpligtelse. Nævnet lagde vægt på den nye § 35, stk. 12, og at masten placeredes nær bymæssig bebyggelse.

Derimod blev en mast i kystnærhedszonen afvist i 25/04391, da de landskabelige hensyn overvejede den samfundsmæssige interesse, og ansøgeren ikke havde en dækningsforpligtelse.

Et gennemgående krav er, at ansøgeren skal undersøge **alternative placeringsmuligheder** og godtgøre, at den ansøgte placering er den bedste. Har ansøgeren en frekvenstilladelse med dækningskrav, begrænser det, hvor langt væk alternativer skal undersøges.

LOV Masteloven § 11 | Masteloven § 15 | Planloven § 35, stk. 1, 12

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Afslag på landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast i kystnærhedszone 28.08.2025

	Planklagenævnet · Nye regler for mobilmaster i landzone: Afvejning af mobildækning og landskabshensyn	08.05.2025
	Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om landzonetilladelse til antennemast i Esbjerg Kommune	08.08.2024
	Planklagenævnet · Stadfæstelse af landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast i Mariagerfjord Kommune	02.07.2024
	Planklagenævnet · Hjemvisning af landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast pga. mangelfuld vurdering af placering og landskabspåvirkning	28.05.2024
	Planklagenævnet · Planklagenævnets praksis for opstilling af telemaster i lokalplanområder og landzoner	25.09.2020

§ 7 Lovliggørelsessager: Retshåndhævelse, proportionalitet og værdispild

Kommunalbestyrelsen fører tilsyn med overholdelse af planloven og skal foranledige ulovlige forhold lovliggjort, medmindre forholdet er af underordnet betydning, jf. planlovens § 51, stk. 3. Lovliggørelse kan ske enten **retligt** (ved at meddele lovliggørende tilladelse/dispensation) eller **fysisk** (ved påbud om fjernelse/nedrivning).

Planklagenævnets praksis viser et klart mønster: Hensynet til **retshåndhævelsen** og **undgåelse af præcedens** vejer i langt de fleste tilfælde tungere end hensynet til **værdispild** for den enkelte ejer.

I 18/05973 stadfæstede nævnet Frederikssund Kommunes afslag på lovliggørende tilladelse til en maskinhal, der var opført med forkert størrelse og placering i forhold til den meddelte tilladelse. Nævnet fandt, at retshåndhævelseshensynet vejede tungt, når ejeren selv havde opført hallen i strid med tilladelsens vilkår.

I 19/05795 afviste nævnet klagerens argument om, at nedrivning af en 94 m² overdækning ville være disproportionalt:

> *"Hensynet til kommunens retshåndhævelse, herunder undgåelse af præcedensvirkning, vejer tungere. Klageren havde opført tilbygningen uden forudgående tilladelse og på trods af, at det måtte have stået klart, at en tilladelse ikke kunne forventes."*

I den nyere sag 25/03741 om ulovlig terrænregulering med 7.432 m³ jord klagede ejeren over, at fjernelse ville koste mindst 1 mio. kr. Nævnet fastholdt, at værdispild ikke kunne opveje retshåndhævelsen, da ejeren havde modtaget advarsel om, at forholdet krævede tilladelse.

I 23/09234 afviste nævnet en påstand om retsfortabende myndighedspassivitet i en sag, hvor en 3.500 m² oplagsplads havde stået i 20 år uden tilladelse. Nævnet lagde afgørende vægt på, at kommunen allerede i 2003 havde oplyst ejeren om kravet om landzonetilladelse.

En gennemgående **formkrav**-fejl i lovliggørelsessager er manglende varsling til samtlige ejere. I 22/05583, 23/04214 og 25/04009 ophævede Planklagenævnet påbud, fordi varsling kun var sendt til én af to ejere. Nævnet fastslog, at det ikke er tilstrækkeligt at sende varsling til en repræsentant – direkte varsling til **alle ejere** er påkrævet.

LOV	Planloven § 35, stk. 1 · Planloven § 51, stk. 3 · Planloven § 63, stk. 1	
PRAKSIS	**Planklagenævnet** · Afslag på lovliggørende landzonetilladelse til omfattende terrænregulering af landbrugsareal i landzone	19.11.2025

Planklagenævnet · Afslag på lovliggørende dispensation til drivhus i strid med byggelinje i lokalplan og ugyldigt påbud grundet manglende partshøring 13.11.2025

Planklagenævnet · Afslag på lovliggørende landzonetilladelse til 3.500 m² udendørs oplagsplads i Høje-Taastrup 24.10.2024

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hytte i Faaborg-Midtfyn Kommune 31.07.2023

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hegn på [vejnavn1], Rudersdal Kommune 26.10.2022

Planklagenævnet · Afslag på lovliggørende landzonetilladelse til maskinhal - Frederikssund Kommune 06.11.2020

Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om afslag på lovliggørende landzonetilladelse til overdækning ved maskinhal 18.05.2020

§ 8 Ombudsmandens praksis: Sagsoplysning og forvaltningsretlige krav

Folketingets Ombudsmand har i flere sager behandlet landzonemyndighedens sagsbehandling.

I **FOB 2016-22** – om opførelse af en 1.509 m³ gyllebeholder uden landzonetilladelse – kritiserede Ombudsmanden Guldborgsund Kommune for at have tilsidesat officialprincippet. Kommunen havde ikke nærmere oplysninger om ejendommens dyrehold og planteproduktion, da den i 2006 meddelte byggetilladelse. Ombudsmanden udtalte:

> *"...kommunen har tilsidesat officialprincippet, da den ikke har opfyldt pligten efter bygningsreglementet og landzonereglerne til at undersøge, om en byggetilladelse til gyllebeholderen var i strid med planlovens regler."*

Ombudsmanden henstillede til kommunen at genoptage sagen med henblik på at foretage en **konkret vurdering** af den erhvervsmæssige nødvendighed i lyset af Højesterets afgørelse i U.2016.726H.

I **FOB 2007.238** behandlede Ombudsmanden en sag, hvor Naturklagenævnet havde lagt til grund, at en kommunes afslag på udbygninger var et vilkår for landzonetilladelse, selvom kommunen selv betragtede det som et afslag på dispensation fra lokalplan. Ombudsmanden fandt det kritisabelt, at klageinstansen uden nærmere forklaring havde ændret hjemmelsgrundlaget, og fremhævede, at klageinstansens kompetence afhænger af, om afgørelsen er truffet efter § 35 (fuld prøvelse) eller efter lokalplanen (kun retlige spørgsmål).

Disse sager understreger, at kommunens pligt til at oplyse sagen gælder fuldt ud i landzonesager – navnlig ved vurdering af om byggeri er "erhvervsmæssigt nødvendigt" efter § 36, stk. 1, nr. 3.

LOV Planloven § 35, stk. 1 · Planloven § 36, stk. 1

PRAKSIS **Højesteret** · Fortolkning af ejendomsbegrebet i Planlovens § 36, stk. 1, nr. 3 vedrørende landbrugsbyggeri 10.11.2015

§ 9 Sammenfatning: Praksis i overblik og aktuel retstilstand

Planklagenævnets praksis om landzonetilladelse kan sammenfattes i følgende overordnede mønstre:

Hovedreglen er restriktiv. Nye boliger, erhvervsbyggeri og selvstændige bygninger i det åbne land afslås, medmindre der foreligger helt særlige omstændigheder. Udviklingen i landdistrikterne understøttes bedst ved at styrke eksisterende landsbyer – ikke ved at fremme yderligere spredt bosætning.

Undtagelserne er snævert afgrænsede. Erhvervsmæssigt nødvendigt landbrugsbyggeri (§ 36) vurderes i forhold til den **matrikulært** afgrænsede ejendom, og overflødiggjorte bygninger (§ 37) kan kun tages i brug under forudsætning af, at de ikke om- eller tilbygges væsentligt.

Kystnærhedszonen skærper vurderingen. Kun projekter af helt underordnet betydning for de nationale kystinteresser kan tillades.

Antennemaster har fået en lempeligere norm. Siden 1. januar 2024 kan kommunerne lægge særlig vægt på den samfundsmæssige interesse i mobildækning, men væsentlige landskabshensyn kan fortsat begrunde afslag. Dækningsforpligtelse fra frekvensauktioner styrker ansøgerens position markant.

Lovliggørelse kræver vægtig begrundelse. Retshåndhævelse og præcedensvirkning vejer som altovervejende hovedregel tungere end værdispild. Ejere, der vidste eller burde vide, at deres byggeri var ulovligt, kan ikke påberåbe sig proportionalitetsprincippet.

Procedurekrav er vigtige. Lovliggørelsespåbud skal varsles og adresseres til samtlige ejere af ejendommen – ellers er påbuddet ugyldigt.

Der er pr. juni 2026 ingen vedtagne-men-ikke-konsoliderede ændringer til planlovens § 35. Den seneste konsoliderede lovbekendtgørelse er LBK 572/2024 af 1. juni 2024.

LOV Planloven § 35, stk. 1, 12 | Planloven § 36, stk. 1 | Planloven § 37, stk. 1

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Planloven § 5a	stk. 1	Planloven § 35	stk. 1, 3, 12
Planloven § 36	stk. 1	Planloven § 37	stk. 1
Planloven § 51	stk. 3	Planloven § 58	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

18 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 1

10.11.2015	Fortolkning af ejendomsbegrebet i Planlovens § 36, stk. 1, nr. 3 vedrørende landbrugsbyggeri	226-2014

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 17

19.11.2025	Afslag på lovliggørende landzonetilladelse til omfattende terrænregulering af landbrugsareal i landzone	25/03741
13.11.2025	Afslag på lovliggørende dispensation til drivhus i strid med byggelinje i lokalplan og ugyldigt påbud grundet manglende partshøring	25/04009
28.08.2025	Afslag på landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast i kystnærhedszone	25/04391

08.05.2025	Nye regler for mobilmaster i landzone: Afvejning af mobildækning og landskabshensyn	Planklagenævnet Orienterer nr. 48
24.10.2024	Afslag på lovliggørende landzonetilladelse til 3.500 m² udendørs oplagsplads i Høje-Taastrup	23/09234
08.08.2024	Planklagenævnets afgørelse om landzonetilladelse til antennemast i Esbjerg Kommune	24/04550 og 24/05026
02.07.2024	Stadfæstelse af landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast i Mariagerfjord Kommune	24/02940
28.05.2024	Hjemvisning af landzonetilladelse til 42 meter høj antennemast pga. mangelfuld vurdering af placering og landskabspåvirkning	23/10711
31.01.2024	Stadfæstelse af påbud om lovliggørelse af kvist i Taarbæk trods indsigelser om værdispild og underordnet betydning	23/02253
31.07.2023	Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hytte i Faaborg-Midtfyn Kommune	23/04214
26.10.2022	Planklagenævnets afgørelse om lovliggørelse af hegn på [vejnavn1], Rudersdal Kommune	22/05583
08.01.2021	Planklagenævnets afgørelse om landzonetilladelse til opførelse af en-familiehus i Halsnæs Kommune	19/06853
09.11.2020	Ophævelse af accept til ændret anvendelse af overflødiggjort bygning til bolig i landzone	18/06158
06.11.2020	Afslag på lovliggørende landzonetilladelse til maskinhal - Frederikssund Kommune	18/05973
25.09.2020	Planklagenævnets praksis for opstilling af telemaster i lokalplanområder og landzoner	
23.09.2020	Planklagenævnets afgørelse om landzonetilladelse til telemast på [vejnavn1]	19/05680
18.05.2020	Planklagenævnets afgørelse om afslag på lovliggørende landzonetilladelse til overdækning ved maskinhal	19/05795

12 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over lokalplaner

Udarbejdelse, vedtagelse, retsvirkninger, miljøvurdering og klageadgang efter planloven

Version 2 Opdateret 26. jun. 2026 9 afgørelser · 2016–2026 Læs online

INTRODUKTION

Lokalplanen er kommunalbestyrelsens bindende instrument til at fastlægge den konkrete arealanvendelse og bebyggelse for afgrænsede områder, jf. planloven §§ 13-18. Planen har umiddelbare retsvirkninger over for borgerne fra offentliggørelsen, og allerede ved offentliggørelse af et lokalplanforslag indtræder midlertidige retsvirkninger, der forhindrer foregribelse af den endelige plan. Praksis fra Højesteret, landsretterne og Planklagenævnet viser, at de centrale tvistpunkter vedrører klageberettigelse (krav om individuel, væsentlig retlig interesse, jf. § 59), udbygningsaftalers gyldighed (krav om grundejerinitiativ, jf. § 21 b), mangelfuld miljøvurdering af bilag IV-arter, og grænsen mellem retlige spørgsmål og kommunens planlægningsmæssige skøn.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 En lokalplan har umiddelbar retsvirkning fra offentliggørelsen efter planloven § 18, men kan ikke pålægge grundejere en handlepligt eller gribe ind i eksisterende lovlig anvendelse (Højesteret, sag 194/2015).

02 Når et lokalplanforslag er offentliggjort, indtræder midlertidige retsvirkninger efter planloven § 17 – kommunen kan ikke ved efterfølgende positive tilkendegivelser binde sig i strid med disse virkninger (BS-17587/2024-OLR).

03 Klage til Planklagenævnet over en lokalplan kræver individuel, væsentlig retlig interesse i sagens udfald – generel borgerinteresse er ikke tilstrækkelig, heller ikke i lyset af Århus-konventionen (Højesteret, BS-3521/2021-HJR).

04 Aktiv deltagelse i en forudgående høringsproces giver ikke i sig selv automatisk klageret, hvis betingelserne for retlig interesse ikke er opfyldt.

05 Planklagenævnets prøvelse af lokalplaner omfatter kun retlige spørgsmål – kommunens planlægningsmæssige skøn over lokalplanens indhold ligger uden for nævnets kompetence, jf. planloven § 58, stk. 1, nr. 3.

06 En udbygningsaftale efter planloven § 21 b kræver, at initiativet kommer fra grundejeren – kommunen må ikke gøre planændring betinget af en aftale, som grundejeren protesterer imod (BS-845/2023-VLR).

07 Udbygningsaftaler kan kun dække fysiske infrastrukturanlæg, der virkeliggør planlægningen, og grundejeren må ikke bidrage til anlæg, kommunen allerede har besluttet og finansieret.

08 Manglende eller mangelfulde miljøvurderinger og utilstrækkelige undersøgelser af bilag IV-arter kan medføre, at en lokalplan ophæves som ugyldig af Planklagenævnet.

09 Domstolene kan undtagelsesvis tillægge et søgsmål om en lokalplans gyldighed opsættende virkning ud fra en konkret afvejning af offentlighedens og klagerens interesser, selv uden udtrykkelig lovhjemmel (Højesteret, BS-36790/2025-HJR).

10 Planloven § 15, stk. 2 (hjemmelskataloget) giver tilstrækkelig hjemmel til at pålægge grundejerforeninger driftspligter – også for private fællesveje – gennem en lokalplan (Højesteret, sag 194/2015).

11 Et lokalplanforslag bortfalder, hvis det ikke er endeligt vedtaget inden 3 år efter offentliggørelsen, og en endeligt vedtaget lokalplan bortfalder, hvis den ikke er offentliggjort inden 8 uger efter vedtagelsen, jf. planloven § 32.

12 En sagsbehandlingsfejl, der indebærer, at et rettidigt høringssvar ikke behandles inden kommunalbestyrelsens vedtagelse, medfører lokalplanens ugyldighed (Planklagenævnet, sag 18/06262).

§ 1 Lokalplanens lovgrundlag og hjemmelskatalog

Lokalplanen er det centrale styringsmiddel for kommunalbestyrelsens regulering af arealanvendelsen og bebyggelsesforholdene for afgrænsede områder i byzone, sommerhusområder og i visse tilfælde landzone. Retsgrundlaget findes i planloven §§ 13-18 (kapitel 5), der tilsammen regulerer lokalplanpligten, planens indhold, tilvejebringelsesproceduren og dens retsvirkninger.

Planlovens § 13, stk. 2 fastslår, at en lokalplan *skal* tilvejebringes, før der gennemføres større udstykninger eller større bygge- eller anlægsarbejder, herunder nedrivninger, og i øvrigt når det er nødvendigt for at sikre kommuneplanens virkeliggørelse. Begrebet "større" rummer en vis elasticitet: ifølge Vejledning om lokalplanlægning og Vejledning om detailhandelsplanlægning skal der lægges vægt på, om projektet fremkalder væsentlige ændringer i det bestående miljø, om den konkrete foranstaltning bør ses i en større planlægningsmæssig sammenhæng, og om borgerne bør have lejlighed til at øve indflydelse.

Planlovens § 15, stk. 2 indeholder det udtømmende *hjemmelskatalog* for, hvad en lokalplan kan indeholde bestemmelser om: områdets anvendelse (nr. 2), vej- og stiforhold (nr. 4), bebyggelsers beliggenhed og omfang (nr. 6-7), grundejerforeningers oprettelse og driftspligter (nr. 20), bevaring af bebyggelse (nr. 21), afværgeforanstaltninger mod oversvømmelse (nr. 22) m.v. En lokalplan *skal* indeholde oplysninger om formål og retsvirkninger, jf. § 15, stk. 1.

Forarbejderne til den oprindelige planlov (LSF 76, 1990) beskriver, at bestemmelserne i stk. 1-4 om kommunalbestyrelsens ret og pligt til at udarbejde lokalplaner svarer til kommuneplanlovens §§ 16 og 19, stk. 1, med visse redaktionelle ændringer. § 18 om umiddelbare retsvirkninger svarer til kommuneplanlovens § 31. For en dybere behandling af byggetilladelse og byggesagsbehandling se praksisoversigten om byggetilladelse.

LOV Planloven § 13, stk. 2 | Planloven § 15, stk. 1, 2

§ 2 Umiddelbare retsvirkninger efter planloven § 18

Lokalplanens umiddelbare retsvirkninger indtræder ved den offentlige bekendtgørelse af den endeligt vedtagne plan, jf. planloven § 18. Bestemmelsen forbyder, at der retligt eller faktisk etableres *nye* forhold i strid med planens bestemmelser, medmindre dispensation meddeles efter §§ 19 eller 40 (eller § 5 u for midlertidige flygtningeopholdssteder).

Et centralt princip er, at lokalplanen alene regulerer *fremtidige dispositioner*. Som Vejledning om planloven understreger:

> *Et byggeri eller ændret anvendelse af en ejendom, der etableres, efter at lokalplanens retsvirkninger er indtrådt, skal være i overensstemmelse med planen. (...) Derimod kan der ikke i en lokalplan påbydes nogen handlepligt for ejeren eller brugeren f.eks. til at gennemføre et i lokalplanen omhandlet byggeri.*

Højesteret bekræftede dette princip i Sag 194/2015, der angik en grundejerforenings pligt til vintervedligeholdelse af private fællesveje. Højesteret fastslog, at § 15, stk. 2, nr. 20 (dengang nr. 13) gav tilstrækkelig hjemmel til, at en lokalplan kunne pålægge en grundejerforening drift og vedligeholdelse af fællesarealer, herunder snerydning og glatførebekæmpelse på private fællesveje. Retten henviste til forarbejderne til den tidligere kommuneplanlov, hvori det var forudsat, at lokalplaner kunne indeholde bestemmelser om vedligeholdelse af private fællesveje:

> *Højesteret finder, at bestemmelsen i lokalplan nr. 188 pkt. 12.3 har fornødent grundlag.*

Denne dom er præcedensskabende for rækkevidden af hjemmelskatalogets driftspligter og viser, at § 15-kataloget skal fortolkes i lyset af de forarbejder, der forelå allerede ved kommuneplanlovens tilblivelse.

LOV Planloven § 15, stk. 2 | Planloven § 18

PRAKSIS **Højesteret** · Grundejerforenings ansvar for glatførebekæmpelse og hjemmel i lokalplan efter planloven 21.06.2016

§ 3 Midlertidige retsvirkninger efter planloven § 17

Planloven § 17, stk. 1 bestemmer, at når et forslag til lokalplan er offentliggjort, må ejendomme inden for området ikke bebygges eller i øvrigt udnyttes på en måde, der skaber risiko for en foregribelse af den endelige plans indhold. Forbuddet gælder fra offentliggørelsen af planforslaget og højst ét år herefter, jf. § 17, stk. 4.

Det er væsentligt, at forbuddet også omfatter bebyggelse og anvendelse, der er i *overensstemmelse* med forslaget – fordi forslaget kan blive ændret under processen, jf. Vejledning om lokalplanlægning, afsnit 4.1.

De midlertidige retsvirkningers gennemslagskraft blev illustreret i BS-17587/2024-OLR (Østre Landsret, 16. april 2025). Her havde Hørsholm Kommune givet borgeren en række positive tilkendegivelser om, at et projekt for et tofamiliehus var "principgodkendt" og at der var givet "forhåndstilsagn" – men disse tilkendegivelser var givet *efter* at et ændringsforslag (Tillæg 5), der forbød tofamiliehuse, var offentliggjort den 6. december 2019. Landsretten fastslog:

> *Kommunens tilkendegivelser i marts 2020 var i strid med § 17, og tilkendegivelserne efter 13. maj 2020 var i strid med § 18. Det forhold, at Appellant har handlet i tillid til kommunens tilkendegivelser, findes ikke i sig selv at kunne føre til, at kommunen er pligtig til at udstede en byggetilladelse i strid med planloven.*

Dommen understreger to principper: (1) en kommune kan ikke ved uformelle tilsagn binde sig i strid med de midlertidige retsvirkninger, og (2) borgeren kan ikke støtte ret på kommunens fejlagtige tilkendegivelser, når de strider mod planloven.

LOV Planloven § 17, stk. 1, 4 | Planloven § 18

PRAKSIS **Landsretten** · Landsretten stadfæstede kommunes afslag på byggetilladelse til tofamiliehus trods tidligere positive tilkendegivelser 16.04.2025

§ 4 Klageberettigelse – krav om retlig interesse efter § 59

Planlovens § 59, stk. 1 fastsætter, at klageberettiget efter § 58 er ministeren og i øvrigt "enhver med retlig interesse i sagens udfald". Bestemmelsen suppleres af § 59, stk. 2, der giver landsdækkende foreninger og organisationer med naturbeskyttelse eller brugerinteresser som hovedformål en selvstændig klageret, forudsat at de har mindst 100 medlemmer.

For privatpersoner indebærer kravet om "retlig interesse" efter fast praksis, at der kræves en *individuel, væsentlig* retlig interesse i sagens udfald. Generel borgerinteresse er ikke tilstrækkelig.

Denne retsstilling blev bekræftet af Højesteret i BS-3521/2021-HJR (1. juni 2023). En person boede ca. 2.000 meter fra et planområde og ejede gennem et selskab ejendomme i nærheden, herunder udlejet til en konkurrerende dagligvarebutik. Planklagenævnet afviste klagen, og Højesteret stadfæstede:

> *Af de grunde, der er anført af landsretten, finder Højesteret, at A ikke har retlig interesse i at klage over kommunens afgørelser om vedtagelse af lokalplanen og kommuneplantillægget. Heri ligger, at A ikke har "tilstrækkelig interesse", og at det dermed er uden betydning for hendes klageadgang efter planlovens § 59, stk. 1, om hun må anses for omfattet af "den berørte offentlighed" efter Århus-konventionens artikel 9, stk. 2.*

Højesteret understregede endvidere, at aktiv deltagelse i den forudgående høringsproces ikke i sig selv giver automatisk klageret. Dommen bekræfter, at den danske praksis for klageberettigelse er i overensstemmelse med Århus-konventionens krav og EU-Domstolens retspraksis om medlemsstaternes skønsmargen (jf. sag C-570/13 Karoline Gruber og sag C-826/18 Stichting Varkens in Nood).

- Naboer og beboere inden for eller umiddelbart tilstødende lokalplanområdet vil som udgangspunkt have retlig interesse.
- Ejere, lejere og brugere af ejendomme i planområdet er klageberettigede.
- Mere fjerne personer, der påvirkes indirekte (fx konkurrenter, ejere af ejendomme i større afstand), skal påvise en konkret, væsentlig og individuel interesse.

LOV Planloven § 58, stk. 1 | Planloven § 59, stk. 1, 2

PRAKSIS **Højesteret** · Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen 01.06.2023

§ 5 Klagenævnsprøvelsens omfang – retlige spørgsmål vs. planlægningsmæssigt skøn

Planklagenævnets kompetence til at prøve lokalplaner er begrænset til *retlige spørgsmål*, jf. planloven § 58, stk. 1, nr. 3. Dette indebærer, at nævnet kan efterprøve:

- Om lokalplanen har hjemmel i planloven (herunder om bestemmelserne holder sig inden for § 15-kataloget)
- Om tilvejebringelsesproceduren er korrekt fulgt (høring, offentliggørelse, frister)
- Om lokalplanen strider mod kommuneplanen, jf. § 13, stk. 1
- Om miljøvurderingspligten er overholdt
- Om der foreligger sagsbehandlingsfejl
- Om habitatdirektivets krav om bilag IV-arter er iagttaget

Derimod ligger kommunalbestyrelsens *planlægningsmæssige skøn* – dvs. selve valget af, hvad lokalplanen skal indeholde (fx bebyggelsesprocent, antal etager, anvendelsesformål) – *uden for* nævnets kompetence. Borgere kan ikke med held klage over, at kommunen "burde have planlagt anderledes", medmindre der foreligger et retligt problem.

Denne sondring blev tydeliggjort i byretsdommen BS-56753/2023-HRS (29. september 2025), hvor retten fastholdt, at Planklagenævnet ved prøvelse af en overordnet plan alene var forpligtet til at tage stilling til de retlige spørgsmål, der var rejst i klagen, og ikke af egen drift skulle behandle spørgsmål, der ikke var konkret præciseret som klagepunkt.

LOV Planloven § 13, stk. 1 · Planloven § 58, stk. 1

PRAKSIS **Byretten** · Prøvelse af Planklagenævnets afslag på genoptagelse af kommuneplantillæg – konflikt med Vandrammedirektivet og kobberforurening i Bygholm Å — 29.09.2025

§ 6 Udbygningsaftaler efter planloven § 21 b – krav om frivillighed og initiativ fra grundejer

Planloven § 21 b giver kommunalbestyrelsen mulighed for at indgå udbygningsaftaler med grundejere om finansiering af fysiske infrastrukturanlæg i forbindelse med planændringer. Bestemmelsen, indsat ved lov nr. 579/2012, stiller tre kumulative betingelser:

1. **Initiativ fra grundejer** (stk. 1): Aftalen skal indgås "*på opfordring fra en grundejer*".
2. **Gyldige formål** (stk. 2): Aftalen kan kun vedrøre højere kvalitet/standard af infrastruktur (nr. 1), fremrykning af lokalplanlægning (nr. 2) eller ændring/udvidelse af byggemuligheder (nr. 3).
3. **Fysisk infrastruktur** (stk. 3): Aftalen kan kun omhandle fysiske infrastrukturanlæg, der skal etableres for at virkeliggøre planlægningen.

Den principielle dom BS-845/2023-VLR (Vestre Landsret, 2. maj 2025) illustrerer konsekvenserne af tilsidesættelse af disse betingelser. Aalborg Kommune havde krævet, at en bygherre bidrog med 6,125 mio. kr. til åbning af Østerå som betingelse for en lokalplanændring fra erhverv til boliger. Bygherren protesterede flere gange, men kommunen fastholdt betingelsen. En intern e-mail afslørede kommunens strategi:

> *Vi har et 'vindue' til at kræve det, fordi [bygherren] vil ændre plangrundlaget.*

Landsretten dømte kommunen til at tilbagebetale hele beløbet med procesrente. Retten lagde vægt på tre afgørende forhold:

- Initiativet til udbygningsaftalen kom fra kommunen, ikke fra grundejeren, i strid med § 21 b, stk. 1
- Kommunen havde allerede i 2008 principbesluttet åprojektet og i 2015 truffet byrådsbeslutning om at åbne åen – bidraget vedrørte altså et anlæg, kommunen allerede havde besluttet og finansieret
- Åens forløb fulgte det oprindelige tracé fra den eksisterende lokalplan og blev ikke tilpasset byggeprojektet

Dommen understreger, at forarbejderne til § 21 b (LF 204 af 28. marts 2007) eksplicit forudsætter, at kommunen *alene* kan indgå i et samarbejde, "hvis grundejeren henvender sig frivilligt til kommunen", og at bidraget ikke kan dække anlæg, som det under alle omstændigheder ville påhvile kommunen at etablere.

LOV Planloven § 21b, stk. 1, 2, 3

PRAKSIS **Landsretten** · Tilbagebetaling af bidrag til åprojekt efter ugyldig udbygningsaftale 02.05.2025

§ 7 Miljøvurdering og bilag IV-arter i lokalplansammenhæng

Lokalplaner er omfattet af miljøvurderingspligten efter miljøvurderingsloven, og manglende eller mangelfulde miljøvurderinger er en af de hyppigste ugyldighedsgrunde i Planklagenævnets praksis.

Efter habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra d), jf. planhabitatbekendtgørelsen, må der ikke vedtages planer, der kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder for dyrearter på habitatdirektivets bilag IV. Som Vejledning om planlægning for lokalplanpligtige solcelleanlæg i det åbne land opsummerer, har Planklagenævnet fastslået, at kommunen skal foretage tilstrækkelige undersøgelser af forekomsten af bilag IV-arter, og at utilstrækkelige undersøgelser kan føre til ophævelse.

I Planklagenævnets sag 22/08959 m.fl. fandt nævnet, at kommunens undersøgelser af bestanden af spidssnudet frø ikke var tilstrækkelige, og ophævede lokalplanen. Nævnet lagde vægt på, at der var fundet æg inden for planområdet, og at afstanden til nærmeste vandhuller uden for planområdet udelukkede, at bestanden blot var en udløber af en ekstern bestand.

Samspillet mellem miljøvurdering og klagenævnsprøvelse blev belyst i Højesterets kendelse BS-36790/2025-HJR (15. januar 2026), der angik Middelfart Kommunes lokalplan nr. 206. Byretten havde fundet, at kommunen havde tilsidesat sin undersøgelsespligt vedrørende bilag IV-arter (flagermus og stor vandsalamander), og erklæret Planklagenævnets stadfæstelse ugyldig. Sagen er nærmere behandlet i afsnittet om opsættende virkning nedenfor.

For en materiel dybdebehandling af habitatdirektivets krav, bilag IV-arter og planhabitatbekendtgørelsen henvises til den særskilte praksisoversigt om habitat- og naturbeskyttelse.

LOV Planloven § 13, stk. 1

PRAKSIS **Højesteret** · Opsættende virkning under anke af sag om Planklagenævnets afgørelse vedrørende lokalplan i Middelfart 15.01.2026

§ 8 Opsættende virkning ved søgsmål om lokalplaners gyldighed

Spørgsmålet om, hvorvidt et søgsmål om en lokalplans gyldighed kan tillægges opsættende virkning, blev principielt afklaret af Højesteret i BS-36790/2025-HJR (15. januar 2026).

Sagen udsprang af en lokalplan i Middelfart. Byretten havde erklæret Planklagenævnets afgørelse ugyldig, men Planklagenævnet ankede til landsretten. Foreningen Biobevar Middelfart anmodede om opsættende virkning for at forhindre udnyttelse af plangrundlaget under ankebehandlingen. Østre Landsret afviste med henvisning til, at retsplejelovens § 372 ikke hjemlede opsættende virkning.

Højesteret ophævede landsrettens kendelse og fastslog principielt:

> *Domstolene er ikke afskåret fra undtagelsesvis at tillægge et søgsmål vedrørende gyldigheden af en administrativ afgørelse opsættende virkning, selv uden udtrykkelig lovhjemmel. Denne adgang gælder også under en forvaltningsmyndigheds anke af en dom, der tilsidesætter myndighedens afgørelse.*

Afgørelse om opsættende virkning skal baseres på en *konkret afvejning* af:

- Det offentliges interesse i afgørelsens gennemførelse
- Risikoen for alvorlig skade for modparten
- Om der foreligger et rimeligt grundlag for påstanden om ugyldighed

Højesteret hjemviste sagen til Østre Landsret med henblik på, at landsretten foretager den fornødne konkrete afvejning. Kendelsen er principiel, fordi den åbner for opsættende virkning i plansager, hvor en byretsdom har tilsidesat en lokalplan som ugyldig – en situation der ellers kan føre til, at plangrundlaget udnyttes under ankebehandlingen, med risiko for uoprettelig skade på naturværdier.

LOV Grundloven § 63 · Retsplejeloven § 372

PRAKSIS **Højesteret** · Opsættende virkning under anke af sag om Planklagenævnets afgørelse vedrørende lokalplan i Middelfart — 15.01.2026

§ 9 Sagsbehandlingsfejl ved lokalplanens tilvejebringelse

Tilvejebringelsesproceduren for lokalplaner stiller en række krav til offentlighed, høring og underretning. Planklagenævnet kan ophæve en lokalplan, hvis proceduren ikke er fulgt korrekt, og fejlen er væsentlig.

Et belysende eksempel er Planklagenævnets afgørelse i sag 18/06262 (7. januar 2019), der angik Syddjurs Kommunes lokalplan nr. 415 for et boligområde. En nabo havde indleveret et rettidigt høringssvar dagen inden høringsfristens udløb, men høringssvaret blev ved en fejl forlagt og aldrig forelagt kommunalbestyrelsen inden den endelige vedtagelse. Kommunen forsøgte efterfølgende at reparere fejlen ved at lade udvalget behandle høringssvaret to måneder efter vedtagelsen, men uden at ændre planen.

Planklagenævnet ophævede lokalplanen med denne begrundelse: høringssvaret var rettidigt indgivet og dermed en del af det materiale, kommunalbestyrelsen var forpligtet til at behandle forud for den endelige vedtagelse. Fejlen var væsentlig, fordi den afskar klageren fra at få sine indsigelser inddraget i beslutningsgrundlaget.

Høringsprocedurens krav følger af planloven §§ 24-26: planforslaget offentliggøres med en høringsperiode (mindst 8 uger), ejere, lejere og brugere underrettes skriftligt, og alle rettidige høringssvar skal behandles før

endelig vedtagelse. Et lokalplanforslag bortfalder, hvis det ikke er endeligt vedtaget inden 3 år, og en vedtaget plan bortfalder, hvis den ikke er offentliggjort inden 8 uger efter vedtagelsen, jf. § 32. Disse frister er ufravigelige.

Ifølge Vejledning om planloven skal offentliggørelsen af den vedtagne lokalplan indeholde klagevejledning. Manglende klagevejledning medfører, at klagefristen ikke kan beregnes fra offentliggørelsen. Tinglysning af lokalplanen er derimod ikke et gyldighedskrav, men manglende tinglysning kan medføre erstatningsansvar for kommunen.

LOV Planloven § 24 Planloven § 32

PRAKSIS **Planklagenævnet** · Ugyldiggørelse af lokalplan i Syddjurs Kommune grundet manglende behandling af rettidigt høringssvar 07.01.2019

§ 10 Håndhævelse af lokalplaner og overtrædelse af planloven

Overtrædelse af en lokalplans bestemmelser kan medføre strafferetlige sanktioner efter planloven § 64-. Kommunalbestyrelsen kan meddele påbud om lovliggørelse, og ved manglende efterlevelse kan der pålægges bøder og tvangsbøder.

I SS-245/2021-VLR (Vestre Landsret, 1. november 2021) havde ejeren af to ejendomme i landzone opbevaret en betydelig mængde effekter (køretøjer, maskiner, hvidevarer, containere m.v.) i strid med kommunens påbud. Landsretten stadfæstede byrettens dom og fandt:

> *Der er på begge ejendomme tale om oplag. Tilstedeværelsen af oplagene udgør en ændring af ejendommenes anvendelse, som efter planlovens § 35, stk. 1, kræver tilladelse fra kommunalbestyrelsen. Der forelå ingen sådan tilladelse.*

Landsretten afviste tiltaltes indsigelser om:

- At der blot var tale om løbende udskiftning af effekter (retten fandt, at den samlede mængde var så betydelig, at der forelå et oplag)
- At kommunen ved passivitet havde fortabt retten til at håndhæve (langsommelig reaktion afskærer ikke håndhævelse)
- At påbuddene var utilstrækkelig præcise (retten fandt dem tilstrækkeligt beskrevet)

Tvangsbøder på 500 kr. pr. ejendom pr. påbegyndt uge blev fastholdt. Dommen understreger, at kommunernes håndhævelsesbeføjelse over for ulovlige forhold i henhold til planloven ikke fortabes ved passivitet.

LOV Planloven § 35, stk. 1 Planloven § 64, stk. 1

PRAKSIS **Landsretten** · Dom om overtrædelse af Planloven ved ulovlig oplagring på ejendomme 01.11.2021

§ 11 Sammenfatning af centrale praksistrends

Praksis vedrørende lokalplaner viser følgende gennemgående mønstre:

-

Retsvirkningernes ufravigelighed: Både midlertidige (§ 17) og umiddelbare (§ 18) retsvirkninger er ufravigelige. Kommunen kan ikke omgå dem ved uformelle tilsagn, og borgeren kan ikke påberåbe sig berettigede forventninger i strid med planloven.

- **Klageberettigelsens snævre rammer**: Højesteret har fastslået, at kravet om retlig interesse fortolkes som et krav om *individuel, væsentlig* interesse. Denne fortolkning er i overensstemmelse med Århus-konventionen, men indsnævrer adgangen for perifere interessenter.
- **Klagenævnsprøvelsens begrænsning**: Planklagenævnet prøver kun retlige spørgsmål, ikke kommunens planlægningsmæssige skøn. Borgere, der er utilfredse med planens indhold (fx bebyggelsesprocent eller anvendelsesformål), er henvist til den politiske proces.
- **Miljøvurdering som ugyldighedsgrund**: Manglende eller utilstrækkelige undersøgelser af bilag IV-arter og mangelfulde miljøvurderinger er en hyppig årsag til, at Planklagenævnet ophæver lokalplaner.
- **Udbygningsaftalers strenge betingelser**: § 21 b's frivillighedskrav fortolkes strengt. Kommuner, der gør planændringer betinget af økonomiske bidrag uden reel frivillighed, risikerer, at aftalen kendes ugyldig med tilbagebetalingspligt.
- **Opsættende virkning som ny mulighed**: Højesterets principielle kendelse fra januar 2026 åbner for, at domstolene undtagelsesvis kan tillægge plansager opsættende virkning under anke, hvilket kan blive et vigtigt redskab til at forhindre udnyttelse af anfægtede plangrundlag.
- **Håndhævelse uden fortabelse ved passivitet**: Kommunernes ret til at håndhæve lokalplanbestemmelser og meddele påbud fortabes ikke ved mangeårig passivitet.

Den seneste ændring af planloven § 13, stk. 1 – indsættelse af nyt nr. 8 ved lov om statsligt udpegede energiparker (11. juni 2024) – fastsætter, at lokalplaner ikke må stride mod regler udstedt for statsligt udpegede energiparker. Denne ændring afspejler en bredere tendens mod at underordne den kommunale planlægning statslige hensyn inden for energi- og klimaområdet.

LOV Planloven § 13, stk. 1 · Planloven § 17, stk. 1 · Planloven § 18 · Planloven § 21b, stk. 1 · Planloven § 59, stk. 1

PRAKSIS

Højesteret · Opsættende virkning under anke af sag om Planklagenævnets afgørelse vedrørende lokalplan i Middelfart	15.01.2026
Højesteret · Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen	01.06.2023
Højesteret · Grundejerforenings ansvar for glatførebekæmpelse og hjemmel i lokalplan efter planloven	21.06.2016
Landsretten · Tilbagebetaling af bidrag til åprojekt efter ugyldig udbygningsaftale	02.05.2025
Landsretten · Landsretten stadfæstede kommunes afslag på byggetilladelse til tofamiliehus trods tidligere positive tilkendegivelser	16.04.2025
Landsretten · Dom om overtrædelse af Planloven ved ulovlig oplagring på ejendomme	01.11.2021
Byretten · Prøvelse af Planklagenævnets afslag på genoptagelse af kommuneplantillæg – konflikt med Vandrammedirektivet og kobberforurening i Bygholm Å	29.09.2025
Planklagenævnet · Ugyldiggørelse af lokalplan i Syddjurs Kommune grundet manglende behandling af rettidigt høringssvar	07.01.2019

REFERENCE Lovgrundlag

7 paragraffer

Planloven § 13	stk. 2
Planloven § 15	stk. 2

Planloven § 17	stk. 1	Planloven § 18	
Planloven § 21b	stk. 1	Planloven § 58	stk. 1
Planloven § 59	stk. 1		

MATERIALE Citerede afgørelser

9 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 4

15.01.2026	Opsættende virkning under anke af sag om Planklagenævnets afgørelse vedrørende lokalplan i Middelfart	36790-2025
01.06.2023	Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen	bs-3521-2021-hjr
26.09.2022	Højesterets dom om gyldigheden af ekspropriation til Hovedstadens Letbane	bs-18076-2021-hjr
21.06.2016	Grundejerforenings ansvar for glatførebekæmpelse og hjemmel i lokalplan efter planloven	194-2015

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 3

02.05.2025	Tilbagebetaling af bidrag til åprojekt efter ugyldig udbygningsaftale	9615-11214
16.04.2025	Landsretten stadfæstede kommunes afslag på byggetilladelse til tofamiliehus trods tidligere positive tilkendegivelser	9950-11642
01.11.2021	Dom om overtrædelse af Planloven ved ulovlig oplagring på ejendomme	2670-3178

BYRETTEN · FØRSTE INSTANS 1

29.09.2025	Prøvelse af Planklagenævnets afslag på genoptagelse af kommuneplantillæg – konflikt med Vandrammedirektivet og kobberforurening i Bygholm Å	10169-11933

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 1

07.01.2019	Ugyldiggørelse af lokalplan i Syddjurs Kommune grundet manglende behandling af rettidigt høringssvar	18/06262 (Tidl.: NMK-33-04806)

13 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over miljøgodkendelse

Godkendelsespligt, vilkårsfastsættelse, BAT, revurdering, habitatvurdering og klageberettigelse

Version 2 Opdateret 24. jun. 2026 12 afgørelser · 2018–2025 Læs online

INTRODUKTION

Miljøgodkendelse af listevirksomhed efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5 er det centrale forvaltningsretlige instrument til regulering af virksomheder med betydelig miljøpåvirkning. Godkendelsesordningen hviler på §§ 33-41 b og omfatter krav om forudgående tilladelse, vilkårsfastsættelse baseret på bedste tilgængelige teknik (BAT), løbende revurdering og habitatvurdering ved nærhed til Natura 2000-områder. Praksis fra Miljø- og Fødevareklagenævnet (tidl. Natur- og Miljøklagenævnet) og domstolene viser et konsistent mønster: vilkår skal være præcise og kontrollerbare, BAT skal være dokumenteret og gennemprøvet, og videnskabelig tvivl ved habitatvurdering kommer naturen til gode. Klageberettigelsen er snævert afgrænset, og domstolene udviser tilbageholdende prøvelse af klagenævnets faglige skøn.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Listevirksomhed må IKKE anlægges, udvides eller ændres driftsmæssigt med forøget forurening, før der foreligger en miljøgodkendelse – uanset om der i øvrigt foreligger byggetilladelse eller landzonetilladelse (MBL § 33, stk. 1).

02 Vilkår efter MBL § 34 skal være præcise og kontrollerbare – vilkår, der ikke fastsætter en klar driftsramme, opfylder ikke standardvilkårene og kan medføre ophævelse.

03 Bedste tilgængelige teknik (BAT) skal være dokumenteret og gennemprøvet på godkendelsestidspunktet – eksperimentelle kompensationsforanstaltninger som muslinge- og tangopdræt anerkendes ikke som BAT.

04 Når en miljøgodkendelse kan påvirke et Natura 2000-område, skal habitatvurderingen uden rimelig videnskabelig tvivl udelukke skadelig påvirkning – utilstrækkeligt datagrundlag fører til ophævelse og hjemvisning.

05 Ved revurdering (MBL § 41 b) beregnes staldanlægs restlevetid fra det oprindelige etableringstidspunkt – ikke-godkendelsespligtige renoveringer nulstiller ikke fristen (Højesteret, BS-26317/2022-HJR).

06 En revurdering må ikke indebære en udvidelse eller ændring af den oprindelige godkendelse, der kan medføre øget forurening.

07 Kommunen skal ved revurdering sikre, at der fastsættes tilstrækkelige vilkår om konkrete renseforanstaltninger for at nå BAT-standardkrav – metodefrihed alene opfylder ikke pligten.

08 BAT-konklusioner offentliggjort under en klagesags behandling skal inddrages som ny viden og kan føre til hjemvisning af hensyn til to-instansprincippet.

09 Lokale afdelinger af landsdækkende foreninger er ikke klageberettigede efter MBL § 100, stk. 4, og enkeltpersoner skal påvise en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald.

10 Landsdækkende natur- og miljøforeninger har derimod en ubetinget klageadgang over kapitel 5-afgørelser efter MBL § 100, stk. 2.

11 Domstolene udøver tilbageholdende prøvelse af klagenævnets faglige skøn, men kræver tilstrækkelig sikker hjemmel for påbud og forvaltningsakter, der griber ind i grundejers rettigheder.

12 Søgsmål til prøvelse af miljøafgørelser skal anlægges inden 6 måneder efter afgørelsens meddelelse (MBL § 101, stk. 1).

13 Etablering af listevirksomhed uden godkendelse er en alvorlig overtrædelse – Rigsadvokatmeddelelsen anbefaler minimum 50.000 kr. i bøde i førstegangstilfælde.

§ 1 Godkendelsespligt og lovgrundlaget i miljøbeskyttelseslovens kapitel 5

Miljøgodkendelsesordningen er hjemlet i miljøbeskyttelseslovens § 33. Bestemmelsen fastsætter, at virksomheder, anlæg eller indretninger, der er optaget på listen i godkendelsesbekendtgørelsen (bilag 1 og 2), ikke må anlægges eller påbegyndes, før der er meddelt godkendelse hertil. Listevirksomhed må heller ikke udvides eller ændres bygningsmæssigt eller driftsmæssigt – herunder med hensyn til affaldsfrembringelsen – på en måde, som indebærer forøget forurening, før udvidelsen eller ændringen er godkendt.

Forarbejderne til den gældende § 33 fremhæver, at godkendelsesordningen bygger på det grundlæggende princip, at etablering *først* kan ske, når der er givet godkendelse. Dog giver § 33, stk. 2, den godkendende myndighed mulighed for at tillade, at bygge- og anlægsarbejder påbegyndes inden godkendelse, såfremt anlægsarbejderne er i overensstemmelse med en lokalplan eller byplanvedtægt. Byggeriet sker i så fald på eget ansvar.

Godkendelsen efter kapitel 5 skal jf. § 34, stk. 1 fastsætte vilkår for listevirksomhedens etablering og drift, herunder den kontrol, som virksomheden selv skal foretage. For anlæg til deponering af affald stilles yderligere krav om vilkår for nedlukning og efterbehandling.

De nærmere krav til ansøgningens indhold og myndighedens sagsbehandling fremgår af godkendelsesbekendtgørelsen, der opdeler virksomhederne i bilag 1-virksomheder (IE-direktivets store virksomheder) og bilag 2-virksomheder (øvrige godkendelsespligtige virksomheder). Standardvilkårsbekendtgørelsen fastsætter standardvilkår for en række listevirksomhedstyper.

Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager understreger, at etablering, ændring eller udvidelse af listevirksomhed i strid med § 33 betragtes som en *alvorlig* overtrædelse. Bøde i førstegangstilfælde bør som minimum udgøre 50.000 kr. Strafferetlige miljøovertrædelser behandles nærmere i praksisoversigten om miljøsager i strafferet.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 33, stk. 1 Miljøbeskyttelsesloven § 34, stk. 1

§ 2 Bedste tilgængelige teknik (BAT) – kravet og dets grænser

Kravet om bedste tilgængelige teknik (BAT) er et bærende element i miljøgodkendelsesordningen. Det følger af godkendelsesbekendtgørelsens § 19, at godkendelsesmyndigheden skal sikre, at virksomheden indrettes og drives, så bl.a. energi- og råvareforbruget udnyttes mest effektivt, og at der er anvendt bedste tilgængelige rensningsteknik. For bilag 1-virksomheder udsendes BAT som EU-Kommissionens BAT-referencedokumenter (BREF) og BAT-konklusioner, der er *bindende*.

Et centralt princip er, at BAT skal være *dokumenteret og gennemprøvet* – eksperimentelle foranstaltninger anerkendes ikke. I 18/05542 ophævede Miljø- og Fødevareklagenævnet en miljøgodkendelse til et havbrug bl.a. fordi kompensationsopdræt af tang og muslinger ikke kunne anerkendes som BAT, idet teknikken ikke var dokumenteret som gennemprøvet i industriel skala.

I sagen 22/08999 og 22/09009 ophævede nævnet Herning Kommunes revurdering af et ferskvandsdambrug og hjemviste sagen. Kommunen havde konstateret, at dambruget overskred BAT-standardkravet for BI5 (60,54 kg/ton mod kravet på 37 kg/ton), men havde undladt at fastsætte konkrete vilkår om yderligere renseforanstaltninger med henvisning til «metodefrihed». Nævnet fastslog, at:

> *Miljøbeskyttelsesloven § 41, stk. 1 giver adgang til at meddele påbud om specifikke foranstaltninger for at sikre BAT-overholdelse. Hvis dambruget ønsker at anvende en alternativ teknik, skal det dokumenteres, at denne er lige så effektiv som gældende BAT-standardkrav.*

I sagen 24/06128 tog nævnet stilling til, om BAT-konklusioner offentliggjort *under* en klagesags behandling skal inddrages. Nævnet fastslog, at BAT-konklusioner er gennemførelsesretsakter – ikke nye retsgrundlag – men udgør *ny viden*, der skal indgå i behandlingen. Sagen blev hjemvist af hensyn til to-instansprincippet.

For bilag 1-virksomheder reguleres dispensationsmuligheden af godkendelsesbekendtgørelsens § 27. I sagen 22/02731 fastslog nævnet, at dispensation efter § 27 forudsætter, at IE-direktivets grænseværdier *som minimum* kan overholdes – hvilket ikke var tilfældet for et elproduktionsanlæg på Bornholm. Der var herefter ingen hjemmel til at udskyde fristen for overholdelse.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 41, stk. 1

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over revurdering af miljøgodkendelser for elproduktionsanlæg — 21.02.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om revurdering af miljøgodkendelse for ferskvandsdambrug — 30.01.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse — 06.01.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse af [havbrug 1] - utilstrækkelig vurdering af Natura 2000-påvirkning — 18.08.2022

§ 3 Vilkårsfastsættelse – krav om præcision og kontrollerbarhed

Vilkår i en miljøgodkendelse skal være tilstrækkeligt *præcise* og *kontrollerbare* til at udgøre en reel driftsramme for virksomheden. Folketingets Ombudsmand har allerede i FOB 1989.141 understreget dette krav:

> *Godkendelsen skal i almindelighed fastlægge de endelige vilkår, og vilkårenes indhold må have en vis bestemt karakter. Kravene herom har ikke kun betydning for virksomheden i relation til retsbeskyttelsen, men også for omboende og organisationer med hensyn til vurderingen af forureningen og dermed også af grundlaget for at klage over en godkendelse.*

Ombudsmanden anerkendte, at en vis ubestemthed kan accepteres, men kun når der er en *særlig begrundelse* for ikke at præcisere vilkårene nærmere – og kun for omfanget af nødvendige afhjælpende foranstaltninger i enkelte henseender.

I klagenævnspraksis har dette princip ført til ophævelse i sager, hvor vilkårene ikke fastsatte en klar maksimal driftsramme. Når standardvilkår er relevante, skal disse anvendes, jf. standardvilkårsbekendtgørelsens § 1. Vilkår, der fraviger standardvilkårene, kræver en konkret begrundelse.

I sagen 24/00287 ophævede nævnet et nyt støjvilkår, der indeholdt både skærpelser og lempelser i forhold til det oprindelige vilkår fra 1989. De lempende dele kunne ikke fastholdes, fordi en revurdering ikke må indebære ændringer, der kan medføre *øget* forurening. De skærpende dele kunne heller ikke fastholdes, da der ikke var målt støj over de gældende grænser, og betingelserne for skærpede vilkår ud over BAT derfor ikke var opfyldt.

Ligeledes i sagen 22/01552 ophævede nævnet et vilkår om dykket indløb på en gyllebeholder, idet kravet ikke fremgik af teknologilistens vejledende BAT-vilkår for den pågældende overdækningstype og ikke kunne hjemles i en BAT-revurdering.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 34, stk. 1

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug: Vilkår om dykket indløb ophæves, men fejlagtig ammoniakberegning fastholdes som uvæsentlig — 19.09.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse med ændringer af revurdering af miljøgodkendelse af fjerkræbrug i Vesthimmerlands — 26.05.2025

§ 4 Revurdering af miljøgodkendelser – frister, restlevetid og begrænsninger

Revurderingsreglerne fremgår af miljøbeskyttelseslovens § 41 b. Efter stk. 1 kan tilsynsmyndigheden ændre vilkårene ved påbud, når der er forløbet 8 år efter godkendelsens meddelelse. Stk. 2 kræver, at godkendelsen tages op til revurdering, når EU-Kommissionen offentliggør nye BAT-konklusioner for virksomhedens hovedlistepunkt. Godkendelsesbekendtgørelsens § 44 uddyber reglerne og fastsætter, at tilsynsmyndigheden skal tilrettelægge revurderingen, så ændringer kan gennemføres senest 4 år efter offentliggørelsen af BAT-konklusionen.

Et centralt princip er, at en revurdering *ikke* kan indebære en udvidelse eller ændring af den oprindelige godkendelse, der medfører øget forurening.

Beregning af restlevetid (Højesteret, BS-26317/2022-HJR)

Den mest principielle dom om revurdering er Højesterets afgørelse af 19. april 2023 i sagen BS-26317/2022-HJR. Sagen angik, om den «forventede restlevetid» for staldanlæg skal beregnes fra anlæggenes *oprindelige* etablering, eller om væsentlige renoveringer kan forskyde udgangspunktet.

Højesteret fastslog:

> *Højesteret finder, at denne forståelse [at restlevetid beregnes fra etablering] er i overensstemmelse med forarbejderne til lov om miljøgodkendelse mv. af husdyrbrug.*

De to staldanlæg var etableret i henholdsvis 1972 og 1992-93. Ikke-godkendelsespligtige renoveringer udført i 2015 nulstillede *ikke* levetiden. Da staldene var over 25 og 45 år gamle på revurderingstidspunktet, var den økonomiske levetid (typisk 15-20 år, i særlige tilfælde op til 30 år) udløbet. Højesteret fandt ikke grundlag for at tilsidesætte klagenævnets skøn.

Regelmæssig revurdering

For IE-husdyrbrug skal den første regelmæssige revurdering ske efter 8 år og derefter hvert 10. år. Nævnet ændrede i 24/00287 kommunens revurderingsfrist for et fjerkræbrug til at overholde denne tidslinje.

LOV	Miljøbeskyttelsesloven § 41b, stk. 1-2 · Miljøbeskyttelsesloven § 41, stk. 1	
PRAKSIS	**Højesteret** · Beregning af restlevetid for staldanlæg ved overholdelse af ammoniakkrav	19.04.2023
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse med ændringer af revurdering af miljøgodkendelse af fjerkræbrug i Vesthimmerlands	26.05.2025

§ 5 Habitatvurdering og Natura 2000 – forsigtighedsprincippet i praksis

Når en miljøgodkendelse kan påvirke et Natura 2000-område, skal der foretages en konsekvensvurdering efter habitatbekendtgørelsen. Habitatvejledningen fastslår, at den kompetente myndighed er forpligtet til at efterleve habitatdirektivets krav, også selv om den relevante bestemmelse måtte mangle i national lovgivning.

Praksis fra Miljø- og Fødevareklagenævnet viser et stringent forsigtighedsprincip: videnskabelig tvivl kommer *naturen* til gode, og utilstrækkeligt datagrundlag fører til ophævelse.

Havbrugssagerne – utilstrækkelig konsekvensvurdering

I sagen 18/05341 ophævede nævnet Hedensted Kommunes miljøgodkendelse af et havbrug i As Vig, placeret ca. 450 meter fra Natura 2000-område nr. 56 «Horsens Fjord». Kommunen havde vurderet, at der blot var tale om en revurdering af en eksisterende virksomhed, der ikke udløste krav om fuld konsekvensvurdering. Nævnet fandt derimod, at kommunens foreløbige screening var mangelfuld, særligt henset til den kumulative påvirkning fra fem havbrug i området. Godkendelsen blev ophævet og hjemvist.

I den parallelle sag 18/05542 ophævede nævnet tilsvarende en miljøgodkendelse af et havbrug i Storebælt. Udover den utilstrækkelige Natura 2000-vurdering fastslog nævnet, at kompensationsopdræt af tang eller muslinger for merudledning af kvælstof og fosfor ikke kunne anerkendes som BAT.

Fravigelse af habitatbeskyttelsen – kun ved bydende nødvendige samfundsinteresser

I den ekstraordinære sag 18/05346 (tidl. NMK-10-01053) stadfæstede nævnet en midlertidig miljøgodkendelse til udledning af kølevand fra et kraftvarmeværk i Odense, selv om konsekvensvurderingen viste, at udledningen *ville skade* Natura 2000-områdernes integritet. Fravigelsen var begrundet i forsyningssikkerheden for el og varme som bydende nødvendig samfundsinteresse – en undtagelse der kun kan anvendes i ekstraordinære tilfælde og under strenge vilkår.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 33

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse af [havbrug 1] - utilstrækkelig vurdering af Natura 2000-påvirkning — 18.08.2022
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af miljøgodkendelse til havbrug på grund af manglende konsekvensvurdering for Natura 2000-område — 14.08.2019
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse med vilkårsændring af miljøgodkendelse til kølevandsudledning fra kraftvarmeværk i Odense — 19.12.2018

§ 6 VVM-screening og miljøgodkendelse – fragmenteret sagsbehandling ophæves

En miljøgodkendelse kan ikke udstedes uden at VVM-reglerne (nu miljøvurderingsloven) er iagttaget. Manglende eller utilstrækkelig VVM-screening er en selvstændig ophævelsesgrund.

I sagen 18/05071 ophævede Miljø- og Fødevareklagenævnet et tillæg til miljøgodkendelse for udledning af overfladevand fra et nyt biomassefyret kraftværk. Miljøstyrelsen havde vurderet, at delprojektet var omfattet af den oprindelige VVM-redegørelse fra 2016 og derfor ikke krævede ny screening. Nævnet var uenig:

Nævnet konstaterede, at overfladevandshåndteringen *udtrykkeligt* var undtaget fra den oprindelige godkendelse og VVM-tilladelse, netop fordi detaljerne endnu ikke var projekteret. Tillægget var derfor et nyt projekt, der krævede selvstændig VVM-screening. Fragmentarisk sagsbehandling, hvor delprojekter udskilles for at undgå samlet miljøvurdering, accepteres ikke.

Princippet om, at den *samlede* miljøpåvirkning skal vurderes, gælder også ved kumulative virkninger fra flere projekter i samme område – som det fremgik af havbrugssagerne (18/05341).

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 33, stk. 1

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Manglende VVM-screening af overfladevandsprojekt førte til ophævelse af tillæg til miljøgodkendelse — 13.12.2021
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse af miljøgodkendelse til havbrug på grund af manglende konsekvensvurdering for Natura 2000-område — 14.08.2019

§ 7 Klageberettigelse efter miljøbeskyttelseslovens § 98-100

Klageadgangen over miljøgodkendelser reguleres af miljøbeskyttelseslovens §§ 98-100. Efter § 98, stk. 1, nr. 2, kan enhver med en «individuel, væsentlig interesse» i sagens udfald klage. § 100 regulerer foreningers klageberettigelse.

Landsdækkende foreninger med natur- og miljøbeskyttelse som hovedformål har efter § 100, stk. 2, en *ubetinget* klageadgang over kapitel 3-5 og 9 a-afgørelser. **Lokale** foreninger har derimod kun klageadgang, hvis

de har *ønsket underretning* efter § 76, stk. 1 (§ 100, stk. 1). Og **lokale afdelinger** af landsdækkende foreninger er udtrykkeligt *ikke* omfattet (§ 100, stk. 4).

I sagen 20/14042 afviste Miljø- og Fødevareklagenævnet en klage fra Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling i Haderslev over en miljøgodkendelse af en genbrugsplads. Lokalafdelingen var ikke klageberettiget efter § 100, stk. 4.

I sagen 19/06277 afviste nævnet en fælles klage fra 13 grundejerforeninger over en havbrugsgodkendelse. Grundejerforeningernes medlemmer ejede sommerhuse langs kysten 2-4 km fra havbruget. Nævnet vurderede, at foreningerne ikke havde en tilstrækkelig *individuel og væsentlig* interesse i sagens udfald til at opfylde kravet i § 98, stk. 1, nr. 2.

Ændring pr. marts 2026 – CCS-afgørelser

Ved lov nr. 355 af 3. marts 2026 er klageadgangen over afgørelser om CO_2-fangst, -transport eller -lagring på land (CCS-projekter) blevet indsnævret. Bl.a. er lokale og landsdækkende foreningers klageadgang efter §§ 99-100 afskåret for sådanne afgørelser, og klager kan kun angå *retlige* spørgsmål (nyt § 91, stk. 4). Ændringerne er trådt i kraft den 4. marts 2026, men endnu ikke konsolideret i lovbekendtgørelsen.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 98, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 100

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over miljøgodkendelse til genbrugsplads og tilladelse til udledning 13.01.2021

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage fra grundejerforeninger på grund af manglende klageberettigelse i sag om miljøgodkendelse af havbrug 16.08.2019

§ 8 Domstolsprøvelse – tilbageholdende kontrol og søgsmålsfrist

Domstolsprøvelse af miljøafgørelser skal efter miljøbeskyttelseslovens § 101, stk. 1 anlægges inden 6 måneder efter afgørelsens meddelelse. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes fristen fra bekendtgørelsen.

Domstolene udøver en *tilbageholdende* prøvelse af klagenævnets faglige skøn. Højesterets dom i BS-26317/2022-HJR illustrerer dette: Højesteret fastslog, at klagenævnets skøn over restlevetiden var i overensstemmelse med forarbejderne og fandt ikke grundlag for at tilsidesætte det – heller ikke under hensyn til de proportionalitets- og forudsigelighedsargumenter, som sagsøgeren anførte.

Samtidig kræver domstolene, at påbud og forvaltningsakter, der griber ind i grundejerens rettigheder, har *tilstrækkelig sikker hjemmel*. Denne balance mellem tilbageholdenhed og hjemmelskontrol er kendetegnende for miljørettens domstolsprøvelse og svarer til det generelle forvaltningsretlige princip om legalitetskontrol.

De fleste miljøgodkendelsessager afgøres i praksis endeligt af Miljø- og Fødevareklagenævnet, hvis afgørelser er endelige og ikke kan indbringes for anden administrativ myndighed, jf. lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 17, stk. 1.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 101, stk. 1

PRAKSIS **Højesteret** · Beregning af restlevetid for staldanlæg ved overholdelse af ammoniakkrav 19.04.2023

§ 9 Sammenfatning og hovedtendenser

Praksis om miljøgodkendelse af listevirksomhed efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5 viser følgende gennemgående mønstre:

- **Godkendelsespligten er absolut** – virksomheder må ikke påbegyndes, udvides eller ændres med forøget forurening uden forudgående godkendelse, uanset eventuelt foreliggende byggetilladelse.
- **BAT-kravet er bindende og konkret** – teknikken skal være dokumenteret, gennemprøvet og tilgængelig i industriel skala. Eksperimentelle kompensationsforanstaltninger (fx muslingeopdræt) anerkendes ikke.
- **Vilkår skal være præcise og kontrollerbare** – en godkendelse, der mangler klare driftsrammer, risikerer ophævelse. Ombudsmanden har siden 1989 understreget dette krav.
- **Habitatvurderingen styres af forsigtighedsprincippet** – videnskabelig tvivl kommer naturen til gode, og utilstrækkelig vurdering af kumulative påvirkninger fører konsekvent til ophævelse.
- **Revurdering er begrænset** – den kan sikre BAT-overholdelse, men må ikke udvide eller lempe den eksisterende godkendelse. Restlevetiden beregnes fra det oprindelige etableringstidspunkt (Højesteret 2023).
- **Klageberettigelsen er snæver for lokale aktører** – lokale afdelinger af landsdækkende foreninger og enkeltpersoner uden påvist individuel, væsentlig interesse afvises. Landsdækkende natur- og miljøforeninger har derimod ubetinget klageadgang.
- **Domstolene er tilbageholdende** med at tilsidesætte klagenævnets faglige skøn, men kræver tilstrækkelig sikker hjemmel for indgreb.

For beslægtede emner henvises til praksisoversigterne om naturbeskyttelse, lokalplaner og miljøsager i strafferet.

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Miljøbeskyttelsesloven § 33	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 34	stk. 1
Miljøbeskyttelsesloven § 41	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 41b	stk. 1-2
Miljøbeskyttelsesloven § 100		Miljøbeskyttelsesloven § 101	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

12 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 1

19.04.2023	Beregning af restlevetid for staldanlæg ved overholdelse af ammoniakkrav	bs-26317-2022-hjr

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 11

19.09.2025	Revurdering af miljøgodkendelse til svinebrug: Vilkår om dykket indløb ophæves, men fejlagtig ammoniakberegning fastholdes som uvæsentlig	22/01552
26.05.2025	Stadfæstelse med ændringer af revurdering af miljøgodkendelse af fjerkræbrug i Vesthimmerlands	24/00287
21.02.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over revurdering af miljøgodkendelser for elproduktionsanlæg	22/02731

30.01.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om revurdering af miljøgodkendelse for ferskvandsdambrug	22/08999 og 22/09009
06.01.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afslag på genoptagelse af sag om miljøgodkendelse	24/06128
18.08.2022	Ophævelse og hjemvisning i sag om miljøgodkendelse af [havbrug 1] - utilstrækkelig vurdering af Natura 2000-påvirkning	18/05542
13.12.2021	Manglende VVM-screening af overfladevandsprojekt førte til ophævelse af tillæg til miljøgodkendelse	18/05071
13.01.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage over miljøgodkendelse til genbrugsplads og tilladelse til udledning	20/14042
16.08.2019	Afvisning af klage fra grundejerforeninger på grund af manglende klageberettigelse i sag om miljøgodkendelse af havbrug	19/06277
14.08.2019	Ophævelse af miljøgodkendelse til havbrug på grund af manglende konsekvensvurdering for Natura 2000-område	18/05341, 18/06852, 18/06853, 18/06854, 18/06855
19.12.2018	Stadfæstelse med vilkårsændring af miljøgodkendelse til kølevandsudledning fra kraftvarmeværk i Odense	18/05346 (tidl. NMK-10-01053)

14 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over miljøsager — strafferetlige overtrædelser

Bødeniveauer, fængselsstraf, konfiskation og strafudmåling efter miljøbeskyttelsesloven og straffeloven

Version 2 Opdateret 24. jun. 2026 5 afgørelser · 2019–2024 Læs online

INTRODUKTION

Strafferetlige miljøovertrædelser pådømmes inden for et todelt sanktionssystem. Hovedparten af forholdene — herunder ulovlig drift, vilkårsovertrædelser og forureningsudledninger — straffes efter miljøbeskyttelseslovens § 110 med bøde som udgangspunkt og fængsel indtil 2 år ved forsæt eller grov uagtsomhed. Særligt grove forureninger, der forvolder betydelig miljøskade eller har systematisk/organiseret karakter, henføres under straffelovens § 196 med en strafferamme på op til 6 års fængsel. Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager og Miljøstyrelsens håndhævelsesvejledning fastsætter detaljerede bødetakster, konfiskationsretningslinjer og afgrænsningskriterier mellem de to strafspor. Praksis viser, at bødeniveauerne spænder fra 5.000 kr. ved bagatelagtige førstegangsovertrædelser til millionbeløb ved grov erhvervsmæssig forurening, og at konfiskation af besparet udgift er et centralt supplement til bødestraffen.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 De fleste strafferetlige miljøovertrædelser pådømmes efter miljøbeskyttelseslovens § 110, stk. 1, med bøde som udgangspunkt; strafferammen kan stige til fængsel indtil 2 år ved forsæt eller grov uagtsomhed kombineret med miljøskade eller økonomisk vinding, jf. § 110, stk. 2.

02 Straffelovens § 196 er en overbygningsbestemmelse med strafferamme på 6 års fængsel, der forudsættes anvendt ved særligt grove overtrædelser — betydelig ulovlig dumpning, deponering eller udledning af farlige stoffer — og ved overtrædelser af mere systematisk eller organiseret karakter (stk. 2, indsat 2006).

03 Minimumsbøden for drift af listevirksomhed uden miljøgodkendelse (MBL § 33) er 50.000 kr. i førstegangstilfælde, jf. forarbejderne til strafskærpelsen ved lov nr. 173 af 12. marts 2008.

04 Minimumsbøden for overtrædelse af forbudsbestemmelsen i MBL § 19 (nedgravning, udledning mv. af forurenende stoffer) er 20.000 kr. i førstegangstilfælde; bagatelagtige overtrædelser kan dog sættes til 5.000 kr.

05 Den generelle minimumsbøde for øvrige overtrædelser af MBL § 110, stk. 1, er 5.000 kr. (10.000 kr. ved skærpende omstændigheder) med fordobling i andengangstilfælde.

06 Konfiskation af opnået økonomisk fordel er obligatorisk efter MBL § 110, stk. 6, og jordforureningslovens § 88, stk. 5 — også ved rent formelle overtrædelser, hvor der ikke er voldt skade på miljøet.

07 Kan konfiskation ikke ske, skal den sparede udgift indgå skærpende i bødeudmålingen, herunder eventuel tillægsbøde, jf. MBL § 110, stk. 6, 2. pkt.

08 Når der sker konfiskation, fastsættes den ledsagende bøde i almindelighed til ¼ af det konfiskerede beløb, svarende til praksis fra dambrugssagerne (U 2001.1046H og U 2001.1056H).

09 Erhvervsmæssig drift er en lovbestemt skærpende omstændighed ved strafudmålingen, jf. MBL § 110, stk. 5 — der sondres ikke mellem landbrug og industri.

10 Forældelsesfrist for de centrale overtrædelser (MBL §§ 19, 33, vilkår mv.) er 5 år, jf. MBL § 110, stk. 10, og jordforureningslovens § 88, stk. 6, hvilket væsentligt overstiger den almindelige 2-årige frist.

11 Straffelovens § 196 kræver forsæt til de grove overtrædelser, men ikke forsæt til den betydelige miljøskade — uagtsomhed er tilstrækkeligt til skadefølgen.

12 Miljøzone-overtrædelser (kørsel uden partikelfilter) medfører betinget objektivt ansvar for ejeren/brugeren ved digital kontrol efter MBL § 110 c, med bødetakst fra 1.000-1.500 kr. pr. overtrædelse.

13 Afgrænsningen mellem MBL § 110, stk. 2, og straffelovens § 196 beror på, om forholdet er 'så groft, at samfundets reaktion bør give sig til udtryk ved anvendelse af straffeloven frem for særlovgivningen' — også når den konkrete fængselsstraf ville ligge under 2 år.

14 Virksomhedens størrelse og omsætning tillægges typisk ikke selvstændig betydning for bødens størrelse, men den opnåede besparelse eller fortjeneste er det centrale udmålingskriterium.

15 Når både selskab og direktør gøres strafferetligt ansvarlige, fastsættes en betydeligt lavere bøde til direktøren personligt.

§ 1 Det todelte sanktionssystem: Miljøbeskyttelsesloven § 110 og straffelovens § 196

Strafansvaret for miljøovertrædelser hviler på to parallelle spor med forskellige strafferammer og anvendelsesområder.

Miljøbeskyttelseslovens § 110 er den primære strafbestemmelse. Efter MBL § 110, stk. 1 straffes en bred vifte af overtrædelser med bøde — herunder overtrædelse af forbudsbestemmelsen i § 19, undladelse af at efterkomme påbud/forbud, tilsidesættelse af vilkår i miljøgodkendelser samt drift af listevirksomhed uden godkendelse efter § 33. Strafferammen kan stige til fængsel indtil 2 år, jf. § 110, stk. 2, når overtrædelsen er begået forsætligt eller ved grov uagtsomhed, og der enten er voldt skade på miljøet/fremkaldt fare herfor, eller der er opnået/tilsigtet økonomisk fordel.

Straffelovens § 196 udgør en overbygningsbestemmelse med strafferamme på fængsel indtil 6 år. Som Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager beskriver:

> *Straffelovens § 196 indebærer ikke en udvidelse af de strafbare forhold inden for miljøområdet. Bestemmelsen er alene en overbygning på de gældende straffebestemmelser i miljølovgivningen, og den forudsættes anvendt over for særligt grove overtrædelser af disse bestemmelser.*

Efter straffelovens § 196, stk. 1 kræves, at der under skærpende omstændigheder sker (1) forurening af luft, vand, jord eller undergrund med betydelig miljøskade eller nærliggende fare herfor, eller (2) opbevaring/bortskaffelse af affald med tilsvarende følge. Ved en ændring i 2006 blev bestemmelsen udvidet med stk. 2, der gør det muligt at straffe overtrædelser af *mere systematisk eller organiseret karakter* – også uden at der er sket skade.

Afgrænsningen mellem de to bestemmelser beror på en helhedsvurdering. Straffelovsbestemmelsen forudsættes anvendt, når forholdet skønnes så groft, at samfundets reaktion bør komme til udtryk ved straffelovens anvendelse – selv om den konkrete straf fastsættes til væsentligt under 2 år.

Parallelt med MBL § 110 indeholder jordforureningslovens § 88 en tilsvarende strafbestemmelse med bøde og fængsel i indtil 2 år for overtrædelser af jordforureningslovgivningen.

LOV `Jordforureningsloven § 88` `Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 1, 2` `Straffeloven § 196`

§ 2 Vejledende bødetakster og minimumsbøder

Bødeniveauerne for miljøovertrædelser er fastsat i forarbejderne til strafskærpelsen ved lov nr. 173 af 12. marts 2008, som gennemgik en væsentlig opjustering. Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager angiver følgende vejledende *minimumsbødetakster* i førstegangstilfælde:

Overtrædelse	Minimumsbøde (1. gang)	Kilde
Generel overtrædelse af MBL § 110, stk. 1	5.000 kr.	RM pkt. 5.2
Generel overtrædelse med skærpende omstændigheder	10.000 kr.	RM pkt. 5.2
Overtrædelse af MBL § 19 (forureningsforbud)	20.000 kr.	RM pkt. 5.3.3
Bagatelagtig overtrædelse af § 19	5.000 kr.	RM pkt. 5.3.3
Drift af listevirksomhed uden godkendelse (MBL § 33)	50.000 kr.	RM pkt. 5.3.5
Vilkårs-/påbudsovertrædelser	10.000 kr.	RM pkt. 5.3.9

I **andengangstilfælde** fordobles bøden som udgangspunkt. Der er tale om *minimumstakster*: anklagemyndighedens bødepåstand skal regelmæssigt ligge højere – og efter omstændighederne *væsentligt* højere – når der foreligger skærpende omstændigheder som miljøskade, gentagelse efter indskærpelse, eller økonomisk vinding.

Som Rigsadvokatmeddelelsen fremhæver om § 33-overtrædelser:

> *Etablering, ændring eller udvidelse af listevirksomhed i strid med miljøbeskyttelseslovens § 33 betragtes som en alvorlig overtrædelse. Dette gælder efter omstændighederne også formelle overtrædelser (...) Faren for skade på miljøet er høj, hvilket skal afspejles i bødens størrelse.*

MBL § 110, stk. 5 foreskriver, at erhvervsmæssig drift er en lovbestemt skærpende omstændighed — uden sondring mellem landbrugs- og industriovertrædelser.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 19, stk. 1 Miljøbeskyttelsesloven § 33 Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 1, 5

§ 3 Konfiskation af besparet udgift og økonomisk fordel

Et centralt element i den strafferetlige håndhævelse er princippet om, at det *ikke må kunne betale sig* at overtræde miljølovgivningen. MBL § 110, stk. 6 foreskriver, at når der ved en overtrædelse er opnået en økonomisk fordel, *skal* denne konfiskeres efter reglerne i straffelovens kapitel 9 — selv om der ikke er voldt skade på miljøet. Jordforureningslovens § 88, stk. 5 indeholder en tilsvarende bestemmelse.

Som Miljøstyrelsens håndhævelsesvejledning præciserer:

> *Der skal også ske konfiskation ved formelle overtrædelser, dvs. overtrædelser, hvor der ikke er voldt skade på miljøet eller fare herfor. Fx hvor der er påbegyndt etablering eller udvidelse af en listevirksomhed uden, at der foreligger godkendelse.*

Den ulovlige fortjeneste beregnes som **bruttofortjeneste** — den opnåede besparelse uden fradrag af generelle omkostninger. Der kan dog i et vist omfang fradrages *variable udgifter*, der er direkte knyttet til den ulovlige aktivitet.

Når der sker konfiskation, fastsættes den ledsagende bøde i almindelighed til **en fjerdedel** af det konfiskerede beløb, jf. Rigsadvokatmeddelelsen. Denne model stammer fra dambrugspraksis (Højesterets domme U 2001.1046H og U 2001.1056H).

Kan konfiskation *ikke* ske — fx fordi den økonomiske fordels størrelse ikke kan dokumenteres tilstrækkeligt — skal besparelsen i stedet indgå skærpende i bødeudmålingen, herunder i form af en eventuel tillægsbøde, jf. MBL § 110, stk. 6, 2. pkt. Konfiskation er *ikke* en straf, men en "anden retsfølge", hvilket bl.a. medfører, at et konfiskeret beløb — modsat en bøde — kan fradrages på den dømtes regnskab.

LOV Jordforureningsloven § 88, stk. 5 Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 6 Straffeloven § 75, stk. 1

§ 4 Straffelovens § 196: Anvendelse ved særligt grov miljøkriminalitet

Straffelovens § 196 er reserveret til de groveste miljøovertrædelser. Bestemmelsens stk. 1 kræver *skærpende omstændigheder* og enten forurening med *betydelig skade* eller *nærliggende fare* herfor, eller ulovlig opbevaring/bortskaffelse af affald med tilsvarende konsekvenser.

Ved en vigtig ændring i 2006 blev stk. 2 indsat. Forarbejderne til ændringen forklarer:

> *Lovforslaget indebærer, at det fremover vil være muligt at straffe for grov miljøkriminalitet, hvis den skete forurening (...) er af mere systematisk eller organiseret karakter, uanset at der ikke er sket skade på miljøet eller er fremkaldt fare herfor.*

Samtidig blev strafmaksimummet i stk. 1 skærpet fra 4 til 6 års fængsel.

Rigsadvokatmeddelelsen opregner følgende **faktorer** i helhedsvurderingen af, om en overtrædelse har den fornødne grovhed:

- Om miljøkriminaliteten går *væsentligt ud over* normal og sædvanlig drift af en ellers lovlig virksomhed
- Om overtrædelsen er *systematisk eller vedvarende* og udtryk for bevidst tilsidesættelse af miljøhensyn
- Om overtrædelsen er sket på baggrund af *forudgående planlægning*
- Om forureningen er *søgt skjult*, så oprydning forsinkes
- Om der er opnået eller tilsigtet en *økonomisk fordel* — navnlig hvor dette er et væsentligt element i virksomhedsudøvelsen

Subjektivt kræves forsæt til selve overtrædelsen, men *ikke* forsæt til den betydelige skade — uagtsomhed er tilstrækkeligt til skadefølgen. Det vil sige, at tiltalte skal have haft kendskab til de faktiske omstændigheder, men behøver ikke have indset, at forureningen ville medføre *betydelig* skade.

Begrebet "miljølovgivningen" i § 196 omfatter love om beskyttelse af det ydre miljø mod forurening — herunder miljøbeskyttelsesloven, havmiljøloven, kemikalieloven, jordforureningsloven og genteknologiloven. Love om andre miljøinteresser (naturbeskyttelse, skov, bygningskultur, arbejdsmiljø) er derimod *ikke* omfattet. For naturbeskyttelseslovens strafbestemmelser, se /praksisoversigt/naturbeskyttelse.

LOV Straffeloven § 196, stk. 1, 2

§ 5 Miljøzone-overtrædelser: Betinget objektivt ansvar og modereret kumulation

Med indførelsen af MBL § 110 c er der etableret et **betinget objektivt ansvar** for ejeren (brugeren) af køretøjer, der overtræder miljøzonekravene i MBL § 15 b — typisk kørsel med dieselvarebiler eller lastbiler uden partikelfilter i miljøzoner. Ansvaret udløses ved digital kontrol (automatisk nummerpladegenkendelse), uden at køretøjet bringes til standsning.

I AM2023.03.31B2 blev et ApS fundet skyldigt i 92 overtrædelser af miljøzonekravene. Retten fastslog:

> *Retten bemærker i den forbindelse, at der med indførelsen af bestemmelsen i § 110 c i miljøbeskyttelsesloven blev indført et betinget objektivt ansvar for ejeren (brugeren) af et køretøj for overtrædelse af lovens § 15 b, stk. 2, der er konstateret ved digital kontrol.*

Da forarbejderne angiver et bødeniveau på 1.500 kr. pr. overtrædelse for varebiler, men ikke hjemler absolut kumulation, fastsatte retten bøden efter **modereret kumulation** til 35.000 kr. (i stedet for 138.000 kr. ved absolut kumulation).

I AM2024.02.12B idømte Københavns Byret en virksomhedsejer en bøde på 20.000 kr. for 32 overtrædelser. Retten afviste, at indgivelse af dispensationsansøgning til Miljøstyrelsen fritog for strafansvar:

> *Retten fandt, at tiltalte ikke havde et retskrav på dispensation, og at han ikke straffrit kunne anvende varebilen i forventning om at få dispensation.*

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 15b, stk. 2 · Miljøbeskyttelsesloven § 110c, stk. 1

PRAKSIS **Byretten** · Varebil uden partikelfilter kørt 32 gange i miljøzone trods afslag på dispensation – idømt bøde på 20.000 kr. 12.02.2024

Byretten · Bøde til ApS for 92 overtrædelser af miljøzonekrav om partikelfilter 31.03.2023

§ 6 Forældelsesfrist: 5 år for de centrale overtrædelser

Forældelsesfristen for de centrale miljøovertrædelser er **5 år**, jf. MBL § 110, stk. 10 og jordforureningslovens § 88, stk. 6. Dette overstiger væsentligt den almindelige 2-årige frist i straffelovens § 93. Den forlængede frist gælder overtrædelser af bl.a. § 19 (forureningsforbud), § 33 (godkendelsespligt), vilkårsovertrædelser og påbudsovertrædelser, samt overtrædelser af regler udstedt i henhold til § 19, stk. 5 (herunder harmonikravene for husdyrgødning).

Forældelsesfristens praktiske betydning blev belyst i S–2226–20, hvor Vestre Landsret frifandt en landmand for overtrædelse af harmonikravene. Landsretten fastslog, at den 5-årige frist *fandt* anvendelse:

> *Landsretten finder, at miljøbeskyttelseslovens § 19, stk. 5, giver hjemmel til fastsættelse af harmoniregler (...) Det følger herefter af miljøbeskyttelseslovens § 110, stk. 10, at overtrædelse af harmonireglerne er undergivet 5-årig forældelse.*

Alligevel førte det til frifindelse, fordi anklagemyndigheden *ikke* kunne bevise, at den sidste udbringning af gødning fandt sted inden for de seneste 5 år før sigtelsen. Dommen illustrerer, at anklagemyndigheden bærer bevisbyrden for det *konkrete* overtrædelsestidspunkt – og at estimerede datoer i gødningsplaner ikke er tilstrækkeligt bevis.

LOV Jordforureningsloven § 88, stk. 6 · Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 10 · Straffeloven § 93

PRAKSIS **Landsretten** · Frifindelse af landmand for overtrædelse af harmonikrav grundet forældelse af strafansvaret 28.03.2022

§ 7 Højesteretspraksis: Overgødskning og fortsat strafansvar trods mildere regler

Højesteret har i to principielle domme fra 4. juni 2019 taget stilling til, om efterfølgende lempelse af miljønormer kan føre til strafbortfald efter straffelovens § 3 (princippet om mildere lov).

I Sag 190/2018 havde en landmand i planperioderne 2006-2010 tilført væsentligt mere kvælstofgødning end tilladt – med overskridelser på op til 111.252 kg N. Bøden blev fastsat til 950.000 kr. Tiltalte påberåbte sig, at de lempeligere normer fra 2016 (Fødevare- og Landbrugspakken) burde føre til frifindelse. Højesteret afviste:

> *Under disse omstændigheder finder Højesteret, at den nugældende straffelovgivning ikke er forskellig fra den, som var gældende, da T begik de strafbare forhold, og straffelovens § 3 finder derfor ikke anvendelse.*

Tiltalte gjorde også gældende, at de danske regler var ugyldige på grund af manglende miljøvurderinger efter SMV-direktivet og habitatdirektivet. Højesteret afviste også dette med den bemærkelsesværdige begrundelse, at disse direktiver har til formål at sikre *højere* miljøbeskyttelse – ikke lempeligere regler:

> *En miljø- eller konsekvensvurdering efter disse direktiver ville derfor ikke kunne medføre en pligt for myndighederne til at fastsætte lempeligere regler for landbrugets udledning af kvælstof.*

I den parallelle Sag 103/2018 nåede Højesteret samme resultat med en bøde på 24.500 kr. (nedsat fra 54.000 kr. grundet lang sagsbehandlingstid).

Dommene fastslår et vigtigt princip: *periodebundne bekendtgørelsesnormer* (som kvælstofkvoter) kan ikke "ophæves bagud" af nye bekendtgørelser, der ændrer normerne fremadrettet. Overtrædelsen bedømmes efter den lovgivning, der var gældende for den pågældende periode.

LOV	Straffeloven § 3, stk. 1	
PRAKSIS	**Højesteret** · Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning	04.06.2019
	Højesteret · Landmand dømt for overgødskning: Højesteret afviser anvendelse af den mildere straffelov (§ 3) efter lempede miljøregler	04.06.2019

§ 8 Rigsadvokatmeddelelsen som central retskilde for anklagepraksis

Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Miljøsager (senest revideret 9. maj 2026) er den primære administrative retskilde for anklagemyndighedens håndtering af miljøstraffesager. Meddelelsen behandler systematisk:

- **Afgrænsningen** mellem MBL § 110, stk. 1 og stk. 2 (simpel uagtsomhed vs. forsæt/grov uagtsomhed + skade/vinding)
- **Afgrænsningen** mellem MBL § 110, stk. 2, og straffelovens § 196 (det kvalificerede grovhedskriterium)
- **Vejledende bødetakster** for specifikke overtrædelsestyper (§ 19, § 27, § 33 mv.)
- **Konfiskationsretningslinjer** og beregning af økonomisk fordel
- **Miljøzone-bøder** efter forarbejderne til lov nr. 808 af 9. juni 2020 og lov nr. 373 af 28. marts 2022

Supplerende giver Vejledning om håndhævelse af Miljøbeskyttelsesloven (Miljøstyrelsen nr. 6/2005) praktisk vejledning til kommunale miljømyndigheder om politianmeldelsens udformning, bevisindsamling og beregning af bøde- og konfiskationspåstande. Vejledningen opregner følgende faktorer for bødeberegningen:

- Den tilsigtede eller opnåede økonomiske fordel
- Miljøskader eller faren herfor
- Forsætlige forhold, gentagelse, manglende efterkommelse af påbud
- Mængden af ulovligt udledt forurenende stof
- At virksomhedens størrelse og omsætning typisk *ikke* tillægges betydning
- At direktøren fastsættes en *betydeligt lavere* bøde end selskabet, når begge gøres ansvarlige

For den materielle afgrænsning af, hvornår et forhold vedrører miljøgodkendelse og listevirksomheders vilkår som selvstændigt emne, henvises til den separate praksisoversigt.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 1, 2, 5, 6

§ 9 Sammenfatning: Strafudmålingens hovedmønstre

Praksis på det strafferetlige miljøområde tegner følgende hovedmønstre:

- **Bødestraffens spændvidde** går fra 5.000 kr. ved bagatelagtige førstegangsovertrædelser til beløb i millionklassen ved grov erhvervsmæssig forurening. Den mest afgørende udmålingsfaktor er den opnåede eller tilsigtede *økonomiske fordel* — ikke virksomhedens størrelse.
- **Konfiskation** er det primære værktøj til at neutralisere økonomisk vinding. Udgangspunktet er bruttofortjeneste/bruttobesparing. Bøden lægges oveni med ca. ¼ af konfiskationsbeløbet. Kan konfiskation ikke ske, *forhøjes* bøden tilsvarende.
- **Fængselsstraf** efter MBL § 110, stk. 2, er mest aktuel for ledere og direktører ved forsætlige/groft uagtsomme overtrædelser med miljøskade eller økonomisk vinding. Straffelovens § 196 reserveres til de groveste tilfælde — typisk systematisk ulovlig affaldsbortskaffelse, planlagt dumpning eller skjult forurening.
- **Forældelsesfristens** forlængelse til 5 år afspejler, at miljøovertrædelser ofte først opdages ved periodisk tilsyn eller administrativ kontrol. Anklagemyndigheden bærer dog bevisbyrden for det konkrete overtrædelsestidspunkt.
- **Straffelovens § 3** (mildere lov) finder sjældent anvendelse på miljøområdet, fordi forbudsnormerne typisk er uændrede, og de underliggende bekendtgørelsesnormer er periodebundne.
- **Miljøzone-overtrædelser** behandles med betinget objektivt ansvar og modereret kumulation, hvor bøden pr. overtrædelse typisk ligger på 1.000-1.500 kr. for varebiler, men den samlede bøde nedsættes skønsmæssigt ved mange samtidige forhold.

Der er ingen ventende ændringer af hverken MBL § 110 eller straffelovens § 196, som endnu ikke er konsolideret (kontrolleret juni 2026).

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 110 Straffeloven § 196

PRAKSIS

Højesteret · Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning	04.06.2019
Højesteret · Landmand dømt for overgødskning: Højesteret afviser anvendelse af den mildere straffelov (§ 3) efter lempede miljøregler	04.06.2019
Landsretten · Frifindelse af landmand for overtrædelse af harmonikrav grundet forældelse af strafansvaret	28.03.2022
Byretten · Varebil uden partikelfilter kørt 32 gange i miljøzone trods afslag på dispensation – idømt bøde på 20.000 kr.	12.02.2024
Byretten · Bøde til ApS for 92 overtrædelser af miljøzonekrav om partikelfilter	31.03.2023

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Jordforureningsloven § 88	Miljøbeskyttelsesloven § 19 stk. 1
Miljøbeskyttelsesloven § 33	Miljøbeskyttelsesloven § 110
Straffeloven § 75 stk. 1	Straffeloven § 196

MATERIALE Citerede afgørelser

5 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 2

04.06.2019	Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning	Sag 190/2018
04.06.2019	Landmand dømt for overgødskning: Højesteret afviser anvendelse af den mildere straffelov (§ 3) efter lempede miljøregler	Sag 103/2018

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 1

28.03.2022	Frifindelse af landmand for overtrædelse af harmonikrav grundet forældelse af strafansvaret	S-2226-20

BYRETTEN · FØRSTE INSTANS 2

12.02.2024	Varebil uden partikelfilter kørt 32 gange i miljøzone trods afslag på dispensation – idømt bøde på 20.000 kr.	AM2024.02.12B
31.03.2023	Bøde til ApS for 92 overtrædelser af miljøzonekrav om partikelfilter	AM2023.03.31B2

15 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over miljøvurderingslovens system og VVM-tilladelse

Fra screening efter § 21 til VVM-tilladelse efter § 25 – og retsvirkningen af manglende vurdering

Version 2 Opdateret 22. jul. 2026 43 afgørelser · 2013-2026 Læs online

INTRODUKTION

Miljøvurderingsloven samler i ét regelsæt de to EU-retlige spor for miljøvurdering: strategisk miljøvurdering (SMV) af planer og programmer efter §§ 8-13 og miljøkonsekvensvurdering (VVM) af konkrete projekter efter §§ 15-25. Praksis fra Miljø- og Fødevareklagenævnet, Planklagenævnet, landsretterne og EU-Domstolen viser et system, hvor de processuelle krav har hård retsvirkning: screeningsafgørelsen må ikke indeholde vilkår, § 25-tilladelsen skal hvile på myndighedens egen begrundede konklusion, og en sektortilladelse, der meddeles uden gyldig forudgående miljøvurdering, lider selv af en væsentlig retlig mangel. Oversigten kortlægger systematikken, de bærende forarbejder til L 147 (FT 2015/16) og den direktivnære præcisering pr. 1. januar 2021, samt hvordan tilsidesættelser sanktioneres – ophævelse og hjemvisning i nævnene, og EU-retligt begrænsede muligheder for efterfølgende lovliggørelse.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Miljøvurderingsloven har to spor: strategisk miljøvurdering af planer og programmer efter §§ 8-13 og miljøkonsekvensvurdering af konkrete projekter efter §§ 15-25 – begge båret af det brede miljøbegreb i § 1, stk. 2.

02 Bilag 1-projekter er altid miljøvurderingspligtige; bilag 2-projekter screenes efter § 21 ud fra kriterierne i bilag 6, og afgørelsen skal træffes på grundlag af projektets art, dimensioner og placering.

03 En screeningsafgørelse er ikke en tilladelse, og der kan derfor ikke stilles vilkår i den; viser der sig behov for vilkår for at holde projektet under væsentlighedsgrænsen, skal der i stedet træffes afgørelse om miljøvurderingspligt.

04 Myndigheden må ikke »tilskære« projektet i screeningen – screenes en mindre mængde eller et tilpasset projekt end det ansøgte, lider afgørelsen af en væsentlig retlig mangel.

05 Særkender og afværgeforanstaltninger kan kun indgå i screeningen, hvis de fremgår af bygherrens egen ansøgning efter § 19, stk. 3 – ikke hvis de først opstår under myndighedsbehandlingen.

06 Screeningsafgørelsen skal begrundes med hovedårsagerne og henvisning til de relevante kriterier i bilag 6; et udfyldt afkrydsningsskema er ikke tilstrækkeligt.

07 Ansøgning, screening og miljøkonsekvensrapport skal omfatte hele det ansøgte projekt – vurderinger kan ikke udskydes, og indbyrdes forbundne delelementer skal vurderes samlet.

08 Miljøkonsekvensrapporten skal udarbejdes af kvalificerede og kompetente eksperter, jf. § 20, stk. 6, og myndigheden skal selv have eller kunne skaffe tilstrækkelig ekspertise til at gennemgå den, jf. § 24, stk. 1.

09 § 25-tilladelsen er mere end en konstatering af, at de nødvendige undersøgelser er foretaget: myndigheden skal foretage sin egen selvstændige vurdering og indarbejde en begrundet konklusion i afgørelsen.

10 Tillades projektet, skal afgørelsen efter § 27, stk. 1, indeholde den begrundede konklusion, alle miljømæssige betingelser, afværgeforanstaltninger og eventuelle overvågningsvilkår – og vilkår skal være proportionale.

11 Både screeningsafgørelser og § 25-tilladelser bortfalder efter § 39, hvis de ikke udnyttes inden 3 år eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år.

12 En sektortilladelse (miljøgodkendelse, vandindvindingstilladelse, vandløbstilladelse mv.) kan ikke lovligt meddeles eller udnyttes, før miljøvurderingsspørgsmålet er afgjort – falder screeningen eller § 25-tilladelsen, falder sektorafgørelsen med.

13 En § 25-tilladelse må ikke meddeles, før det nødvendige plangrundlag er tilvejebragt; ophæves lokalplanen eller kommuneplantillægget, bortfalder grundlaget for tilladelsen.

14 Er myndigheden samtidig bygherre, kræver § 40 og VVM-direktivets artikel 9a en passende adskillelse af uforenelige funktioner – også på screeningsstadiet.

15 Grænseoverskridende påvirkning udløser Espoo-proceduren i § 38, og myndigheden må ikke meddele tilladelse, før ministerens samtykke foreligger.

16 EU-retten kræver, at ulovlige følgevirkninger af en manglende miljøvurdering bringes til ophør; efterfølgende lovliggørelse er kun mulig, hvis den ikke åbner for omgåelse, og hvis også de indvirkninger, der har været siden gennemførelsen, inddrages.

17 Klage over screeningsafgørelser efter § 21 kan kun angå retlige spørgsmål, mens § 25-tilladelser kan prøves fuldt ud af Miljø- og Fødevareklagenævnet.

18 Klage har som udgangspunkt ikke opsættende virkning; § 53 udtømmende opregner de afgørelsestyper, der kan tillægges opsættende virkning, og planscreeninger efter § 10 er ikke omfattet.

19 Under domstolsprøvelse tillægges søgsmål kun helt undtagelsesvis opsættende virkning, og retten skal efter § 54, stk. 2, påse, at sagsomkostningerne ikke bliver uoverkommeligt høje.

20 En screeningsafgørelse, der er blevet uaktuel – fordi ansøgningen trækkes tilbage, planforslaget opgives, eller myndigheden alligevel gennemfører miljøvurdering – ophæves af klagenævnene uden realitetsbehandling.

§ 1 Lovens arkitektur: ét regelsæt, to spor og én kompetencefordeling

Miljøvurderingsloven (lovbekendtgørelse nr. 4 af 3. januar 2023) er resultatet af en bevidst sammenskrivning. Af de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. L 147 (FT 2015/16) fremgår, at loven afløste den hidtidige sektorimplementering:

> *Med dette lovforslag foreslås en ny samlet lov om miljøvurdering af både planer og programmer og konkrete projekter, som giver en samlet og forenklet fremstilling af de regler, der gælder for miljøvurderinger på forskellige stadier. [...] Det generelle udgangspunkt for lovforslaget er endvidere, at EU-reglerne i de to direktiver implementeres så direktivnært som muligt for at sikre, at der ikke bliver tale om overimplementering.*

De to spor har hver sin adressat og hvert sit udløsningskriterium:

Spor	Retsgrundlag	Hvem handler	Udløsende kriterium
Strategisk miljøvurdering (SMV) af planer og programmer	§§ 8-13	Myndigheden udarbejder plan og miljørapport	Sektorplan der fastlægger rammer for bilag 1-/bilag 2-projekter, Natura 2000-vurderingspligt, eller væsentlig indvirkning efter screening, jf. § 8, stk. 1
Miljøkonsekvensvurdering (VVM) af konkrete projekter	§§ 15-25	Bygherren ansøger og udarbejder rapport; myndigheden vurderer og tillader	Bilag 1-projekt, bilag 2-projekt med afgørelse om miljøvurderingspligt efter § 21, eller bygherrens eget ønske, jf. § 15, stk. 1

Formålsbestemmelsen i § 1, stk. 1 binder de to spor sammen om at sikre »et højt miljøbeskyttelsesniveau«, mens § 1, stk. 2 fastslår, at hensynet skal tages »under inddragelse af offentligheden så tidligt som muligt og forud for, at myndigheden træffer afgørelse«.

Kompetencen er fordelt i § 17: kommunalbestyrelsen for projekter på land, regionsrådet for råstofprojekter efter råstoflovens § 7, miljøministeren for havområdet, og klima-, energi- og forsyningsministeren for kulbrinte- og VE-projekter på havet. De nærmere procedureregler er udmøntet i miljøvurderingsbekendtgørelsen, hvis § 2 definerer VVM-myndigheden som den myndighed, der træffer afgørelse efter §§ 21 eller 25, og som samtidig indeholder reglerne om »fælles« og »samordnet« procedure (one stop shop) ved sammenfaldende EU-retlige vurderingskrav.

Historisk er systemet importeret. Allerede Arealudvalgets delbetænkning nr. 1051/1985 om planlægningen på Miljøministeriets område analyserede EF's direktivudkast om VVM og opdelingen i en obligatorisk og en »frivillig« liste, og betænkning nr. 1243/1992 om erhvervsøkonomiske og miljømæssige konsekvenser af offentlig regulering beskrev den første danske implementering via VVM-bekendtgørelsen og regionplantillæg. Det er den samme grundstruktur – screening, redegørelse, offentlighed, tilladelse – som i dag findes i lovens afsnit III.

Miljøvurderingsloven § 1, stk. 1, 2

LOV Miljøvurderingsloven § 8, stk. 1 Miljøvurderingsloven § 15, stk. 1 Miljøvurderingsloven § 17 Miljøvurderingsloven § 21

§ 2 Det brede miljøbegreb og væsentlighedsbegrebet som porten ind i loven

Lovens miljøbegreb er bevidst bredt. Efter § 1, stk. 2 omfatter det bl.a. den biologiske mangfoldighed, befolkningen, menneskers sundhed, flora, fauna, jordbund, jordarealer, vand, luft, klimatiske faktorer, materielle goder, landskab, kulturarv, større katastroferisici og ressourceeffektivitet samt samspillet mellem faktorerne. Miljøstyrelsen fremhæver i vejledningen til loven, afsnit 4.1, at begrebet slår igennem, selv om sektorloven har et snævrere sigte:

> *Det er vigtigt at være opmærksom på, at det brede miljøbegreb finder anvendelse i forbindelse med miljøvurdering, uanset at den lovgivning, som projektet […] skal tillades i henhold til, måtte have et snævrere miljøbegreb.*

Selve væsentlighedsbegrebet er EU-retligt. Planklagenævnet har – som gengivet i planvejledningens afsnit 4.1.3 – foretaget en central sondring:

> *Væsentlighedsbegrebet i loven er det samme som miljøvurderingsdirektivets væsentlighedsbegreb. […] Begrebet vedrører ikke spørgsmålet om, hvorvidt en mangel ved en screening eller miljøvurdering er så væsentlig, at planen er ugyldig og må ophæves. Begrebet skal afklare, om realiseringen af den udarbejdede/vedtagne plan forventes at kunne få en væsentlig indvirkning på miljøet.*

Der skal altså skelnes skarpt mellem **materiel væsentlighed** (udløser vurderingspligt) og **retlig væsentlighed** (udløser ugyldighed). Praksis viser samtidig, at ikke enhver gene passerer den materielle tærskel:

- Indbliksgener kan efter omstændighederne udgøre en påvirkning af befolkningen og menneskers sundhed, men der skal være tale om betydelige gener for »en personkreds af en vis størrelse«; med kun 2-3 berørte, overvejende erhvervsmæssige naboejendomme var tærsklen ikke nået, jf. 19/05570.
- Skyggekast fra 20 meter høje akkumuleringstanke, dokumenteret ved skyggediagrammer og set i lyset af eksisterende bebyggelse og et vandtårn, udløste ikke miljøvurderingspligt, jf. 23/07846. Nævnet bemærkede her, at loven ikke beskytter ejendommens formueværdi som sådan.
- Kystnærhed, trafikstøj på 68 dB(A) og forekomst af flagermus førte heller ikke til vurderingspligt, hvor kommunen havde visualiseret byggeriet, kunne anvende de lempede støjkrav i planlovens § 15, stk. 2, nr. 29 og havde undersøgt bilag IV-arter, jf. 23/11725 og 25/00251.

Omvendt er hensyn, der ikke er miljøhensyn, usaglige i screeningen. Som gengivet i vejledningens gennemgang af NMKN's afgørelse i j.nr. NMK-34-00238 fandt nævnet, at hensynet til en forlystelsesparks »helt særlige betydning som en af landets vigtigste attraktioner« ikke var et sagligt screeningskriterium efter bilag 6, og at en væsentlig overskridelse af støjgrænserne er et forhold, der taler **for** – ikke imod – miljøvurderingspligt.

SMV-sporets rækkevidde afgrænses tilsvarende bredt af EU-Domstolen: regionale byplanlægningsforordninger kan være »planer og programmer«, jf. **C-671/16**, og selv en bekendtgørelse om driftsvilkår for parkeringsanlæg kan udløse SMV-pligt, jf. **C-771/24**.

LOV Miljøvurderingsloven § 1, stk. 2 Miljøvurderingsloven § 10 Planloven § 15, stk. 2

PRAKSIS

EU-Domstolen · EU-Domstolen: Bekendtgørelse om driftsvilkår for parkeringsanlæg kan kræve miljøvurdering efter SMV-direktivet 09.07.2026

EU-Domstolen · Behov for miljøvurdering af regionale byplanlægningsforordninger under SMV-direktivet 07.06.2018

Planklagenævnet · Afvisning af klage over screeningsafgørelse for etageboligbyggeri i Esbjerg 08.07.2025

Planklagenævnet · Planklagenævnets stadfæstelse af screeningsafgørelse for blandet bolig- og erhvervsbyggeri i Kerteminde 28.06.2024

Planklagenævnet · Stadfæstelse af screeningsafgørelse for nyt fjernvarmeanlæg i Gribskov Kommune 07.11.2023

Planklagenævnet · Klage over screeningsafgørelse om lokalplan i Vallensbæk Kommune 02.12.2020

§ 3 Bilag 1, bilag 2 og ændringer af eksisterende projekter – hvornår er man inde i loven?

Efter § 15, stk. 1 må tre projekttyper ikke påbegyndes uden skriftlig tilladelse efter en miljøvurdering: bilag 1-projekter, bilag 2-projekter hvorom der er truffet afgørelse om miljøvurderingspligt efter § 21, og bilag 2-projekter hvor bygherren selv har anmodet om miljøvurdering, jf. § 19, stk. 4. Hertil kommer forbuddet i § 16: et bilag 2-projekt må heller ikke påbegyndes, før myndigheden skriftligt har meddelt bygherren, at projektet **ikke** antages at kunne få væsentlig indvirkning på miljøet.

Adgangsbilletten til screening er bygherrens skriftlige ansøgning efter § 18, stk. 1 og § 19. Undlader myndigheden at kvalificere projektet korrekt, falder også de afgørelser, der bygger videre på det. I sagen om **rørlægning af Hovedgrøften Syd ved Fælledby** fastslog Miljø- og Fødevareklagenævnet, at en 44 m lang rørlægning af et privat vandløb var omfattet af bilag 2, pkt. 13, litra a (ændringer eller udvidelser af allerede godkendte projekter), og at kommunen derfor ikke kunne nøjes med at konstatere, at projektet faldt uden for loven, jf. 25/08251:

> *Hvis det ikke kan udelukkes, at ændringen kan have skadelige indvirkninger på miljøet, vil der være en pligt til at foretage en screening.*

Nævnet lagde vægt på den fysiske ændring af vandløbet, anlægsmetoden med opdæmning og overpumpning, risikoen for sedimenttransport og påvirkning af lokal flora og fauna. Tilsvarende blev en kommunes afgørelse om, at et **udstillingsværksted på Skagen Havn** slet ikke var omfattet af miljøvurderingsloven, ophævet i 23/12550, og en afgørelse om, at etablering af en vej ikke var screeningspligtig, blev ophævet og hjemvist i 18/09247.

EU-Domstolen har trukket anvendelsesområdet vidt. I **C-329/17 (Prenninger m.fl.)** blev etablering af en elledningskorridor gennem skov anset for »rydning af skov« i direktivets forstand. I C-411/17 (Inter-Environnement Wallonie, Doel) blev en tiårig levetidsforlængelse af to kernekraftværker kvalificeret som et »projekt«, der krævede forudgående miljøkonsekvensvurdering – også selv om elforsyningssikkerheden blev påberåbt. Og i C-254/19 (Friends of the Irish Environment) blev en forlængelse af byggefristen for en LNG-terminal anset for en ny »tilslutning« til et projekt, fordi den oprindelige tilladelse var udløbet uden påbegyndte arbejder:

> *Den omstændighed, at det i hovedsagen omhandlede projekt kunne have været udført i medfør af den oprindelige tilladelse, er i denne henseende uden betydning (præmis 46).*

At et projekt er omfattet, betyder derimod ikke, at det uden videre er vurderingspligtigt. Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæstede således en screeningsafgørelse om, at en 730 m lang vejudvidelse med

cykelsti ikke ville få væsentlig indvirkning på miljøet, jf. 20/06256, og Natur- og Miljøklagenævnet opretholdt i NMK-34-00263 en screening af råstofindvinding under grundvandsspejlet. Prøvelsen er efter § 49, stk. 1 begrænset til retlige spørgsmål, og nævnet tilsidesætter ikke uden videre kommunens faglige skøn.

SMV-sporet har sin egen afgrænsning. Vestre Landsret fastslog i BS-28702/2022-VLR, at et fredningsforslag for 847 ha ådalslandskab ikke var omfattet af obligatorisk miljøvurdering:

> *Efter fredningens karakter og indholdet af udkastet til fredningsbestemmelserne sammenholdt med fredningens formål og baggrund finder landsretten, at forslaget ikke vedrører projekter inden for de sektorer, der er anført i bilag 1 og 2.*

LOV Miljøvurderingsloven § 8, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 15, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 16 · Miljøvurderingsloven § 18, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 19, stk. 1, 4 · Miljøvurderingsloven § 49, stk. 1

PRAKSIS

EU-Domstolen · Forlængelse af tilladelse til genforgasningsterminal kræver fornyet miljøvurdering under habitatdirektivet	09.09.2020
EU-Domstolen · Kernekraftværkers levetidsforlængelse kræver miljøkonsekvensvurdering trods hensyn til forsyningssikkerhed	29.07.2019
EU-Domstolen · Etablering af elledningskorridor i skov som rydning af skov i VVM-direktivets forstand	07.08.2018
Landsretten · Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven	10.03.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning: Rørlægning af vandløb ved Fælledby skulle have været screenet efter miljøvurderingsloven	18.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets ophævelse af afgørelse om udstillingsværksted på Skagen Havn grundet manglende screening	10.10.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over Rebild Kommunes afgørelse om udvidelse af vej ikke omfattet af krav om miljøvurdering og § 25-tilladelse	14.07.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om Skovgårdsvej: Ophævelse og hjemvisning af screeningsafgørelse	19.02.2019
Planklagenævnet · Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse om VVM-screening af råstofindvinding i Vejen Kommune	03.05.2013

§ 4 Forbuddet mod vilkår i screeningsafgørelsen – væsentlighedsgrænsen må ikke forskydes

Det mest markante og mest håndhævede princip i nyere screeningspraksis er, at en screeningsafgørelse ikke må indeholde vilkår. Princippet står allerede i de oprindelige bemærkninger til § 21 i L 147 (FT 2015/16):

> *Det bemærkes, at en screeningsafgørelse ikke er en tilladelse, og bl.a. derfor kan der ikke stilles vilkår i afgørelsen. Stilles der vilkår i en screeningsafgørelse, forskydes grænsen for, hvornår det konkrete projekt kan have en væsentlig indvirkning på miljøet. Viser der sig et behov for at stille vilkår i den konkrete screeningsafgørelse med henblik på at holde det konkrete projekt under grænsen for væsentlig indvirkning på miljøet, vil der i stedet skulle træffes afgørelse om VVM-pligt.*

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i 2025-2026 anvendt reglen konsekvent – og med afsmittende ugyldighed på sektorafgørelsen. I to parallelle sager om **markvanding i Aabenraa Kommune** havde kommunen nedskrevet

den ansøgte indvindingsmængde markant (fra 28.049 m³ til 1.100 m³, henholdsvis fra 19.000 m³ til 4.700 m³) og derefter screenet den reducerede mængde. Nævnet udtalte i 24/07071:

> *Da kommunen har screenet en mindre indvindingsmængde end den ansøgte, er det nævnets opfattelse, at kommunen dermed har stillet et vilkår i screeningsafgørelsen. […] Stilles der vilkår i en screeningsafgørelse, forskydes grænsen for, hvornår det konkrete projekt kan have en væsentlig indvirkning på miljøet. Viser der sig et behov for at stille vilkår […] vil der i stedet skulle træffes afgørelse om miljøvurderingspligt.*

Samme resultat i 24/07096, hvor nævnet præciserede, at vilkår først kan fastsættes på baggrund af en miljøkonsekvensrapport udarbejdet efter § 20, og at alternativet er afgørelse om miljøvurderingspligt efter § 15, stk. 1, nr. 2.

Princippet rækker videre end talstørrelser. I 24-08484 om terrænregulering med 7.000 m³ ren jod havde Odsherred Kommune i screeningen forudsat en 10 meters bufferzone omkring § 3-beskyttet natur, som ikke fremgik af bygherrens ansøgning, men var kommunens »almene praksis«. Nævnet fastslog:

> *Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at Odsherred Kommunes screeningsafgørelse ikke er truffet på grundlag af bygherrens beskrivelse af det ansøgte projekt. Screeningsafgørelsen lider derfor af en væsentlig retlig mangel.*

og videre:

> *En screeningsafgørelse er ikke en tilladelse, og der kan derfor ikke stilles vilkår til projektet heri. En myndighed kan efter nævnets opfattelse ikke tilskære et konkret projekt i forbindelse med en screeningsafgørelse og dermed træffe afgørelse på et andet grundlag og ud fra andre forudsætninger end det af bygherren ansøgte projekt.*

Grænsen mellem forbudt vilkårsfastsættelse og lovlig inddragelse af projektets egne karakteristika går ved § 19, stk. 3: bygherren **kan** i ansøgningen beskrive særkender eller foranstaltninger til at undgå væsentlige skadelige indvirkninger, og disse skal så efter § 21, stk. 2 anføres i begrundelsen for en afgørelse om ikke-miljøvurderingspligt. Miljøstyrelsen formulerer sondringen præcist i vejledningens afsnit 4.5.3.2:

> *'Særkender ved projektet' forstås som de forudsætninger, som den kompetente myndighed lægger til grund for at nå t il det konkrete resultat. Der er ikke tale om vilkår stillet af myndigheden, men om de forudsætninger, som bygherren h ar indlagt i ansøgningen om projektet.*

Afværgeforanstaltninger af hensyn til yngle- og rasteområder for bilag IV-arter kan derfor godt indgå – men de skal komme fra bygherren, og skal der stilles klare, håndhævelige vilkår (fx paddehegn), forudsætter det en miljøkonsekvensrapport og en § 25-tilladelse.

LOV Miljøvurderingsloven § 15, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 16 · Miljøvurderingsloven § 19, stk. 3 · Miljøvurderingsloven § 20 · Miljøvurderingsloven § 21, stk. 1, 2

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Odsherred Kommunes screeningsafgørelse og miljøgodkendelse for jordopfyldning	01.06.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af indvindingstilladelse og screeningsafgørelse grundet forkert screeningsgrundlag	30.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afgørelse om grundvandsindvinding til markvanding grundet ulovligt fastsat vilkår i miljøvurderingsscreeningen	30.09.2025

§ 5 Screeningens grundlag, begrundelse og myndighedens undersøgelsespligt

Efter § 21, stk. 1 træffer myndigheden afgørelsen **på grundlag af bygherrens ansøgning**, under hensyntagen til kriterierne i bilag 6 (der gennemfører VVM-direktivets bilag III), og under hensyntagen til resultaterne af foreløbig kontrol eller vurderinger foretaget efter EU-lovgivningen. Efter § 21, stk. 2 skal afgørelsen begrundes med hovedårsagerne og henvisning til de relevante bilag 6-kriterier.

Ordene »art, dimensioner eller placering« i § 21, stk. 1, blev indsat ved den direktivnære ændring med ikrafttræden 1. januar 2021 (lovforslag nr. L 56, FT 2020/21). Af bemærkningerne fremgår baggrunden:

> *Den foreslåede bestemmelse indeholder en direktivnær implementering af VVM-direktivets artikel 2, stk. 1, idet Kommissionen i åbningsskrivelsen påpeger, at det efter Kommissionen vurdering er i strid med VVM-direktivet, hvis bestemmelser, der vedrører implementeringen af artikel 2, stk. 1, ikke henviser til projekternes art, dimensioner eller placering.*

Kravene til begrundelsen er reelle. Miljøstyrelsen fastslår i vejledningens afsnit 4.5.3.2:

> *Med ovennævnte krav til screeningsafgørelsens indhold er det ikke nok at udfylde et afkrydsningsskema, som supplerer bygherrens skema. Det er nødvendigt at foretage en samlet vurdering af det ansøgte projekt og dets mulige væsentlige indvirkning på miljøet.*

Samtidig er screeningen efter sin natur en foreløbig vurdering. Vejledningen beskriver den i afsnit 4.5.2 som et fagligt- og erfaringsbaseret skøn, hvor kriterierne i bilag 6 ikke er udtømmende – og hvor behovet for »mere indgående undersøgelser« i sig selv taler for at gå videre til en fuld miljøvurdering. Fristen er efter § 22 som udgangspunkt 90 dage fra bygherrens fremlæggelse af de krævede oplysninger.

Myndighedens undersøgelsespligt strækker sig ud over bygherrens materiale, når der opstår konkret tvivl. EU-Domstolen fastslog i C-41/24 (Waltham Abbey Residents Association), at myndigheden er forpligtet til at foretage yderligere undersøgelser, når borgeres henvendelser skaber videnskabelig tvivl om et projekts indvirkning på bilag IV-arter – et anbringende, der bl.a. blev påberåbt i Fælledby-sagen 25/08251.

De forvaltningsretlige garantier gælder fuldt ud. Af forarbejderne til § 21 fremgår, at »de almindelige forvaltningsretlige principper for partshøring af væsentligt og individuelt berørte lodsejere m.v. fortsat vil skulle foretages af myndigheden«, og at dette følger af undersøgelsespligten. Vejledningens afsnit 5.1.2 gengiver nævnspraksis, hvor manglende partshøring af grundejere har ført til ophævelse og hjemvisning af screeningsafgørelsen – men også praksis, hvor en manglende partshøring konkret blev anset for uvæsentlig, fordi de pågældende var blevet naboorienteret i en parallel landzonesag.

Endelig kan myndigheden lovligt bygge på oplysninger tilvejebragt af private. Vestre Landsret afviste i BS-28702/2022-VLR, at det gjorde en screeningsafgørelse ugyldig, at grundlaget var udarbejdet af den organisation, der havde rejst fredningssagen:

> *Hverken miljøvurderingslovens § 8 eller SMV-direktivets art. 3 efter deres ordlyd er til hinder for, at myndigheden træffer screeningsafgørelsen på grundlag af oplysninger, der er tilvejebragt af private, herunder Danmarks Naturfredningsforening.*

LOV Miljøvurderingsloven § 8, stk. 1 Miljøvurderingsloven § 19, stk. 2

Miljøvurderingsloven § 21, stk. 1, 2 | Miljøvurderingsloven § 22

PRAKSIS

EU-Domstolen · Miljøvurdering af byggeprojekter: Myndighedernes pligt til at indhente oplysninger ved tvivl om indvirkning på beskyttede arter 06.03.2025

Landsretten · Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven 10.03.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning: Rørlægning af vandløb ved Fælledby skulle have været screenet efter miljøvurderingsloven 18.05.2026

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om Skovgårdsvej: Ophævelse og hjemvisning af screeningsafgørelse 19.02.2019

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over manglende VVM-screening af centerbyggeri ved [vej1] 04.05.2018

§ 6 Miljøkonsekvensrapporten: hele projektet, alternativerne, scoping og ekspertisen

Er projektet miljøvurderingspligtigt, fremlægger bygherren efter § 20, stk. 1 en miljøkonsekvensrapport, hvis oplysninger skal være »fuldstændige og af tilstrækkelig høj kvalitet«. Minimumsindholdet fremgår af § 20, stk. 2 – projektbeskrivelse, forventede væsentlige indvirkninger, afværgeforanstaltninger, **rimelige alternativer** med angivelse af hovedårsagerne til den valgte løsning, ikketeknisk resumé og de relevante oplysninger fra bilag 7. Efter § 20, stk. 6 skal bygherren sikre, at rapporten er udarbejdet af »kvalificerede og kompetente eksperter«.

Det centrale processkridt forud er scopingen efter § 23, stk. 1, hvor myndigheden afgiver en udtalelse om rapportens omfang og detaljeringsgrad. Efter § 20, stk. 3 skal rapporten lægge udtalelsen til grund og indeholde de oplysninger, der med rimelighed kan kræves, »for at der kan nås frem til en begrundet konklusion om projektets væsentlige indvirkninger på miljøet«.

Et gennemgående krav er, at **hele** projektet skal vurderes. Miljøstyrelsen skriver i vejledningens afsnit 4.5.1:

> *Fælles for dem alle gælder dog, at en ansøgning om screening eller tilladelse skal omfatte alle dele af det ansøgte projekt. Det er ikke muligt at udskyde beskrivelser og vurderinger af et projekts miljømæssige indvirkninger i en bestemt henseende.*

Det fik direkte konsekvenser i sagen om **Sindal Biogasanlæg**. Miljøkonsekvensrapporten beskrev en 2,2 km lang pumpeledning som en forudsætning for anlægget, men vurderede den kun i trafikal henseende. Miljø- og Fødevareklagenævnet fandt i 20/06172, at pumpeledningen var et integreret element i projektet i VVM-reglernes forstand, og at rapporten dermed ikke opfyldte kravene i § 20. § 25-tilladelsen blev ophævet og hjemvist.

Omvendt er der ikke tale om en ulovlig udskydelse, blot fordi den præcise linjeføring først fastlægges senere, når rapporten har vurderet **alle** placeringsscenarier inden for en undersøgelseskorridor. Det var afgørende i 25/00400 om landanlægget til havvindmølleparken Lillebælt Syd, hvor nævnet stadfæstede tilladelsen: feltundersøgelser i en 200 m bred korridor med udvidet kortlægning, kombineret med vilkår om styret underboring og paddehegn, sikrede den økologiske funktionalitet af yngle- og rasteområder. Nævnet bemærkede samtidig, at miljøvurderingsloven ikke foreskriver bestemte undersøgelsesmetoder, så længe de anvendte metoder er egnede.

Kravene til alternativer og til samspillet med habitatvurderingen er udviklet af EU-Domstolen i C-461/17 (Holohan), der bl.a. tager stilling til, hvilke alternativer bygherren skal have undersøgt, og til rækkevidden af habitatdirektivets konsekvensvurdering ved vejprojekter. Forbuddet mod at »salami-opdele« et projekt i

uvæsentlige delafgørelser blev påberåbt i Fælledby-sagen 25/08251, hvor klager anførte, at projektændringerne hver for sig fremstod uvæsentlige, men samlet var væsentlige.

Myndighedssiden har sin egen kvalitetsforpligtelse. Efter § 24, stk. 1 gennemgår myndigheden rapporten »med inddragelse af den fornødne ekspertise« og kan indhente yderligere oplysninger fra bygherren. Forarbejderne til § 25 understreger:

> *Myndigheden skal besidde ekspertise som forudsætning for at kunne behandle den af bygherren udarbejdede miljøkonsekvensrapport. Den kompetente myndighed skal således have eller efter behov have adgang til tilstrækkelig ekspertise på det for projektet relevante område med henblik på at sikre, at miljøkonsekvensrapporten er fuldstændig og af god/høj kvalitet.*

LOV Miljøvurderingsloven § 20, stk. 1-7 · Miljøvurderingsloven § 23, stk. 1, 2 · Miljøvurderingsloven § 24, stk. 1, 2 · Miljøvurderingsloven § 25, stk. 1

PRAKSIS

EU-Domstolen · Omfanget af miljøvurderinger under habitatdirektivet og VVM-direktivet ved vejprojekter	07.11.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning: Rørlægning af vandløb ved Fælledby skulle have været screenet efter miljøvurderingsloven	18.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til etablering af Lillebælt Syd Landanlæg	14.05.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til udvidelse af Sindal Biogasanlæg	30.05.2023

§ 7 § 25-tilladelsen og kravet om myndighedens egen begrundede konklusion

Efter høringen **skal** myndigheden efter § 25, stk. 1 træffe afgørelse om, hvorvidt ansøgningen kan imødekommes. Afgørelsen træffes på grundlag af bygherrens ansøgning, miljøkonsekvensrapporten, eventuelle supplerende oplysninger, høringsresultaterne **og myndighedens begrundede konklusion**. De oprindelige bemærkninger til bestemmelsen slår tonen an:

> *Afgørelsen, som myndigheden skal træffes, er i lighed med gældende ret i dag mere end blot en konstatering af de nødvendige undersøgelser og beskrivelser af projektet. Myndigheden skal foretage sin egen selvstændige vurdering af miljøkonsekvensrapportens beskrivelse af projektet, jf. således EU-Domstolens praksis C-50/09 og C-508/03 og VVM-direktivets artikel 3.*

Ordene »og myndighedens begrundede konklusion« blev udtrykkeligt indsat i § 25, stk. 1, 2. pkt., ved ændringsloven med ikrafttræden 1. januar 2021 (L 56, FT 2020/21) efter Kommissionens åbningsskrivelse. Af bemærkningerne fremgår:

> *Den foreslåede ændring medfører, at den gældende retstilstand præciseres, således at det udtrykkeligt fremgår, at myndighedens begrundede konklusion skal indgå i myndighedens grundlag med henblik på at træffe afgørelse om tilladelse. Myndighedens begrundede udtalelse er et andet begreb for den af myndigheden selvstændige vurdering, som skal foretages efter den almindelige forvaltningsretlige sagsbehandling.*

Kravet håndhæves. I 20/06172 bemærkede Miljø- og Fødevareklagenævnet ud over rapportens mangler, at kommunens begrundede konklusion var uklar, og at kommunen ikke blot kan henholde sig til bygherrens miljøkonsekvensrapport, men skal indarbejde sin egen konklusion i afgørelsen.

Efter § 25, stk. 2 skal afgørelsen træffes »inden for en rimelig frist«, og forsinkelser skal begrundes over for bygherren. Forarbejderne anfører, at hensynet til bygherrens økonomiske og erhvervsmæssige situation må indgå med betydelig vægt, at udsættelse kan ske, hvor det ikke kan lægges myndigheden til last (fx behov for yderligere undersøgelser efter høringen), og at »kravene til begrundelsen for, at afgørelsen eventuelt trækker ud, skærpes, jo længere tid der går«. Det overlades udtrykkeligt til klagenævn og domstole at udfylde begrebet.

Klagegenstanden er den **endelige** afgørelse. Miljø- og Fødevareklagenævnet afviste i 23/14611 at realitetsbehandle klager over et **udkast** til § 25-tilladelse vedrørende landdelen af udvidelsen af Aarhus Havn – udkastet indgår i høringsmateriale efter § 35, stk. 4, nr. 4, men er ikke i sig selv en påklagelig afgørelse.

Endelig gælder efter § 25, stk. 1, 3. pkt., at myndigheden ved risiko for væsentlig indvirkning på miljøet i en anden stat først kan træffe afgørelse, når miljøministerens samtykke efter § 38 foreligger.

LOV Miljøvurderingsloven § 5 · Miljøvurderingsloven § 25, stk. 1, 2 · Miljøvurderingsloven § 35, stk. 4 · Miljøvurderingsloven § 38, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til etablering af Lillebælt Syd Landanlæg	14.05.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af realitetsbehandling af klager over udkast til § 25-tilladelse vedrørende udvidelsen af Aarhus Havn	19.02.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til udvidelse af Sindal Biogasanlæg	30.05.2023

§ 8 Vilkår, overvågning, genoptagelse og bortfald af afgørelser

Tillades projektet, opstiller § 27, stk. 1 et samlet indholdskrav til afgørelsen: den skal omfatte den begrundede konklusion, alle miljømæssige betingelser, en beskrivelse af projektets særkender og de foranstaltninger, der skal undgå, forebygge, begrænse eller neutralisere væsentlige skadelige indvirkninger, samt eventuelle overvågningsforanstaltninger. Efter § 27, stk. 2 skal vilkår »stå i et rimeligt forhold til projektets art, placering og dimensioner samt omfanget af dets indvirkninger på miljøet«, og efter § 27, stk. 3 er overvågningsvilkår obligatoriske, når projektet har væsentlige skadelige indvirkninger.

Det er netop her – og ikke i screeningen – de operationelle beskyttelsesvilkår hører hjemme. I 25/00400 blev § 25-tilladelsen til Lillebælt Syd Landanlæg stadfæstet, bl.a. fordi tilladelsen indeholdt vilkår om fremsendelse af GIS-filer med kabeltracéets præcise placering (vilkår 8), styret underboring ved krydsning af § 3-områder, fredskov, diger og levesteder for fredede arter (vilkår 9) og midlertidige paddehegn samt gravekasse med daglig tildækning i paddernes aktive periode 1. marts – 1. oktober (vilkår 10), med dokumentationspligt for bygherren.

Tilladelsen kan efterfølgende genåbnes. Efter § 28 kan myndigheden genoptage en § 25-afgørelse – og om nødvendigt meddele forbud og påbud, tilbagekalde tilladelsen eller fastsætte særlige vilkår – hvis der fremkommer nye oplysninger om væsentlig skadelig indvirkning, hvis indvirkningen ikke kunne forudses, eller hvis den i øvrigt går ud over det, der blev lagt til grund. Miljøstyrelsen bemærker i vejledningens afsnit 6.2, at betingelserne kan påberåbes samtidig, og at bestemmelsen ikke finder anvendelse på anlægslovsprojekter efter § 4, stk. 2.

Både screeningsafgørelser og tilladelser er tidsbegrænsede. Efter § 39 bortfalder en afgørelse efter § 21 og en tilladelse efter § 25, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år efter meddelelsen, eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år (kontinuitetsbrud). Vejledningens afsnit 4.4.6 udlægger »udnyttet« som en vis relevant faktisk udnyttelse efterfulgt af fortsat etablering i sædvanligt tempo; alene indgivelse af ansøgning om byggetilladelse er ikke nok. I den refererede sag om fire forsøgsmøller udgjorde etablering af veje, vendepladser, rørunderløb og oplagspladser tilstrækkelig udnyttelse.

En vigtig afgrænsning fremgår af vejledningens afsnit 4.5.4: hvor screeningsafgørelsen danner grundlag for en tilladelse efter sektorlovgivningen, er det sektorlovens eventuelle kontinuitetsbrudsregler, der gælder for den pågældende tilladelse. Uanset dette gælder dog, at screeningens vurdering skal være »retvisende og opdateret« – ellers strider den mod lovens og direktivets formål. Det samme hensyn ligger bag forarbejdernes krav til § 25, hvorefter myndigheden skal påse, at miljøkonsekvensrapporten er opdateret og tidssvarende, hvis der er gået lang tid, eller forudsætningerne har ændret sig.

LOV Miljøvurderingsloven § 4, stk. 2 · Miljøvurderingsloven § 27, stk. 1-5 · Miljøvurderingsloven § 28 · Miljøvurderingsloven § 39

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til etablering af Lillebælt Syd Landanlæg 14.05.2025

§ 9 Samspillet med plangrundlag og sektortilladelser – den afledte ugyldighed

Miljøvurderingen erstatter ikke sektorlovgivningens tilladelser, men den er en betingelse for, at de kan udnyttes. Miljøstyrelsen formulerer det i vejledningens gennemgang af screeningsafgørelsers karakter:

> *En screeningsafgørelse er ikke en tilladelse eller en godkendelse, men en forudsætning for at det anmeldte projekt lovligt kan påbegyndes, og erstatter således ikke en eventuel byggetilladelse, miljøgodkendelse eller anden tilladelse […]. Hvis bygherren også skal indhente byggetilladelse, miljøgodkendelse eller anden tilladelse […] kan disse derfor ikke udnyttes, før screeningen er foretaget, og der er truffet afgørelse.*

Omvendt kan en § 25-tilladelse efter § 15, stk. 3-4 helt eller delvis erstattes af en tilladelse udstedt i medfør af anden lov, når ministeren har fastsat regler herom; i så fald påklages afgørelsen efter sektorlovens regler, jf. § 49, stk. 4.

Nævnspraksis gør konsekvensen håndgribelig: **falder miljøvurderingsleddet, falder sektorafgørelsen med**. Mønsteret går igen på tværs af sektorlove:

Sag	Miljøvurderingsfejlen	Konsekvens for sektorafgørelsen
18/05716	Manglende VVM-screening	Miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelseslovens § 33 ophævet
20/00907	§ 25-tilladelsen ophævet i parallel sag pga. mangelfuld miljøkonsekvensrapport	Tillæg til miljøgodkendelse ophævet og hjemvist
24/07071 og 24/07096	Vilkår i screeningsafgørelsen	Vandindvindingstilladelse efter vandforsyningslovens § 20 ophævet
24-08484	Bufferzone-vilkår i screeningen	Miljøgodkendelse til jordopfyldning ophævet

25/08251	Projektet fejlagtigt anset for uden for loven	Vandløbstilladelse efter vandløbslovens § 17 ophævet

Begrundelsen i Fælledby-sagen er principiel: formålet med VVM-reglerne – der gennemfører VVM-direktivets artikel 2, stk. 1 – er, at miljøvurderingen foretages **forud for** afgørelsen om projektet, jf. **C-201/02 (Delena Wells)**. Da afgørelsen om, at projektet faldt uden for miljøvurderingsloven, blev ophævet, forelå der ikke den nødvendige forudgående stillingtagen, og vandløbstilladelsen led derfor selv af en væsentlig retlig mangel.

På plansiden gælder en tilsvarende rækkefølgeregel. Efter § 26 kan ministeren fastsætte regler om, at tilladelse ikke må meddeles, før det nødvendige plangrundlag efter planloven er tilvejebragt. Da Planklagenævnet ophævede kommuneplantillæg nr. 41 og lokalplan nr. 276 for vindmølleprojektet ved **Ulkær Mose**, bortfaldt grundlaget for kommunens § 25-tilladelse, som Miljø- og Fødevareklagenævnet derfor ophævede og hjemviste, jf. 22/00314. Nævnet gav samtidig anvisninger til den fornyede behandling om grundvandssænkning, okkerudvaskning, Natura 2000-vurdering og driftsstopvilkår for flagermus.

Koordinationen mellem regelsæt er understøttet af one stop shop-reglerne (fælles og samordnet procedure) i miljøvurderingsbekendtgørelsen, og habitatvejledningen beskriver samspillet med Natura 2000-reglerne. Forarbejderne til § 21 fastslår i den forbindelse udtrykkeligt, at VVM-screeninger »som hidtil ikke kan erstatte vurderinger efter Natura 2000-regelsættet«, og at et projekt, der skal konsekvensvurderes efter habitatreglerne, også vil være VVM-pligtigt.

LOV `Miljøbeskyttelsesloven § 33, stk. 1` `Miljøvurderingsloven § 15, stk. 3, 4` `Miljøvurderingsloven § 26` `Miljøvurderingsloven § 49, stk. 4` `Vandforsyningsloven § 20` `Vandløbsloven § 17`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Odsherred Kommunes screeningsafgørelse og miljøgodkendelse for jordopfyldning	01.06.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning: Rørlægning af vandløb ved Fælledby skulle have været screenet efter miljøvurderingsloven	18.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af indvindingstilladelse og screeningsafgørelse grundet forkert screeningsgrundlag	30.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afgørelse om grundvandsindvinding til markvanding grundet ulovligt fastsat vilkår i miljøvurderingsscreeningen	30.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af tillæg til miljøgodkendelse for biogasanlæg grundet mangelfuld miljøvurdering	30.05.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til vindmøller ved Ulkær Mose	05.07.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Manglende VVM-screening førte til ophævelse af miljøgodkendelse for kraftværk	11.06.2021

§ 10 Høring af berørte myndigheder, offentligheden og andre stater (Espoo)

Offentlighedsinddragelsen er en selvstændig retsbeskyttelsesgaranti. Efter § 35, stk. 1 skal myndigheden informere offentligheden, berørte myndigheder og berørte stater tidligt i beslutningsprocessen, og § 35, stk. 3 fastlægger tre høringsmomenter:

- berørte myndigheder, **før** der træffes afgørelse efter § 21,

- offentligheden, berørte myndigheder og berørte stater ved **afgrænsningen** af miljøkonsekvensrapportens indhold, før udtalelsen efter § 23,
- offentligheden, berørte myndigheder og berørte stater over **miljøkonsekvensrapporten** og ansøgningen, før afgørelsen efter § 25.

Høringsmaterialet er specificeret i § 35, stk. 4 og omfatter bl.a. udkast til afgørelse om tilladelse. Fristerne er i § 35, stk. 5: mindst 14 dage ved scoping-høring af offentligheden, og for høringen over miljøkonsekvensrapporten en frist, der i den konsoliderede tekst er 8 uger – men som ved lov nr. 499 af 20. maj 2025 er ændret til 30 dage med virkning fra 1. juli 2025, for at bringe fristen i overensstemmelse med VVM-direktivets minimumsfrist.

Der er derimod ikke krav om offentlighedshøring, før der træffes screeningsafgørelse. Planklagenævnet fastslog i 23/07846, at der ikke er krav om at høre offentligheden forud for en screeningsafgørelse for en plan – myndigheden skal høre berørte myndigheder, og afgørelsen skal derefter offentliggøres, jf. § 32 og § 33. For projekter følger den tilsvarende myndighedshøring af § 35, stk. 3, nr. 1.

Grænseoverskridende påvirkninger håndteres efter § 38, der indarbejder Danmarks forpligtelser efter Espoo-konventionen. Myndigheden skal underrette ministeren snarest muligt og **må ikke** meddele tilladelse eller vedtage planen endeligt, før ministerens samtykke foreligger. Espoo-sporet blev prøvet ved Østre Landsret i sagen om **Lynetteholm**, BS-7904/2022-OLR. Klimabevægelsen gjorde gældende, at samtlige Østersølande skulle have været hørt, og at høringen af Sverige ikke var afsluttet ved anlægslovens vedtagelse. Landsretten fastslog, at § 38 ikke fandt anvendelse på projektet, fordi det var omfattet af særlige VVM-regler udstedt i medfør af § 4, stk. 3, jf. havnelovens § 1 a, at en eventuel tilsidesættelse af Espoo-konventionen ikke i sig selv kunne føre til anlægslovens ugyldighed, og at der efter en foreløbig vurdering ikke var rimeligt grundlag for at antage, at VVM-direktivets artikel 7 og artikel 8a var tilsidesat.

Et beslægtet spørgsmål er, om en klageinstans må inddrage nye oplysninger uden fornyet offentlig høring. Vestre Landsret tog i BS-45479/2022-VLR stilling hertil under en begæring om opsættende virkning og præjudiciel forelæggelse:

> *Efter en foreløbig vurdering er der endvidere ikke rimeligt grundlag for at antage, at der i forbindelse med behandlingen i nævnene er sket sagsbehandlingsfejl, der kan føre til afgørelsernes ugyldighed. Landsretten har herved lagt vægt på, at de oplysninger, der er indhentet under sagernes behandling i nævnene, er supplerende og understøtter de tidligere indhentede oplysninger. VVM-direktivet indeholder ikke bestemmelse om, at oplysninger, der er indhentet efter, at der er meddelt tilladelse, skal forelægges for offentligheden, inden klageinstansen træffer afgørelse.*

Landsretten afviste samtidig at forelægge spørgsmålene for EU-Domstolen, idet der ikke forelå en sådan uklarhed om EU-retten, at forelæggelse var påkrævet.

LOV Miljøvurderingsloven § 4, stk. 3 · Miljøvurderingsloven § 32 · Miljøvurderingsloven § 35, stk. 1-5 · Miljøvurderingsloven § 38, stk. 1-7

PRAKSIS

Landsretten · Kendelse om opsættende virkning i sag om Lynetteholm-projektets gyldighed og internationale høringer	22.03.2024
Landsretten · Vestre Landsrets afgørelse om opsættende virkning og præjudiciel forelæggelse i sag om vindmøller ved Natura 2000-område	22.03.2024
Planklagenævnet · Stadfæstelse af screeningsafgørelse for nyt fjernvarmeanlæg i Gribskov Kommune	07.11.2023

§ 11 Objektivitet og funktionsadskillelse, når myndigheden også er bygherre

Kommunale og statslige anlægsprojekter rejser en strukturel interessekonflikt: den samme myndighed er både bygherre og VVM-myndighed. § 40 håndterer det med tre lag:

- Stk. 1: myndigheden skal varetage sine opgaver og beføjelser »på objektiv vis«.
- Stk. 2: en planmyndighed må ikke udøve beføjelser som berørt myndighed i forhold til egne planer, medmindre der er sikret en passende adskillelse mellem uforenelige funktioner.
- Stk. 3: en myndighed, der er bygherre, må ikke behandle ansøgningen og træffe afgørelse, medmindre der er sikret en passende adskillelse mellem uforenelige funktioner.

Bestemmelsen gennemfører VVM-direktivets artikel 9a. EU-Domstolen har i C-236/24 afklaret rækkevidden: adskillelseskravet gælder **også på screeningsstadiet**, ikke kun i den efterfølgende VVM-procedure. Domstolen udtalte:

> *Nødvendigheden af at sikre en sammenhængende anvendelse af de garantier, der er fastsat i artikel 9a …, [kræver] at den kompetente myndighed kan træffe afgørelse på objektiv vis og ikke befinder sig i en situation, der giver anledning til en interessekonflikt, navnlig i forhold til den bygherre, der giver denne myndighed de oplysninger, … såvel under screeningproceduren som under proceduren for vurdering af indvirkningen på miljøet.*

Domstolen præciserede, at adskillelsen skal organiseres, så en intern administrativ enhed besidder en **reel selvstændighed**, herunder særskilte administrative og personelle ressourcer. Begrundelsen er, at en fejlagtig screening kan føre til, at projekter helt unddrages miljøvurdering – hvilket ville undergrave direktivets effektive virkning.

I dansk praksis er myndighedsinhabilitet efter § 40, stk. 2 bl.a. gjort gældende mod en kommunes § 25-tilladelse til en kommunal forbindelsesvej i 22/02461, hvor klager tillige anførte, at den rådgivervirksomhed, der havde udarbejdet Natura 2000-konsekvensvurderingen, var inhabil. Nævnet fandt dog ikke grundlag for at tillægge klagen opsættende virkning. Miljøstyrelsen fremhæver i vejledningens indledende oversigt, at inhabilitetsrisikoen skal ofres særlig opmærksomhed tidligt i tilrettelæggelsen af processen, jf. § 40 og miljøvurderingsbekendtgørelsens regler herom.

Kravet om kvalificeret uafhængig ekspertise supplerer objektivitetskravet: bygherren skal efter § 20, stk. 6 sikre, at rapporten er udarbejdet af kvalificerede og kompetente eksperter, mens myndigheden efter § 24, stk. 1 skal gennemgå den med inddragelse af den fornødne ekspertise – de to bestemmelser er ifølge forarbejderne til § 25 hinandens pendanter, jf. VVM-direktivets artikel 5, stk. 3.

LOV Miljøvurderingsloven § 20, stk. 6 · Miljøvurderingsloven § 24, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 40, stk. 1-4

PRAKSIS
- **EU-Domstolen** · Krav om adskillelse af funktioner ved miljøscreening: Interessekonflikter når myndigheden også er bygherre (C-236/24) — 08.05.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til ny forbindelsesvej ved Horsens — 23.06.2022

§ 12 Retsvirkningen af manglende eller mangelfuld miljøvurdering – ugyldighed og efterfølgende lovliggørelse

Sanktionen i den administrative rekurs er stereotyp og hård: konstateres en **væsentlig retlig mangel**, ophæves afgørelsen og hjemvises til fornyet behandling. Formlen går igen på tværs af sagstyper – screeningsafgørelser med ulovlige vilkår (24/07071, 24-08484), mangelfulde miljøkonsekvensrapporter (20/06172), bortfaldet plangrundlag (22/00314) og forkert afgrænsning af lovens anvendelsesområde (25/08251). Også en § 25-tilladelse til en større vejstrækning er blevet ophævet i sin helhed, jf. 19/07891.

En særlig kategori er de **uaktuelle** afgørelser. Trækkes bygherrens ansøgning tilbage, opgives planforslaget, eller beslutter myndigheden alligevel at gennemføre miljøvurdering, ophæver klagenævnene screeningsafgørelsen uden realitetsbehandling – se 23/07028 (ansøgning trukket tilbage), 18/05774, 21/00468, 21/14045-, 22/00588 og 22/01156, 25/06102 og 25/06355. Klagegebyret tilbagebetales, og selve miljøvurderingens indhold kan først prøves i forbindelse med den endelige vedtagelse af planen, jf. § 13 og § 48, stk. 2.

EU-retten sætter rammen for, hvad der kan repareres bagefter. Miljøstyrelsen sammenfatter i vejledningens afsnit 7.7 doktrinen fra C-196/16 og C-197/16 (Comune di Corridonia):

> *[I] tilfælde, hvor der ikke i overensstemmelse med VVM-direktivet er foretaget en vurdering af et projekts indvirkninger på miljøet, stilles der efter EU-retten krav om, at de ulovlige følgevirkninger af undladelsen bringes til ophør, og at den kompetente myndighed træffer alle nødvendige foranstaltninger for at råde bod på, at der ikke er blevet foretaget en sådan vurdering […] f.eks. ved at tilbagekalde eller suspendere en tilladelse, der allerede er givet.*

Efterfølgende lovliggørelse er ikke udelukket, men er betinget af, at de nationale regler ikke giver anledning til omgåelse af EU-reglerne, og at vurderingen **ikke begrænses til fremtidige** indvirkninger, men også omfatter de indvirkninger, der har været siden projektets gennemførelse. I den refererede sag havde kommunen ikke taget disse betingelser i betragtning, hvorfor afgørelsen led af en væsentlig retlig mangel. Samme betingelser gælder ved efterfølgende **screening** efter ulovlig opførelse, jf. C-117/17.

Muligheden for **midlertidigt at opretholde virkningerne** af en retsakt vedtaget i strid med VVM-direktivet er ligeledes EU-retligt reguleret. I C-411/17 (Doel) accepterede Domstolen – under strenge betingelser knyttet til en reel trussel mod elforsyningssikkerheden – at virkningerne af foranstaltninger vedtaget uden forudgående miljøvurdering undtagelsesvis kan opretholdes i en periode.

Endelig må man holde de to væsentlighedsbegreber adskilt. Som Planklagenævnet har formuleret det, angår lovens væsentlighedsbegreb spørgsmålet om **vurderingspligt**, ikke spørgsmålet om, hvorvidt en mangel er så væsentlig, at afgørelsen er ugyldig. Ugyldighedsvurderingen følger almindelige forvaltningsretlige principper, herunder om manglen konkret kan antages at have haft betydning – en vurdering, der fx i partshøringssagerne i vejledningens afsnit 5.1.2 kunne føre til, at manglen ikke medførte ugyldighed. Og gyldigheden bedømmes efter forholdene på afgørelsestidspunktet, jf. den betragtning, der blev lagt til grund i sagen om ulovlig vandløbsregulering, BS 6-678/2016.

LOV Miljøvurderingsloven § 13, stk. 1, 2 · Miljøvurderingsloven § 21 · Miljøvurderingsloven § 25, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 48, stk. 1, 2

PRAKSIS
- **Højesteret** · Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelsesret og ulovlig regulering af vandløb — 19.05.2021
- **EU-Domstolen** · Kernekraftværkers levetidsforlængelse kræver miljøkonsekvensvurdering trods hensyn til forsyningssikkerhed — 29.07.2019

EU-Domstolen · Lovliggørelse af biogasanlæg og VVM-krav: Betingelser for efterfølgende screening efter ulovlig opførelse	27.02.2018
EU-Domstolen · VVM-direktivet: Betingelser for efterfølgende lovliggørelse af biogasanlæg opført uden forudgående miljøvurdering	25.07.2017
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Odsherred Kommunes screeningsafgørelse og miljøgodkendelse for jordopfyldning	01.06.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning: Rørlægning af vandløb ved Fælledby skulle have været screenet efter miljøvurderingsloven	18.05.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af indvindingstilladelse og screeningsafgørelse grundet forkert screeningsgrundlag	30.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om ophævelse af ikke miljøvurderingspligt for etablering af etageboliger og parkeringshus i Hillerød Kommune	19.09.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til udvidelse af Sindal Biogasanlæg	30.05.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af § 25-tilladelse til ringvej syd om Kolding	26.09.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til vindmøller ved Ulkær Mose	05.07.2022
Planklagenævnet · Planklagenævnets ophævelse af screeningsafgørelse for boliger ved Køge Idrætspark grundet uaktualitet	08.01.2026
Planklagenævnet · Planklagenævnets afvisning og ophævelse af screeningsafgørelse for naturlegeplads ved Farum Kaserne	19.12.2025
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om screeningsafgørelse vedrørende lokalplan nr. 23.03.L09 i Varde Kommune – ophævelse grundet uaktuelt grundlag	16.03.2022
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om klage over Ballerup Kommunes screeningsafgørelse vedrørende lokalplanforslag for et område ved Møllen på Gl. Rådhusvej	24.01.2022
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om screeningsafgørelse vedrørende kommuneplantillæg og lokalplan i Vallensbæk Kommune	17.01.2022
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om screeningsafgørelse vedrørende lokalplan nr. 315.18, Bavne Ager Enge, Gribskov Kommune	28.09.2019

§ 13 Klageadgang, opsættende virkning og domstolsprøvelse

Klagesystemet er delt. Efter § 48, stk. 1 påklages afgørelser om planer og programmer udarbejdet efter planloven til Planklagenævnet, mens § 49, stk. 1 henlægger klager over projektafgørelser til Miljø- og Fødevareklagenævnets læge afdeling. Prøvelsesintensiteten er asymmetrisk:

- Afgørelser efter § 21 kan **kun** påklages for så vidt angår **retlige spørgsmål** – nævnet kan derfor ikke tage stilling til, om en lovlig afgørelse er hensigtsmæssig eller rimelig, jf. bl.a. 20/06256 og 24-08484.
- Afgørelser efter § 25 og påbud efter § 46 kan påklages fuldt ud.

Klageberettiget er efter § 50, stk. 1 miljøministeren, enhver med retlig interesse i sagens udfald og landsdækkende natur- og miljøorganisationer med mindst 100 medlemmer. Folketingets Ombudsmand har i FOB 2016-6 behandlet en sag, hvor Natur- og Miljøklagenævnet havde afvist en klage over en kommunes tiltrædelse af en VVM-redegørelse med henvisning til manglende klageberettigelse; ombudsmanden fastslog, at afvisningen var en afgørelse i forvaltningslovens forstand, og **henstillede** til nævnet at genoptage aktindsigtsspørgsmålet, hvorefter nævnet gav aktindsigt. I FOB 2010 20-12 indgik det i sagsbehandlingstidsvurderingen, at kommunen havde valgt at afvente klagesagsbehandlingen af VVM-afgørelsen, før miljøgodkendelsen blev meddelt.

Klage har som udgangspunkt **ikke** opsættende virkning. § 53 giver Miljø- og Fødevareklagenævnet adgang til at bestemme, at en afgørelse efter § 21 eller § 25 ikke må udnyttes, og til at påbyde igangsat bygge- eller anlægsarbejde standset. Bestemmelsen er udtømmende: i 25/04133 fandt nævnet, at der ikke er hjemmel til at tillægge en klage over en **planscreening efter § 10** opsættende virkning, fordi § 53 alene omfatter §§ 21, 25 og 46, stk. 4.

Vurderingskriterierne er udviklet i praksis. I 22/02461 sammenfattede nævnet dem således: det beror i første række på, om det er overvejende sandsynligt, at der foreligger en væsentlig overskridelse af loven, samt på graden af risiko for, at udnyttelse vil influere uheldigt på muligheden for fysisk lovliggørelse, hvis klager senere får medhold – et kriterium, der viderefører planlovens § 60, stk. 8. Afslag på opsættende virkning begrænser ikke nævnets senere adgang til at ændre eller ophæve afgørelsen; udnyttelse sker på egen regning og risiko, jf. også 23/12550.

Ved domstolene er søgsmålsfristen efter § 54, stk. 1 6 måneder fra meddelelsen eller offentliggørelsen. Efter § 54, stk. 2 – der gennemfører Århuskonventionens krav om, at procedurer ikke må være uoverkommeligt dyre – skal retten påse, at omkostningerne ikke bliver uoverkommeligt høje for de berørte parter; bestemmelsen indgik udtrykkeligt i omkostningsfastsættelsen i BS-28702/2022-VLR.

Opsættende virkning under domstolsbehandlingen kræver særlig hjemmel eller helt særlige omstændigheder. Vestre Landsret redegjorde i BS-45479/2022-VLR for afvejningen: det offentliges interesse i ikke at udsætte gennemførelsen, arten og omfanget af den skade miljøet kan påføres, om der efter en foreløbig vurdering er rimeligt grundlag for ugyldighedspåstanden, og hensynet til effektiv retsbeskyttelse af sagsøgernes EU-retlige rettigheder. Østre Landsret anlagde samme tilgang i Lynetteholm-sagen BS-7904/2022-OLR, hvor det blev fremhævet, at søgsmål om en administrativ afgørelses gyldighed efter grundlovens § 63 ikke har opsættende virkning, og at domstolene kun helt undtagelsesvis kan tillægge et søgsmål om en lovs ugyldighed opsættende virkning.

LOV Miljøvurderingsloven § 48, stk. 1, 2 · Miljøvurderingsloven § 49, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 50, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 53 · Miljøvurderingsloven § 54, stk. 1, 2 · Planloven § 60, stk. 8

PRAKSIS

Landsretten · Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven	10.03.2025
Landsretten · Vestre Landsrets afgørelse om opsættende virkning og præjudiciel forelæggelse i sag om vindmøller ved Natura 2000-område	22.03.2024
Landsretten · Kendelse om opsættende virkning i sag om Lynetteholm-projektets gyldighed og internationale høringer	22.03.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Odsherred Kommunes screeningsafgørelse og miljøgodkendelse for jordopfyldning	01.06.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afslag på opsættende virkning af klage over screeningsafgørelse for spildevandsplan	13.06.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets ophævelse af afgørelse om udstillingsværksted på Skagen Havn grundet manglende screening	10.10.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over Rebild Kommunes afgørelse om udvidelse af vej ikke omfattet af krav om miljøvurdering og § 25-tilladelse	14.07.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til ny forbindelsesvej ved Horsens	23.06.2022

§ 14 Sammenfatning og aktuelle ændringer af retsgrundlaget

Praksis tegner et system, hvor det processuelle og det materielle er uadskilleligt. Fire hovedlinjer træder frem:

1. Screeningen skal ramme det ansøgte projekt – hverken mere eller mindre. Myndigheden må ikke tilskære projektet, nedskrive mængder eller indlægge afværgeforanstaltninger, der ikke fremgår af bygherrens ansøgning. Behøves vilkår for at holde projektet under væsentlighedsgrænsen, er svaret miljøvurderingspligt efter § 15, stk. 1, nr. 2 – ikke et vilkår i screeningen.

2. § 25-tilladelsen kræver myndighedens egen stillingtagen. Den begrundede konklusion er myndighedens selvstændige vurdering; den kan ikke erstattes af en henvisning til bygherrens miljøkonsekvensrapport. Tilladelsen skal efter § 27, stk. 1 samle den begrundede konklusion, betingelserne, afværgeforanstaltningerne og overvågningen ét sted.

3. Miljøvurderingen er forudsætning for sektorafgørelsen. Screeningen erstatter ikke byggetilladelse, miljøgodkendelse eller vandindvindingstilladelse, men sektortilladelsen kan hverken lovligt meddeles eller udnyttes uden en gyldig forudgående miljøvurderingsafgørelse – og falder miljøvurderingsleddet, falder sektorafgørelsen med.

4. Retsvirkningen af fejl er EU-retligt styret. Ulovlige følgevirkninger skal bringes til ophør; efterfølgende lovliggørelse er kun mulig uden omgåelsesrisiko og med inddragelse af de indvirkninger, der har været siden gennemførelsen; og midlertidig opretholdelse af en ulovlig retsakts virkninger kræver helt særlige, tvingende hensyn.

Retsgrundlaget er i bevægelse, og flere vedtagne ændringer er endnu ikke konsolideret ind i lovbekendtgørelse nr. 4 af 3. januar 2023:

Ændringslov	Hvad ændres	Ikrafttræden
lov nr. 499 af 20. maj 2025	Høringsfristen over miljøkonsekvensrapporten i § 35, stk. 5 ændres fra 8 uger til 30 dage (direktivets minimum); § 17, stk. 4, nr. 2 udvides til alle VE-elproduktionsanlæg på havet	1. juli 2025 (§ 17-ændringen 21. maj 2025)
lov nr. 560 af 27. maj 2025	Implementering af BBNJ-aftalen: § 1 udvides til »planlagte aktiviteter« uden for staters jurisdiktion, ny definition i § 5, nyt stk. 2 i § 39 om bortfald	1. juli 2025
lov nr. 355 af 3. marts 2026	Nye stk. i § 49 og § 50: klage over §§ 21 og 25-afgørelser om CO2-fangst, -transport og -lagring på land begrænses til retlige spørgsmål, og klagekredsen indsnævres til personer med væsentlig, individuel og retlig interesse samt visse landsdækkende foreninger	4. marts 2026

EU-retligt hviler systemet fortsat på VVM-direktivet 2011/92/EU som ændret ved direktiv 2014/52/EU og på SMV-direktivet 2001/42/EF, og EU-Domstolens praksis er styrende for fortolkningen – senest med C-236/24 om funktionsadskillelse ved screening og C-41/24 om oplysningspligten ved videnskabelig tvivl om bilag IV-arter.

Den konkrete klagepraksis om, hvorvidt et enkelt projekt er miljøvurderingspligtigt, og om en bestemt screening eller miljøkonsekvensvurdering er korrekt, behandles i vvm-vurdering. Den materielle prøvelse af planers strategiske miljøvurdering hører under kommuneplan og lokalplaner, habitat- og Natura 2000-vurdering under naturbeskyttelse, og kapitel 5-godkendelse af listevirksomhed under miljoegodkendelse. Beslægtede emner er landzonetilladelse, husdyrgodkendelse, spildevand-tilladelse, opsaettende-virkning, officialprincippet og miljoesager-strafferet.

LOV Miljøvurderingsloven § 15, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 27, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 35, stk. 5 · Miljøvurderingsloven § 39 · Miljøvurderingsloven § 49, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 50, stk. 1

PRAKSIS
- **EU-Domstolen** · Krav om adskillelse af funktioner ved miljøscreening: Interessekonflikter når myndigheden også er bygherre (C-236/24) — 08.05.2025
- **EU-Domstolen** · Miljøvurdering af byggeprojekter: Myndighedernes pligt til at indhente oplysninger ved tvivl om indvirkning på beskyttede arter — 06.03.2025

REFERENCE Lovgrundlag

8 paragraffer

Miljøvurderingsloven § 1	stk. 2	Miljøvurderingsloven § 8	stk. 1
Miljøvurderingsloven § 15	stk. 1	Miljøvurderingsloven § 20	stk. 2
Miljøvurderingsloven § 21	stk. 1	Miljøvurderingsloven § 25	stk. 1
Miljøvurderingsloven § 27	stk. 1	Miljøvurderingsloven § 49	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

43 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 1

19.05.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelsesret og ulovlig regulering af vandløb	bs-27971-2020-hjr

EU-DOMSTOLEN · EUROPÆISK DOMSTOL 10

09.07.2026	EU-Domstolen: Bekendtgørelse om driftsvilkår for parkeringsanlæg kan kræve miljøvurdering efter SMV-direktivet	C-771/24
08.05.2025	Krav om adskillelse af funktioner ved miljøscreening: Interessekonflikter når myndigheden også er bygherre (C-236/24)	C-236/24
06.03.2025	Miljøvurdering af byggeprojekter: Myndighedernes pligt til at indhente oplysninger ved tvivl om indvirkning på beskyttede arter	C-41/24
09.09.2020	Forlængelse af tilladelse til genforgasningsterminal kræver fornyet miljøvurdering under habitatdirektivet	C-254/19
29.07.2019	Kernekraftværkers levetidsforlængelse kræver miljøkonsekvensvurdering trods hensyn til forsyningssikkerhed	C-411/17

07.11.2018	Omfanget af miljøvurderinger under habitatdirektivet og VVM-direktivet ved vejprojekter	C-461/17
07.08.2018	Etablering af elledningskorridor i skov som rydning af skov i VVM-direktivets forstand	C-329/17
07.06.2018	Behov for miljøvurdering af regionale byplanlægningsforordninger under SMV-direktivet	C-671/16
27.02.2018	Lovliggørelse af biogasanlæg og VVM-krav: Betingelser for efterfølgende screening efter ulovlig opførelse	C-117/17
25.07.2017	VVM-direktivet: Betingelser for efterfølgende lovliggørelse af biogasanlæg opført uden forudgående miljøvurdering	C-196/16

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS		3
10.03.2025	Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven	10552-12451
22.03.2024	Kendelse om opsættende virkning i sag om Lynetteholm-projektets gyldighed og internationale høringer	5060-6081
22.03.2024	Vestre Landsrets afgørelse om opsættende virkning og præjudiciel forelæggelse i sag om vindmøller ved Natura 2000-område	5404-6481

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		18
01.06.2026	Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Odsherred Kommunes screeningsafgørelse og miljøgodkendelse for jordopfyldning	24-08484
18.05.2026	Ophævelse og hjemvisning: Rørlægning af vandløb ved Fælledby skulle have været screenet efter miljøvurderingsloven	25/08251
30.09.2025	Ophævelse og hjemvisning af indvindingstilladelse og screeningsafgørelse grundet forkert screeningsgrundlag	24/07071
30.09.2025	Ophævelse af afgørelse om grundvandsindvinding til markvanding grundet ulovligt fastsat vilkår i miljøvurderingsscreeningen	24/07096
13.06.2025	Afslag på opsættende virkning af klage over screeningsafgørelse for spildevandsplan	25/04133
14.05.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til etablering af Lillebælt Syd Landanlæg	25/00400
10.10.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets ophævelse af afgørelse om udstillingsværksted på Skagen Havn grundet manglende screening	23/12550
19.02.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af realitetsbehandling af klager over udkast til § 25-tilladelse vedrørende udvidelsen af Aarhus Havn	23/14611, 23/14615
19.09.2023	Afgørelse om ophævelse af ikke miljøvurderingspligt for etablering af etageboliger og parkeringshus i Hillerød Kommune	23/07028
30.05.2023	Ophævelse af tillæg til miljøgodkendelse for biogasanlæg grundet mangelfuld miljøvurdering	20/00907

30.05.2023	Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til udvidelse af Sindal Biogasanlæg	20/06172
26.09.2022	Ophævelse af § 25-tilladelse til ringvej syd om Kolding	19/07891
14.07.2022	Klage over Rebild Kommunes afgørelse om udvidelse af vej ikke omfattet af krav om miljøvurdering og § 25-tilladelse	20/06256
05.07.2022	Ophævelse og hjemvisning af afgørelse om § 25-tilladelse til vindmøller ved Ulkær Mose	22/00314
23.06.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om § 25-tilladelse til ny forbindelsesvej ved Horsens	22/02461
11.06.2021	Manglende VVM-screening førte til ophævelse af miljøgodkendelse for kraftværk	18/05716
19.02.2019	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om Skovgårdsvej: Ophævelse og hjemvisning af screeningsafgørelse	18/09247
04.05.2018	Klage over manglende VVM-screening af centerbyggeri ved [vej1]	NMK-34-00553

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 11

08.01.2026	Planklagenævnets ophævelse af screeningsafgørelse for boliger ved Køge Idrætspark grundet uaktualitet	25/06355
19.12.2025	Planklagenævnets afvisning og ophævelse af screeningsafgørelse for naturlegeplads ved Farum Kaserne	25/06102, 25/06103
08.07.2025	Afvisning af klage over screeningsafgørelse for etageboligbyggeri i Esbjerg	25/00251
28.06.2024	Planklagenævnets stadfæstelse af screeningsafgørelse for blandet bolig- og erhvervsbyggeri i Kerteminde	23/11725
07.11.2023	Stadfæstelse af screeningsafgørelse for nyt fjernvarmeanlæg i Gribskov Kommune	23/07846
16.03.2022	Planklagenævnets afgørelse om screeningsafgørelse vedrørende lokalplan nr. 23.03.L09 i Varde Kommune – ophævelse grundet uaktuelt grundlag	22/00588 og 22/01156
24.01.2022	Planklagenævnets afgørelse om klage over Ballerup Kommunes screeningsafgørelse vedrørende lokalplanforslag for et område ved Møllen på Gl. Rådhusvej	21/14045
17.01.2022	Planklagenævnets afgørelse om screeningsafgørelse vedrørende kommuneplantillæg og lokalplan i Vallensbæk Kommune	21/00468
02.12.2020	Klage over screeningsafgørelse om lokalplan i Vallensbæk Kommune	19/05570
28.09.2019	Planklagenævnets afgørelse om screeningsafgørelse vedrørende lokalplan nr. 315.18, Bavne Ager Enge, Gribskov Kommune	18/05774
03.05.2013	Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse om VVM-screening af råstofindvinding i Vejen Kommune	NMK-34-00263

FORARBEJDE Betænkninger

2 referencer

Planlægningen på miljøministeriets område – Delbetænkning nr. 1051

nr. 1051 · 1985 · Miljøministeriet

Erhvervsøkonomiske og miljømæssige konsekvenser af offentlig regulering

nr. 1243 · 1992 · Finansministeriet

16 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over naturbeskyttelse

Dispensation fra § 3-beskyttelsen og beskyttelseslinjerne, fredninger, og strafansvar

Version 2 Opdateret 26. jun. 2026 9 afgørelser · 2017–2025 Læs online

INTRODUKTION

Naturbeskyttelsesloven (LBK 927/2024) er den centrale lov om beskyttelse af Danmarks natur og landskab. Loven opretter et flerlagssystem af beskyttelse: § 3 forbyder tilstandsændringer i beskyttet natur (søer, vandløb, moser, enge, heder, overdrev), §§ 16-19 etablerer bygge- og beskyttelseslinjer omkring søer, åer, skove og fortidsminder, og fredningssystemet i § 33 ff. giver mulighed for varig beskyttelse af konkrete områder. Praksis fra Miljø- og Fødevareklagenævnet, landsretterne og Højesteret viser en konsekvent restriktiv linje: dispensation fra § 3 og beskyttelseslinjerne kræver "særlige tilfælde", og hensynet til præcedensvirkning kan alene begrunde afslag. Fredning er ikke ekspropriation efter grundloven § 73, og strafansvaret i § 89, stk. 2, er skærpet markant pr. 15. februar 2026.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Tilstandsændringer i § 3-beskyttet natur kræver dispensation, og praksis er restriktiv – der kræves 'særlige tilfælde' efter § 65, stk. 2.

02 Driftsmæssige og økonomiske interesser udgør som udgangspunkt ikke et 'særligt tilfælde' der kan begrunde dispensation fra § 3.

03 Forbuddet i § 16, stk. 1 (søbeskyttelseslinjen) er ikke udtømmende – også anlæg som kunstgræsplæner, stengærder, hegn og lamper er omfattet.

04 Fortidsmindebeskyttelseslinjen og strandbeskyttelseslinjen administreres særligt restriktivt, og hensynet til præcedensvirkning kan alene begrunde afslag.

05 Undtagelser fra § 3-beskyttelsen (naturtypebekendtgørelsen § 2) tolkes strengt efter ordlyden – analogi og udvidende fortolkning afvises.

06 Kommunens registrering af beskyttet natur og afslag på dispensation skal hvile på en tilstrækkelig fyldestgørende besigtigelse.

07 Fredning efter § 33 er ikke ekspropriation efter grundloven § 73, men en lovlig rådighedsindskrænkning, der kompenseres efter naturbeskyttelseslovens egne erstatningsregler.

08 Erstatning for Natura 2000-restriktioner opgøres som engangserstatning for nedgang i handelsværdi, og ejer har tabsbegrænsningspligt.

09 Strafansvar efter § 89, stk. 2, kan føre til fængsel i op til 1 år ved forsætlig eller groft uagtsom overtrædelse, der volder skade eller medfører økonomisk fordel.

10 Bødeniveauet for naturkriminalitet under naturbeskyttelsesloven er skærpet med 100 % pr. 15. februar 2026 ved lov nr. 263 af 11. februar 2026.

11 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse af screeningsafgørelser og visse tilsynsafgørelser er begrænset til retlige spørgsmål.

§ 1 Naturbeskyttelseslovens formål og beskyttelsessystem

Naturbeskyttelsesloven hviler på et bredt formål fastlagt i § 1: loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, beskytte naturen med dens dyre- og planteliv og levesteder, samt give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen. Ved lovens administration skal der lægges vægt på den betydning, som et areal på grund af sin beliggenhed kan have for almenheden.

Beskyttelsen er opbygget i flere lag:

- **Generel naturtypebeskyttelse (§ 3):** Forbyder tilstandsændringer i naturlige søer over 100 m², udpegede vandløb, samt heder, moser, strandenge, ferske enge og biologiske overdrev over 2.500 m². Beskyttelsen er automatisk og kræver ingen forudgående udpegning, ud over hvad der følger af naturtypebekendtgørelsen.
- **Bygge- og beskyttelseslinjer (§§ 15-19):** Zoner omkring strande, søer, åer, skove, fortidsminder og kirker, hvor bebyggelse, terrænændringer og beplantning som udgangspunkt er forbudt.
- **Fredning (§ 33 ff.):** Mulighed for varig beskyttelse af konkrete arealer gennem fredningskendelser afsagt af fredningsnævnene.
- **Dispensation (§ 65):** Kommunalbestyrelsen kan i særlige tilfælde dispensere fra § 3, stk. 1-3, og gøre undtagelse fra beskyttelseslinjerne i §§ 16-19.
- **Klagesystemet (§ 78):** Kommunale afgørelser kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, hvis afgørelser er endelige og kun kan indbringes for domstolene.

Den administrative vejledning om § 3-beskyttede naturtyper (vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper) og vejledning om bygge- og beskyttelseslinjer efter naturbeskyttelseslovens §§ 16-19 udgør de centrale fortolkningsbidrag til lovens administration.

Denne praksisoversigt dækker dispensationspraksis, fredning og strafansvar under naturbeskyttelsesloven. For miljøgodkendelse af listevirksomheder, se /praksisoversigt/miljoegodkendelse. For strafferetlige miljøovertrædelser i bredere forstand, se /praksisoversigt/miljoesager-strafferet. For landzonetilladelser og lokalplaner, se henholdsvis /praksisoversigt/landzonetilladelse og /praksisoversigt/lokalplaner.

LOV `Naturbeskyttelsesloven § 1` `Naturbeskyttelsesloven § 3, stk. 1-3` `Naturbeskyttelsesloven § 65, stk. 1-2` `Naturbeskyttelsesloven § 78`

§ 2 § 3-beskyttelsen: tilstandsændringsforbud og restriktiv dispensationspraksis

Efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1 må der ikke foretages ændring i tilstanden af naturlige søer med et areal over 100 m² eller af udpegede vandløb. § 3, stk. 2 udvider forbuddet til heder, moser, strandenge, ferske enge og biologiske overdrev, når disse naturtyper enkeltvis eller tilsammen udgør mere end 2.500 m². Også moser under 2.500 m² er beskyttet, hvis de ligger i forbindelse med en § 3-beskyttet sø eller et beskyttet vandløb, jf. § 3, stk. 3.

Beskyttelsen er en generel forbudsordning – enhver tilstandsændring kræver forudgående dispensation efter § 65, stk. 2, der kun kan meddeles i "særlige tilfælde". Forarbejderne til den oprindelige naturbeskyttelseslov fra 1992 (lovforslag nr. L 70, 1991) understreger, at § 3-beskyttelsen viderefører og udvider den tidligere naturfredningslovs § 43 a-c, indført i 1972, og at formålet er at sikre en generel beskyttelse af de mest sårbare naturtyper mod tilstandsændringer.

Restriktiv dispensationspraksis

Praksis fra Miljø- og Fødevareklagenævnet og domstolene viser en konsekvent restriktiv linje:

- I **19/04904** stadfæstede Miljø- og Fødevareklagenævnet Randers Kommunes afslag på dispensation til indhegning og andehold i et § 3-beskyttet område. Nævnet lagde til grund, at etableringen af andehold med tilhørende indhegning medførte en klar ændring af naturtilstanden, da tilførsel af næringsstoffer skadede næringsfattige moser og overdrev. Driftsmæssige interesser udgjorde ikke et særligt tilfælde.
- I **18/05600** behandlede Miljø- og Fødevareklagenævnet en sag om dispensation til nedlæggelse og oprensning af beskyttede søer i Fredensborg Kommune, hvor nævnet vurderede de konkrete biologiske og landskabelige forhold.
- I BS-46763/2020-NAE stadfæstede byretten afslaget på lovliggørende dispensation til uddybning af et offentligt vandløb i strid med naturbeskyttelseslovens § 3.

Højesteret om rækkevidden af § 3 og naturtypebekendtgørelsens undtagelser

I Sag 116/2016 tog Højesteret stilling til, om et areal med karakter af fersk eng var undtaget fra § 3-beskyttelsen, fordi det havde været underlagt en miljøvenlig driftsaftale. Arealet i Værneengene havde været omfattet af tilskudsaftaler om vedvarende græs siden 1990. Ved aftalernes udløb i 2011 ønskede ejeren at omlægge arealet.

Højesteret fastslog, at undtagelsen i naturtypebekendtgørelsens § 2, stk. 1 – som undtager naturtyper der er "dannet, fordi" en driftsaftale er gennemført – skal fortolkes strengt efter ordlyden:

> *Den ferske eng er derfor ikke dannet som følge af den aftalte miljøvenlige drift. [...] Der er i ordlyden af bekendtgørelsens § 2, stk. 1, ingen holdepunkter for at forstå bestemmelsen således, at den også undtager arealer, hvor naturtypen ikke er dannet som følge af en aftale om miljøvenlig drift.*

Retten afviste at lade administrative udtalelser fra 1994 eller en tidligere fejlagtig retsopfattelse i Naturklagenævnet tilsidesætte lovtekstens klare ordlyd. Dommen fastslår princippet om, at undtagelsesbestemmelser fra § 3-beskyttelsen ikke kan udvides ved analogi – og at det afgørende er, om naturtypen *fysisk* er dannet som følge af aftalen, ikke blot opretholdt.

LOV Naturbeskyttelsesloven § 3, stk. 1-3 | Naturbeskyttelsesloven § 65, stk. 2

PRAKSIS
- **Højesteret** · Højesterets dom om beskyttelse af ferske enge og rækkevidden af undtagelser ved miljøaftaler — 28.03.2017
- **Byretten** · Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation til uddybning af vandløb i strid med naturbeskyttelsesloven — 13.03.2023
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afgørelse om dispensation til nedlæggelse og oprensning af beskyttede søer — 18.05.2021
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på dispensation til indhegning og andehold i beskyttet sø — 04.02.2021

§ 3 Bygge- og beskyttelseslinjer: forbuddets rækkevidde og ikke-udtømmende karakter

Naturbeskyttelseslovens §§ 15-19 etablerer beskyttelseslinjer omkring strande (§ 15, 300 m), søer og åer (§ 16, 150 m), skove (§ 17, 300 m), fortidsminder (§ 18, 100 m) og kirker (§ 19). Inden for disse zoner er det som udgangspunkt forbudt at placere bebyggelse, campingvogne og lignende, foretage beplantning eller ændre terrænet.

Dispensation fra §§ 16, 17 og 19 meddeles af kommunalbestyrelsen efter § 65, stk. 1 uden krav om "særlige tilfælde" – men praksis er alligevel restriktiv, navnlig for fortidsmindebeskyttelseslinjen og strandbeskyttelseslinjen, hvor hensynet til præcedensvirkning tillægges afgørende vægt.

Forbuddets rækkevidde – kunstgræs og stengærde er omfattet

I BS-53931/2023-VLR stadfæstede Vestre Landsret byrettens frifindelse af Miljø- og Fødevareklagenævnet. Sagen drejede sig om, hvorvidt en kunstgræsplæne på ca. 700 m² og et stengærde etableret inden for 150 m fra en sø med over 3 ha vandflade var omfattet af forbuddet i § 16, stk. 1.

Appellanten gjorde gældende, at § 16, stk. 1, som forbudsbestemmelse skulle fortolkes restriktivt efter ordlyden, og at hverken kunstgræs eller stengærder var eksplicit nævnt. Landsretten afviste dette:

> *Efter ordlyden af naturbeskyttelseslovens § 16 samt bestemmelsens forarbejder og formål må den etablerede kunstgræsplæne på cirka 700 m² og stengærdet anses for omfattet af forbuddet i bestemmelsens stk. 1.*

Landsretten lagde vægt på fire forhold:

- Forbuddet omfatter "bebyggelse **og lignende**" – en formulering der ikke er udtømmende
- Stk. 1 skal fortolkes i lyset af de eksempler, der nævnes i undtagelsesbestemmelsen i § 16, stk. 3 (terrasser, drivhuse, legeredskaber m.v.)
- Anlæggenes omfang og karakter
- Skønserklæringen om anlæggenes påvirkning af plante- og dyrelivet

Forarbejderne til den oprindelige naturbeskyttelseslov (L 70, 1991) understreger, at formuleringen "bebyggelse" er valgt for at præcisere, at "andre faste konstruktioner og anlæg end egentlige bygninger er omfattet, herunder f.eks. også master".

Dispensation og præcedensvirkning

Landsretten fastslog endvidere, at appellanten ikke havde krav på dispensation efter § 65, stk. 1. Nævnet havde fremhævet, at en dispensation ville medføre risiko for tilsvarende anlæg på nærliggende ejendomme – hvorved levesteder og spredningskorridorer for plante- og dyreliv ville ødelægges. Det generelle beskyttelseshensyn vejer tungt, uanset at den enkelte sag kan have begrænset konkret betydning.

Vejledningen om bygge- og beskyttelseslinjer præciserer, at strandbeskyttelseslinjen og fortidsmindebeskyttelseslinjen administreres "særligt restriktivt", og at der ved dispensationsafgørelser skal lægges vægt på anlæggets visuelle og biologiske påvirkning samt hensynet til at undgå præcedens.

LOV Naturbeskyttelsesloven § 16, stk. 1, 3 | Naturbeskyttelsesloven § 65, stk. 1

PRAKSIS **Landsretten** · Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation til kunstgræs og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen 05.02.2025

§ 4 Fredning: forholdet til grundloven § 73 og naturbeskyttelseslovens erstatningsregler

Fredning efter naturbeskyttelseslovens § 33 er det stærkeste beskyttelsesinstrument i loven. Et fredningsforslag kan rejses af miljøministeren, kommunalbestyrelsen eller en anerkendt forening og behandles af fredningsnævnet. En fredningskendelse kan bl.a. forbyde dyrkning, bebyggelse og terrænændringer samt sikre offentlighedens adgang.

Spørgsmålet om, hvorvidt fredning udgør ekspropriation efter grundlovens § 73 – og dermed kræver fuldstændig erstatning – har været prøvet gentagne gange i praksis.

Stevns Klint: fredning er ikke ekspropriation

I **BS-27542/2023-OLR** behandlede Østre Landsret en sag om fredningen af Stevns Klint, der i 2014 blev optaget på UNESCO's verdensarvsliste. Miljø- og Fødevareklagenævnet havde den 29. januar 2021 truffet afgørelse om fredning, som bl.a. indebar etablering af en 25 m bred dyrkningsfri bræmme fra klintekanten, forbud mod gødskning og sprøjtning samt sikring af et sammenhængende stiforløb (Stevns Klint Trampesti).

Lodsejerne hævdede, at fredningen udgjorde et ekspropriativt indgreb i strid med grundloven § 73, idet de blev pålagt at opgive dyrkningsretten og tåle offentlig adgang. Landsretten afviste dette og fastslog, at fredningen ligger inden for rammerne af naturbeskyttelsesloven og udgør en lovlig rådighedsindskrænkning – ikke ekspropriation. Nævnet havde lagt til grund, at videnskabelige undersøgelser dokumenterede, at næringsstoffer fra markdrift påvirkede den sårbare naturtype (næringsfattigt kalkoverdrev) negativt, og at fredning var nødvendig for at beskytte UNESCO-verdensarvsstedet.

Dommen bekræfter, at erstatning for fredning fastsættes efter naturbeskyttelseslovens egne regler (§ 39 ff.) – ikke efter grundlovens § 73. Fredningserstatning fastsættes af fredningsnævnet og kan påklages til taksationskommissionen.

Dispensation fra fredning: streng praksis

I **19/02716** stadfæstede Miljø- og Fødevareklagenævnet afslaget på lovliggørende dispensation til en oplagsplads etableret i Kongeådalens fredningsområde. Sagen illustrerer, at der gælder en streng dispensationspraksis for fredede arealer, og at lovliggørelse typisk kræves gennemført ved fysisk retablering af naturtilstanden.

Efter § 50 kan fredningsnævnet meddele dispensation fra fredningsbestemmelser, men kun hvis dispensationen ikke er i strid med fredningens formål.

LOV Grundloven § 73 | Naturbeskyttelsesloven § 33 | Naturbeskyttelsesloven § 50

PRAKSIS **Landsretten** · Østre Landsret stadfæster fredning af Stevns Klint og afviser lodsejeres krav om ugyldighed 27.11.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afslag på lovliggørende dispensation til etablering af oplagsplads i Kongeådalens fredningsområde 07.05.2020

§ 5 Natura 2000-restriktioner, erstatning og tabsbegrænsningspligt

Natura 2000-udpegninger efter habitatdirektivet og fuglebeskyttelsesdirektivet kan medføre varige driftsrestriktioner for lodsejere, navnlig i skovområder. Erstatningsspørgsmålet har været genstand for principiel prøvelse ved Højesteret.

Brahetrolleborg: erstatning efter handelsværdiprincippet

I Sag 211/2018 tog Højesteret stilling til erstatningsfastsættelsen for varige restriktioner pålagt ca. 115 ha af Brahetrolleborg Gods' skovarealer. Naturstyrelsens afgørelse af 30. november 2012 forbød bl.a. renafdrift af løvskov, anvendelse af gødning og pesticider, og pålagde bevarelse af bestemte træarter.

Brahetrolleborg krævede erstatning opgjort efter et brugsværdiprincip (kapitaliseret driftstab med 3 % kalkulationsrente), svarende til over 30 mio. kr. Højesteret fastslog, at erstatningen efter skovlovens § 24 skal opgøres som en **engangserstatning for nedgangen i ejendommens handelsværdi**:

> *Højesteret tiltræder, at Brahetrolleborgs mulighed for at anvende andre arealer til de anmeldte aktiviteter og derved at begrænse sit tab skal indgå ved fastsættelsen af erstatningen.*

Retten lagde afgørende vægt på, at ejendommens samlede areal var ca. 1.800 ha, og at ca. 61 ha af de anmeldte aktiviteter (juletræer, pyntegrønt, sitkagran) kunne flyttes til hugstmodne bevoksninger uden væsentligt tab. Ejerens **tabsbegrænsningspligt** – ved at omprioritere driften til andre arealer – indgår således som en reel nedsættende faktor ved erstatningsberegningen.

For de midlertidige restriktioner fandt Højesteret kun grundlag for erstatning for ca. 28 ha (653.710 kr.), idet der ikke var dokumenteret tab for de resterende arealer.

Erstatningspost	Krævet af ejer	Tilkendt af Højesteret
Varige restriktioner (driftstab)	27.108.501 kr.	0 kr. (Taksationskommissionens erstatning opretholdt)
Midlertidige restriktioner	1.348.340 kr.	653.710 kr.
Herlighedsværdi/jagt	6.879.000 kr.	0 kr.

Dommen fastsætter det retlige princip, at Natura 2000-restriktioner erstattes efter handelsværdinedgangen – ikke efter kapitaliserede driftstab – og at en stor ejendoms mulighed for omprioritering reducerer erstatningskravet betydeligt.

LOV Skovloven § 17, stk. 1 | Skovloven § 24, stk. 1

PRAKSIS **Højesteret** · Erstatning for Natura 2000-restriktioner og princippet om tabsbegrænsning ved omprioritering af skovdrift 09.05.2023

§ 6 Påbud om lovliggørelse og krav om fysisk retablering

Kommunalbestyrelsen kan efter § 73, stk. 5 meddele påbud om lovliggørelse, når der er foretaget tilstandsændringer i strid med loven. Lovliggørelse kan ske enten retligt (ved dispensation) eller fysisk (ved retablering af naturtilstanden). Hvis dispensation afslås, skal lovliggørelsen ske ved fysisk fjernelse af det ulovligt etablerede.

Praksis viser, at kommunerne har en vid skønsmargin ved udstedelse af lovliggørelsespåbud, men at klagenævnet kan prøve, om afgørelsen hviler på et tilstrækkeligt oplyst grundlag.

Krav til besigtigelse og sagsoplysning

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i en række afgørelser ophævet og hjemvist kommunale afgørelser, der hvilede på utilstrækkelig besigtigelse eller dokumentation. Officialprincippet kræver, at kommunen sikrer, at sagen er tilstrækkeligt oplyst, inden der træffes afgørelse – herunder at besigtigelsen er foretaget af kvalificeret personale, og at der foreligger tilstrækkelig fotodokumentation og biologiske vurderinger.

I Sag 116/2016 understregede Højesteret indirekte kravet til et korrekt oplysningsgrundlag ved at fastslå, at det afgørende er, om arealet *objektivt set* har karakter af en beskyttet naturtype – ikke om kommunen eller tidligere nævnsafgørelser fejlagtigt har undtaget arealet.

Lovliggørende dispensation

En ejer, der har foretaget en ulovlig tilstandsændring, kan ansøge om lovliggørende dispensation. Praksis viser, at sådanne dispensationer meddeles med stor tilbageholdenhed:

- I BS-53931/2023-VLR afviste Vestre Landsret appellantens krav om lovliggørende dispensation til kunstgræsplæne og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen.
- I **19/04904** stadfæstede klagenævnet afslaget på lovliggørende dispensation til indhegning og andehold i § 3-beskyttet natur.

Undladelse af at efterkomme et lovliggørelsespåbud er strafbart efter § 89, stk. 1, nr. 6.

LOV `Naturbeskyttelsesloven § 73, stk. 5` `Naturbeskyttelsesloven § 89, stk. 1`

PRAKSIS **Højesteret** · Højesterets dom om beskyttelse af ferske enge og rækkevidden af undtagelser ved miljøaftaler 28.03.2017

Landsretten · Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation til kunstgræs og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen 05.02.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på dispensation til indhegning og andehold i beskyttet sø 04.02.2021

§ 7 Strafansvar efter § 89 og skærpelsen pr. 15. februar 2026

Naturbeskyttelseslovens § 89 er den centrale strafbestemmelse. Stk. 1 fastsætter bødestraf for overtrædelse af bl.a. § 3, §§ 15-19 og for undladelse af at efterkomme påbud. Stk. 2 hæver strafferammen til fængsel i op til

1 år, når overtrædelsen er begået forsætligt eller ved grov uagtsomhed, og der er voldt skade på de beskyttede interesser eller opnået (tilsigtet) økonomisk fordel.

Praksis – straf for overtrædelse af fredningskendelse

I **SS-48/2025-BOR** blev tiltalte fundet skyldig i to forhold:

- **Forhold 1:** Opsætning af privatskilte, kæder og sten på offentlig grund i perioden 15. februar 2018 – 29. februar 2024 samt undladelse af at efterkomme kommunens påbud om lovliggørelse, jf. § 89, stk. 1, nr. 6.
- **Forhold 2:** Ombygning af maskinhal og stuehus samt opførelse af rundbuehal i strid med en strandmarksfredning (kendelse af 9. februar 1967), med forsætlig opnåelse af økonomisk gevinst gennem højere lejeindtægter (samlet lejeindtægt på 1.868.805 kr. i perioden juni 2020 – juni 2024), jf. § 89, stk. 2, nr. 2.

Sagen illustrerer, at forsætlige overtrædelser med økonomisk gevinst bedømmes strengere efter stk. 2, og at de samlede lejeindtægter kan indgå i vurderingen af, om der er opnået en økonomisk fordel.

Strafudmålingsprincipper

Ved bødeudmåling skal retten efter § 89, stk. 5 lægge vægt på, om der er voldt skade på de beskyttede interesser. Det er en skærpende omstændighed, hvis overtrædelsen er begået i forbindelse med erhvervsudøvelse. Sker der ikke konfiskation af udbytte, skal der efter stk. 6 tages særligt hensyn til størrelsen af en opnået eller tilsigtet økonomisk fordel.

Forældelsesfristen for strafansvaret er 5 år, jf. § 89, stk. 10.

Skærpelse af bødeniveauet pr. 15. februar 2026

Ved lov nr. 263 af 11. februar 2026 er § 89, stk. 2, nr. 1, og § 89, stk. 5, ændret (ordlydsmæssigt fra "tilsigter" til "har til formål") for at give mulighed for i forarbejderne at angive nærmere retningslinjer for bødestrafniveauets skærpelse. Af Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager fremgår det, at bødeniveauet for naturkriminalitet under naturbeskyttelsesloven som udgangspunkt er **skærpet med 100 %** pr. 15. februar 2026.

Desuden er § 89, stk. 11, om behandling af sager som politisager ophævet ved lov nr. 1467 af 10. december 2024, da sondringen mellem politisager og statsadvokatsager tidligere er ophævet.

LOV `Naturbeskyttelsesloven § 89, stk. 1-2, 5-6`

PRAKSIS **Byretten** · Dom for overtrædelse af naturbeskyttelsesloven ved ulovlig skiltning og bygningsændringer 02.04.2025

§ 8 Sammenfatning: den retlige ramme for naturbeskyttelse

Praksis på naturbeskyttelsesområdet viser et gennemgående mønster: beskyttelsen administreres restriktivt, og dispensationsadgangen er snæver. De centrale takeaways kan opsummeres således:

- **§ 3-dispensation:** Kommunalbestyrelsen kan kun dispensere i "særlige tilfælde" efter § 65, stk. 2. Hverken driftsøkonomiske eller private rekreative hensyn udgør som udgangspunkt et sådant tilfælde. Undtagelser fra beskyttelsen (f.eks. naturtypebekendtgørelsens § 2) tolkes strengt efter ordlyden, og analogi afvises, jf. Højesterets dom i Sag 116/2016.
-

Beskyttelseslinjer: Forbuddet i § 16, stk. 1, er ikke udtømmende – også anlæg der ikke er eksplicit nævnt (kunstgræs, stengærder) er omfattet, når de efter ordlyden, forarbejderne og lovens formål må sidestilles med "bebyggelse og lignende", jf. Vestre Landsrets dom i BS-53931/2023-VLR. Præcedenshensynet er en selvstændig afslagsgrund.

- **Fredning og grundloven:** Fredning efter naturbeskyttelsesloven er ikke ekspropriation efter grundlovens § 73, men en lovlig rådighedsindskrænkning. Erstatning fastsættes efter lovens egne regler. For Natura 2000-restriktioner gælder et handelsværdiprincip med tabsbegrænsningspligt, jf. Højesterets dom i Sag 211/2018.
- **Strafansvar:** Forsætlige eller groft uagtsomme overtrædelser med skade eller økonomisk fordel kan straffes med fængsel efter § 89, stk. 2. Bødeniveauet er fra 15. februar 2026 skærpet med 100 % for naturkriminalitet.
- **Sagsoplysning:** Kommunale afgørelser om § 3-registrering og dispensation skal hvile på et tilstrækkeligt oplyst grundlag, herunder fyldestgørende besigtigelse. Utilstrækkelig dokumentation kan føre til ophævelse og hjemvisning ved klagenævnet.

LOV Grundloven § 73 · Naturbeskyttelsesloven § 3, stk. 1-3 · Naturbeskyttelsesloven § 65, stk. 1-2 · Naturbeskyttelsesloven § 89, stk. 2

PRAKSIS

Højesteret · Erstatning for Natura 2000-restriktioner og princippet om tabsbegrænsning ved omprioritering af skovdrift	09.05.2023
Højesteret · Højesterets dom om beskyttelse af ferske enge og rækkevidden af undtagelser ved miljøaftaler	28.03.2017
Landsretten · Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation til kunstgræs og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen	05.02.2025

REFERENCE Lovgrundlag

7 paragraffer

Grundloven § 73		Naturbeskyttelsesloven § 1	
Naturbeskyttelsesloven § 3	stk. 1-3	Naturbeskyttelsesloven § 16	stk. 1
Naturbeskyttelsesloven § 65	stk. 1-2	Naturbeskyttelsesloven § 73	stk. 5
Naturbeskyttelsesloven § 89	stk. 1-2		

MATERIALE Citerede afgørelser

9 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 2

09.05.2023	Erstatning for Natura 2000-restriktioner og princippet om tabsbegrænsning ved omprioritering af skovdrift	211-2018
28.03.2017	Højesterets dom om beskyttelse af ferske enge og rækkevidden af undtagelser ved miljøaftaler	116-2016

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 2

27.11.2025	Østre Landsret stadfæster fredning af Stevns Klint og afviser lodsejeres krav om ugyldighed	10266-12060
05.02.2025	Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation til kunstgræs og stengærde inden for søbeskyttelseslinjen	10206-11979

BYRETTEN · FØRSTE INSTANS 2

02.04.2025	Dom for overtrædelse af naturbeskyttelsesloven ved ulovlig skiltning og bygningsændringer	9353-10869
13.03.2023	Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation til uddybning af vandløb i strid med naturbeskyttelsesloven	10346-12165

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 3

18.05.2021	Afgørelse om dispensation til nedlæggelse og oprensning af beskyttede søer	18/05600
04.02.2021	Stadfæstelse af afslag på dispensation til indhegning og andehold i beskyttet sø	19/04904
07.05.2020	Afslag på lovliggørende dispensation til etablering af oplagsplads i Kongeådalens fredningsområde	19/02716

17 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over nettilslutning og elforsyningssikkerhed

Energiklagenævnets praksis om tilslutningspligt, tilslutningsbidrag, indtægtsrammer, sikkerhedsstillelse og overgangsordninger

Version 2 Opdateret 24. jun. 2026 29 afgørelser · 2004–2025 Læs online

INTRODUKTION

Nettilslutning og elforsyningssikkerhed reguleres primært af elforsyningsloven og VE-loven og håndhæves af Forsyningstilsynet med Energiklagenævnet som klageinstans. Praksisoversigten dækker de centrale temaer: netvirksomhedernes tilslutningspligt for VE-anlæg, opgørelse af tilslutningsbidrag, forhøjelse af indtægtsrammer for nødvendige nyinvesteringer, krav om sikkerhedsstillelse og depositum, bevillingskrav om personel kapacitet, samt den restriktive fortolkning af overgangsordninger for pristillæg og nettoafregning. Energiklagenævnets praksis viser en klar sondring mellem den fysiske nettilslutning – som er en offentligretlig forpligtelse – og det pristillægsrelevante nettilslutningstidspunkt i VE-loven, ligesom nævnet konsekvent håndhæver, at tilslutningsbidrag for produktionsanlæg skal opgøres efter faktiske udgifter, og at overgangsordningers tidsfrister ikke kan fraviges.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Netvirksomheden er forpligtet til at tilslutte et VE-anlæg, når de tekniske og planmæssige betingelser er opfyldt – afgørelsen om nettilslutning vedrører tilslutningsbetingelserne, ikke det pristillægsrelevante nettilslutningstidspunkt i VE-lovens § 5, nr. 4.

02 Tilslutningsbidrag for VE-produktionsanlæg skal opgøres efter dokumenterede, faktiske udgifter – standardtariffer beregnet for elforbrug må ikke anvendes som omkostningsgrundlag for produktionsanlæg.

03 Tilslutningsbestemmelser, leveringsomfang og priser fastsættes efter offentliggjorte metoder godkendt af Forsyningstilsynet, og tvister om håndhævelse heraf er offentligretlige, jf. elforsyningslovens §§ 6 d, 73, 73 a og 77.

04 En netvirksomhed kan kræve depositum eller anden sikkerhed som betingelse for at fortsætte eller genoptage levering, når kunden gentagne gange har misligholdt betalingen – men kravet skal stå i proportion til den dokumenterede tabsrisiko.

05 Depositumskrav er urimelige, hvis den nye juridiske person ikke selv har påført tab og tiltag som månedsafregning og forkortet afbrydelsesvarsel reducerer risikoen tilstrækkeligt.

06 Tilslutning af et nyt aftagenummer på en eksisterende matrikel med brugsmæssig sammenhæng anses som en udvidelse af et eksisterende forbrugssted og udløser ikke ekstraordinær forhøjelse af netvirksomhedens indtægtsramme.

07 Forhøjelse af indtægtsrammen for nødvendige nyinvesteringer kræver, at investeringen overstiger ordinær vedligeholdelse og enten skaber et nyt forsyningsområde eller medfører en væsentlig levetidsforlængelse begrundet i forsyningssikkerhed.

08 Bevillingshavende netvirksomheder skal selv ansætte den fornødne personelle kapacitet – ansvaret kan ikke alene placeres hos en koncerndirektør uden ansættelsesforhold i netvirksomheden.

09 Overgangsordninger om pristillæg og nettoafregning fortolkes restriktivt – tidsfrister for bindende købsaftale, anmeldelse og nettilslutning skal overholdes præcist, og dispensation er som udgangspunkt ikke mulig.

10 Væsentlige ændringer i en købsaftale (fx halvering af kapacitet og skift af paneltype) kan betyde, at der er tale om en ny aftale indgået efter tidsfristen, selv om den formelt betegnes som et tillæg.

11 Sikkerhedsstillelse i form af moderselskabsgaranti kræver både en tilfredsstillende kreditrating og en kreditværdighed, der ikke er betænkelig i forhold til sikkerhedens størrelse – betingelserne er kumulative.

12 Energiklagenævnet kan ikke selv meddele dispensation fra bekendtgørelsesfrister for nettoafregning – kompetencen tilkommer Energistyrelsen som regeludstedende myndighed.

§ 1 Retsgrundlag og institutionel ramme for nettilslutning

Netvirksomhederne i Danmark driver distributionsnet under bevilling fra Energistyrelsen, jf. elforsyningsloven § 50. De er forpligtet til at sikre en tilstrækkelig og effektiv transport af elektricitet, herunder nettilslutning af forbrugere og producenter, jf. elforsyningsloven § 20, stk. 1. Tilslutningsbestemmelser, leveringsomfang og priser skal fastsættes efter metoder godkendt af Forsyningstilsynet, jf. elforsyningsloven § 73 og § 73 a, og vilkårene skal være gennemsigtige, objektive, rimelige og ikkediskriminerende, jf. elforsyningsloven § 6 d. Forsyningstilsynet fører tilsyn med overholdelsen og kan gribe ind over for priser og vilkår i strid med loven, jf. elforsyningsloven § 77, stk. 1.

For VE-anlæg reguleres nettilslutningen yderligere af VE-loven § 30 og nettilslutningsbekendtgørelsen-. Netvirksomheden skal anvise et tilslutningspunkt med de laveste samlede omkostninger, jf. nettilslutningsbekendtgørelsens § 3. Klager over netvirksomhedens afgørelse om nettilslutning behandles af Energiklagenævnet, jf. elforsyningsloven § 89.

Den nyeste indtægtsrammebekendtgørelse regulerer netvirksomhedernes økonomiske rammer, herunder muligheden for forhøjelse ved tilslutning af nye forbrugere og væsentlige nyinvesteringer. For tilskudsordninger

til VE-anlæg, se i stedet praksisoversigten om vedvarende energi-tilskud, og for generelle elforsyningspriser mod forbrugeren, se praksisoversigten om elforsyning og tariffer.

LOV Elforsyningsloven § 6d | Elforsyningsloven § 20, stk. 1 | Elforsyningsloven § 50 | Elforsyningsloven § 73 | Elforsyningsloven § 73a | Elforsyningsloven § 77, stk. 1 | VE-loven § 30

§ 2 Tilslutningspligt og tilslutningsbidrag for VE-produktionsanlæg

Netvirksomheden er forpligtet til at tilslutte et VE-anlæg til det kollektive elforsyningsnet, når anlægget opfylder de fysiske, tekniske og planmæssige betingelser, jf. nettilslutningsbekendtgørelsens § 2, stk. 2. Denne forpligtelse blev tydeliggjort i 1011-10-3, hvor Energiklagenævnet ophævede Energitilsynets afgørelse om tilslutningsomkostninger for en husstandsvindmølle og hjemviste sagen.

I sagen havde netvirksomheden Nyfors Net A/S opkrævet et standardiseret investeringsbidrag på 78.750 kr. baseret på selskabets generelle tariffer for erhvervstilslutning. Energiklagenævnet fastslog, at Energitilsynet havde anvendt et forkert retsgrundlag ved at vurdere sagen efter elforsyningslovens § 73 i stedet for vindmøllebekendtgørelsens § 8:

> *Nettilslutningsomkostninger alene skal dække dokumenterede, faktiske udgifter, som net- eller transmissionsvirksomheden har afholdt i forbindelse med tilslutningen af vindmøllen. Standardiserede tariffer, som dem Nyfors anvendte, kan ikke bruges til opgørelse af omkostninger ved tilslutning af vindmøller, da disse tariffer er beregnet for elforsyning og ikke elproduktion.*

Nævnet understregede, at det forhold, at klager fik mulighed for at aftage strøm med en effekt op til 100 ampere, ikke ændrede resultatet, da den øgede kapacitet udelukkende var nødvendiggjort af vindmøllens afsætning af overskydende elektricitet til elnettet.

Princippet om dokumenterede faktiske udgifter gælder uanset tilslutningsformen – nettilslutningsbekendtgørelsen skelner ikke mellem direkte tilslutning og installationstilslutning.

LOV Elforsyningsloven § 73 | VE-loven § 30

PRAKSIS **Energiklagenævnet** · Klage over Energitilsynets afgørelse om tilslutningsomkostninger for vindmølle 20.12.2010

§ 3 Sondringen mellem nettilslutning og nettilslutningstidspunkt

En central sondring i praksis er forskellen mellem den fysiske *nettilslutning* (tilslutningsbetingelserne) og det pristillægsrelevante *nettilslutningstidspunkt* i VE-lovens § 5, stk. 1, nr. 4. Denne sondring blev afklaret i 19/04449, hvor Energiklagenævnet ophævede Energistyrelsens afgørelse om at ophæve en netvirksomheds nettilslutning af en vindmølle.

Sagens kerne var, at vindmøllen blev teknisk tilsluttet elnettet den 18. december 2017, men først producerede sin første kilowatttime den 4. januar 2018. Energistyrelsen mente, at nettilslutningstidspunktet – defineret som tidspunktet for første leverance til nettet – var afgørende for selve nettilslutningsafgørelsen. Da plangrundlaget var hjemvist i mellemtiden, ophævede Energistyrelsen netvirksomhedens afgørelse.

Energiklagenævnet afviste dette og fastslog:

- Afgørelsen om nettilslutning efter bekendtgørelsens § 28, stk. 1, er en afgørelse om *opfyldelse af tilslutningsbetingelser og omkostninger* ved tilslutning.
- Definitionen af nettilslutningstidspunktet i VE-lovens § 5, stk. 1, nr. 4 anvendes til brug for *pristillægsordninger* – det er af betydning for, om et VE-anlæg er berettiget til pristillæg og fra hvornår.
- Det er **ikke** en betingelse for netvirksomhedens afgørelse om nettilslutning, at VE-anlægget har leveret el til nettet.

Denne afgørelse har principiel betydning: den tydeliggør, at netvirksomheden har en selvstændig *pligt* til at tilslutte anlægget, når de fysiske og planmæssige betingelser er opfyldt, uafhængigt af pristillægsordningens betingelser.

LOV VE-loven § 5, stk. 1 VE-loven § 30

PRAKSIS **Energiklagenævnet** · Energiklagenævnet ophæver Energistyrelsens afgørelse om nettilslutning af vindmølle 19.11.2020

§ 4 Tilslutningsbestemmelser og leveringsomfang som offentligretlig tvist

I 24/09249 fastslog Energiklagenævnet, at tvister om fortolkning af tilslutningsbestemmelser er offentligretlige og dermed falder inden for Forsyningstilsynets kompetence.

Sagen drejede sig om, at et underliggende netselskab mistede sit leveringsomfang, da en kunde flyttede sin tilslutning fra 0,4 kV-nettet til det overliggende 10 kV-net. Det underliggende netselskab krævede at bevare det frigjorte leveringsomfang som en hvilende rettighed. Forsyningstilsynet afviste sagen som en civilretlig tvist.

Energiklagenævnet ophævede afvisningen og fastslog:

> *En offentligretlig tvist om fortolkning af tilslutningsbestemmelserne i relation til fratagelse af leveringsomfang, som Forsyningstilsynet har kompetence til at påse.*

Nævnet understregede, at spørgsmål om fortolkning af godkendte vilkår og eventuelle overtrædelser af elforsyningslovens § 73 a og § 6 d falder inden for Forsyningstilsynets tilsynskompetence, jf. elforsyningslovens § 77, stk. 1 – uafhængigt af eventuelt private aftaler eller faktuelle uenigheder om samtykke.

I 25/05096 afviste Energiklagenævnet derimod en klage fra Energinet over Forsyningstilsynets ophævelse af Energinets beslutning om at behandle to solcelleparker som ét produktionsanlæg, idet nævnet fastslog, at der ikke er hjemmel i nettilslutningsbekendtgørelsen til at påklage Forsyningstilsynets afgørelse yderligere til nævnet i denne sagstype.

LOV Elforsyningsloven § 6d Elforsyningsloven § 73a Elforsyningsloven § 77, stk. 1

PRAKSIS **Energiklagenævnet** · Afvisning af klage over Forsyningstilsynets ophævelse af Energinets afgørelse om samling af solcelleparker som ét produktionsanlæg 26.11.2025

Energiklagenævnet · Energiklagenævnet ophæver afgørelse: Netselskabs administration af tilslutningsbestemmelser vedrørende frigjort leveringsomfang er en offentligretlig tvist 17.10.2025

§ 5 Sikkerhedsstillelse og depositum – krav og proportionalitet

Energiklagenævnets praksis om sikkerhedsstillelse og depositum hviler på elforsyningslovens § 77, stk. 1, jf. § 6, stk. 3 (nu § 6 d). En netvirksomhed kan kræve depositum som betingelse for fortsat eller genoptaget levering, men kravet skal stå i proportion til den dokumenterede tabsrisiko.

Stadfæstelse ved gentagen misligholdelse

I 11-205 stadfæstede nævnet Odense Energis depositumkrav. Klageren havde gentagne gange overskredet betalingsfrister på to forskellige adresser. Nævnet fandt det uden betydning, at restancen stammede fra en tidligere adresse, og fastslog, at solidarisk hæftelse følger dansk rets almindelige regler.

Tilsvarende i 11-378: kravet om sikkerhedsstillelse som betingelse for at genetablere netadgangen forud for leverandørskifte var ikke urimeligt, da klageren ikke havde betalt a conto-fakturaer.

Ophævelse ved manglende proportionalitet

I 11-211 ændrede nævnet Energitilsynets afgørelse og fandt Vestforsyningens depositumkrav over for Hotel Vinderup ApS urimeligt. Nævnet lagde vægt på:

- Hotel Vinderup ApS var et *nystiftet selskab*, der som juridisk person var forskellig fra de tidligere ejere, der havde påført tab
- Selskabet havde *ikke selv betalt for sent* forud for depositumskravets fremsættelse
- Hotellet var overgået til *månedsafregning* med forkortet varsel for afbrydelse, hvilket *reducerede risikoen* betydeligt

Sag	Depositumkrav	Udfald	Afgørende moment
11-205	Stadfæstet	Rimeligt	Gentagne betalingsoverskridelser
11-211	Ophævet	Urimeligt	Nyt selskab, ingen egne tab, risikominimerende tiltag
11-378	Stadfæstet	Rimeligt	Ubetalte a conto-fakturaer

Moderselskabsgaranti

I sagerne 1011-17-14 og 1011-17-18 fastslog nævnet, at betingelserne for at acceptere en moderselskabsgaranti i Standardaftalens pkt. 17.1.5.c) er *kumulative*: moderselskabet skal både have en tilfredsstillende kreditrating *og* en kreditværdighed, der ikke vurderes betænkelig i forhold til sikkerhedens størrelse. Nævnet accepterede netvirksomhedernes objektive økonomiske analyse af moderselskabets reelle betalingsevne ved eventuel tvangsrealisering.

LOV `Elforsyningsloven § 6d` `Elforsyningsloven § 77, stk. 1`

PRAKSIS

Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afvisning af moderselskabsgaranti som sikkerhedsstillelse i elforsyningssag	18.12.2017
Energiklagenævnet · Stadfæstelse af Energitilsynets afgørelse om afvisning af moderselskabsgaranti som sikkerhedsstillelse	18.12.2017
Energiklagenævnet · Krav om sikkerhedsstillelse for netadgang som betingelse for leverandørskifte	28.03.2006
Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om Vestforsynings krav om depositum fra Hotel Vinderup ApS	16.09.2004

	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om Odense Energis krav om depositum for ellevering	15.09.2004

§ 6 Indtægtsrammer og nødvendige nyinvesteringer

Netvirksomheder opererer under en indtægtsrammeregulering, jf. elforsyningslovens § 69. Forhøjelse af indtægtsrammen for *nødvendige nyinvesteringer* er en undtagelse, der fortolkes snævert. Energiklagenævnets praksis afgrænser begrebet med en række principper.

Nyt forsyningsområde vs. ordinær vedligeholdelse

I 1011-13-93 traf nævnet en delt afgørelse om tre investeringer:

- *Transformerstation* (stadfæstet afslag) – udvidelse til nyt supermarked var ikke en nødvendig nyinvestering
- *Fjernkontrolanlæg* (stadfæstet afslag) – understøttede kvalitet men udgjorde ikke ny kapacitet; lovpligtig indberetning var ikke et individuelt myndighedspålæg
- *Nyt villaområde* (ophævet og hjemvist) – planlagt til 355 tilslutninger, størrelsesmæssigt et helt nyt forsyningsområde

Nævnet bekræftede, at der kan opstilles et væsentlighedskriterium for nødvendige nyinvesteringer – lovændringen i 2009, der eksplicit indførte dette i lovteksten, var en præcisering af gældende ret.

Levetidsforlængelse og forsyningssikkerhed

I 11-534 hjemviste nævnet sagen om renovering af en 150 kV luftledning. Nævnet fastslog, at ikke enhver netinvestering i samarbejde med den systemansvarlige virksomhed kan medføre forhøjelse. Projektet havde dog medført en *væsentlig levetidsforlængelse* ud over den almindeligt skønnede levetid og indeholdt dermed elementer af nødvendig nyinvestering. Sondringen mellem nyinvestering og ordinær vedligeholdelse krævede Energitilsynets konkrete og selvstændige vurdering.

Tilsvarende i 11-535 fastslog nævnet, at indtægtsrammebekendtgørelsen ikke udelukkede anlæg idriftsat før 1. januar 2005 – bestemmelsen fastsatte kun fra *hvilket tidspunkt* afskrivning og forrentning tidligst kunne indregnes.

Ny regulering fra 2018

Med den nye indtægtsrammeregulering fra 2018 blev saldosystemet for differencer indført. I 20/10849 behandlede nævnet den første reguleringsperiode under den nye ordning og fastslog bl.a., at nettabsrammen skal beregnes efter bekendtgørelsens ordlyd uden formålsbegrundede korrektioner, når ordlyden er entydig.

LOV	Elforsyningsloven § 20, stk. 1 · Elforsyningsloven § 69, stk. 1	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Energiklagenævnets afgørelse om indtægtsramme og differencer for Ikast El Net A/S i 2018	25.10.2022
	Energiklagenævnet · Vurdering af 'nødvendige nyinvesteringer' og forhøjelse af indtægtsramme for netselskab	12.05.2014
	Energiklagenævnet · Forhøjelse af rådighedsbeløb for elanlæg idriftsat før ny bekendtgørelse	31.03.2008
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om forhøjelse af rådighedsbeløb for Vestjyske Net 150 kV A/S	17.03.2008

§ 7 Udvidelse af eksisterende forbrugssted – lynladestation og elkedel

To principielle afgørelser fra februar 2025 afklarer, hvornår tilslutning af et nyt aftagenummer udgør en *udvidelse* af et eksisterende forbrugssted snarere end tilslutning af en *ny* elforbruger.

I 24/00724 stadfæstede Energiklagenævnet afslaget på at forhøje Elektrus A/S' omkostningsramme efter tilslutning af en 500 A lynladestation ved en eksisterende Circle K-tankstation. Nævnet fastslog:

> *Energiklagenævnet finder, at Circle K med installationen har udvidet Circle Ks forbrugssted på den pågældende matrikel. Ved vurderingen har Energiklagenævnet lagt vægt på, at installation af 500 Ampere til en lynladestation sker på samme matrikel som en for Circle K eksisterende installation, samt at de to installationer har en brugsmæssig sammenhæng.*

Et nyt aftagenummer er dermed ikke i sig selv tilstrækkeligt til at statuere en "større ny elforbruger" i indtægtsrammebekendtgørelsens forstand. Afgørende er begrebet *forbrugssted*, jf. elforsyningslovens § 5, nr. 17, som kan omfatte flere installationer med brugsmæssig sammenhæng på samme matrikel.

Samme princip blev anvendt i 24/00722 vedrørende en ny 3 MW elkedel for Midtlangeland Fjernvarme.

Konsekvensen er, at sådanne udvidelser falder inden for netvirksomhedens generelle forsyningspligt og udbygningsforpligtelse i henhold til elforsyningslovens § 20, stk. 1. Omkostningerne kan først indgå i den fremtidige rekalibrering af indtægtsrammen for næste reguleringsperiode.

LOV	Elforsyningsloven § 5 · Elforsyningsloven § 20, stk. 1	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på forhøjelse af indtægtsramme ved etablering af lynladestation	06.02.2025
	Energiklagenævnet · Afvisning af forhøjet indtægtsramme: Udvidelse af eksisterende anlæg ansås ikke for 'ny elforbruger'	06.02.2025

§ 8 Bevillingskrav om personel kapacitet i netvirksomheder

I 22/13848 stadfæstede Energiklagenævnet Energistyrelsens påbud til GEV Elnet A/S om lovliggørelse af den personelle kapacitet.

GEV Elnet A/S er en netvirksomhed, der opererer under bevilling efter elforsyningslovens § 50. Den personelle kompetence bestod udelukkende af direktøren for moderselskabet GEV A.m.b.a., som også fungerede som administrerende direktør for holdingselskabet. Der forelå intet formelt ansættelsesforhold mellem direktøren og GEV Elnet A/S.

Nævnet henviste til forarbejderne til § 50, stk. 1, der kræver:

- At selv *små* netvirksomheder skal have et minimum af *eget personale, der er ansat af virksomheden*
- At ansvaret for den bevillingspligtige aktivitet *reelt* er forankret i den virksomhed, der har bevillingen
- At personale *ikke kan lejes* fra andre juridiske enheder

GEV Elnet A/S' argument om, at en koncerndirektør opfyldte kravet i kraft af sit selskabsretlige ansvar efter selskabslovens § 111, stk. 1, blev afvist. Kravet om personel kapacitet er begrundet i netvirksomheders væsentlige *samfundsmæssige betydning* og deres status som *naturlige monopoler*.

Elforsyningsloven går bevidst videre end EU's elmarkedsdirektiv på dette punkt. Nævnet fandt Energistyrelsens krav rimeligt og proportionelt.

LOV Elforsyningsloven § 50, stk. 1 | Selskabsloven § 111, stk. 1

PRAKSIS **Energiklagenævnet** · Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens afgørelse om påbud vedrørende personel kapacitet i GEV Elnet A/S 27.10.2023

§ 9 Overgangsordninger for pristillæg og nettoafregning – restriktiv fortolkning

Et markant mønster i Energiklagenævnets praksis er den konsekvente, restriktive fortolkning af overgangsordninger for pristillæg og nettoafregning. Tidsfrister skal overholdes præcist, og dispensation er som udgangspunkt udelukket.

Nettoafregning – frist for stamdatablanket

I 1011-13-44 blev et solcelleanlægs årsbaserede nettoafregning afslået, fordi stamdatablanketten blev modtaget af netvirksomheden den 27. december 2012 – syv dage efter fristens udløb den 20. december 2012. Nævnet fastslog, at alle betingelser i nettoafregningsbekendtgørelsens § 15, stk. 1, skal være opfyldt – forbundet med "og" – og at bekendtgørelsen ikke hjemler dispensation. Tilsvarende udfald i 1011-13-70.

Nævnet bemærkede dog, at ordningen – hvor anlægsejerens retsstilling afhænger af en *tredjemands* (elinstallatørens) rettidige indsendelse – kan have store økonomiske konsekvenser og potentielt føre til civile erstatningssager.

Pristillæg – frist for nettilslutning og bindende aftale

I 1011-14-146 stadfæstede nævnet afslag, da anlægget hverken var nettilsluttet eller anmeldt inden tidsfristerne. Nævnet understregede, at der ingen dispensationsmulighed er.

I 1131-16-2 blev ændringer i en købsaftale om et solcelleanlæg (halvering af kapacitet fra 42,4 til 26,6 kWp og skift af paneltype) anset for så væsentlige, at der reelt var tale om en *ny aftale* indgået efter udløbet af fristen for det forhøjede pristillæg.

Sag	Fristoverskridelse	Udfald	Dispensation
1011-13-44	7 dage for sen stamdatablanket	Afslag	Ingen hjemmel
1011-14-146	Manglende nettilslutning og anmeldelse	Afslag	Ingen hjemmel
1131-16-2	Ændret aftale efter frist	Afslag	Restriktiv fortolkning
1131-1	Dispensation fra tidsfrist for nettilslutning	Afslag	Kræver bestilt materiel
1131-16-27	21 dage for sen nettilslutning	Afslag	Tilregnes ejeren
18-00367	4 måneder for sen ansøgning	Afslag	Ingen særlige omstændigheder

I 1131-1 fastslog nævnet, at dispensation fra VE-lovens § 75, stk. 3 kun kan meddeles, hvis nettilslutning ikke kan finde sted på grund af *manglende eller forsinket levering af materiel* – forsinkelser forårsaget af klagesager eller myndighedsbehandling giver ikke grundlag for dispensation.

I 1131-16-27 var forsinkelse med montering af inverter – forårsaget af klagers egen renovering – et forhold, der kunne tilregnes ejeren.

Den gennemgående linje er klar: overgangsordninger er *undtagelser* fra den almindelige regulering og skal derfor fortolkes *snævert*. Hverken Energinet, Energistyrelsen eller Energiklagenævnet har generel hjemmel til at dispensere fra bekendtgørelsesfrister – kun den regeludstedende myndighed (Energistyrelsen) kan under visse omstændigheder fravige ministerielle bekendtgørelser.

LOV	VE-loven § 5, stk. 1 · VE-loven § 47 · VE-loven § 66	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på nettoafregning for vindmølle grundet for sen ansøgning	04.09.2019
	Energiklagenævnet · Klage over afslag på dispensation for manglende nettilslutning af solcelleanlæg inden 1. januar 2016	17.11.2016
	Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg, da ændringer i købsaftale blev anset for en ny aftale indgået efter tidsfristen	20.06.2016
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnet stadfæster afslag på årsbaseret nettoafregning for solcelleanlæg grundet manglende rettidig nettilslutning og anmeldelse	15.04.2015
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på årsbaseret nettoafregning for solcelleanlæg	17.06.2013
	Energiklagenævnet · Afgørelse om afslag på årsbaseret nettoafregning for solcelleanlæg grundet for sen indsendelse af stamdatablanket	17.04.2013
	Energiklagenævnet · Afslag på dispensation fra tidsfrist for nettilslutning af vindmøller	01.02.2010

§ 10 Sammenfatning og udviklingslinjer

Energiklagenævnets praksis om nettilslutning og elforsyningssikkerhed udkrystalliserer sig i en række klare principper:

- **Tilslutningspligt er ubetinget**, når de tekniske og planmæssige betingelser er opfyldt – netvirksomheden kan ikke betinge tilslutningen af pristillægsrelaterede vilkår.
- **Faktiske udgifter** er det eneste lovlige omkostningsgrundlag for tilslutningsbidrag ved VE-produktionsanlæg – standardtariffer beregnet for forbrug kan ikke overføres.
- **Sikkerhedsstillelse** kræver en konkret *proportionalitetsvurdering* – et nystiftet selskab uden egne mislighold kan ikke pålægges depositum baseret på tidligere ejeres tab.
- **Nødvendige nyinvesteringer** fortolkes snævert – investering skal overskride ordinær vedligeholdelse og reelt skabe ny kapacitet eller væsentlig levetidsforlængelse.
- **Udvidelse** af et eksisterende forbrugssted ved nyt aftagenummer udløser ikke ekstraordinær forhøjelse af indtægtsrammen – brugsmæssig sammenhæng på samme matrikel er afgørende.
- **Personelkravet** i § 50 er reelt: ansættelse i netvirksomheden selv er et ufravigeligt krav, begrundet i netvirksomheders samfundsmæssige betydning.
- **Overgangsordninger** fortolkes konsekvent restriktivt med præcise tidsfrister og ingen generel dispensationshjemmel.

De seneste afgørelser fra 2025 – om lynladestationer (24/00724), leveringsomfang (24/09249) og klageadgang (25/05096) – viser, at nævnet fortsat arbejder med en præcis afgrænsning af den offentligretlige og den civilretlige sfære i elforsyningsretten.

For spørgsmål om tilskudsordninger (bygningspulje, varmepumper, skrotning), se praksisoversigten om vedvarende energi-tilskud. For tariffer og forbrugervilkår, se praksisoversigten om elforsyning og tariffer-. For planretlige spørgsmål om solcelleanlæg og vindmøller i det åbne land, se praksisoversigterne om landzonetilladelse og lokalplaner.

LOV	Elforsyningsloven § 50 · Elforsyningsloven § 69	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Afvisning af klage over Forsyningstilsynets ophævelse af Energinets afgørelse om samling af solcelleparker som ét produktionsanlæg	26.11.2025
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnet ophæver afgørelse: Netselskabs administration af tilslutningsbestemmelser vedrørende frigjort leveringsomfang er en offentligretlig tvist	17.10.2025
	Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på forhøjelse af indtægtsramme ved etablering af lynladestation	06.02.2025

REFERENCE Lovgrundlag

11 paragraffer

Elforsyningsloven § 6d		Elforsyningsloven § 20	stk. 1
Elforsyningsloven § 50	stk. 1	Elforsyningsloven § 69	stk. 1
Elforsyningsloven § 73		Elforsyningsloven § 73a	
Elforsyningsloven § 77	stk. 1	VE-loven § 5	stk. 1
VE-loven § 30		VE-loven § 47	
VE-loven § 66			

MATERIALE Citerede afgørelser

27 afgørelser

ENERGIKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		27
26.11.2025	Afvisning af klage over Forsyningstilsynets ophævelse af Energinets afgørelse om samling af solcelleparker som ét produktionsanlæg	25/05096
17.10.2025	Energiklagenævnet ophæver afgørelse: Netselskabs administration af tilslutningsbestemmelser vedrørende frigjort leveringsomfang er en offentligretlig tvist	24/09249
06.02.2025	Afvisning af forhøjet indtægtsramme: Udvidelse af eksisterende anlæg ansås ikke for 'ny elforbruger'	24/00722
06.02.2025	Stadfæstelse af afslag på forhøjelse af indtægtsramme ved etablering af lynladestation	24/00724
27.10.2023	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens afgørelse om påbud vedrørende personel kapacitet i GEV Elnet A/S	22/13848
25.10.2022	Energiklagenævnets afgørelse om indtægtsramme og differencer for Ikast El Net A/S i 2018	20/10849

06.09.2022	Energiklagenævnets genoptagelse af sag vedrørende N1 A/S' indtægtsramme (2005-2015) og håndtering af kunder tilsluttet transmissionsnet	21/10983
03.02.2022	Energiklagenævnets afgørelse om direkte tilslutning af vindmøller til virksomheder på Hirtshals Havn	20/06084
19.11.2020	Energiklagenævnet ophæver Energistyrelsens afgørelse om nettilslutning af vindmølle	19/04449
24.06.2020	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energitilsynets afgørelse om Vores Elnet A/S's reguleringspris for 2016	18/03884
04.09.2019	Stadfæstelse af afslag på nettoafregning for vindmølle grundet for sen ansøgning	18/00367
18.12.2017	Stadfæstelse af afvisning af moderselskabsgaranti som sikkerhedsstillelse i elforsyningssag	1011-17-14
18.12.2017	Stadfæstelse af Energitilsynets afgørelse om afvisning af moderselskabsgaranti som sikkerhedsstillelse	1011-17-18
17.11.2016	Klage over afslag på dispensation for manglende nettilslutning af solcelleanlæg inden 1. januar 2016	1131-16-27
20.06.2016	Stadfæstelse af afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg, da ændringer i købsaftale blev anset for en ny aftale indgået efter tidsfristen	1131-16-2
15.04.2015	Energiklagenævnet stadfæster afslag på årsbaseret nettoafregning for solcelleanlæg grundet manglende rettidig nettilslutning og anmeldelse	1011-14-146
12.05.2014	Vurdering af 'nødvendige nyinvesteringer' og forhøjelse af indtægtsramme for netselskab	1011-13-93
17.06.2013	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på årsbaseret nettoafregning for solcelleanlæg	1011-13-70
17.04.2013	Afgørelse om afslag på årsbaseret nettoafregning for solcelleanlæg grundet for sen indsendelse af stamdatablanket	1011-13-44
12.07.2012	Afslag på pristillæg for egetforbrug af biomasse-el efter lovændring i VE-loven	1131-12-1
20.12.2010	Klage over Energitilsynets afgørelse om tilslutningsomkostninger for vindmølle	1011-10-3
01.02.2010	Afslag på dispensation fra tidsfrist for nettilslutning af vindmøller	1131-1
31.03.2008	Forhøjelse af rådighedsbeløb for elanlæg idriftsat før ny bekendtgørelse	11-535.
17.03.2008	Energiklagenævnets afgørelse om forhøjelse af rådighedsbeløb for Vestjyske Net 150 kV A/S	11-534.
28.03.2006	Krav om sikkerhedsstillelse for netadgang som betingelse for leverandørskifte	11-378.
16.09.2004	Energiklagenævnets afgørelse om Vestforsynings krav om depositum fra Hotel Vinderup ApS	11-211
15.09.2004	Energiklagenævnets afgørelse om Odense Energis krav om depositum for ellevering	11-205

18 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over råstofindvinding og råstoftilladelser

Regionsrådets gravetilladelser, råstofplanen og klagepraksis efter råstofloven

Version 2 Opdateret 21. jul. 2026 24 afgørelser · 2018–2026 Læs online

INTRODUKTION

Erhvervsmæssig indvinding af sand, grus, sten, ler, kalk og tørv kræver tilladelse fra regionsrådet efter råstoflovens § 7, stk. 1, mens indvinding på søterritoriet og kontinentalsoklen kræver tilladelse fra miljøministeren efter § 20. Al administration hviler på den dobbelte interesseafvejning i § 3, der på den ene side vægter råstofressourcen og erhvervshensyn og på den anden side grundvand, natur, landskab, arkæologi, rekreative og jord-/skovbrugsmæssige interesser. Praksis skabes helt overvejende af Miljø- og Fødevareklagenævnets læge afdeling, hvor billedet er entydigt: nævnet efterprøver ikke regionens skøn, men ophæver og hjemviser konsekvent, når § 3-afvejningen, oplysningsgrundlaget, artsbeskyttelsen eller begrundelsen svigter. Domstolene har navnlig beskæftiget sig med grænsefladen til kommunens selvstændige kompetence efter vandforsyningslovens § 26 om grundvandssænkning.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Råstoflovens § 3 opregner udtømmende de hensyn, der lovligt kan varetages efter loven – trafikale gener på offentlig vej, nabogener og værdiforringelse af naboejendomme falder uden for og kan hverken begrunde vilkår eller udgøre klageberettigelse.

02 Regionsrådet har et vidt skøn ved udformningen af råstofplanen, og hvordan de lovlige hensyn vægtes indbyrdes er et skønsmæssigt spørgsmål, som Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke kan efterprøve.

03 Klage over regionsrådets afgørelser efter § 5 a (råstofplanen) kan kun angå retlige spørgsmål, mens afgørelser om konkrete gravetilladelser efter § 7, stk. 1, prøves fuldt ud.

04 Afgørelser efter § 7, stk. 2 (anmeldelsesordningen), § 9, stk. 2, og § 11 kan slet ikke påklages til anden administrativ myndighed, og det samme gælder tilsynsmyndighedens afgørelser efter § 33, stk. 3.

05 § 3-afvejningen skal fremgå udtrykkeligt af afgørelsen; en henvisning til en "samlet vurdering" eller til en tidligere – og siden ophævet – afgørelse opfylder ikke forvaltningslovens §§ 22 og 24 og medfører ophævelse og hjemvisning.

06 Utilstrækkeligt oplysningsgrundlag om støj, støv, vibrationer eller grundvandspåvirkning er en væsentlig retlig mangel, der fører til ophævelse – også når regionen har fastsat vejledende grænseværdier som vilkår.

07 Godkendelse eller ændring af en efterbehandlingsplan sidestilles retligt med en afgørelse efter § 7, stk. 1, og udløser derfor den samme pligt til at vurdere påvirkningen af bilag IV-arter efter habitatbekendtgørelsen.

08 En tilladelse efter § 7, stk. 1, SKAL indeholde vilkår om drift og efterbehandling, om sikkerhedsstillelse og om en af regionsrådet godkendt grave- og efterbehandlingsplan; vilkårene er bindende for enhver ejer uanset stiftelsestidspunkt og tinglyses for ejerens regning.

09 Tilladelsen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år, medmindre andet er fastsat i vilkårene – en fravigelsesmulighed indført i 2015 til bl.a. klægindvinding til digevedligeholdelse.

10 Ansøgning efter § 7 gælder efter § 8 også som ansøgning efter anden lovgivning om selve indvindingen, og samordningspligten indebærer, at regionen skal afvente og indarbejde de øvrige myndigheders vilkår – svigter samordningen efter et kommunalt afslag på grundvandssænkning, ophæves råstoftilladelsen.

11 Kommunalbestyrelsen har en selvstændig kompetence efter vandforsyningslovens § 26 til at tillade eller nægte sænkning af grundvandsstanden, og bundetheden af råstofplanen efter § 5 a, stk. 4, fratager ikke kommunen denne kompetence.

12 Enkeltstående tilladelser uden for de udlagte graveområder vil underminere råstofplanlægningen som styringsmiddel og forudsætter derfor ganske særlige forhold, hvorfor undtagelsesmuligheder i råstofplanen fortolkes snævert.

13 Klageberettigelse efter § 15, stk. 1, nr. 7, kræver en individuel og væsentlig interesse, der er kvalificeret i forhold til en bredere personkreds – og interessen skal desuden være relevant i forhold til de hensyn, råstofloven kan varetage.

14 Rettidig klage har som udgangspunkt opsættende virkning efter § 16, stk. 8, men nævnet kan ophæve den opsættende virkning for de dele af tilladelsen, klagen ikke angår.

15 Råstoffer på søterritoriet og kontinentalsoklen tilhører staten, indvindingstilladelse kan kun gives i geografisk afgrænsede og miljøvurderede områder, auktioner afgøres på vederlaget pr. kubikmeter, og opfiskning af søsten med grab er forbudt.

§ 1 Lovens formål, den dobbelte interesseafvejning i § 3 og myndighedsbilledet

Råstofloven regulerer indvinding af sand, grus, sten, ler, kalk, kridt, tørv m.v. både på landjorden og på søterritoriet og kontinentalsoklen. Formålsbestemmelsen i råstoflovens § 1 forpligter myndighederne til at sikre, at udnyttelsen sker "som led i en bæredygtig udvikling efter en samlet interesseafvejning", at indvinding og efterbehandling tilrettelægges så det efterbehandlede areal kan indgå i anden arealanvendelse, at der sikres en råstofforsyning på længere sigt, at råstofferne anvendes i forhold til deres kvalitet, og at naturbundne råstoffer i videst muligt omfang erstattes af affaldsprodukter.

Den operative bestemmelse er råstoflovens § 3, der opstiller en tosidet afvejning:

> *Ved lovens anvendelse skal der på den ene side lægges vægt på råstofressourcernes omfang og kvalitet og en sikring af råstofressourcernes udnyttelse samt tages erhvervsmæssige hensyn. På den anden side skal der lægges vægt på miljøbeskyttelse og vandforsyningsinteresser, beskyttelse af arkæologiske og geologiske interesser, naturbeskyttelse, herunder bevarelsen af landskabelige værdier og videnskabelige interesser, rekreative interesser, en hensigtsmæssig byudvikling, infrastrukturanlæg, herunder energiproducerende anlæg, jord- og skovbrugsmæssige interesser, sandflugtsbekæmpelse og risiko for oversvømmelse eller erosion af kysten, fiskerimæssige interesser, ulemper for skibs- og luftfarten samt ændringer i strøm- og bundforhold.*

Miljø- og Fødevareklagenævnet har gentagne gange slået fast, at opregningen er **udtømmende**. I 24/05206 formuleres det direkte:

> *Råstoflovens § 3 er udtømmende og indeholder ikke en regulering af trafikale hensyn, hvorfor sådanne hensyn ikke lovligt kan varetages i henhold til råstofloven.*

Myndighedsbilledet er todelt. På landjorden meddeler regionsrådet tilladelse efter § 7, stk. 1 og fører tilsyn efter § 31, stk. 1. På søterritoriet og kontinentalsoklen er råstofferne statens ejendom, og tilladelse meddeles af miljøministeren efter § 20, stk. 1, ligesom ministeren fører tilsyn efter § 31, stk. 2.

Denne kompetencefordeling er resultatet af en lang udvikling. Den gældende lov bygger på lovforslaget til 1991-loven, hvor Miljøministeriet samtidig moderniserede miljøbeskyttelses-, naturbeskyttelses-, planlægnings- og vandløbsloven. Af de almindelige bemærkninger fremgår bl.a., at reglerne om indvinding på kontinentalsoklen blev udtaget af kontinentalsokkelloven og integreret i råstofloven, så "administrationen af råstofindvinding på havområdet fremover alene skal ske i henhold til råstofloven", ligesom klagesystemet blev delt mellem det nyoprettede Naturklagenævn og ministeren. Ved kommunalreformen blev tilladelseskompetencen på land flyttet til kommunalbestyrelserne, mens regionerne overtog kortlægning og planlægning, jf. LOV nr 566 af 24/06/2005. Den delte kompetence blev afskaffet igen ved LOV nr 380 af 23/04/2014, hvor tilladelses- og tilsynskompetencen blev samlet hos regionsrådet. Af forarbejderne fremgår begrundelsen:

> *Ved at flytte kompetencen til at meddele tilladelser til indvinding af råstoffer fra kommunalbestyrelsen til regionsrådet vil den tætte kobling mellem planlægning og meddelelse af konkrete tilladelser i regionalt regi give mulighed for ændret balance mellem overordnede råstofhensyn og lokale interesser.*

Som modvægt til kommunernes tab af kompetence indsattes samtidig kommunehøringen i § 10 a. Havområdet blev senest reformeret ved LOV nr 178 af 24/02/2015, der bl.a. ændrede auktionsordningen, så auktioner vindes på prisen pr. kubikmeter.

LOV Råstofloven § 1 · Råstofloven § 3 · Råstofloven § 7, stk. 1 · Råstofloven § 10a · Råstofloven § 20, stk. 1 · Råstofloven § 31, stk. 1, 2

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020-2031 for graveområde Vallestrup 27.06.2025

§ 2 Råstofplanen efter § 5 a og tilvejebringelsen efter § 6 a – og grænserne for nævnets prøvelse

Efter råstoflovens § 5 a, stk. 1 udarbejder regionsrådet på grundlag af kortlægningen en plan for indvinding af og forsyning med råstoffer, som skal omfatte en periode på mindst 12 år. På baggrund af en samlet vurdering af udviklingen i regionen og hensynene i § 3 fastlægger regionsrådet overordnede retningslinjer, herunder udlæg af **graveområder** og **råstofinteresseområder**, jf. § 5 a, stk. 2. Planen må ikke stride mod bl.a. landsplandirektiver efter planlovens § 3, Natura 2000-planer eller indsatsprogrammer efter lov om vandplanlægning, jf. § 5 a, stk. 3, og – helt centralt for kommunerne – er **kommunalbestyrelserne bundet af råstofplanen i deres planlægning og administration**, jf. § 5 a, stk. 4.

Tilvejebringelsen følger en fast procedure i § 6 a: en indledende idéfase med offentlig bekendtgørelse og 8 ugers svarfrist, offentlig høring af planforslaget i 8 uger, et statsligt veto, hvorefter planen ikke kan vedtages endeligt, hvis miljøministeren skriftligt har modsat sig det inden indsigelsesfristens udløb, samt en pligt til hvert fjerde år at gennemgå planen og sende en redegørelse i mindst 8 ugers offentlig høring.

Klageadgangen over råstofplanen er stærkt begrænset. Efter § 13, stk. 1, 2. pkt. kan regionsrådets afgørelse efter § 5 a **kun** påklages for så vidt angår retlige spørgsmål. Nævnet har markeret rækkevidden skarpt i 18/05456 (tidl. NMK-220-00125) om Stuby Graveområde i Region Sjællands Råstofplan 2016:

> *Hvorledes vægtningen af interesser er foretaget, og om regionens samlede afvejning af interesser og vurdering er rimelig eller hensigtsmæssig i forhold til klagers interesser, er ikke et retligt spørgsmål, men et skønsmæssigt spørgsmål, som Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke kan efterprøve.*

Nævnet tilføjede, at et graveområde, der videreføres uændret fra en tidligere plan, ikke nødvendigvis udløser en fornyet miljøvurdering, og at konkrete beskyttelsesvilkår mod fx historisk forurening hører hjemme i indvindingstilladelsen efter § 7, ikke i planen.

Det betyder ikke, at planlægningen er uprøvelig. Nævnet efterprøver **officialprincippet, høringsreglerne og selve inddragelsen af § 3-hensynene**. I 21/10469 m.fl. om graveområde Stendal Mark i Region Nordjyllands Råstofplan 2020 fandt nævnet, at officialprincippet var overholdt: råstofloven kræver ikke boringer på alle matrikler før udlæg af et graveområde, og det var ikke ulovligt at lægge forslagsstillerens egen kortlægning (mindst 8,5 mio. m³) til grund. Nævnet fastslog samtidig, at § 6 a ikke stiller krav om en hvidbog, men at høringssvar, hvis en hvidbog udarbejdes, bør gengives loyalt – uden at en ufuldstændig gengivelse generelt medfører ugyldighed. Den supplerende høringsfrist på 8 uger var passende.

Proceduren kan derimod svigte. I 21/04620 m.fl. ophævede og hjemviste nævnet dele af Region Sjællands Råstofplan 2020, og i 24/05205 og 24/05209 fik klagerne delvist medhold i en klage over samme plan med tilhørende miljøvurdering. Efter hjemvisningen i 2023 genvedtog regionen planen for graveområde Vallestrup, og i 24/05206 blev den nye vedtagelse opretholdt, fordi regionen nu havde fjernet de ulovlige trafikbaserede forudsætninger og i stedet fokuseret på miljø-, natur- og vandforsyningshensyn.

Klager over tillæg til råstofplaner behandles efter samme snævre målestok, jf. 19/04194 om tillægget til Region Nordjyllands Råstofplan 2016 med udlægning af graveområde ved Vester Hassing.

LOV	Råstofloven § 5a, stk. 1-4 · Råstofloven § 6a, stk. 1-7 · Råstofloven § 13, stk. 1	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Delvist medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020 med tilhørende miljøvurdering	27.06.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020-2031 for graveområde Vallestrup	27.06.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om vedtagelse af Råstofplan 2020 for Region Sjælland 23.06.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ikke medhold i klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020, graveområde Stendal Mark 26.01.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over tillæg til Region Nordjyllands Råstofplan 2016 med udlægning af graveområde ved Vester Hassing 18.06.2020

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af Region Sjællands Råstofplan 2016 for Stuby Graveområde 22.11.2019

§ 3 Hvilke hensyn må varetages – og hvilke må ikke: § 3's udtømmende karakter i praksis

Den mest markante praksislinje i råstofsager er, at § 3 udgør en **udtømmende** ramme for, hvilke hensyn myndighederne overhovedet må lægge vægt på. Det har konsekvenser både for vilkårsfastsættelsen, for planlægningen og for klageberettigelsen.

Trafikale hensyn falder uden for. I 22/06397 havde Region Nordjylland forhøjet den tilladte årlige indvinding fra 30.000 m³ til 40.000 m³ i Mariagerfjord Kommune. En matrikulær nabo klagede over, at forhøjelsen ville flytte lastbiltransporten til små, uegnede veje. Nævnet afviste at realitetsbehandle klagen: trafikale hensyn er ikke omfattet af § 3 og kan derfor ikke lovligt varetages efter råstofloven, vilkår i en råstoftilladelse kan ikke regulere kørsel uden for graveområdet, og klagerens interesse var derfor ikke relevant i forhold til lovens formål – hvorfor der heller ikke var klageberettigelse efter § 15, stk. 1, nr. 7.

Samme linje slår igennem i planlægningen. I 24/05206 havde nævnet i 2023 ophævet den del af Region Sjællands råstofplan, der gjorde gravetilladelse til Vallestrup betinget af en tilfredsstillende løsning på vejforholdene – netop fordi trafikale forudsætninger ikke kan stilles med hjemmel i § 3. Da klageren efter genvedtagelsen gjorde gældende, at regionen havde tilsidesat officialprincippet ved ikke at undersøge trafikbelastning og skoleveje, afviste nævnet det med den logiske konsekvens: officialprincippet kræver kun oplysninger, der er nødvendige for en materielt lovlig afgørelse **inden for lovens rammer**. Vejadgang og belastning af vejnettet henhører under vejlovgivningen og vejmyndighederne.

Nabogener og værdiforringelse hører til i tilladelsen, ikke i planen. I 21/10469 m.fl. bemærkede nævnet, at værdiforringelse af naboejendomme og nabogener ikke er hensyn, der indgår i § 3 ved planlægningen – men at de vil blive behandlet i forbindelse med en eventuel tilladelse efter § 7, stk. 1, jf. § 10.

Drikkevandsinteresser er derimod et kernehensyn. I 21/11473 havde Region Nordjylland – mod administrationens indstilling – undladt at udlægge et 174,8 ha stort areal ved Gærum som graveområde af hensyn til boringsnære beskyttelsesområder og særlige drikkevandsinteresser. Lodsejeren gjorde gældende, at beslutningen manglede saglig begrundelse og stred mod proportionalitets- og lighedsprincippet. Nævnet fandt, at hensynet til drikkevandsinteresserne er et sagligt hensyn efter § 3, som regionen **skal** inddrage, og at afvejningen ikke kunne efterprøves. At andre grave- eller interesseområder er udlagt i områder med særlige drikkevandsinteresser, tilsidesætter ikke i sig selv lighedsgrundsætningen, da der ved hvert enkelt udlæg skal foretages en konkret inddragelse og samlet afvejning.

LOV Råstofloven § 3 · Råstofloven § 7, stk. 1 · Råstofloven § 10 · Råstofloven § 15, stk. 1

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020-2031 for graveområde Vallestrup 27.06.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ikke medhold i klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020, graveområde Stendal Mark 26.01.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020 - Afslag på at medtage område ved Gærum som graveområde 26.01.2023

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende ændring af vilkår for råstofindvinding 23.08.2022

§ 4 Tilladelsen efter § 7, stk. 1 – krav til afvejning, oplysningsgrundlag og begrundelse

Efter råstoflovens § 7, stk. 1 må erhvervsmæssig indvinding af råstoffer og etablering af anlæg på indvindingsstedet til brug for indvindingen kun ske efter tilladelse fra regionsrådet. Tilladelser meddeles i praksis for en afgrænset periode – typisk 10 år, jf. Vejledning om administration af råstofloven.

Nævnets prøvelse af de konkrete tilladelser er ikke begrænset til retlige spørgsmål, og praksis viser tre gennemgående ophævelsesgrunde.

1. Manglende eller usynlig § 3-afvejning og mangelfuld begrundelse. I 18/05694 ophævede nævnet Region Syddanmarks tilladelse til indvinding af 110.000 m³ årligt i Kolding Kommune, netop fordi afvejningen af hensynene og begrundelsen var utilstrækkelig, jf. forvaltningslovens § 22 og § 24. Samme dag som nævnet i 18/05442 ophævede Region Nordjyllands afslag på en indvindingstilladelse i et udlagt graveområde begrundet i drikkevandsinteresser, ophævede nævnet i 18/05732 et parallelt afslag ved Åsted. I sidstnævnte var afslaget alene begrundet med en "samlet vurdering" og en henvisning til den tidligere sag – som nævnet netop havde ophævet. Nævnet fandt, at denne omstændighed alene var tilstrækkelig til ophævelse og hjemvisning. Kravet gentages i 24/12054 og i 23/01339 og 23/01340, hvor en ændring af vilkår til en tilladelse i Region Sjælland blev ophævet og hjemvist.

2. Utilstrækkeligt oplysningsgrundlag om gener. I 18/08239 og 18/08242 om indvinding af 150.000 m³ årligt ved Almind i Kolding Kommune begrænsede nævnet prøvelsen til støjforholdene og ophævede alligevel tilladelsen. Der var ikke udført støjmåling, tilladelsen indeholdt ingen nærmere vurdering af, om grænseværdierne kunne overholdes, og støjvilkåret manglede angivelse af det maksimale niveau på 55 dB(A) i natperioden kl. 06.00-07.00 efter Miljøstyrelsens vejledning nr. 5/1984. Nævnet lagde vægt på, at der måtte graves ned til 15 meter fra skel til en beboelsesejendom, at der skulle anvendes knuse- og sorteringsanlæg, og at lastbiltransport ville ske ned til ca. 50 meter fra skel. Ved den fornyede behandling skulle regionen ikke blot kortlægge støjen (herunder "Miljømåling – Ekstern Støj"), men også vurdere behovet for vilkår om lavfrekvent støj, infralyd og vibrationer efter Miljøstyrelsens Orientering nr. 9/1997, om særskilte støjvilkår for anlægs- og efterbehandlingsfaserne, og om støvdæmpende foranstaltninger som vanding af gravefronter, lagerbunker og interne veje – alt med hjemmel i § 10. Nævnet understregede udtrykkeligt, at afvejningen efter § 3 **skal fremgå udtrykkeligt af afgørelsen**.

3. Manglende artsvurdering behandles selvstændigt nedenfor.

At tilladelser også stadfæstes, viser 22/04908 om råstofindvinding ved Terndrup, hvor Region Nordjyllands tilladelse blev opretholdt efter en prøvelse, der omfattede §§ 3, 5 a og 10, naturbeskyttelseslovens § 3, habitatbekendtgørelsens artsbeskyttelse og miljøvurderingslovens § 21. Omvendt blev tilladelsen ved Svebølle ophævet i 23/06012 og 23/06013.

LOV Forvaltningsloven § 22 | Forvaltningsloven § 24, stk. 1 | Råstofloven § 3 | Råstofloven § 7, stk. 1 | Råstofloven § 10, stk. 1, 3

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på tilladelse til indvinding af grus uden for udlagt graveområde	27.06.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Terndrup stadfæstes	31.10.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Svebølle ophævet	25.04.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvindingstilladelse - ophævelse og hjemvisning	18.04.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved [A1], Almind: Ophævelse og hjemvisning på grund af mangelfuld støjvurdering	19.03.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af tilladelse til råstofindvinding pga. manglende afvejning af hensyn og utilstrækkelig begrundelse	14.12.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afslag på råstofindvindingstilladelse - drikkevandsinteresser	18.10.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Åsted	18.10.2018

§ 5 Indvinding uden for udlagte graveområder – den snævre undtagelse

Råstofplanens graveområder er det normale grundlag for en tilladelse. Uden for graveområderne er praksis restriktiv, og nævnet har begrundet det principielt. I Vejledning om administration af råstofloven refereres Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 4. marts 2011 (NMK-220-00014), hvor nævnet indledningsvis betonede,

> *at enkeltstående tilladelser uden for de udlagte graveområder – hvor der ikke foreligger ganske særlige forhold – vil underminere råstofplanlægningen som styringsmiddel og modvirke bestræbelserne på at tilvejebringe en bedre planlægning.*

Konsekvensen er, at hvor råstofplanen selv giver mulighed for i særlige tilfælde at tillade indvinding uden for graveområderne, skal undtagelsen fortolkes snævert – herunder med hensyn til dokumentationen for, at der foreligger en særlig forsyningssituation. I den refererede sag var der hverken tale om særligt efterspurgte råstofkvaliteter, eller godtgjort at det lokale forsyningsbehov ikke kunne dækkes fra allerede udpegede graveområder inden for 20 km. At arealet efter endt gravning kunne retableres til økologisk forbindelsesområde, var ikke tilstrækkeligt til at fravige hovedreglen.

Linjen er fastholdt. I 24/12054 stadfæstede nævnet et afslag på tilladelse til indvinding af grus uden for et udlagt graveområde efter en prøvelse, der bl.a. omfattede § 5 a, stk. 2, § 7, stk. 1 og forvaltningslovens begrundelseskrav.

Omvendt gælder, at udpegning som **råstofinteresseområde** ikke i sig selv giver ret til at grave eller til at få andre restriktioner ophævet. I 22/02471 var størstedelen af en ejendom i Horsens Kommune udlagt til råstofinteresseområde i Region Midtjyllands Råstofplan 2016. Ejeren søgte om ophævelse af fredskovspligt med henblik på råstofindvinding. Miljøstyrelsen – og efterfølgende nævnet – lagde afgørende vægt på, at arealet **endnu ikke** var udpeget som graveområde, hvorfor der ikke var grundlag for at afveje det samfundsmæssige hensyn til råstofforekomsten over for fredskovshensynet. En mulig fremtidig udlægning kunne ikke inddrages, og afslaget samt påbuddet om retablering af 2,26 ha fredskov blev stadfæstet.

En tilladelse uden for et graveområde forudsætter i praksis også, at regionsrådet ved sin afgørelse holder sig inden for planens egne rammer – planen er efter § 5 a, stk. 4 bindende for kommunerne, men den udgør tillige det administrationsgrundlag, regionsrådet selv har fastlagt.

LOV Råstofloven § 5a, stk. 2, 4 · Råstofloven § 7, stk. 1

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på tilladelse til indvinding af grus uden for udlagt graveområde 27.06.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på ophævelse af fredskovspligt og påbud om retablering 15.05.2024

§ 6 Grundvandet: samordningspligten i § 8 og kommunens selvstændige kompetence efter vandforsyningslovens § 26

Råstofgrave graves i stigende omfang under grundvandsspejlet, og det er her de skarpeste kompetencekonflikter opstår. Udgangspunktet er råstoflovens § 8:

> *En ansøgning om tilladelse efter § 7 gælder også som ansøgning om tilladelse efter anden lovgivning til råstofindvinding i jorden.*

Samordningspligten er udmøntet i administrationscirkulæret § 2, hvorefter regionsrådet umiddelbart efter modtagelsen skal forelægge ansøgningen for de øvrige kompetente myndigheder, underrette ansøgeren om, at sagsbehandlingen afventer disse myndigheders stillingtagen, underrette ansøgeren, hvis de meddeler afslag, og – hvis de meddeler tilladelse på vilkår – **medtage disse vilkår** i råstoftilladelsen med angivelse af hjemmelsgrundlaget. Cirkulæret afgrænser samtidig pligten: ansøgningen gælder ikke som ansøgning om tilladelser, der ikke direkte angår selve indvindingen, behandlingen eller udleveringen af råstofferne.

Den praktisk vigtigste sideløbende tilladelse er kommunens efter vandforsyningslovens § 26, stk. 1:

> *Ved bygge- og anlægsarbejder, gravning af ler, grus, brunkul, kridt m.v. må bortledning af grundvand eller anden sænkning af grundvandsstanden ikke ske uden tilladelse. Tilladelsen meddeles af kommunalbestyrelsen, jf. dog § 27.*

Konsekvensen af at tilsidesætte samordningen er ophævelse. I 23/02076 ophævede nævnet Region Sjællands råstoftilladelse, fordi samordningspligten efter § 8 ikke var iagttaget, efter at kommunen havde meddelt afslag på grundvandssænkning efter vandforsyningslovens § 26, stk. 1. Afgørelsen viser, at regionsrådet ikke kan meddele en råstoftilladelse, der forudsætter en sænkning, kommunen har nægtet.

Omvendt kan kommunens § 26-tilladelse stå ved magt, når den er tilstrækkeligt oplyst: i 19/06793 stadfæstede nævnet Skive Kommunes tilladelse til indvinding af råstof under grundvandsspejlet efter vandforsyningslovens §§ 26 og 28. Kravet til oplysningsgrundlaget er dog reelt: i 24/04846 ophævede nævnet Hjørring Kommunes foreløbige tilladelse til at indvinde op til 30.000 m³ grundvand årligt til vådsortering (grusvask) ved Stendal Mark, fordi påvirkningsvurderingen var foretaget uden kendskab til boringens ydelse, magasinets transmissivitet og magasintal, og fordi et vilkår om blot tre timers prøvepumpning var utilstrækkeligt:

> *Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der på det foreliggende grundlag ikke er tilstrækkeligt med oplysninger til, at Hjørring Kommune kan meddele en foreløbig tilladelse til indvinding af grundvand til grusvask.*

Spørgsmålet har også været for domstolene. I landsrettens dom af 14. oktober 2022, BS-30324/2021-OLR-, var temaet netop samspillet mellem kommunens kompetence efter vandforsyningslovens § 26, stk. 1 og

bundetheden af råstofplanen efter råstoflovens § 5 a, stk. 4, kombineret med en inhabilitetsindsigelse efter forvaltningslovens § 3 og et erstatningskrav mod kommunen. Landsretten fandt ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens afgørelse, og hverken inhabilitetsindsigelsen eller erstatningskravet førte til et andet resultat. Dommen bekræfter, at § 5 a, stk. 4, binder kommunen i dens *planlægning og administration* efter råstofloven, men ikke fratager kommunen dens selvstændige, skønsprægede kompetence efter vandforsyningsloven.

Vær opmærksom på kommende ret: vandforsyningslovens § 26 er ændret ved **lov nr. 742 af 20. juni 2025** med virkning fra 1. juli 2025, men ændringerne er endnu ikke konsolideret ind i den læste lovtekst. Ændringerne indebærer bl.a., at tilladelseskravet nyaffattes og udvides til generelt at gælde bortledning eller sænkning af grundvandsstanden (ikke kun ved bygge- og anlægsarbejder mv.), at der indsættes en bagatelgrænse på 10.000 m³ årligt, at tilladelser som udgangspunkt skal tidsbegrænses til højst 30 år – dog **ikke** tilladelser til bygge- og anlægsarbejder og råstofindvinding – og at en tilladelse kan tilbagekaldes uden erstatning, hvis den ikke har været udnyttet i 5 sammenhængende år.

LOV Forvaltningsloven § 3, stk. 1 · Råstofloven § 5a, stk. 4 · Råstofloven § 8 · Vandforsyningsloven § 26, stk. 1

PRAKSIS

- **Landsretten** · Afgørelse om inhabilitet og tilladelse til grundvandssænkning ved råstofindvinding — 14.10.2022
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Hjemvisning af foreløbig tilladelse til grundvandsindvinding pga. utilstrækkeligt oplysningsgrundlag — 22.12.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Region Sjællands tilladelse til råstofindvinding ophævet grundet manglende samordning med afslag på grundvandssænkning — 09.12.2025
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tilladelse til råstofindvinding under grundvandsspejl i Skive Kommune — 10.06.2021

§ 7 De obligatoriske vilkår i § 10: efterbehandling, sikkerhedsstillelse, graveplan, tinglysning og 3-års bortfald

Råstoflovens § 10, stk. 1 opstiller tre **obligatoriske** vilkår i enhver tilladelse efter § 7, stk. 1:

Vilkår	Hjemmel	Indhold
Drift og efterbehandling	§ 10, stk. 1, nr. 1	Begrænse miljømæssige gener og forebygge forurening af grundvand og jord
Sikkerhedsstillelse	§ 10, stk. 1, nr. 2, jf. stk. 4	Skal dække regionsrådets udgifter ved selvhjælpshandling, jf. § 33, stk. 3- ; kan reguleres ved væsentlig ændret beregningsgrundlag
Godkendt grave- og efterbehandlingsplan	§ 10, stk. 1, nr. 3	Skal indeholde hovedelementerne for indvinding og efterbehandling

Dertil kommer den fakultative adgang til vilkår om bedst mulig oparbejdning eller anvendelse til bestemte formål, § 10, stk. 2, og den generelle adgang til yderligere vilkår til varetagelse af § 3-hensynene, § 10, stk. 3. Efter § 10 a skal regionsrådet høre kommunalbestyrelsen med mindst 4 ugers frist, inden der fastsættes efterbehandlingsvilkår.

Tre retsvirkninger er særligt vigtige for ejere og långivere:

-

Bindingen på ejerkredsen. Vilkår er efter § 10, stk. 5 bindende for ejere og indehavere af andre rettigheder over ejendommen "uden hensyn til, hvornår retten er stiftet".

- **Tinglysning.** Regionsrådet foranlediger efter § 10, stk. 6 efterbehandlingsvilkår tinglyst på ejendommen for ejerens regning; reviderede vilkår som følge af forbud efter jordforureningslovens § 52 tinglyses dog for regionsrådets regning.
- **Bortfald.** Efter § 10, stk. 7 bortfalder tilladelsen, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter meddelelsen, eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år – medmindre andet fremgår af vilkårene. Muligheden for at fravige 3-års-reglen ved vilkår blev indsat i 2015 og er ifølge forarbejderne tiltænkt særlige situationer, fx indvinding af klæg til vedligeholdelse af havdigerne ved Vadehavet, hvor behovet typisk først opstår efter store storme og derfor kan ligge med mere end tre års mellemrum.

Regionsrådets praktiske håndtering af vilkårene er beskrevet i Vejledning om administration af råstofloven, der bl.a. anbefaler vilkår om, at efterbehandlingsforpligtelsen indtræder, hvis indvindingen har været afbrudt i en længere periode, og omgående hvis tilladelsen tilbagekaldes, samt at 3-års-fristen regnes fra tilladelsens dato – ikke fra det senere tidspunkt, der måtte være fastsat som indvindingens begyndelse.

Vilkårenes rækkevidde prøves også konkret. I NMK-220-00147 angik klagen et vilkår 53 i Region Syddanmarks tilladelse til indvinding af 300.000 m³ årligt i Aabenraa Kommune, hvorefter en støjvold langs Bodumvej skulle fjernes før godkendelse af efterbehandlingen, og jorden fra volden ikke måtte genanvendes i graveområdet. Regionen henviste til kommunens modstand mod at bevare volden som landskabselement, til usikkerhed om jordens kvalitet af hensyn til grundvandet og strandtudsers levesteder, og til et tilsvarende vilkår i en tidligere tilladelse fra 2008.

Ændring af efterbehandlingsvilkår er ikke frit. I 18/05123 og 18/0674 (tidl. NMK-220-00153) ophævede nævnet Region Nordjyllands afslag på at ændre efterbehandlingen af en råstofgrav i Vesthimmerlands Kommune fra jordbrugsmæssig drift til naturformål. Nævnet bemærkede til den fornyede behandling, at jordbrugsmæssige interesser for det samlede område godt kan indgå i afvejningen efter § 3, men skal vurderes konkret over for de øvrige hensyn, og at spørgsmålet om indvinderens passivitet måtte ses i lyset af, at myndighederne selv havde forholdt sig passive siden 2009, jf. § 10, stk. 3.

LOV	Råstofloven § 3 · Råstofloven § 10, stk. 1-7 · Råstofloven § 10a · Råstofloven § 33, stk. 3	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvindingstilladelse - ophævelse og hjemvisning	18.04.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afslag på ændret efterbehandling af råstofgrav grundet manglende bilag IV-undersøgelse	16.12.2019
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af opsættende virkning i sag om vilkår for fjernelse af støjvold ved råstofindvinding	20.04.2018

§ 8 Artsbeskyttelsen: bilag IV-vurderingen som selvstændig gyldighedsbetingelse

Den hyppigste enkeltstående ophævelsesgrund i råstofsager ved siden af begrundelsesmangler er manglende vurdering af beskyttede arter. Pligten følger ikke af råstofloven selv, men af habitatbekendtgørelsens regler om beskyttelse af arter opført på habitatdirektivets bilag IV, og den slår igennem som en **retlig gyldighedsbetingelse** for råstofafgørelsen.

Den principielle afgørelse er 18/05123 og 18/0674 (tidl. NMK-220-00153). Region Nordjylland havde afslået at ændre efterbehandlingsvilkårene for en råstofgrav og havde – trods en ekstern naturvurdering, der pegede på mulige forekomster af markfirben og padder – politisk valgt ikke at gennemføre de anbefalede undersøgelser. Nævnet fastslog, at fordi en godkendelse af efterbehandlingsplanen **retligt svarer til en afgørelse efter råstoflovens § 7, stk. 1**, var undersøgelsen af påvirkningen af bilag IV-arter obligatorisk efter habitatbekendtgørelsens § 10, stk. 1. Den manglende undersøgelse udgjorde en væsentlig retlig mangel, og afgørelsen blev ophævet og hjemvist. Nævnet tiltrådte samtidig, at arealet på afgørelsestidspunktet ikke var registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3, men at statusafklaringen tilkom kommunen.

Artsvurderingen indgår derfor rutinemæssigt i nævnets prøvelse af råstofafgørelser. I 22/04908 om indvinding ved Terndrup blev tilladelsen stadfæstet efter en prøvelse, der omfattede habitatbekendtgørelsens §§ 6, 7 og 10 sammen med naturbeskyttelseslovens § 3 og miljøvurderingslovens § 21. I 23/01339 og 23/01340 indgik habitatbekendtgørelsens §§ 6, 7 og 10 sammen med forvaltningslovens begrundelseskrav i den ophævelse og hjemvisning, nævnet foretog. Og i 21/04620 m.fl. indgik habitatbekendtgørelsens §§ 5, 6, 8 og 10 sammen med miljøvurderingslovens §§ 8, 9, 48 og 54 i prøvelsen af selve Råstofplan 2020.

Også sideordnede tilladelser rammes. I 24/04846 anbefalede nævnet ved hjemvisningen af den foreløbige grundvandstilladelse til grusvask, at kommunen ud over korrekte prøvepumpninger også overvejede pejlinger i de nærliggende naturområder for at vurdere risikoen for skade på yngle- og rasteområder for bilag IV-arter – bl.a. odder – omkring en § 3-beskyttet sø ca. 150 meter fra boringen.

Efterbehandlingen af grusgrave rejser en beslægtet problemstilling. Vejledning om administration af råstofloven fremhæver, at myndigheden i tilladelser til efterbehandling skal sikre iagttagelse af naturbeskyttelseslovens § 29 a om forsætlig forstyrrelse af bilag IV-arter, og at det afgørende er, om den økologiske funktionalitet i området opretholdes.

LOV Naturbeskyttelsesloven § 3 · Råstofloven § 7, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Hjemvisning af foreløbig tilladelse til grundvandsindvinding pga. utilstrækkeligt oplysningsgrundlag	22.12.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Terndrup stadfæstes	31.10.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvindingstilladelse - ophævelse og hjemvisning	18.04.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sag om vedtagelse af Råstofplan 2020 for Region Sjælland	23.06.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afslag på ændret efterbehandling af råstofgrav grundet manglende bilag IV-undersøgelse	16.12.2019

§ 9 Klagesporet: hvad kan påklages, af hvem, med hvilken virkning – og hvad kan ikke

Klagesystemet i råstofloven er lagdelt, og lagdelingen afgør, hvor meget der overhovedet kan prøves.

Hvad kan påklages. Efter § 13, stk. 1 kan regionsrådets afgørelser vedrørende forekomster på landjorden påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, der behandler sagen i den **læge afdeling**. Tre begrænsninger følger af samme bestemmelse: afgørelser efter § 5 a kan kun påklages for så vidt angår retlige spørgsmål; afgørelser efter kapitel 7 a behandles i en af nævnets øvrige afdelinger; og afgørelser efter **§ 7, stk. 2, § 9, stk. 2, og §**

11 kan slet ikke påklages til anden administrativ myndighed. Miljøministerens afgørelser om forekomster på landjorden kan som hovedregel heller ikke påklages, jf. § 13, stk. 2.

Tilsynsafgørelser er også afskåret. I 26/00164 afviste nævnet en klage over en godkendelse af efterbehandlingen af en grusgrav, fordi der var tale om en tilsynsafgørelse. Det følger af § 33, stk. 4, at tilsynsmyndighedens afgørelser efter § 33, stk. 3 – påbud og forbud til berigtigelse af ulovlige forhold, herunder selvhjælpshandling for den ansvarliges regning – ikke kan påklages til anden administrativ myndighed.

Hvem kan klage. Kredsen er opregnet i § 15, stk. 1 og omfatter adressaten, offentlige myndigheder, berørte nationalparkfonde, lokale foreninger med væsentlig interesse, landsdækkende natur- og miljøorganisationer, landsdækkende rekreative organisationer samt "enhver med individuel væsentlig interesse i afgørelsen". Nævnet har i 22/06397 præciseret målestokken efter § 15, stk. 1, nr. 7: påvirkningen skal være kvalificeret og mere udpræget for klageren end for en bredere personkreds; en almindelig eller ideelt betonet interesse rækker ikke; og – afgørende – interessen skal være **relevant i forhold til lovens formål**. En nabo, der udelukkende klager over transport på offentlig vej uden for graveområdet, er derfor ikke klageberettiget, uanset nærheden til graven.

Frist og opsættende virkning. Klagefristen er 4 uger fra meddelelsen – ved offentlig bekendtgørelse dog altid fra bekendtgørelsen, jf. § 16, stk. 1. En tilladelse må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, jf. § 16, stk. 7, og rettidig klage har som udgangspunkt opsættende virkning, jf. § 16, stk. 8 – dog ikke for klager over § 5 a-afgørelser. Nævnet kan bestemme andet, og gør det, når klagen er afgrænset. I NMK-220-00147 ophævede nævnet den opsættende virkning for hele tilladelsen bortset fra det påklagede vilkår 53 om fjernelse af en støjvold, netop fordi klagen kun angik dette ene vilkår, og det derfor var forsvarligt at lade indvindingen fortsætte efter tilladelsens øvrige vilkår.

Prøvelsens omfang. Nævnet begrænser i vidt omfang prøvelsen til de påklagede forhold, jf. lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11, stk. 1 – men inddrager af egen drift grundlæggende forvaltningsretlige grundsætninger. Det er baggrunden for, at sager som 18/08239 og 18/08242 afgøres på ét enkelt punkt (støjgrundlaget), mens nævnet i samme afgørelse giver anvisninger til den fornyede behandling. Retssag til prøvelse af nævnets afgørelser skal anlægges inden 6 måneder, jf. § 43, stk. 1.

LOV Råstofloven § 13, stk. 1, 2 · Råstofloven § 15, stk. 1 · Råstofloven § 16, stk. 1, 7, 8 · Råstofloven § 33, stk. 3, 4 · Råstofloven § 43, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Nævnet afviser klage over godkendelse af efterbehandling af grusgrav – tilsynsafgørelse kan ikke påklages	30.01.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende ændring af vilkår for råstofindvinding	23.08.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved [A1], Almind: Ophævelse og hjemvisning på grund af mangelfuld støjvurdering	19.03.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over tillæg til Region Nordjyllands Råstofplan 2016 med udlægning af graveområde ved Vester Hassing	18.06.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af Region Sjællands Råstofplan 2016 for Stuby Graveområde	22.11.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af opsættende virkning i sag om vilkår for fjernelse af støjvold ved råstofindvinding	20.04.2018

§ 10 Havindvinding efter kapitel 4: statens ejendomsret, auktionsordningen og de særlige klageregler

Reguleringen af råstofindvinding på havet er strukturelt anderledes end på land. Efter råstoflovens § 20, stk. 1 tilhører de omfattede råstoffer på søterritoriet og kontinentalsoklen **den danske stat**, og efterforskning og indvinding må kun ske efter tilladelse fra miljøministeren.

§ 20, stk. 2 opstiller fire tilladelsestyper:

1. **Auktionstilladelse med eneret** – meddeles efter offentlig indkaldelse af ansøgninger på grundlag af det tilbudte vederlag **pr. kubikmeter**; ved lige bud afgøres det på størst budte mængde, og ved lige mængder indkaldes supplerende tilbud.
2. **Fællesområdetilladelse** – meddeles efter ansøgning, uden eneret, i fællesområder til råstofindvinding.
3. **Bygherretilladelse med eneret** – til større opfyldningsopgaver, andre større anlægsarbejder og kystbeskyttelse.
4. **Efterforskningstilladelse uden efterfølgende indvindingsret**.

To materielle skranker er centrale. Efter § 20, stk. 3 kan tilladelse til **indvinding** – herunder prøvesugninger og produktionsforsøg – kun meddeles i geografisk afgrænsede og **miljøvurderede** områder, mens efterforskningstilladelse kun kræver geografisk afgrænsning. Og efter § 20, stk. 4 kan der **ikke** gives tilladelse til opfiskning af søsten med grab el.lign. Ved meddelelse af tilladelse skal der efter § 20, stk. 5 lægges vægt på en vurdering efter §§ 1 og 3 – den samme dobbelte interesseafvejning som på land.

Bestemmelsen fik sin nuværende struktur ved nyaffattelsen i 2009 og blev finjusteret ved LOV nr 178 af 24/02/2015. Af forarbejderne til 2015-ændringen fremgår begrundelsen for at afgøre auktioner på prisen pr. kubikmeter frem for på det samlede vederlag: ændringen "vurderes at give mindre virksomheder og andre, der har behov for mindre mængder råstoffer, bedre mulighed for at deltage i en auktion". Samtidig blev bygherretilladelsen udvidet til også at omfatte materialer til fx betonfremstilling – med Femern Bælt-projektet som det udtrykkelige eksempel – og præciseret som en eneretstilladelse. Endelig blev det med henvisning til hidtidig praksis præciseret, at prøvesugning og produktionsforsøg reguleres som **indvinding** og dermed forudsætter miljøvurdering, mens almindelig akustisk kortlægning, dykker- og ROV-undersøgelser samt boringer og bundprøver op til 50 liter kan ske uden forudgående miljøvurdering af området.

Oprensnings- og uddybningsmaterialer har en selvstændig definition i § 20 c: havbundsmateriale, der fremkommer ved oprensning eller uddybning af havne og sejlrender, eller når der i andre tilfælde er brug for oprensning eller uddybning på søterritoriet.

Klageadgangen på havområdet er markant snævrere end på land. Efter § 26, stk. 2 kan ministerens afgørelser efter §§ 20, 20 b og 24 **kun** påklages "for så vidt angår vilkår til beskyttelse af kulturarv, natur og miljø", og prøvelsen sker i nævnets læge afdeling. Efter § 26, stk. 3 kan afgørelser om enkeltstående indvinding af op til 50.000 m³ oprensnings- og uddybningsmaterialer til nyttiggørelse slet ikke påklages, og det samme gælder fællesområdetilladelser efter § 20, stk. 2, nr. 2, der indeholder samme vilkår som en allerede meddelt tilladelse bortset fra vederlaget.

De processuelle detaljer er udmøntet i råstofbekendtgørelsen, der bl.a. kræver sikkerhedsstillelse for gennemførelse af efterforskning, jf. § 44, og fastsætter bod svarende til sikkerhedsstillelsen, hvis betingelserne for bortfald ikke opfyldes inden for fristerne, jf. § 51. Efter § 65 gælder forbuddet mod at udnytte en tilladelse før klagefristens udløb ikke ved forlængelse på uændrede vilkår.

LOV Råstofloven § 20, stk. 1-5 Råstofloven § 20c Råstofloven § 26, stk. 1-3

§ 11 Samspillet med VVM, anmeldelsesordningen og anden lovgivning

VVM. Råstofprojekter er som hovedregel omfattet af miljøvurderingsloven, men råstofloven er et af de sagsområder, hvor tilladelsen efter sektorloven træder i stedet for VVM-tilladelsen. Det fremgår udtrykkeligt af miljøvurderingsbekendtgørelsens § 10:

> *Følgende tilladelser eller godkendelser efter anden lovgivning erstatter helt eller delvist tilladelsen efter lovens § 25, jf. lovens § 15, stk. 3: 1) En tilladelse efter §§ 7 eller 20 i råstofloven.*

Efter miljøvurderingsbekendtgørelsens § 11 må en sådan erstattende tilladelse ikke meddeles, før det nødvendige plangrundlag efter planloven er gældende, hvis projektet forudsætter planlægning. Den generelle screenings- og miljøkonsekvenspraksis behandles under vvm-vurdering og indgår ikke i denne oversigt; her er den relevant, fordi VVM-mangler jævnligt slår igennem som ophævelsesgrund i råstofsager – som i forløbet bag 18/05694, hvor en byretsdom i 2014 underkendte den daværende VVM-screeningsafgørelse og førte til, at Region Syddanmark måtte genoptage hele sagsbehandlingen efter kompetenceflytningen til regionerne.

Anmeldelsesordningen for ikke-erhvervsmæssig indvinding og prøvegravning. § 7, stk. 2 kræver anmeldelse til regionsrådet af ikke-erhvervsmæssige indvindinger på mere end 200 m³ årligt og af prøvegravninger på mere end 200 m³. Anmeldelsen skal angive indvindingsområde samt råstoffets art, mængde og anvendelse, og regionsrådet kan inden 4 uger stille vilkår. På strandbredder og andre kyststrækninger uden sammenhængende landvegetation kan regionsrådet til enhver tid forbyde yderligere indvinding eller stille særlige vilkår. Efter § 7, stk. 3 skal der efterbehandles løbende eller efter afslutningen. Ordningen er den historiske kerne i loven: af forarbejderne til 1991-loven fremgår, at anmeldelsespligten netop blev sænket til 200 m³, fordi "der har vist sig et behov for, at råstofmyndigheden også får kendskab til mere beskedne indvindinger, som vil kunne efterlade uheldige skår i landskabet, især hvis indvindingen foregår i et særligt naturbeskyttelsesområde eller lignende". Vilkårene vil typisk vedrøre den praktiske tilrettelæggelse og en løbende efterbehandling, og indvindingen kan påbegyndes i umiddelbar forlængelse af anmeldelsen. Afgørelser efter § 7, stk. 2, kan ikke påklages, jf. § 13, stk. 1, og ifølge Vejledning om administration af råstofloven kan der ikke gives afslag efter råstofloven på en ikke-erhvervsmæssig indvinding – myndigheden må i givet fald rejse en fredningssag eller anvende anden lovgivning.

Ved LOV nr 178 af 24/02/2015 blev der indsat et § 7, stk. 4, hvorefter indvinding, der er tilladt efter kystbeskyttelseslovens § 16 b, stk. 1, nr. 1 (by-pass af sediment forbi et fast anlæg, en sejlrende eller et havnebassin), ikke er omfattet af §§ 7, stk. 1-3. Formålet var ifølge forarbejderne at undgå dobbelt sagsbehandling, fordi de hensyn, råstoftilladelsen varetager, allerede varetages i kystbeskyttelsestilladelsen.

Anden lovgivning. Ud over samordningspligten efter § 8 skal regionsrådet efter administrationscirkulæret § 3 indhente udtalelse fra kulturarvsmyndigheden eller nærmeste statslige/statsanerkendte kulturhistoriske museum med 4 ugers frist, inden der træffes afgørelse. Ansøgningens indhold er reguleret i bekendtgørelse om ansøgning og indberetning om råstofindvinding på landjorden, hvis bilag 1 bl.a. kræver oplysning om kote for grundvandspejl, forventet årlig indvinding under grundvandsspejl, drikkevandsboringer inden for 300 m, dokumentation for eventuel bortledningstilladelse efter vandforsyningsloven og udkast til grave- og efterbehandlingsplan.

Tilførsel af jord til råstofgrave er forbudt, og dispensation meddeles af regionen efter **jordforureningslovens § 52**; det behandles under det beslægtede jordforureningsområde. Skovlovens fredskovspligt er en selvstændig

skranke, jf. 22/02471. Miljøgodkendelse af tilknyttede grus- og sorterværker efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5 behandles under miljoegodkendelse, landzone- og planforhold under landzonetilladelse og kommuneplan, § 3-natur og beskyttelseslinjer under naturbeskyttelse, og strafferetlige sanktioner for ulovlig indvinding, deponering og manglende efterbehandling under miljoesager-strafferet – hvor Rigsadvokatmeddelelsen om miljøsager er den centrale kilde til anklagepraksis, herunder afgrænsningen til straffelovens § 196 om grov miljøkriminalitet.

LOV	Råstofloven § 7, stk. 2-4 · Råstofloven § 8 · Råstofloven § 13, stk. 1	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Stadfæstelse af afslag på ophævelse af fredskovspligt og påbud om retablering	15.05.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af tilladelse til råstofindvinding pga. manglende afvejning af hensyn og utilstrækkelig begrundelse	14.12.2018

§ 12 Sammenfatning: hvad afgør udfaldet af en råstofsag

Praksis på råstofområdet lader sig sammenfatte i nogle få, men skarpe linjer.

Skønnet er regionsrådets – retsanvendelsen er nævnets. Nævnet efterprøver ikke, hvordan de lovlige hensyn i § 3 er vægtet indbyrdes. Det gælder både i planlægningen, hvor prøvelsen efter § 13, stk. 1 er begrænset til retlige spørgsmål, og i realiteten også i tilladelsessagerne, hvor nævnet fokuserer på oplysningsgrundlag, hjemmel og begrundelse. Derfor tabes klager over "urimelige" afvejninger – jf. 18/05456, 21/10469 m.fl. og 21/11473 – mens klager over **hjemmel, oplysning og begrundelse** vindes.

Hjemmelsspørgsmålet er ofte afgørende for både myndighed og klager. Fordi § 3 er udtømmende, kan en myndighed hverken stille vilkår eller opstille planforudsætninger ud fra trafikale hensyn, og en klager kan ikke opnå klageberettigelse på et hensyn, loven ikke varetager. 22/06397 og 24/05206 er to sider af samme mønt.

Fire mangeltyper bærer stort set alle ophævelser:

- Manglende eller usynlig § 3-afvejning og utilstrækkelig begrundelse efter forvaltningslovens §§ 22 og 24 – 18/05694, 18/05732, 18/05442, 23/01339.
- Utilstrækkeligt oplysningsgrundlag om støj, støv, vibrationer eller grundvandspåvirkning – 18/08239 og 18/08242, 24/04846.
- Manglende bilag IV-vurdering – 18/05123 og 18/0674, 23/06012 og 23/06013.
- Tilsidesat samordningspligt efter § 8 – 23/02076.

For indvinderen er vilkårene i § 10 den varige forpligtelse. Sikkerhedsstillelsen skal dække regionsrådets selvhjælpshandling efter § 33, stk. 3, vilkårene binder enhver senere ejer uanset stiftelsestidspunkt, efterbehandlingsvilkår tinglyses, og tilladelsen bortfalder ved 3 års manglende udnyttelse, medmindre andet er fastsat i vilkårene. Ændring af en efterbehandlingsplan er en ny § 7-lignende afgørelse med fuld undersøgelsespligt.

For naboen er vejen til prøvelse smal, men ikke lukket. Klageberettigelse forudsætter en individuel, væsentlig og lovrelevant interesse, og prøvelsen sker i den læge afdeling. Til gengæld er den reelle succesrate for velfunderede klager over støj-, støv- og naturforhold høj, fordi disse forhold ligger inden for § 3.

Endelig bør retsstillingen tjekkes for aktualitet. Råstofloven er senest konsolideret i lovbekendtgørelse af 28. november 2024 (accession A20240123029) og indeholder pr. juli 2026 kun én ikke-konsolideret ændring af redaktionel karakter i § 26 a, stk. 2. Derimod er den tilgrænsende bestemmelse i vandforsyningslovens § 26 væsentligt ændret ved **lov nr. 742 af 20. juni 2025** med virkning fra 1. juli 2025 uden endnu at være konsolideret – bl.a. med en generel udvidelse af tilladelseskravet, en bagatelgrænse på 10.000 m³ årligt og en 5-årig tilbagekaldelsesregel. Det bør indgå i enhver aktuel vurdering af sager om indvinding under grundvandsspejlet.

LOV Råstofloven § 3 · Råstofloven § 8 · Råstofloven § 10 · Råstofloven § 13, stk. 1 · Råstofloven § 33, stk. 3 · Vandforsyningsloven § 26

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Hjemvisning af foreløbig tilladelse til grundvandsindvinding pga. utilstrækkeligt oplysningsgrundlag	22.12.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Region Sjællands tilladelse til råstofindvinding ophævet grundet manglende samordning med afslag på grundvandssænkning	09.12.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020-2031 for graveområde Vallestrup	27.06.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Svebølle ophævet	25.04.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvindingstilladelse - ophævelse og hjemvisning	18.04.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ikke medhold i klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020, graveområde Stendal Mark	26.01.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020 - Afslag på at medtage område ved Gærum som graveområde	26.01.2023
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende ændring af vilkår for råstofindvinding	23.08.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved [A1], Almind: Ophævelse og hjemvisning på grund af mangelfuld støjvurdering	19.03.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af afslag på ændret efterbehandling af råstofgrav grundet manglende bilag IV-undersøgelse	16.12.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Stadfæstelse af Region Sjællands Råstofplan 2016 for Stuby Graveområde	22.11.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af tilladelse til råstofindvinding pga. manglende afvejning af hensyn og utilstrækkelig begrundelse	14.12.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Åsted	18.10.2018
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse af afslag på råstofindvindingstilladelse - drikkevandsinteresser	18.10.2018

REFERENCE Lovgrundlag

7 paragraffer

Råstofloven § 3		Råstofloven § 5a	stk. 1-4
Råstofloven § 7	stk. 1	Råstofloven § 10	stk. 1
Råstofloven § 13	stk. 1	Råstofloven § 20	stk. 2
Vandforsyningsloven § 26	stk. 1		

MATERIALE

Citerede afgørelser

24 afgørelser

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS		1
14.10.2022	Afgørelse om inhabilitet og tilladelse til grundvandssænkning ved råstofindvinding	4247-5088

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS		23
30.01.2026	Nævnet afviser klage over godkendelse af efterbehandling af grusgrav – tilsynsafgørelse kan ikke påklages	26/00164
22.12.2025	Hjemvisning af foreløbig tilladelse til grundvandsindvinding pga. utilstrækkeligt oplysningsgrundlag	24/04846
09.12.2025	Region Sjællands tilladelse til råstofindvinding ophævet grundet manglende samordning med afslag på grundvandssænkning	23/02076
27.06.2025	Delvist medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020 med tilhørende miljøvurdering	24/05205 og 24/05209
27.06.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnet giver ikke medhold i klage over Region Sjællands Råstofplan 2020-2031 for graveområde Vallestrup	24/05206
27.06.2025	Stadfæstelse af afslag på tilladelse til indvinding af grus uden for udlagt graveområde	24/12054
31.10.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Terndrup stadfæstes	22/04908
15.05.2024	Stadfæstelse af afslag på ophævelse af fredskovspligt og påbud om retablering	22/02471
25.04.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Svebølle ophævet	23/06012, 23/06013
18.04.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvindingstilladelse - ophævelse og hjemvisning	23/01339, 23/01340
23.06.2023	Ophævelse og hjemvisning i sag om vedtagelse af Råstofplan 2020 for Region Sjælland	21/04620, 21/04622, 21/04623, 21/04624, 21/04626, 21/04630, 21/10909
26.01.2023	Ikke medhold i klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020, graveområde Stendal Mark	21/10469, 21/10470, 21/10477, 21/10478, 21/10480, 21/10481 og 21/11461
26.01.2023	Klage over Region Nordjyllands Råstofplan 2020 - Afslag på at medtage område ved Gærum som graveområde	21/11473
23.08.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende ændring af vilkår for råstofindvinding	22/06397

10.06.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tilladelse til råstofindvinding under grundvandsspejl i Skive Kommune	19/06793
19.03.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved [A1], Almind: Ophævelse og hjemvisning på grund af mangelfuld støjvurdering	18/08239 og 18/08242
18.06.2020	Afvisning af klage over tillæg til Region Nordjyllands Råstofplan 2016 med udlægning af graveområde ved Vester Hassing	19/04194
16.12.2019	Ophævelse og hjemvisning af afslag på ændret efterbehandling af råstofgrav grundet manglende bilag IV-undersøgelse	18/05123 og 18/0674 (tidl. sagsnr. NMK-220-00153)
22.11.2019	Stadfæstelse af Region Sjællands Råstofplan 2016 for Stuby Graveområde	18/05456 (tidl. NMK-220-00125)
14.12.2018	Ophævelse af tilladelse til råstofindvinding pga. manglende afvejning af hensyn og utilstrækkelig begrundelse	18/05694
18.10.2018	Ophævelse af afslag på råstofindvindingstilladelse - drikkevandsinteresser	18/05442
18.10.2018	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om råstofindvinding ved Åsted	18/05732
20.04.2018	Ophævelse af opsættende virkning i sag om vilkår for fjernelse af støjvold ved råstofindvinding	NMK-220-00147

19 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over spildevandstilladelser

Tilladelser, påbud og klagepraksis efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 3 og 4

Version 2 Opdateret 27. aug. 2026 42 afgørelser · 2011–2026 Læs online

INTRODUKTION

Spildevandsreguleringen hviler på fire selvstændige hjemler i miljøbeskyttelsesloven: nedsivningstilladelser efter § 19, udlednings- og tilslutningstilladelser efter § 28, forbedringspåbud efter § 30 og spildevandsplanen efter § 32. Praksis domineres kvantitativt af Miljø- og Fødevareklagenævnet, hvor to spor er fremherskende: dels et stort antal afvisninger på grund af manglende klageberettigelse eller lovbestemt klageafskæring, dels en linje af ophævelser og hjemvisninger, hvor kommunen har tilsidesat spildevandsplanens bindende virkning, miljøkvalitetskravene eller de forvaltningsretlige krav til påbudsadressat og vilkår. Domstolene supplerer med den strafferetlige håndhævelse af påbud efter § 110 og med afgrænsningen af, hvornår en ejendom retligt er "tilsluttet".

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 4, afskærer klage over forbedringspåbud til anlæg på 30 PE eller derunder – typiske påbud om ny bundfældningstank eller forbedret rensning i det åbne land kan derfor ikke prøves administrativt, men kun ved domstolene eller gennem det kommunale tilsyn.

02 Tilsvarende afskærer § 28, stk. 4, klage over tilslutningspligt, og § 32, stk. 4, klage over spildevandsplanen – Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser konsekvent klager over kloakeringspåbud uanset indsigelser om servitutter, økonomi eller proportionalitet.

03 Spildevandsplanen er retligt bindende for kommunens egen administration: en udledningstilladelse, der fraviger planens dimensioneringsforudsætninger, er behæftet med en væsentlig retlig mangel og ophæves.

04 En tilslutningstilladelse efter § 28, stk. 3, forudsætter, at der foreligger en gyldig udledningstilladelse for den modtagende ledning eller det modtagende anlæg – mangler den, hjemvises sagen.

05 Tilladelse til udledning til en recipient, hvor der samtidig sker nedsivning, kræver en samlet vurdering efter både § 19 og § 28; kommunen kan ikke nøjes med § 28.

06 Ved udledning af tag- og overfladevand skal neddroslingen beregnes ud fra det befæstede (reducerede) areal, og fortyndingsbetragtninger er utilstrækkelige, hvis den eksisterende baggrundskoncentration i recipienten ikke inddrages.

07 Et påbud om fysiske foranstaltninger kan kun rettes mod den, der har retlig rådeevne over påbuddets genstand — påbud, der forudsætter anlæg på tredjemands ejendom, er ugyldige.

08 En § 19-/§ 28-tilladelse kan tidsbegrænses og gøres betinget af udnyttelse inden en frist, men kommunen kan ikke i tilladelsen fastsætte en frist for, hvornår den skal være efterkommet — det kræver påbud eller lovliggørelsesskridt efter §§ 68-69.

09 Klageberettigelse efter § 98, stk. 1, nr. 2, kræver en individuel, væsentlig interesse; hverken bopæl 18-30 km fra udledningspunktet, generel bekymring for badevandskvalitet eller bredejerstatus til et sidevandløb er tilstrækkeligt.

10 En grundejerforening uden natur- og miljøbeskyttelse som vedtægtsmæssigt hovedformål kan hverken klage efter § 98, stk. 1, nr. 2, eller efter foreningsklageretten i § 100, stk. 1.

11 Klage over påbud og forbud har opsættende virkning efter § 95, stk. 1, og fravigelse kræver akut sundhedsfare eller overvejende sandsynlighed for væsentlige, vanskeligt genoprettelige miljøproblemer.

12 Klage over tilladelser har omvendt ikke opsættende virkning efter § 96, stk. 1, og udnyttelse i klageperioden sker på ansøgerens egen regning og risiko.

13 Betalingspligt for vejbidrag forudsætter en formel tilslutning efter § 28, stk. 3 eller stk. 4 — faktisk tilledning af vand til et forsyningsanlæg er ikke nok.

14 Bøden for ikke at efterkomme et spildevandspåbud ligger efter forarbejderne på minimum 5.000 kr. i førstegangstilfælde, men kan nedsættes ved særligt lav indkomst, og suppleres normalt med løbende tvangsbøder efter retsplejelovens § 997, stk. 3.

15 Et påbud, der ikke er påklaget eller indbragt for domstolene inden fristen, kan ikke tilsidesættes under en efterfølgende straffesag med indsigelser om tidligere indbetalinger eller uforholdsmæssige omkostninger.

§ 1 Fire hjemler, fire klagespor: systematikken i miljøbeskyttelseslovens kapitel 3 og 4

Spildevandsreguleringen bygger på fire adskilte hjemler, og valget mellem dem afgør både kompetencen, vilkårsadgangen og klageadgangen.

Nedsivning og afledning til jord reguleres af miljøbeskyttelseslovens § 19, stk. 1, hvorefter stoffer, produkter og materialer, der kan forurene grundvand, jord og undergrund, ikke uden tilladelse må nedgraves i jorden, udledes eller oplægges på jorden eller afledes til undergrunden. Tilladelsen gives af kommunalbestyrelsen, jf. § 19, stk. 4.

Udledning til overfladevand reguleres af § 28, stk. 1: kommunalbestyrelsen giver tilladelse til, at spildevand tilføres vandløb, søer eller havet. § 28, stk. 3 hjemler tilslutning til spildevandsforsyningsselskabernes anlæg, mens § 28, stk. 4 statuerer tilslutningspligt, når stikledning er ført frem til grundgrænsen.

Forbedringspåbud hviler på § 30, stk. 1:

> *"Hvis et spildevandsanlæg ikke fungerer miljømæssigt forsvarligt, herunder ikke opfylder eller tilgodeser de krav, der er fastsat efter § 28 og § 29, samt forudsætninger fastsat efter § 32, stk. 5, kan tilsynsmyndigheden påbyde, at der foretages den nødvendige forbedring eller fornyelse af anlægget."*

Planlægningen sker efter § 32, stk. 1, hvorefter kommunalbestyrelsen udarbejder en plan for bortskaffelse af spildevand, hvor kloakeringsområderne fastlægges.

De nærmere regler er udmøntet i spildevandsbekendtgørelsen, hvis § 4 opregner spildevandsplanens obligatoriske indhold – herunder kloakoplande, områder hvor tilslutningsretten og -pligten forventes ophævet, områder med nedsivning og områder med bestemte renseniveauer. Efter § 35 skal kommunalbestyrelsen ved både tilladelse efter § 28, stk. 1, og påbud efter § 30 til ejendomme i spredt bebyggelse stille udlederkrav, der "mindst opfylder det i spildevandsplanen fastsatte renseniveau for området" efter bekendtgørelsens bilag 3. Fortolkningsrammen findes i Spildevandsvejledningen og – for industrispildevand – i Tilslutningsvejledningen.

Forarbejderne til den oprindelige § 30 præciserer, at indgrebskriteriet er uændret siden den tidligere miljøbeskyttelseslov, og at vilkårsændringsadgangen i stk. 1, 2. pkt., også kan bruges, når udledningen isoleret set er forsvarlig:

> *"Beføjelsen kan tænkes anvendt i situationer, hvor en spildevandsudledning isoleret betragtet ikke medfører miljømæssigt uforsvarlige forhold, men hvor en ændring af vilkårene er nødvendig for at skabe plads i recipienten for at imødekomme anden berettiget ansøgning om spildevandsudledning i afstrømningsområdet."*

LOV `Miljøbeskyttelsesloven § 19, stk. 1, 4` `Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 1, 3-4` `Miljøbeskyttelsesloven § 30, stk. 1` `Miljøbeskyttelsesloven § 32, stk. 1` `Spildevandsbekendtgørelsen § 4, stk. 1` `Spildevandsbekendtgørelsen § 35`

§ 2 Udledningstilladelser efter § 28, stk. 1 – hydraulisk kapacitet, miljøkvalitetskrav og spildevandsplanens bindende virkning

Nævnets realitetsprøvelse af udledningstilladelser samler sig om tre tilbagevendende mangler: forkert beregning af den hydrauliske belastning, utilstrækkelig vurdering af forurenende stoffer og fravigelse af spildevandsplanens forudsætninger.

Hydraulisk kapacitet og stofkrav. I 19/04653 om udledning af tag- og overfladevand fra Holbæk Sportsby til Kalvemose Å ophævede nævnet begge kommunens tilladelser. For den østlige del havde kommunen baseret neddroslingskravet på det **totale** areal i stedet for det **befæstede (reducerede)** areal, hvorved udledningen oversteg den naturlige afstrømning, uden at kommunen konkret havde vurderet, om drænet og åen kunne rumme mervandmængden. For den vestlige del med kunststofbaner fastslog nævnet, at udledningen ikke kunne behandles som almindeligt belastet regnvand: analyseprøver viste overskridelser af miljøkvalitetskravene for zink og kobber, og kommunens antagelse om, at en 700-ganges fortynding i åen var tilstrækkelig, var mangelfuld, fordi den ikke tog højde for den eksisterende koncentration af stofferne i vandløbet.

Spildevandsplanen binder kommunen selv. I 20/09030 havde Hillerød Kommune dimensioneret et regnvandsbassin med en sikkerhedsfaktor på 1,1, selv om kommunens egen spildevandsplan foreskrev 1,2. Nævnet understregede, at spildevandsplanen udgør det retligt bindende grundlag for kommunens administration af spildevandsområdet, og at kommunens begrundelse for fravigelsen (et "meget veldefineret" opland) ikke kunne føre til et andet resultat. Valget af sikkerhedsfaktor havde direkte betydning for, om bassinet kunne overholde den forudsatte overløbshyppighed på fem år under hensyn til klimabetinget øget regnintensitet. Manglen var så væsentlig, at afgørelsen blev ophævet og hjemvist – dog med virkning først et år efter nævnets afgørelse.

Samme betragtning ligger bag spildevandsbekendtgørelsens § 19, stk. 6, hvorefter kommunalbestyrelsen ved tilladelse til fælles spildevandsanlæg navnlig skal påse, at projektet er i overensstemmelse med spildevandsplanen samt miljømåls- og indsatsbekendtgørelserne.

Overløb og eksisterende anlæg. Praksis viser, at også historiske, hidtil uregulerede udledninger skal bringes på plads. I 25/07127 meddelte Herning Kommune tilladelse til et overløb fra Aulum Renseanlæg, som – trods en udledningstilladelse fra 1998 med senere tillæg – aldrig havde haft en selvstændig tilladelse, selv om der de foregående tre år var udledt 21.000-40.000 m³ opspædet spildevand årligt.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 32, stk. 1 · Spildevandsbekendtgørelsen § 19, stk. 6

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over tilladelse til spildevandsoverløb fra Aulum Renseanlæg grundet manglende individuel væsentlig interesse	26.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sager om tilladelse til udledning af tag- og overfladevand	22.03.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om tilladelse til udledning af overfladevand ophæves og hjemvises grundet manglende overensstemmelse med spildevandsplan	09.11.2023

§ 3 Nedsivningstilladelser efter § 19 – jordbundsundersøgelser, afstandskrav og plangrundlag

Nedsivning af husspildevand fra anlæg på 30 PE eller derunder reguleres detaljeret i spildevandsbekendtgørelsens § 40, der opstiller ti kumulative betingelser: dokumenteret egnet jordbund, dimensionering uden overfladisk afstrømning, forudgående bundfældningstank, udformning som sivedræn (medmindre spildevandet er renset mindst til renseklasse SO), bund mindst 1 meter og så vidt teknisk muligt 2,5 meter over højeste grundvandsstand, samt afstandskrav på 300 meter til drikkevandsindvinding, 150 meter til øvrig vandindvinding og 25 meter til vandløb, søer og havet. For tag- og overfladevand gælder de lempeligere krav i § 41, og er betingelserne i §§ 40-41 ikke opfyldt, kan tilladelse alligevel gives efter § 42, hvis bl.a. de hydrogeologiske forhold sandsynliggør, at nedsivningen kan ske uden risiko for forurening, og miljømålene for vandområdet kan opfyldes.

Plangrundlaget kan blokere for nedsivning. I 24/02006 stadfæstede nævnet Holbæk Kommunes afslag på et fælles beplantet filteranlæg på 90 PE i et bæredygtigt bofællesskab. Anlægget lå i et indvindingsopland (IOL), men uden for område med særlige drikkevandsinteresser (OSD). Kommuneplanens retningslinje 8.6.3 forbød efter sin ordlyd kun fælles nedsivningsanlæg over 30 PE i OSD, men kommunens grundvandsredegørelse fastslog, at IOL uden for OSD beskyttes på lige fod. Nævnet lagde redegørelsen til grund og tolkede plangrundlaget således, at

> *"et nedsivningsanlæg som det ansøgte ikke må placeres inden for et IOL, men at der undtagelsesvis kan dispenseres til et sådan anlæg inden for et OSD."*

At en lokalplan fra 2020 viste renseanlægget, kunne ikke føre til et andet resultat, da lokalplanen stred mod det overordnede plangrundlag. Argumenter om beboernes lave forbrug af miljøfremmede stoffer og om ligebehandling med andre kommuner blev afvist som irrelevante, fordi kommuneplaner er lokale.

Ansøgningen og de faktiske forhold. I 22/17087 havde Helsingør Kommune – efter påtale fra Miljøstyrelsen – af egen drift meddelt en haveforening med 201 parceller tilladelse til fortsat nedsivning og udledning. Haveforeningen havde hverken ansøgt eller ønsket at udnytte tilladelsen, og et rådgivende ingeniørfirma havde konstateret, at området på grund af højtstående overfladevand og hård lerjord slet ikke var egnet til nedsivning. Nævnet ophævede tilladelsen som uaktuel.

Grænsen til LAR og lokalplanlægning. Planklagenævnet fastslog i 24/04672, at en lokalplanbestemmelse om, at regnvand skal håndteres på egen grund, savnede hjemmel i planloven og derfor var uvirksom; reguleringen af nedsivning hører under miljøbeskyttelseslovens § 19 og spildevandsbekendtgørelsen, ikke under lokalplanen.

LOV `Miljøbeskyttelsesloven § 19, stk. 1` `Spildevandsbekendtgørelsen § 40` `Spildevandsbekendtgørelsen § 41` `Spildevandsbekendtgørelsen § 42`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afslag på nedsivningstilladelse for beplantet filteranlæg i indvindingsopland opretholdt af Miljø- og Fødevareklagenævnet	27.01.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tilladelse til nedsivning og udledning af regn- og spildevand	15.11.2023
Planklagenævnet · Planklagenævnets afgørelse om regnvandsafledning til fællesareal i Stevns Kommune	19.05.2025

§ 4 Samspillet mellem § 19 og § 28: nedsivning kan ikke gemmes i en udledningstilladelse

Et selvstændigt praksismønster angår sager, hvor udledningen sker til en recipient, som ikke er tæt – typisk en havesø, et bassin eller et dræn. Her kan kommunen ikke nøjes med hjemlen i § 28.

I NMK-10-00786 havde Nyborg Kommune efter § 28, stk. 1 tilladt udledning af spildevand fra en vaske- og påfyldningsplads på en landbrugsejendom til en havesø på 80-100 m². Nævnet begrænsede sin prøvelse til nedsivningsspørgsmålet og konstaterede, at der ikke var etableret impermeabel bund i søen, hvorfor der måtte antages at ske nedsivning til jorden. En tilladelse til udledning til en recipient, hvor der samtidig sker nedsivning, kræver en **samlet** vurdering af både udledning og nedsivning, dvs. efter både § 28 og § 19, stk. 1, nr. 3. Da kommunen slet ikke havde forholdt sig til nedsivningen, led afgørelsen af en væsentlig mangel og blev ophævet og hjemvist. Nævnet anviste samtidig, at kommunen ved den fornyede behandling skulle foretage habitatvurdering og vurdering af yngle- og rasteområder for bilag IV-arter, og bemærkede,

at autoværkstedsbekendtgørelsen ikke finder anvendelse på landbrugsvirksomheders vaskepladser til eget materiel.

I 22/17087 meddelte Helsingør Kommune omvendt korrekt én samlet afgørelse med hjemmel i både § 19 og § 28 for haveforeningens nedsivning og udledning – problemet dér lå i vilkårene, ikke i hjemmelsvalget.

Afgrænsningen mellem spildevandsanlæg og vandløb kan i sig selv være tvistgenstand. I NMK-43-00562 stadfæstede nævnet, at en rørledning, der modtog både spildevand og drænvand, ikke var en del af et spildevandsteknisk anlæg, da den ikke var optaget i kommunens spildevandsplan – den var derimod et privat rørlagt vandløb, hvis vedligeholdelse påhvilede bredejerne.

LOV	Miljøbeskyttelsesloven § 19, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 1	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tilladelse til nedsivning og udledning af regn- og spildevand	15.11.2023
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om udledning af spildevand fra vaskeplads til sø	17.07.2017
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om privat vandløb vs. spildevandsledning	24.03.2017

§ 5 Tilslutningstilladelser efter § 28, stk. 3 – forudsætter en gyldig udledningstilladelse for modtageanlægget

En markant og nyere linje i nævnets praksis angår tilslutningstilladelser til regnvandsledninger, hvor selve ledningens udledning aldrig er blevet tilladt.

Efter spildevandsbekendtgørelsens § 15, stk. 2 skal kommunalbestyrelsen ved fastsættelse af vilkår i en tilladelse efter § 28, stk. 3, sikre, at afledningen ikke er til hinder for, at spildevandsforsyningsselskabets anlæg kan opfylde sin udledningstilladelse, herunder at miljøkvalitetskravene for det berørte vandområde opfyldes. Bestemmelsen forudsætter implicit, at en sådan udledningstilladelse overhovedet eksisterer.

I 21/04468 om overfladevand fra en kunstgræsbane i Frederikssund fremkom det under klagesagen, at kommunen ikke kunne finde en udledningstilladelse for den regnvandsledning (U20-R), som banen skulle tilsluttes. Nævnet ophævede tilslutningstilladelsen og fastslog, at kommunen først kan meddele en ny tilslutningstilladelse, når der er givet udledningstilladelse for selve regnvandsledningen – og at kommunen samtidig skal forholde sig til de dokumenterede overskridelser af miljøkvalitetskravene i vandet fra banen samt fastsætte vilkår om egenkontrol og prøvetagning.

Samme resultat nåede nævnet i 25/02890, hvor Hillerød Kommune havde tilladt tilslutning af tag- og overfladevand fra en ny bydel ved Skævinge til en regnvandsledning med udløb i Havelse Å og videre til Roskilde Fjord. Kommunen oplyste på nævnets initiativ, at der ikke forelå en gyldig udledningstilladelse for ledningen, og anmodede selv om at måtte tilbagekalde afgørelsen. Nævnet ophævede og hjemviste, idet en central forudsætning i bekendtgørelsen ikke var opfyldt, hvilket gjorde det umuligt at sikre overholdelsen af miljøkravene for fjorden.

Omvendt afgrænses klageadgangen snævert for tilslutning af tag- og overfladevand: efter spildevandsbekendtgørelsens § 16 kan afgørelser om tilslutning af tag- og overfladevand ikke påklages, bortset fra overfladevand fra veje, jernbaner og parkeringsarealer til mere end 20 biler.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 3 · Spildevandsbekendtgørelsen § 15, stk. 2 · Spildevandsbekendtgørelsen § 16

PRAKSIS **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Ophævelse og hjemvisning i sag om tilladelse til tilslutning af tag- og overfladevand 08.07.2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af tilladelse til tilslutning af overfladevand fra kunstgræsbane på grund af manglende udledningstilladelse 23.05.2024

§ 6 Påbud efter § 30 – betingelser, adressat og kravet om retlig rådeevne

Når et § 30-påbud undtagelsesvis kan realitetsprøves (dvs. når anlægget har en kapacitet over 30 PE), viser praksis, at nævnet prøver såvel hjemmelsgrundlaget som de almindelige forvaltningsretlige grundsætninger.

Retlig rådeevne. Den principielle afgørelse er 24-09158 om Rødovre Kommunes påbud til Vejdirektoratet om rensning af vejvand fra en motorvej til Munktoftesøen. Nævnet tog af egen drift – uden at være foranlediget af klagepunkterne – spørgsmålet om påbudsadressatens rådeevne op:

> *"Miljø- og Fødevareklagencævnet finder, at klager ikke har mulighed for at opfylde påbuddets vilkår om etablering af renseforanstaltninger, herunder at klager ikke har den fornødne retlige rådeevne over Rødovre Kommunes ejendom, hvor [Munktoftesøen] er beliggende."*

Nævnet fremhævede den almindelige grundsætning om, at påbud om foranstaltninger på fast ejendom kun kan udstedes til ejeren eller brugeren, fordi adressaten skal have retlig rådeevne over påbuddets genstand. Vejdirektoratet havde ikke plads på egen matrikel og måtte placere renseløsningen på kommunens grund; at kommunen og forsyningsselskabet havde tilkendegivet at ville indgå i dialog om placeringen, ændrede intet, da Vejdirektoratet fortsat ville være afhængigt af andre for at kunne efterkomme påbuddet. Afgørelsen blev ophævet uden stillingtagen til de øvrige klagepunkter om lovligheden af den bestående tilslutning og om proportionalitet.

Kommunens bundethed af tidligere rekursafgørelser. I 20/00602 havde en vaskehal i 2006 fået et § 30-påbud med vilkår om egenkontrolprøver, som Natur- og Miljøklagenævnet i 2011 ændrede til to årlige prøver. Da virksomheden i 2019 ansøgte om lempelse under henvisning til fire rene prøver, afslog kommunen med den begrundelse, at den ikke kunne omgøre en overordnet myndigheds afgørelse. Nævnet fastslog, at en førsteinstans ganske vist er forpligtet til at følge rekursinstansens afgørelse og ikke kan træffe ny afgørelse om samme forhold – **medmindre der foreligger væsentlige nye faktiske eller retlige oplysninger**. Da kommunen ikke havde foretaget en konkret vurdering af, om ansøgningen indeholdt sådanne nye oplysninger, blev afslaget ophævet og hjemvist.

Valget af afhjælpningsmetode. Folketingets Ombudsmand udtalte allerede i Påbud om lovliggørelse af spildevandsforhold (j.nr. 1979-1031-11), at der i mangel af udtrykkelige regler alene kunne stilles krav om lovliggørelse som sådan, mens valget mellem flere alternative muligheder måtte tilkomme den ansvarlige for forholdet; forudsætningerne for at påbyde netop etablering af samletank var derfor ikke til stede. Ombudsmanden fandt endvidere, at underretningsreglen for påbud og forbud i hvert fald ikke generelt kan anses for uanvendelig ved lovliggørelsespåbud. Retstilstanden er siden ændret på ét punkt: § 30, stk. 5 hjemler i dag udtrykkeligt, at kommunalbestyrelsen kan bestemme, at et påbud for anlæg på 30 PE eller derunder skal opfyldes ved nedsivning, hvis der kan nedsives i området – dog ikke i det omfang der etableres andre

spildevandsløsninger uden udledning inden en fastsat frist. Efter spildevandsbekendtgørelsens § 35, stk. 4 finder betingelserne i § 40, stk. 1, nr. 1-6, tilsvarende anvendelse ved sådanne nedsivningspåbud.

Kommunens redskaber ved ulovlige forhold. Nævnet præciserede i 22/17087, at kommunen ikke kan pålægge en frist for efterlevelse i selve tilladelsen. En tilladelse kan tidsbegrænses, og der kan stilles vilkår om, at den skal være udnyttet inden en frist, hvorefter den bortfalder – men det er frivilligt, om en meddelt tilladelse tages i brug. Ønsker kommunen ulovlige forhold bragt til ophør, må den anvende lovliggørelsesreglerne i § 68 og § 69, eventuelt med frist for at ansøge om de nødvendige tilladelser.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 30, stk. 1, 5 · Miljøbeskyttelsesloven § 68 · Miljøbeskyttelsesloven § 69 · Spildevandsbekendtgørelsen § 35, stk. 4

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Påbud om rensning af vejvand fra motorvej til Munktoftesøen ophævet – Vejdirektoratet havde ikke retlig rådeevne — 22.06.2026
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tilladelse til nedsivning og udledning af regn- og spildevand — 15.11.2023
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af afslag på lempelse i krav til prøvetagning i Rødovre Kommune — 02.02.2021

§ 7 Klageafskæringen for anlæg på 30 PE eller derunder – det åbne lands påbudssager

Den største enkeltgruppe af spildevandssager i det åbne land – påbud om forbedret rensning eller ny bundfældningstank på enkeltejendomme – kan slet ikke prøves af Miljø- og Fødevareklagenævnet. Det følger af § 30, stk. 4:

> *"Tilsynsmyndighedens afgørelse efter stk. 1-3 kan ikke påklages til anden administrativ myndighed, når anlæggets kapacitet er på 30 personækvivalenter eller derunder."*

En tilsvarende afskæring gælder for tilladelser: efter § 28, stk. 5 kan kommunalbestyrelsens afgørelser efter stk. 1 og stk. 3 ikke påklages, når afgørelsen omfatter udledning fra anlæg med en kapacitet på 30 PE eller derunder.

Praksis er entydig. I 24/08538 havde Vordingborg Kommune påbudt en ejendomsejer i Stege at udskifte en eksisterende bundfældningstank med en ny CE-mærket model. Klageren gjorde gældende, at kommunen havde tilsidesat officialprincippet ved ikke at foretage konkrete målinger under inspektionen, at henvendelser ikke var besvaret, og at kravet ville medføre en væsentlig økonomisk byrde. Nævnet afviste at realitetsbehandle nogen af delene, da tanken ubestridt havde en kapacitet under 30 PE, og henviste klagen over kommunens generelle sagsbehandling til Ankestyrelsen, jf. kommunestyrelseslovens § 48.

I 23/02037 klagede en privatperson på vegne af fem beboere over, at Næstved Kommune havde meddelt påbud om udskiftning til CE-mærkede bundfældningstanke til i alt 54 ejendomme, og gjorde gældende, at kommunen havde fejlfortolket bekendtgørelsesgrundlaget. Også her afviste nævnet med henvisning til § 30, stk. 4.

Det betyder ikke, at påbuddene er uangribelige. Endelighedsbestemmelsen afskærer ikke det kommunale tilsyn fra at efterprøve afgørelsens lovlighed, og et påbud kan indbringes for domstolene inden fristen i § 101, stk. 1. Højesteret har dog i BS-499/2023-HJR – om rammerne for prøvelse af generelle miljøregler – fastslået, at sådanne regler ikke kan prøves abstrakt; prøvelsen forudsætter en konkret og aktuel retlig interesse knyttet til en konkret afgørelse.

LOV [Kommunestyrelsesloven § 48] [Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 5] [Miljøbeskyttelsesloven § 30, stk. 4] [Miljøbeskyttelsesloven § 101, stk. 1]

PRAKSIS
- **Højesteret** · Højesterets dom om manglende retlig interesse i at prøve generelle miljøregler uden konkrete afgørelser — 03.05.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Afvisning af klage over påbud om ny bundfældningstank i Vordingborg Kommune grundet anlæggets størrelse — 23.09.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage vedrørende påbud om etablering af bundfældningstank — 13.03.2023

§ 8 Spildevandsplanen efter § 32 – bindende for kommunen, men uden klageadgang

Spildevandsplanen indtager en dobbeltrolle: den kan ikke påklages, men den binder til gengæld kommunens egen administration, og fejl i planen kan slå igennem på de afgørelser, der bygger på den.

Ingen klageadgang. Efter § 32, stk. 4 kan kommunalbestyrelsens vedtagelse af en spildevandsplan ikke påklages til anden administrativ myndighed. I NMK-10-01094 afviste nævnet en klage over Horsens Kommunes afslag på udtræden af spildevandsforsyningsselskabet med den begrundelse, at afslaget var truffet som led i administrationen af spildevandsplanen. Samtidig afviste nævnet klagen over det tilknyttede afslag på udledningstilladelse til et minirenseanlæg som uaktuel, fordi udledningen forudsatte, at udtræden blev tilladt. Betingelserne for udtræden fremgår i dag af spildevandsbekendtgørelsens § 18: ejendommen skal ligge i et område udpeget i spildevandsplanen, der skal være enighed mellem grundejer og kommune, forsyningsselskabets økonomi må ikke forringes væsentligt, og selskabet skal fortsat kunne fungere teknisk forsvarligt – og tilladelse til alternativ bortskaffelse er en forudsætning.

Planens indhold får retsvirkning ved ekspropriation. 20/14115 er den skarpeste illustration. Aalborg Kommune eksproprierede efter § 58, stk. 1 ca. 14 m² til udvidelse af et regnvandsbassin i forbindelse med Plusbus-projektet. Nævnet ophævede afgørelsen, fordi lovlighedskravet ikke var opfyldt: spildevandsplanen skal efter bekendtgørelsen indeholde oplysninger om, hvilke ejendomme der forventes at skulle afgive areal eller få pålagt servitut – i dag § 4, stk. 1, nr. 10. Aalborgs Spildevandsplan 2016-2027 viste kun et eksisterende bassin, og da kortmaterialet havde et særskilt ikon for **planlagte** bassiner, som ikke fremgik ved klagers ejendom, måtte det modsætningsvis sluttes, at der ikke var planer om en udvidelse. Nævnet understregede, at ekspropriation er et indgreb i en grundlovssikret rettighed, og at det derfor tydeligt skal fremgå af spildevandsplanen, at en ejendom kan forventes omfattet af et projekt.

Miljøvurdering af planen er derimod påklagelig. Selv om planens indhold ikke kan prøves, kan miljøvurderingen af den påklages på retlige spørgsmål. I 23/06768 om Viborg Kommunes tillæg nr. 40 om centralisering af spildevandsrensningen gav nævnet ikke medhold, men understregede afgrænsningen: prøvelsen angår alene miljøvurderingen, ikke tillæggets materielle indhold. I 23/02631 om et tillæg for et sommerhusområde i Sjelborg afviste nævnet klagen, fordi klagerne – der boede ca. 300 meter fra det nye kloakopland – ikke havde den fornødne retlige interesse; planen om lednings- og bassinanlæg forventedes ikke at have miljømæssig påvirkning for dem.

LOV [Miljøbeskyttelsesloven § 32, stk. 1, 4] [Miljøbeskyttelsesloven § 58, stk. 1] [Spildevandsbekendtgørelsen § 4, stk. 1] [Spildevandsbekendtgørelsen § 18]

PRAKSIS
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om Viborg Kommunes miljøvurdering af spildevandsplantillæg i [illegible] — 19.11.2024
- **Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse om afslag på udtræden af spildevandsplan afvist grundet manglende retlig interesse — 31.01.2017
- **Spildevandstilladelser** · Klage over forhåndstilladelse til ekspropriation for udledning af spildevand til sø — 18.04.2024

PRAKSIS

§ 9 Tilslutningspligt efter § 28, stk. 4 – endelighed, rimelig tilslutningsmulighed og begrebet "tilsluttet"

Tilslutningspligten er den mest kategorisk afskårne afgørelsestype på området. § 28, stk. 4 bestemmer, at der er tilslutningspligt, når stikledning er ført frem til grundgrænsen, at kommunalbestyrelsen afgør, hvornår den fysiske tilslutning skal være gennemført, og at kommunalbestyrelsens afgørelser ikke kan indbringes for anden administrativ myndighed.

Nævnet afviser derfor uden undtagelse klager over kloakeringspåbud, uanset hvilke indsigelser der rejses:

Sag	Kommune	Klagepunkter	Udfald
19/07795	Horsens	Manglende inddragelse, forsyningens skade på opkørsel	Afvist
20/11107	Hjørring	Velfungerende nedsivningsanlæg, lavt vandforbrug (61 m³ over syv år), 38.000 kr. i tilslutningsudgift, proportionalitet	Afvist
25/05269	Aalborg	Allerede separatkloakeret, tinglyst servitut om fælles afløbssystem, uforholdsmæssige omkostninger	Afvist

I 20/11107 præciserede nævnet systematikken: hvilke ejendomme der er omfattet af tilslutningspligten, afgøres gennem spildevandsplanlægningen efter § 32, og kommunalbestyrelsen kan meddele hel eller delvis fritagelse, som skal indføres i spildevandsplanen. Da spildevandsbekendtgørelsen ikke fastsætter særlige klageregler for fritagelse, slår endelighedsbestemmelsen i § 32, stk. 4 igennem også dér.

Domstolsprøvelsen. Højesteret prøvede i 156/2019 et kloaktilslutningspåbud incidentelt under en straffesag. Kommunen havde i 2009 udstedt et påbud, som blev trukket tilbage i 2012 på grund af teknisk tvivl om en minipumpebrønds placering, hvorefter påtale blev opgivet. Efter en ny spildevandsplan i 2014 og etablering af et nyt stik meddelte kommunen i 2016 et nyt påbud. Højesteret afviste indsigelsen om dobbelt strafforfølgning:

> *"Denne sag vedrører manglende opfyldelse af påbuddet fra 2016, som er udstedt, efter at kommunen har vedtaget en ny spildevandsplan og etableret en ny tilslutningsmulighed på ejendommen. Der er således ikke tale om den samme lovovertrædelse, som var omfattet af påtaleopgivelsen i 2012."*

Om hjemmelsgrundlaget udtalte Højesteret, at et stik ført hen til og 10-20 cm over grundgrænsen, nedgravet til 3,8 m, udgjorde en rimelig tilslutningsmulighed:

> *"Det forhold, at stikket er etableret lidt over grundgrænsen, indebærer efter Højesterets opfattelse ikke, at kommunens påbud savner lovhjemmel."*

At tilslutningen ifølge de tiltalte ville koste ca. 143.000 kr. mod tidligere anslået 29.000 kr., førte ikke til, at påbuddet var uproportionalt.

Begrebet "tilsluttet". I BS-61505/2024-HJR fastslog Højesteret, at spildevandsbetalingslovens tilslutningsbegreb skal fortolkes i overensstemmelse med miljøbeskyttelsesloven. En statsvej, hvorfra vand siden 1983 faktisk var løbet ned i et regnvandsanlæg, men hvor der aldrig var truffet afgørelse efter § 28, stk. 3 eller konstateret tilslutningspligt efter § 28, stk. 4, var ikke "tilsluttet". Vejdirektoratet blev frifundet for et vejbidragskrav på ca. 2,6 mio. kr. Den faktiske vandafledning kunne ikke sidestilles med retlig tilslutning.

LOV	Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 3-4 · Miljøbeskyttelsesloven § 32, stk. 4	
PRAKSIS	**Højesteret** · Pligt til betaling af vejbidrag for statsvej kræver formel tilslutning efter miljøbeskyttelsesloven	20.11.2025
	Højesteret · Kloaktilslutningspligt: Gyldighed af nyt påbud efter påtaleopgivelse og bødefastsættelse ved manglende efterkommelse	11.03.2020
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over Aalborg Kommunes påbud om tilslutning til separatkloakering	08.07.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over påbud om tilslutning til spildevandsledning	19.10.2020
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over påbud om kloaktilslutning	27.11.2019

§ 10 Klageberettigelse: kravet om individuel, væsentlig interesse i spildevandssager

Den talmæssigt største gruppe af spildevandsafgørelser i nævnet er afvisninger på grund af manglende klageberettigelse. Grundlaget er § 98, stk. 1, nr. 2, og nævnet anvender en fast, gentagen formulering af kriteriet, jf. bl.a. 25/00520:

> *"At have en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald betyder, at man skal være berørt af afgørelsen i en vis kvalificeret grad. Denne påvirkning skal være speciel i sammenligning med den påvirkning, som afgørelsen vil have for alle og enhver inden for en større personkreds. […] En ren ideel interesse eller en mere almindelig, principiel, teoretisk eller holdningsbaseret interesse, eksempelvis i et områdes natur- og miljøforhold, vil ikke i sig selv kunne begrunde klageberettigelse. Klageretten omfatter således ikke uden videre naboer eller beboere i det pågældende område i almindelighed."*

Hertil kommer et krav om, at interessen skal være **værnet i miljøbeskyttelsesloven** – altså af miljømæssig og ikke privatretlig eller økonomisk karakter, jf. 19/02715.

Afstand. Afstanden mellem klager og udledningspunkt er den hyppigste afvisningsgrund:

- 3,8 km havledning til Kattegat – borgergruppe afvist i 21/00503 om udvidelsen af et renseanlæg fra 75.500 til 225.000 PE, trods indsigelser om lægemidler, tungmetaller, Natura 2000 og badevand.
- ca. 18 km – afvist i 19/02715.
- ca. 30 km – afvist i 19/03938.
- Bopæl i Jelling, udledning til Tved Bæk ved Aulum – afvist i 25/07127; henvisningen til nationale næringsstofudledninger blev kvalificeret som en almindelig, principiel interesse.

Naboskab og bredejerstatus er ikke i sig selv nok. I 24/02291 om fire udledningstilladelser til Glumsø Sø fandt nævnet, at det ikke var tilstrækkeligt at bo i nærheden af søen, og at bekymringen for badevandskvaliteten var udtryk for en generel interesse. I 24/11122 blev to omboende, der frygtede oversvømmelse af deres ejendomme

ved udledning til Kærby Å, afvist, da de hverken var bredejere eller havde en individuel, væsentlig interesse. I 25/00520 var klagerne bredejere til Ejby Moser, men ikke til Gremmeløkke Å, hvortil udledningen skete; hertil kom, at tillægget kun hævede kapaciteten fra 2.800 til 4.400 PE uden at ændre den tilladte vandmængde. Se tilsvarende 25/06230.

Foreninger. 24/09127 er den mest udførlige afgørelse om foreningers klageret. En grundejerforening klagede over Rudersdal Kommunes afslag på at meddele § 30-påbud vedrørende udledning til Brådebæk Sø siden 1970'erne. Nævnet afviste ad to selvstændige veje: dels udgjorde medlemmerne og kredsen af bredejere "en større personkreds", og klagepunkterne angik søens miljøtilstand generelt og ikke medlemmernes konkrete forhold, dels var foreningsklageretten i § 100, stk. 1 ikke i spil, "allerede fordi grundejerforeningen ikke har til hovedformål at beskytte natur og miljø eller varetage væsentlige rekreative interesser".

Tilslutning inden for anlæggets kapacitet. Nævnets praksis er, at omboende normalt ikke er klageberettigede over tilslutningstilladelser inden for det offentlige anlægs kapacitet, fordi forholdet til recipienten afklares i anlæggets egen udledningstilladelse efter § 28, stk. 1 – jf. 20/06677 om et asfaltanlæg i Allerød og 25/05505.

En parallel restriktiv linje ses uden for spildevandsområdet: i 24/06684 nægtede nævnet et vandværk klageberettigelse over en miljøgodkendelse, da boringerne lå 348-461 m fra anlæggene, og da rent vandindvindingsmæssige interesser ikke reguleres af den pågældende lovgivning.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 91, stk. 1 Miljøbeskyttelsesloven § 98, stk. 1 Miljøbeskyttelsesloven § 100, stk. 1

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Vandværk nægtet klageberettigelse over miljøgodkendelse til kvægbrug i Rebild Kommune	05.02.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over tilladelse til spildevandsoverløb fra Aulum Renseanlæg grundet manglende individuel væsentlig interesse	26.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over udledningstilladelse til Kalundborg Centralrenseanlæg grundet manglende klageberettigelse	12.09.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over tilslutningstilladelse til spildevandsanlæg grundet manglende klageberettigelse	10.07.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende tillæg til spildevandsudledningstilladelse for Ejby Renseanlæg	30.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klager over Kalundborg Kommunes afgørelser om spildevandsudledning til Kærby Å	10.04.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over afslag på påbud om forbedring af spildevandsudledning til Brådebæk Sø	06.03.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende spildevandsudledning til Glumsø Sø	19.04.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over Mariagerfjord Kommunes tilladelse til udledning af spildevand	04.02.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende spildevandstilladelse til asfaltanlæg	01.09.2020
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende udledningstilladelse til renseanlæg grundet manglende klageberettigelse	05.06.2019
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afvisning af klage over udledningstilladelse til renseanlæg grundet manglende klageberettigelse	15.05.2019

§ 11

Opsættende virkning – den skarpe sondring mellem påbud og tilladelser

Miljøbeskyttelsesloven opererer med to modsatrettede udgangspunkter, som nævnet håndhæver konsekvent.

Påbud og forbud: opsættende virkning som hovedregel. § 95, stk. 1 bestemmer, at en klage har opsættende virkning for et påbud eller forbud, medmindre nævnet bestemmer andet. I 18/05257 opstillede nævnet kriterierne for at fravige hovedreglen:

- der skal være tale om akut sundhedsfare eller forhold, der kan sidestilles hermed,
- der skal være overvejende sandsynlighed for væsentlige og vanskeligt genoprettelige miljøproblemer,
- forureningen skal medføre uoprettelig skade eller skade, som kræver en omfattende indsats at udbedre.

Nævnet afslog kommunens anmodning om at fratage klagen dens opsættende virkning, selv om der forelå vedvarende naboklager.

Tilladelser og godkendelser: ingen opsættende virkning. § 96, stk. 1 vender udgangspunktet om. I 22/06876 formulerede nævnet den vurderingsnorm, der også anvendes i spildevandssager: der lægges vægt på, om udnyttelsen kan medføre uoprettelig skade eller skade, der kun kan genoprettes over lang tid eller ved en større indsats, og vurderingen sker på grundlag af de umiddelbart tilgængelige oplysninger, fordi afgørelsen skal træffes hurtigt. Efter § 96, stk. 2 indebærer udgangspunktet ingen begrænsning i nævnets adgang til senere at ændre eller ophæve tilladelsen – udnyttelse sker altså på ansøgerens egen regning og risiko.

Den samme tilbageholdenhed gælder for spildevandsprojekter, der miljøvurderes: i 26-06558 afslog nævnet at tillægge en klage over Københavns Kommunes § 25-tilladelse til spildevandsprojektet Spangen langs Harrestrup Å opsættende virkning, trods indsigelser om mangelfuld miljøkonsekvensvurdering, utilstrækkelig alternativvurdering og risiko for flagermus.

Er der tale om et afslag på en ansøgning, er spørgsmålet om opsættende virkning slet ikke relevant, da der ikke er nogen tilladelse at udnytte – jf. 20/00602.

Se den tværgående behandling af emnet i opsaettende-virkning.

LOV `Miljøbeskyttelsesloven § 95, stk. 1` `Miljøbeskyttelsesloven § 96, stk. 1-2`

PRAKSIS

Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afslag på opsættende virkning af klage over § 25-tilladelse til spildevandsprojekt ved Harrestrup Å	10.07.2026
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af realitetsbehandling af klage over miljøgodkendelse af affaldssorteringsanlæg	11.11.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af afslag på lempelse i krav til prøvetagning i Rødovre Kommune	02.02.2021
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Opsættende virkning ved klage over påbud om begrænsning af støvgener fra perlite-virksomhed	21.01.2019

§ 12 Nævnets prøvelsesramme, hjemvisning og ugyldighed

Nævnet begrænser rutinemæssigt sin prøvelse efter § 11, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, men praksis viser tre karakteristiske træk.

Nævnet kan gå ud over klagepunkterne. I 24-09158 fremhævede nævnet, at det efter forarbejderne til § 11, stk. 1, har mulighed for og efter omstændighederne pligt til at inddrage andre forhold end de påklagede, fx overholdelse af EU-ret eller grundlæggende forvaltningsretlige grundsætninger – og prøvede derfor rådeevnespørgsmålet uden at være foranlediget dertil.

Én væsentlig mangel er nok. Nævnet nøjes typisk med at konstatere den mangel, der bærer resultatet, og lader de øvrige klagepunkter ligge – som i NMK-10-00786, 20/09030 og 24-09158.

Vejledning til den fornyede behandling. Ophævelse følges næsten altid af en anvisning på, hvad kommunen skal gøre. I 19/04653 skulle kommunen ved fornyet behandling foretage en korrekt vurdering af den hydrauliske kapacitet, sikre overholdelse af miljøkvalitetskravene, fastlægge en klar grænseværdi for klorid som vilkår, etablere et fyldestgørende prøvetagningsprogram og vurdere påvirkningen af bilag IV-arter. I NMK-10-00786 fik kommunen tilsvarende anvisninger om habitatvurdering og vilkårsfastsættelse for forurenende stoffer.

Ophævelse med udskudt virkning. For at undgå retstomrum kan nævnet lade ophævelsen få virkning senere: i 20/09030 og 21/04468 blev udledningstilladelserne ophævet med virkning fra ét år efter nævnets afgørelse.

Kompetencegrænser. Nævnet afviser klagepunkter, der falder uden for miljøbeskyttelsesloven. I 24-09158 kunne indsigelsen om, at kommunen efter vandsektorloven ikke måtte eje det spildevandstekniske anlæg, ikke prøves, da der ikke er fastsat klageadgang herom. Og hvor sagen reelt angår vandløbsforhold, henvises til vandløbslovens system – jf. 22/07816 om medbenyttelse af private dræn og offentlige rørlagte vandløb i forbindelse med et renseanlægsoverløb.

LOV	Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet § 11, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 1	
PRAKSIS	**Miljø- og Fødevareklagenævnet** · Påbud om rensning af vejvand fra motorvej til Munktoftesøen ophævet – Vejdirektoratet havde ikke retlig rådeevne	22.06.2026
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ikke medhold i klage over tilladelse til medbenyttelse af private dræn og offentlige rørlagte vandløb	06.10.2025
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af tilladelse til tilslutning af overfladevand fra kunstgræsbane på grund af manglende udledningstilladelse	23.05.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning i sager om tilladelse til udledning af tag- og overfladevand	22.03.2024
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om tilladelse til udledning af overfladevand ophæves og hjemvises grundet manglende overensstemmelse med spildevandsplan	09.11.2023
	Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om udledning af spildevand fra vaskeplads til sø	17.07.2017

§ 13 Strafferetlig håndhævelse: bøder, tvangsbøder og påbuddets bestandighed

Når et påbud ikke efterkommes, håndhæves det efter miljøbeskyttelseslovens § 110, stk. 1, nr. 2, typisk kombineret med løbende tvangsbøder efter retsplejelovens § 997, stk. 3.

Bødeniveauet. Højesteret fastlagde i 156/2019 udgangspunktet med henvisning til forarbejderne til lov nr. 173 af 12. marts 2008:

> *"...at bødeniveauet for overtrædelse af miljøbeskyttelseslovens § 110, stk. 1, i førstegangstilfælde i almindelighed bør være på minimum 5.000 kr."*

Højesteret forhøjede den ene tiltaltes bøde fra 2.500 kr. til 5.000 kr. med forvandlingsstraf af fængsel i 8 dage, men fastholdt den anden tiltaltes bøde på 2.500 kr. under hensyn til en personlig indkomst på 155.164 kr. mod medtiltaltes 517.016 kr. Tvangsbøderne på 1.250 kr. pr. måned pr. tiltalt blev opretholdt uændret.

Påbuddet kan ikke angribes bagvendt. I S-776-21 havde en ejendomsejer fået påbud om forbedret spildevandsrensning i 2013 med frist forlænget helt til 5. oktober 2018. Han gjorde gældende, at ca. 30.000 kr. indbetalt til en lokal kloakeringsordning i 1980'erne og 1990'erne fritog ham. Østre Landsret stadfæstede byrettens dom:

> *"Det bemærkes, at det forhold, at tiltalte måtte mene at have et krav mod det offentlige som følge af, at han i en periode har indbetalt penge til en lokal kloakeringsordning, ikke kan føre til, at ... Kommunes påbud om at forbedre spildevandsrensningen, som ubestridt kan fastsættes efter miljøbeskyttelseslovens § 30, stk. 1, er ulovligt."*

Dommen understreger, at et påbud, der hverken er påklaget eller indbragt for domstolene inden fristen, står ved magt. Sanktionen blev bøde på 5.000 kr. med forvandlingsstraf af fængsel i 8 dage samt tvangsbøder på 2.000 kr. pr. påbegyndt måned, indtil påbuddet var efterkommet.

Samme sanktionsmønster ses ved separatkloakeringspåbud: i 1-1242/2011 blev en ejendomsejer, der ikke havde efterkommet et kommunalt påbud om separering af afløbsledninger for regn- og spildevand, idømt en bøde på 5.000 kr. og løbende tvangsbøder.

Påbudsadressatens økonomi kan altså indgå i **bødeudmålingen**, men ikke i vurderingen af påbuddets gyldighed – hvor proportionalitetsvurderingen i stedet foretages af tilsynsmyndigheden og, hvor klageadgang findes, af nævnet.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 30, stk. 1 · Miljøbeskyttelsesloven § 110, stk. 1 · Retsplejeloven § 997, stk. 3

PRAKSIS

Højesteret · Kloaktilslutningspligt: Gyldighed af nyt påbud efter påtaleopgivelse og bødefastsættelse ved manglende efterkommelse	11.03.2020
Landsretten · Bøde og tvangsbøder for manglende efterkommelse af kommunalt påbud om spildevandsrensning	17.03.2022
Byretten · Manglende Sagskontekst: Ingen data modtaget til resumégenerering	27.06.2011

§ 14 Sammenfatning: hvor sagerne vindes og tabes

Praksis på spildevandsområdet lader sig sammenfatte i fire mønstre.

1. Adgangsbarrieren er det afgørende første spørgsmål. For borgeren i det åbne land, der modtager et påbud om forbedret rensning eller kloaktilslutning, er den administrative klageadgang normalt lukket – enten fordi anlægget er på 30 PE eller derunder (§ 30, stk. 4 og § 28, stk. 5), fordi afgørelsen angår tilslutningspligt (§ 28, stk. 4), eller fordi den er led i administrationen af spildevandsplanen (§ 32, stk. 4). Tilbage står det kommunale tilsyn og domstolsprøvelse inden for 6-månedersfristen i § 101, stk. 1.

2. For naboen og foreningen er klageberettigelsen den reelle sorteringsmekanisme. Nævnet stiller et klart krav om kvalificeret, individuel og miljømæssigt værnet berøring. Afstand til udledningspunktet, manglende

bredejerstatus til den konkrete recipient og generel bekymring for vandkvaliteten fører systematisk til afvisning – og en grundejerforening uden natur- og miljøformål i vedtægterne har hverken egen eller afledt klageret.

3. Når sagen realitetsbehandles, er kommunens sagsoplysning og plangrundlag det sårbare punkt. De ophævelser, der findes, hviler næsten alle på retlige mangler af samme fire typer: fravigelse af spildevandsplanens forudsætninger, manglende udledningstilladelse for det modtagende anlæg, utilstrækkelig vurdering af hydraulisk kapacitet og miljøkvalitetskrav, samt forkert hjemmelsvalg eller forkert påbudsadressat. Resultatet er som regel ophævelse og hjemvisning med detaljerede anvisninger – ikke en materiel ændring foretaget af nævnet selv.

4. Håndhævelsen er ubønhørlig over for det påbud, der ikke er anfægtet i tide. Både Højesteret og landsretten har afvist at lade økonomiske indsigelser, historiske indbetalinger eller uforudsete fordyrelser tilsidesætte et lovligt meddelt påbud. Bødeniveauet på minimum 5.000 kr. i førstegangstilfælde kombineres rutinemæssigt med tvangsbøder, indtil påbuddet er efterkommet.

Afgrænsningsmæssigt hører tilslutningsbidrag, vandafledningsbidrag og spildevandsforsyningens økonomi ikke under miljøbeskyttelsesloven, men under betalingsreglerne. Sondringen har dog en miljøretlig forudsætning: Højesteret fastslog i BS-61505/2024-HJR, at betalingspligten forudsætter en **formel** tilslutning efter § 28, stk. 3 eller stk. 4 – og dermed at den miljøretlige afgørelse er porten til det forsyningsretlige krav.

LOV Miljøbeskyttelsesloven § 28, stk. 3-5 · Miljøbeskyttelsesloven § 30, stk. 4 · Miljøbeskyttelsesloven § 32, stk. 4 · Miljøbeskyttelsesloven § 101, stk. 1

PRAKSIS

Højesteret · Pligt til betaling af vejbidrag for statsvej kræver formel tilslutning efter miljøbeskyttelsesloven	20.11.2025
Højesteret · Kloaktilslutningspligt: Gyldighed af nyt påbud efter påtaleopgivelse og bødefastsættelse ved manglende efterkommelse	11.03.2020
Landsretten · Bøde og tvangsbøder for manglende efterkommelse af kommunalt påbud om spildevandsrensning	17.03.2022
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over afslag på påbud om forbedring af spildevandsudledning til Brådebæk Sø	06.03.2025
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Ophævelse og hjemvisning af tilladelse til tilslutning af overfladevand fra kunstgræsbane på grund af manglende udledningstilladelse	23.05.2024
Miljø- og Fødevareklagenævnet · Afgørelse om tilladelse til udledning af overfladevand ophæves og hjemvises grundet manglende overensstemmelse med spildevandsplan	09.11.2023

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Miljøbeskyttelsesloven § 19	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 28	stk. 1, 3-4
Miljøbeskyttelsesloven § 30	stk. 1	Miljøbeskyttelsesloven § 32	stk. 1
Miljøbeskyttelsesloven § 98	stk. 1	Spildevandsbekendtgørelsen § 35	

MATERIALE Citerede afgørelser

42 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 3

20.11.2025	Pligt til betaling af vejbidrag for statsvej kræver formel tilslutning efter miljøbeskyttelsesloven	61505-2024
03.05.2024	Højesterets dom om manglende retlig interesse i at prøve generelle miljøregler uden konkrete afgørelser	bs-499-2023-hjr
11.03.2020	Kloaktilslutningspligt: Gyldighed af nyt påbud efter påtaleopgivelse og bødefastsættelse ved manglende efterkommelse	156/2019

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 1

17.03.2022	Bøde og tvangsbøder for manglende efterkommelse af kommunalt påbud om spildevandsrensning	S-776-21

BYRETTEN · FØRSTE INSTANS 1

27.06.2011	Manglende Sagskontekst: Ingen data modtaget til resumégenerering	1-1242/2011

MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 35

10.07.2026	Afslag på opsættende virkning af klage over § 25-tilladelse til spildevandsprojekt ved Harrestrup Å	26-06558
22.06.2026	Påbud om rensning af vejvand fra motorvej til Munktoftesøen ophævet – Vejdirektoratet havde ikke retlig rådeevne	24-09158
05.02.2026	Vandværk nægtet klageberettigelse over miljøgodkendelse til kvægbrug i Rebild Kommune	24/06684
27.01.2026	Afslag på nedsivningstilladelse for beplantet filteranlæg i indvindingsopland opretholdt af Miljø- og Fødevareklagenævnet	24/02006
06.10.2025	Ikke medhold i klage over tilladelse til medbenyttelse af private dræn og offentlige rørlagte vandløb	22/07816
26.09.2025	Afvisning af klage over tilladelse til spildevandsoverløb fra Aulum Renseanlæg grundet manglende individuel væsentlig interesse	25/07127
12.09.2025	Afvisning af klage over udledningstilladelse til Kalundborg Centralrenseanlæg grundet manglende klageberettigelse	25/06230
10.07.2025	Afvisning af klage over tilslutningstilladelse til spildevandsanlæg grundet manglende klageberettigelse	25/05505
08.07.2025	Ophævelse og hjemvisning i sag om tilladelse til tilslutning af tag- og overfladevand	25/02890
08.07.2025	Afvisning af klage over Aalborg Kommunes påbud om tilslutning til separatkloakering	25/05269
30.04.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende tillæg til spildevandsudledningstilladelse for Ejby Renseanlæg	25/00520
10.04.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klager over Kalundborg Kommunes afgørelser om spildevandsudledning til Kærby Å	24/11122, 25/00116
06.03.2025	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over afslag på påbud om forbedring af spildevandsudledning til Brådebæk Sø	24/09127

19.11.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om Viborg Kommunes miljøvurdering af spildevandsplantillæg	23/06768
23.09.2024	Afvisning af klage over påbud om ny bundfældningstank i Vordingborg Kommune grundet anlæggets størrelse	24/08538
23.05.2024	Ophævelse og hjemvisning af tilladelse til tilslutning af overfladevand fra kunstgræsbane på grund af manglende udledningstilladelse	21/04468
19.04.2024	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende spildevandsudledning til Glumsø Sø	24/02291
22.03.2024	Ophævelse og hjemvisning i sager om tilladelse til udledning af tag- og overfladevand	19/04653, 19/05292, 19/07000
15.11.2023	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om tilladelse til nedsivning og udledning af regn- og spildevand	22/17087
09.11.2023	Afgørelse om tilladelse til udledning af overfladevand ophæves og hjemvises grundet manglende overensstemmelse med spildevandsplan	20/09030
18.04.2023	Klage over afgørelse om ikke miljøvurderingspligt for tillæg til spildevandsplan afvist grundet manglende retlig interesse	23/02631
13.03.2023	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om afvisning af klage vedrørende påbud om etablering af bundfældningstank	23/02037
11.11.2022	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af realitetsbehandling af klage over miljøgodkendelse af affaldssorteringsanlæg	22/06876
30.11.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ekspropriation til regnvandsbassin ophæves	20/14115
04.02.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over Mariagerfjord Kommunes tilladelse til udledning af spildevand	21/00503
02.02.2021	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om ophævelse af afslag på lempelse i krav til prøvetagning i Rødovre Kommune	20/00602
19.10.2020	Afvisning af klage over påbud om tilslutning til spildevandsledning	20/11107
01.09.2020	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende spildevandstilladelse til asfaltanlæg	20/06677
27.11.2019	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage over påbud om kloaktilslutning	19/07795
05.06.2019	Miljø- og Fødevareklagenævnets afvisning af klage vedrørende udledningstilladelse til renseanlæg grundet manglende klageberettigelse	19/02715
15.05.2019	Afvisning af klage over udledningstilladelse til renseanlæg grundet manglende klageberettigelse	19/03938
21.01.2019	Opsættende virkning ved klage over påbud om begrænsning af støvgener fra perlite-virksomhed	18/05257 (tidl. NMK-10-01342)
17.07.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om udledning af spildevand fra vaskeplads til sø	NMK-10-00786

24.03.2017	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om privat vandløb vs. spildevandsledning	NMK-43-00562
31.01.2017	Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse om afslag på udtræden af spildevandsforsyning og udledning af spildevand til sø	NMK-10-01094

PLANKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 1

19.05.2025	Planklagenævnets afgørelse om regnvandsafledning til fællesareal i Stevns Kommune	24/04672

VEJDIREKTORATET · NÆVN / KLAGEINSTANS 1

22.02.2023	Fordeling af udgifter til udvidelse af bro på privat fællesvej til brug for renovationskøretøjer	23_02631

20 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over statsstøtte til vedvarende energi (VE-loven, GBER, CEEAG og TEUF art. 107-108)

Pristillæg, differencekontrakter og EU-forenelighed efter VE-loven og TEUF art. 107-108

Version 1 Opdateret 31. maj 2026 19 afgørelser · 2016-2025 Læs online

INTRODUKTION

Denne praksisoversigt behandler de statsstøtteretlige rammer for dansk støtte til vedvarende energi – pristillæg, tilskud og differencekontrakter til vindmøller, solceller og biogas efter VE-loven og deres forenelighed med TEUF art. 107-108. Emnet styres af et samspil mellem dansk energilovgivning (VE-lovens §§ 35 a, 43 b-43 g og 47) og EU's statsstøtteregler, herunder GBER (forordning 651/2014 som ændret), CEEAG 2022 og den nye elmarkedsreform med krav om tovejsdifferencekontrakter. Praksis fra Energiklagenævnet er central for fortolkning af overgangsordninger og tilsagnsfrister, mens EU-Domstolen har afklaret fundamentale spørgsmål om statsstøttebegrebet i VE-sammenhæng – navnlig hvornår obligatoriske forbrugerbidrag udgør »statsmidler« og grænsen for nationale retters kompetence over for Kommissionens godkendte støtteordninger.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Pristillæg og tilskud til vedvarende energi finansieret via obligatoriske forbrugerbidrag (fx PSO-afgifter) pålagt ved lov udgør »statsmidler« i TEUF art. 107, stk. 1's forstand, uanset om midlerne fysisk passerer statskassen (C-702/20 DOBELES HES, C-706/17 Achema).

02 To alternative kriterier kan opfylde statsmiddelkravet: (1) obligatorisk bidrag pålagt ved lov og bestyret efter lovgivningen, eller (2) midler til stadighed under offentlig kontrol – opfyldelse af ét er tilstrækkeligt (C-790/21 Covestro).

03 Købsforpligtelser finansieret af virksomheders egne midler uden offentlig kontrol over fordelingen udgør ikke statsstøtte, selv om virksomhederne er statsejede (C-329/15 ENEA).

04 Nationale retter kan ikke tilsidesætte vilkår i en godkendt statsstøtteordning med henvisning til VE-direktiver – Kommissionen har enekompetence til at vurdere forenelighed (C-514/23 Tiberis).

05 Efterbetaling af en lovbestemt fordel under en VE-støtteordning udgør »ny støtte«, der kræver selvstændig anmeldelse til Kommissionen (C-702/20 DOBELES HES).

06 Nationale myndigheder er forpligtede til på eget initiativ at tilbagesøge ulovlig støtte ydet i strid med GBER-betingelserne – manglende tilskyndelsesvirkning medfører tilbagesøgningspligt (C-349/17 Eesti Pagar).

07 En medlemsstat kan ikke sanktionere virksomheder for tilsidesættelse af forpligtelser under en støtteordning, der er iværksat uden forudgående EU-godkendelse (C-220/23).

08 VE-lovens overgangsordninger for solcellepristillæg kræver, at en bindende og ubetinget købsaftale er indgået inden skæringsdatoen OG at mindst én af fire handlinger er foretaget rettidigt – manglende opfyldelse af begge kumulative betingelser medfører afslag.

09 Nettilslutningstidspunktet efter VE-lovens § 5, stk. 1, nr. 4 defineres som det tidspunkt, hvor anlægget første gang leverer elektricitet til det kollektive elforsyningsnet – ikke registrering i DataHub.

10 Balancegodtgørelsen til vindmøller er gentagne gange nedsat (fra 2,3 til 1,8 til 1,3 til 0,9 øre/kWh) for at undgå overkompensation i overensstemmelse med Kommissionens statsstøttegodkendelse N 354/2008.

11 VE-lovens § 35 a beregner pristillæg til landvindmøller efter effekt + rotorareal (SP = E×6.600 + A×5,6) for at modvirke generatorspekulation – lovgivers hensigt var at sikre, at støtten afspejler møllens reelle produktionskapacitet.

12 Under GBER art. 41 kan investeringsstøtte til VE nå op på 45 pct. af de støtteberettigede omkostninger (30 pct. for andre investeringer), med mulighed for op til 100 pct. ved konkurrencepræget udbud.

13 GBER art. 42 kræver, at driftsstøtte til VE gives som differencekontrakt eller markedstillæg med direkte salg og balanceansvar, og der må ikke ydes støtte ved negative priser.

14 Den nye elmarkedsreform (forordning 2024/1747) indfører krav om tovejsdifferencekontrakter for alle nye offentligt støttede VE-anlæg, hvilket markerer et paradigmeskifte fra faste pristillæg til markedsintegrerede støttemekanismer.

§ 1 VE-lovens støtteordninger og deres statsstøtteretlige forankring

VE-lovens kapitel 6 etablerer et system af pristillæg og tilskud til elproduktion fra vedvarende energikilder. Ordningerne er designet som statsstøtte i TEUF art. 107, stk. 1's forstand og er anmeldt til og godkendt af Europa-Kommissionen. De centrale støtteordninger er:

- **Landvindmøller** (VE-lovens § 35 a): Et pristillæg på 25 øre/kWh for vindmøller nettilsluttet fra 1. januar 2014, dog maksimalt 58 øre/kWh inkl. markedspris. Den støtteberettigede produktion beregnes efter formlen SP = E×6.600 + A×5,6, hvor E er installeret effekt i MW og A er rotorareal i m².
- **Solcelleanlæg** (VE-lovens § 47): Pristillæg til forskellige anlægstyper med omfattende overgangsordninger bundet til skæringsdatoer.
- **Biogas** (VE-lovens §§ 43 b-43 g): Pristillæg til el og tilskud til opgraderet biogas med en 20-årig tilsagnsperiode og årsnorm.

- **Fællesregler** (VE-lovens § 50): Ministerens hjemmel til nedsættelse/bortfald af pristillæg efter forelæggelse for Folketingsudvalg samt forbud mod dobbelt støtte.

Finansieringen af disse ordninger har undergået en fundamental omlægning. Frem til 2017 blev VE-støtten finansieret via PSO-afgiften – et obligatorisk tillæg til eltariffen. Med PSO-aftalen fra november 2016 blev PSO-opkrævningen gradvist udfaset og erstattet af finanslovsfinansiering. Som forarbejderne til PSO-udfasningsloven anfører, var omlægningen nødvendig for at sikre EU-konformitet, idet Kommissionen i traktatbrudssagen mod Danmark havde rejst tvivl om, hvorvidt PSO-ordningens differentiering mellem dansk og importeret el var forenelig med TEUF art. 30 og 110. Udbetaling af støtte er betinget af, at modtageren ikke har et udestående krav om tilbagebetaling af støtte, som Kommissionen ved en endelig afgørelse har erklæret ulovlig eller uforenelig med det indre marked – et krav der afspejler det EU-retlige Deggendorf-princip.

LOV VE-loven § 35a VE-loven § 47 VE-loven § 50

§ 2 Statsstøttebegrebet anvendt på VE-støtteordninger – hvornår udgør pristillæg »statsmidler«?

Et centralt spørgsmål i statsstøtteretten er, om pristillæg og tilskud til vedvarende energi opfylder kriteriet om at være ydet »ved hjælp af statsmidler« i TEUF art. 107, stk. 1's forstand. EU-Domstolen har i en række domme afklaret dette spørgsmål med direkte relevans for VE-støtteordninger.

De to alternative kriterier (DOBELES HES og Covestro)

I C-702/20 DOBELES HES fastslog Store Afdeling, at midler, der hidrører fra obligatoriske bidrag pålagt ved lov og som bestyres og fordeles i henhold til lovgivningen under offentlig kontrol, udgør »statsmidler«. Det er uden betydning, om midlerne fysisk befinder sig i statskassen, så længe de er under statslig kontrol og finansierer en selektiv fordel.

I C-790/21 Covestro om tyske netafgiftsfritagelser bekræftede Domstolen, at begrebet »statsmidler« kan opfyldes på to *alternative* måder:

- **Obligatorisk bidrag**: Midler fra en afgift eller et obligatorisk bidrag pålagt ved national lovgivning og bestyret efter denne lovgivning.
- **Statslig kontrol**: Midler der til stadighed er under offentlig kontrol.

Opfyldelse af blot ét af disse kriterier er tilstrækkeligt.

Achema-sagen om VE-bidrag

I C-706/17 Achema fastslog Domstolen, at en litauisk ordning, hvor midler blev opkrævet fra slutforbrugere via netoperatører og administreret af en statskontrolleret enhed til kompensation af VE-producenter, udgør statsstøtte. Midler, der opkræves som obligatoriske bidrag og administreres af et organ udpeget af staten, skal betragtes som statsmidler, uanset om pengene fysisk passerer statskassen.

Modsætningen: ENEA (egne midler, ingen offentlig kontrol)

I C-329/15 ENEA nåede Domstolen det modsatte resultat. En polsk lovpligtig købsforpligtelse for kraftvarmeenergi, hvor virksomhederne – herunder statsejede – finansierede købet med egne midler, opfyldte

ikke statsmiddelkravet. Den blotte omstændighed, at staten ejede hovedparten af kapitalen, gjorde ikke automatisk deres midler til statsmidler, da staten ikke udøvede en dominerende indflydelse specifikt med henblik på at diktere anvendelsen.

Konsekvens for dansk VE-støtte

Den danske PSO-ordning var før udfasningen et klassisk eksempel på obligatorisk bidrag pålagt ved lov – elforbrugerne betalte et lovpligtigt tillæg, som Energinet administrerede og udbetalte til VE-producenter. Med overgangen til finanslovsfinansiering fra 2017 er midlerne nu direkte statslige bevillinger, hvilket endnu klarere opfylder statsmiddelkravet. De danske VE-støtteordninger udgør dermed utvivlsomt statsstøtte og kræver EU-godkendelse.

LOV TEUF § 107, stk. 1

PRAKSIS
- **EU-Domstolen** · Tyske netafgifter: EU-Domstolen fastslår at fritagelse finansieret via obligatoriske bidrag udgør statsmidler — 26.09.2024
- **EU-Domstolen** · Statsstøtte til vedvarende energi: Prisgarantier, statslige midler og sondringen mellem ny og eksisterende støtte — 12.01.2023
- **EU-Domstolen** · Statsstøtte i elektricitetssektoren: Finansiering af tjenesteydelser af offentlig interesse gennem obligatoriske bidrag — 15.05.2019
- **EU-Domstolen** · Købsforpligtelse af kraftvarmeenergi pålagt stats- og privatejede selskaber finansieret af egne midler er ikke statsstøtte — 12.09.2017

§ 3 GBER og CEEAG – de materielle foreneligheds betingelser for VE-støtte

EU-rettens materielle foreneligheds betingelser for VE-støtte følger af to parallelle regelsæt: den generelle gruppefritagelsesforordning (GBER, forordning 651/2014 som ændret ved forordning 2023/1315) og Kommissionens retningslinjer for statsstøtte til klima, miljøbeskyttelse og energi (CEEAG 2022).

Investeringsstøtte til VE (GBER art. 41)

GBER art. 41 fastsætter betingelserne for investeringsstøtte til vedvarende energi:

Parameter	Grænse
Støtteintensitet (VE-produktion)	Maks. 45 % af støtteberettigede omkostninger
Støtteintensitet (andre investeringer)	Maks. 30 %
Forhøjelse for små virksomheder	+20 procentpoint
Forhøjelse for mellemstore virksomheder	+10 procentpoint
Ved konkurrencepræget udbud	Op til 100 %

Ved konkurrencepræget udbud kan støtteintensiteten nå op på 100 %, forudsat at udbudsproceduren er ikke-diskriminerende, budgettet er bindende, og der ikke foretages efterfølgende forhandlinger.

Driftsstøtte til VE (GBER art. 42)

GBER art. 42 regulerer driftsstøtte til VE-elproduktion. Centrale krav:

- Støtten gives som differencekontrakt (CfD) eller markedstillæg med krav om direkte salg og balanceansvar.

- **Der må ikke ydes støtte, hvis priserne er negative** – en regel der afspejles i VE-lovens ordninger for havvindmølleparker (§ 37, stk. 5).
- Anlæg under 1 MW (6 MW for vindenergi) kan fritages fra krav om konkurrencepræget udbud.

Små VE-projekter (GBER art. 43)

For anlæg med en installeret elkapacitet under 1 MW (6 MW for vind) kan støtte ydes uden konkurrencepræget udbud, jf. GBER art. 42, stk. 8, dog med betingelserne i art. 43.

CEEAG 2022

For støtteordninger, der falder uden for GBER's automatiske fritagelse – typisk fordi de overskrider anmeldelsestærsklerne eller indeholder særlige elementer – skal foreneligheden vurderes direkte under TEUF art. 107, stk. 3, litra c, med CEEAG 2022 som vurderingsramme. CEEAG stiller krav om bl.a. incitamentsvirkning, proportionalitet, undgåelse af konkurrenceforvridning og gennemsigtighed.

For danske forhold har mange ældre VE-ordninger været godkendt under de tidligere retningslinjer for statsstøtte til miljøbeskyttelse (2008 og 2014-2020), med statsstøttegodkendelsen N 354/2008 som den centrale godkendelse for landvindmølleordningen.

LOV TEUF § 107, stk. 3

§ 4 Pristillæg til landvindmøller – § 35 a og beregning baseret på effekt og rotorareal

VE-lovens § 35 a blev indført ved lov nr. 576 af 18. juni 2012 og omhandler pristillæg til nye vindmøller på land nettilsluttet fra 1. januar 2014. Bestemmelsen indeholder en central nyskabelse i beregningen af den støtteberettigede produktion.

Som forarbejderne til § 35 a udtrykker det:

> *Baggrunden for ændringen af beregningsgrundlaget for støtten er, at der med den nuværende støtteordning, hvor der ydes pristillæg til en elproduktion, som svarer til produktionen i 22.000 fuldlasttimer, kan spekuleres i at installere en større generator for derved at opnå en samlet større støtte. Da en vindmølles produktion i meget stor udstrækning afhænger af rotorarealet, giver en større generator til et uændret rotorareal kun en marginal større elproduktion, som ikke modsvarer den større støtte.*

Den nye beregningsformel er: **SP = E×6.600 + A×5,6**, hvor SP er støtteberettiget produktion i MWh, E er installeret effekt i MW og A er rotorareal i m². Effekten vægter 30 pct. og rotorarealet 70 pct.

Balancegodtgørelsen og kravet om undgåelse af overkompensation

§ 35 a, stk. 4 indeholder en godtgørelse for balanceringsomkostninger, som er blevet gentagne gange nedsat:

Periode	Godtgørelse	Ændring
Oprindelig (2012)	2,3 øre/kWh	Lov nr. 576/2012
Fra 1. januar 2016	1,8 øre/kWh	Bekendtgørelse nr. 1401/2015
Fra 1. januar 2017	1,3 øre/kWh	PSO-udfasningsloven

Fra 31. december 2017	0,9 øre/kWh	Lov om frister for den grønne ordning

Som forarbejderne til PSO-udfasningsloven anfører, er Danmark ifølge Kommissionens statsstøttegodkendelse N 354/2008 forpligtet til at nedsætte balancegodtgørelsen, hvis balanceringsydelsen overstiger de gennemsnitlige balanceringsomkostninger. Nedjusteringerne er således direkte drevet af EU-statsstøtterettens krav om undgåelse af overkompensation.

Tidsbegrænsning bundet til statsstøttegodkendelsen

Som det fremgår af forarbejderne, er § 35 a-ordningens tidsmæssige rækkevidde bundet til Kommissionens godkendelsesperiode. Nettilslutning skal ske senest den dato, godkendelsen udløber – en mekanisme der også gælder for den grønne ordning i § 18, der var statsstøttegodkendt til og med 20. februar 2018.

LOV VE-loven § 18, stk. 1 VE-loven § 35a

§ 5 Energiklagenævnets praksis om solcellepristillæg og overgangsordninger

Energiklagenævnet er det centrale forum for klager over Energistyrelsens (tidligere Energinet.dk's) afgørelser om pristillæg efter VE-loven. En gennemgående problemstilling er fortolkningen af overgangsordningernes kumulative betingelser, navnlig kravet om rettidig indgåelse af bindende købsaftale og udførelse af mindst én af fire handlinger inden skæringsdatoen 11. juni 2013.

De kumulative betingelser

For at opnå forhøjet pristillæg til solcelleanlæg nettilsluttet den 11. juni 2013 eller senere kræver overgangsordningen (lov nr. 900 af 4. juli 2013, § 4, stk. 9) at:

1. Ejeren har indgået en bindende og ubetinget købsaftale senest den 11. juni 2013, og
2. Mindst én af fire handlinger er foretaget senest samme dato (ansøgning om byggetilladelse, kommunal ansøgning, anmeldelse til netvirksomhed, eller anmodning om nettilslutning).

Sag 1131-15-12 – strengt beviskrav for rettidig anmeldelse

I 1131-15-12 stadfæstede Energiklagenævnet afslaget, da anmeldelsen af solcelleanlægget til netvirksomheden først skete den 28. juni 2013 – 17 dage efter fristen. At klager havde indgået købsaftale den 4. juni 2013 var ikke tilstrækkeligt, da begge betingelser er kumulative.

Sag 1131-15-15 – ophævelse ved tvivl om postlevering

I 1131-15-15 ophævede og hjemviste Energiklagenævnet afgørelsen. Klager hævdede, at byggeansøgningen var afleveret i kommunens postkasse den 11. juni 2013, men poststemplet var dateret 12. juni. Med henvisning til **UfR 1998.1311 H** fandt nævnet, at kommunens poststempel blot udtrykker intern postbehandling, og at det ikke kunne afvises, at ansøgningen var afleveret rettidigt. Nævnet understregede desuden forvaltningsmyndighedens officialprincip.

Sag 18/00337 – bortfald ved øjeblikkelig lovophævelse

I 18/00337 stadfæstede nævnet, at støtteordningen i § 47, stk. 7 blev ophævet med øjeblikkelig virkning den 3. maj 2016 ved ophævelsesloven. Energinet.dk havde herefter ikke længere hjemmel til at meddele tilsagn, uanset hvornår ansøgningerne var modtaget. Nævnet fandt ikke, at sagsbehandlingen havde skabt en retligt beskyttet berettiget forventning om tilsagn.

Sag 18/00402 – nettilslutningstidspunkt og 2-års frist

I 18/00402 stadfæstede nævnet afslaget, da anlægget ikke var nettilsluttet inden for den toårige frist efter tilsagn. Nævnet præciserede, at nettilslutningstidspunktet defineres i VE-lovens § 5, stk. 1, nr. 4 som det tidspunkt, hvor anlægget *første gang leverer elektricitet til det kollektive elforsyningsnet* – ikke registrering som el-leverandør i DataHub.

LOV	VE-loven § 5, stk. 1 · VE-loven § 47	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg grundet overskridelse af nettilslutningsfrist	01.10.2019
	Energiklagenævnet · Stadfæstelse af Energinet.dk's afgørelse om bortfald af ansøgninger om pristillæg til solcelleparker	04.09.2019
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnet stadfæster afslag på forhøjet pristillæg for solcelleanlæg	19.08.2016
	Energiklagenævnet · Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg for solcelleanlæg stadfæstes	15.08.2016
	Energiklagenævnet · Energinet.dk`s afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg ophævet og hjemvist	30.05.2016
	Energiklagenævnet · Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet	02.05.2016
	Energiklagenævnet · Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg for solcelleanlæg grundet manglende dokumentation for aftaleindgåelse inden fastsat dato	29.02.2016

§ 6 Biogasstøtte – § 43 f's 20-årige tilsagnsperiode og overgangsordningens krav

VE-lovens § 43 f blev indført ved lov nr. 1532 af 28. december 2019 som erstatning for den ophævede § 43 a. Ordningen indeholder pristillæg til elektricitet produceret på anlæg, der anvender biogas, med en 20-årig støtteperiode og årsnorm. Forarbejderne (almindelige_id 7039) beskriver ordningens design som en afbalancering mellem Kommissionens betingelser for statsstøttegodkendelse og hensynet til eksisterende biogasanlæg.

Overgangsordningens krav (§ 43 f, stk. 5)

For at komme i betragtning til overgangsordningen kræves, at der inden skæringsdatoer (8. februar 2019/1. juli 2019/31. december 2022) er foretaget en irreversibel investering og indhentet VVM-tilladelse (nu miljøvurderingstilladelse). Bekendtgørelsen om biogas-pristillæg fastsætter, at støtteordningen skal administreres i overensstemmelse med Europa-Kommissionens statsstøttegodkendelse.

I sag 22/13748 om Grøngas Vraa A/S behandlede Energiklagenævnet spørgsmålet om fastsættelse af årsnormen for pristillæg til opgraderet biogas. Klager mente, at årsnormen skulle fastsættes ud fra en højere kapacitet end angivet i tilslutningsaftalen fra 2015. Nævnet vurderede sagen ud fra den dokumenterede tilslutningskapacitet – en afgørelse der illustrerer den strenge dokumentationsstandard, Energistyrelsen og nævnet anlægger ved fastsættelse af støtteberettiget produktion.

LOV	VE-loven § 43f, stk. 5

PRAKSIS **Energiklagenævnet** · Energiklagenævnets afgørelse om pristillæg til opgraderet biogas - Grøngas Vraa A/S 30.03.2023

§ 7 Anmeldelsespligten, standstill-forpligtelsen og Kommissionens enekompetence

Den proceduremæssige dimension af VE-statsstøtten styres af TEUF art. 108, stk. 3, der pålægger medlemsstaterne en standstill-forpligtelse: ny støtte må ikke iværksættes, før Kommissionen har godkendt den.

Kommissionens enekompetence – C-514/23 Tiberis

I C-514/23 Tiberis afviste Domstolen et præjudicielt spørgsmål om fortolkning af VE-direktiverne (RED II og RED III) i relation til en godkendt italiensk VE-støtteordning. Domstolen fastslog:

> *Da mekanismen med negativt incitament er uløseligt forbundet med hele støtteordningens funktion og proportionalitet, kan den ikke vurderes isoleret af en national ret.*

Nationale retter kan ikke tilsidesætte vilkår i en allerede godkendt statsstøtteordning med henvisning til VE-direktiver – Kommissionen har enekompetence til at vurdere forenelighed, og enhver ændring af støttens vilkår ville udgøre »ny støtte« der kræver ny anmeldelse.

Ny støtte vs. eksisterende støtte – C-702/20 DOBELES HES

I C-702/20 DOBELES HES præciserede Domstolen, at et retsligt krav om efterbetaling af en lovbestemt fordel skal anses for »ny støtte«. Nationale domstole kan ikke selv indrømme statsstøtte, men de kan give medhold i et krav under forudsætning af, at støtten efterfølgende anmeldes til og godkendes af Kommissionen.

Tilbagesøgning af ulovlig støtte – C-349/17 Eesti Pagar og C-700/22 RegioJet

I C-349/17 Eesti Pagar fastslog Domstolen, at nationale myndigheder er forpligtede til på eget initiativ at tilbagesøge ulovlig støtte, selv uden en kommissionsafgørelse. Når et projekt er påbegyndt før ansøgningstidspunktet, anses støtten ikke for at have den nødvendige tilskyndelsesvirkning.

I C-700/22 RegioJet fastslog Domstolen, at nationale domstole fortsat kan beordre tilbagesøgning af ulovlig støtte, *selv* efter at Kommissionens 10-årige forældelsesfrist er udløbet. Forældelsesfristen i forordning 2015/1589 vedrører udelukkende Kommissionens beføjelser – ikke de nationale domstoles.

Sanktionsforbud ved ulovlig iværksættelse – C-220/23

I C-220/23 fastslog Domstolen, at TEUF art. 108, stk. 3 er til hinder for pålæggelse af bøder til virksomheder for overtrædelse af forpligtelser under en VE-støtteordning, der var iværksat uden forudgående Kommissionsgodkendelse.

LOV TEUF § 108, stk. 3

PRAKSIS **EU-Domstolen** · National støtteordning til vedvarende energi og Kommissionens enekompetence på statsstøtteområdet 01.08.2025

EU-Domstolen · Ulovlig iværksættelse af statsstøtte og nationale bøder: Artikel 108, stk. 3 TEUF er til hinder for sanktioner for overtrædelser begået før Kommissionens godkendelse 11.01.2024

EU-Domstolen · Nationale domstoles pligt til at tilbagesøge ulovlig statsstøtte trods udløb af EU-forældelsesfrist 07.12.2023

EU-Domstolen · Statsstøtte til vedvarende energi: Prisgarantier, statslige midler og sondringen mellem ny og eksisterende støtte 12.01.2023

EU-Domstolen · Krav om tilskyndelsesvirkning ved statsstøtte og nationale myndigheders pligt til på eget initiativ at tilbagesøge ulovlig støtte 05.03.2019

§ 8 Elmarkedsreformen og tovejsdifferencekontrakter for VE-anlæg

EU's elmarkedsreform fra 2024 markerer et paradigmeskifte i støtten til vedvarende energi. Forordning (EU) 2024/1747 ændrer elmarkedsforordningen 2019/943 og indfører krav om tovejsdifferencekontrakter (two-way CfDs) for alle nye offentligt støttede VE-anlæg.

Som det fremgår af forordningens betragtning 41:

> *Principperne for udformning i overensstemmelse med denne forordning bør finde anvendelse på ordninger for direkte prisstøtte i form af tovejsdifferencekontrakter eller tilsvarende ordninger med samme virkninger.*

Tovejsdifferencekontrakterne indebærer, at:

- Producenten modtager forskellen, hvis markedsprisen ligger under en fastsat strikepris (som i en traditionel CfD).
- Producenten **tilbagebetaler** forskellen til staten, hvis markedsprisen overstiger strikeprisen – den »negative incitaments«-mekanisme, som var genstand for C-514/23 Tiberis.
- Fordelingen af indtægter skal ske på en måde, der ikke virker forvridende på det indre markeds lige konkurrencevilkår.

Kommissionen skal ved statsstøttevurderingen sikre, at udformningen af kontrakterne er i overensstemmelse med forordningens principper, herunder at produktionsanlæggenes incitamenter til at handle og deltage effektivt på elmarkederne bevares.

For dansk regi er overgangen til tovejsdifferencekontrakter allerede påbegyndt med pilotudbud af solcelleanlæg. GBER art. 42 kræver, at driftsstøtte til VE gives som differencekontrakt eller markedstillæg med direkte salg og balanceansvar, og forbyder støtte ved negative priser – et krav der har været implementeret i VE-loven for havvindmølleparker siden Anholt-parken.

Den overordnede EU-retlige kontekst underbygges af VE-direktivet (RED III, direktiv 2023/2413) og elmarkedsforordningen 2019/943 art. 4, der stiller krav om markedsprisbaseret afregning.

For beslægtede emner om konkrete tilskudsordninger til VE-anlæg (Bygningspuljen, Varmepumpepuljen) henvises til vedvarende-energi-tilskud, om nettilslutning til nettilslutning-energi, og om generel EU-statsstøtteret til statsstoette-eu.

PRAKSIS **EU-Domstolen** · National støtteordning til vedvarende energi og Kommissionens enekompetence på statsstøtteområdet 01.08.2025

§ 9 Tilskyndelsesvirkning og tilbagesøgning – konsekvenser ved manglende overholdelse af GBER

Et gennemgående tema i EU-Domstolens praksis er kravet om tilskyndelsesvirkning og konsekvenserne ved manglende overholdelse af de proceduremæssige krav.

C-349/17 Eesti Pagar – irreversibel binding før ansøgning

I C-349/17 Eesti Pagar fastslog Domstolen, at et projekt anses for påbegyndt, når der indgås et ubetinget og juridisk bindende tilsagn om køb af udstyr. Det er uden betydning, om omkostningerne ved at ophæve kontrakten er marginale – den juridiske binding er afgørende. Domstolen afviste, at en national myndighed kan skabe en berettiget forventning hos en modtager om støttens lovlighed: en påpasselig erhvervsdrivende må selv forvisse sig om, at procedurerne er fulgt korrekt.

C-470/20 Veejaam – ny støtte ved forlængelse

I C-470/20 Veejaam fastslog Domstolen, at en eksisterende støtteordning skal kvalificeres som »ny støtte«, hvis den anvendes efter den slutdato, medlemsstaten har meddelt Kommissionen. Enhver forlængelse af en ordnings varighed kræver ny anmeldelse. Dog gælder, at TEUF art. 108, stk. 3 ikke nødvendigvis forhindrer efterfølgende udbetaling af støtte for den ulovlige periode, *hvis* Kommissionen senere erklærer støtten forenelig – men modtageren skal betale renter for perioden med ulovlig støtte.

C-40/23 Vattenfall – Kommissionen skal kvalificere før godkendelse

I C-40/23 Vattenfall fastslog Domstolen, at Kommissionen ikke kan erklære en foranstaltning forenelig med det indre marked uden først at have kvalificeret den som statsstøtte. Kvalificeringen er en absolut nødvendig forudsætning – en »hybrid-afgørelse« er ikke tilladt.

Disse principper har direkte praktisk betydning for danske VE-støtteordninger: Energistyrelsens bekendtgørelse om solcellepristillæg kræver, at ansøgere bekræfter, at de ikke har modtaget krav om tilbagebetaling af ulovlig EU-støtte, og at anlægget ikke er etableret før tilsagn – direkte afspejlinger af GBER's tilskyndelsesvirkningskrav.

LOV	TEUF § 108, stk. 3	
PRAKSIS	**EU-Domstolen** · Kommissionens manglende kompetence til at erklære en foranstaltning forenelig med det indre marked uden forudgående kvalificering som statsstøtte	13.06.2024
	EU-Domstolen · Statsstøtte til vedvarende energi: Fortolkning af tilskyndelsesvirkning og konsekvenser ved manglende anmeldelse	15.12.2022
	EU-Domstolen · Enekompetence og statsstøtte: Domstolen stadfæster Kommissionens afgørelse om ulovlig kompensation til busoperatør	04.03.2020
	EU-Domstolen · Krav om tilskyndelsesvirkning ved statsstøtte og nationale myndigheders pligt til på eget initiativ at tilbagesøge ulovlig støtte	05.03.2019

§ 10 Sammenfatning og centrale tendenser

Praksisoversigten viser et tæt samspil mellem dansk energilovgivning og EU's statsstøtteregler, hvor hvert element i VE-lovens støtteordninger skal ses i lyset af Kommissionens godkendelsesrammer.

Hovedtendenser i praksis:

- **Streng håndhævelse af overgangsfrister**: Energiklagenævnet anlægger en streng dokumentationsstandard ved vurdering af, om betingelserne for pristillæg er opfyldt. Kumulative betingelser om bindende købsaftale og rettidig handling er ufravigelige, og uvidenhed om reglerne kan ikke føre til dispensation.

- **Overkompensationskontrol**: Balancegodtgørelsen til vindmøller er nedsat fire gange på fem år som direkte konsekvens af EU's krav om undgåelse af overkompensation – et konkret eksempel på, hvordan statsstøttegodkendelsens vilkår løbende påvirker dansk lovgivning.
- **Fra PSO til finanslov**: Omlægningen fra PSO-finansiering til finanslovsfinansiering var drevet af EU-retlige krav og har fjernet enhver tvivl om, at VE-støtten udgør statsstøtte.
- **Fra faste pristillæg til differencekontrakter**: Med elmarkedsreformen (forordning 2024/1747) bevæger EU sig mod tovejsdifferencekontrakter, hvor producenter både modtager og tilbagebetaler i forhold til en strikepris – en fundamental ændring der vil præge fremtidige danske VE-udbud.
- **Nationale retter afskåret fra at ændre godkendte ordninger**: C-514/23 Tiberis har definitivt afklaret, at nationale retter ikke kan tilsidesætte vilkår i en Kommissions-godkendt VE-støtteordning med henvisning til VE-direktiverne.

For beslægtede emner henvises til statsstoette-eu (generel EU-statsstøtteret), vedvarende-energi-tilskud (konkrete tilskudsordninger), nettilslutning-energi (nettilslutningstvister) og elforsyning-tariffer (elforsyningens leveringsvilkår).

PRAKSIS	**EU-Domstolen** · National støtteordning til vedvarende energi og Kommissionens enekompetence på statsstøtteområdet	01.08.2025
	EU-Domstolen · Statsstøtte til vedvarende energi: Prisgarantier, statslige midler og sondringen mellem ny og eksisterende støtte	12.01.2023
	EU-Domstolen · Købsforpligtelse af kraftvarmeenergi pålagt stats- og privatejede selskaber finansieret af egne midler er ikke statsstøtte	12.09.2017

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

TEUF § 107	stk. 1	TEUF § 108	stk. 3
VE-loven § 35a		VE-loven § 43f	
VE-loven § 47		VE-loven § 50	

MATERIALE Citerede afgørelser

19 afgørelser

EU-DOMSTOLEN · EUROPÆISK DOMSTOL 11

01.08.2025	National støtteordning til vedvarende energi og Kommissionens enekompetence på statsstøtteområdet	C-514/23
26.09.2024	Tyske netafgifter: EU-Domstolen fastslår at fritagelse finansieret via obligatoriske bidrag udgør statsmidler	C-790/21
13.06.2024	Kommissionens manglende kompetence til at erklære en foranstaltning forenelig med det indre marked uden forudgående kvalificering som statsstøtte	C-40/23
11.01.2024	Ulovlig iværksættelse af statsstøtte og nationale bøder: Artikel 108, stk. 3 TEUF er til hinder for sanktioner for overtrædelser begået før Kommissionens godkendelse	C-220/23

07.12.2023	Nationale domstoles pligt til at tilbagesøge ulovlig statsstøtte trods udløb af EU-forældelsesfrist	C-700/22
12.01.2023	Statsstøtte til vedvarende energi: Prisgarantier, statslige midler og sondringen mellem ny og eksisterende støtte	C-702/20
15.12.2022	Statsstøtte til vedvarende energi: Fortolkning af tilskyndelsesvirkning og konsekvenser ved manglende anmeldelse	C-470/20
04.03.2020	Enekompetence og statsstøtte: Domstolen stadfæster Kommissionens afgørelse om ulovlig kompensation til busoperatør	C-586/18
15.05.2019	Statsstøtte i elektricitetssektoren: Finansiering af tjenesteydelser af offentlig interesse gennem obligatoriske bidrag	C-706/17
05.03.2019	Krav om tilskyndelsesvirkning ved statsstøtte og nationale myndigheders pligt til på eget initiativ at tilbagesøge ulovlig støtte	C-349/17
12.09.2017	Købsforpligtelse af kraftvarmeenergi pålagt stats- og privatejede selskaber finansieret af egne midler er ikke statsstøtte	C-329/15

ENERGIKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 8

30.03.2023	Energiklagenævnets afgørelse om pristillæg til opgraderet biogas - Grøngas Vraa A/S	22/13748
01.10.2019	Afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg grundet overskridelse af nettilslutningsfrist	18/00402
04.09.2019	Stadfæstelse af Energinet.dk's afgørelse om bortfald af ansøgninger om pristillæg til solcelleparker	18/00337
19.08.2016	Energiklagenævnet stadfæster afslag på forhøjet pristillæg for solcelleanlæg	1131-16-10
15.08.2016	Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg for solcelleanlæg stadfæstes	1131-15-21
30.05.2016	Energinet.dk`s afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg ophævet og hjemvist	1131-15-15
02.05.2016	Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet	1131-15-12
29.02.2016	Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg for solcelleanlæg grundet manglende dokumentation for aftaleindgåelse inden fastsat dato	1131-15-6

21 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over tilskud til vedvarende energi

Energiklagenævnets prøvelse af Bygningspuljen, Varmepumpepuljen, Skrotningsordningen og pristillæg til VE-anlæg

Version 2 Opdateret 24. jun. 2026 38 afgørelser · 2014–2026 Læs online

INTRODUKTION

Tilskud til vedvarende energi administreres af Energistyrelsen efter VE-loven og en række tilskudsbekendtgørelser – Bygningspuljen, Varmepumpepuljen, Skrotningsordningen og Erhvervspuljen – og er underlagt strenge formelle betingelser, som Energiklagenævnet konsekvent håndhæver. Denne praksisoversigt dækker nævnets prøvelse af tilskudsafgørelser samt afgørelser om pristillæg til solcelleanlæg, vindmøller og biogasanlæg, med fokus på BBR/Plandata-bindingen, påbegyndelsesforbuddet, fristbortfald, overgangsordningen for solceller og markedspris-opkrævning. Hovedmønstret er en streng, formel administration: oplysningerne på ansøgningstidspunktet er afgørende, frister er absolutte, og god tro eller materiel rimelighed kan kun undtagelsesvist føre til et andet resultat – typisk kun hvor Energistyrelsen har tilsidesat sin vejledningspligt.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Energistyrelsen lægger BBR-oplysninger og Plandata til grund som de fremstår på ansøgningstidspunktet – senere rettelser af fejlregistreringer kan ikke føre til omgørelse.

02 Det er ejerens ansvar at sikre korrekte BBR-oplysninger; fejlregistrering af varmepumpe i BBR udelukker tilskud til konvertering, selvom den reelle varmekilde er oliefyr eller gasfyr.

03 Projektet må ikke være påbegyndt før Energistyrelsen har meddelt tilsagn – selv betaling af depositum til installatør betragtes som en irreversibel økonomisk forpligtelse, der udløser bortfald.

04 Bygningspuljen og Varmepumpepuljen forudsætter en eksisterende bygning og en konvertering fra oliekedel, gasfyr, biokedel eller elvarme – nybyggeri er ikke tilskudsberettiget.

05 Skrotningsordningen og Varmepumpepuljen kræver, at ejendommen er beliggende uden for områder udlagt til fjernvarme ifølge Plandata – påstået fejl i kommunens registrering kan ikke føre til dispensation, før kommunen formelt retter registreringen.

06 Fristen for udbetalingsansøgning (typisk 30 dage efter projektafslutning og senest 2 år fra tilsagn) er absolut – god tro, sygdom eller administrative misforståelser fører ikke til genoptagelse.

07 Et projekt anses for afsluttet, når det fysiske arbejde er udført og den sidste regning er betalt – betalingstidspunktet er afgørende, ikke idriftsættelsen.

08 Forhøjet pristillæg til solcelleanlæg efter VE-lovens overgangsordning krævede en bindende og ubetinget købsaftale senest 11. juni 2013 – finansieringsforbehold og for sen underskrift diskvalificerer ansøgningen.

09 Pristillæg bortfalder ved enhver udvidelse af et godkendt solcelleanlæg, der bringer den samlede installerede effekt over 6 kW pr. husstand – det er den installerede effekt, ikke den faktisk eksporterede el, der er afgørende.

10 Når markedsprisen overstiger den faste afregningspris, har Energistyrelsen hjemmel i VE-lovens § 56, stk. 1, til at opkræve det overskydende som 'for meget udbetalt pristillæg' – primært ved modregning og kun ved særskilt opkrævning, hvis modregning er umulig.

11 En fuldmagt fra ejerforeningen skal foreligge på ansøgningstidspunktet – en senere udstedt fuldmagt kan ikke reparere en ufyldestgørende ansøgning.

12 Energistyrelsen er som forvaltningsmyndighed underlagt officialprincippet og skal anmode om yderligere oplysninger, hvis disse er nødvendige for at vurdere ansøgningen – tilsidesættelse kan føre til hjemvisning.

13 Væsentlige ændringer af en solcelleanlægs specifikationer (halvering af kapacitet, ny paneltype) efter skæringsdatoen betragtes som en ny aftale, der ikke opfylder overgangsordningens frist.

§ 1 Retsgrundlaget for energitilskud og pristillæg

Tilskud til vedvarende energi i Danmark hviler på VE-loven (lov om fremme af vedvarende energi) og en række bekendtgørelser, der udmønter de enkelte tilskudsordninger:

- **Bygningspuljen** – reguleret af bekendtgørelse om tilskud til energibesparelser og energieffektiviseringer i bygninger til helårsbeboelse (BEK 711/2022 m.fl.) – giver tilskud til klimaskærmforbedringer og konvertering til varmepumpe i eksisterende helårsboliger.
- **Varmepumpepuljen** (BEK 114/2026) – giver tilskud specifikt til konvertering til varmepumpe.
- **Skrotningsordningen** (BEK 806/2025) – giver tilskud til individuelle varmepumper ved skrotning af olie-, træpille- eller gasfyr.
- **Erhvervspuljebekendtgørelsen** (BEK 213/2026) – giver tilskud til energiforbedringer i erhvervsbygninger.

Pristillæg til solcelleanlæg, vindmøller og biogasanlæg er reguleret direkte i VE-lovens kapitel 7, herunder § 47 (pristillæg til solcelleanlæg), § 43 f og § 43 g (fast afregning og variabelt pristillæg til biogas/biomasseforgasning).

Klager over Energistyrelsens afgørelser indbringes for **Energiklagenævnet**, jf. VE-lovens § 66, stk. 1. Nævnets afgørelser kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, men kan prøves ved domstolene inden 6 måneder.

Fælles for alle ordningerne er et **påbegyndelsesforbud**: tilskud kan kun ydes, hvis projektet ikke er påbegyndt, før Energistyrelsen har meddelt tilsagn. "Arbejdets påbegyndelse" defineres i Varmepumpepuljens § 3, nr. 1 som

enten det fysiske etableringsarbejde **eller** det første retligt bindende tilsagn om køb af udstyr eller indgåelse af andre forpligtelser, der gør investeringen irreversibel – alt efter hvad der indtræffer først.

LOV Lov om fremme af vedvarende energi § 43f | Lov om fremme af vedvarende energi § 47 | Lov om fremme af vedvarende energi § 66, stk. 1

§ 2 BBR-oplysninger som ufravigelig afgørelsesforudsætning

Et af de mest gennemgående praksismønstre er Energiklagenævnets konsekvente fastholdelse af, at Energistyrelsen er bundet af de oplysninger, der fremgår af BBR (Bygnings- og Boligregistret) på **ansøgningstidspunktet**. Efterfølgende rettelser af BBR – uanset om de dokumenterer de reelle varmeforhold – kan ikke føre til omgørelse.

I 22/00896 havde ansøgeren søgt tilskud til konvertering fra oliefyr til varmepumpe, men BBR viste allerede en varmepumpe. Fejlen blev rettet i BBR den 11. oktober 2021 – efter ansøgningen. Nævnet stadfæstede afslaget og understregede:

> *Det er ejerens pligt at sikre, at oplysningerne i BBR er korrekte, jf. bekendtgørelse om ajourføring af BBR § 2.*

Samme resultat fremkom i 22/05731, hvor klageren forklarede, at en luft-til-luft varmepumpe var sekundær, og at gasfyret reelt var den primære varmekilde. Nævnet fandt, at klagerens argumenter om de faktiske varmeforsyningsforhold ikke kunne føre til et andet resultat, da BBR-oplysningerne var afgørende.

I 22/02665 havde klagerne selv ændret BBR-registreringen til "varmepumpe" *før* ansøgningen – for at opnå lavere elpris – og ansøgte derefter om tilskud til konvertering fra gasfyr. Nævnet stadfæstede afslaget og tilføjede en supplerende afslagsgrund: projektet var allerede fysisk påbegyndt.

Praksis bekræftes af yderligere sager: 22/05338, 22/06942, 22/05616 og 22/06581.

Mønster: Selv dokumenteret fejlregistrering i BBR kan ikke reparere en ansøgning – ejeren bærer bevisbyrden for og ansvaret for korrekte data *inden* ansøgningstidspunktet.

PRAKSIS

Energiklagenævnet · Afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af ukorrekte BBR-oplysninger	17.10.2022
Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet eksisterende varmepumpe i BBR og ejendommens energimærke	17.10.2022
Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet BBR-registrering	10.10.2022
Energiklagenævnet · Afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet ukorrekte BBR-oplysninger om varmekilde	10.10.2022
Energiklagenævnet · Afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af forkerte BBR-oplysninger på ansøgningstidspunktet	07.10.2022
Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på varmepumpetilskud grundet fejlagtig registrering i BBR	07.10.2022
Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen til varmepumpe grundet BBR-oplysninger og projektstart	27.06.2022

§ 3 Plandata-bindingen: Ejendomme i fjernvarmeudlagte områder

Tilsvarende BBR-bindingen anvender Energistyrelsen Plandata.dk til at fastslå, om en ejendom ligger i et fjernvarmeudlagt område. Ligger ejendommen i et sådant område, er tilskud til konvertering til varmepumpe udelukket – uanset om fjernvarmen reelt er tilgængelig.

I 22/01209 klagede en ejer i Hillerød over, at tilslutning til fjernvarme ville koste 155.000 kr. Nævnet stadfæstede afslaget: det afgørende var ikke den faktiske tilgængelighed, men Plandata-registreringen.

I 23/13802 (Skrotningsordningen) anførte klageren, at fjernvarmeudrulling i området "Ramsager" i Gribskov Kommune ikke var sandsynlig, og fremlagde dokumentation fra kommunens varmeplan og driftslederen i Græsted fjernvarme. Energistyrelsen udtalte:

> *Energistyrelsen giver ikke tilsagn om tilskud til konvertering til varmepumper for bygninger i disse områder, eftersom dette ville udhule den borgergruppe, som potentielt kunne konvertere til fjernvarme.*

Nævnet stadfæstede og bemærkede, at klageren har mulighed for at søge igen, når/hvis kommunen ændrer registreringen.

I 25/03704 på Bornholm påstod klageren en decideret registreringsfejl, og kommunen bekræftede, at rettelse var undervejs. Nævnet stadfæstede alligevel, da rettelsen ikke formelt var gennemført pr. ansøgningstidspunktet.

Princip: Påstået fejl i Plandata kan ikke føre til dispensation – klageren må afvente formel rettelse af registreringen og derefter genansøge.

PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Afslag på tilskud fra Varmepumpepuljen: Ejendom i fjernvarmeområde ifølge Plandata.dk	12.09.2025
	Energiklagenævnet · Afslag på tilskud fra Varmepumpepuljen: Ejendom udlagt til fjernvarme trods påstået Plandata-fejl	12.09.2025
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets stadfæstelse af afslag på tilskud til varmepumpe under Skrotningsordningen	07.04.2025
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet beliggenhed i fjernvarmeområde	12.08.2022

§ 4 Påbegyndelsesforbuddet og depositumbetalinger

Bekendtgørelsernes krav om, at projektet ikke må være "påbegyndt" før tilsagn, fortolkes bredt og strengt af Energiklagenævnet. Selv en **depositumsbetaling** til installatøren betragtes som en irreversibel økonomisk forpligtelse.

I 22/06614 havde klageren indbetalt et depositum på 140.000 kr. den 13. september 2021 – før tilsagnet den 10. november 2021. Klageren anførte, at depositummet var betinget af tilsagn. Nævnet fandt alligevel, at betalingen udgjorde et retligt bindende tilsagn om køb.

I 25/08221 (Varmepumpepuljen, 2025) blev dette princip bekræftet: depositumsbetaling til installatøren før tilsagn medførte bortfald.

I 22/05630 var en ordrebekræftelse på vinduer dateret 10. juni 2021, mens tilsagnet først kom den 25. august 2021. Klageren argumenterede, at ordren var lagt af en tredjepart (CEPA ApS) og ikke var bindende for klageren selv. Nævnet afviste dette og lagde vægt på, at ordrebekræftelsen var bindende med fast leveringsuge.

En vigtig undtagelse fremkom i 22/01969, hvor klageren fremlagde bankudskrifter, der modsagde fakturaens datering. Nævnet fandt det bevist, at depositummet *reelt* først var betalt den 3. maj 2021, dvs. efter tilsagnet – og tilsidesatte dermed Energistyrelsens påbegyndelsesbegrundelse. Dog fastholdt nævnet afslaget på en anden grund (fristoverskridelse).

Sag	Disposition	Tidspunkt ift. tilsagn	Resultat
22/06614	Depositum 140.000 kr.	Før tilsagn	Bortfald
25/08221	Depositum til installatør	Før tilsagn	Bortfald
22/05630	Ordrebekræftelse vinduer	Før tilsagn	Bortfald
22/01969	Bankudskrift modsat faktura	Bevist efter tilsagn	Påbegyndelse *ikke* konstateret

PRAKSIS

Energiklagenævnet · Afslag på udbetaling af tilskud fra Varmepumpepuljen grundet projektstart før tilsagn — 21.11.2025

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen grundet forudgående depositumsbetaling — 10.10.2022

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om delvis afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen grundet påbegyndt arbejde før tilsagn — 27.09.2022

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af fristoverskridelse — 21.06.2022

§ 5 Nybyggeri er ikke tilskudsberettiget

Bygningspuljen forudsætter, at tilskud ydes til energiforbedringer i **eksisterende** bygninger – nybyggeri er per definition udelukket, da der ingen tidligere varmekilde er at konvertere fra.

I 23/12814 havde klageren fået tilsagn om 17.000 kr. til konvertering i en eksisterende bygning, men nedrev derefter bygningen og opførte et nyt hus. Nævnet stadfæstede afslaget, da installation af varmepumpe i nybyggeri ikke er en "konvertering" i lovens forstand. Nævnet bemærkede dog, at Energistyrelsen burde have vejledt klarere om, at tilsagnet var knyttet til den specifikke bygning.

I 24/00788 stadfæstede nævnet med **ændret begrundelse**: mens Energistyrelsen havde givet afslag pga. fristoverskridelse, var den primære årsag ifølge nævnet, at klagers projekt vedrørte opførelse af et nyt vinkelhus – betingelserne for tilskud fra Bygningspuljen var dermed ikke opfyldt.

PRAKSIS

Energiklagenævnet · Afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen til varmepumpe i nybyggeri — 15.01.2025

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen grundet for sen ansøgning og nybyggeri — 03.10.2024

§ 6 Absolutte frister: 30 dage og 2 år

Tilskudsordningerne opererer med to centrale frister:

- **30-dagesfrist:** Ansøgning om udbetaling skal indsendes senest 30 dage efter projektets afslutning.
- **2-årsfrist:** Projektet skal være afsluttet inden 2 år fra tilsagnet.

Begge frister administreres **absolut** – sygdom, misforståelser og administrative forsinkelser fører ikke til genoptagelse.

I 22/01969 indsendte klageren udbetalingsansøgningen 33 dage efter projektafslutning – kun 3 dage for sent. Trods dokumenteret alvorlig sygdom (COVID-19) og lange svartider hos Energistyrelsen fastslog nævnet:

> *Energiklagenævnet finder derfor, at klager ikke har overholdt fristen i bekendtgørelsens § 22, stk. 3, og at Energistyrelsen derfor med rette har truffet afgørelse om afslag.*

I 24/00630 (Varmepumpepuljen) var fristen overskredet med 11 dage. Nævnet konstaterede en begrundelsesmangel hos Energistyrelsen, men fandt den ikke konkret væsentlig.

I 26/01475 var klagerens VVS-faktura først betalt den 12. december 2025 – 28 dage efter 2-årsfristens udløb den 14. november 2025. Klageren anførte, at varmepumpen var i drift inden fristen, og at den forsinkede faktura skyldtes VVS-installatøren. Nævnet fastslog:

> *Energiklagenævnet finder på den baggrund, at klagers energiforbedringsprojekt er afsluttet den 12. december 2025, og at klagers energiforbedringsprojekt således ikke er afsluttet inden for 2 år.*

Det afgørende er **betalingstidspunktet**, ikke idriftsættelsen af anlægget. At Energistyrelsen efterfølgende satte en administrativ rykfrist ændrede heller ikke ved, at selve projektet var afsluttet for sent.

LOV Forvaltningsloven § 22

PRAKSIS
- **Energiklagenævnet** · Energiklagenævnet stadfæster afslag på Varmepumpepulje-tilskud – projekt afsluttet efter 2-årsfristen — 15.04.2026
- **Energiklagenævnet** · Afslag på udbetaling af tilskud fra Varmepumpepuljen på grund af overskredet ansøgningsfrist — 30.09.2024
- **Energiklagenævnet** · Energiklagenævnets stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af fristoverskridelse — 21.06.2022

§ 7 Overgangsordningen for solcelleanlæg: Bindende og ubetinget købsaftale senest 11. juni 2013

Ved lov nr. 900 af 4. juli 2013 blev reglerne for pristillæg til solcelleanlæg ændret. For at tilgodese ejere, der allerede havde disponeret, blev der indført en overgangsordning, som krævede, at der var indgået en **bindende og ubetinget** aftale om køb senest den 11. juni 2013. Finansieringsforbehold diskvalificerede, mens forbehold for byggetilladelse var tilladt.

Energiklagenævnet har i en række sager stadfæstet afslag:

- I 1131-15-14 indeholdt ordrebekræftelsen et **finansieringsforbehold**. Klagerens anbringende om en mundtlig ophævelse af forbeholdet kunne ikke ændre resultatet.
- I 1131-16-6 og 1131-16-7 var ordrebekræftelsen dateret 10. juni 2013, men **underskrevet** først 1. juli 2013. Klagerens anbringende om en "uforklarlig fejl" blev forkastet.
- I 1131-16-2 var den oprindelige aftale fra 6. juni 2013, men en ændringsaftale af 28. oktober 2013 halverede anlæggets kapacitet (fra 42,4 kWp til 26,6 kWp) og skiftede paneltype. Nævnet vurderede, at ændringerne var **så væsentlige**, at der reelt var tale om en ny aftale indgået efter fristen.
-

I 1131-16-3 fandt nævnet en rettidig købsaftale bevist, men stadfæstede alligevel afslaget, da ingen af de fire påkrævede handlinger (ansøgning til kommunen, anmeldelse til netvirksomhed mv.) var foretaget inden fristen.

En sjælden undtagelse: I 1011-14-2 (nettoafregning, ikke pristillæg) fandt nævnet, at en betingelse om **landzonetilladelse** var en "naturlig og nødvendig" forudsætning, og at aftalen var bindende, selvom betingelsen først blev opfyldt efter skæringsdatoen. Denne sag vedrørte dog en anden bestemmelse, der ikke eksplicit krævede en *ubetinget* aftale.

LOV	Lov om fremme af vedvarende energi § 47	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Energinet.dk`s afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet, da betingelserne ikke var opfyldt	20.06.2016
	Energiklagenævnet · Energinet.dk's afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet, da betingelserne ikke var opfyldt	20.06.2016
	Energiklagenævnet · Stadfæstelse af afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg, da ændringer i købsaftale blev anset for en ny aftale indgået efter tidsfristen	20.06.2016
	Energiklagenævnet · Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet	02.05.2016
	Energiklagenævnet · Afslag på forhøjet pristillæg trods rettidig købsaftale, da ej foretaget en af de krævede handlinger inden fristen	07.03.2016
	Energiklagenævnet · Betinget aftale om solcelleanlæg godkendt som bindende før skæringsdato for årsafregning	10.03.2014

§ 8 Pristillæg bortfalder ved udvidelse af solcelleanlæg over 6 kW

Pristillæg til solcelleanlæg forudsætter, at anlægget holder sig inden for den godkendte installerede effekt. Udvidelse af et godkendt anlæg – enten ved tilførsel af nye paneler i samme forbrugsinstallation eller ved ny nettilslutning – medfører fuldstændigt bortfald.

I 25/09700 havde klageren et godkendt 6 kW-anlæg, men tilsluttede et nyt anlæg, der bragte den samlede effekt til 12,32 kW. Klageren argumenterede, at der aldrig blev eksporteret mere end 6 kW til nettet. Nævnet fastslog:

> *Det kan ikke føre til andet resultat, at der ikke leveres mere end 6 kW til det kollektive net, idet det afgørende er den installerede samlede effekt pr. husstand.*

I 25/10021 blev et nyt 6 kW anlæg tilsluttet samme måler som det originale 3,9 kW anlæg (nettilsluttet i 2013). Uanset at den samlede registrerede effekt senere blev korrigeret, var der tale om en ny nettilslutning langt efter overgangsordningens skæringsdato.

I de to sager 25/05938 og 25/05939 var der installeret to yderligere anlæg uden anmeldelse, som bragte effekten fra 6 kW til over 15 kW. Nævnet citerede:

> *Energiklagenævnet finder, at det i 2014 godkendte anlæg er ændret, så det ikke længere kan rummes inden for det godkendte pristillæg.*

Mønster: Det er den *installerede* kapacitet – ikke den faktiske nettoleverance – der er afgørende. Installation i samme forbrugsinstallation betragtes som udvidelse, og rettigheden bortfalder for *hele* installationen.

LOV	Lov om fremme af vedvarende energi § 47, stk. 7

PRAKSIS

Energiklagenævnet · Bortfald af pristillæg til solcelleanlæg efter uautoriseret udvidelse 26.02.2026

Energiklagenævnet · Bortfald af pristillæg for solcelleanlæg stadfæstet efter ulovlig udvidelse 26.02.2026

Energiklagenævnet · Bortfald af pristillæg for solcelleanlæg efter udvidelse af den samlede installerede effekt 19.12.2025

Energiklagenævnet · Stadfæstelse af bortfald af pristillæg for solcelleanlæg efter væsentlig udvidelse og ny nettilslutning 19.12.2025

§ 9 Markedspris-opkrævning ved høje elpriser: VE-lovens § 56

Energikrisen i 2022 medførte markedspriser, der oversteg de faste afregningspriser for biogasanlæg og solcelleanlæg. Energistyrelsen opkrævede differencen som "for meget udbetalt pristillæg" – et principielt omdiskuteret spørgsmål, der gav anledning til **delt votering** i Energiklagenævnet.

I de tre parallelle sager 23/06423, 23/06426 og 23/06429 stadfæstede **flertallet** (3-2) opkrævningen. Flertallet lagde vægt på:

- VE-lovens § 43 f, stk. 1 etablerer en **fast afregningspris**, hvor pristillæg + markedspris = et fast beløb (82,5 øre/kWh)
- VE-lovens § 56, stk. 1 giver hjemmel til at opkræve "for meget udbetalt pristillæg"
- Lovændringen i 2023 (eksplicit modregningsadgang i § 51, stk. 6) var en *præcisering*, ikke en nyskabelse
- Energistyrelsens fejlagtige vejledning i januar 2022 ("der er ikke hjemmel til negativt pristillæg") skabte ikke retsbeskyttet forventning, da den blev korrigeret efter blot 7 dage

Mindretallet (2 medlemmer) fandt derimod, at en klar og eksplicit hjemmel var påkrævet, og at "pristillæg" sprogligt ikke kan betyde en betaling *til* staten.

I 24/02284 (solcelleanlæg, 1.977,99 kr.) fremhævede nævnet et ligebehandlingsargument: det ville stride mod ligebehandlingsprincippet, hvis en anlægsejer kunne beholde merindtægten blot ved at melde sig ud af ordningen, mens øvrige ejere ville blive modregnet. Da klageren havde fravalgt pristillæg, kunne modregning ikke ske, og § 56, stk. 1 hjemler da særskilt opkrævning.

LOV `Lov om fremme af vedvarende energi § 43f, stk. 1`

`Lov om fremme af vedvarende energi § 51, stk. 4` `Lov om fremme af vedvarende energi § 56, stk. 1`

PRAKSIS

Energiklagenævnet · Stadfæstelse af Energistyrelsens krav om tilbagebetaling af overskydende støtte til solcelleanlæg ved høje markedspriser 03.03.2025

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens opkrævning af negativt pristillæg for vedvarende energi 06.05.2024

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens afgørelse om opkrævning af støtte til Aalborg Kloak A/S' vedvarende energianlæg 06.05.2024

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens opkrævning af negativt pristillæg hos biogasanlæg 06.05.2024

Energiklagenævnet · Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens opkrævning af negativt pristillæg for biogasproduktion 06.05.2024

§ 10 Vejledningspligt, officialprincip og hjemvisning

Mens Energiklagenævnet generelt fastholder tilskudsordningernes formelle betingelser, kan tilsidesættelse af forvaltningsretlige grundsætninger undtagelsesvist føre til hjemvisning.

I 23/12416 (Varmepumpepuljen) ophævede nævnet Energistyrelsens afslag og hjemviste sagen. Grønvang Invest søgte tilskud, men manglede dokumentation for ejerskab (købsdeponering). Nævnet understregede, at Energistyrelsen som forvaltningsmyndighed er underlagt **officialprincippet** og var forpligtet til at anmode om yderligere oplysninger, hvis disse var nødvendige for at vurdere ansøgningen – i stedet for at give direkte afslag.

I 21/07211 stadfæstede nævnet derimod afslaget, men anerkendte, at Energistyrelsens kommunikation om fuldmagtskravet kunne have været klarere. Den grundlæggende regel stod dog fast: en fuldmagt skal foreligge *på ansøgningstidspunktet*.

I 23/12814 (nybyggeri) bemærkede nævnet, at Energistyrelsen burde have vejledt tydeligere om, at tilsagnet var knyttet til den specifikke bygning – men dette ændrede ikke resultatet. Klageren blev henvist til Folketingets Ombudsmand vedrørende eventuel klage over sagsbehandlingen.

Hovedregel: Materielle fejl (BBR, Plandata, frist) fører til stadfæstelse uanset vejledningsmangler. Processuelle fejl (officialprincippet, udeblivende oplysningsanmodning) kan dog føre til hjemvisning, fordi Energistyrelsen ikke har belyst sagen tilstrækkeligt til at træffe afgørelse.

LOV	Forvaltningsloven § 7	
PRAKSIS	**Energiklagenævnet** · Afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen til varmepumpe i nybyggeri	15.01.2025
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Varmepumpepuljen	24.06.2024
	Energiklagenævnet · Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet manglende fuldmagt på ansøgningstidspunktet	15.08.2022

§ 11 Sammenfatning og praktiske konsekvenser

Energiklagenævnets praksis på tilskudsområdet er kendetegnet ved en **streng formalisme**, der kun undtagelsesvist viger for materiel rimelighed. De væsentligste praktiske konsekvenser for ansøgere er:

- **Opdatér BBR *inden* ansøgning.** En efterfølgende rettelse kan ikke redde en ansøgning. Det påhviler ejeren at sikre, at varmekilde, areal og anvendelseskode er korrekte.
- **Tjek Plandata.dk for fjernvarmeudlægning.** Ligger ejendommen i et udlagt fjernvarmeområde, skal kommunens registrering formelt ændres, før ansøgning kan indsendes.
- **Indgå ingen forpligtelser før tilsagn.** Hverken depositum, ordrebekræftelse eller kontrakt må foreligge, før Energistyrelsen har meddelt tilsagn – selv betinget af tilsagnets opnåelse.
- **Overhold 30-dagesfristen nøjagtigt.** Selv 3 dages overskridelse medfører bortfald. Projektet anses for afsluttet ved betalingen af den sidste faktura, ikke ved idriftsættelse.
- **Udvid aldrig et godkendt solcelleanlæg.** Installation af yderligere paneler i samme forbrugsinstallation medfører tab af pristillæg for hele installationen – det er den installerede kapacitet, ikke den nettoleverance, der tæller.

Der er tale om et retsområde i løbende udvikling – Varmepumpepuljen, Skrotningsordningen og Erhvervspuljebekendtgørelsen revideres årligt, og VE-loven ændres løbende. For spørgsmål om selve nettilslutningen og elforsyning og tariffer henvises til de respektive praksisoversigter.

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Forvaltningsloven § 7	Forvaltningsloven § 22
Lov om fremme af vedvarende energi § 47	Lov om fremme af vedvarende energi § 51 stk. 4
Lov om fremme af vedvarende energi § 56 stk. 1	Lov om fremme af vedvarende energi § 66 stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

38 afgørelser

ENERGIKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS 38

15.04.2026	Energiklagenævnet stadfæster afslag på Varmepumpepulje-tilskud – projekt afsluttet efter 2-årsfristen	26/01475
26.02.2026	Bortfald af pristillæg til solcelleanlæg efter uautoriseret udvidelse	25/05938
26.02.2026	Bortfald af pristillæg for solcelleanlæg stadfæstet efter ulovlig udvidelse	25/05939
19.12.2025	Bortfald af pristillæg for solcelleanlæg efter udvidelse af den samlede installerede effekt	25/09700
19.12.2025	Stadfæstelse af bortfald af pristillæg for solcelleanlæg efter væsentlig udvidelse og ny nettilslutning	25/10021
21.11.2025	Afslag på udbetaling af tilskud fra Varmepumpepuljen grundet projektstart før tilsagn	25/08221
12.09.2025	Afslag på tilskud fra Varmepumpepuljen: Ejendom i fjernvarmeområde ifølge Plandata.dk	25/03033
12.09.2025	Afslag på tilskud fra Varmepumpepuljen: Ejendom udlagt til fjernvarme trods påstået Plandata-fejl	25/03704
07.04.2025	Energiklagenævnets stadfæstelse af afslag på tilskud til varmepumpe under Skrotningsordningen	23/13802
03.03.2025	Stadfæstelse af Energistyrelsens krav om tilbagebetaling af overskydende støtte til solcelleanlæg ved høje markedspriser	24/02284
15.01.2025	Afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen til varmepumpe i nybyggeri	23/12814
03.10.2024	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen grundet for sen ansøgning og nybyggeri	24/00788
30.09.2024	Afslag på udbetaling af tilskud fra Varmepumpepuljen på grund af overskredet ansøgningsfrist	24/00630
24.06.2024	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Varmepumpepuljen	23/12416

06.05.2024	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens opkrævning af negativt pristillæg for vedvarende energi	23/06423
06.05.2024	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens afgørelse om opkrævning af støtte til Aalborg Kloak A/S' vedvarende energianlæg	23/06426
06.05.2024	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens opkrævning af negativt pristillæg hos biogasanlæg	23/06429
06.05.2024	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens opkrævning af negativt pristillæg for biogasproduktion	23/06431
17.10.2022	Stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet eksisterende varmepumpe i BBR og ejendommens energimærke	22/06581
17.10.2022	Afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af ukorrekte BBR-oplysninger	22/06942
10.10.2022	Afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet ukorrekte BBR-oplysninger om varmekilde	22/05338
10.10.2022	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet BBR-registrering	22/05731
10.10.2022	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen grundet forudgående depositumsbetaling	22/06614
07.10.2022	Afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af forkerte BBR-oplysninger på ansøgningstidspunktet	22/00896
07.10.2022	Stadfæstelse af afslag på varmepumpetilskud grundet fejlagtig registrering i BBR	22/05616
27.09.2022	Energiklagenævnets afgørelse om delvis afslag på udbetaling af tilskud fra Bygningspuljen grundet påbegyndt arbejde før tilsagn	22/05630
15.08.2022	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet manglende fuldmagt på ansøgningstidspunktet	21/07211
12.08.2022	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet beliggenhed i fjernvarmeområde	22/01209
27.06.2022	Stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen til varmepumpe grundet BBR-oplysninger og projektstart	22/02665
21.06.2022	Energiklagenævnets stadfæstelse af afslag på tilskud fra Bygningspuljen på grund af fristoverskridelse	22/01969
13.09.2021	Energiklagenævnets afgørelse om afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet manglende gyldig energimærkning	20/13130
10.09.2021	Energiklagenævnets stadfæstelse af Energistyrelsens afslag på tilskud fra Bygningspuljen grundet manglende energimærkning baseret på bygningsgennemgang	20/13887
20.06.2016	Stadfæstelse af afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg, da ændringer i købsaftale blev anset for en ny aftale indgået efter tidsfristen	1131-16-2

20.06.2016	Energinet.dk`s afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet, da betingelserne ikke var opfyldt	1131-16-6
20.06.2016	Energinet.dk's afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet, da betingelserne ikke var opfyldt	1131-16-7
02.05.2016	Afgørelse om afslag på forhøjet pristillæg til solcelleanlæg stadfæstet	1131-15-14
07.03.2016	Afslag på forhøjet pristillæg trods rettidig købsaftale, da ej foretaget en af de krævede handlinger inden fristen	1131-16-3
10.03.2014	Betinget aftale om solcelleanlæg godkendt som bindende før skæringsdato for årsafregning	1011-14-2

22 PRAKSISOVERSIGT · MILJØRET

Praksisoversigt over VVM-vurdering og miljøkonsekvensvurdering

Screening, miljøkonsekvensvurdering og klageadgang efter miljøvurderingsloven og VVM-direktivet

Version 1 Opdateret 6. jun. 2026 4 afgørelser · 2019–2025 Læs online

INTRODUKTION

Miljøvurderingsloven (lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter) implementerer VVM-direktivet 2011/92/EU som ændret ved direktiv 2014/52/EU for konkrete projekter og SMV-direktivet 2001/42/EF for planer og programmer. Loven kræver, at projekter omfattet af bilag 1 altid skal undergå miljøkonsekvensvurdering, mens bilag 2-projekter skal screenes for at afgøre, om de kan forventes at få væsentlige indvirkninger på miljøet. Klagenævnspraksis – navnlig fra Miljø- og Fødevareklagenævnet og Planklagenævnet – viser, at utilstrækkelig begrundelse af screeningsafgørelser, manglende inddragelse af kumulative virkninger og utilstrækkelig vurdering af Natura 2000-påvirkning er de hyppigste ophævelsesgrunde. Klageadgangen er begrænset til retlige spørgsmål og er senest blevet indskrænket for CCS-projekter ved lov vedtaget 3. marts 2026.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

01 Et bilag 2-projekt må ikke påbegyndes, før myndigheden skriftligt har meddelt bygherren, at projektet ikke antages at kunne få væsentlig indvirkning på miljøet – screeningsafgørelsen er en forudsætning, ikke en tilladelse.

02 Screeningsafgørelsen skal begrundes med hovedårsagerne og henvise til de relevante kriterier i bilag 6 – et afkrydsningsskema uden nærmere uddybning er generelt ikke tilstrækkeligt.

03 Kumulative virkninger fra eksisterende og planlagte projekter i samme område skal inddrages i screeningsvurderingen; undlades dette, er det en væsentlig mangel.

04 Myndigheden skal i screeningsafgørelsen tage hensyn til foreløbig kontrol eller vurderinger foretaget i medfør af EU-lovgivning, herunder habitatvurderinger af Natura 2000-påvirkning.

05 Klageadgangen over screeningsafgørelser og VVM-tilladelser er begrænset til retlige spørgsmål; klagenævnene prøver om loven er korrekt anvendt, men ikke hensigtsmæssigheden.

06 Klageberettigelse tilkommer enhver med retlig interesse, miljøministeren og landsdækkende foreninger med natur- og miljøbeskyttelse som formål og mindst 100 medlemmer.

07 Højesteret har fastslået, at kravet om 'tilstrækkelig interesse' efter Århus-konventionen er opfyldt ved dansk rets krav om individuel og væsentlig retlig interesse – aktiv deltagelse i høring giver ikke i sig selv klageret.

08 Ved projekter med mulig grænseoverskridende miljøpåvirkning skal der gennemføres international høring efter miljøvurderingslovens § 38 og Espoo-konventionen; tilsidesættelse kan dog ikke i sig selv medføre ugyldighed af en anlægslov.

09 EU-Domstolen kræver, at nationale tærskelværdier for VVM-screening ikke fratager hele kategorier af projekter enhver screening – medlemsstaterne kan ikke gennem faste grænser omgå direktivets formål.

10 Manglende miljøvurdering af en plan kan efter klagenævnspraksis medføre ugyldighed af den vedtagne plan, hvis manglen har haft betydning for planens indhold.

11 Ved vedtagelse af fremskyndelsesområder for vedvarende energi erstattes den traditionelle VVM-screening af en forenklet procedure, hvor projekter vurderes mod foranstaltninger fastsat i områdeplanen.

12 Klageberettigelsen for CCS-projekter på land er siden marts 2026 indskrænket til personer med væsentlig individuel retlig interesse og visse landsdækkende miljøforeninger.

§ 1 Lovgrundlag og direktivramme for miljøkonsekvensvurdering

Miljøvurderingsloven (lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter) udgør den samlede danske implementering af to centrale EU-direktiver:

- **VVM-direktivet** (direktiv 2011/92/EU som ændret ved direktiv 2014/52/EU) om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (lovens afsnit III).
- **SMV-/SEA-direktivet** (**direktiv 2001/42/EF**) om vurdering af bestemte planers og programmers indvirkning på miljøet (lovens afsnit II).

Loven skelner mellem to kategorier af projekter:

- **Bilag 1-projekter** (fx motorveje, kraftværker, havne med over 1.350 t kapacitet): Disse skal *altid* undergå en fuld miljøkonsekvensvurdering, jf. miljøvurderingslovens § 15, stk. 1, nr. 1.
- **Bilag 2-projekter** (fx vindmøller, solcelleanlæg, industrianlæg, råstofindvinding): Disse skal screenes for at afgøre, om projektet kan forventes at få væsentlige indvirkninger på miljøet, jf. § 16 og § 21.

Miljøvurderingslovens § 17 fordeler myndighedskompetencen: kommunalbestyrelsen for landprojekter (stk. 1), regionsrådet for råstofprojekter (stk. 2), miljøministeren for havprojekter (stk. 3) og klima-, energi- og forsyningsministeren for energiprojekter på havet (stk. 4). De nærmere procedureregler er udmøntet i miljøvurderingsbekendtgørelsen og for havne i VVM-bekendtgørelsen for havne.

Den officielle Vejledning til lov om miljøvurdering – Konkrete projekter fra februar 2024 sammenfatter myndighedernes screening- og vurderingspligter og giver eksempler fra klagenævnspraksis.

LOV Miljøvurderingsloven § 15, stk. 1 | Miljøvurderingsloven § 16 | Miljøvurderingsloven § 17, stk. 1

§ 2 Screeningsafgørelsens krav til begrundelse og bilag 6-kriterier

Screeningsafgørelsen efter miljøvurderingslovens § 21 er myndighedens vurdering af, om et bilag 2-projekt kan forventes at få væsentlige indvirkninger på miljøet. Afgørelsen skal opfylde strenge krav til begrundelse:

- Afgørelsen skal begrundes med **hovedårsagerne** til resultatet og med **henvisning til de relevante kriterier i bilag 6** – projektets karakteristika, placering og potentielle miljøpåvirkning, jf. § 21, stk. 2.
- Finder myndigheden, at projektet *ikke* er VVM-pligtigt, skal afgørelsen desuden anføre **særkender ved projektet** eller beskrive de foranstaltninger, der påtænkes truffet for at undgå væsentlige skadelige indvirkninger.

Den officielle VVM-vejledning præciserer:

> *Med ovennævnte krav til screeningsafgørelsens indhold er det ikke nok at udfylde et afkrydsningsskema, som supplerer bygherrens skema. Det er nødvendigt at foretage en samlet vurdering af det ansøgte projekt og dets mulige væsentlige indvirkning på miljøet.*

For planer og programmer har Vejledningen om miljøvurdering af planer sammenfattet klagenævnets praksis:

> *Nævnet fandt, at det generelt er tvivlsomt, at det vil udgøre en tilstrækkelig begrundelse for en screeningsafgørelse for en plan, at der udelukkende foretages en afkrydsning i et screeningsskema uden en nærmere uddybning af vurderingen i forhold til miljøparametre efter miljøvurderingsloven.*

Screeningsprocessen skal gennemføres hurtigst muligt og senest 90 dage fra den dag, bygherren har fremlagt de krævede oplysninger (§ 22, stk. 1). Folketingets Ombudsmand har i sag FOB 2010 20-12 kritiseret, at en kommune udskød miljøgodkendelsessagen til der forelå afgørelse i VVM-screeningen, og udtalte, at de to sager bør behandles sideløbende.

LOV Miljøvurderingsloven § 21, stk. 1-2 | Miljøvurderingsloven § 22, stk. 1

§ 3 Forholdet til Natura 2000 og habitatvurdering ved screening

Et centralt element i screeningsprocessen er forholdet til habitatdirektivets krav om konsekvensvurdering af projekter, der kan påvirke Natura 2000-områder. Miljøvurderingslovens § 21, stk. 1 kræver, at screeningsafgørelsen tager hensyn til *resultaterne af foreløbig kontrol eller vurderinger af indvirkningen på miljøet, der er foretaget i medfør af EU-lovgivningen* – herunder habitatvurderinger.

Vestre Landsret fastslog i BS-28702/2022-VLR, at kravet om obligatorisk miljøvurdering af en plan efter § 8, stk. 1, nr. 2 fordrer, at planen vil have en **væsentlig indvirkning** på Natura 2000-området. Landsretten fandt:

> *Fredningsforslaget medfører efter sin karakter og sit konkrete indhold ikke ændringer i den del af fredningsområdet, som er sammenfaldende med Natura 2000-område nr. 238, og efter det oplyste om, hvor odderen er observeret, er*

> *der ikke tilvejebragt grundlag for at tilsidesætte Miljø- og Fødevareklagenævnets vurdering af, at fredningen vil være neutral i forhold til det overlappende område.*

Højesteret berørte i Sag 190/2018 forholdet mellem SMV-direktivet, habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, og den danske regulering. Højesteret fastslog, at en eventuel tilsidesættelse af procedurereglerne i SMV- og habitatdirektivet *under ingen omstændigheder* kunne føre til straffrihed for overgødskning, idet direktiverne har til formål at sikre miljøbeskyttelse – ikke at fastsætte lempeligere regler.

LOV Miljøvurderingsloven § 8, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 21, stk. 1

PRAKSIS **Højesteret** · Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning 04.06.2019

Landsretten · Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven 10.03.2025

§ 4 Klageberettigelse og Århus-konventionens krav

Klageberettigelse over screeningsafgørelser og VVM-tilladelser reguleres af miljøvurderingslovens § 50-. Klageberettiget er:

- Miljøministeren
- Enhver med **retlig interesse** i sagens udfald
- **Landsdækkende foreninger og organisationer** med natur- og miljøbeskyttelse som formål, mindst 100 medlemmer og dokumenterede vedtægter

Disse regler skal fortolkes i lyset af Århus-konventionens artikel 9, stk. 2, der sikrer adgang til klage for *den berørte offentlighed* med *tilstrækkelig interesse*.

Højesteret fastslog i BS-3521/2021-HJR de grundlæggende principper for denne vurdering. En privatperson bosat ca. 2.000 meter fra et planområde for en ny dagligvarebutik blev nægtet klageadgang:

> *Af de grunde, der er anført af landsretten, finder Højesteret, at A ikke har retlig interesse i at klage over kommunens afgørelser om vedtagelse af lokalplanen og kommuneplantillægget. Heri ligger, at A ikke har "tilstrækkelig interesse", og at det dermed er uden betydning for hendes klageadgang efter planlovens § 59, stk. 1, om hun må anses for omfattet af "den berørte offentlighed" efter Århus-konventionens artikel 9, stk. 2, jf. artikel 2, stk. 5.*

Højesteret understregede, at **aktiv deltagelse i en forudgående høringsproces** ikke i sig selv medfører automatisk klageret. Den danske praksis for klageberettigelse blev anset for forenelig med Århus-konventionen og EU-Domstolens praksis om medlemsstaternes skønsmargen.

Folketingets Ombudsmand udtalte i FOB 2021-36, at lokale miljøforeninger efter miljøbeskyttelseslovens system kun kan klage, hvis de opfylder de specifikt lovfastsatte betingelser – kriteriet *individuel, væsentlig interesse* er ikke i sig selv tilstrækkeligt for foreninger.

Nyere ændring (marts 2026): Ved **lov nr. 355 af 3. marts 2026** er der i § 50 indsat et nyt stk. 3, der for afgørelser om CCS-projekter (CO_2-lagring) på land begrænser klageberettigede til personer med *væsentlig individuel retlig interesse* og landsdækkende foreninger med hovedformål som natur- og miljøbeskyttelse og mindst 100 medlemmer.

LOV Miljøvurderingsloven § 49, stk. 1 · Miljøvurderingsloven § 50, stk. 1

PRAKSIS **Højesteret** · Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen 01.06.2023

§ 5 International høring og grænseoverskridende miljøpåvirkning – Lynetteholm-sagen

Miljøvurderingslovens § 38 regulerer den internationale høringspligt, når et projekt kan få væsentlig indvirkning på miljøet i en anden stat. Bestemmelsen implementerer VVM-direktivets artikel 7-8a og suppleres af Espoo-konventionen om miljøkonsekvensvurderinger i en grænseoverskridende sammenhæng.

Lynetteholm-sagen illustrerer rækkevidden af disse regler. Klimabevægelsen i Danmark anlagde sag ved Østre Landsret med påstand om, at **lov om anlæg af Lynetteholm** var ugyldig som følge af mangelfuld international høring. Sverige havde udtrykt bekymring over projektets blokeringseffekt på ca. 0,25% af vand- og saltudvekslingen i Øresund.

I kendelse BS-7904/2022-OLR afslog landsretten begæringen om opsættende virkning. Retten lagde vægt på:

- At Lynetteholm-projektet er omfattet af **specifikke VVM-regler i bekendtgørelse nr. 517 af 24. marts 2021**, og at § 38 derfor ikke fandt direkte anvendelse.
- At selv en eventuel tilsidesættelse af **Espoo-konventionen** *ikke i sig selv ville medføre lovens ugyldighed*, da konventionen ikke har direkte virkning i dansk ret.
- At de fremlagte miljøundersøgelser og en uafhængig tredjepartsgranskning (Deltares) ikke gav grundlag for at antage en tilsidesættelse af VVM-direktivets artikel 7-8a.

Sagen er fortsat verserende ved Østre Landsret for så vidt angår spørgsmålet om lovens materielle gyldighed.

LOV `Miljøvurderingsloven § 38`

PRAKSIS **Landsretten** · Kendelse om opsættende virkning i sag om Lynetteholm-projektets gyldighed og internationale høringer 22.03.2024

§ 6 Myndighedskompetence og seneste lovændringer om VE-fremme og CCS

Miljøvurderingslovens § 17 har gennemgået en række ændringer. Bestemmelsens stk. 1-4 blev nyaffattet ved ændringsloven af 29. december 2020 om miljøvurdering og husdyrbrug (implementering af VVM-direktivet), der præciserede, at bilag 2-projekter skal vurderes på grund af *art, dimensioner eller placering* – en direktivnær implementering af **VVM-direktivets artikel 2, stk. 1**.

Forarbejderne til nyaffattelsen udtrykker:

> *Ændringen sikrer en direktivnær implementering af ordlyden af **VVM-direktivets artikel 2, stk. 1**. Det bemærkes i den forbindelse, at Kommissionen i åbningsskrivelsen påpeger, at det efter Kommissionen vurdering, er i strid med direktivet, at bestemmelser, der implementerer **artikel 2, stk. 1**, ikke henviser til projekternes art, dimensioner eller placering.*

Vedtaget ændring (maj 2025): § 17, stk. 4, nr. 2, er ændret ved lov af 20. maj 2025, der udvider klima-, energi- og forsyningsministerens kompetence på havområdet til at omfatte *alle elproduktionsanlæg, der udnytter vedvarende energikilder* (ikke kun vand og vind), herunder solcelleanlæg på havet.

Vedtaget ændring (marts 2026): Ved lov nr. 355 af 3. marts 2026 om bl.a. Danmarks undergrund og CO_2-transport er der indsat nye bestemmelser om klageadgang for CCS-projekter, der begrænser kredsen af klageberettigede for at mindske procesrisiko.

Derudover har VE-tilladelsesprocesbekendtgørelsen fra maj 2025 indført en **forenklet screeningsproces** for VE-projekter i udpegede fremskyndelsesområder. Her erstattes den traditionelle VVM-screening af en vurdering af, om projektet opfylder de foranstaltninger, der er fastsat i områdeplanen, med en maksimal screeningsfrist på 45 dage (30 dage for repowering).

LOV Miljøvurderingsloven § 17, stk. 4

§ 7 Klagenævnspraksis – typiske ophævelsesgrunde

Miljø- og Fødevareklagenævnet er den primære klageinstans for screeningsafgørelser og VVM-tilladelser efter § 49. Klageprøvelsen er begrænset til **retlige spørgsmål**, men dette rummer i praksis et bredt spektrum:

- **Begrundelsesmangler:** Afgørelser ophæves, når screeningsafgørelsen ikke indeholder en tilstrækkelig begrundelse med henvisning til bilag 6-kriterierne. Et rent afkrydsningsskema uden nærmere uddybning er som hovedregel utilstrækkeligt.
- **Kumulative virkninger:** Undlader myndigheden at inddrage kumulative effekter fra eksisterende og planlagte projekter i nærområdet, er det en væsentlig mangel. Bilag 6, pkt. 3, litra g, kræver eksplicit vurdering af projektets kumulation med andre eksisterende og/eller godkendte projekter.
- **Natura 2000-vurdering:** Manglende inddragelse af habitatvurderingens resultater udgør en fejl i screeningsgrundlaget.
- **Fejlagtig bilagshenføring:** Henføring af et projekt til det forkerte bilag (typisk bilag 2 i stedet for bilag 1) er en retlig fejl, der kan medføre ophævelse.
- **Manglende screening:** Planklagenævnet ophæver lokalplaner og kommuneplantillæg, der er vedtaget uden den krævede miljøvurdering eller screening.

For **planer og programmer** gælder tilsvarende, at Planklagenævnet prøver, om screeningsafgørelsen opfylder lovens begrundelseskrav. Som vejledningen om planer og programmer bemærker, vil *visse miljøparametre dog være åbenlyst upåvirkede* af en plan, og i sådanne tilfælde er der ikke krav om en nærmere forklaring.

Rettens VVM-prøvelse ved domstolene er tilsvarende begrænset. Vejledningen omtaler en afgørelse fra Retten i Esbjerg af 23. maj 2017, der bekræfter, at screeningen gennemføres som en foreløbig vurdering, og at der må accepteres et vist spillerum for myndighedens vurdering – men er der behov for mere indgående undersøgelser, taler det for, at der foretages en fuld miljøvurdering.

LOV Miljøvurderingsloven § 21, stk. 2 Miljøvurderingsloven § 49, stk. 1

§ 8 Retsvirkninger af manglende miljøvurdering og EU-rettens effektivitetsprincip

Spørgsmålet om retsvirkningerne af manglende eller mangelfuld miljøvurdering er centralt i dansk praksis. Efter dansk forvaltningsret medfører procedurefejl kun ugyldighed, hvis fejlen har haft **konkret betydning** for afgørelsens resultat. EU-rettens effektivitetsprincip kan dog skærpe dette krav.

EU-Domstolen har i en række sager fastslået, at medlemsstaterne skal sikre effektiv gennemførelse af VVM-direktivets krav:

- I sag **C-72/95 (Kraaijeveld)** fastslog Domstolen, at en national retsinstans skal efterprøve, om nationale tærskelværdier og kriterier for VVM-screening overholder direktivets grænser, og at faste tærskelværdier ikke må have den virkning, at hele kategorier af projekter fritages fra screening.
- I sag **C-435/97 (WWF)** præciserede Domstolen, at en medlemsstat ved fastsættelse af tærskelværdier for bilag 2-projekter ikke må fratage direktivet dets praktiske virkning.
- I sag **C-41/11 (Inter-Environnement Wallonie)** fastslog Domstolen, at en plan vedtaget uden den krævede miljøvurdering skal annulleres, medmindre nationale retsinstanser – under helt ekstraordinære omstændigheder – midlertidigt opretholder planens virkninger.

Højesteret fastslog i Sag 190/2018, at en eventuel tilsidesættelse af SMV-direktivets og habitatdirektivets procedureregler *under ingen omstændigheder* kunne føre til straffrihed for kvælstofovertrædelser:

> *SMV-direktivet og habitatdirektivet har til formål at sikre miljøbeskyttelse. En korrekt miljø- eller konsekvensvurdering ville således ikke kunne medføre en pligt for myndighederne til at fastsætte lempeligere regler.*

Sagen illustrerer, at manglende miljøvurdering ikke nødvendigvis har den konsekvens, at alle afgørelser truffet i medfør af den uvurderede plan eller regel er ugyldige – det afgørende er fejlens konkrete betydning sammenholdt med formålet med den tilsidesatte regel.

LOV `Miljøvurderingsloven § 8, stk. 1`

PRAKSIS **Højesteret** · Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning 04.06.2019

§ 9 Sagsbehandlingstid og ombudsmandens praksis ved VVM-screening

Miljøvurderingsloven fastsætter en 90-dages frist for myndighedens screeningsafgørelse (§ 22, stk. 1), men i praksis kan forløbet trække ud, særligt når screeningen samordnes med andre afgørelser (miljøgodkendelse, tilladelse efter sektorlovgivning).

Folketingets Ombudsmand har i FOB 2010 20-12 udtalt sig kritisk om en kommune, der berostillede miljøgodkendelsessagen i afventen på klagenævnets afgørelse i VVM-screeningen:

> *Bestemmelsen hindrer ikke at en sag om miljøgodkendelse og VVM-screening behandles samtidig. Bestemmelsen lægger tværtimod op til at forslag i begge sådanne sager offentliggøres samtidig.*

Ombudsmanden fandt det beklageligt, at kommunen valgte at adskille de to processer, da en samtidig behandling ville have afkortet den samlede sagsbehandlingstid.

For aktindsigt i VVM-sager har Ombudsmanden i FOB 2016-6 prøvet Natur- og Miljøklagenævnets afslag på aktindsigt i et internt screeningsark. Ombudsmanden bemærkede, at miljøoplysningslovens § 2, stk. 3, kræver en restriktiv anvendelse af undtagelsesbestemmelserne, og at klagenævnet efter eget udsagn *ofte* meddeler fuld aktindsigt – også i screeningsark.

LOV Miljøvurderingsloven § 22, stk. 1

§ 10 Sammenfatning af centrale praksismønstre

Praksis fra de seneste år tegner et klart billede af de retlige rammer for VVM-vurdering i Danmark:

- **Begrundelseskravet** er det hyppigste stridspunkt. Kommunernes screeningsafgørelser ophæves, når de alene bygger på afkrydsningsskemaer uden en reel, samlet vurdering af alle relevante bilag 6-kriterier.
- **Kumulative virkninger og Natura 2000** er de oftest oversete faktorer. Myndigheden skal aktivt inddrage eksisterende og planlagte projekter samt habitatvurderingens resultater.
- **Klageadgangen** er retligt begrænset, men funktionelt bred. Landsdækkende miljøorganisationer har klageret, mens enkeltpersoner skal godtgøre en individuel og væsentlig interesse. Højesteret har fastslået, at denne standard er forenelig med Århus-konventionen.
- **Domstolsprøvelsen** af VVM-afgørelser er intensiv hvad angår procedurefejl, men tilbageholdende for så vidt angår det faglige skøn. Der accepteres et vist spillerum for myndighedens vurdering.
- **EU-rettens indflydelse** er markant. EU-Domstolens praksis om VVM-direktivets formålsbestemmelser sikrer, at danske tærskelværdier og procedurer ikke undergraver direktivets effektive virkning.
- **Nyere reformer** – VE-tilladelsesprocesbekendtgørelsen 2025 og CCS-lovændringen 2026 – viser en tendens mod forenklede procedurer for særlige projekttyper, der skal balancere hensynet til den grønne omstilling med miljøvurderingens kvalitet.

Husdyrbrugets særlige VVM-screening efter husdyrbrugloven behandles i den særskilte praksisoversigt om husdyrgodkendelse.

PRAKSIS	**Højesteret** · Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen	01.06.2023
	Højesteret · Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning	04.06.2019
	Landsretten · Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven	10.03.2025
	Landsretten · Kendelse om opsættende virkning i sag om Lynetteholm-projektets gyldighed og internationale høringer	22.03.2024

REFERENCE Lovgrundlag

6 paragraffer

Miljøvurderingsloven § 15 stk. 1	Miljøvurderingsloven § 16

Miljøvurderingsloven § 17	stk. 1	Miljøvurderingsloven § 21	stk. 1-2
Miljøvurderingsloven § 25	stk. 1	Miljøvurderingsloven § 50	stk. 1

MATERIALE Citerede afgørelser

4 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS 2

01.06.2023	Højesterets afvisning af klageberettigelse for privatperson i sag om lokalplan og Århus-konventionen	bs-3521-2021-hjr
04.06.2019	Højesterets afgørelse om overgødskning: Fortsat strafansvar trods lempeligere gødningsnormer og påstået ugyldighed af lovgivning	Sag 190/2018

LANDSRETTEN · ANKEINSTANS 2

10.03.2025	Vestre Landsret: Fredningsforslag for ådalslandskab kræver ikke obligatorisk miljøvurdering efter miljøvurderingsloven	10552-12451
22.03.2024	Kendelse om opsættende virkning i sag om Lynetteholm-projektets gyldighed og internationale høringer	5060-6081

FORARBEJDE Betænkninger

1 reference

Erhvervsøkonomiske og miljømæssige konsekvenser af offentlig regulering

nr. 1243 · 1992 · Finansministeriet